TR C 32

1. 3. 20

Digitized by Google

Proib.

Digitized by Google

IOANNIS BODINI METHODVS AD FACILEM HISTOriarum cognitionem;

ACCVRATE DENVO RECVSA:

Subiecto rerum INDICE.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

~~GENEV~~AE,

APVD IACOBVM STOER,

M. DCX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

[illegible]

Digitized by Google

IO. TEXTORI CVRIÆ INQVISITIONVM PRÆSIDI IOAN. BODINVS S. P. D.

QVEMADMODVM flores hiſtoriarum legere, ac ſuauiſſimos decerpere fructus oporteret, hac methodo, Præſes integerrime, complecti propoſitum erat: quod quidem ſi conſecuti videmur, tibi acceptum ferri debet: qui me renitentem oratione graui, admiſta incredibili ſuauitate bonitatis, excellentiſque naturæ tuæ, ad id ſæpius impuliſti. ſin res aliter atque vellem cecidit, hoc mea culpa contractum agnoſco: quam tamen apud alios iudices leuiorem fore putaui, ſi primum tibi, hoc eſt veſtræ Curiæ mitiſſimo iudici, meam cauſam probarem, vt id plus eſſet abs te veritati quam amicitiæ tributum, eo præiudicio confirmatus, alios exceptione rei iudicatę ſummouerem: aut ſi plus faueres amori erga me tuo, iudicis perſona depoſita, patrocinio me iuuares: quamquam neque ex mea voluntate, & præter expectationem ab altiore quodam de legibus inſtuto ſuum ad hoc genus ſcriptionis caſu delapſus: id autem breuiter explicare tibi propoſui, tum vt æquior ſis erga me fu[illegible] (quáquam æquior eſſe non potes)

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

in hac methodo iudicanda: tum etiam vt eos, quibus otij ſatis eſt, ingenij verò, ſcientiæ, iudicij, multo plus quàm mihi, ad hæc pulcerrima ſtudia cohortere. Cum in forum veniſſem, vt ſcenæ, quod dicitur, ac populo ſeruirem, hoc primùm mihi propoſui, vt tempus omne vacuum à forenſibus negotiis in legitima ſtudia cõferrem, ac Reipublicæ, cui poſt Deum immortalem omnia debemus, ſiue ſcriptis, ſiue quocunque modo poſſem, gratias referrem. Sed cum animaduerterem triplex omnino ſcribendi genus eſſe: vnum in rebus inueniendis, & materia ſuppeditanda: alterum in rebus ordine tradendis, & forma perpoliendis: poſtremum in maculis veterum librorum eluendis: mirum mihi viſum eſt, tam multos eſſe ac ſemper fuiſſe rerum inuentores, qui verò res inuentas arte ac ratione traderent, admodum paucos. Vt enim alias artes omittam, innumerabiles prope ſcriptores habemus, qui ius ciuile Romanorum ſuis commentariis tantopere auxerunt, vt nulla re magis, nullo grauiore morbo, quam ſua magnitudine laborare videatur. Nam quo quiſque magis in ſcribẽdo ineptus, eo maiorem librorum multitudinem effudit: qui tamen arte concluſerit ea quæ diſperſa diſſectáque leguntur, video fuiſſe neminẽ: & eos qui ſpecioſa librorum inſcriptione artẽ illam ſe tradituros receperant, vadimonium deſeruiſſe: quinetiam ab eo, quod propoſuerant, tam longè abfuiſſe, vt quid ſit ars ipſa, ne ſuſpicati quidem videantur. Sunt enim artes ac ſcientiæ, id quod tu minimè ignoras, non ſingulorum, ſed vniuerſorum. at illi iuris ciuilis, id eſt ſingularis cuiu[illegible] in ciuita-

tis artem tradere ſunt conati, quàm ſapienter, non diſputo: nihil tamen artis dignitate ac præſtantia potuit alienius cogitari. Omitto quàm ſit abſurdum, ex Romanis legibus, quæ paulo momento mutabiles fuerunt, de vniuerſo iure ſtatuere velle: præſertim cum edictorum ac legum infinita multitudine, poſt etiam Æbutia rogatione, omnes penè duodecim tabularum leges, ac ſubinde veteres nouis renaſcẽtibus ſublatæ fuerint. quinetiam Iuſtiniani pene ius omne à conſequẽtibus Imperatoribus abrogatum videmus, omitto quam multa ſunt in illis quæ reſtant legibus, abſur[illegible]: quam multa iuſtis populorum pene omniu[illegible]cretis, vſúque diuturno antiquata: [illegible]ně populi, præterquam Romani leges, [illegible]em ordine peruerſo, deſcripſerũt. legiſſ[illegible]latonem, qui legum tradẽdarum, ac mo[illegible]andæ ciuitatis vnam eſſe formam putauit, ſi omnibus omnium, aut magis illuſtriũ Rerumpublicarum legibus in vnum collectis, viri prudentes eas [illegible]e compararent, atque optimum genus ex ijs conflarent. Ad hoc igitur inſtitutum omnia mea ſtudia, omnes contuli cogitationes. Principio Iuris vniuerſi formam ſic adumbrauimus in tabula, quam tibi exhibuimus ſpectandam, vt ab ipſis cauſſis ſumma genera, generúmque partitionem, ad infima deduceremus: ea tamen ratione, vt omnia membra inter ſe apta cohærerent. in quo veriſſimè à Platone dictum intellexi, Nihil difficilius ac diuinius, quàm rectè partiri. deinde poſtulata conſtituimus, quibus tota diſciplina, veluti firmiſſimis fundamentis niteretur. tum definitiones ſubiicimus:

poſtremo præcepta, quæ regulæ appellátur, qua breuitate fieri poteſt, ad propoſitam formam, velut ad normam exigimus. ex aduerſo breuiſſimis notis Romani Iuris interpretes adiicimus, vt ex iiſdem fontibus, quibus ego, haurire ad ſatietatem quiſque poſſit. altera ex parte leges populorum, qui militari vrbanáque diſciplina claruerunt; vndique collectas annectimus: quam quidem ad rem, Iuriſconſultorum ſimul & Hiſtoricorum ponderibus vtimur, vt Perſarum, Græcorum, Ægyptiorum, non minus quàm Romanorum legibus tribuatur. ex Hebræorum quoque Pandectis, potiſſimum ex libris Sanedrim, optima quæque haurire pro[illegible]ſuimus: in quo mihi ſuam operam Ioan. Quin[illegible]ens, ac Mercerus, Hebraicæ linguæ reg[illegible]res, mihi non defuturam ſpoponderunt. [illegible]ſpanorum quidem leges & Britannorum, atque om[illegible]no clariorum Italiæ ac Germaniæ ciuitatum iura nobis ne deſint (nam obſcuriores conqu[illegible]ere infinitum ſit) effecturum me non di[illegible]o, vt cum noſtris ſimul coniungantur. optare[illegible]illud quoque vt Turcarum Iure ciuili perinde frueremur: aut certè ius publicum, quo florens illud ac præpotens imperium ſtabilitum eſt, quodammodo teneremus. his accedet forenſis doctrina, ſummáque auctoritas rerum, tum in veſtra, tum in imperiali Curia decretarum: quas partim noſtrorum hominum, partim Guarini, & Mynſingeri opera conſecuti ſumus. ſic enim Polycleti norma, leges & legis actiones: Leſbia verò, æquitaté, & iudiciis officium examinare decreuimus. Hæc igitur omnia Iuriſconſultorum, atque

Hiſtoricorum probata & confirmata ſententiis, artem illam efficiunt & clariorem, & anguſtiorem, quam ſi ab vnius populi Romani arbitrio penderet: tametſi Græculorum figmenta eſſe quæ habemus, magna ſui parte comperiuntur. nam quindecim viri legibus conſtituendis à Iuſtiniano creati, cum fœda babarie omnia premerentur, legum fontes adeò conturbarunt, vt nihil ferè à ſordibus & luto purum hauriatur. ex quo ſecuta eſt immenſa diffuſáque legum copia, tum vt legum inter ipſas diſcrepantia tolleretur: tum etiam vt ab integro corpore auulſa membra, vtcunque coagmentari poſſent. ex quo veteres interpretes magno ingenio, labore verò pene incredibili fuiſſe intelligi poteſt: tum etiam ex eorum ſcriptis, quæ tot ac tam multa effuderunt, vt omne ſuum tempus in ſcribendo poſuiſſe, nihil ad legendum reſeruaſſe videantur. ſed cum in miſerrima tempora incidiſſent, quibus nec bonis artibus erat nec humanitati locus: ſuis ſcriptis pleroſque ab hac ſcientia deterruerunt. cum enim iuuentus à ſuauiſſimis eloquentiæ ac philoſophiæ floribus & hortulis, ad illa ſenticeta præruptáque ſaxa vocaretur, animum planè deiiciebat: & quo quiſque elegantius erat à natura, vberius etiam à doctrina perpolitus, eo magis refugiebat ab eius ſcientiæ aditu, qui vepribus ac ſpinis intercluſus tenebatur, poſteà verò quàm perpurgari cœpit, tum legibus Romanorum ſua priſca dignitas reſtitui viſa eſt. Ex iis ergo interpretibus, quorum delectum habemus, quibuſque ad leges deſcribendas vtimur, quatuor ſunt genera. vnum eſt eo-

rum,qui in ſcholis perpetua diſputatione legum memoriam comprehenſam habent: ſed tamen ſine vſu & exercitatione forenſi. ſequuntur ij, qui diuturno rerum forenſium vſu, paucis quibuſdam præceptis, iudicandi prudentiam ſibi compararunt. tertium genus eſt eorum, qui ab his quidem vſum, ab illis præcepta didicerunt: quales inter noſtros habemus Speculatorem, Fabrum, Guidonem, Chaſſaneum, Boetium, Baronem, Conanum, Tiraquellum, eiúſque popularem Briſſonium, & collegij noſtri decus Molinæum, ex quibus vberes in cauſſis ciuium diſceptandis ac iudicandis percipimus vtilitates: ex illis prope nullas. Nam qui ſine forenſi diſciplina Iuris ſcientiam ſe adeptos arbitrantur, plane conſimiles ſunt iis, qui ſeipſos in palæſtra ſemper exercuerunt, nullas tamen acies viderunt, nullos militiæ labores tulerunt, itaque hoſtium aſpectum ferre non magis poſſunt, quàm is qui in ſcholis Biturigum tanta cum gloria florebat, id eſt, Strabo inter cæcos acutiſſimè cernebat: cum in forum veniſſet, de leuiſſima quæſtione conſultus obmutuit, non ſine acerba Riandi reprehenſione. Tales ergo Iuriſconſultos Io. Ferrerius tuus collega, vir omni laude cumulatus, & qui nunc legatum apud Venetos agit, graui teſtimonio de falſa illa, quam de ſeipſis concipiunt, iuris opinione depellere ſolebat, cum multis audientibus ingenuè fateretur, ſe Ius ante ignoraſſe, quàm in veſtra Curia literas forenſes ac ſenatorias vſu diuturno comparaſſet. non alter atque Demades orator, qui Reipublicæ gerendæ ſcientiam, non in ſcholis & otio,
ſed

ſed in clariſſima populi luce didiciſſe gloriabatur. Extremum genus eſt eorum, qui non modò præceptis ac vſu forenſi, verumetiam præclaris artibus, & ſolida philoſophia informati, iuſtitiæ naturam non ad hominum voluntates mutabilem, ſed æterna lege definitam amplectuntur: qui normam æquitatis peritè tractant: qui iuris origines ab vltimo principio deducunt: qui omnis antiquitatis cognitionem accuratè tradunt: qui principis, ſenatus, populi, magiſtratuúmque Romanorum imperium ac poteſtatem planè tenent: qui philoſophorum de legibus & Republica diſputationes ad ius interpretandum afferunt: qui Græcam & Latinam linguam, quibus deſcriptæ ſunt leges, minimè ignorant: qui denique artē vniuerſam ſuis finibus circumſcribunt, generibus notant, in partes diſtribuunt, verbis deſignant, exemplis illuſtrant. Has dotes eximias ſi haberent interpretes illi veteres, haud dubium eſt, quin iſta, quam terimus, commentariorum ſquallens ſilua, lautis adoleſcentibus iucundior fuerit, & Reipublicæ vtilior futura. ex ea tamen aureas definitiones ad inſtituti noſtri rationem legimus, & magnam gratiam illis habemus, quod ſuorum ſtudiorum qualeſcunque fructus liberaliter ad Rempublicam detulerunt. Atque vtinam eorum exemplo veſtri quoq; Papiniani, Scæuolæ, Labeones (neque enim aliis nominibus appellandi ſunt) quos ad æquitatem natura genuit, diſciplina informauit, vſus aſſuefecit, quantum valent, tantum velint. quid enim tantam ſapientiam latere poteſt? aut qui merito maiore poſt homines natos Iuriſconſultorum

IOANNIS BODINI METHODVS AD FACILEM HISTO-riarum cognitionem;

ACCVRATE DENVO RECVSA:

Subiecto rerum INDICE.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

~~GENEVAE~~,

APVD IACOBVM STOER,

M. DCX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IO. TEXTORI CVRIÆ INQVISITIONVM PRÆSIDI IOAN. BODINVS S. P. D.

QVEMADMODVM flores hiſtoriarum legere, ac ſuauiſſimos decerpere fructus oporteret, hac methodo, Præſes integerrime, complecti propoſitum erat: quod quidem ſi conſecuti videmur, tibi acceptum ferri debet: qui me renitentem oratione graui, admiſta incredibili ſuauitate bonitatis, excellentíſque naturæ tuæ, ad id ſæpius impuliſti. ſin res aliter atque vellem cecidit, hoc mea culpa contractum agnoſco: quam tamen apud alios iudices leuiorem fore putaui, ſi primum tibi, hoc eſt veſtræ Curiæ mitiſſimo iudici, meam cauſam probarem, vt id plus eſſet abs te veritati quam amicitiæ tributum, eo præiudicio confirmatus, alios exceptione rei iudicatę ſummouerem: aut ſi plus faueres amori erga me tuo, iudicis perſona depoſita, patrocinio me iuuares: quamquam neque ex mea voluntate, & præter expectationem ab altiore quodam de legibus inſtuto ſum ad hoc genus ſcriptionis caſu delapſus: id autem breuiter explicare tibi propoſui, tum vt æquior ſis erga me fu[illegible] quáquam æquior eſſe non potes)

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

in hac methodo iudicanda: tum etiam vt eos, quibus otij ſatis eſt, ingenij verò, ſcientiæ, iudicij, multo plus quàm mihi, ad hæc pulcerrima ſtudia cohortere. Cum in forum veniſſem, vt ſcenæ, quod dicitur, ac populo ſeruirem, hoc primùm mihi propoſui, vt tempus omne vacuum à forenſibus negotiis in legitima ſtudia cõferrem, ac Reipublicæ, cui poſt Deum immortalem omnia debemus, ſiue ſcriptis, ſiue quocunque modo poſſem, gratias referrem. Sed cum animaduerterem triplex omnino ſcribendi genus eſſe: vnum in rebus inueniendis, & materia ſuppeditanda: alterum in rebus ordine tradendis, & forma perpoliendis: poſtremum in maculis veterum librorum eluendis: mirum mihi viſum eſt, tam multos eſſe ac ſemper fuiſſe rerum inuentores, qui verò res inuentas arte ac ratione traderent, admodum paucos. Vt enim alias artes omittam, innumerabiles prope ſcriptores habemus, qui ius ciuile Romanorum ſuis commentariis tantopere auxerunt, vt nulla re magis, nullo grauiore morbo, quam ſua magnitudine laborare videatur. Nam quo quiſque magis in ſcribẽdo ineptus, eo maiorem librorum multitudinem effudit: qui tamen arte concluſerit ea quæ diſperſa diſſectáque leguntur, video fuiſſe neminẽ: & eos qui ſpecioſa librorum inſcriptione artẽ illam ſe tradituros receperant, vadimonium deſeruiſſe: quinetiam ab eo, quod propoſuerant, tam longè abfuiſſe, vt quid ſit ars ipſa, ne ſuſpicati quidem videantur. Sunt enim artes ac ſcientiæ, id quod tu minimè ignoras, non ſingulorum, ſed vniuerſorum. at illi iuris ciuilis, id eſt ſingularis cuiu[illegible]m ciuitatis

tis artem tradere ſunt conati, quàm ſapienter, non diſputo: nihil tamen artis dignitate ac præſtantia potuit alienius cogitari. Omitto quàm ſit abſurdum, ex Romanis legibus, quæ paulo momento mutabiles fuerunt, de vniuerſo iure ſtatuere velle: præſertim cum edictorum ac legum infinita multitudine, poſt etiam Æbutia rogatione, omnes penè duodecim tabularum leges, ac ſubinde veteres nouis renaſcẽtibus ſublatæ fuerint. quinetiam Iuſtiniani pene ius omne à conſequẽtibus Imperatoribus abrogatum videmus, omitto quam multa ſunt in illis quæ reſtant legibus, abſur[illegible]. quam multa iuſtis populorum pene omniu[illegible]cretis, vſúque diuturno antiquata[illegible]nè populi, præterquam Romani leges, [illegible]em ordine peruerſo, deſcripſerũt. le[illegible]atonem, qui legum tradẽdarum, ac mo[illegible]randæ ciuitatis vnam eſſe formam putauit, ſi omnibus omnium, aut magis illuſtriũ Rerumpublicarum legibus in vnum collectis, viri prudentes eas in[illegible]ſe compararent, atque optimum genus ex ijs conflarent. Ad hoc igitur inſtitutum omnia mea ſtudia, omnes contuli cogitationes. Principio Iuris vniuerſi formam ſic adumbrauimus in tabula, quam tibi exhibuimus ſpectandam, vt ab ipſis cauſſis ſumma genera, generúmque partitionem, ad infima deduceremus: ea tamen ratione, vt omnia membra inter ſe apta cohærerent. in quo veriſſimè à Platone dictum intellexi, Nihil difficilius ac diuinius, quàm rectè partiri. deinde poſtulata conſtituimus, quibus tota diſciplina, veluti firmiſſimis fundamentis niteretur. tum definitiones ſubiicimus:

poſtremo præcepta, quæ regulæ appellātur, qua breuitate fieri poteſt, ad propoſitam formam, velut ad normam exigimus. ex aduerſo breuiſſimis notis Romani Iuris interpretes adiicimus, vt ex iiſdem fontibus, quibus ego, haurire ad ſatietatem quiſque poſſit. altera ex parte leges populorum, qui militari vrbanáque diſciplina claruerunt; vndique collectas annectimus: quam quidem ad rem, Iuriſconſultorum ſimul & Hiſtoricorum ponderibus vtimur, vt Perſarum, Græcorum, Ægyptiorum, non minus quàm Romanorum legibus tribuatur. ex Hebræorum quoque Pandectis, potiſſimum ex libris Sanedrim, optima quæque haurire promiſimus: in quo mihi ſuam operam Ioan. Quinquarboreus, ac Mercerus, Hebraicæ linguæ regij profeſſores, mihi non defuturam ſpoponderunt. Hiſpanorum quidem leges & Britannorum, atque omnino clariorum Italiæ ac Germaniæ ciuitatum iura nobis ne deſint (nam obſcuriores conquirere infinitum ſit) effecturum me non diffido, vt cum noſtris ſimul coniungantur. optarem illud quoque vt Turcarum Iure ciuili perinde frueremur: aut certè ius publicum, quo florens illud ac præpotens imperium ſtabilitum eſt, quodammodo teneremus. his accedet forenſis doctrina, ſummáque auctoritas rerum, tum in veſtra, tum in imperiali Curia decretarum: quas partim noſtrorum hominum, partim Guarini, & Mynſingeri opera conſecuti ſumus. ſic enim Polycleti norma, leges & legis actiones: Leſbia verò, æquitaté, & iudiciis officium examinare decreuimus. Hæc igitur omnia Iuriſconſultorum, atque

Hiſto-

Hiſtoricorum probata & confirmata ſententiis, artem illam efficiunt & clariorem, & anguſtiorem, quam ſi ab vnius populi Romani arbitrio penderet: tametſi Græculorum figmenta eſſe quæ habemus, magna ſui parte comperiuntur. nam quindecim viri legibus conſtituendis à Iuſtiniano creati, cum fœda babarie omnia premerentur, legum fontes adeò conturbarunt, vt nihil ferè à ſordibus & luto purum hauriatur. ex quo ſecuta eſt immenſa diffuſáque legum copia, tum vt legum inter ipſas diſcrepantia tolleretur: tum etiam vt ab integro corpore auulſa membra, vtcunque coagmentari poſſent. ex quo veteres interpretes magno ingenio, labore verò pene incredibili fuiſſe intelligi poteſt: tum etiam ex eorum ſcriptis, quæ tot ac tam multa effuderunt, vt omne ſuum tempus in ſcribendo poſuiſſe, nihil ad legendum reſeruaſſe videantur. ſed cum in miſerrima tempora incidiſſent, quibus nec bonis artibus erat nec humanitati locus: ſuis ſcriptis pleroſque ab hac ſcientia deterruerunt. cum enim iuuentus à ſuauiſſimis eloquentiæ ac philoſophiæ floribus & hortulis, ad illa ſenticeta præruptáque ſaxa vocaretur, animum planè deiiciebat: & quo quiſque elegantius erat à natura, vberius etiam à doctrina perpolitus, eo magis refugiebat ab eius ſcientiæ aditu, qui vepribus ac ſpinis intercluſus tenebatur, poſteà verò quàm perpurgari cœpit, tum legibus Romanorum ſua priſca dignitas reſtitui viſa eſt. Ex iis ergo interpretibus, quorum delectum habemus, quibuſque ad leges deſcribendas vtimur, quatuor ſunt genera. vnum eſt eo-

rum,qui in ſcholis perpetua diſputatione legum memoriam comprehenſam habent: ſed tamen ſine vſu & exercitatione forenſi. ſequuntur ij, qui diuturno rerum forenſium vſu, paucis quibuſdam præceptis, iudicandi prudentiam ſibi compararunt. tertium genus eſt eorum, qui ab his quidem vſum, ab illis præcepta didicerunt: quales inter noſtros habemus Speculatorem, Fabrum, Guidonem, Chaſſaneum, Boetium, Baronem, Conanum, Tiraquellum, eiúſque popularem Briſſonium, & collegij noſtri decus Molinæum, ex quibus vberes in cauſſis ciuium diſceptandis ac iudicandis percipimus vtilitates: ex illis prope nullas. Nam qui ſine forenſi diſciplina Iuris ſcientiam ſe adeptos arbitrantur, plane conſimiles ſunt iis, qui ſeipſos in palæſtra ſemper exercuerunt, nullas tamen acies viderunt, nullos militiæ labores tulerunt, itaque hoſtium aſpectum ferre non magis poſſunt, quàm is qui in ſcholis Biturigum tanta cum gloria florebat, id eſt, Strabo inter cæcos acutiſſimè cernebat: cum in forum veniſſet, de leuiſſima quæſtione conſultus obmutuit, non ſine acerba Riandi reprehenſione. Tales ergo Iuriſconſultos Io. Ferrerius tuus collega, vir omni laude cumulatus, & qui nunc legatum apud Venetos agit, graui teſtimonio de falſa illa, quam de ſeipſis concipiunt, iuris opinione depellere ſolebat, cum multis audientibus ingenuè fateretur, ſe Ius ante ignoraſſe, quàm in veſtra Curia literas forenſes ac ſenatorias vſu diuturno comparaſſet. non alter atque Demades orator, qui Reipublicæ gerendæ ſcientiam, non in ſcholis & otio,

ſed

ſed in clariſſima populi luce didiciſſe gloriabatur. Extremum genus eſt eorum, qui non modò præceptis ac vſu forenſi, verumetiam præclaris artibus, & ſolida philoſophia informati, iuſtitiæ naturam non ad hominum voluntates mutabilem, ſed æterna lege definitam amplectuntur: qui normam æquitatis peritè tractant: qui iuris origines ab vltimo principio deducunt: qui omnis antiquitatis cognitionem accuratè tradunt: qui principis, ſenatus, populi, magiſtratuúmque Romanorum imperium ac poteſtatem planè tenent: qui philoſophorum de legibus & Republica diſputationes ad ius interpretandum afferunt: qui Græcam & Latinam linguam, quibus deſcriptæ ſunt leges, minimè ignorant: qui denique artē vniuerſam ſuis finibus circumſcribunt, generibus notant, in partes diſtribuunt, verbis deſignant, exemplis illuſtrant. Has dotes eximias ſi haberent interpretes illi veteres, haud dubium eſt, quin iſta, quam terimus, commentariorum ſquallens ſilua, lautis adoleſcentibus iucundior fuerit, & Reipublicæ vtilior futura. ex ea tamen aureas definitiones ad inſtituti noſtri rationem legimus, & magnam gratiam illis habemus, quod ſuorum ſtudiorum qualeſcunque fructus liberaliter ad Rempublicam detulerunt. Atque vtinam eorum exemplo veſtri quoq; Papiniani, Scæuolæ, Labeones (neque enim aliis nominibus appellandi ſunt) quos ad æquitatem natura genuit, diſciplina informauit, vſus aſſuefecit, quantum valent, tantum velint. quid enim tantam ſapientiam latere poteſt? aut qui merito maiore poſt homines natos Iuriſconſultorum

nomine fruuntur? neque enim vlla pars orbis terrarum æquè flores omni diſciplinarum genere, vt Europa:nec vlla pars Europæ legum ſcientia clarior fuit vnquam., vt his temporibus Gallia(id quod etiamnum peregrini homines confitentur)nec theatrum Galliæ ornatius vllum hac ipſa vrbe:tum propter lumen huius Curiæ, tum etiam propter vrbis cum vniuerſo terrarum orbe communioné & quaſi ſocietatem. Quæ cum ita ſint,non exiſtimo,id quod à Platone de ſanandis populis & conformandis legibus ſcriptum eſt, à Solone & Lycurgo in ſumma legũ inopia, diuturnáque peregrinatione ſuſceptum:à decem uiris tota Græcia quæſitum (neque enim Adriano, vel Iuſtiniano cura fuit iuris alieni) commodius, aut faciliùs quàm his eruditis temporibus, & in hac forenſi ſchola confici poſſe. neque dubium eſt, quin Franciſcus maior, ſi diutius vixiſſet,hoc quoque ſuſcepturus fuerit, & ad exitum perducturus. non enim è Græcia Iuriſconſultos arceſſere,nec aliunde Legumlatores accire oportuiſſet: ſed tali ac tanto Rege nobis abrepto, miſeranda conuerſio ſecuta eſt.cum enim ſementé in literarum agros ſparſiſſet,ij qui florenté ſcientiarum ſegetem, ac fructus pendentes legere debuiſſent, putredine corrumpi maluerũt:ſublatis ſcilicet agricolarum præmiis, vt ignauiſſimis ac turpiſſimis hominibus tribuerẽtur. neque enim ſine acerbiſſimo ſenſu doloris reminiſci poſſum, clariſſima ingeniorum lumina, quæ tota Gallia fulgebant,ſqualore & inopia extincta fuiſſe. Reſtat igitur vt vos,quibus nullum tempus à munere publico vacuum datur, Semelorios, Portas,

Canaios

Canaios, Mangones, quibus otium peperit rerũ omnium affluẽtia, pro veſtra, quæ ſumma eſt, auctoritate vrgeatis: vt ſuis quoque ſcriptis bene de legibus mereri ſtudeãt, vel potius gratiam referant bene de ſe meritis, quarũ ope tales ac tanti euaſerunt. quod enim ſuis conſultoribus aſſiduè cauent ne capiantur, faciant quod ſua virtute ac ſapientia dignum eſt: ſed eſt eiuſmodi virtutis ac ſapientiæ cauere, vt diuina illa reſponſa, quæ in vulgus manare patiuntur, quęque famam non modo ſempiternam, ſed etiam ſalutem Reipublicæ pariunt, ad poſteros etiam deriuari poſſint. quod ab iis ſperari non debet, quos nemo de iure conſulere velit: qui ſe grammaticos malunt, quàm Iuriſconſultos haberi. qui falſam ſcientię, nullam æquitatis opinionem induerunt, qui ſyllabarum momentis Rempublicam ſeruari, iudicia conſtitui, lites dirimi putant. quæ ſanè peſtis grammaticalis, in intimos omnium diſciplinatũ aditus vſque eò ſerpere cœpit, vt pro philoſophis, oratoribus, mathematicis, theologis, minutos de ſchola grammaticos ferre cogamur. nam qui labes ac maculas de tabulis antiquis leniter detergere debuiſſent, vt pictura vetus agnoſceretur, ferreo ſtylo turpes notas, & quidẽ indelebiles, tam altè in libris omnibus impreſſerunt, vt nulla pene antiquitatis appareat imago. ſed iis omiſſis, qui ſua ſe voluntate ex albo doctorum hominum exemerunt, ad hiſtoriam, vnde noſtra fluxit oratio, relabor. Ex hac igitur veterum leges huc illuc diſperſas colligimus, vt huic quoque operi coniungamus. & quidem in hiſtoria iuris vniuerſi pars optima latet; quodque ad leges

optimè diiudicandas magni ponderis eſt, ac momenti, mores populorum, ac rerum omnium publicarum initia, incrementa, ſtatus, cõuerſiones, exitus ab ea deriuantur. in quo præcipuum eſt huius methodi argumentũ. propterea quod fructus hiſtoriæ nulli ſunt vberiores, quàm qui de ſtatu Rerumpublicarum decerpi conſueuerunt. atque eo de genere plura quàm de reliquis partibus ſcripſi, quod eam diſputationẽ tam neceſſariam ad intelligendum, pauci, & quidem frigidè tractarunt. quæ diſputatio ſi nimis ampla cuiquam, ac diffuſa videbitur, cogitare debebit, ea quæ nullum exitum habent, cuiuſmodi eſt hiſtoria rerum humanarum, nõ poſſe breui methodo contineri. quod ſi Galenus de ſola methodo ſuę artis, quæ certis regionibus concluditur, libros plus quàm triginta: Diomedes verò de re grammatica ſex millia librorum effudit: profectò non debet id quod de vniuerſa hiſtoria ſcripſimus, copioſum videri. quáquam iſtuc quicquid eſt, quod iam pridem ad te detuli, modis omnibus exiguũ fore confido, præ illa fama, quam de ſingulari eruditione, déque virtutibus tuis concitaſtı. quarum virtutum laudes eximias, nec in tam obſcuro loco detegere, nec apud te prædicare decreui. Bene vale. Cal. Febr. c I ↄ I ↄ LXVI.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAP. I.

Quid hiſtoria ſit & quotuplex.

CAP. II.

De ordine hiſtoriarum.

CAP. III.

De locis hiſtoriarum rectè inſtituendis.

CAP. IIII.

De hiſtoricorum delectu.

CAP. V.

De recto hiſtoriarum iudicio.

CAP. VI.

De ſtatu Rerumpublicarum.

CAP. VII.

Confutatio eorum qui quatuor monarchias, aureâque ſecula ſtatuunt.

CAP. VIII.

De temporis vniuerſi ratione.

CAP. IX.

Qua ratione populorum origines haberi poſſint.

CAP. X.

De hiſtoricorum ordine & collectione.

Google

IOANNIS BODINI METHODVS AD FACILEM HISTORIARVM cognitionem.

PROOEMIVM DE FACILITATE, OBLECTATIONE ET VTIlitate hiſtoriarum.

CVM Hiſtoria laudatores habeat complures, qui veris eam ac propriis laudibus exornarunt, ex omnibus tamẽ nemo verius ac meliùs, quàm qui vitæ magiſtram appellauit. nã ea vox omnes omnium virtutum ac diſciplinarum vtilitates amplexa, ſignificat hominum vitam vniuerſam ad ſacras hiſtoriæ leges, velut ad Polycleti normam, dirigi oportere certè philoſobia, quæ ipſa vitæ dux appellatur, propoſitis bonorum ac malorum finibus inter mortua taceret, niſi ad rerum præteritarum hiſtorias omnia dicta, facta, conſilia, reuocarentur: ex quibus non ſolùm præſentia commodè explicantur, ſed etiam futura colliguntur, certiſsimáque rerum expetendarum ac fugiendarũ præcepta conſtantur. Itaque mirum mihi viſum eſt in tanta ſcriptorũ multitudine, támque eruditis temporibus adhuc fuiſſe neminem, qui maiorum noſtrorum claras hiſtorias inter ſe, & cum rebus geſtis antiquorũ cõpararet. id autm fieri commodè poterat, ſi collectis omnibus

nibus

nibus humanarum actionum generibus, ad hæc exemplum varietas aptè & ſuo quidque loco accommodaretur: vt ij, qui ſe flagitiis penitus dediſſent, iuſtiſſimis maledictis proſcinderentur: qui autem vlla virtute claruiſſent, ſe meritò laudarentur. hic enim hiſtoriarum fructus eſt vel maximus, vt alij quidem ad virtutē inflammari, alij à vitiis deterreri poſſint. tametſi enim boni per ſe laudabiles ſunt, etiam ſi à nemine laudentur, nilhominus tamen præter ea, quæ virtuti præmia proponuntur hunc etiam laudis fructum, quem plérique ſolum ducunt, viuos ac mortuos conſequi par eſt: vt indignè ferant ſcelerati bonos qui ab ipſis opprimuntur, in cælum vſque tolli, ſe verò ſuorúmque nomē æterna labe maculari: quod etiamſi diſſimulant, non tamen ſine acerbiſſimo ſenſu doloris ferunt. neque enim verum, ac ne veriſimile quidem eſſe puto, quod Trogus Pompeius de Heroſtrato, T. Liuius de Manlio Capitolino tradunt, magnæ quam bonæ famæ fuiſſe cupidiores: ſed alterum, opinor, vitæ deſperatio mentiſq; furor, alterum maioris gloriæ ſpes impulit, vt ſuis popularibus imperaret. aut ſanè fatendum ſit homines gloriæ cupidos æquo animo contumelias ferre, quod ſibiipſi valde repugnat. nam ſi recludantur impiorum mentes, vt eſt apud Platonem, æquè verberum ictus & laniatus, atque cæſo corpore cruentæ vibices, aut ferri candentis impreſſiones aſpici poſſint: & qui inter eos gloriæ cupidiores ſunt, quanquam veræ laudis guſtum nullum habent, ſed tamen qui gloriam inanem captant, incredibile dictu eſt quantum eos laceret & conficiat infamiæ metus. ac ſi qui ſunt adeo ſtupidi, vt animos vnà cum corporibus interire putent, quandiu tamen viuunt, plurimum ſua intereſſe arbitrantur, qualem de ſe opinionem poſteritas ſit habitura, ſæpiúſque vota faciunt, vt ſe mortuis,

quanquam Nero id optabat, vt ſe viuo, terrarum deflagratio conſequatur. argumento ſit Tiberius Auguſtus, qui etſi multa crudeliter ac libidinosè animi quadam impotentia geſſit, ſceleratior tamen futurus erat, niſi famæ curam haberet. itaque flagitiorum latebras in remota quadam inſula quæſiit, cumque imperio ſe minimè dignum iudicaret, patris, patriæ appellationem, & imperium obſtinatiſſimè (vt loquitur Tranquillus) recuſauit: ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. extat eius oratio habita in Senatu, qua vnum ait principi comparandum, proſperā ſui memoriā, alioqui famæ contemptu contemni virtutes. extant epiſtolæ magno cum gemitu ab eo ſcriptæ, quibus de anteacta vita miſerè conqueritur, ſeque poſteritatis graues cōtumelias iam ſentire, nec tamen mores mutare poſſe. hic autem infamiæ metus in principibus: hæc vtilitas hiſtoriæ Cornelio Tacito tam magna viſa eſt, vt vel ſola homines ad eius lectionem & ſcriptionem debeat inflammare. At illud quanti eſt, quod omnium artium, & earum maximè quæ in agendo poſitæ ſunt, inuentrix & conſeruatrix eſt hiſtoria? quæ enim ſunt à maioribus vſu diuturno percepta & cognita, hiſtoriæ theſauris cōmēdantur: tum poſteri obſeruationib. præteritis futuras annectunt, cauſſasq; rerum abditarum inter ſe comparant, earúmque effectrices, & cuiuſque fines quaſi ſub aſpectum poſitos intuentur. Quid autem ad immortalis Dei gloriam, quid ad veram vtilitatem maius eſſe poteſt, quàm quod ab hiſtoria ſacra, religio aduerſus Deum, pietas in parentes, charitas in ſingulos, iuſtitia in omnes propagatur? vnde verò prophetarum voces & oracula, vnde animorum æternam vim ac poteſtatem niſi ab hiſtoriæ ſacro fonte hauſimus? Sed præter vtilitatem incredibilem, quæ duæ res in omni diſciplina

quæri

quari ſolent, facilitas & oblectatio, ambæ in hiſtoriarum cognitione ita conſpirant, vt nec facilitas in vlla ſcientia maior, nec par voluptas ineſſe videatur. facilitas quidem tanta eſt, vt ſine vllius artis adiumento, ipſa per ſeſe ab omnibus intelligatur. nam in aliis artibus, quod omnes inter ſe apta & iiſdem vinculis colligata ſunt, altera ſine alterius cognitione percipi nequit. hiſtoria verò quaſi ſupra ſcientias omnes in altiſsimo dignitatis gradu locata, nullius eget ope, ac ne literis quidē ipſis, cum auditione ſola, veluti per manus tradita, poſteritati relinquatur. itaque Moſes vno capite legis, Narrabis, inquit, hæc filiis tuis cum ſua Reipubl. ac librorum interitum augurare tur: cum autem intereant imperia, Reſpubl. vrbes, hiſtoria nihilominus æternùm viget, vt ait ille, ac veriſsimè Cicero prouidit prius interituram Salaminam, quàm quæ ad Salaminam geſta memorantur: eſt enim aquarum voragine penitus exhauſta: non aliter atque Ægyram, Buram, Helicen; Cretaq; ipſius, quæ propter nubium frequentiam olim ἑκατόμπολις, nunc Tripolis dici poteſt, ac noſtro ſeculo Batauiæ magnam partem aquæ abſorbuerunt, ac hiſtoriæ niſi humani generis interitus antecedat: interibunt nunquam: ſed in animis agreſtium quoque & imperitorum perpetuò hærebunt. Ad facilitatem accedit ea quæ ex rerum pulcherrimarum narratione percipitur voluptas, quæ profectò tanta eſt, vt qui ſemel hiſtoriarum illecebris captus ac delinitus fuerit, nunquam ab earum ſuauiſsimo complexu diuelli ſe patiatur. quod ſi tanta ſciendi cupiditate feruntur homines: vt etiamnum ex ipſis fabulis capiant voluptatem, quanto maior futura eſt cùm veriſſimè geſta narrantur? quid autem ſuauius quàm in hiſtoria velut in propoſita ſubiectáque tabula res intueri maiorum? quid iucundius quàm eorum opes, copias,

ipſáſque acies inter ſe concurrentes cernere? quæ certè voluptas eſt eiuſmodi, vt omnibus interdum corporis & animi morbis ſola medeatur, teſtes ſunt, vt alios omittã, Alphonſus ac Ferdinandus Hiſpaniæ & Siciliæ reges, quorum alter à T. Liuio, alter à Q. Curtio valetudinẽ amiſſam, quam à medicis non poterant, recuperarunt, teſtis eſt etiam Laurentius Medices (is qui literarum parens vſurpatur) qui ſine vllis medicamentis (quanquam hiſtoria ſalutare eſt medicamentum) à morbo cõualuiſſe dicitur, ex eius hiſtoriæ narratione quæ fertur de Conrado III. Imper. qui cum Guelphum Bauariæ ducem obſidione diuturna fregiſſet, nec vllis conditionibus à propoſita ſuſceptaq; vrbis euerſione deduceretur, ad extremum victus nobilium fœminarum precibus permiſit, vt inuiolatè abirent, ea lege, vt nihil ex vrbe, niſi quod humeris poſſent, exportarent. tum illa confidentia maiore dicam an pietate, ducem ipſum, maritos, liberos, parentes ab humeris ſuſpenſos geſtare cœperunt: ex quo Imperator tantam voluptatem cœpit vt effuſis præ gaudio lachrymis, non modò ſeueritatẽ & iracũdiam ex animo penitus depoſuerit, verumetiam vrbi pepercerit, & amicitiam cum hoſte omnium acerrimo contraxerit. Quis igitur dubitet quin hiſtoria hominum quoque ferocium ac ſtupidorum animos ſuauiſſima compleat oblectatione? ac verẽdum potius eſt, ne dum nimis magna voluptate capimur, vtilitatem (quãquam in oblectatione quoque vtilitas eſt) deſeramus. Id autem accidit ijs, qui rerum leuiſſimarũ narrationibus, quaſi cellariis & condimentis, neglecto ſolidiore cibo paſcuntur. Igitur omiſſa hiſtoriarum oblectatione ad vtilitatem relabor: quæ quanta ſit, non ſolùm in veriſſimis narrationibus, verumetiam in illis, in quibus hiſtoriarum imago & lux aliqua veritatis affulſerit, non infinitis argumentis planum

planum faciam, cum ex iiſdem fontib. illa, quibus ego, haurire quiſque poßit, ſed vnius tantum Scipionis Africani exemplum proponam. Is enim cum Cyri pædiam Xenophontis animo penitus haberet comprehenſam, ex eáq; omnes omnium virtutum ac laudum cumulos collegiſſet, tantus vir euaſit, vt non modò bellum ingens in Hiſpania (ſic enim Liuius ſcribit) non alia de cauſſa exarſerit, quam ex admiratione Scipionis, aliorum imperatorum orto contemtu: verumetiam latronibus ipſis ſanctus & inuiolatus extiterit: cum enim piratæ ad eius ædes ruſticas adiiſſent, eóſque ab aditu quaſi Scipioni vim illaturos serui obſeßi ſtrenuè propulſarent, illi ſupplices à ſeruis petierunt vt ſibi diuinum illum hominem cõtueri ac venerari liceret: quod ille re intellecta permiſit, vt latronum barbariem (tametſi ne barbari eſſentiam ſua virtute perfecerat) ad humanitatem reuocaret: hunc igitur veræ gloriæ fructũ attulit hiſtoria Cyri maioris, non tam vera quàm ad iuſtißimi & fortißimi regis ideam expreſſa: Sed ne vetera conquiramus, nullum recentius exemplũ aut illuſtrius eſt, quàm de Selimo Turcarum principe, cuius maiores cum ab hiſtoria velut à fabulis ſemper abhorruiſſent, primus ipſe geſta Cæſaris in linguam vernaculam transferri curauit, ac eius imitatione, breui magnã Aſiæ minoris & Africæ partem cum imperio maiorum coniunxit. Quid antem Cæſarem ipſum ad eam virtutem impulerat, niſi æmulatio Alexandri? cuius victorias cum legeret, lacrymas vberius effudit, quod ea ætate, qua ille terrarum orbem domuerat nihil dum geßiſſet. quid item Alexandro tot victoriarum cauſſa fuit, niſi virtus Achillis ab Homero (ſine quo ne ſomnum quidem capiebat) ad imperatoris optimi exemplar efficta? quid denique Carolum V. Imper. ne peregrinis vtamur exemplis, ad tantam gloriam

extulit, niſi Ludouici XI. Regis Gallorum ab hiſtoria Cominÿ æmulatio? Iam verò cum hiſtoria infinitam habeat vtilitatem, facilitatem maximam, maiorem etiam oblectationem, nullius vnquam probris eſt appetita: & cum cæteras artes quaſi pernicioſas aut inutiles plerique ſint calumniati, nemo tamen eſt inuentus, qui antiquitatis memoriam vlla infamiæ labe notârit: niſi fortaſſe is, qui cum omnibus virtutibus ac diſciplinis bellum indixiſſet, hiſtoriam mendaciÿ coarguit, ſed ea reprehenſio fabularum ſit non hiſtoriarum, quæ niſi veræ ſint, ne hiſtoriæ quidem appellari debent, vt Platoni viſum eſt, is enim omnem rationem ait veram eſſe aut falſam, hanc appellat Poeſim illam verò Hiſtoriam. Quanquã quid argumenter, cum ex ipſis Homeri fabulis, qui hiſtoriæ ac veritatis imaginem præ ſe ferũt, tanta vtilitas eruatur, quales ab hiſtoria fructus ſperare oportet? Quare cum ab hiſtoria penitus erudiamur, non ſolùm artes ad vitam degendam neceſſarias, verumetiam quæ omnino ſunt expetenda, quæ fugienda, quid turpe, quid honeſtũ, quæ optimæ leges, quæ optima Reſpublica, quæ beata vita, poſtremo cum ſublata hiſtoria, Dei cultus, religiones, oracula temporum decurſu tollantur: huius ego ſciẽtiæ vtilitate incredibili ad hanc ſcriptionem adductus ſum, cum magnam hiſtoricorum vbertatem & copiam animaduerterem non deeſſe, qui tamen hiſtoriæ artem ac methodum tradidiſſet, fuiſſe neminem: ac pleroſque temerè & ſine ordine miſcere hiſtorias, nullóſque ex iis percipere fructus. Antea quidem fuere nonnulli, qui de inſtituenda hiſtoria libros ſcripſerunt, quam ſapienter non diſputo, habent illi fortaſſe ſui conſiliÿ cauſſam probabilem: mihi tamen ſi iudicium ferre liceat, conſimiliter facere videntur, vt medici nonnulli, qui omni genere medicamentorum ægrotant: propoſito rurſus de medi-

cina facienda diſputant: nec earum quæ tot ac tam multa præponuntur, vim aut naturam docere, morbíſque præſentibus accommodare conantur: ſic illi quoque de ſcribenda hiſtoria libros inſtituunt, cum pleni ſint omnes omnium antiquitatum libri, plenæ bibliothecæ hiſtoricorum, quos vtilius ad intuendum & ad imitandum proponere potuiſſent, quam de exordiis, narrationibus, verborúmque ac ſententiarum luminibus oratoriè diſputare. Vt igitur aliquam doctrinæ viam habeat hoc quicquid eſt quod de hiſtorica methodo ſcribere aggredimur, principio hiſtoriã partiemur ac definiemus: deinde hiſtoriarum ordinem trademus: ad hæc communes humanarum actionum locos: vt memoriæ conſuli poſſit, ad hiſtorias accommodabimus: pòſt hiſtoricorum delectum ſingularem habebimus: tum de recto hiſtoriarum iudicio diſputabimus: conſequenter de ſtatu Rerumpublicarum dicemus, in quo potiſſimum hiſtoria totius diſciplina verſatur: tum eos qui quatuor monarchias & aurea ſecula nobis inuexerunt, refellemus: quibus explicatis, vt ſciri poſſit vnde hiſtoriarum origo peti, quóve referri debeat, temporum ordinem obſcurum & inuolutum illuſtrare conabimur: denique errorem eorum confutabimus, qui gentium origines pro veris tradiderunt: poſtremò ad hiſtoricorum collectionem & ordinem labemur, vt qua quiſque de re ſcripſerit, quaque floruerit ætate, planè intelligatur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVID HISTORIA SIT, ET QVOTVPLEX,

CAPVT I.

HISTORIÆ, id eſt, veræ narrationis tria ſunt genera: humanum, naturale, diuinum, primum ad hominem pertinet, alterum ad naturam, tertium, ad naturæ parentem: vnum actiones hominis in ſocietate vitam agentis explicat: alterum cauſſas in natura poſitas, earúmque progreſſus ab vltimo principio deducit. poſtremum præpotentis DEI animorúmque immortalium in ſe collectam vim ac poteſtatem intuetur. ex quibus aſſenſio triplex oritur, probabilis, neceſſaria, religioſa. totidémque virtutes, ſcilicet prudentia, ſcientia, religio, vna quidem turpe ab honeſto: altera verum à falſo: tertia pietatem ab impietate diuidit. primam ex imperio rationis, & vſu rerum agendarum, humanæ vitæ moderatricem vocant: alteram ex abditarum cauſſarum inquiſitione, rerum omnium inuentricem: poſtremam ex vnius Dei erga nos amore, vitiorum expultricem ex his tribus virtutibus inter ſe coniunctis, conflatur vera ſapientia, ſummum hominis extremúmque bonum: cuius boni qui ſunt in hac vita participes, beati appellantur. & quoniam eius fruendi cauſſa in hanc lucem venimus, ingrati ſimus, niſi bonum illud diuinitus nobis oblatum amplectamur, miſeri ſi ab eo deſerimur: eius autem adipiſcendi magnum eſt ab hiſtoria triplici adiumentum, maximè verò à diuina, quæ hominem per ſe ipſa beare poteſt, ſine vſu rerum agendarum, ſine occultarum cauſſarum cognitione: quæ tamen ſi acceſſerint, magnū, opinor, ad hominis felicitatem allatura ſunt incrementum. Conſequens erat igitur, vt ab hiſtoria rerum diuinarum primordia peteremus: ſed quoniam hominibus primum ſtudium conſeruandi ſui natura parens ingenerauit: deinde paulatim à rerum naturalium admiratione ad cauſſarum inueſti-

inueſtigationem impulit: tum ab iis illecebris ad ipſius rerũ omnium moderatoris cognitionem pertraxit: ob eam cauſſam ab hiſtoria rerum humanarum nobis auſpicandum videtur: cum primum de ſummo Deo comprehenſiones, non ſolum probabiles, ſed etiam ad aſſentiendum neceſſariæ in puerorum animis radices egerint. ita fiet, vt à cogitatione noſtri primum, deinde familiæ, tum communis ſocietatis ad naturæ inſpectionem, ac poſtremo ad immortalis Dei veram hiſtoriam, id eſt contemplationem, abducantur, atque hoc poſtremum quàm difficile ſit iis, qui nondum veræ philoſophiæ ſacris initiati fuere, ſatis intelligunt, qui ſe in rerum magnarum meditatione aliquantulum exercuerunt. Vt enim mentem paulatim ſupra ſenſus quaſi ſupra fluctus, quibus immergitur magna pars hominum, erigant: nunquam tamen ſe ab iis ita liberare poſſunt, quin à ſenſibus emiſſæ ſpecies, tanquam nebulæ, ſe lumini veritatis opponant, quo fit, vt qui omiſſa rerum humanarum ac naturalium cogitatione ab hiſtoria diuina auſpicantur, & pueris aut ignaris hominibus arduas rerum diuinarum quæſtiones explicant, non modò ſpe fallantur, verumetiam earum magnitudine pleroſque deterreant. Quod igitur iis, qui ex atra quadam ac denſa caligine in lucem veniũt, ſuademus vt prius ſolis ſplendorem in terra, tum in nubibus, pòſt in luna conſpiciant, vt bene confirmato viſu ſolem ipſum aliquando contueri poſſint: idem quoque aduerſus imperitos faciendum eſt, vt primum Dei bonitatem ac præſtantiam in rebus humanis animaduertant: deinde in perſpicuis naturę cauſſis, tum in cæleſtium corporum deſcriptione & ornatu: poſtea in mundi totius admirabili ordine, motu, magnitudine, concentu, figura: vt iis gradibus ad eam, quæ nobis eſt cum Deo cognationem ac generis ſtirpem aliquando redeamus, rurſúſq; cũ eo penitus coniungamur qui aliter hiſtoriam inſtituunt, naturæ leges æternas perrumpere mihi videntur. Et quoniam triplex illud hiſtoriarum genus viri graues & eruditi accuratè ſcriptis mandarunt, illud tantum mihi propoſui, vt in iis legendis, ac ſtudioſè diiudicandis ordinem & modum ſeruarem, præſertim in hiſtoria rerum humanarum. Nam cum diuinæ ac naturales hiſtoriæ ab humanis primum differunt, tũ hoc maximè, quod illæ non modò cauſſis, verumetiam finibus certis ſunt contentæ. naturales enim neceſſarium habent & ſtabilem cauſarum conſecutionem, niſi diuina pote-

ſtate prohibeantur, vel paulo momento ab ea deſerantur, & quaſi fluentis materiæ principi, omniúmque malorum parenti permittantur: ex altero quidem oſtenta deprauatæ naturæ & immania mõſtra: ex altero egregia Dei miracula: ex vtroque religionis aut ſuperſtitionis origo ac numinis cuiuſdam metus in nobis ingeneratur, vt Dei maieſtas illuſtris & clara (quanquam illuſtrior aut clarior eſſe non poteſt) ſed vt hominum generi magis conſpicua ſit. At humana hiſtoria quod magna ſui parte fluit ab hominum voluntate, quæ ſemper ſui diſſimilis eſt, nullum exitum habet: ſed quotidie nouæ leges, noui mores, noua inſtituta, noui ritus oboriuntur, atque omnino humanæ actiones nouis ſemper erroribus implicantur, niſi à natura duce, id eſt à recta ratione, vel cum deprauari cœperit, ab ea quæ propius abeſt ab ortus ſui principio, diuina prudentia ſine conſequentibus cauſſis dirigantur: à qua ſi aberrauimus, præcipites in omne dedecus labemur. tametſi enim mens hominis ab æterna diuináque mente delibata, ſe, quàm longiſſimè poteſt, ab hac terreſtri labe ſeiungit, quia tamen impuræ materiæ penitus eſt immenſa, eius contagione ſic afficitur, & perturbationibus ſecum diſſidentibus adeò diſtrahitur, vt ſine ope diuina nec ſeipſam erigere, nec vllam iuſtitiæ partem adipiſci, nec quicquam naturæ congruenter agere poſſit: ex quo efficitur, vt quandiu ſenſuum impedimentis & falſa rerum imagine obruimur; nec vtile ab inutili, nec verum à falſo, nec turpe ab honeſto diſcernere queamus, ſed verborum abuſu prudentiæ tribuimus quo minus peccatur quam quidem ad prudentiam comparãdam cum nihil ſit maius aut magis neceſſarium hiſtoria, propter humanos caſus qui velut in orbem ſui ſimiles aliquando recurrunt: in ea præſertim elaborãdum iis eſſe iudicamus, qui non ſolitariam vitam agant, ſed ad hominum cœtus ac ſocietates accommodatam. Itaque è tribus hiſtoriarum generibus, diuinum quidem theologis, naturale philoſophis tantiſper permittamus, dum in humanis actionib. earúmque præceptis, diu multúmque fuerimus exercitati. Eſt autem humana hiſtoria communis aut propria: hæc vnius hominis, aut ad ſummum vnius populi dicta factáque memoratu digna complectitur. Nam vt ſapienter Academici rerum anilium nullas ideas poſuerunt: ita futilibus actionibus hiſtoria conſtare non debet. cõmunis plurium hominum vel ciuitatum geſta narrat, ídque bifariam

fariam

fariam: aut enim plurium populorum, puta Perſarum, Græcorum, Ægyptiorum: aut omnium quorum modo res geſtæ proditæ ſunt, vel maximè illuſtrium: quod item multis modis fieri ſolet: cum vnius temporis, ſcilicet diei cuiuſque, vel menſis, vel anni: vnde ephemerides ſiue diurna, & annales dictæ: aut ab ortu cuiuſque ciuitatis vel ab extrema memoria, vel ab orbe condito Rerumpublicarum initia, incrementa, ſtatus, conuerſiones, exitus memorantur, quod bifariam quoque fit, breuiter aut copioſè: ex quo nomen habent chronica & chronologiæ. Alij paulo aliter, eodem tamen relabuntur. nam Verrius Flaccus hiſtoriam diffuſam narrationem vocat, in qua rerum, perſonarum, ac locorum momenta ponderantur ab eo qui rebus interfuit. Annales verò à Cicerone dicuntur, cum ſine vllis ornamentis, ſine anxia cauſſarum diſquiſitione, geſta cuiuſque anni narrantur. erat inquit Cicero, Hiſtoria nihil aliud, ſiue annalium cōfectio. Diaria ſiue ephemerides diei cuiuſque geſta, vt Aſellio apud Gellium interpretatur. Faſti verò annales ſunt, in quibus res quæque memorabiles, magiſtratus maximi, clariſſimæ victoriæ, offenſiones, triumphi, ludi ſeculares breuiſſimè continentur, quales ſunt Verrij, Flacci, Cratoris, Auſonij, Caſſiodori, Cuſpiniani, in vniuerſum tamen hiſtoriæ appellantur: & ſuperior illa partitio naturali ac diuinæ hiſtoriæ peræquè congruit, cum vel vnius religionis (quanquam plus vna eſſe non poteſt quæ ſuperſtitionem inter & impietatem medium ferit) ſcilicet Chriſtianæ, vel plurium, vel omnium, aut maximè illuſtrium origines ac progreſſus memorantur. Conſimiliter vnius rei naturalis hiſtoria colligi poteſt: puta vnius ſtirpis aut animantis, vel omnium ſtirpium aut animantium, quales ſunt hiſtoriæ Theophraſti & Ariſtotelis: aut etiam omnium elementorum, quæque ex his conſlantur corporum: vel denique totius naturæ deſcriptio, qualem Plinius complexus eſt. Aut ſi quis nolit cum naturalibus diſciplinis mathematicas confundere, quatuor genera conſtituet hiſtoriarum: humanam quidem incertam & confuſam: naturalem certam, interdum tamen materiæ vel mali genij contagione incertam ac ſui diſſimilem: mathematicam, quòd à concretione materiæ libera ſit, certiorem: ſic enim veteres hanc ab illa diuiſerunt: poſtremo diuinam certiſſimam & ſui natura planè immutabilem. Atque hæc de hiſtoriarum partitione.

De ordine hiſtoriarum. CAP. II.

QVOD in artium tradendarum ratione ac modo fieri ſolet, idem nobis eſt, opinor in hiſtoriarum diſciplina faciendum. neque enim ſatis eſt magnum hiſtoricorum cumulum domi habere, niſi cuiuſque vſus, & quo quiſque ordine ac modo legi debeat intelligatur. & quemadmodum in epulis tametſi magna condimentorum ſuauitas eſt, nihil tamen inſuauius ſi miſceantur: ita quoque prouidendũ erit, ne hiſtoriarum ordo confundatur: id eſt, ne poſtrema priore loco, vel media poſtremo, ad legendum proponantur. quod qui faciunt non ſolùm res geſtas capere nullo modo poſſunt, ſed etiam memoriæ vim penitus labefactant. Vt igitur plena ſit & facilis hiſtoriarum ſcientia, principio adhibeatur præſtans illa docendarum artium magiſtra, quæ dicitur Analyſis: quæ vniuerſum in partes ſecare, & partis cuiuſque particulas rurſus diuidere, totiúſque ac partium cohærentiam quaſi concentum inter ipſa mira facilitate docet. nihil enim in Syntheſi nobis eſt elaborandum, cum hiſtoriarum ferè omnium membra inter ſe apta ſint, magnóque ſtudio ab eruditis in vnum veluti corpus coagmentata: ſed imperitè à nonnullis ſeparantur. eſt autem partium ac totius tanta cohærentia, vt ſi diuellantur à ſe, ipſa nullo modo conſtare poſſint. Itaque Polybius Fabium Maximum, alióſque Punici belli ſcriptores ob id etiam coarguit, quod eius belli partem vnam vel alteram complectantur. Iiſque ſimiles videri ſcribit, qui capitis oculum vel aliam particulam ab animante auulſam oſtentãt, vt cuius ſit pars illa non ſatis intelligatur. eadem reprehenſione vtitur Dionyſius Halicarnaſſeus aduerſus Polybium, Silenum, Timæum, Antigonum, Hieronymum qui Romanæ hiſtoriæ commentarios laceros & imperfectos relinquerant. conſimili quoque oratione quis aduerſus Dionyſium vtatur. tametſi reprehenſione carent quia nec ab omnibus omnia ſcribi debuerunt, nec certè potuerunt, cum tantum quiſque collegerit, quantum infinito labore ac diligentia decerpere potuit. nec illud opinor, ad ſcriptioné pertinet. ſed ad lectionem hiſtoriarum, quarum partes ſi diſtrahantur, nec ſecum ipſæ, nec cum toto cohærebunt. quo igitur illi de Romana, idẽ nos de vniuerſa populorum

pulorum omnium hiſtoria ſtatuamus: vniuerſam hiſtoriam appello, quæ vel omnium, vel maximè illuſtrium populorū, vel quorum facta prodita ſunt, ab ortus cuiuſque principio, res bello domíque geſtas complectitur, tametſi enim multo plura ſunt omiſſa, quam vllius ſcriptione cóprehenſa, nihilominus tot ac tā multa reſtant, vt iis legendis hominū vita quantumuis diuturna vix ſufficere poſſit. Primum igitur communem velut omnium temporum tabulam, nudam illam ac ſimplicem nobis ad intuendum proponamus, in qua mundi origines, eluuiones, Rerúmque publicarum ac religionum, quæ magis claruerunt, initia duntaxat & exitus, ſi modo exitum habuerunt, contineantur: quæ tum Orbis & Vrbis conditione, tum Olympiade, vel etiam ſi ratio poſtulat, anno Chriſti & Arabum Hegira (quæ in vulgatis chronicis omiſſa eſt) definiantur eiuſmodi ferè ſunt chronica quæ vulgo feruntur, linearum ſpatiis diſtincta, breuia illa quidē, ſed auſpicantibus facilia, ac tametſi non exactam continent temporum rationem, proximè tamen ad rei veritatem accedunt. Poſt hanc deſcriptionem vberiore aliquantum & accuratiore libro vtimur, qui non tantum illuſtrium, ſed omnium populorum initia, ſtatus, conuerſiones, & lapſus complectatur, ea tamen breuitate, vt eodem pene intuitu qualis cuiuſque Republicæ ſtatus fuerit, videri poſſit: in quo genere plures ſcripſerunt, nemo tamen, vt mihi videtur accuratius quàm Ioan. Funccius, qui certiſſima ratione temporū ea collegit quæ ab Euſebio, Beda, Lucido, Sigiſmundo, Martino, Phrigione tradita fuerunt: in quibus multa diligenter emendauit, ſed cum in rebus ſingulis aliquando hæreat, ea prætermittenda ſunt, & ſumma quæque leuiter attingenda, ab eo ſcriptore aliquantum informari de ſtatu rerum omnium publicarum, Carionis aut verius Melanchthonis hiſtoriam conſimili diligentia percurreremus. Eſt enim aliquando copioſior in diſputationibus de religione, vt erat religioni ac pietati deditus, quæ ſi odioſa videntur, præteriri facilè poſſunt: cætera quæ in vniuerſum de Rebuſpublicis clarioribus dici potuerunt, breuiter & accuratè complexus mihi videtur. At ſi quis alius ſcriptor (ſunt autē nónulli) qui vniuerſam mūdi hiſtoriā Melanchthone copioſius ſcripſit, hunc ego legendū cenſeo. Deinde ab vniuerſis paulatim ad ſingula delabemur, eo tamen ordine quo in tabulis Chronicorum ſunt comprehenſa. Et quoniam à Chaldæis, Aſſyriis,

Phœnicibus, & Ægyptiis, Reipublicæ gubernandæ ratio, diſciplinæ, humanitatis denique ipſa profecta eſt, in primis illorum antiquitates inueſtigabimus, non ſolum in ſcriptoribus qui propriè de illis ſcripſerunt, vt Beroſus, Metaſthenes, Herodotus: ſed etiam in Hebræis, quorum res geſtæ cũ reliquis ferè communes ſunt: Etenim multo plura certioráque in Ioſippi antiquitatibus, & in libris aduerſus Apionem de finitimis illis populis quam in illis ſcriptoribus commemorantur. pòſt Hebræorum hiſtorias inquiremus, ſed ita, vt initio Reipublicæ inſtituendæ rationem potius intelligamus, quàm religionem, quæ tertium hiſtoriæ genus ſpectat, & altiorem deſiderat contemplationem. deinde ad Medorum, Perſarum, Indorum & Scytharum imperia veniemus. Ab his ad Græcos, qui ab Araxe, Euphrate, & Syriæ portis ad Helleſpontum vſque, rurſus ab Helleſponto, vſque ad Danubium, Acroceraunios & Æmi montes, ſuum genus propagarunt, & inſulas Aſiæ atque Europæ adiacentes, tum Italiam ipſam coloniarum multitudine compleuerunt. horum appellatio triplex eſt. primi quidem Iones: alteri Æoles, poſtremi Dores dicti ſunt. A Græcis ad Italos, qui Alpibus & vtroque mari cinguntur. Et quoniam populos omnes imperij magnitudine ac rerum geſtarum gloria ſuperarunt, tantáque iuſticiæ opinione valuerunt, vt non modò legibus & inſtitutis, ſed etiam linguæ dignitate reliquis gentibus adhuc imperare videantur, omnis illorum antiquitas diligenter erit excutienda: cum autem maxima diuturnáque bella cum Pœnis geſſerint, vtriuſque gentis hiſtoria ferè eſt ab iiſdem ſcriptoribus comprehenſa. His opinor, proximi ſunt Celtæ, atque haud ſcio, an Italis ipſis antiquiores, certè quidem prius militari diſciplina claruerunt, quàm Romani, neque in Italiam modò, ſed etiam in Hiſpaniam, Germaniam, Græciam & Aſiam colonias miſerunt, vt ſuo loco dicemus. ac tametſi Garumna & Sequana fluminibus à Cæſare definiuntur, nihilominus imperium à Pyrenæis & Oceano ad Rhenum & Alpes protulerant. Sequuntur Germani, qui Alpibus, Rheno, Viſtula, Carphato monte & Suedico mari cinguntur, quique Germanis ſunt finitimi Dani, Noruegi, Suecij, Scandiæ tum populi, qui ab illis orginem traxerunt, Gothi, Franci, Vandali, Hunni, Heruli, Longobardi, Burgundiones, Angli, Normani: à quibus res maximæ geſtæ ſunt: & imperia florentiſſima conſtituta in Gallia, Britannia,
Hiſpania

Hiſpania & Italia. tametſi enim Hiſpani ac Britanni ſua vetuſtate nobiles ſunt, non tamen rebus ita geſtis claruerunt vt illi: quemadmodum Arabes, qui generis antiquitate clariſſimi fuerunt, ſed in otio ſemper antea delituerant, quouſque erumpentes è deſertis, Perſas & Græcos de Aſiæ & Africæ imperio depulerunt, magnáſque victorias in Europa ſunt conſecuti. neque tantum arma, ſed etiam religiones, mores, inſtituta, linguam denique ſuam toto terrarum orbe diſſeminarunt: vulgus *Sarracenos* appellauit, qui tametſi ex variis populis coaluiſſent, nihilominus Arabes ipſi principatum tenuerunt, vt poſtea planum faciemus. Ab his ad Turcas delabemur, qui ab oris Caſpiis in Aſiam influentes, paulatim Aſiæ minoris, Græciæ totius & Ægypti regiones armis inuaſerunt. Neque imperia Tartarorum omittemus, qui vltra Imaum montem & mare Caſpium lõgè lateq; imperant: neque Moſcouitarum, qui à Volga flumine & Tanai, vſque ad Boryſthenem arma protulerunt, ac nuper Liuoniam imperio adiunxerunt. poſtremi ſunt Americi, & qui oras Africæ Auſtrales ac Indiæ tenent, quorũ hiſtorias quoque intelligere vtile ac iucundum erit. Quæ omnia primo quidem leuiter percurrenda ſunt, deinde accuratius examinanda: vt cum ſumma veluti capita rerum tenuerimus, ad ſingula paulatim veniamus. neque tantum maximas, ſed etiã mediocres ac minimas quaſque Reſpublicas inquiremus, puta Rhodiorum, Venetorum, Siculorum, Cretenſium. Heluetiorum, Achæorum, Genuenſium, Florentinorum, & id genus ſimilium. Græcorum quidem ſingulas ſatis accuratè Pauſanias conſcripſit. Percepta hiſtoria rerum omnium publicarum, reſtabit vt eorum res geſtas inquiramus, qui vel imperio, vel generis ſplendore & opibus, vel denique virtutibus ac ingenij laude floruerunt, quorum ſuo quiſque iudicio delectum habebit, & ad ſuas vitæ rationes optimi cuiuſque dicta factáve accommodabit. Poſt hiſtoriam rerum humanarum, ſi cui tantum eſt otij, vt naturæ pulcherrimas hiſtorias ſcrutari poſſit. multo faciliores aditus ad hiſtoriam diuinam habiturus eſt: ſin rei difficultas illum & vitæ rationes ab incepto reuocabant, ad res gerendas accedet, aut ſi nullus eſt in hac vitæ fabula locus ei relictus, ſit aliorum ſpectator, & res humanas, quarum mortuam imaginem in libris viderit, oculis ipſis intueatur. aliter fieri nequit, vt ſuauiſſimos ab hiſtoria fructus percipiamus, niſi prius medio-

criter in rebus agendis, aut diligenter ſpectandis, vt monebat Pythagoras, exerceamur. Poſtremum erit, vt cognita rerum humanarum ac naturalium hiſtoria, quaſi lotis manibus, ad diuinam accedamus. ac primum cuiuſque religionis ſumma capita colligamus: tum videamus quis cuiuſque auctor fuerit, quæ initia, quos progreſſus, quem denique ſtatũ & exitum habuerit: quid in vnaquaque virtuti conſentaneũ, quid alienum ſit ad hæc illuſtrium philoſophorum de religionibus & ſummo bono ſententias adiungemus, vt omniũ opinionibus in medio poſitis, veritas magis eluceſcat. iuuabit etiam ex illis multa decerpere. quibus, velut Hebræi de ſpoliis Ægyptiorum, præpotenti Deo ſacra faciemus. Sed in eo genere hiſtoriarum, plus oratione frequenti & purgatæ mentis in Deum conuerſione, quam vllo ſtudio proficiemus. Hec autem quæ à nobis de ordine hiſtoriarum dicta ſunt. Coſmographiæ ſimilitudine faciliimè intelliguntur. huius enim tanta eſt cum hiſtoria cognatio & affinitas, vt altera alterius pars eſſe videatur. & vero Scytarum, Indorum, Æthiopum, Americorum hiſtorias à geographis duntaxat hauſimus & expreſſimus. præter hæc hiſtorici geographicis deſcriptionibus vtuntur, & hiſtorici terrarum regiones ſemper deſcribunt, vt ſi ars vlla hiſtorico neceſſaria ſit profectò geographia ſummè neceſſaria videatur. quemadmodum igitur qui Coſmographiam intelligere volet, hunc neceſſe eſt mundi totius imaginem breui tabula comprehenſam ſub aſpectum collocare: deinde habitudinem cæleſtium corporum ad hæc elementaria videre: & vranographiam ab elementari diuidere, ab aere, inquam, aquis ac terris: ab iiſque anemographiam, hydrographiam, & geographiam deducere. illam verò in decem orbes totidémque circulos partiri: poſtea ventorum ordinem ac naturam tractúſque maris vtriuſque ac terrarum deſcriptionem diligenter intueri. deinde orbem terræ pingui Minerua primum in quatuor aut quinque partes, in Europam ſcilicet, Aſiam, Africam, Americam & Auſtralem terram partiri, earúmq; ſitus inter ſe & cum cæli facie conferre: tum eam terræ partem quæ temperatior eſt, & populorum nobilitate clarior, puta Europam, in Hiſpaniam, Galliam, Italiam, Græciam, Germaniam, Scythiam, Scandiam, Daniam & in inſulas vnicuique regioni adiacentes diuidere conſimiliter Aſiam in minorem & maiorem: hanc in Aſſyriam, Perſiam, Parthiam,
Mediam,

Mediam, Hircaniam, Arianam, Gedroſianam, Indiam & Scythiam cis & vltra Imaum tribuere: minorẽ in Phrygiam, Lydiam, Lyciam, Ciliciam, Cariam, Pamphyliam, Syriam, Galatiam, Cappadociam, Pontum, Armeniam: eodem modo Africam in Mauritaniam, Libyam, Cyrenaicam, Ægyptum, Æthiopiam, Numidiam, Nigritarúmque regiones, in qua diuiſione ſatis erit inſignes fluuios, montes, maria veluti terminos figere, ac cæli meridianos & parallelos cuique regioni congruentes deſignare. A Geographia tandem ad Chorographiam, id eſt regionum deſcriptionem, facilis erit acceſſus, igitur telam ſubtilius retexentes, vnamquamque regionem deſcribemus. puta Hiſpaniam, quæ prima pars eſt Europæ, in Bęticam, Luſitaniam Tarraconenſem partiemur, hanc rurſus in Galliciam, Caſtiliam, Nauarram, Aragoniam, fluuiorum limitibus p ſitis, Ibero, Anate, Tago, Beti, Durio, & eo monte (vulgo Adriani vocant) qui citeriorem ab vlteriore Hiſpania ſeiungit. tum mediam regionis latitudinem partibus xj. longitudinem verò xv. amplitudinem in longum partibus xiiij. in latum vij. definiemus. ſimili ratione in aliis regionibus vtendum erit. Poſtremò à Chorographia ad Topographiam & Geometricam, id eſt, ad ſingulorum locorum deſcriptionem & dimenſionem dilabemur. ac primum claras vrbes, portus, litora, freta, ſinus, iſthmos, promontoria, campos, colles, cliuos, rupes, vertices, agros, paſcua, ſiluas, nemora, ſaltus, prata, virgulta, ſpineta, viuaria, pomaria, viridaria, ſalicta, omniáque oppida, colonias, præfecturas, municipia, caſtella, baſilicas, vicos, pagos, villas (ſi res ita poſtulabit) complectemur. Non aliter hiſtoriam vniuerſam partiemur ac definiemus. & quemadmodum falluntur, qui regionum tabulas prius intuentur, quàm totius vniuerſi orbis partiúmq; ſingularum inter ſe & cum toto rationem accuratè didicerint: ita non minus errant, qui ſingulas hiſtorias prius intelligere ſe poſſe putant quàm vniuerſæ hiſtorię omniúmq; temporum ordinem ac ſeriem velut in tabula propoſita iudicarint eadem vtemur analyſi in ſingulari gentis cuiuſque hiſtoria. vt ſi quis Romanorum hiſtorias planè intelligere ac memoriæ mandare velit, prius Sextum Rufum legat, qui quatuor paginis, totam hiſtoriam complexus eſt. hinc ad Flori epitomen: deinde ad Eutropium, poſt ad Liuium & Polybium accedat cõſimiliter de hiſtoria Frãcorũ iudico, quã Io. Tillius

breuiſſimè complexus eſt vno libello. nunc igitur prius legendum putem, quam Paulum Æmilium: & Xiphilinum, quam Dionem: Iuſtinum, quam Diodorum vel Trogum, cuius tamen ſcripta penitus interciderunt. neque tamen ſatis eſt vniuerſam hiſtoriam intelligere, niſi ſingula quoque intelligamus. vtraque verò cõiuncta, incredibilem, inquit Polybius, afferunt vtilitatem. id quod antea pleroſque fefellit, qui ſumma capita Rufi vel Flori collegerunt, Liuium neglexerunt, qui propterea penè totus intercidit: conſimiliter Iuſtinus Trogo Pompeio, Xiphilinus Dioni prope interitũ attuliſſe videtur. Poſtremum erit, vt omnia dicta factáque memoratu digna in communes quoſdam memoriæ locos, velut in theſaurum reponamus, & ex iis quantumcunque iudicio noſtro videbitur, eruamus. id autem commodius fieri nequit, quam ſi humanarum actionum partitionem nobis ad intuendum proponamus.

De locis hiſtoriarum rectè inſtituendis.

CAP. III.

QVONIAM de humana hiſtoria potiſſimum futura diſputatio eſt, hiſtoriæ verbum latè patens anguſtis hominum actionibus, & ad popularem loquendi modum, rerum ante geſtarum vera narratione definiamus. humanarum autẽ actionum tanta varietas eſt & confuſio, tanta hiſtoriarũ vbertas & copia, vt niſi certis quibuſdam generibus hominum actiones ac res humanæ diſtribuantur, nec planè hiſtoriæ percipi, nec perceptæ memoria diu contineri poſſunt. Quod igitur viri docti facere ſolent in aliis artibus, vt memoriæ cõſulant, idem quoque in hiſtoria faciendum iudico: id eſt vt loci communes rerum memorabilium certo quodã ordine componantur, vt ex iis, velut è theſauris, ad actiones dirigendas exemplorum varietatem proferamus. & quidem nobis hominum eruditorum ſtudia non defuere, qui ex hiſtoriarum lectione argutas ſententias, quæ apophthegmata vocant, expreſſerunt. ſed cum in humanis actionibus tria potiſſimum ſpectari conſueuerint, conſilia, dicta, facta, ex quibus bene ſentiendi, bene dicendi ac bene agendi virtutes inquirimus, illi verba quidem collegerunt, quæ verò in fa-

ctis &

ctis & conſiliis poſita ſunt, omiſerunt. nonnulli dicta, factáque illuſtrium virorum, ſed tenuiter admodum & ſine ordine ſcripſerunt. tum etiam humana diuinis, & vtriſque naturalia confuderunt, conſilia verò ne attigerunt quidem, cũ tamen in vnius conſilio ſæpe ſalus Reipublicæ poſita ſit. Itaque hunc ordinem inſtituendum puto, vt tribus libris locorum omnium rationem complectamur. priore quidem res humanas: altero naturales, quæ in hiſtoria ſæpe occurrunt: tertio diuinas. & quoniam maior eſt in rebus humanis quã in reliquis obſcuritas & confuſio, placet omiſſa naturali ac diuina hiſtoria, rerum humanarum & actionum partitionem à capite arceſſere: deinde his ordine conſtitutis, indicare, quonam modo hiſtoriarum flores aptè & ſuo quique loco accommodari poſſint. Actionem definiunt, quæ in ſeipſam vertitur, nec vllum opus relinquit, vt ſermo: effectionẽ verò quæ opus molitur, vt ſcriptio. ſed remota verborum ſubtilitate, quoniam in populari ratione omnis noſtra verſatur oratio, latiùs actionis verbum definiendum nobis eſt, vt conſilia, dicta, facta, quæ prodeunt ab hominis voluntate, complectatur: ſiue pura ſit, & ab omni ægritudine libera, qualis eſt in ſapiente: ſiue perturbationibus, puta libidine aut ira diſtrahatur, vt in pleriſque, qui intemperantes & inſani appellantur, qui nihil ſceleratè ſponte agunt, vt dicitur, ſed animi quadam impotentia feruntur, volunt tamen: ſiue metu mali impendentis quid agatur, vt qui iactum faciunt rerum pretioſarum, nec ſpontè agunt, nec ægritudine animi, ſed ſuſcepto conſilio malunt opes, quàm ſeipſos interire. quòd ſi quis à mente fuerit omnino alienatus, cuiuſmodi ſunt furioſi ac rerum quæ geruntur ignari, eorum actiones non tam humanæ, quàm diuinæ, aut naturæ deprauatæ, aut dæmonis ipſos agitantis eſſe videntur. & quemadmodum naturales actiones attrahendi, aut expellendi, non ſunt humanæ, ita ne illæ quidem. nec rurſus ſi quis alterum præcipitem dederit ab altero impulſus, non eius eſt actio, nec peccatum vllum. conſimiliter quem Deus aut furor diuinus ad vaticinandum afflauerit, non humana, ſed diuina eſt actio, quia non ab hominis voluntate regitur. actiones igitur humanæ ſunt, quæ hominum conſiliis, dictis, & factis præeũte voluntate oriuntur. eſt enim voluntas, humanarum actionum magiſtra, ſiue ad rationem, ſiue ad vim animæ inferiorem ſeſe conuerterit in rebus expetendis ac fu-

giendis. Et quoniam primum ſtudium conſeruandi ſui natura vnicuique ingenerauit, primæ hominum actiones ad ea pertinent, ſine quibus viui nullo modo poteſt: deinde ad ea ſine quibus viui quidem, ſed non ſatis commodè, aut commodè, ſed non ſplendidè, aut ſplendidè, non tamen ad eam, quæ ſuauiſſimè ſenſus oblectat, voluptatem. hinc opum agendarum cupiditas. ſed quia voluptatum nulla ſatietas, aut ea communis eſt beluarum æquè ac hominum, quò quiſque generoſior eſt, eò longius ſe à beluarum ſocietate disiungit, ac paulatim gloriæ cupiditate fertur, vt reliquis præſtare poſſit. hinc dominandi libido, & tenuioribus vis illata: hinc diſſidia, bella, ſeruitutes, cædes. ſed cum hoc vitæ genus turbulentum ſit ac periculis plenum, tum verò inanis ea gloria, quæ hominem excelſi animi explere non poſſit: conſequens eſt, vt homo bene à natura informatus, paulatim feratur ad virtutis actiones, quæ in vera laude & ſolida gloria verſantur, in qua pleriquе finem extremum conſtituunt. ſed quoniam natura quietis eſt appetens, planũ eſt eas virtutis actiones ad quietem aliquando dirigi oportere. quo fit vt homo paulatim à curis & hominum ſocietate diſtractus ſolitudinem quærat, vt tranquillitate naturæ conſentanea fruatur. itaque res humanas deſpiciens earúmque inconſtantiam ac temeritatem, naturæ cauſſas certiſſimas intuetur, in quibus contemplandis tantam percipit voluptatem; vt talium ſtudiorum conſcientia fretus, regum opes ac fortunas negligat: quinetiam plerique cum maxima imperia geſſiſſent, ad hoc vitæ genus ſponte relabi, quàm regnare maluerunt. hinc illæ ſcientiа ac virtutes, quæ quod in veri ſola cognitione acquieſcunt, θεωρητικαὶ vocantur. Neque verò id ſatis eſt homini bene à natura inſtituto, vt in iis ſcientiis, quarum ſubiecta materia ſub ſenſum cadit, acquieſcat, ſed his veluti gradibus ad ea fertur, quæ ſola mente percipiuntur, id eſt, ad animorum immortalium vim ac poteſtatem, quouſque pernicibus alis ſurſum abripiatur, ac ſuæ originis primordia repetens, cum Deo penitus coniungatur: in quo finis humanarum actionum & quies extrema, ſummaque felicitas conſiſtit. huc omnia conſilia, dicta, facta: huc humanæ actiones, huc diſciplinæ ac virtutes referuntur. Ac tametſi contemplatio minus propriè actio dicitur, ſic tamen Ariſtoteles appellauit ne à ſe ipſe diſcrepans, aliter quam actione beatam vitam definiret. Hæc igitur

tur ordine colligamus. Primi generis actiones ad eas artes referuntur, quæ ad tuendam hominum vitam, morbóſque &offenſiones depellendas pertinent:vt venatio,pecuaria,agricultura,ædificatio,gymnaſtica,medicina. ſecundum genus ad inſtitoriam, gubernatoriam, lanificia & fabriles artes:tertium ad cultum & victum ſplendidiorem, atque omnino ad quæſtuarias artes, quibus opus parare.& partis magnificè vti docemur: in quo ſuperiorum artium perfectio verſatur:ſequũtur actiones voluptatum effectrices:quæ vel ſenſum,vel animum, vel vtrunque molliter afficiunt,ad guſtum quidem Apicianæ artes: ad tactum ſordida Mileſiaca: ad odoratum vnguentariæ:ad viſum ductus linearum & colorum varietas dece nter confuſa,quæ pertinent ad picturã, cælaturam, topiariam,fuſoriam, ſtatuariam: tum etiam ad varias artes tingendi &acu pingendi: ad aures dicendi venuſtas, numeris aut figuris,aut vtriſque comprehenſa, aut etiam mollis ac deprauatus arte nimia concentus,cum ſimplex & naturæ congruens graues animorum ægritudines ſanare:contra verò ſonorum varietate ac celeritate numerorum abreptus, mẽtem de ſanitate deturbare ſoleat,quod iis accidit, qui aurium voluptati nimis inſeruientes Dorios modos & graues numeros aſpernantur, Ionicos affectant,vt mirum videri non debeat,ſi multi ad inſaniam perducantur. Cũ autem eas vitæ vtilitates ac delicias nec ſinguli à ſingulis, multò minus à ſe ipſo idem conſequi poſſet, hinc coeundæ ſocietatis occaſio quæſita, cuius tamen non hic finis extitit. nam illa quoque bona cœtus animantium, quæ gregatim coeunt, conſequuntur: homo verò cum ſit immortali animorum munere à Deo subornatus, eíque ſimilitudine quadam coniunctus, alienum ab eius eſt præſtantia cum beluis ſummi boni ſocietate copulari: quod quidem fieret ſi in ciuitatibus beatè tantum,non etiam bene viueretur.non mirum igitur ſi in communi ſocietate tuenda tot ac tantarum vtilitatum effectrice, præcipuæ hominum actiones conſpirant.ſunt autem in ciuili,domeſtica,& morali diſciplina poſitæ:vna ſibi ipſi imperare docet:altera familiæ: tertia Reipublicæ,prius enim apud ſe rationis imperium ſtabilire conſentaneũ eſt,in quo quidem iuſtitiæ totius ac legũ omnium ſumma conſiſtit,quam vxori liberis ac ſeruis imperari poſſit: & familiæ prius imperium habere quam Reipublicę,prima quidem hominis eſt ad hominem

altera vnius ad plures, qui charitate mariti vxorem, pietate paterna liberos, imperio herili ſeruos moderari, tum etiam opes ad vitæ præſidia parare, & partis frugaliter vti poſſit. poſtrema longè latè patet, nec ſolum vnius familiæ, ſed plurium inter ſe coniunctionum affinitatibus, & commerciorum vſu complexa fouet ac tuetur, id autem fit ciuili diſciplina, id eſt imperandi prohibendíque ſumma ratione. Ciuilem diſciplinam voco, non Iuriſprudentiam, vt plerique (eſt enim illius particula) ſed illam artium omnium ac humanarum actionum moderatricem: cuius tria ſunt capita, imperium, conſilium, executio. imperium multiplex eſt: ſunt tamen omnino quatuor partes ac totidem actionum genera, in quibus elucet imperij maieſtas. prima in creandis maieſtratibus & imperio cuique tribuendo, altera in legibus iubendis aut abrogandis: tertia in bello indicendo ac finiendo: poſtrema in præmiis ac pœnis decernẽdis, ſummáque vitæ ac necis poteſtate. conſilium autem capi ſolet de iis, in quibus imperium verſari diximus. aliud eſt enim legem ferre, aliud de lege ferenda conſultare. hoc ſenatus, illud populi vel principis eſt, vel illorum qui Reipubl. ſummam habent. conſulitur quoque de vectigalibus imperandis aut minuendis, de exercitu cogendo, de legationibus admittendis, vel dimittendis, de propugnaculis & ſartis tectis: poſtremo de aliis artibus & ciuium actionibus in Repub. dirigendis, quæ non poſſunt omnia legibus comprehendi. harum autem actionum præcipuæ ſunt, imperandi, ius dicendi, concionandi, ſacrificandi: quæ quidem ſuperiores ad cogendum, ſequentes ad ſuadendum ſpectant: ſed quæ non minorem, interdum etiam maiorem vim habent. illæ quidem legibus & armis à flagitio deterrent, aliæ rationibus & religioſo ritu ad honeſtatem & virtutem impellunt. primum enim homines agreſtes ac barbaros quaſi feras, militari manu à crudelitate & iniuria prohiberi oportuit: deinde iuris diſceptatione & æquitate, poſtea concionibus & religionis metu. & quemadmodum arte imperatoria, iuriſprudentia, oratoria, & religione, humana ſocietas maximè continetur, ſi milites fortiter, iudices æquabiliter, pontifices religioſè, oratores prudenter ſe gerant: ita quoque facilè ſoluitur, niſi ciuili arte ac imperio regantur. ciuili quoque diſciplina regitur inſtitoria in communium rerum euectione & inuectione: agricultura, pecuaria, medicina, gubernatoria: poſt opificia, quibus aut neceſſaria, aut commoda

moda vitæ præſidia quæruntur: rem quoque literariam moderatur ciuilis ſcientia, puta diuini & humani iuris interpretes, & eos qui à veteribus ſophiſtæ poſtea Grammatici vno verbo ſunt appellati. Rhetores, inquam Poetas, grammaticos, philoſophos, mathematicos. ac propterea vocarũt veteres ciuilem hanc diſciplinam Architectonicem propriè, quod omnibus omnium artium magiſtris leges præſcribat, vt ad communem vtilitatem ſuas actiones dirigant, néve contra Reipublicæ commoda quid moliantur, præterea vniuſcuiuſque munus ciuilis ſcientia definit. ſunt autem vrbana vel militaria munera. hæc rem militarem curant: illa verò domeſtica imperia, conſilia, iudicia, vrbis annonam, expenſas, ærarium, vias, ſarta tecta, iuuentutis educationem, religionem. omnis autem illa partitio munerum ſeptem generibus continetur. primum genus eſt ſine honore, ſine quæſtu, ſine imperio quod ſubire coguntur ij, qui tributa, militiam, excubias, vrbis cuſtodiam, & id genus munera ſine ſtipendio curant: alterum genus ad eos pertinet, qui munus quidem publicum habent cum quæſtu, ſed parum honeſto: cuiuſmodi ſunt lictores, quíque ſordes vrbis egerere ſolent, tertium genus eorum eſt, qui publicum munus cum queſtu non inhoneſto quidem, ſed ſine dignitate coniunctũ habent, vt publicani, ſcribæ, notarij, apparitores, cornicularij. quartum genus cum honore ac mercede coniũctum eſt, ſed tamen ſine imperiõ: vt pontifices ac legati, quintum in magno eſt honore ſine quæſtu ac imperio, quale munus eſt principis Senatus, aut ducis Venetorum. ſextum honorẽ & imperium habet ſine ſtipendiis, quod proprium eſt magiſtratuum, quales ſunt Conſules, Prætores, Cenſores, Tribuni, Archontes, Ephori, & id genus alij, extremum eſt eorũ, qui cũ honore & imperio ſtipendia merẽtur: vt CXX. viri litibus iudicandis apud Venetos. & vbique ferè ij, qui iuriſdictionem, exercẽt. quæ omnia munera eius imperio ac poteſtate, qui Reipublicæ ſummam habet, diriguntur. neque tamen exiſtimare debemus religionem diſciplinæ ciuilis partem eſſe, ſi pontifices & ſacerdotes imperio magiſtratuum contineri videmus: quod eò pertinet, vt ſacrificia ritúſque in Republica probatos acerrimè tueantur. religio verò ipſa, id eſt purgatæ mentis in Deum recta conuerſio ſine ciuili ſcientia, ſine cœtu, in vnius hominis ſolitudine eſſe poteſt, ac magnorum virorum cõſenſu beatior is putatur, quo

longius eſt à ciuili ſocietate remotus, ſed quoniam vita ciuilis eget actione perpetua, nec poteſt in contemplatione tota ciuitas occupari: vt neque corpus ipſum aut animæ vires omnes intelligere: non erit hominis, & totius ciuitatis eadem felicitas, ſi ſola cõtemplatione bonum definiamus: id quod Ariſtotelem valde conturbauit, nec ſeipſum ex ea difficultate explicare potuit. Itaque ex Varronis auctoritate, quam Marſilius Platoni quoque tribuit, bonum hominis vitam agentis, neque otio, neque negotio, ſed miſto genere definiendum nobis erit, ſi volumus idem eſſe vnius hominis, ac totius ciuitatis bonum. neque enim mens pura illa contemplatione prius frui poteſt, quàm à corpore penitus auulſa fuerit. His igitur generibus actiones humanæ continentur: aut ſi quæ reſtant, ad ea referri facilè poſſunt. Quare tribus libris ad humanas, naturales ac diuinas hiſtorias accommodatis, priore libro ſingulares hominum actiones & caſus humanos, eo quo diximus, ordine conſtituemus. Primus locus erit de generis obſcuritate ac nobilitate: alter de vita & morte: tertius de vitæ commodis: tum de opibus & inopia: deinceps de vitæ ſplendore ac parſimonia: de ludis & ſpectaculis: de voluptate ac dolore: de gloria & infamia: de corporis fœditate ac forma: de robore ac imbecillitate: de barbarie & humanitate: de ignoratione ac ſcientia: de ingenij dotibus & inopia: tum de morali diſciplina, atque omnino de virtutibus & vitiis: conſequenter de domeſtica diſciplina: de mutua charitate mariti & vxoris: de mutua pietate parentum & liberorum: de imperio herili & obſequio ſeruorum: aut ſi placet, de potentium ac tenuium mutuis inter ſe officiis: de quæſtuariis artibus: de amore & odio: de ſocietatibus & commerciis: de affinitate & cognatione, poſtea de ciuili ſcientia, ac primum de imperio: de regia poteſtate & tyrannide: de populi ſtatu & ſeditioſæ plebis: de optimatum imperio & libidine paucorum: de conſiliis pro Republica capiendis: de legibus rogandis aut abrogandis: de magiſtratibus ac priuatis: de bello & pace: atque omnino de ciuibus tuendis ac arcendis hoſtibus: de offenſione ac victoria: de præmiis ac pœnis: de vectigalibus impetrãdis aut minuendis: de legationibus admittendis aut dimittendis: de collegiis & corporibus inſtituendis aut tollendis, de regendis artibus ac diſciplinis: de iudiciis publicis & priuatis: de ſuppliciorum acerbitate ac lenitate: de aſylis & venia: de concionibus

Digitized by Google

nibus & oratoribus, poſt etiam de agricultura & pecuniaria, quibus Reſpublicæ maximè iuuātur: de mercatura & re nautica: de architectura & fabrili: de lanificiis & textoria: de medicina & pharmacopœia: de muſica & gymnaſtica: de pictura & ſtatuaria: de vnguentaria aliiſque artibus efficientibus voluptatem: de re literaria: de iuris diuini & humani interpretibus: de philoſophis & mathematicis: de poetis & grammaticis. Liber ſecundus rerum naturalium hiſtorias, quæ ſæpius in legendis hiſtoricis occurrunt, partitione congrua complectetur: primum de naturæ principiis: de tempore & loco: de ortu & interitu, atque omnino de motu & mutatione: de elementis & eorum natura: de imperfectis corporibus: de metallis & lapidibus: de genere ſtirpium: de animantibus triplici ordine diſtinctis: de cœleſtibus corporibus: de mundi magnitudine & figura, quæ omnia ſubtiliori partitione explicare facile eſt, propter ſummam rerum naturalium certitudinem. Poſtremus liber erit de rebus diuinis, ac primum de mente humana, quæ rerum naturalium culmen eſt: diuinarum autem extrema, tum de intelligentiarum triplici ordine: poſtea de Deo, déque illius factis & oraculis: poſtremū de religione & impietate. His locis in capite cuiuſque libri hoc ordine, aut vt cuique commodius videbitur, conſtitutis: conſequens erit, vt quidquid in hiſtoriarum lectione memoratu dignum occurret, ſuo loco inſeramus, & in margine libri rerum humanarum notas adiiciamus conſiliorum, dictorum, ac factorum (ſic enim res ipſæ ad actiones commodè referentur) idque literis maioribus, deinde videndum erit, quid in ſingulis honeſtum, turpe, aut adiaphorum ſit: & eo modo notandum, C.H. id eſt conſilium honeſtum, aut ſi quis malit repudiata Stoicorum diſciplina, honeſtum ab vtili, turpe ab inutili diſiungere, non repugnabo. conſtituet igitur quatuor genera, turpe, honeſtum, vtile, inutile, itaque conſilium Themiſtoclis de nauibus exurendis, quod pro Republica iubente populo Ariſtidi communicarat, quia vtile viſum eſt Ariſtidi, nō tamen honeſtum: locum hunc ad caput de conſiliis pro Reipubl. capiendis referemus, adiectis in margine notis C. T.V. id eſt conſilium turpe vtile. Conſilium autem dictorum & factorū veluti fundamētum quoddam eſt, quod ſine his cōſiſtit: illa verò ſine conſilio non itē, niſi quid temerè dicatur aut fiat: & cōſilia rerū magnarum fere ſecreta ſunt, nec ſine ſce-

lere produntur, nec item niſi re geſta planè intelliguntur, vt Cincinnati vtile conſilium ſæpe rempublicam Romanorũ in maximis fluctibus & procellis ſeruauit, cum enim plebs clara Tribunorum numerũ duplicare vellet, eíque Appius conſul acerrimè reſiſteret: tum Cincinnatus conſilio cum paucis communicato, Annue, inquit: nam quo plures erunt Tribuni, eo debilior futura eſt vniuſcuiuſque poteſtas, cum vnius interceſſio potentiam omnium frangeret ac retardaret, plebs autem non intellexit ſe deceptum, ſed veluti pro maximo beneficio Senatui gratias egit: eiuſmodi conſilia de Republica, vtilia honeſta vocentur. factum verò Q. Mucij cum domum emeret, ac plus venditori daret, quam peteretur, religione adductus, honeſtum inutile dicatur: ſic conſilium Themiſtoclis quum regem Perſarum clam admonuit, pontem illum, quo Aſiam Europæ coniunxerat, Græcos excindere velle nõ ſolum honeſtum, ſed etiam vtiliſſimum fuit tum ipſi Themiſtocli, ad gratiam principis, ſi Græcos domuiſſet, retinendam: tum vniuerſæ Græciæ: quia de fuga ſtatim Xerxes cogitauit. ſed ferè vtilia cum honeſtis congruunt. Interdum in eadem hiſtoria, conſilia, dicta, facta, ſui ſimilia ſunt: vt Sexti Tarquinij conſilium aduerſus Lucretiam turpe eſt, dictũ etiam turpius, factũ verò turpiſſimum, interdum repugnant dicta conſiliis aut factis. vt cùm Auguſtus perpetuum imperium ſtabilire vellet, victo ad Actium M. Antonio, mirabiles artes excogitauit, orationi quam habuit in Senatu, planè contrarias. verbo quidem imperium pertinaciter recuſabat, vacationem à Republica petebat, ad extremum victus eorum precibus, quos ſubornarat, Deos obteſtatus eſt, ſe poſt decennium pacatis rebus imperio ceſſurum. hinc vota illa decennalia, quibus imperiũ in annos quadraginta quinque ſibi prorogauit. hic Cicero ſeruitutis impatiens diceret, honeſtam orationem turpi conſilio minimè reſpõdere. Et quoniam plerunque eadẽ hiſtoriæ pars in diuerſis capitibus cẽſeri poteſt, cauſam præcipuam intueri oportet: vt ea quã de Antiocho refert Plutarchus in vita Demetrij, & Appianus in Syrio. cũ enim Antiochus Stratonices incredibili amore flagraret, tabe conficiebatur, ac iam moriturus videbatur, niſi Eraſiſtratus Ariſtotelis ex filia nepos, amoris vim ex ipſo pulſu iudicaſſet. patri Seleuco refert actũ eſſe de vita filij: tum Seleucus, quid ita? Meam, inquit Eraſiſtratus, vxorẽ deperit. an ego, inquit

Seuleucus,

Seleucus, tam malè de te meritus ſum, vt adoleſcentis amori non indulgeas? tum ille, tu ne quidem amori alterius inſeruires. Vtinam, inquit Seleucus, dij ſuum amorem in cariſſimam Stratonicen conuerterent. hic Eraſiſtratus, ergo pater idem & medicus eſſe potes. itaque Seleucus Antiocho nouercam deſpondit. Eraſiſtratus verò donatus eſt ſexaginta millibus aureorum. hæc hiſtoria pertinet ad amorem, ad curationem morbi grauiſſimi, ad paternam pietatem, ad filij verecundiam, ad prodigalitatem, denique ad argutam & vrbanam Eraſiſtrati orationem, ſed quia his omnibus cauſam præbuit ſumma vis amoris, hanc hiſtoriam iocundam ac memorabilem non ad capita virtutum, aut prodigalitatis, aut medicinæ, ſed ad caput amoris referemus, ne ſit infinitum rem eandem toties vſurpare. Sunt etiam in dictis pleraque amara, putida, ſcurrilia, quæ turpia quoque cenſentur: quædam verò vrbana & faceta, quæ honeſta, ſed quæ arguta ſunt aut ſalſa, ſi neque turpium neque honeſtorum appellatione veniant, inter adiaphora collocare ſoleo: vt illud Demoſthenis ad Phocionem: Perdet te populus ſi quãdo furere cœperit. quin te potius, ſi reſipuerit. & illud ſtultè quærenti quis ciuium optimus? tui maximè diſſimilis. hæc atque ſimilia pertinent ad dicendi lepôres. Caſus autem fortuitos (quanquam nihil fortuitum eſſe poteſt, ſed populari oratione vtimur) qui ad homines pertinẽt, & partim à rebus diuinis, partim etiam à natura duci videntur, ad humanos caſus referri commodius eſt: vt illud, quod ſcribit Tacitus, apud Fidenates vnius theatri caſu quinquaginta hominum millia occidiſſe, ad locum quem de morte inſcripſimus, ſpectat. idem iudicandum erit de iactura, naufragiis & fortuitis offenſionibus. Contraria verò iiſdem locis coniunximus, quod ea ferè in hiſtoria coniunguntur. ſcilicet virtutes ac vitia: turpia & honeſta, vt eorum facta diuiſione, ſimul ac ſemel de contrariis dici poſſit, puta de ſtultitia, prudentia, & malitia: de ignauia, fortitudine, temeritate: de confidentia, ſpe, deſperatione: de leuitate, conſtãtia, pertinacia: de ſtupore, temperantia, intemperantia: de arrogantia, modeſtia, deiectione: de crudelitate, clementia, miſericordia, quam prudenter Seneca vitium animi vocat: de auaritia, liberalitate, prodigalitate: de ſcurrilitate, vrbanitate, ruſticitate: de adulatione, affabilitate, contentione. ac tametſi pleraque nomine carent, mediocrium tamen

appellatione ſtatim extrema percipiũtur:vt in animi excelſi magnitudine,in amicitia,in virtute,in manſuetudine,in fide: quæ aut nullum, aut vnum duntaxat extremum habent nomine cõprehẽſum, in quibuſdam extrema ſine mediorũ appellatione vſurpantur,vt inuidiæ,maleuolentiæ:garrulitatis,taciturnitatis: impudentiæ,pudoris: quem à virtutibus excludunt, propterea quod non quamuis decet ætatem:id quod in virtutis definitione neceſſe eſt. Quod ſi quem minus delectat ea vitiorum ac virtutum partitio, quatuor generibus complectatur,ſcilicet prudentia,temperantia,fortitudine & integritate.Sic enim Philo maluit verborũ ambiguitate ſublata iuſtitiam illam, quæ aliud nihil eſt quam in omnibus conſiliis, dictis, & factis rectitudo quædam & integritas, ἀγαθότητα vocare. cum enim Plato iuſtitiam in ſe quenque prius ſtabilire doceret (ſic enimHebræi charitatis à ſe quenque initium ducere volunt) prudentiam in anima ſuperiore, veluti normam expetendorum ac fugiendorum collocauit, fortitudinem in corde, temperantiam in hepate: iuſtitiam verò quæ rationi quidem imperium, aliis obſequium,id eſt ſuum cuique tribueret, omnium cõmunem fecit.ſed ea aut nulla eſt,aut omnino cum prudentia confuſa: ſic enim virtutem illam, quæ iudicare poteſt quid quenque cuique præſtare oporteat, iuriſconſulti non virtutem moralem, ſed prudentiam vocarunt. neque verò bonus eſt qui aliis ſuum reſtituit,aut reſtitui iubet,cum ſceleratus ſit qui aliter faciat:niſi dicamus virtutem eſſe latronum qui iactant ſe iis vitam dediſſe quib.non ademerũt,illud etiam incommodum ſequetur, ſi quis illam iuſtitiã inferiori animæ tribuat,quod animantia bruta, quæ vim illam inferiorẽ habent,iuris ac iuſtitiæ ſocietate cum hominibus coniungemus.quod ſi qua virtus eſt vtriuſq; animæ communis,profectò prudentia eſt,vtriuſque animæ, tũ etiã virtutũ ac ſcientiarũ commune vinculum: quod quidem ſi demus, obſcurã illam diſputationem,vtrũ prudentia virtus nec ne, de philoſophia ſuſtulerimus, eiúſque opinionis auctorẽ habebimus Platonem ipſum,qui extremo libro De legibus omnes omniũ actiones ſola virtute,virtutes omnes ſola prudentia metitur. virtutes autem ipſius intellectus proprias, quæ diſciplinæ vocantur, in theoricas,practicas, & operum effectrices,eo quo dixi modo partiemur, repudiata Stoicorum opinione,ita fiet vt nihil in hiſtoriarum lectione occurrat,

currat,ſeu laude, ſeu vituperatione dignum quod nō aptè, & ſuo loco accommodari poſſit. Quod ſi turpia cum honeſtis,vtilia cum inutilibus in hiſtoria coniungi videantur ſublata diſputatione ad popularem loquendi modum accom modare oportebit vt conſiliū Romani Senatus, qui Gallo Proconſuli mandarat, vt Achæos à communi ſocietate diuelleret,quos tametſi naturæ bonitatē ſequeretur, in eadē amicitia tueri ac diſcrepantes conciliare debuiſſet: Romanis vtile fuiſſe dicemus,cum eodem conſilio Lacedæmonij, Veneti ac fere populi omnes vtantur: idque Athenienſibus vtile fuiſſe docet Demoſthenes aduerſus Ariſtocratem, & in oratione De libertate Rhodiorum, ſi tamen iura gentiū violarentur,inutile ac turpe iudicandum eſſet vt Carolo V. Imperatori vtile fuit imperitorum iudicio Rinconē & Fregoſium legatos occidere, aut à ſuis cæſos diſſimulare. quod Turcarum opes & copias euocare dicerentur:facinus tamē illud non modò turpe,ſed etiam ſibi ac reipublicę pernicioſum erat,& belli maximi,quo Reſpublica Chriſtiana conflagrauit,occaſionē afferebat,non alia de cauſſa Corinthi excidium, ac Tarentinorum clades contigerunt,quàm ob illatas legatis offenſiones. At ſi quis eſt qui non populi,ſed ſapientum iudicia ſequi maluit (quāquā quid turpe aut honeſtū, ne ſapientibus quidem inter ipſos conuenit)ſæpiſſimè in gerenda Republica labetur. Extremum illud eſt, vt in legēdis hiſtoricis ne ſæpius à lectione ad ſcriptionem auocemur,notas communium locorum in margine adiiciamus: deinde otioſè ſingula in locos referamus. nam hunc quoque fructū conſequemur, vt optima quæque altius memoria repetita defigamus.

De hiſtoricorum delectu. CAP. IIII.

VNA res eſt quę maximè Scythas impulit,vt literas omnes ac monumenta veterū à ſtirpe cō uellere conarentur,quod acerbè ferrent Græcorum ac Latinorum bibliothecas,& parietes rerum à ſe geſtarum magnitudine repleri:reliquos omnes,tametſi res quoq; magnas ac memorabiles geſſiſſēt,turpiter omiſſos,vel etiā atroci verborū cōtumelia notatos,fuerunt enim Greci ac Latini ſuarū laudum pręcones

cæteri,præter Hebræos, nihil ferè de ſeipſis antea prodiderunt. Ac fit neſcio quo modo, vt qui bellis & rebus gerendis occupantur,à ſcriptione refugiant:& qui plus aliquanto ſe literis dediderunt, earum illecebris ac dulcedine capti, vix vnquam ab iis diuellantur, & quidem ſæpiſſimè contigit,vt quæ nationes arma diutiſſimè coluerāt, poſteaquam literas amplecti cœperunt, animi vim ac robur amiſerint: vel quod otio & inertia languerent, vel quod ij qui in rerum diuinarum & naturalium contemplatione verſantur, non modo à cæde & ſanguine abhorreant, ſed etiam barbariem ac feritatem omnino deponant: quod quidem Græcis primum,deinde Latinis,poſt etiam aliis vſuueniſſe conſtat.Itaque Phocio imperator,Athenienſes belli magis cupidos quàm peritos, hortabatur, vt verborum copia qua præſtabant,cum hoſtibus certarent, non armis quibus inferiores erāt. Demades verò tibiarum ſimiles eſſe dicebat, quibus exēpta lingua nihil ineſſet rationis,molliores etiam Aſiatici, à quibus fluxit orationis vbertas. at Lacedæmonij diſciplinarum ac literarum omnino imperiti res præclaras domi foríſque geſſerunt non ab ipſis,ſed ab hoſtibus, decātatas,Celtarum autem,& Germanorum,tum etiam Arabū ac Turcarum illuſtria facta, bella, victorias obliuione ſepultas,aut vna pagina comprehenſas, idque ab eorum hoſtibus factum videmus, contra quam Græcis accidit,qui Salaminiam aut Marathoniam pugnam tanta copia verborum amplificarunt,vt nihil vnquam memorabilius geſtum eſſe videatur,ſed quemadmodum Alexander Magnus cùm victor in ſolio regis Perſarum ſederet, vrbanè reſpondit Græcorum legatis, qui maximo bello Græciam ardere nūtiabant,ſibi murium ac ranarum bella videri: ſimiliter Alexandri bella contra molles Aſiaticos & Perſas (quos Cato mulierculas appellare, Cæſar contemnere ſolebat) exigua ſint,præ iis quæ à Celtis,Germanis, Turcis ac Tartaris geſta ſunt, id quod facile intelligi poteſt ab iis qui eorum victorias ab hoſtibus leuiſſimè ſcriptas meminerunt. Vt igitur ab hiſtoriis rerum veritas habeatur ſingulari non modo ſcriptorū delectu, ſed etiam in iis legendis illud meminiſſe debemus,quod ab Ariſtotele ſapiēter dictū eſt,in hiſtoria legēda,neq; nimis credulū, neq; planè incredulū eſſe oportere.nā ſi omnia omnibus aſſētiemur,ſæpe vera pro falſis habebimus ac turpiter in Rep.gerenda labemur:ſin fidē omnem

omnem hiſtoriæ detrahemus, nullos ab ea fructus conſequimur: in altero quidem peccarunt ij qui fabulis omnia vetuſtatis monumenta compleuerunt: in altero Turcæ qui nec vllam antiquitatis memoriam habere, & curam penitus abieciſſe feruntur: quod putant hiſtorias ab iis ſcribi non poſſe qui alienam fidem ſequuntur, multo minus ab illis qui rebus adfuerunt aut præfuerunt, cum de ſe ipſi multa mentiantur: aut principum metu, vel præmiis vel odio diſtracti à vero deflectant: quæ Plutarchus ipſe ſibi obiecit & quaſi foueam tranſiliit. ſed quid vetat poſteritati, non ſuis æqualibus ſcribere? illud autem ne veriſimile quidem eſt, in tanta ſcriptorum multitudine reperiri neminem, qui nec prece, nec pretio, nec inuidia, nec perturbatione adducatur ad ſcribendum. Prudens igitur hiſtoriarum lector, inter hæc vitia, quorum alterum vanitatis eſt, alterum ſtuporis, medium feriet, & optimi cuiuſq; ſcriptoris delectum ſingularē habebit: nec prius de hiſtoria ſententiā feret, quàm hiſtorici mores ac ingenium planè intellexerit. intereſt Reipublicæ iudicia de ſcriptoribus qui in publicum exeunt, incorrupta miniméq; deprauata videri: ne cum alienæ induſtriæ modū ponere volumus, optimos quoſq; à ſcriptione deterreamus. Neque verò in ſcriptorū delectu, quem adhibere quemq; oportet, ipſe iudicium ferre velim (eſt illud maioris cuiuſdam artis ac ingenij) ſed coniectura quadā & argumentis ad aſſentiendum probabilibus vti, quæ ſi nonnullis minus probabuntur, ſententiam mutare non grauabor: quemadmodum enim pictas tabulas earúmque ductus, lineamenta, colores ſtudioſè intuentē picturę minimè ignarum eſſe oportet, vt iudicium ferat, cū acutiſſimi cuiuſque ſenſus & oculos multa fugiant: ita quoque neceſſe eſt nō modò in omni genere hiſtoriarū, ſed etiam in rebus agendis diu verſatum eſſe, qui virtutes hiſtoricorum ac vitia notare velit. Sunt autem hiſtoricorū, vt opinor, tria genera: vnum eorum qui optimè à natura, vberius etiam à doctrina informati, ad res gerendas acceſſerunt: alterum eorum quibus literæ quidem, ſed nec vſus defuit, nec natura poſtremum eſt eorum qui aliquantulum adiuti à natura, rerum gerendarum vſu caruerunt, incredibili tamen ſtudio ac labore ſe propè in hiſtoria colligenda iis æquarunt, qui totum vitæ ſuæ tempus in Repub. gerenda cōſumpſerunt: eſt autem vniuſcuiuſque generis infinita varietas, eóq; maior quo quiſq; plus habet aut minus integritatis,

eruditionis,experientiæ.optimum genus eſt eorum qui omnibus abundant, ſi modò in hiſtoria ſcribenda ſeipſos ab omni perturbatione liberare poſſint. difficile eſt enim de ſceleratis virum bonum ſcribentem abſtinere maledicto: vel bonos amore & gratia non complecti.atque hæc amplificandæ hiſtoriæ initia fuerunt. cùm honeſto mendacio ad laudẽ bonorum, & malorum cõtumeliam vti pulcrum putaretur. quòd ſi in eo genere boni labuntur, quid de improbis iudicandum erit? non parum igitur intereſt vtrum hiſtoricus de ſe ipſo an de aliis: de ciuibus an de peregrinis: de hoſtib. an amicis: de re militari an vrbana: denique vtrum ſuæ ætatis an ſuperioris. æqualibus an poſteris hiſtorias ſcripſerit. Rerũ autem gerendarum peritum verò, qui conſilij publici, aut imperij, aut iudiciorum particeps eſt vel conſcius. nam in his tribus vertitur ſumma Rerumpublicarum:peritior tamẽ futurus eſt, ſi per ſe Rempublicam geſſerit: peritiſſimus, ſi plurimam literarum ac publici iuris cognitionem cum vſu coniunxerit. vix eſt enim vt ſine literis difficillimam Reipublicæ gubernandæ ſcientiam adipiſcamur, cum breuius ſit vitæ humanæ ſpatiũ, quam vt diuturna regionũ peragratione & varia cognitione populorum id aſſequamur.quod ſine libris Lycurgo, Soloni & Vlyſſi contigit. hic enim prudens ab Homero appellatur, quod mores hominum multorũ vidit & vrbes. plerique regionum varietatem aut animantium ac ſtirpium naturas, vel ædificiorum & Pyramidum ſubſtructiones, aut eroſa veterum numiſmata mirantur, leges ac iura populorum, Rerumque publicarum ſtatus & cõuerſiones pro nihilo ducunt.at ex his ſolida prudentia moderandæ ciuitatis comparatur. Neque verò imperij duntaxat aut conſilij publici, ſed etiam iudiciorum communione maximè omnium mores ac Reipublicæ ſtatus intelligitur. etenim qui in litibus verſantur, vt loquitur Arcadius, omnia mala norunt: nec mala dumtaxat, ſed etiam bona, ſine quibus illa conſiſtere aut percipi nullo modo poſſint.bonorum autem & malorum finibus omnis humana prudentia continetur.ex quo intelligitur deterrimum eſſe genus illud hiſtoricorum qui ſine vſu rerum, ſine bonarum literarum ſcientia manibus illotis ad ſcribendam hiſtoriam accedunt, atque hoc præcipuum eſt in hiſtoricorum delectu argumentum. ſed quoniam difficile eſt admodum omni perturbatione carere (quod in eo hiſtorico quem quærimus neceſſe duco)

cauendum in primis erit, ne ſcriptori de ſe ſuíſque ciuibus & amicis quæ laudabilia ſunt, aut de hoſtibus turpia ſcribenti facilè aſſentiamur. contra verò minimè dubia fides eſt eorum quæ de hoſtibus laudabiliter & gloriosè geſta confitemur, in reliquis domeſtica vel hoſtium iudicia nolo: ſed vt in arbitris tertium aliquem, qui ab omni perturbatione liber ſit. Itaque Dionyſiũ Halicarnaſſeum (qui nullos in Republ. magiſtratus adeptus eſt) de Romanis multo verius ac melius ſcripſiſſe cõſtat, quam Fabium, Salluſtium aut Catonem, qui in ſua Republ. opibus & honoribus floruerunt: nã Polybius homo Græcus ſæpe mendacij coarguit Fabium & Philinum: quod alter Romanus, alter Carthaginenſis de bello Punico ita ſcripſerũt, vt hic præclara omnia de Romanis, de Pœnis contra: Philinus Pœnos omnia laudabiliter ac fortiter (ſic enim Polybius) Romanos autem turpiter & ignauiter geſſiſſe ſcribat. at Fabius iudicio Polybij magnæ vir integritatis ac prudentiæ fuit, quemque nulla Reipublicæ, nulla hoſtium conſilia latuerunt. vterque tamen ad ſcribendum ita ſe comparauit vt oratores, qui hoc in primis cauent ne quid contra ſeipſos dicant aut ſentiant. ſed fieri nullo modo poteſt, vt idem boni oratoris ac hiſtorici officio fungatur. Neque eas hiſtorias probare poſſum quæ perpetuas laudes ac virtutes eiuſdem nulla vitia commemorant: cum nullus ſit tanta integritate ac prudentia, vt non ſæpiſſimè offendat. nam Eguinardus & Acciæolus Carolum Magnum, Euſebius Conſtantinum, Nebriſſenſis Ferdinandum, Iouius Coſmum Medicem, Philoſtratus Apollonium, Procopius Belliſarium, Staphylus & Leua Carolum V. Imper. tantis laudibus cumularunt, vt oratores non hiſtoricos agere videantur. ergo prudens exiſtimator laudes cuiuſque non domeſticorum aut amicorũ duntaxat, verumetiã hoſtium ponderib. examinabit, neq; omnia Philippo Cominio de Ludouici XI. laudib. ſcribẽti aſſentietur: ſed etiã Meierũ Belgicarũ rerũ ſcriptorẽ adhibebit. neq; hũc tantũ, verumetiã Paulũ Æmilium, propter ea quod vnus quidem plenus eſt Ludouici laudibus: alter eas omnino reiicit. tertius mediũ ferit. Meierus perfidũ hominẽ ac fratris interfectorẽ vocat. & cui nihil prius eſſet quã violato iure diuino & humano, ſcelere tyrãnnidẽ occupare. quinetiã Caminiũ ipſum patriæ proditorẽ ac transfugã appellat, neq; huic, neq; illi in eo genere credẽdum puto, quod alter opib. & honorib. maximis à rege cumulatus eſt: alter hoſtis

& odio maiore quàm decuit hiſtoricum, ad ſceleris atrocitatem verborum contumelias adduxit. Æmilius nec hoſtis nec amicus (fuit enim Veronenſis) prudenter ac moderatè hunc in modum. Dux inquit, inuidiam regi conflabat, parricidij inſimulans, fratris filios corrupiſſe, per eos illum veneno necaſſe. nihil temerè affirmat: rumores vbique peruulgatos non omiſit. illi florente Ludouico ſcripſerunt, hic centeſimo poſt anno, vt nulla vel gratia, vel metu, vel odio commoueri poſſet. itaque Cornelius Tacitus profitetur res Tiberij, Claudij, Caij, Neronis, gliſcente adulatione ac florentibus ipſis ob metum, & poſtquam occiderant recentibus odiis compoſitas, falſas fuiſſe: atque inde ſibi conſilium ſine ira vel ſtudio ea tradere, quorum cauſſas procul haberet. ſcripſit enim centeſimo poſt anno quam illi floruerant, ac fortaſſe illud voluit Ariſtoteles cum diceret, Hiſtorias non minus vetuſtate nimia, quam nouitate fabuloſas & iniucundas eſſe. ſanè vix eſt vt qui præſentium rerum hiſtorias in vulgus manare patiuntur, vera ſcribant, ne cuiuſquam nomen hiſtoria læſura, ac famam violatura ſit, ac propterea Cicero neminem eorum qui viuerent inter claros oratores enumerauit, ne, qui ab eo præteriti eſſent, vt ipſe ait, ſuccenſerent. quis autem ab hiſtoricis in ea Republica veritatem exquirat, in qua dicere quod nolis, turpe, quod velis, miſerum ac periculoſum ſit? præſtat igitur omni metu ſublato rerum præſentium ſcripta poſteris mandare: aut ſi quis eſt qui ſuorum laborum gloria ſe viuo frui malit, ſuperioris ætatis res geſtas, collectis omnibus omnium commentariis publicis ac priuatis, diuturnáque fama ſeniorum, hiſtoriam componat: id quod fecerunt clariſſimi ſcriptores Liuius, Tranquillus, Tacitus, Arrianus, Dionyſius Halicarnaſſeus, atque huius etiam maior fides eſt quam illorum, quod de aliena non de ſua Republica ſcripſit, & omnium commentarios, ac ciuitatis arcana ex actis publicis collegit: in quo genere eſt etiam Polybius, Plutarchus, Metaſthenes, Ammianus, Polydorus, Cteſias, Æmilius, Aluareſius, Ludouicus Romanus, eorum verò minus probandæ ſunt narrationes, qui nihil aliud habent, quàm quod ab aliis audierunt, ἐκ τῶν ἄλλων ἀκροαμάτων, vt loquitur Polybius, nec publica monumenta viderunt itaque optimi ſcriptores quo maior fides ſcriptis haberetur, è publicis monumentis ea ſe collegiſſe aiunt, ſic Ammianus ſe Gallorum antiqui-

antiquitates è publicis illorum monumẽtis in lucem eruiſſe profitetur. ſimiliter Arrianus ſtatim in initio ſcribit ſe Regis Ptolemæi, qui Alexandri Magni rebus vbique interfuit, commentarios non prius euulgatos legiſſe, itidem Appianus Augusti ſcripta: Metaſthenes & Cteſias publica Perſarum monimenta: Diodorus Ægyptiorum de quibus ſcripſit, arcana ſe vidiſſe teſtatur. Oneſicratus & Ariſtobulus Alexandri Magni legatus, quæ ipſi in Ægypto & India viderunt. Itaque Palæphatus ſæpe καὶ ἡμεῖς, inquit, ἐδιασάμεθα. non quod hiſtoriæ veritas ex regum commentariis exquiri debeat: cum de ſe ipſi multa iactent: ſed ea quæ nihil aut parum admodum ad eorum gloriam aut vituperationẽ pertinent: vt ratio temporum, prouinciæ, imperia, regum ætates, ſeries, atque omnino publicæ rationes, in quibus imperij arcana latent. huc verba Metaſthenis referenda ſunt: Neque tamen, inquit, omnes probandi ſunt, qui de regibus ſcribunt. ſed ſolum ſacerdotes penes quos publica fides eſt annalium ſuorum, vt Beroſus, qui omne tempus Aſſyriorum ex antiquorum annalibus digeſſit: hæc ille. Quod ſi quã hiſtoria tot ac tam multos teſtes habet, vt refelli minimè poſſit, tametſi videtur incredibilis, magnum præ ſe fert veritatis argumentum, præſertim ſi in reliquis alios alij refutant, quis crederet Senatum Romanorum ruſtici cuiuſdam ſomnio commotum, qui ſe ab Ioue monitum diceret, vt ludi inſtaurarentur, quod in prioribus præſultor indoctè ſaltaret? ad eius ſomnium decreuit Senatus inſtaurari ludos. vni fortaſſis non crederetur: ſed in eo conueniunt Plutarchus, Liuius, Dionyſius, Valerius, Plinius, qui in tanta S.P.Q.R. conſenſione errare minimè potuerunt. quid ſi dicat aliquis, alter alterius errore ducatur? id ſanè fieri poteſt, non modò in humana, ſed etiam in naturali narratione. fama vetus eſt, Olores morituros ſuauiter næniam canere, id quod omnes non modò poetæ ac pictores inde vſque ab Æſchylo, ſed etiam principes ipſi philoſophorum, Plato, Ariſtoteles, Chryſippus, Philoſtratus, Cicero, Seneca teſtantur: illud tamen Plinius primum, deinde Athenæus fabuloſum eſſe experientia diuturna tradiderunt, idque compertum habemus. ſed hiſtoriæ naturales veræ ſint nec ne, facillimè intelliguntur: humanæ verò, quæ ſemper ſui diſſimiles ſunt, non item. multi Carolum ducem Aureliorum ob læſæ maieſtatis crimen ſupplicio affectum, idque Lutetiæ, ſcripſerunt:

neque vnus tantum aut alter, ſed xx. propè hiſtorici: quem tamen anno poſt trigeſimo quam ab Anglis captus fuiſſet, in Galliam rediiſſe, ac feliciter obiiſſe conſtat. atque in eo G. Bellaius meus ciuis, magnam hiſtoricorum negligētiam coarguit: quod quæ fama recens euulgarat, pro comperto ſcripſerunt. eiuſdem erroris Poſſidonius, Eratoſthenes, ac Metrodorus à Strabone arguuntur, quod leuiſſimorum hominum mendacia pro vera hiſtoria tradiderunt. At Poſſidonius Cn. Pompeij auctoritate vſus eſt ne quid temerè ſcriberet, in qua re igitur ſcriptores à ſe ipſi diſſentiunt, poſterioribus credendum putem, ſi argumentis aut neceſſariis, aut certè ad aſſentiendum probabilibus vtantur. eſt enim veritatis ea vis & natura, vt non niſi longo ac diuturno tempore in lucem eruatur: cum ſcilicet vulgi errores, adulationes & odia planè cōquierunt. & quoniam capitales ſunt hominum inter ſe de religione diſcrepantium inimicitiæ, non placet Ethnicorum de Iudæis, aut Iudæorum de Chriſtianis, vel etiam noſtrorum de Mauris ac Mahumeticis exquirere opiniones: ſed collatis inter ſe probatiſſimis quibuſque ſcriptoribus, qui qualéſque ſint, & vtrum res ipſi cōpertas habeant, videre: quanquam plerique in eo genere magis errore labuntur, & antiquitatis ignoratione. quam quod mentiri velint. vt quæ Græci veteres de Romanis & Celtis, aut Romani de Chaldæis & Hebræis tradiderunt, magna ex parte refelluntur, cum alij aliorum antiquitatis ignari eſſent. quum verò de hoſtibus vituperatione digna leguntur, cohibenda eſt aſſenſio, niſi valde perſpecta fides eſt auctoris. ſed vt hoſtium ſcripta non omnino probanda: ita nec penitus improbanda ſunt. ac prudenter Caligula, qui Caſſij & Labieni de Cæſare hiſtorias Senatuſconſulto damnatas euulgari iuſſit, cùm diceret, Intereſſe Reipubl. vniuſcuiuſque res ab omnibus intelligi. neque tamen huius aut illius de Cæſare teſtimonia ſi extarēt omnino mihi probarentur: nec Cæſaris, qui Pompeianos diuina & humana miſcuiſſe, pecunias fanis abſtuliſſe ſcribit, cum ipſe nullo religionis ac Deorum metu omnia templa Gallorum ſpoliaſſet, ac ærarium ſanctius, quod Pompeius aperire noluerat, diripuiſſet. hæc enim Cæſar atque his ſimilia iactabat. vt iuſtam belli ſuſcipiendi cauſſam (tametſi nulla iuſta cauſſa quicquam eſſe poteſt aduerſus patriam arma capiendi) habere videretur. quæ verò de bellis à ſe geſtis conſcripſit,

ex magna parte vera iudicantur, præſertim cum Imperatori lege Porcia prohiberetur falſum cæſorum numerum ad ærarij tribunos deferre, alioqui triumpho & imperio (cuius cauſſa Cæſar ſceleratum eſſe iuſtum putabat) caruiſſet. quæ lex vt impunè violata ſit, attamen infamiæ metus hominem gloriæ cupidiſſimum retinebat, præſertim cum ſe viuo ſua ſcripta in vulgus manare pateretur, & innumerabiles hoſtes haberet, qui ſe mendacij coarguere potuiſſent. argumento eſt, quod Ciceronis Catoni Anticatonem repoſuit, ſed ita ſcripſit quaſi reus apud iudices, vt ait Tacitus, cauſſam agere videretur. Quæ igitur de hoſtium ſcriptis diximus, locum habent, niſi qui transfuga ſubornatus & pecunia corruptus ſit, vt de Froſſardo nonnulli putant, cui dubium eſt vtrum plus Angli, an ipſe plus Anglis debeat: cum apertè fateatur ſe ab illis maxima præmia conſecutum. non aliter atque Aretinus, qui quem laudabat (id quod faciebat inuitus) ab eo quoque ſe muneribus affectum gloriabatur. ſic tamen exiſtimo veriſſimè omnia ſcribere potuiſſe, cum vel in rebus gerendis & militia magnam partem ætatis conſumpſiſſet, patriæ verò laudes penitus obliuiſci, aut æquo animo præterire poſſe puto neminem. etenim Polybius, qui inter optimos ſcriptores veriſſimus habetur. cum de ſuis ciuibus ageret, ſibi temperare non potuit, quin aduerſus Philarchum acerbiſſimè inueheretur, quod Megalopolitanorum virtutem & fortitudinem in bello contra Ariſtomachum diſſimulaſſet. Eadem cauſſa, ni fallor, Plutarchum impulit, vt aduerſus Herodotum περὶ κακοηθείας ſcriberet. in quo nihil æquè reprehendit atque ſcripta de Bœotis & Cherroneis. Quis autem riſum tenere poſſit, qui Sabellici ſcripta legat, vbi Venetorum bella cum Romanorum geſtis comparat? ac ne Donatus quidem Gianotus ciuis Venetus iſtam comparationem ferre potuit. eodem morbo (ſi morbus eſt ſuorum popularium dignitatem honeſto mendacio tueri) omnes ferè hiſtorici laborant. itaque libenter Cęſari de Gallorũ moribus ſcribenti: aut Tacito de Germanis: aut Polybio de Romanis: aut Ammiano de Frãcis aſſentior, cum peregrini eſſent, & eorũ de quibus ſcripſerũt, antiquitates planè cognitas haberent. Sed magna dubitatio me angit, vtrũ hiſtorici laudare, vituperare, ac de re propoſita ſententiam ferre. an verò legentibus iudicium integrum relinquere debeant. quod cum præcipuè ad hiſtoricorum delectum pertineat, ratio-

nes vtrinque probabiles aſſeram, & cuique iudicium relinquam. Nam cum hiſtoria nihil aliud eſſe debeat, quàm veritatis imago, & rerum geſtarum veluti tabula, quæ in clariſſima populi luce omnibus ad iudicandum proponitur: profectò præiudicium hiſtoricorum plurimum de rebus geſtis detrahit: propterea quod imperatorum animos variis opinionibus præoccupare velle videntur: prudentibus verò, qui falli nolunt ob id ipſum, quia non rogati ſententiam ferunt, valde ſuſpecti ſint. illud etiam non parum obeſt, quod plerique hiſtorici cum rhetoras aut philoſophos agunt. filũ abrumpunt propoſitæ narrationis, & legentium cogitationes ac memoriam aliò diſtrahunt: vt iure Timæus vtroque vitio notatus ſit: & cum ab hiſtoria ſæpius ad reprehenſiones digrederetur, ἐπιτίμαιος & obtrectator eſt appellatus cũ autem nihil difficilius ſit, quam rectè iudicare, quis non grauiter ferat hiſtoricum, qui nullam publici muneris aut conſilij partem attigerit, de ſummis Rerumpublicarum moderatoribus ſententiam ferre? quid autem ineptius, quàm eos qui nunquam acies viderunt, imperatorum offenſiones inter ipſos & victorias diſceptare? nam is qui Henrici bella cũ Carolo V. Imperatore geſta complexus eſt (eius nomen prætereo) iudicem vtriuſque ſe ferens, tot ac tantis laudibus Regem cumulauit, vel potius obruit, vt eas laudes ne ipſe quidem Henricus ſine faſtidio ferre poſſet: Carolum verò quaſi ſceleratum & ignauum hominem cõtumeliis omnibus lacerat, nec intelligit vir bonus eiuſmodi conuitia in ſuum principem redundare, cui turpe ſit cum tali hoſte bellum gerere, turpius ab eo vinci, affinitatem verò contrahere turpiſſimum: quare nec bonus hiſtoricus, & iniquus iudex omnium ſuffragiis exiſtimatur. non minus audacter Iouius qui Selimi & Iſmaelis Sophi, tum etiam Caroli Quinti & Pauli Pontificis max. atque aliorum principum odioſas comparationes ſuo iudicio metitur. his ego Xenophontem, Thucydidem Trãquillum, Cæſarem, Guicciardinum, Sleidanum oppono, qui rarò admodũ, nec niſi obliquè ac prudenter iudicium ferunt. Cæſar quidem bellicis laudibus abundans, & optimus artis imperatoriæ magiſter, ſuo quodã modo iure de re militari ſententiam ferre potuit, nec vereri debuit reprehenſiones imperitorum: illud tamen valde prudenter ac moderatè facit. cum enim P. Sylla victoriam adipiſci potuiſſe diceretur, ſi Pompeianos inſecutus eſſet, heic

Cæſar:

Cæſar:Eius conſilium reprehendendum non videtur, aliæ enim ſunt legati partes atque imperatoris:alter omnia agere ad præſcriptum,alter liberè ad ſummam rerum conſulere debet. cum item Pompeius in acie Pharſalica militem conſiſtere,non progredi,hoſtem excipere, nõ laceſſere iuſſiſſet,Quod nobis,inquit Cæſar, nulla ratione factum videtur,propterea quod eſt quædam animi incitatio atque alacritas naturaliter omnibus innata:quæ ſtudio pugnæ incẽditur:hanc non reprimere,ſed augere imperatores debent. huic non ſolum armis,ſed etiam arte belli gerẽdi cum Põpeio contendit. non deſunt exempla, quæ Cæſaris teſtimonium confirmare poſſint, atque in primis Epaminondæ victoria cõtra Lacedæmonios:ſed vt ſint innumerabilia,quid tam ineptum quam ſi Phormio aliquis, qui caſtra nũquam viderit,de talibus viris quaſi arbiter datus ſententiam ferat? vel homo de ſchola Lycurgi ac Solonis ſapientiſſimorum Reipublicæ moderatorum leges emendare velit?quod quidem cum feciſſet Ariſtoteles,in multorum offenſionem incurrit:& à Polybio tacitè : à Plutarcho apertè reprehenſus eſt.quam ſapienter,ne ſcio:illud tãtum,de rebus parum ſibi compertis opinari,lubricum,iudicare,periculoſum videri.atque in eo ipſo Viues Caroli V.præceptor Cominium reprehendit,quod ſæpius ab hiſtoria propoſita digrediatur, déque principum moribus ac virtutibus, atque omnino de beata vita philoſophorum in modũ diſputet. is tamẽ aliter atque Viues omne tempus in Republica gerẽda, aut in bellis,aut in maximis legationibus obeundis conſumpſerat, vt rectè,ſi quis alius,iudicium ferre potuerit. quod ſi iuſta reprehenſio eſt, præſtabilius ſit hiſtorica narratione propoſita timidè iudicare,vel aſſenſionem omnino cohibere. At in contrariam ſententiam me Polybij auctoritas abducit. is enim propterea Phylarchum reprehendit,quod debitas cuique laudes omiſiſſet,ac præcipuam annalium vtilitatem eſſe putat,vt boni laudibus ſui ſimilium ad virtutem inflammari, ſcelerati vituperatione, & infamia terreri poſſint, quam rationem Tacitus & Procopius amplectuntur:& grauiſſimi quíque ſcriptores de re propoſita ſententiam ferũt: quinetiam Agathias(quod miror) nudam hiſtoriam, vetularum nugis ſimilem ſibi videri ſcribit. ſed is auctor non tanti eſt apud me,vt eius oratione perſuaderi poſſim: præſertim cum Ciceronis grauiſſimo teſtimonio Cæſar omnes

hiſtoricos ſuperaſſe videatur, ob id ipſum, quod eius hiſtoria nuda, ſimplex, recta & quaſi omnibus detractis ornamẽtis vnicuique iudicanda proponatur. conſimilis eſt hiſtoria Xenophontis, quam Thucydidi connectit, in qua nullum ſuum iudicium interponit, nuſquam digreditur, nulla orationis adhibet ornamenta. & quoniam plerique bonorum laudes, ac vituperationes malorum ad hiſtoriæ fructũ pertinere putant, verius ac melius à philoſophis, quorum illud præcipuè munus eſt, quàm ab hiſtoricis fieri poterit. quanquam plus ſatis vituperat Neronem, qui iuſtiſſimos quoſque viros, præceptorem, duas vxores, fratrem Britannicum, matrem denique interfeciſſe narrat. quæ omnia Trãquillus purè, ſimpliciter ac ſine vlla verborum amplificatione ſcribit. Appianus verò cum Mithridatem ſcripſit matrem, fratrem, tres filios impuberes, totidémque filias interfeciſſe, ſubiicit: Sanguinolentus & crudelis in omnes fuit. ſuperioribus fidem non minus detraxit, quam Iouius, qui oratione longa Selimi Turcarum principis crudelitates omnes cum ſumma contumelia verborum amplificauit, mihi ſatis ad æternam ſui nominis labem, & quidem credibilius videretur ſimpliciter narrare tres ab eo Baſſas ſumma fide & affinitate ſibi coniunctos, duos fratres, quinque fratrũ filios ac patrem ſenio fractum ab eo necatos, quam oratoris in modum, quod minimè hiſtoricum decet, hiſtoriam amplificare, quæ legentibus falſa, vel ſuſpecta videatur. Atque hæc cũ bona eorum venia dicta ſint, qui nuda hiſtoria nihil magis inſipidum eſſe putant. neque enim magnorum virorum de rebus geſtis iudicia reprehẽdo, ſi modo tales ſunt, qui rectè iudiciũ ferre poſſint. in vrbana diſciplina laudatur Dionyſi⁹ Halicarnaſſeus Plutarchus, Liuius, Zonaras, Dio, Appianus: in militari, Cæſar, Paterculus, Ammianus, Froſſardus, Hirtius, Bellaius: in vtraque Xenophon, Polybius, Thucydides, Tacitus, Cominius, Guicciardinus. in principum arcanis & aulica vita, Tranquillus, Lampridius, Spartianus, Sleidanus, Machiauellus. in moribus populorum & regionum varietate, Diodorus, Mela, Strabo, Leo Afer, Bœmus, Aluareſius. in religione, Philo, Ioſippus, Euſebius, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Nicephorus Caliſtus, Oroſius, Sidonius, Gregorius Turonenſis, Abbas Vrſpergenſis, Gulielmus Epiſcopus Tyri, Antonius Florẽtinus. tum etiam hiſtoriæ Magdeburgicæ ſcriptores, ſed vt optimè ab antiquis, Ne ſutor vltra

tra crepidam: ita nec Polybij de religionibus, nec Euſebij de re militari iudicia probare poſſunt. Hæc in vniuerſum de hiſtoricis. Nunc optimi cujuſque delectum adhibeamus, meliores quidem iis quos habemus ſperare amentiæ: optare, ſceleris eſſe videatur, nec eorum ſtudia valde vtilia duco, qui ſibi fingunt ideam hiſtorici conſummati, qualis nemo fuerit vnquam, nec verò eſſe poſſit: eos autem quos in manibus terimus, omittunt. quis enim dubitat, quin hiſtoricus vir grauis, integer, ſeuerus, intelligens, diſertus, & quaſi vitæ communis ac priuatæ, omniúmque rerum magnarum ſciẽtia inſtructus eſſe debeat? ineptius tamen qui nihil in hiſtoria præter eloquentiam, aut fictas conciones, aut egreſſiones iucundas admirantur. ſic enim ſtatuo fieri nullo modo poſſe, vt qui ad voluptatem, idem quoque ad rei veritatem ſcribat, quod in Heredoto reprehendunt Thucydides, Plutarchus ac Diodorus: miror tamen hunc vnum hiſtoriæ parentem à Cicerone appellari, quem omnis antiquitas mendacij coarguit. nullum eſt enim mendacis hiſtorici maius argumentum, quàm ab omnibus ſcriptoribus apertè confutari, neque tamen omnino reiiciendum puto. eſt enim in eo præter eloquentiam & ſuauitatis Ionicæ lepôres plurima vetuſtatis imago: multa quoque in poſterioribus libris veriſſimè ab eo ſcripta memorantur. Optimi verò ſcriptoris iudicium eſt ab omnibus probari, eo præſertim tempore quo vigent ij, qui rebus geſtis interfuerunt, in quo genere ſunt opinor, Thucydides, Saluſtius, Xenophon, Cominius, Guicciardinus, Cæſar, Sleidanus. nam quod Athenienſes querebantur Thucydidem multa in gratiam Lacedæmoniorum ſcripſiſſe, magnum veri ſcriptoris teſtimonium tulerunt. cùm enim Athenienſis fuerit non Lacedæmonius, & legationes in bello Peloponneſiaco ac Præturas obierit, magníſque opibus & regia ſtirpe clarus extiterit: tum etiam res ipſas velut è ſpecula viderit, & magnis ſumptibus ingenioſos exploratores ad inquirendam rei veritatem aluerit; poſtremò ſpirantibus iis, qui rebus interfuerant, ſua ſcripta in libera ciuitate iudicanda propoſuerit, quis eius hiſtoriæ fidem eleuaret? neque verò Lacedæmoniis ita fauit, vt ſuorum ciuium penitus obliuiſceretur, à quibus tametſi erat in exilium relegatus cum hiſtoriam ſcriberet, ſui tamen exilij auctorem atque aduerſarium omnium ma-

ximum Periclem, non modò à calumniis vindicauit, ſed etiam tantis laudibus mortuum cumulauit, vt eius interitu Rempubl. interituram veriſſimè augurаretur, concionum tamē apparatum tacitè reprehēdit Diodorus: eadem reprehenſione vtitur Trogus Pompeius (vt eſt apud Iuſtinum) aduerſus Liuium & Saluſtium, quod directas & obliquas cōciones operi ſuo inſerendo, hiſtoriæ modum exceſſerint. Nihil eſt enim, vt ait Cicero, in hiſtoria pura & illuſtri breuitate dulcius, ſin cōciones de Liuio detraxeris, exigua fragmenta reſtabunt. quæ cauſſa Caligulam impulit, vt ſcripta Liuij & imagines de bibliothecis omnibus propè amoueret, idque magis mirum debet videri, cum libro vno & quadrageſimo teſtatum reliquerit, ſe nihil præter hiſtorias Romanorum ſcribere decreuiſſe. De Salluſtio quod eius omnia ſcripta ferè interciderunt, non ita facilè iudicari poteſt, ex iis tamen quæ habemus, integerrimū ſcriptorem, & rerum magnarum vſu præditum fuiſſe conſtat. vt enim Iugurthinum bellum verius ſcriberet, in Africā vſque nauigauit. liberè tamen de rebus iudicat. quid enim liberius eſt, quā in vno Cæſare & Catone Romanorum omnium illius ætatis collocare virtutem? At Thucydides Periclem, Sleidanus Franciſcum regem, ducem Saxonium, Bellaium, Alaſconem veriſſimis ac propriis laudibus extulerunt, comparationes tamen odioſas reiecerunt. ac ſi quid eſt, quod cuiquam infamiam afferat, neceſſariis confirmant argumentis, aut obliquè rumoribus acceptum ferunt. hoc verò commune illis eſt cum Guicciardino, Plutarcho, Machiauello, Tacito, vt multa multorum conſilia fraudéſque quantumuis occultas in clariſſimam lucem proferant. fuit enim Sleidanus Frācicſci regis interpres, & pro ſua Republica legationes ſæpiſſimè ſuſcepit. cum autem præcipuè de religionibus (vt erat pius ac religioſus) ſcribere propoſuiſſet, nō modò conciones directas & obliquas, ſed etiā libros vtrinque de religione ſcriptos, qua breuitate potuit complexus eſt, id quod multis faſtidiū parit. ſed homini antiquitatis ac rerum magnarū auido nihil debet moleſtum videri, eſt enim in noſtris ſcriptoribus, Annonio inquā, Mōſtreleto, Froſſardo, Carterio magna farrago rerū leuiſſimarū, in quibus tamen latet antiquitatis ac vetuſtatis imago nō penitus cōtēnendā, quā nō reperias apud Æmyliū, qui profitetur ſe multa prætermiſiſſe, quę alij prodiderūt eiuſmodi: eſt etiā hiſtoria Leonis

Afri,

Afri, Aluareſij. M. Gazi, qui maxima, mediocria, minima cōplectuntur, infinitáque rerum varietate aures hominum curioſorum explere poſſunt. ſed hæc rarius in Græcis aut Latinis, qui duntaxat vrbanam aut militarem diſciplinam tractant & quæ memorabili caſu quodam contigerunt. vt apud Liuium Capitolij deflagratio in bello ſociali. apud Tacitū incendiū illud, quod duodecim vrbis regiones abſumſit. interdum tamen prodigia planè incredibilia narrāt, non modò infimi, verumetiā clariſſimi quique ſcriptores: vt Cæſar ipſe, qui bello ciuili Tralibus ſtatuas ſudaſſe ſcribit, vir alioqui Deorum & hominum contemptor. ſed in eo genere Liuius nimis religioſè dicam, an ſuperſtitioſè omnes ſuperauit. nihil enim frequentius, quàm boues loquutos, ſcipiones arſiſſe, ſtatuas ſudaſſe, quod pluuio cælo frequenter accidit: Deum Annibali apparuiſſe, infantem ſemeſtrē triumphum clamaſſe, vt non immeritò Polybius eiuſmodi ſcriptores Tragœdos appellarit, qui cum Annibalem è ſalebris expedire non poſſent. Deos è machina quadam accirent. quanquā Polybius de religionibus nefariè ſcripſit illi venia digniores quod ſuperſtitione pręſtat quā impietate obligari, & falſam quam nullam habere religionem. Eſt etiam Liuius aliquanto copioſior in laudib. alienis cum. n. P. Sempronium ciuibus omnibus antetuliſſet (in quo reliquis iniuria fieri videtur) omnibus humanis à natura fortunáque bonis congeſtis inſtructum fuiſſe tradit, nec eo contentus ſingula copioſè amplificat à generis ſplendore, opibus, eloquentia, forma, ętate, animi magnitudine, diſciplina militari. Furium verò Camillum in cælum vſque, Africanum ſupra cælū tollit: vt mirum videri non debeat, ſi Auguſtus Pompeianum appellauit: quod in Pompeio laudando ſatietatem explere non potuiſſet. at in reprehenſionibus parcus eſt & grauis, vt cum M. Liuius & C. Claudius ante cenſuram ſe mutuis accuſationibus impeterent, hic ille, Ibi fœdum certamen inquinandi famam alterius cum ſuæ famæ diſpendio factum eſt. idem alibi de antiqua plebis in patricios reuerentia. Hanc modeſtiam, inquit, animíque altitudinem vbi nunc in vno inueneris, quæ tum vniuerſi populi fuit? & de Caluino Cāpano, Improbum, nō, ſed ad extremum perditum, qui mallet incolumi, quam euerſa patria dominari, eſt autē quod in Liuio miremur dicendi varietatem, interdum valde copioſus eſt, interdum verò conciſus, nam prioribus decem libris

CDLX. annos ab V. C. comprehendit. altera decade LXXIIII. tertia XVIII.quaſi ſerio ad hiſtoriã aggrederetur,reliquis decem & centum libris CXCII. annos cõplectitur.neque enim vllo tẽpore populus Romanus à bellis conquieuit:quinetiam multò plura geſta ſunt ab exactis vrbe regibus vſque ad Appiũ Cæcum, quam inde ad Cæſarem. ſed id factum opinor. quod veterum commentarios, qui naſcente imperio pauci,florente innumerabiles extiterunt,in vnum quaſi corpus coaptauit,cum autem in eos incidere,qui melius ſcripſerãt, iis ſe totum addixit: vt videre eſt in Punico bello, quod quidem ad verbũ de Polybio trãſtuliſſe videtur. At Polybius non modò æqualis vbique ac ſui ſimilis:ſed etiam intelligens, grauis, in laudibus parcus, in reprehenſionib.acerbus:ac velut prudẽs legiſlator & bonus imperator,multa de militari vrbanáq; diſciplina, multa de hiſtorici officio diſputat. ſcripſit autẽ hiſtorias omninò ferè populorũ,qui ſuis temporibus floruerunt: & paulo ante ab Olympiade CXXIIII,ſiue ab Orbe cõdito ter milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo, vſque ad annum ter milleſimum ſeptingenteſimum ſexageſimum ſextum. ſed ex libris XL.quos ſcripſit XXXIIII.interciderunt. videtur autem non minus philoſophi quàm hiſtorici perſonam induiſſe. nam in fœdere Carthaginẽſium principes ac Rerumpublicarum moderatores admonet. vt diligẽter prouideant vtrũ ij,quibus cum fœdera iungunt,neceſſitate coacti,an ſpe amicitiæ ducãtur. plenus eſt eiuſmodi præceptis liber ſextus, in quo de militari & vrbana Romanorum diſciplina copioſè diſſerit.locorum verò ac regionũ deſcriptiones nemo veterum diligẽtius explicauit.tum etiam ſuperiorum temporum & hiſtoricorum ignorãtiam ſæpe coarguit. qui fabuloſè multa de Romanis ſcripſerant.ex eodem T. Liuij & Appiani pudendum errorem deprehẽdimus,qui Gallorum legiones à Brenno deletas prodiderũt,nec tantæ cladi nũcium quidem ſuperfuiſſe,qui vrbem à ſe captam gloriaretur.cõſimili errore lapſus eſt Iuſtinus,Callimachus & eius ſcholiaſtes,qui Brenni copias Italia vaſtata in Græciam influentes, ſpoliato Delphorum templo fulgure percuſſas omnino interiiſſe fabulantur.nam Polybius clariſſimis argumentis iiſque neceſſariis docet,eaſdem copias incẽſa Vrbe ad Helleſpontum vſque progreſſas,& locorum opportunitate pellectas circa Byzantium conſtitiſſe, Thracibúſque deuictis regnum

gnum vſq; ad Clyari tempora tenuiſſe.quod mirũ videri nõ debet:cum Balduino duce nõ ita pridẽ Byzãtium ceperint, & imperio Græcorum diutiſſimè præfuerint Polybium ſequutus eſt ætate noſtra Paulus Iouius, quod attinet ad vniuerſam ſui temporis hiſtoriam, ſed hoc inter vtrũq; intereſt.quod ille vel reb.geſtis interfuit,vel præfuit,vel publica vbiq; monumenta vidit,hic audita & inaudita plerunq; ſcripſit,ille in militari ac domeſtica diſciplina diu ſe exercuit, hic neutrã attigit:ille in ſua Republica princeps,hic priuatus,ille imperator, hic medicus, ille magnã Europæ partẽ, oram Africæ &Aſiam minorẽ,vt populorum mores intelligeret, peragrauit:hic annos ſeptẽ & triginta, vt ipſe gloriatur,in Vaticano cõſedit: ille Scipionis Africani moderator ac bellorum vbiq; ſocius,hic Pontificum perpetuus comes. cùm autẽ rogaretur cur ſimularet falſa,vera diſſimularet,amicorum gratia id à ſe factũ reſpõdit.ac tametſi ſuperſtites intelligeret ſuis ſcriptis fidem derogaturos,ac tamẽ intelligebat infinitæ poſteritati credibilia fore,quæ ſibi ſuiſq; popularibus laudem eſſent allatura.illud certè ad ſempiternã memoriã teſtatũ reliquit Gorræus Pariſienſis, qui quas finxit Amadiſi fabulas,non minus veras ac probabiles,quã Iouij ſcripta fore confidit.ferendum quidẽ eſſet, ſi pro ſalute Reipubl.mentiretur.id quod magiſtratib.Xenophõ &Plato permiſerunt: ſed aſſentationis cauſſa mentiri cum omnibus turpe,tum verò hiſtoricis turpiſſimũ.nam Beſſario Cardinalis cũ inter Diuos inepta quadam ἀποθεώσει Romæ quã plurimos referri videret,quorũ vitã improbarat,ſe valde dubitare dixit,vtrũ vera eſſent,quæ ab antiquis prodita fuerunt:ita mendaces hiſtorici faciunt,quo minus fidei reliquis habeatur.ſi Polybium imitaretur, meminiſſe debuerat quod ille hiſtoriarũ initio profitetur,eũ qui de hiſtoria veritatẽ detraxerit,pulcerrimi animãtis oculos detraxiſſe,quàm verè ſcripſerit,non ex eo qui fabularũ auctorẽ appellat,aut ex Sleidano vel Bruto Veneto,qui hominẽ mendacij ſæpe coarguunt:quod alter religione,alter odio tyrannidis permoueatur:ſed ex ipſo hiſtoriæ parẽte Guicciardino,qui omniũ iudicio veriſſimè ſcripſiſſe putatur cõuinci poteſt: cuius ſcripta ſi cum Iouio cõferantur,non magis congruẽt, quam rotunda quadratis:præſertim in cõcionibus,epiſtolis, fœderibus,decretis,quæ Iouius ſuo arbitratu fingit, in quo tamen decorũ ita cõfudit, vt imperiti milites ipſius Alciati ſui lau-

datoris iudicio, declamatores ſcholaſtici eſſe videantur, omitto ineptam Caroli Imperatoris ad Iouium cohortationem, Expedire te inquit Ioui, calamos oportet, &c. tū eius querelas & colloquia cū Iouio, quæ tam vera mihi videntur quā ducentos amplius leones à Muleaſſe interfectos: aut ex agro Brixiano ſexcenta millia minoris pecoris, maioris verò ducenta millia à Gallis abducta. vt ipſe affirmat, nec aliis acceptum refert multa de Perſarum, Abiſſinorum ac Turcarum imperio: quæ vtrum vera ſint, ne ipſe quidem ſcire potuit, cum rumoribus fidem habuerit: nec conſilia principum, nec conciones, nec epiſtolas, nec res geſtas, nec vlla publica monumenta viderit: ſic tamē ſcribit quaſi rebus interfuiſſet, nec vllum dubitationi locum relinquit, quæ igitur veriſſimè ſcribere potuit, noluit: puta res in Italia geſtas, quæ voluit, non potuit: ſcilicet externa. nihilominus tamen grauiter ſe laturum ſcribit, ſi cum ſui temporis ſcriptoribus conferatur: quod Arriani exemplo ſcriptum opinor. is enim tanto ſe reliquis hiſtoricis, qui vitam Alexādri Magni ſcripſerant, ſuperiorem putat, quanto reliquis imperatoribus Alexāder fuit. certè Arrianus ſummo vir ingenio ſummáque doctrina præditus, vt planum ſit ex eius cōmentariis in Epictetum præterea vſum cum eruditione coniunxit, ac propter ſummam prudentiam ab Adriano Auguſto per omnes honorum gradus ad conſulatum florente Republica prouectus eſt. omitto flores Attici ſermonis & eloquētiā. quæ in eo tanta fuit vt alter Xenophon appellaretur. neq; tamen ſi Iouius vlla re cum Arriano cōparandus eſſet, moleſtè ferre debuit ſe cum aliis conferri: quod ei per me licebit, non quod multa non ſint verè & elegāter ab eo ſcripta: ſed hunc mendacij fructum tulit, vt etiam cum vera ſcribit, ſuſpectus habeatur. hoc tamen acerbius eſt ac indignius, quod cum hiſtoriam venalem proſtituiſſet, vberiores tulit mendacij fructus, quam quis alius vera ſcribendo. Sed ad veteres redeo, quos cum noſtris, & inter ſe, vt caſus feret, comparabo. Ac primū quidem occurrit Dionyſius Halicarnaſſeus, qui præter moderatū dicendi genus & Atticam puritatem antiquitates Romanorum ab ipſius vrbis origine tāta diligentia conſcripſit, vt Græcos omnes ac Latinos ſuperaſſe videatur nā quæ Latini quaſi peruulgata neglexerūt, puta ſacrificia, ludos, triumphos, magiſtratuum inſignia, tū vniuerſam Romanorum in gubernanda Republica diſciplinam

nam,cenſum auſpicia, comitia, totiúſque populi difficilem in claſſes ac tribus partitionem: poſtremo Senatus auctoritatem, iuſſa plebis, magiſtratuum imperia, populi poteſtatem vnus omnium accuratiſſimè tradidiſſe mihi videtur. quæ vt planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus cum Romanis inſtitutis comparat. vt cum iura clientelarum, quæ Romulus inſtituit (quãquam ea quoque Gallorum communia fuiſſe tradit Cæſar) ab Athenienſibus & Theſſalis altius repetit ac Romanorum Dictatorem parem poteſtatem habuiſſe atq; Harmoſten Lacedæmoniorum, Archum Theſſalorum Æſymneten Mitylenæorum. leges autem Romuli, Numæ, Seruij vnà cum antiqua Romanorum origine ſine hoc auctore penitus interiiſſent: quæ Latini quaſi peruulgata negligenter omiſerunt. atque id ferè omnibus hiſtoricis contigiſſe videmus, vt quæ vulgo cognita ſunt Reipublicæ inſtituta prætermittant: quaſi exteris æquè ac ciuibus nota vel etiam immutabilia fore iudicarent. rectè Sleidanus, qui quod Argentinæ Miſſa xx. annos intermiſſa fuiſſet, deinde prementibus armis rurſus admiſſa, plebe magno concurſu velut ad noua ſpectacula confluente, occaſione accepta profitetur ſe poſteritati Miſſæ arcana relicturum. ne ſi rurſus dimiſſa, vel omiſſa, vel planè amiſſa fuerit, quæ qualiſque ſit poſtea ignoretur: quanquam pleraque ſunt ab eo negligenter prætermiſſa: ſed venia dignus eſt, ſi eius ſacrificij oblitus ſit, cui non niſi puer interfuerat. ita Dionyſius, Plutarchus, Polybius, Dio, Græci homines Romanorum diſciplinam vniuerſam, quam Latini neglexerant, diligenter pertractarũt. idem quoque in noſtris & Italorum ſcriptis ſæpe deſideraui, vt Dionyſium ſibi proponerent ad imitandum: qui ſingulas hiſtoriæ vtilitates vbique colligens, omnia dicta, facta, conſilia ad bene inſtitutæ ciuitatis formam reuocauit: maximè verò ad religionem & numinis metum. quid enim diuinius & ad religionem magis accommodatè dici potuit, cum de iuſtitia Romanorum ageret, quam æterna quadam lege naturæ nunquam interitura decretum fuiſſe, vt imperia Rerumpublicarum ab iniuſtis poſſeſſoribus ad iuſtos deferantur? illud quidem eſt Syrachi ſapientiæ magiſtri vetus oraculum: ex quo Dei bonitatem & eam, qua in rebus humanis vtitur, procurationem admirari debemus: cum omnibus ætatibus ac ſeculis dominatum optimo cuique cum ſumma vtilitate infimorum tributum videamus. ſic enim

Deus angelis imperat, hi hominibus, homines belluis, & in vniuerſum anima corpori, ratio libidini, mens rationi. atque hæc de hiſtoria Dionyſij: quæ ſi integra extaret: nihil eſſet cur Varronis theſauros interiiſſe quereremur. fuit enim Dionyſius non ſolum Pompeio Magno ac Tuberoni, ſed etiam magiſtro Varroni tanta beneuolentia coniunctus, vt ab eius ſpaciis & colloquiis præclara omnia hauſiſſe videatur. Parem ferè diligentiam in Romanorum antiquitate adhibuit Plutarchus, de eo quid iudicandum ſit, ſatis vnicuique perſpectum opinor. cum enim Traiani optimi principis moderator extiterit & in aula principum diutiſſimè verſatus, ad extremum etiam Iſtriæ præfectus, dubium nō eſt quin ad ſummum ſapientiæ ſtudium rerum quoque gerendarum vſum adiunxerit. populorum verò maximè illuſtrium hiſtoriam complectitur: tametſi non perpetuam, ſed abruptam, & ad principum ſimilitudines accommodatam. eſt autem quod in eo miremur liberum de re quaq; iudicium, vt nō tam hiſtoricus quàm principum cenſor eſſe videatur. ſic tamen exiſtimo, ſi quis idoneus eſt earum rerum arbiter, aut Plutarchum eſſe aut neminem. quid enim tantā ſapientiam latere potuit? patet hoc quidem omnibus qui modò grauiſſimas illius de Republica, déq; intima philoſophia diſputationes legerint: bellorum verò cauſſas, initia, progreſſus, offenſiones, victorias non aliter ac bonus imperator diligenter explicat, interdum etiam ad minima quæque rei familiaris momenta delabitur: cuiuſmodi eſt illud de Catone Cēſorio, qui dedita opera diſſidia inter ſeruos ſerebat, ne quid deterius in eadē voluptate conſpirantes molirentur. ac de Pericle qui fructus annuos, quos ex prædiis percipiebat, ſuo commodo vēdere, ac victui neceſſaria emere conſueuiſſet, ſæpe incredibilia & planè fabuloſa narrat. ſed vtitur verbo φασὶ ne quis temerè aſſentiatur, vt in Lycurgo ſcribit puerum Lacedæmonium crudeliſſimam lacerationem & illorum diſtractionem ad necem vſque pertuliſſe, ne vulpis furtum detegeretur. & Ageſilaum ab Ephoris mulctatum, quod ſuorum ciuium animos & voluntates vnus ſibi conciliarat. illud tamen animaduerſione dignum eſt quod Græcos principes cum Græcis, & Romanos inter ſe bona fide comparauit: Græcos verò cum Romanis non item. idque facilè intelligi poteſt in comparatione Demoſthenis ac Ciceronis: Catonis & Ariſtidis: Syllæ ac Lyſandri: Marcelli ac Pelopidæ, quid autem aliud eſt

Ageſilaum

Ageſilaum Pompeio, quàm muſcam elephanto conferre? interdum etiam in Romanorum antiquitate labitur: quod in homine Greco, qui ſe linguam Latinam non ſatis intellexiſſe in vita Demoſthenis confitetur, mirum videri non debet. ſcribit Gracchum equites cum ſenatoribus rogatione Sempronia de iudiciis coniunxiſſe, qua tamen ademta ſunt iudicia ſenatoribus, & ad equites omnino tranſlata: vt Velleius, Appianus, Aſconius, Tacitus & Florus confirmant. itaq; legẽ Liuiam pro Sempronia: & Gracchum pro Druſo vſurpauit. ſimile eſt illud quod Romanorum Denario drachmam, libræ minam æquauit in vita Fabij & Antonij. id quod Budæo magnam præbuit errandi occaſionem: nam his fundamentis malè iactis, infiniti errores conſequuntur: quod item in Catone Vticenſi mutuam dare vxorem apud Romanos licuiſſe tradit: idque feciſſe Catonem erga Hortenſium, vt ex Marria Catonis nobili ac fœcunda matrona liberos ſuſciperet, vix adduci poſſum vt credam, præſertim cum Romuli lege de adulteriis ac more veterum, quem Tiberius reuocauit agnati adulteras vxores pro ſuo arbitratu coercerent. & quidem ſatis audacter Cuiacius, qui P. Manutium fabrilia tractare iubet, quod lege Romilia de adulteriis capitalem pœnam vxori à marito & propinquis infligi licuiſſe putet: ea tamen lex à Gellio his verbis concepta eſt: In adulterio vxorem tuam ſi deprehendiſſes, impunè ſine iudicio necares: illa te ſi adulterares, digito non auderet contingere, neque ius eſt & in oratione Catonis De veteri mulierum victu & moribus: In adulterio vxores deprehenſas ius fuiſſe maritis necare: neque enim ζημιοῦν multare ſignificat, vt voluit Cuiacius, ſed quoquo modo punire. hoc verò planius intelligitur ex ipſo Halicarnaſſeo, qui maritum τῷ μεγέθει τῆς τιμωρίας κύριον fuiſſe ſcribit adulterij & ebrietatis cauſſa. quibus verbis ius vitæ ac necis tribuitur. quanquam mitius agi, & à propinquis vltra ducenteſimum lapidem relegari adulteras conſueuiſſe ſcribit Tacitus libro 2. idem Plutarchus & Strabo Parthos æquè ac Lacedæmonios mutuas vxores amicis dare conſueuiſſe aiunt, ſed eum morem non tulit opinor ſeueritas Romanorum: neque Appiano idem quoque de Romanis ſcribenti aſſentior, cum in eorum antiquitate ſæpiſſimè offendat. Nam libro ſecundo bellorum ciuilium ſcribit, Cæſarem cum Marcello in ſenatu diſſentientem gladij capulo manum admouiſſe, ac

minitatem ſenatui dixiſſe, Niſi dederitis, hic dabit: quæ verba ſunt Antonij, cum eo tempore Cęſar eſſet in Gallia. idem P. Clodium cum Calphurnia Cæſaris ſtupri commercium habuiſſe, & in ſacris bonæ Deæ deprehenſum tradit, quæ ad Pompeiam pertinent. fuit autem Ægyptius: poſtea Romæ Aurelio principe forenſium cauſſarum actor, vt ipſe in Libyco profitetur. vnus eſt tamen ex omnibus hiſtoricis qui Romanorum prouincias, opes, exercitus, totiúſque imperij deſcriptionem ad intuendum velut in ſubiecta tabula proponit. Strabo quidem, Plinius ac Rufus prouincias attigerunt, opes omiſerunt. ſic enim in Libyco Appianus: Habent, inquit, Romani equitum quadraginta, peditum ducenta millia: armorum vim duplo maiorem, minorum nauium duo millia, triremes mille, quinqueremes quingentas: armamenta naualia multo plura, præter octoginta naues aurea puppe ac prora inſignes. ad hæc trecentos elephantes, & curruũ armatorum duo millia. talentorum verò in theſauris Ægypti quatuor & ſeptuaginta millia: ſed magnam eius hiſtoriæ partem amiſimus. Nam Siculus Macedonicus, Hiberius, & Carthaginenſis deſiderãtur. Atque hæc Dionis Caſſij opera ſarciri poterant, niſi maior eſſet huius, quam illius iactura, tametſi Xiphilinus in epitomen quæ potuit coniecit. cum .n. Dio totum vitæ ſuæ tempus in Republ. gerenda conſumſerit, ac per omnes honorum gradus bis ad Conſulatum euectus, deinde Proconſul factus prouincias ſumma cum laude gubernarit, magnam denique bonarum artium ſcientiã cum vſu coniunxerit, quis dubitet eum inter optimos ſcriptores cenſere? profectò comitiorum ac magiſtratuum Romanorum totiúſque publici iuris diſciplinam accuratè collegit, principum verò conſecrationes & ἀποθεώσεις vnus tradidit, & ea, quæ Tacitus imperij arcana vocat, penè ſolus euulgauit, fuit in publici conſilij diligens indagator. videtur tamen vbique partes Cæſaris aduerſus Pompeium, & Antonij aduerſus Ciceronem data opera tueri voluiſſe, illa verò portenta quæ in acie Marcomanorum contigerunt, Arnupho Ægyptio, non Chriſtianis tribuit, contra quam Tertullianus, Euſebius, Oroſius, Iuſtinus, Paulus Diaconus, ac Marcus ipſe Aurelius in ſuis ad ſenatum litteris teſtantur. Sunt qui Diodorum ſuperioribus conferendum. plerique anteferendum putant: non video tamen quid in eo tantopere admirentur: ſiue dicendi genus: quo nihil magis vulgare dici poteſt,

poteſt, ſiue rationem hiſtoriarum ſpectent. recte quidem & ordine proponit ea quæ initio cuiuſque libri dicturus eſt, ſéque ipſum breuiter colligit. vt videre eſt initio primi libri, vbi totum opus in libros XL. partitur, ſex prioribus tempus omne complectitur ante bellum Troianum. vndecim ſequentibus à bello Troiano ad Alexandri mortem, reliquis XXIIII. ab Alexandro vſque ad bellum Gallicum. quod quidem tempus annos centum ac triginta ſupra mille comprehendit, præterea quæ fabuloſa veteres appellant ante bellum Troianum. ex quo ad Heraclidarum reditum annos ſupputat XC. ſecutus Apollodorum. hinc vſque ad primam Olympiadem CCCXXVIII. à prima Olympiade ad bellum Gallicum DCCXXX. hæc diligenter. illuſtrium quoque philoſophorum hiſtoricorum ac poetarum ætates ſolus è veteribus ad hiſtoriam adiunxit. vt libro decimo quarto ſcribit Cteſiam à Nino hiſtoriarum initia duxiſſe, Archonte Lyſiade: huius etiam libros ſex Aſſyriarum, totidem Perſicarum rerum. in quibus ab Herodoto vbique ferè diſſenſerat, in vnum collegit. Nam Plutarchus, Pauſanias, Athenæus, & Græci ferè omnes auctoritate Cteſiæ vtuntur. quanquam eius epitomen habemus, Thucydidē verò initium hiſtoriarum feciſſe tradit Archonte Charite, Q. Furio, & M. Papyrio Coſſ. Ephorum ab Heraclidarum reditu ad Perinthi expugnationem: Theopompum ab anno primo Philippi Macedoniæ regis, Archonte Calimede, Olympiade quinta & centeſima, Cn. Genutio & L. Æmilio Coſſ. ſed quod Diodorus in Theopompo reprehendit, idem in Diodoro coargui poteſt. ait enim ex libro octo & quinquaginta, quinque eſſe quorum dubia ſit fides: ita ex libris XL. Diodori quorum vix duodecim integros habemus, quinque priores pene ex fabulis conflati videntur, vt Viues nihil eo ſcriptore nugacius eſſe putet, tametſi primus eſt inter Græcos qui Plinij iudicio nugari deſiit. cum verò vniuerſitatis hiſtoriam ſcribere propoſuiſſet, totus eſt tamen in hiſtoria Græcorum. quinetiam prolixior eſt in vnius Gilippi Lacedæmonij concione (Laconicæ breuitatis, & ſuæ in Thucydidem reprehenſionis oblitus) quam in hiſtoria bellorum, quæ per Italiam geſta ſunt annis fere trecentis: cum tamen longa digreſſione de peſte Athenienſium & eius cauſſis diſputet, omitto quam abſurda ſit eius interpretatio de anno Lunari, cum homines annos mille ducentos aliquando vi-

xiſſe crederemur: quaſi non his quoque temporibus hanc ætatem multi ſuperarent. ſed cum annos xxx. in hiſto:ia ſcribenda & regionibus obeundis ſe conſumpſiſſe fateatur, miror quod Italiæ finitimæ hiſtorias adeò negligenter tractarit: præſertim cum florente Romanorum imperio, id eſt, Cæſare dictatore, claruerit: nam ſi quis Liuium ac Dionyſium cum Diodoro comparet, vbique ferè in Romanorum antiquitate diſcrepantes iudicabit: maximè in ratione Faſtorum & Olympiadum, in quibus ſæpiſſimè labitur. idque fortaſſis imperitia linguæ Latinæ contigiſſe puto, quo minus ſcripta Romanorum diligentius inquireret, argumento eſt quod vbique φρέριον pro Furio ſcribit, quaſi Græca vox eſſet. idem Ancum Horatium, pro Marco: Sp. Manium, pro Melio: Lactucam, pro Luctatio: Trigeminum, pro Tricoſto. quod vt librariorum vitio tribuetur (ſic enim opinor) non tamen poteſt in conſulibus, Decemuiris, ac Tribunis militum conſulari poteſtate eadem excuſatio habere locum, in quibus enumerandis modò tres modò quatuor omittit, totámque Faſtorum Conſularium rationem confundit. ſed hæc Caroli Sigonij & Onuphrij Panuinij ſtudiis ac labore facilè poſſunt emendari. vterque profectò in Romanorum antiquitatibus explicandis ſummam ingenij laudem eſt adeptus. In quo genere magnum etiam Cornelius Tacitus nobis attulit adiumentum. cum enim à Tiberio vſque ad Neruam vnius ſeculi res geſtas conſcripſerit, omnia maxima, mediocria, minima ſtudioſè perſecutus eſt libro quarto profitetur ſe nec bella nec vrbium expugnationes, nec fuſos exercitus, nec certamina plebis & optimatum narrare, ſuúmque laborem inglorium fore, non tamen inutilem. & paulo pòſt: Nos ſæua iuſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſſas coniungimus, quanquam omnia bella, quæ illis temporibus contigerunt, & quibus ferè interfuit aut præfuit, ſtudioſè deſcribit. nec poſt Actiacam victoriam vllus eſt hiſtoricus qui militarem aut forenſem rationem copioſius tractarit. floruit enim diutiſſimè in militari vrbanáque diſciplina, & proconſul Germaniam inferiorem obtinuit, quo tempore Germanorum mores, inſtituta, ritus tanta diligentia perſcripſit, vt vni Tacito ſuam antiquitatem Germani acceptam ferant. eſt etiam gloria maiore dignus, quod Tacitus Auguſtus, qui ob ſummam ſapientiam magna conſen-

ſione

ſione Senatus ac legionum Imperator creatus eſt, ad hunc ſuæ ſtirpis originem detulit, eiúſque libris bibliothecas omnes compleuit: tametſi efficere non potuit vt integrum haberemus. eſt autem oratio Taciti, mirum in modum arguta & prudentiæ plena. argumento ſit illud, Procliuius eſt iniuriæ quàm beneficio vicem exoluere: quia gratia oneri, vitium in quæſtu habetur. quid autem de Seiano breuius & acerbius dici potuit, quam eius voluntatem nonniſi ſcelere quæri potuiſſe? aut de Poppæa, maritos & adulteros non diſtinxiſſe, ſed vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem tranſtuliſſe? Vitellij ſtuporem, libidinem, temulentiam, crudelitatem acerbè inſectatur: ſed nihil acerbè dici poteſt in eum qui præter naturæ vitia, quæ in eo maxima fuerunt, legem inceſtus ac nuptias auunculi cum ſororis filia Senatui perſuaſit. idem cum inter cadauera cæſorum ciuium iter haberet, nec quiſquam præter eum teterrimum odorem ferre poſſe, palam dixit, Bene olere interfectum hoſtem, melius ciuem. Si de legibus & Republ. ſententiam Taciti exquirimus, quid grauius dici poteſt quàm omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra ſingulos vtilitate publica rependitur? Plato paulo aliter: Hydræ caput eos amputare, qui de legibus omnia incommoda detrahi poſſe oppinantur: ſi forenſes ac ſenatorias artes, ſi antiquitatem non Romanorum modò, ſed aliorum quoque populorum quærimus, nuſquam vberior ſeges vt cum de fœderibus apud Armenios ſanciendis agit, Mos eſt, inquit, regibus implicare dextras, pollicéſque inter ſe vincire, nodóq; perſtringere, mox vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. quid multa? nullus profectò hiſtoricus magiſtratui ac iudici vtilior videtur. ſed me lacerat & conficit quorundam reprehenſio, quæ refutatione minus egeret, niſi auctoritate plurimum valerent, nam auſus eſt Alciatus hiſtoriam illam planè diuinam ſenticeta vocare, in ea epiſtola quam ad Iouium ſcripſit, & quidem propter aſperum dicendi genus ab iis repudiari ſolet, qui leuiores Grammaticorum nugas malunt, quàm grauiſſimas eorum narrationes, qui totum vitæ ſuæ tempus in Republ. gerenda conſumpſerunt. quanquam non video cur Alciatus tantum virum contemnere, ipſe de eloquentia triumphare debeat: niſi quod De-

cius illum ex albo Iuriſconſultorũ eximens Ciceronianum vocauit: non aliter ac Hieronymus qui ſe ante Chriſti tribunal verberibus cæſum ſcripſit, quod Ciceronianus eſſet, non Chriſtianus, ſed hic verberibus, ille contumelia nullo ſuo merito affectus eſt, extra iocum. Budæus acerbè Tacitum ſcriptorem omnium ſceleratiſſimum appellauit: quod nonnihil aduerſus Chriſtianos ſcripſit. quæ ratio fecit opinor, vt eum Tertullianus mendaciſſimum, Oroſius adulatorem appellaret. ſed quemadmodũ Marcellus I.C. meretricem turpiter facere reſpondit, quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipere cum ſit meretrix: ita quoque impiè fecit Tacitus, quod non fuerit Chriſtianus: ſed non impiè aduerſus nos ſcripſit, cum gentili ſuperſtitione obligaretur. ego verò impium iudicarem niſi quamcunque religionem veram iudicaret, non eam quoque tueri & contrarias euertere conaretur. cum enim Chriſtiani & Hebræi quaſi venefici, & omnibus ſceleribus ac ſtupris infames ad ſupplicia quotidie raperentur, quis hiſtoricus à verborum contumeliis abſtineret? quod ſi excuſationem meretur ignorantia, profectò excuſandus eſt Tacitus, qui Iudæos ab Ida monte Cretenſium quaſi Idæos deducit: vt Nicolaus Damaſcenus, qui Hieroſolyma quaſi ἱερόσυλα, παρὰ τὸ ἱερὰ συλᾶν dici putat. Hoc igitur ſi ſcelus eſt, multo maiori ſcelere obligaretur Vlpianus, qui ſeptem libros de Torquendis Chriſtianis, non ad hiſtoriæ cognitionem, ſed ad ſuppliciorum acerbitatem ſcripſit. Sceleratus quoque Tranquillus vbi agit de Chriſtianis: cuius tamen hiſtoria tantopere laudatur, vt æqui rerum æſtimatores nihil vnquam accuratius ab vllo hiſtorico ſcriptum fateantur. Non placet quibuſdam quod leuiſſima quæque perſequitur: ſed in principum dictis & factis, nihil leue, nihil paruum videri debet. propterea quod in vulgus manant. & principis exemplo mores populi ſemper reguntur. hoc fortaſſis improbari poteſt, quod fœdiſſimas quaſque principum libidines nimis ſtudioſè conſectatur, quas Cornelius Tacitus omiſit. ſed in eo genere longè à Lampridio ſuperatur. is enim tot portenta nouarum voluptatum ab Heliogabalo inuecta deſcribit, vt non magis ea narrare, quàm vnicuique ad imitandum proponere videatur. vterque tamen in intima principum aula educatus eſt, præſertim verò Tranquillus, qui Adriano fuit ab epiſtolis, ex eóque ſtatu depulſus, quod cum Imperatoris

vxore

vxore familiarius egiſſe ferebatur, quam decus aulicæ conſuetudinis poſtularet. nam qui conſequentium Imperatorum vitas ordine ſcripſerũt, ſcilicet Dio, Spartianus, Capitolinus, Herodianus, Trebellius, Vopiſcus, Eutropius, Lãpridius, Volcatius, Ammianus, Põponius Lætus, Oroſius, Sext. Aurelius, non eo fuerunt gradu quo Tranquillus: idque ingenuè Vopiſcus confitetur, cum Tranquillum emendatiſſimum ſcriptorem appellat. ac meritò. ſic enim ſcribit vt nec dignitate cuiuſquam, nec vitiis, nec vlla omnino perturbatione commoueri videatur. Caligulæ virtutes animi & corporis tantas initio contigiſſe ſcribit, vt nemini maiores: eiuſdem tot ac tanta vitia quæ poſtea conſecuta ſunt commemorat, vt nullum in natura monſtrum fœdius fuiſſe videatur. idem Neronis laudabile quinquennium prædicauit. Claudium adeò ſtupidum fuiſſe ſcribit, vt illum pro tribunali ſedentem leues cauſidici ſtultum appellarent. eiuſdem nobile iudicium illud commemorat, quo feminam filium non agnoſcentem, dubia vtrinque argumentorum fide, indicto matrimonio filij ad confeſſionem impulit. quid ab ipſo ſapientiæ magiſtro Salomone potuit ſapientius iudicari? Non idem fuit in Herodiano ſtudium veritatis inquirendæ: nec ferè poteſt eiuſdem principis virtutes ac vitia recenſere, ac ſæpius erroris coarguitur à Spartiano & Capitolino. Eſt etiam in Tranquillo plurima Romanæ vetuſtatis & antiqui iuris imago, multæ leges, edicta, ſenatuſconſulta quæ nuſquam alibi reperiuntur: quæ verò qualiſque fuerit principum cognitio ac iuriſdictio, ſolus penè Tranquillus cum Tacito ſcribit: ex quo plurimum lucis accedit ad ſcripta Iuriſconſultorum. His, opinor, commodè Velleium Paterculum coniungemus, qui præter liberalem eruditionem, magiſtratus & honores maximos domi ac militiæ geſſit. vt enim dicendi genus, quo nihil purius ac ſuauius fluere poteſt, omittam, antiquitates Romanorum ab vltimo principio tanta breuitate ac perſpicuitate (ſi quidẽ integer extaret) comprehendit, vt nemini ſecundus eſſe videatur: laudes etiam illuſtrium virorum egregia quadam oratione & magno viro digna commendare ſolet, vt videre eſt in laudibus Pompeij, Cæſaris, Ciceronis: quæ tamen ab eo ſcripta ſunt, non hiſtoriæ, ſed propoſitionis locum habent, ad vniuerſæ hiſtoriæ comprehenſionem. Atque huius exemplo G. Bellaius Prorex Inſubrum, breui libello

Gallorum antiquitates complexus eſt ad hiſtoriæ formam, vel potius ἰχνογραφίαν, qua hiſtoriarum ſcriptoribus ſingulare quoddam exemplar dedit ad intuendum & ad imitandum. ſcripſit etiam Latino ac vulgari ſermone Caroli V. Imperatoris expeditionem in Prouinciam mira quadam ingenij vbertate ac prudentia. neque verò alius eſſe potuit, cum ingenij vim acerrimam, ſummam eruditionem, & incredibilem rerum gerendarum vſum haberet. totum enim vitæ ſuæ tempus in conſilio principis, aut in obeundis legationibus, aut in munere imperatorio, aut in optimarum artium ſtudiis conſumpſit. denique perfeciſſe dicitur, vt Gallica nobilitas nō minus literarum quàm armorum gloria floreret, primúſque apud nos arma literatis, & literas dedit armatis. ſed ne quis meum ciuem (fuit enim natione Andegauus) à me plus æquo laudari putet, multo plura Sleidanus, qui cum hominem omni genere laudum cumulauiſſet, tum verò Gallicæ nobilitatis decus appellauit. hunc igitur Polybio, Thucydidi, Xenophonti, Cæſari, Tacito coniungemus, in eo maximè quod rerum cauſſas, initia, progreſſus, inclinationes, atque omnia omnium conſilia, dicta, facta, iuſtiſſimis ponderibus examinauit. nec refert ad hiſtorici delectum, quod hic noſter pauca ſcripſit, cum ex vngue leonem. Copioſè Guicciardinus, quem ad illius imitationem ſcripſiſſe putarem, niſi iiſdem quibus ille temporibus floruiſſet. ac tametſi finibus Italiæ ſemper ſeſe continuit, nec bellicis laudibus cum Bellaio comparari poteſt, attamen in ſcribenda hiſtoria iudicio grauiſſimorum virorum ſuos æquales (atque haud ſcio an veteres quoque hiſtoricos) ſuperauit. nam vbi quid in deliberationem cadit quod inexplicabile videatur, illic admirabilé in diſſerendo ſubtilitatem oſtentat, & graues vbique ſententias veluti ſal accommodatè perſpergit. Et vt pauca de multis colligam, cum militaris & vrbanæ diſciplinæ peritiſſimus eſſet, noſtros homines imprudentiæ tacitè coarguit, quod armis imperia facilè propagarent, ea tamen retinere non poſſent: nec viderent partum imperium iis, qui domeſtica diſciplina vti neſcirent, non modò inutile, ſed etiam graue ac pernicioſum ſemper fuiſſe. Egregia ſanè & magno viro digna ſentētia, quæ vtinam principibus bene cognita eſſet. alio loco Venetorum arguit imprudentiam his verbis: Veneti perturbatis Italiæ rebus bellorum exitum otioſè ſpectabant,

ſtabant, vt ipſi quoque prædam abigerent, rati fore neminem qui ſe laceſſere auderet. at potentiorem eſſe aut cum potentioribus in eadem amicitia conſpirare oportet. quæ reprehenſiones nihil habent contumeliæ vel acerbitatis, nullius verò niſi mortui nomen laude perſequitur aut vituperatione, ídque facit ſine vlla pertubati animi ſignificatione: vt videre eſt in Leone pontifice, à quo magnas opes, maiores etiam honores ac magiſtratus adeptus erat (ab eo enim legionibus ſacris & prouinciis eccleſiaſticis cum ſummo imperio præfectus eſt) nihilominus principem fuiſſe ſcribit, in quo multa laudare, multa vituperare poſſis. quinetiam eius perfidiam aduerſus Franciſcum regem in fœdere percutiendo ſolus detexit. neque tamen Carolo V. minus infidum fuiſſe tradit, quod eius ope Gallos Italia expuliſſe, vt poſtea Hiſpanos facilius eiiceret. quid autem de Ferdinando verius dici potuit, quàm omnes ſuas cupiditates religionis ac publicæ vtilitatis ſpecie texiſſe? aliud argumentum eſt eius integritatis & animi ægritudine vacui, quod cum Gallis vehementer infenſus eſſe debuiſſet (ab iis enim diutiſſimè obſeſſus eſt cùm Parmam ſtrenuè tueretur, ac de vita, déque fortunis omnibus periclitaretur) nihilominus tamen Pauli Iouij de morbo quem Gallicum vocat, orationem refellit. Par eſt, inquit, Gallorum nomen ab hac infamiæ labe vindicare, cum Hiſpani ab Heſperiis inſulis in Italiam hoc morbi genus inuexerint. eſt autem mirum in eo ſtudium veritatis inquirendæ. nihil enim temerè, ſed omnia neceſſariis argumentis confirmat. fertur enim epiſtolas, decreta, fœdera, conciones ex ipſis fontibus hauſiſſe & expreſſiſſe. itaque frequenter occurrit illud, LOCVTVS EST IN HÆC VERBA: aut ſi ipſa verba defuerint, LOCVTVS eſt in hanc ferè ſententiam, quo fit vt Iouio planè diſſimilis ſit, qui vt magnam hiſtoriæ partem, ita conciones vel pòtius declamationes ſcholaſticorum in modum finxit. argumento eſt concio Balionis ei planè contraria quam Guicciardinus ab exemplari deſcripſit. fuit enim & rerum & locorum, & perſonarum atque adeo conſiliorum & factorum tam diligens inueſtigator, vt omnes Italiæ vrbes, municipia, caſtra, fluuios, quódque maximum duco, publicam monimēta penitus inſpexiſſe videatur, quę verò fama diſſiparat in vul-

gus, nuſquam prætermiſit. vt in acie Mauritana,qua Galli Heluetiorum exercitum fregerunt, cæſorum numerum ſcire non potuit:propterea quod, inquit, magna pars inuidia, vel ſtudio,vel errore ducebatur.plerique XIIII. Heluetiorum millia:nonnulli decem:alij octo: fuere qui tria duntaxat millia referrent. cum autem ſcripſerit res in Italia geſtas annis ferè XL.externa modicè,aut etiam intra modum attigit. Turcarum quoque ac Perſarum bella, quæ multo melius illi quam Iouio nota fuerunt, prudens omiſit, ne de rebus parum ſibi compertis temerè affirmaret,ſed ne penitus ignorarentur,ita leuiſſimè commemorat.Ferebatur Solymus Syriam & Ægyptum inuaſiſſe. videtur tamen nonnullis aliquanto prolixior. ſed iis qui ſtatum Rerumpublicarum atque omnino caſus humanos intueri volunt, breuiſſimus:propterea quod nulla pars orbis terrarum plures caſus, aut maiores Rerumpublicarum conuerſiones illis temporibus pertulit quam Italia. at illud quanti eſt ab eo tantarum rerum veritaté intelligere, qui totius Italiæ conſenſu ſumma prudentia,eruditione, integritate, rerúmque gerendarum vſu floruiſſe fertur? nam cum alius aliter & ferè ſuo quiſque arbitratu fingeret hiſtorias, vnus inuentus eſt qui tam altè ædificauit, vt non modò leuiſſimorum hominum, ſed etiam Iouij ac Bembi luminibus obſtruxiſſe videatur. Vt enim Bembus vir clarus, & in luce totius Italiæ diu multúmque verſatus ſit (omitto ſingularem eius eloquentiam) nihilominus aut multa in gratiam ſuorum ciuium aliter atque geſta ſunt ſcripſiſſe,aut certè Guicciardinus ſæpè mentitus eſſe conuincitur. cuius rei vnum aut alterum argumentum ſit, quod cum Galli ad Forum Nouij auxiliares Venetorum copias fudiſſent, ferróque, vt dicitur,viam ſibipſis aperuiſſent,Bembus nec victos, nec victores fuiſſe ſcribit, & eorum in Galliam reditum fugam appellat. Guicciardinus arguté hunc in modum,Si vincere eſt ea re potiri,cuius cauſſa bellum ſuſcipitur, Galli vicerunt, cum ob eam duntaxat cauſſam prœlium ſuſcepiſſent, vt in Galliam Rege incolumi redirent. cum igitur hoſtes in fugā conuerterint,partim proſtrauerint,partim in Tarum flumē adegerint,ſéque in patriam tutò receperint, quis de victoria quærendum putet? rei quoque veritatem diſſimulauit Bembus in prœlio Rauennati, cuius victoriam tam claram & illuſtrem nemo Gallis vnquam præripuit. Militū, inquit

Bembus,

Bembus, & equitum millia ſupra decem & octo interfecta ſunt pari fere vtrorumque numero, fortuna diſpari. quod igitur Venetos nunc Italiæ columen, nunc publicum orbis terrarum ornamentum vocat, ac eorum modò æquitatem, fidem, modo magnificentiam & opes, vniuſque nauis Venetæ incredibilem aduerſus Turcarum opes, fortitudinem, omnium denique ciuium pietatem, modeſtiam, religionem, prudentiam vbique extollit, rem facit non tam bono hiſtorico, quam bono ciue dignam. quod verò Gallos vbique verborum contumelia inſectatur, quod nihil ſanctum ab illis aut tutum fuiſſe: quod fidem Venetis & Alfonſo Aualo datam fregiſſe tradit, ſcriptoris eſt, non ſeipſum laudantis, ſed vituperantis. ac ſiquidem militari iure infamis eſt, qui nationem verborum contumelia violauit, quanto magis hoc hiſtorico fugiendum? præſertim ſi in eo ipſo quod aliis obiicit, falſa pro veris tradere conuincitur? nam Guicciardinus, violati fœderis crimen in Venetos regerit: non tantum propter perfidiæ nimiam aduerſus Gallos ſuſpicionem, ſed etiam quod Aluianum acerrimum Gallorum hoſtem, non modò triumphantem de Gallis in vrbem admiſerant, ſed fœderis quoque legibus complecti rege Gallorum inuito conarentur. quæ igitur de perfidia Gallorum oratoriè ſcribit, tam vera ſunt quàm in Apulia bello Veneto coruos ac vultures tanta ex aere vi, tantiſque agminibus inter ſe conflixiſſe, vt carri duodecim eorum cadaueribus explerentur. qua de re non ambigit Bembus, ſed planè affirmat. & verò cum inuitus, vt ipſe teſtatur, annóſque natus ſexaginta ad ſcribendum ſe contuliſſet, eum laborem, quem in hiſtoria ſcribenda quærimus, ægrè ferebat: Tædet me, inquit libro quarto, eius belli leuiora conſectari. quis enim legat ſine faſtidio ſingula? hæc planè ſunt oratoria: cuiuſmodi eſt etiam Lauredani concio aduerſus Minium, qua nihil fieri poteſt ornatius. puritatem enim dictionis ita conſectatur, vt verbis quidem parum Latinis, ſed tamen ad ſignificandum neceſſariis vti nolit. Turcarum Imperatorem regem Thraciæ, quæ vix centeſima pars eſt eius imperij, & Mediolani Ducem, regem quoque vocat, id quidem Latinè, ſed non ſatis, opinor, ad id quod decuit accommodatè. At Bembi omnino diſſimilis eſt Procopius, qui ornamenta hiſtoriarum & Græci ſermonis puritatem aut neſciſſe, aut neglexiſſe videtur: ſed quæ ad

hiſtoriam pertinet ſingula commemorat,ac res quoque leuiſſimas magno ſtudio conſectatur.& quoniam in rebus gerendis perpetuus Belliſarij comes,ac totius publici conſilij particeps fuit, ſæpius etiā pro Republica legationes obiit, denique mediocriter eſt à doctrina informatus,vt non dubitem illum inter ſelectos recenſere. cū verò ſingulas epiſtolas,decreta, fœdera,conciones vario dicendi genere ac ſtylo deſcribit, magnum veriſſimi ſcriptoris præbet argumentum:niſi quod ſuum Belliſarium ſæpius quàm decuit,& ineptis plerunque laudibus onerauit:ineptius quoque cædem Conſtātiani, qui apud Iuſtinianum ſtabuli magiſtrum egit, Belliſarij iuſſu perpetratam ita excuſauit, vt in fatis eſſe diceret, Conſtantianum ſic mori debuiſſe. ridiculas quoque XXX. porcorum & ſtatuæ Theodorici coniecturas eximo, quodque Thulen decies Britannia maiorē facit, quæ tamē altero tanto minor eſt.ſed illud fidem omnium ſuperat, cineres Veſuuij montis,qui citra Neapolim ſitus eſt, Byzantium vſque vento delatos,ac populum ita exterritum,vt annuis ſupplicationibus Deum placaret,quæ prodigia ſapiunt Græcam vanitatem, & hiſtoricis non modò prophanis, verum etiam eccleſiaſticis fidem ſæpe derogarunt. Plenus eſt eiuſmodi fabulis.Nicephorus Calliſtus, quibus etiā Zonaras alioqui probatus hiſtoricus & Nicephorus Gregoras ſæpe delectātur,ac interdum Euſebius Cæſarienſis:cuiuſmodi eſt illud quod ſe vidiſſe omni aſſeueratione confirmat,Plantam in baſi qua nitebatur ænea Chriſti ſtatua(quā ante annos CCC. fœmina ſāguinis profluuio curata SERVATORI.dicarat)ſponte natam quæ cum primū extremam ſtatuæ veſtem attigiſſet,omnia morborū genera curabat, Talibus nugis referti ſunt Antonini,Adonis,Saxonis Grāmatici, Sigeberti,Phriculphi,Naucleri,Mariani,Merlini, Vrſpergenſis,Annonij,Turpini, Guagnini,ac veterū annalium libri, quibus omnino carere non poſſumus.in eo genere tamē alij aliis longè præſtant. Nam Gregorius Turonēſium, Antonius Florentinorum,Gulielmus Tyri Pontifex,Abbas Vrſpergenſis, hiſtorias tametſi portentis ac miraculis refertas, vtiles tamen ac fructuoſas ſcripſerunt, præſertim illis temporibus quibus barbaries omnia cumularat. fuerunt etiā in Republica gerenda & publicis conſiliis diu multùmq; verſati. aliorum reliquias veluti gemmas, è ſtercore colligere debemus,ſi deſunt meliores. qui enim Tartarorū geſta ſcripſerit,

pſerit præter Paulum Venetum & Haytonũ habemus ferè nemine᷉:ea tamen exigua ſunt,& fabulis cōfuſa. verior Haytonus.detrahamus igitur de Paulo Veneto quod mare Caſpium piſcibus ſemper vacuũ eſt,præter quã ieiunij temporibus:quod vrbis Quinſcę ambitu ſuperat miliaria ſeptuaginta:quod eadē duodecim millia pontium habet tātę altitudinis,vt naues onerarias explicatis velis facilè admittãt:quod Zipangrini aduerſus hoſtiũ exercitus annulis vtũtur, quorũ eas vis eſt, vt inuiolabiles ſint his detractis.Tartarorũ geſta, mores, leges ac religionis deſcriptionem vtcũque intelligamus.At Fr.Aluareſius multò maiori fide ac diligẽtia res Æthiopũ primus ſcripſit,quæ nec à peregrinis & optimis quibuſq; ſcriptoribus probantur,noc ſine magna voluptate legũtur.Cōſimiliter Ziéglerus,Cromerus,Crantzius, Olaus, Gothorum,Saxonum, Neruiorũ, Sarmatarũ ſeu Polonorũ ac Danorũ hiſtorias antea incognitas euulgarũt. cæteri quidem valde probabilia, Olaus ſæpe incredibilia narrat. ſunt tamē nonnulla quæ ſcriptorum ac teſtium multitudine & conſenſu quodãmodo perſuaderi poſſunt.nam quæ de Neruiorum:(hi nunc Liuones appellantur) in lupos configuratione,& μετεμψυχώσει ab Herodoto,Pomponio Mela & aliis hiſtoricis olim peruulgata ſunt,ea iuniores comprobarunt. hoc enim Gaſpar Peucerus vir magnæ eruditionis & minimè vanus,tũ etiã Languetus non minus doctrina,quàm diuturna totius Europæ peragratione clarus,ſe ab incolis accepiſſe mihi confirmauit. quod vtrum fiat occulta quadam vi naturæ potentis,vt de Parrhaſio traditur:vel vltione diuina, vt de Nabuchodonoſore, nōdum mihi compertum eſt. Aluareſium proximè ſecutus eſt Leo Afer. hos igitur cum Pōponio,Strabone & Pauſania propter ſcribendi rationē Geographiſtoricos appellare ſoleo , propterea quod hiſtoriam vnà cum geographia complectuntur Strabo quidem reſpublicas & imperia orbis terrarum leuiter attingit, Pauſanias vniuerſæ Græciæ prouincias , Rerũmque publicarum ſtatus & conuerſiones,populos,vrbes,caſtra,fluuios,montes,vertices,fontes,fana,ſtatuas,tam curioſè deſcribit,vt in eo genere omnium ſuperarit opinionem.ita quoque Leo Afer genere Maurus,natione Hiſpanus,religione Mahumeticus,deinde Chriſtianus,poſteaquã totã penè Africã & Aſiã minorē, bonã quoq; Europæ partē diuturnis itineribus obiiſſet , captus eſt à piratis,& Leoni Pōtifici Max.dono dat[9].apud quē

ea quæ incredibili ſtudio ac diligẽtia de Africa déque Africæ populorum moribus, legibus, inſtitutis, tot ſi que regionis ſitu ac deſcriptione Arabica lingua compoſuerat, in Italicam trãſtulit. militarem diſciplinam leuiter tractat: ſed offenſiones & victorias imperatorum inter ipſos ſine vllis cõcionibus & ornatu, non vt hiſtoricus, ſed quaſi geographus breuiter commemorat: ac perpetua rerum nouarum voluptate inuitum detinet lectorem: nihil admodum incredibile narrat præter aſini Ægyptij vel potius aurei, ſtupendam docilitatem, quod enim ſe vidiſſe affirmat ouium Ægyptiarum caudas, quæ põdere libras quinquaginta, interdum verò centum viginti æquarent, cum Bellonio & Hieronymo Cardano cõſentanea ſcribit. profecto vnus eſt ex omnibus, qui Africam poſt annos mille infelici barbarie ac noſtra i͠ű hominum ignorantia ſepultam aperuit, & omnium oculis patefecit. His coniũgo F. Leandrum & Munſterum, quorum alter vniuerſam Italiam, alter Germaniam in tabula veluti ſub aſpectum collocarunt, & populorum hiſtoriam cum geographia coniunxerunt. ſed cum Munſterus ſuam Germanographiam inſcripſerit Coſmographiam: totus eſt tamen in Germanorum & Heluetiorum regionibus, oppidis, ſitu & populorum origine ac deſcriptione, quibus detractis nihil ferè orbi terrarum vniuerſo reliquum ſit. Sed animaduerſione dignum eſt, quod omnes non modò hiſtorici, ſed etiam geographi, quos mihi legere contigit (excipio Polybium & Ptolemæum) inſularum ac regionum magnitudinẽ ex ambitu colligunt: & quarum circuitus æqualis eſt aut maior, æquales eſſe putant aut maiores: quo nihil abſurdius dici poteſt. id tamen neceſſarium pleriſque ac mihi ſæpe viſum eſt, quouſque geometrica demonſtratione animaduerti ſæpiſſimè fieri, vt vnius inſulæ circuitus triplo maior ſit alterius circuitu, cuius tamen decuplo minor ſit magnitudo. Vt autem Geographiſtorici regiones cum hiſtoria, ſic Philoſophiſtorici rerum geſtarũ narrationem cum ſapientiæ præceptis cumularunt. in quo genere Xenophontis magna laus, eoque maior, quo neminem habuit, quem imitaretur, vt Velleius ſcribit de Homero, nec poſtea fuit qui illum imitari poſſet. Hunc ſecutus eſt Plutarchus, deinde Laertius, poſtea Philo Iudæus, quem inter & Platonẽ opinor, veteres non modò præiudiciũ, ſed planè iudicium tulerunt. Huius æqualis Ioſippus, laude quidem philoſophiæ ſecretioris

tioris inferior, antiquitatis tamen cognitione longè ſuperior videtur. & quidem miratur Hieronymus tantum Græcæ antiquitatis in homine Iudæo fuiſſe. id autem ex libris eius contra Appionem Grammaticũ intelligi poteſt, in quibus ſcripta Moſis (tametſi ad fidem faciendam ſe ipſa contẽta ſunt) Græcorum, Perſarum, Ægyptiorum, & Chaldæorum teſtimoniis ita confirmauit, vt nihil ad origines intelligendas vetuſtius ſcriptum eſſe videatur. quæ verò de hominũ ætatibus à Moſe prodita ſunt, ne cuiquam incredibilia viderentur, duodecim hiſtoricorum auctoritate cõfirmauit. populum verò Hebræorũ antiquitate, fide, religione, doctrina integritate populis omnibus ſuperiorem facit, non tantum vt gloriam ſuorum ciuium intermortuam, ſed etiam vt rei veritatẽ ab obliuione vindicaret. nam ex eius ſcriptis Herodoti, Diodori ac Iuſtini fabulæ refutari facilè poſſunt. Poſt ea tempora, Hegeſippus Iudæus bellum Iudaicum libris quinque complexus eſt, quos Ambroſius Latinos feciſſe fertur. verius tamen ac melius Ioſippus, qui non modò affuit, ſed etiam præfuit, & captiuus à Veſpaſiano ac Tito ius ciuitatis & nomen Flauiæ gentis ac ſtatuam adeptus eſt. in eo certè fuerunt hiſtorici virtutes illæ, quas antea diximus: ſumma eruditio, eximia integritas, & maximus rerum agendarum vſus. quanta verò integritate ac fide ſcripſerit, ex eo planũ eſt: quod qui religione Iudæus eſſet, de Chriſto graue in primis ac laudabile teſtimonium tulit. at eccleſiaſtici ferè ſcriptores cum de aduerſariis noſtræ religionis ſcriberent, tantis odiis exarſerunt, vt non modò laudes eorum obruere, verumetiam omnibus contumeliis lacerare conarentur. Argumento ſit Iulianus Auguſtus, is qui transfuga vſurpatur, qui tametſi capitali odio ac ſuppliciis omnibus dignus eſſet, quæ tamen ab eo præclarè geſta ſunt, hiſtorias ſcribentem non decuit præterire. quod noſtri fecerunt, In quo certè Ammiani Marcellini cãdorem ac ſtudium inquirendæ veritatis imitari debuiſſent. is enim principum virtutes ac vitia, vt optimus quiſq; ſcriptor ſumma fide notauit: Iulianum accuſat, quod religionem Chriſtianam abſolutam ac ſimplicẽ (ſic enim loquitur) anili ſuperſtitione cõfudiſſet: ꝙ Chriſtianis litteras crudeliter ademiſſet: quod Palatinos Conſtantij comites occidi iuſſiſſet: eiuſdem tamẽ virtutes egregias oratione ſingulari commendauit, ſummã temperantiam, fortitudinem, continentiam, ſapientiæ ſtu-

dium ac iuſtitiam opinione maiorem, quæ grauiſſimis exẽplis ac teſtimoniis confirmat:cuiuſmodi eſt illud cum Delphidius Gallus orator acerrimus, Numetium Narbonenſis Galliæ Præſidem apud Iulianum,qui tum Lutetiæ agebat, vehementer accuſaret,& teſtium inopia premeretur, tum Delphidius,Ecquis florentiſſime Cæſar,nocens erit vſquam ſi negare ſufficiet? cui Iulianus:Ecquis innocens erit ſi accuſaſſe ſufficiet? fuit autem Ammianus natione Græcus, & vt ipſe confitetur miles,Vrſicini magiſtri equitum comes perpetuus:quippe omnibus ferè bellis,quæ à Romanis in Europa & Aſia ſuis temporibus geſta ſunt, interfuit. & ea quidẽ integra reſtant libris XVIII.comprehenſa,id eſt,ab anno trigeſimo imperij Conſtantij vſque ad exitum Valentis. nam ſuperiores tredecim ex aliorũ ſcriptis facilè farciuntur: ceperat autem à Nerua in quo deſierat Tacitus, quem vnum ex omnibus ad intuendum & ad imitandum ſibi propoſuiſſe videtur:hoc tamen ab eo differt,quod Tacitus Romani ſermonis dignitatem,vt tempora ferebant,aſſecutus eſt, Ammianus verò Latinis verbis, ac ſæpius ne Latinis quidem Græcè ſcripſit, & à re propoſita longius ac ſæpius digreditur:quo tamen vitio ſummi quoque viri laborant: idque in ipſo Cicerone Poſſidonius grauiter notauit.ſed huic reprehenſioni Ammianus ſi non Latinè, ſatis tamen ad id quod voluit accommodare,hunc in modum occurrit: Quod autem eſt, inquit, paulo prolixior textus, ad ſcientiam proficiet plenam, quiſquis enim affectat nimiam breuitatem vbi narrantur incognita, non quid ſignatius explicet, ſed quid debeat præteriri ſcrutatur. Ex hac igitur hiſtoricorum tanta varietate ſingularem delectum adhibere pro ſuo quẽque iudicio neceſſe eſt, ne in tam breui huius vitæ curriculo,ſcriptorum multitudine obruamur. nam ſi perſpectum habebimus Polydorum de rebus Anglicis(tametſi Scotis & Francis valde ſuſpectus eſt)Rhenanum de Germanis,Æmilium de Gallicis veriſſimè ſcripſiſſe,non magnopere laborandum erit de Beda,Guaguino,Gaco.Saxone,& eiuſmodi ſcriptoribus,qui res eaſdem inconditè ſcripſerunt,at neſcio quo naturæ ingenio contigit,vt cum iiſdem temporibus maxima hiſtoricorum vbertas effloruiſſet, ſic euaneſceret eodem penè momento.ſcribit enim Plutarchus,trecentos hiſtoricos Marathoniam pugnam ſcripſiſſe.ita res Italicas ſuperioris ætatis XXX. ferè ſcriptores literis prodiderunt. vnũ

tamen

tamen Guicciardinum, cuius omnium opinione perſpecta fides eſt, omnibus anteferendum putem. & nunc tota penè Europa hiſtoricorum multitudine abundat, qui res quaſque leuiſſimas ſcribunt: cum multis ante ſeculis habuiſſet ferè neminem. ſed ne infinitum ſit omnes omnium commentarios euoluere, optimum quemque iis, quas diximus, vel etiam melioribus coniecturis aſſequemur. illud etiam admonendi ſunt, qui ad hiſtoriarum ſcriptores accedunt, pleróſque eandem hiſtoriam continua ſcire complexos fuiſſe, cuiuſmodi ſunt libri Iudicum, & libri Regum. idque ſæpius factum vnius ſcriptoris appellatione. vt liber Samuelis: nam capita xv. poſteriora mortuo Samuele ſcripta fuiſſe planum eſt: vt etiam poſtrema Deuteronomij periodus. ac liber Ioſue propter eam cauſam alterius ſcriptoris eſſe putatur. quia liber Recti citatur de Solis ſtatu: quem tamen librum quingenteſimo pòſt anno ſcriptum fuiſſe apparet ex primo capite libri primi Regum, niſi dicamus librum Recti plurium fuiſſe ſcriptorum & ante Ioſua inceptum. Eadem ratione Hæmo, qui corruptè à noſtris Amonius appellatur, ex pluribus ſcriptoribus conflatus eſt, cum trecentorum annorum res à ſe viſas commemorat: idem iudicium eſt de Regione & Carione. Atque hæc de hiſtoricorum delectu; quæ ſic à me ſcripta velim, vt integrum cuique iudicium relinquatur.

De recto Hiſtoriarum iudicio. CAP. V.

LOcvs hic poſtulare videtur, vt de recto hiſtoriarum iudicio dicamus, ſi enim ea fuiſſet in iis, in quibus eſſe debuerat, opinio veritatis ac fides, nihil erat cur de hiſtoria dubitare, aut aſſenſionem cohiberi oporteret: ſed quoniam tanta eſt hiſtoricorum inter ipſos diſcrepantia, vt non modò alij ab aliis, verumetiam à ſe ipſi plerunque vel ſtudio, vel animi ægritudine, errore diſſideant: ſtatuendum nobis eſt in vniuerſum, quæ qualíſque ſit omnium aut maximè illuſtrium populorum natura, vt hiſtoriarum veritatem iuſtis ponderibus examinare, ac de rebus ſingulis rectius iudicare poſſimus. Atque id paulò àliter faciendum nobis eſt, quàm Diodorus, Volaterranus, Cælius, Sa-

bellicus, Boemus, qui de populorum variis legibus, religionibus, ſacrificiis, epulis, inſtitutis leuiſſimè ſcripſerunt, de quibus tamen quod in infinita ſunt varietate, ac paulo momento per ſeſe vel principum arbitrio mutabilia, nihil certum ſtatui poteſt. quæramus igitur illa quæ non ab hominũ inſtitutis, ſed à natura ducuntur, quæque ſtabilia ſunt, nec vnquam niſi magna vi, aut diuturna diſciplina mutantur, & mutata nihilominus ad priſtinam redeunt naturam. quo de genere nihil à veteribus ſcribi potuit, cum regionum ac locorum, quæ non ita pridem patuerunt, penitus eſſent ignari: ſed tantum quiſque aſſecutus eſt quantum probabili coniectura potuit. Primum igitur explicabimus naturam populorum, qui ad Septentriones & Auſtrum poſiti ſunt: deinde eorum, qui ad ortum & occaſum: poſt etiam propria loca, montana ſcilicet, paluſtria, ventoſa, quieta: tum quanta vis ineſt in diſciplina ad immutandum hominum naturam: poſtremo Ptolemæi ac veterum errores confutabimus, qui mores populorum ad Zodiaci partes, quas cuique regioni tribuunt, referri putant oportere. quibus intellectis ac perceptis magnam partem hiſtoriarum intellectam, perceptámque fore confido: atque haud ſcio an vlla diſputatio magis ad vniuerſam hiſtoriarum cognitionem, & incorruptum earum iudicium neceſſaria videatur. Sed in primis illud ſtatuo nullam eſſe locorum aut cæleſtium ſiderum tantam vim, quæ neceſſitatem ſit allatura (quod ne cogitare quidem fas eſt) ab iis tamen homines ſic affici, vt naturæ legem, niſi ope diuina, aut diuturna diſciplina ſuperare non poſſint. falſum eſt enim quod Galenus & Polybius affirmant, aeris tẽperiem neceſſario nos immutare. magnam quidem vim ad immutandos animos habere, neceſſitatem tamen non adferre, argumento fuit Anacharſis Scytha. atque ad hanc locorum varietatem referre debemus ea quę Plato lib. quinto de Legibus ſcribit, alios aliis meliores ac deteriores effici ex ipſa locorum varietate, quos propterea legibus ſæpe contrariis ac repugnantibus moderari neceſſe eſt: eam quoque diſſimilitudinem ab aquis & aere, tum etiam à ciborum varietate manare. Tradunt igitur veteres vno ferè conſenſu, homines ad Aquilonem poſitos corpore quidem maiores ac robuſtiores, ad meridiem verò imbecilliores, aliis tamen ingenio præſtare, id autem vſu diuturno compertum, propterea quod facilis eſt eius rei animaduerſio: ſed quouſque

que vis illa Septentrionum & Auſtri pertineat: quid ortum & occaſum finiat, quídve de moribus ac inſita cuique natura ſentiendum ſit, difficile dictu eſt, éoque difficilius, quod nullus eſt, qui in tantis tenebris facem prætulerit. Nam Hippocrates cuius ſumma ſemper fuit auctoritas, homines ad Septentrionem exiles, & fuſcos eſſe tradit. Ariſtoteles in Quæſtionibus æquè barbaros eſſe qui æſtu, atque ij qui frigore nimio rigent. quæ ſuperioribus valdè repugnare videntur. nam quomodo ingenioſi ſint Auſtrales & barbari? verè tamen vtérque. ſed vt planius intelligi poſſint, conſtituamus quatuor huius hemiſphærij fines, Auſtrum in æquatoris circulo, Septentrionem in vertice poli, ortum in inſulis Molucarum, occaſum in inſulis Heſperidum. Strabo aliter: Indos in ortu, Celtas in occaſu, Scythas in Septentrione, Æthiopes in Auſtro collocauit. Ptolemæus ab illa partitione non longius diſceſſit. ſed non ita pridem compertum eſt antiquos vehementer in eo lapſos eſſe. negant etiam Mathematici, ortus & occaſum vllum eſſe discrimen: quàm verè, ſuo loco dicemus. nunc ſatis eſt à nobis ortus & occaſus medium in America collocari, quod ea regio ab India & Africa infinitis ſpatiis diuellatur: Septentrionis verò & Auſtri medium eſſe Æquatorem, quod ad vniuerſitatem attinet. huius autem hemiſphærij quod citra Æquatorem eſt, quintum & quadrageſimum latitudinis gradum: vt quicquid infra ſupráque, polum verſus interiacet, Septentrionibus: cetera Auſtro tribuantur. & quoniam antiqui, præter Poſſidonium & Auicennam, hominum ſedes tropicis & polaribus circulis definierunt, rati vlterius nullum ſalutis eſſe, aut habitandi locum: eripiendus eſt hic error. compertum eſt enim crebris nauigationibus, Æquatoris ſaluberrimam eſſe regionem: ſub Tropicis verò regiones incredibili æſtu flagrare: & quidem ratio eſt in promptu. nam ſol euehitur altius in Æquatore, ac multo celerius fertur propter circuli magnitudinem, quàm in Tropicis. quinetiam Aluareſius ſcribit aquas illic Iunio menſe concreſcere gelu, modò flauerit Auſter. accedit imbrium magna vis, montium incredibilis altitudo ac ſiluarum copia, poſtremò color & vultus hominum minimè ater, ſed velut olearum. contra verò ſub Tropicis vehementes æſtus, nulli imbres, nullæ ſiluæ, rara flumina, perpetua planicies arenarum, præterquam in Arabia felice & quibuſdam Indiæ locis, propter orientis & mon-

tanæ regionis naturam. denique incolarum atra cutis, non modò Æthiopum, ſed etiam Indorum, vt Cteſias iam pridem ac noſtri experti ſunt. vix enim perſuaderi poſſum, quod quidam vir doctus tradit, ab execratione Chuſis homines atros fieri. ac iampridem irrita eſt Herodoti ſententia, qui Æthiopum ſemen nigrum eſſe putauit. oporteret enim Æthiopes in Scythia nigros, & Scythas in Æthiopia candidos naſci: cum omnes populi coloniarum multitudine ac frequentia confuſi iam pridem fuerint. at videmus homines æquè ac ſtirpes mutato ſolo paulatim degenerare: & eandem eſſe rationem, cur ignis & ſol, id quod Ariſtoteles tradit, homines inficiant atro colore. quinetiam Plinius ſcribit, Leones in Æthiopia nigros eſſe, qualem ſe vidiſſe teſtatur Oppianus poeta in libro de Venatione, quos ego libros cum Latino verſu & commentariis illuſtraſſem, quidam grammaticus eoſdem libros oratione ſoluta, quantum libuit de meo labore detrahens, iterum peruulgauit. Vt igitur veterum errorem fugiamus, triplicem regionem ab Æquatore ad Polum, quæ nonaginta partibus conſtat, æquali ratione complectemur, ſic tamen vt xxx. partes calori, totidem frigori tribuamus, reſtabunt triginta temperatiſſimæ regionis, in qua commodè beatèque viui poſſit, præterquam in iis locis, quæ vel præruptis montibus aſpera, vel paludibus immerſa, vel ariditate deſerta, vel aquarum aut ſoli vitio pernicioſa & infrugifera ſunt. eſt enim tanta ſoli vbertas in quibuſdã Tropici regionibus, vt incolæ cæli graues iniurias minus ſentiant. rurſus triginta partes caloris ac frigoris regioniſque temperatæ bifariam diuidemus: vt quindecim citra Æquatorem temperatiores ſint: quindecim circa Tropicum ardentiores: & in regione temperata, quindecim priores lenitate cæli moderatiores; conſequentes à quadrageſimo quinto gradu ad ſexageſimum, aliquanto frigidiores. rurſus è triginta partibus frigidiſſimæ regionis, quindecim coluntur, vlterius nullæ vrbes, nulla oppida, nullus denique hominum tuendæ ſalutis locus. hanc partitionem vt inirem ipſa natura vſúſque docuit. nam trigeſimus ab Æquatore gradus, quaſi limes ſecat Atlantem, qui ab extremis Africæ oris in Ægyptum vſque procurrit, ſéque Solis ardoribus opponens oram Africæ citeriorem innumeris fluminibus rigat: idem limes Arabiæ iuga, totiúſque littoris Perſici ac Indici extrema

diuidit.

diuidit, pars verò ab Æquatore ſexageſima, Gothorum fines, Liuoniã, Moſcouiam, Orcades inſulas, & montis Imai extrema lambit. hinc vſque ad ſeptuageſimum quintum gradum ægrè, vltra nullo modo habitari poteſt, ſi geographis & hiſtoricis fidem habemus. ob id etiam triginta quaſque partes bifariam diuido, quod Tropici & Polares circuli quindecim gradus hinc inde ſeptem partitè ſecant, ſi quis eam quam dixi partitionem admittat. Et quoniam ſub Tropicis & vtroque Polo ſumma eſt intemperies frigoris & caloris, ſub Æquatore temperies eadem erit atque eorum qui ſub trigeſimo gradu poſiti ſunt. nam heic & illic Leucoæthiopes eſſe feruntur: ſub Tropicis ſupra modum atri: ſub arcto ratione contraria fuſco ſunt colore: poſt ad gradum vſque ſexageſimum rubicundi euadunt: inde ad quadrageſimum quintum candidi: poſt ad trigeſimum flaueſcunt: & cum flaua bilis atræ confuſa eſt, ſubuirides fiunt, quouſque fuſci ac penitus atri euaſerint ſub Tropicis: Itaque quod ait Hippocrates ad Septentrionem homines pallore ac macie deformes eſſe, abſurdum erit, niſi ad extrema loca Septentrionis referamus. quod item veteres robuſtos & proceros eſſe aiunt, ad citeriora. Atque hoc mihi dubitanti confirmauit Gaſpar Holſter Suecus metropoli vrbe Stocolmiæ, in intima Gothia oriundus, qui liberalis doctrinæ gloriam, linguarúmque varietatem cum armorum laude coniunxit: eſt enim toto vultu ac pilo ruber, & planè ἐπιπύρυγχος ſine vitio cutis, mediocri ſtatura, latis humeris, oculis admodum glaucis, hebeti viſu: laborat enim perpetuo glaucomate. idipſum quoque Languetus Gallus, literis æquè ac totius Europæ peragratione nobilis, mihi ſæpè narrauit, vltra Gothiam homines fuſcos eſſe ac macie tabeſcere: in ipſa verò Gothia & Suetia rubeſcere, neque tamen Germanis magnitudine comparandos. atque illud etiam Galenum valde exercuit, quod Hippocrates & Ariſtoteles ſcripſerunt πάντας φησὶ ἄγαν πυρότριχας, καὶ λεπτότριχας, quaſi omnes flaui eſſent: cum plerique ab extremo Septentrione φοινικότριχες viderentur. nam quibus pili rubeſcunt in Britannia & Germania, hos aiunt incolæ, vt ab illis accepi, à Danis & Noruegis, qui finitimas regiones occuparunt, originem traxiſſe, ab iiſque diligentius ſibi cauerũt. multi quoque tales ſunt in Gallia, præſertim Vveſtria ſiue Normãnia, quæ Danis ceſſit. Germani verò

ac Britanni ferè omnes pilo flaueſcũt: de quibus Lucani dictum illud intelligi poteſt:

Fundit ab extremo flauos Aquilone Sueuos:

nam Sueuia vetus & mare Sueuicum ad quinquageſimum quintum gradum pertinet: vltra quem nihil terrarum eſſe arbitrabantur. hæc autem corporis forma, tum ad mores populorum, tum ad hiſtoriarum cognationem ac iudicium, magnum nobis adiumentum eſt allatura. cætera videamus. Hoc etiam differũt Scythæ ab Auſtralibus, quod hi nigros, illi glaucos & cæruleos oculos habent: qui verò in medio poſiti ſunt, caprinos. Amiotus, vir ſummæ eruditionis, in Mario Plutarchi ὄμμα τε χαροπότητα caſtaneos & rufi coloris oculos vertit. ego truculentiam oculorum dicerem. ſic enim Tacitus de Germanis, Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora. & Iuuenalis,

Cærula quis ſtupuit Germani lumina flauam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cyrrho?

at cæruleus color nihil habet cum rufo commune: ſed vox ambigua χαροπότητος, oculorum crudelitatem & colorem ſignificat, vt ſcribit Euſtathius in illud Homeri:

Ἄρκτοι τ' ἀγροτεροί τε σύες τε χαροποί τε λέοντες,

quod ita Latinè redderem:

Sylueſtréſque ſues, Vrſæque, trucéſque Leones.

Catullus *caſios* vertit, vtroque modo rectè. nam vt Oppianus ἅλα χαροπὴν, ita Seneca mare cæruleum dixit, habet Amiotus Gazam auctorem, qui χαροπὸν modò rufum, modò fuluum reddit Scaliger, rauum, Heſychius χαροπὸν cæſium & flauum ſignificare ſcribit: vt Ariſtoteles vno loco caprarum ὄμματα χαροπὰ dixit, quæ flaua ſunt, ſed huiuſce confuſionis & erroris initium eſt ab Homero perperam intellecto: qui quod leones χαροποὺς appellat, ad oculos referens, vt illud γλαυκῶπις Ἀθήνη, putarunt plerique de cute intellexiſſe, quam Ariſtoteles omnibus leonibus πυῤῥὸν eſſe tradit, hinc à Latinis fului Leones appellati. Leonis autem oculi non tantum Homeri, ſed etiam Oppiani teſtimonio γλαυκιόωντες. itaque Simon Portius ſimili errore lapſus eſt, qui χαροπὸν rauum interpretatur, & cinericium colorem eſſe putat, ex eo quod Horatius lupam rauam appellauit. ſed ad oculos pertinet, quos Varro in gallo ruſtico rauos (id eſt flauos, vt apud Feſtum raua frumenta) eſſe voluit ſunt autem ſubfului, quales ferè habent accipitres & aquilæ, quæ

in ſolem

ſn ſolem intuentur. Raui colores, inquit Feſtus, appellantur, qui ſunt inter flauos & cæſios, quos Plautus appellat Rauiſtellos, nu, er quidem in poſtremis Aduerſariis frumenta raua apud Feſtum interpretatus eſt arida: tum rationem ſubiecit, quod rauca, id eſt raua vox, ab arido gutture fiat. in quo nec bonus Grammaticus & malus Phyſicus videri poſſit. eſt enim flaua ceres, & rauca vox ab humido gutture: igitur vt Ariſtoteles oculos Æthiopibus atros, Scythis glaucos: ita mediæ regioni caprinos, id eſt flauentes ſeu rauos tribuit, quos Plinius Rufos appellat: tametſi media regio infinitam habet varietatem ab extremis conflatam, extrema nullam. eſt autem in Scytharum vultu maximum argumentum, quo ab aliis differant, ſcilicet oculorum glaucus color, id eſt vt Plato voluit, cæruleus albicans, quales ſunt oculi Noctuarum, quæ propterea γλαυκὶς appellantur, atque ij hebeſcunt ad lucem. tales etiam habent Cimbri, teſte Plutarcho. atque id in pleriſque Danis animaduerti. Germani verò ac Britanni non ita glaucos & albicantes, ſed conſpicua quadam obſcuritate cæruleos habent: qui color etiam aquilus ab aqua dicitur. eſt autem color glaucus in oculis magnum caloris iudicium, vt ſcribit Ariſtoteles in Quæſtionibus: niger verò qualis eſt in Auſtralibus, caloris ſignificat inopiam. qui ſunt in media regione, caprinos habent ſiue rauos. atque hi omnium acutiſſimè cernunt: & quidem tradit Plinius capras lippire nunquam. præterea mores optimos Ariſtotelis iudicio ſignificant. glauci verò crudeles, cuiuſmodi Syllæ, Catonis & Auguſti oculos fuiſſe Plinius & Plutarchus tradunt. Itaque Plutarchus ancipiti verbo χαροπότητος & colorem & crudelitatem Cimbrorum ſignificauit, cum haberet γοργότητα καὶ γλαυκότητα. ſunt igitur tres præcipui colores oculorum in tribus populis: ater, glaucus, rauus, ex quibus infinita varietas miſcetur. Vitruuius hæc partim confirmat: Sub Septentrionibus, inquit, nutriuntur gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, cæſiis oculis, ſanguine multo: qui autem ſunt ad axem meridianum, breuioribus corporibus, colore fuſco, criſpo capillo, nigris oculis, cruribus inualidis, ſanguine exiguo, ſolis impetu perficiuntur. hæc ille. Sanguis quoque Scytharum fibris plenus eſt, vt in apris ac tauris: vnde robur & audaciam ingenerari tradunt. Auſtrales tenui ſunt ſanguine, vt

lepores, cerui. quo fit vt timidiores ſint ac imbecilliores: Hoc igitur teneamus, eos omnes, qui à quadrageſimo quinto gradu, ad quintum & ſeptuageſimum verſus Septentriones poſiti ſunt, intus magis ac magis caleſcere: Auſtrales verò quo plus habent caloris à ſole, eo minus à ſeipſis habere. nam hyeme calor intus cogitur, æſtate diffluit, quo fit vt hyeme vegetiores ac robuſtiores, æſtate languidiores ſimus: eadem ratio facit vt hyeme plus appetere & coquere, quàm æſtate ſoleamus: præſertim flante Aquilone. Auſter contrarium efficit, vt ſcilicet minus appetant animantia, vt Ariſtoteles ſcribit. atque hinc fit, vt cum Germani in Italiam, aut Galli in Hiſpaniam proficiſcuntur, frugalius veſci, aut ſuffocari videamus: quod Philippo Duci Auſtriæ contigit, cum in Hiſpania ſuo more epularetur. Hiſpani verò, qui frugaliſſimè in patria viuunt, in Gallia voraciores ſunt Gallis. argumento ſit etiam illud, quod paſtores vulgò ferunt, armenta gregéſque macie tabeſcere, cum ad Auſtrum proficiſcuntur: ad Aquilonem vegetari. nec mirum ſi Leo Afer ſcribit, nulla ferè boum aut equorum armenta, raros etiam greges ouium in Africa videri, aut parum admodum lactis habere. contra verò laudantur ab omnibus ferè ſcriptoribus Germanorum & Scytharum armenta: non quod habeant paſcua meliora quàm Auſtrales, vt Plinius putat, ſed cælo tribuendum illud eſt. Facit igitur vis interni caloris, vt qui ad Septentrionem vergunt, vegetiores ac robuſtiores ſint Auſtralibus. quod etiam in aduerſa parte vltra Capricorni circulum, atque contingit, vt homines quo ab Æquatore longius diſcedunt, maiores fiant, vt in terra Patagonum, qui Gigantes appellantur, eadem latitudine qua Germani. Hæc igitur cauſſa eſt cur Scythæ graues ſemper incurſiones fecerunt meridiem verſus, quódque incredibile videatur, verum tamen ſit: imperia maxima verſus Auſtrum propagata ſemper fuerunt: vix ab Auſtro verſus Septentriones. Nam Aſſyrij Chaldæos, Medi Aſſyrios, Græci Perſas, Parthi Græcos, Romani Pœnos, Gothi Romanos, Turcæ Arabas, Tartari Turcas fregerunt. at Romani vltra Danubium progredi noluerunt. Traianus quidem ponte lapideo miræ magnitudinis ſupra Danubium extructo (nam xx. pilas, quarum fragmenta etiamnum reſtant, habuiſſe dicitur) Dacos fortiter domuit: ſed cum Adrianus intelligeret gentes illas nec facilè vinci, nec

victas

victas acquieſcere, pontem dirui mandauit, ſed domeſticis vtamur exéplis. Galli ſæpe ab Anglis maximas in ipſa Gallia clades acceperunt ac penè imperium amiſerunt, nunquam in Angliam, niſi ab incolis acciti, penetrare potuerunt. Angli verò ſæpè à Scotis victi ſunt, & cum annos amplius mille ducétos de imperio acerrimè inter ſe dimicarint, eos tamen de inſulæ particula depellere non potuerunt: tametſi opibus ac legionibus tanto ſuperiores ſunt, quanto Galli inferiores. neque eſt quod Angli ſe à Gallis impeditos querantur, cum excuſſo Romanorum imperio, Britanni Auſtrales, ne in Scotorum ſeruitutem venirent, ſint coacti Angloſaxones ad præſidium euocare, qui Scotorum impetus cohibuerunt, domi laceſſere noluerunt. Omitto grauiſſimas Scytharum, Parthorum, Turcarum, Tartarorum, Moſchouitarum, Gothorum, Hunnorum, Sueſſiorum in Europam & Aſiam incurſiones, in quibus enumerandis infinitus ſim. Atque illud eſt, ni fallor, quod Ezechiel, Hieremias, Ieſaias, ac reliqui Prophetæ toties comminantur, ab Aquilone bella, legiones, equitatus, & Rerumpublicarum venturas euerſiones. Quæ omnia verius pertinent ad eam, quam dixi regionem, quæ à quinto & quadrageſimo, ad quintum vſque & ſeptuageſimum gradum porrigitur, vbi ſita eſt Biarmia: nam qui vlteriora incolunt, qui tamen aut nulli, aut admodum rari ſunt, frigore æquè aduruntur, vt ſcribit Hippocrates, atque ij qui ad Tropicum accedunt: non, vt putauit Ariſtoteles lib. 4. Meteororum, propter vim caloris interni, ἐκ τῆς ἀντιπεριστάσεως (id enim plantis æquè accidit, vt frigoribus perinde atque ignibus vrantur) ſed frigore ad intima penetrante, & humorem perurente, vnde Pompeio pruina dicitur. quæ tamen Hippocrates pertinere putauit ad eos, qui ſub Vrſa verſantur: propter ignotas illis temporibus regiones. Cæſar verò non ignorauit regionem, ſed falſam cauſſam attulit, cum ſcriberet, Germanos ſtaturam, ac robur augere, quod animi libertate fruerentur, nec honeſtis diſciplinis à puero imbuerentur: cum tamen id calori & humori tribuendum ſit. idem calor efficit, vt ad eum reſtinguendum potu ſæpius vtantur. ſitim appellant humidi & frigidi appetitum. neque enim illa perpotandi forma, quæ Germani præſertim Saxones, & accolæ Baltici maris vtuntur, vllis vnquam téporibus aut legibus potuit emendari. Diem,

inquit Tacitus, continuare potando nulli probrum: crebræ vt inter vinolentos, rixæ. Athenæus verò, ἀκρατοποσίαν ex vetere prouerbio Scythis obiiciens, ait, Lacones ὅταν βέλωνται ἀκρατέστερον πίνειν ἐπισκυθίσαι λέγουσι, & Heracleotes in libro de Ebrietate, καλῶς μὲν οὖν, inquit, ἄγειν σκυθιστὶ πίνειν. nam pro ἐπίχυσον, id eſt, infunde aquam Lacones dicebant, ἐπισκύθισον, hoc eſt, plurimum vini fundito. humore quoque abundant. vnde fames, quæ in appetitu calidi & ſicci verſatur, minus tamen cibo. quam potu delectantur, quia plus habent caloris. quæ ratio eſt cur Hippocrates fieri non poſſe putet, vt idem cibo ac potu copiosè vtatur. quod in Germanis cum animaduertiſſet Tacitus, cauſſam non intellexit. Inediam & frigus, inquit, cæli ac ſoli conſuetudine ferunt: quia cælum frigidum ac ſolum ſterile. imò verò calor internus ambienti frigori validius reſiſtit, humor egetans famem propellit humore abundare argumento eſt incrementum, quo belluæ marinæ, propter humiditatis copiam, reliquis animantibus præſtant: tum etiam rauca vox & grauis, quæ in Hiſpanis, Pœnis, & Æthiopibus ſupra modum tenuis eſt & clara: quod in his frigiditatem & ſiccitatem arguit: in illis humorem & calorem nam humor nimius in plumbo & ligno virenti ſonum grauem efficit, calor etiam interiores meatus aperit, frigus. hinc fœminæ natura frigidiores, clarius quàm viri loquuntur, media temperie vox ſuauis efficitur & canora, qualis eſt in Aſiaticis, Italis, & Gallis. humor quoque multus facit, vt Septentrionales, cum ad Auſtrum iter faciunt, aut in regionibus calidis bella gerunt, ſudore diffluant. habent, inquit, Tacitus, miram Germani naturæ diuerſitatem cùm ament inertiam. & oderint quietem. aut enim bella gerunt, aut cum à bellis abſtinent, dediti ſunt ſomno ciboque. nam calor intimus ad agendum impellit, vt videre eſt in pueris, quos non ſinit quieſcere calor: humor verò mollitiem affert. & in ſudorem abit. atque hæc Plutarchus in Mario confirmauit, vbi fluxa corpora Cimbrorum caloribus & ſudoribus ſolui conſueuiſſe ſcribit. Quamobrem Hiſpani & Itali, ſi Gallorum & Germanorum primos impetus ſuſtineant: eos facile frangunt: vt Polybius primum animaduertit: deinde Marius & Cæſar clariſſimis victoriis cõprobarũt. atque hic de Gallis, Initio pugnæ pluſquã viri, poſtea fœminis molliores. idem Tacitus de Germanis, Magna, inquit, Germanorũ corpora, & tan-

& tantũ ad impetum validæ laboris atque operum non eadẽ patientia, miniméque ſitim & æſtum tolerant, frigus tamen facilè ferunt. & vt Pomponius Mela ſcribit, ad pubertatem vſque nudi vagãtur. Galenus verò miratur in frigidam à parentibus mergi ſimul ac nati ſunt. Sed hoc explicat Iulian. Auguſt. in epiſtola ad Antiochum miſopogona, ſpurios ſcilicet Germanorum Rheno impoſitos mergi, legitimos natare ſcribit. ſed illud ὑπερβολικῶς & ſolus ſcribit Afri ſicco, frigido ac præduro corpore, laborem & æſtum patienter ferunt, & Aphrodiſæus in quæſtionibus ſcribit: frigus tamen ferre non poſſunt, cum nihil habeant caloris interni, cõtra quam Scythæ, qui calorem externũ ægrè patiuntur, cum vrgeantur ab interiore, vt equi ſuapte natura calidi & humidi, ægrè in Æthiopia, optimè in Scythia viuũt: aſini verò frigidi ac ſicci, alacres ſunt in Africa, languidi in Europa, nulli in Scythia. Qui mediam regionem tenent, impatientes ſunt frigoris & caloris, quia medium cũ vtroque pugnat extremo: vtrumque tamen æquè ferunt. mediam appello regionem non quæ inter Polum & Æquatorem, ſed quæ Tropicum inter & Polum medium tenet: quia calor vehemẽs ſub Æquatore non eſt vt planum fecimus, ſed ſub Tropico. non erit igitur regio temperatiſſima, quæ à trigeſimo gradu ad quadrageſimũ, ſed quæ à quadrageſimo ad quinquageſimũ fertur: eóque temperatior, quo magis ad ortum ſpectat. In eo tractu ſita eſt Hiſpania vlterior, Gallia, Italia, Germania ſuperior vſque ad Mœnum, vtraque Pannonia, Illyricum Myſia vtraque, Dacia, Moldauia, Macedonia, Thracia, Aſiæq; minoris bona pars, Armenia, Parthia, Sogdiana, & magna pars Aſiæ maioris. ſed quo propius ad ortum ſpectant regiones, eo ſunt temperatiores, tametſi ad Auſtrum magis inclinare videntur, vt Lydia, Cilicia, Aſia, Media: ſed de ortu ſuo loco. erunt igitur Auſtrales citeriores Hiſpani, Siculi, Pelopõneſij, Cretenſes Syri, Arabes, Perſæ, Suſiani, Gedroſij, Indi, Ægyptij, Cyrenæi, Pœni, Numidæ, Libyci, Mauri, & qui Floridam incolunt Americi, ſed ita, vt qui in eadem latitudine, ad occaſum pertinent, temperie ſint frigidiore. Septentrionales verò, qui à quinquageſimo gradu ad ſexageſimum poſiti ſunt: temperatiores tamen quam qui deinceps ad ſeptuageſimum ſedes habent. nam in priore tractu ſita eſt Britannia, Hibernia, Dania, Gothiæ pars, Germania inferior à Mœno & Hypani fluminibus, vſque in extremam Scythiam

& Tartariam, quæ Europæ & Aſiæ maioris bonam partem occupat. Reſtant ij, qui ſub quindecim Tropici partibus hinc inde ſedes habent: ſed quoniam ardentiſſimo calore vtuntur, ſeparatim de iis agendũ erit. reliqui ſub triginta partibus cis & vltrà Æquatorem, parem ferè temperiẽ ſortiuntur, atque ij, qui ſub trigeſimo gradu poſiti ſunt, vt ex ipſa ratione caloris, & hiſtoriarum cognitione planũ faciemus. Sed de iis populis qui à trigeſimo gradu ad ſexageſimum continentur præcipua diſputatio eſt, quod eorum hiſtorias, de quibus iudicãdum nobis eſt, habemus, nullas ferè aliorum: de omnibus tamen quid ſentiendum ſit, hac veluti demonſtratione conſequemur. Sunt igitur Auſtrales, quod ad formam corporis attinet, frigidi, ſicci, duri, glabri, debiles, colore fuſco, paruo corpore, criſpo capillo, nigris oculis, voce clara, Septentrionales calidi, humidi, piloſi, robuſti, colore candido, magno corpore, carne molli, fluxo capillo, cæſiis oculis, voce graui, qui inter vtroſque verſantur, omnia moderatè conſecuti ſunt. Sed illud dubitationẽ habet, quod Auſtrales omnium conſenſione debiles, duri ſunt tamen: Septentrionales robuſti quidem, ſed molles. ac Hippocrates & reliqui ferè ſcriptores, Scythas & montanos homines, qui ad Scytharum naturam accedunt, duros, agreſtes, & ad laborem perferendum natos eſſe ſcribunt. in his igitur hiſtoricorum & philoſophorum à ſe diſſidentium opinionibus, rectè de hiſtoria iudicabimus, tũ etiam Liuium, Tacitum, Polybium, Plutarchum, Cæſarem, qui Gallos & Germanos laboris impatientes eſſe tradunt, cum Hippocrate & Alexandro conciliabimus hunc in modum, ſi demus Septentrionales in regione frigida, laborem patienter ferre: in calida verò ſudore diffluere ac languere, cui congruit illud Agathiæ de Germanis, & Crantzij de Scandis, quod libenter hyeme, rarò æſtate bella gerunt. Auſtrales verò calorem facilè perferunt ſuæ naturæ congruentem, tametſi vegetiores euadunt in regione frigida, languidi in calida: itaque Hiſpanæ feminæ Germanos, vt audio, ſua lingua piſces molles appellare conſueuerunt. quinetiam Celtæ ac Belgæ, cùm in Italiam aut Prouinciam veniunt, mirum in modum à culicibus & cimicibus cruciãtur, propter cutis mollitiem, indigenæ propter duritiem minus appetuntur. Atque hæc de forma corporis, ex qua mores animi, & recta hiſtoriarum iudicia colliguntur. Cum enim corpus & intellectus contrario

trario modo afficiantur, quo maior vis eſt huius, eo minor eſt illius:& quo quiſque plus intellectu, eo minus corpore viget,ſi modò ſenſus integri fuerint. igitur planum eſt Auſtrales intellectu,Scythas corpore præſtare.id enim Ariſtoteles lib.7.de Republica innuit, homines robuſtos & animoſos, minùs ingenio valere,nec Rempublicam rectè moderari. Afri verò plus ſatis habent conſilij, virium non item : quæ tamen neceſſariæ ſunt, tum ad hoſtes repellendos, tum etiam ad ciues tuendos. Tertium genus eſt hominum, qui pulcherrimas parendi & imperandi artes habent.qui viribus Auſtralium calliditatem frangere,& conſilio Scytharum impetus coercere poſſunt.ex eo genere Vitruuius militem legendum putat, qui non minus prudentia quàm viribus præſtet. quam rectè, aliorum eſto iudicium. hîc tamē in hiſtoria iudicandū relinquitur, cur Gothi,Hunni,Heruli,Vandali,Europam,Aſiam,& Africam armis inuaſerunt:ſed inopes à conſilio retinere non potuerunt. qui verò prudentium conſilia ſibi aſciuerunt, gentes ad ciuilem ſocietatem idoneas nacti, florentiſſima imperia diutiſſimè tenuerunt, neque enim fruſtra Palladem armatam, aut Achillem ab ea comprehenſum, Poetæ fingunt. Et quoniam Scythæ ferè ſemper à literis: Auſtrales ab armis abhorruerunt,nullum magnum imperium ſtabilire potuerunt. vtrumque Romani ſumma quadam felicitate ſunt conſecuti,& gymnaſticem cum muſica,vt Plato voluit prudenter coniunxerunt.à Græcis quidem leges ac literas, id eſt, vrbanam diſciplinam, veluti palladium acceperunt: à Pœnis & Siculis naualē ſcientiam:militarem verò perpetuis bellis ſibi compararunt. & cum antea cæſim duntaxat Scytharum more ferirent,poſt etiam punctim ab Hiſpanis, vt eſt apud Polybium, ferire didicerunt. itaque mirum videri non debet,ſi populos omnes rerum à ſe geſtarum gloria ſuperarint,cum pulcherrimas naturæ dotes ad diſciplinam adiunxiſſent. Sed illud diuina quadam bonitate dicā an prudentia factū eſt.vt Afri plus ingenio, Scythæ corporibus valerent: ne ſi barbaris hominibus quaſi tauris vulpinā calliditatem, aut Pœnis, quaſi vulpibus magnam vim ac robur dediſſet:eius donis ad perniciem vtrique abuterentur.nihil eſt enim crudelius, inquit Ariſtoteles, iniuſtitia armata, quibus autem vires moderatas dedit, humanitate voluit ac iuſtitia reliquis præſtare. id quod regioni temperatæ

tribuit Ariſtoteles in Quæſtionibus, Quamobrem, inquit, barbari ſunt, qui nimio frigore vel æſtu laborãt? an quia têperies optima mores optimos facit? Quid igitur hiſtorici omnes innocentiam ac iuſtitiam Scytharum tantopere laudant, Auſtralium mores exſecrantur? hic iudicium in hiſtoria requirit, ne philoſophos & hiſtoricos diſcrepantes habeamus, neque res dubitatione caret: ſunt enim homines obeſi minimè mali, vt rectè Cæſar de Antonio ac Dolabella iudicabat. Brutum verò & Caſſium macilentos homines metuẽdos eſſe, ac Septentrionales obeſi ſunt, Auſtrales macilenti: verum eſt igitur quod ait Tacitus de Germanis: Gens, inquit, non aſtuta, nec callida: aperit enim ſecreta pectoris licentia ioci, & nuda omnium mens poſtera die retractatur, ſalua vtriuſque temporis ratione, quin etiam hæc vna ratio eſt, cur reges ac tyranni olim huiuſque temporibus ad præſidiũ corporis Thraces, Scythas, Germanos, Circaſſios, Heluetios, magna mercede ſemper quæſierũt: nõ quod viribus ſuorum, vt ineptè plerique arbitrantur, diffidant: ſed quod intelligunt, in illa vaſtitate corporum: minimum calliditatis ac malitiæ latere, eóſque potius militis quam imperatoris munere delectari. quo igitur modo crudeles ac barbari appellantur? ratio eſt in promptu: nam quo quiſque plus abeſt ab humanitate, id eſt, ab hominum natura, eo propius ad ferarum ſimilitudinem accedit: quæ cum ratione careãt, iracundiam, & appetitus cohibere nequeunt. ita fit vt Septentrionales ad crudelitatem impetu ferãtur hinc Thucydides Thracas, vbi nihil extimeſcant, φονικώτατον γένος appellat. Tacitus verò de Germanis, Occidere ſolent, inquit, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu ac ira vt inimicum. Nam Hungari cæſo Gritto penulas militares & haſtas in eius cruore gentili more tinxerunt Britanni ex legibus X L. ciuili conſpiratione duodecim interfecerũt: principes verò innumerabiles centum quidem annis XXX. poſteaquam ab externis bellis paululum conquieuiſſent. Tranſiluaui (ſi vera ſunt Polonorum & Iouij Chronica) vt Georgium ſeditioſorum ducem acerbius tractarent (is enim nobiliſſimos quoſque Hungaros palis transfixerat) triduo maceratos inedia milites eo crudelitatis adegerunt, vt dentibus ſpirantis ducis artus dilacerarent atque deglutirent: deinde exenteratũ in fruſta ſecantes verubus coctum captiuis appoſuerunt. omitto Draculæ Tranſiluaniæ principis ſæuitiam omnium opinione

opinione maiorem. Omitto Gothorum & Hunnorum crudelitates antea inauditas, non modo in homines, ſed etiam in belluas, vrbes, arces, lapides, & ſepulcra Romanorum, quę funditus euerterunt: Neque magis iracundiam quam alios appetitus coercere poſſunt. Tacitus de Germanis, Aleam, inquit, ſobrij inter ſeria exercent, tanta lucrandi perdendíve temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo iactu de libertate contendant. hinc etiam illa quæ in Germanos & Frãcos iactatura à Procopio cupiditas habendi, quæ tanta eſt vt vitam auro, bellum pecunia commutent. Auſtrales non tam auari, quàm parci ac tenaces: Scythæ prodigi ac rapaces. & quoniam ab ingenio ſe deſeri ſentiunt, ſupra modum ſuſpicioſi euadunt. atque id noſtri homines antea ſatis intellexerunt. Holſter hoc amplius mihi retulit in hoſpitiis publicis ſpeculatores & ὠτακουστὰς in Gothia latere. oritur enim ſuſpicio ab inopia conſilij atque non niſi ieiuni cum Auſtralibus contrahũt, cúmque ſe deceptos ſentiunt, calculum reducunt. aut plerunque decipiendo præoccupant, aut deniq; vim afferunt. quo fit vt æquè perfidi atque Auſtrales omniũ opinione habeantur id quod veteres hiſtorici, quod nulla cũ Scythis haberent commercia, penitus ignorarunt. poſtea verò relictis ſedibus ſeipſos patefecerunt. ſic igitur Procopius de Francis, cum è Germania in Galliam veniſſent (hos enim Germani à ſeipſis originem traxiſſe gloriantur) Ea gens, inquit, ad fidem prodendam omnium aptiſſima & Vopiſcus, Francis, inquit, familiare eſt fidem ridendo frangere. hinc Alciatus caudam ſcorpionis in Germanos iactari ſcribit, atque hoc prouerbium in Gallia vulgatum retinemus quod cum bona illorum venia dictum ſit, nẽ cuiuſquam gentis nomen oratio noſtra læſura videatur. neque enim de reipſa, ſed de inſita cuique natura ſcribo. quanquam in eo genere Germani à Danis & Noruegis, quibus maximè diffidét, longè ſuperantur. nuſquam profectò perfidia aut crudelitas populi erga principes, aut principum inter ſe maior exarſit, quam inter Chriſtiernum & Goſtauum, Danos & Suecos. ab iis etiam Normanni, quos vulgus fidem minus colere ſuſpicatur. originem traxerunt. Quod ſi ab inopia rationis & cõſilij Septentrionales appetitum cohibere nequeunt, ac propterea intemperantes, ſuſpicioſi, perfidi, crudeles habentur: quæ nam ratio eſt cur Auſtrales multo crudeliores ſint, magis etiam perfidi quàm illi? hîc rurſus iudicium in hiſtoria

requiro. conſtat enim Auſtrales maximas habere à natura dotes ingenij, ſic enim Columella libro primo capite III. Conſtat, inquit, Pœnos gentem acutiſſimam dixiſſe, imbecilliorem agrum quàm agricolam eſſe debere. Et Hircius de Ægyptiis contra Cæſarem dimicantibus, Ipſi homines, inquit, ingenioſiſſimi, quæ à nobis fieri viderant, ea ſolertia efficiebant, vt noſtri illorum opera imitari viderentur. idem paulò poſt, Aptiſſimum eſt genus Ægyptiorum ad proditionem. quis autem neſcit quibus artibus, & quamdiu Romanorum potentiam eluſerunt Pœni? nihilominus crudelitatem in hoſtes incredibilem ſemper exercuerunt, vt videre eſt tum in bello Punico, tum etiam in eo quod Spendij & Carthaginenſes vtrique Pœni, mutuo geſſerunt omnium vt ait Polybius, quæ nos audiuimus crudelitate, ac omni ſcelerum genere maximum. ſed ludicra videri poſſint quæ à Polybio de crudelitate Pœnorum narrantur, ſi quis cum hiſtoria Leonis Afri comparârit: vel etiam cum Muleaſſis & filiorum inaudita crudelitate, quam non ita pridem tum in ciues, tum in ſeipſos exercuerunt. Nam Muleaſſes de regno, vnde partem deiecerat, expulſus, ab immani fratris iniuria exuſtorum oculorum orbitate miſerabilis, ſupplex ad Carolum Imperatorem venit. A Pœnis igitur profectæ ſunt exoculationes, membrorum auulſiones, excoriationes, ſectiones, lentæ vſtiones, & palorum traiectiones. totius verò corporis in rota confractio à Germanis, vt videre eſt apud Munſterum in Coloniæ deſcriptione: à quibus ſuppliciis Itali, Galli, Hiſpani, Græci, Aſiatici ſemper abhorruerunt, aut ab aliis inuiti acceperunt. Nam Romani ſontes ante legem Porciam (quæ etiamnum verbera ciuium corpore amouit) ad ſummum ſecuri, vel gulæ confractione. poſt etiam inedia necabant, tandem eſt exilium permiſſum. Apud Græcos cicutæ vſus erat: quam etiam aqua temperabant Chij, vt ait Theophraſtus, quo mortem ſine dolore acciperent: quia in ipſa morte plus ſatis acerbitatis ineſſe iudicarent: niſi quis nouo quodam & immani ſcelere obligaretur, ac ne quis à praua diſciplina tantam crudelitatem manare credat, vt Polybius, Americorum Auſtralium naturam ſpectet, qui in cæſorum hoſtium ſanguine pueros mergunt, deinde ſanguinem ſugunt, & membris conciſis epulantur. Eſt igitur Auſtralium & Scytharum crudelitas longè diſſimilis, quod hi ſolo impetu ad iram & generoſa quadam animi audacia feruntur

runtur ad vindictam, tum etiam irritati facillimè placantur: illi nec facilè irritantur,& irati difficillimè leniuntur: tum hoſtes inuadunt vulpina calliditate, non vi aperta: victóſque immani ſuppliciorum acerbitate cruciant: quæ immanitas partim ab ea tyrannide proficiſcitur, quam praua educatio & immoderati appetitus in homine ſtabiliunt: ſed multo magis ab inæquali humorum confuſione: hæc autem ab elementis inæqualiter affectis: elementa vi cæleſtium corporum agitantur. in elementis verò corpus humanum continetur, ſanguis in corpore, ſpiritus in ſanguine, anima in ſpiritu, mens in anima, quæ tametſi eſt ab omni concretione libera, contagione tamen ex illa cohærentia plurimum afficitur: ita fit qui ſunt in extremis regionibus, ad vitia procliuiores ſint. & quemadmodum atra bilis non aliter à ſanguine, quam fæx à vino diuellitur: ita perturbationes animi, quæ ab atra bile proficiſcuntur tenaciſſimè hærent. Auſtrales verò atra bile abundant, quæ ex hauſtis ardore cæli humoribus, quaſi fæx in imo ſubſidet,& perturbationibus magis ac magis augetur, vt qui ſunt hunc in modum à mente conſtituti, planè implacabiles ſint. talem fuiſſe Aiacem ferunt, & Marcium Coriolanum: quorum alter non prius leniri potuit, quàm patriæ fines ac ſocias ciuitates ferro flammáque deleuiſſet: alter cùm hoſtes vlciſci non poſſet, in furorem conuerſus greges & armenta cædebat. Hinc igitur facile eſt de hiſtoria iudicare percepta cauſſa furoris. conſtat autem Auſtrales furore facilius capi quàm Septentrionales: vt facilius homines inſaniunt quàm belluæ. ſcribit enim Leo Afer infinitam eſſe in Africa furioſorum hominum multitudinem,& vbique publicas ædes furioſis conſtitui, quibus etiam abundat Hiſpaniæ pars illa quæ Auſtralior eſt. In inferiori Germania, nulli ferè ab atra bile furioſi,ſed a ſanguine, quod genus furoris vulgus morbum ſancti Viri appellat: qui ad laſciuiam & inconditam ſaltationē impellit, quā muſica lyra imitantur: deinde numeris ac modis grauioribus vtuntur, idque ſenſim faciunt, quouſque modi ac numeri grauitate planè conquieſcant. qui verò medias habent regiones, à bile flaua, cum aduri cœperit, aguntur in phreneſin, quæ ad cędes & vulnera prorumpit. qui ſub Vrſa viuunt, cum abundēt pituita, neceſſe eſt furore ſenum, id eſt lethargia laborare, quod genus dementiæ ſtuporem ac obliuionem affert. inſania verò vbiq. graſſatur: inſaniā appel-

lo cum ratio appetitum vincere non poteſt, quod maximè Septentrionalibus contingit: nam furor in ſapientem cadere poteſt, vt ait Cicero. inſania non poteſt. quod noſtri admodum ineptè interpretantur, cum imperitos ac ſimplices homines incurabiles eſſe aiunt. Quæ omnia in vniuerſum dicta ſint. vbique.n. furioſi, melancholici, phrenetici, lethargici. vbique ſapientes, fortes ac temperantes homines, ſed alibi longè plures, alibi pauciores. quæ igitur à medicis de abradente melancholia, & ab Ariſtotele de melancholicis dicta ſunt, Auſtralibus ferè conueniunt, ad eáque iudicium hiſtoriarum debet accommodari. quæ à nobis prætermittũtur: ea tantum quæ ſunt omiſſa, vel non ſatis intellecta planius explicemus: cuiuſmodi eſt illud. Auſtrales omnibus voluptatibus ac veneri maximè deditos, Scythas verò negat Hippocrates ad venerem aptos eſſe, ob nimiam, vt ipſe ſcribit, ventris frigiditatem, ac humiditatem: tum etiam ob equitationem. ac propterea infœcundos eſſe: & cum fruſtra venerem tentauerint, odio veneris ſeipſos caſtrare. caſtrationem vocat alibi venæ cephalicæ, quæ ſub auribus latet, ſectionem, qua his quoque temporibus vti quoſdam accepimus. Hæc tamen omnibus ferè hiſtoricis repugnant. adhibeamus igitur rectum illud, quod quærimus, iudicium hiſtoriarum, & philoſophorum ac hiſtoricorum diſcrepantiam tollamus. nam Gothorum, Scytharũ & Germanorum tanta fœcunditas eſt, vt non modò Septentrionis vaſtas ſolitudines ac ſyluas maximis vrbibus decorarint, ſed etiam in vniuerſam Europam colonias miſerint: non tantum Germani vltra Danubium, verum etiam Scandi in extremis Scythiæ finibus poſiti. illinc Methodius, & Paulus Diaconus, exercitus quaſi apum examina erumpere conſueuiſſe tradunt. Iornandes verò & Olaus appellant hominum officinam: quod inde Gothi, Gepidę, Hunni, Cimbri, Longobardi, Alani, Burgundi, Normanni, Picti, Heruli, Sueui, Sclaui, Suiceri, Rugi originem traxerunt. cum autem Scythæ calidi ſint & humidi, vnde fœcunditas ingeneratur: dubium non eſt quin omnium populorum fœcundiſſimi ſint. ac neſcio quonam modo Hippocrates Scythas ventre frigidos eſſe putat. id enim falſum eſſe natura ipſa demonſtrat. nam quæ ratio eſt vt hyeme maior ſit in viſceribus, quàm æſtate calor (id enim feruens ore fumanti halitus ſignificat) eadem eſt iis qui Septentriones incolunt ac propterea ſunt hyeme viri ad gignendum

gnendum aptiores, non ſalaciores, vt putauit Ariſtoteles. nam ſalaciores ſunt æſtate viri (propter acrimoniam flauæ bilis, quæ æſtate copioſior eſt) minus tamen idonei: ita quoque Auſtrales ſalaciores: Septentrionales verò magis idonei. quod ſumma Dei prudentia factum eſt, quod iis qui ſatis habent ad gignendum facultatis, voluptas non magnopere eſſet neceſſaria: iis verò qui minus habent humoris & caloris, maiores ſtimulos voluptatis optima parens natura dedit: alioqui nec ſuum genus propagare, nec ſocietatem colere vellent. eadem natura fecit, vt hyeme viri, æſtate feminæ ad venerem procliuiores ſint, vt aiunt medici, non ad voluptatem propter ſe expetendam, quo nihil fœdius eſt: neque ſolum ad procreationem, quod reliquis animantibus commune eſſe videmus: ſed etiam vt eſſet fruendæ ſocietatis, ad quam nati ſumus, perpetuum deſiderium. poterat enim voluptas ſocietatem ad breue tempus conciliare, vt cæteras animantes, non tamen diutius retinere, aut mutuum amorem tueri. Sed Hippocratis rationem cur Scythæ ad venerem minus idonei ſint, quia braccis & equitatione perpetua vtuntur, probare non poſſum: cum Ariſtotelis teſtimonio, & quidem certiſſima ratione, quam affert in quæſtionibus, ſalaciores ſint, qui equitare conſueuerunt. Ex his intelligitur quid de Cæſare, Volaterrano, ac Tacito iudicandum ſit, qui Germanorum continentiam tantopere laudant. Tacitus, Sera iuuenum venus, inquit, eóque inexhauſta pubertas, nec virgines feſtinantur. quod tamen continentiæ tribui nullo modo poteſt, cum antea docuerimus Septentrionales ſuapte natura intemperatiſſimos eſſe in potu, cibo, ira, alea, rapinis. nam qui temperans, idem quoque continens eſt, non contra. nullus eſt autem continentiæ locus, vbi nullæ ſunt quæ appetantur libidines ac voluptates: vt nemo fortis dici poſſit, nullo propoſito periculo vel labore. At Auſtrales, qui plus habent rationis & conſilij, à ratione impetrarunt, vt liberius peccare ſuauitatis cauſſa liceret. cum enim difficillimè ſe continere poſſint, tum verò in libidinem proiecti execrandis voluptatibus abutuntur. ab illis enim promiſcuè beluarum & hominum concubitus, vnde tot monſtra nobis pariunt Africæ regiones. hinc Auſtralium, hinc Pœnorum apud Leonem incredibilis zelotypia, à qua Germani longiſſimè abſunt. de quibus ſic Cæſar, Ante xxv. annum feminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis

habent rebus, cuius rei nulla eſt occultatio. Alcamerus quoque Poggius & Munſterus in deſcriptione Badenſi tradunt, Germanos promiſcuè & peregrinos quoque cum vxoribus ſine ſuſpicione perlui. nomen zelotypia, inquit Münſterus, apud iſtos locum non habet. addit Irenicus, homo Germanus: Illa conſuetudo, inquit, noſtro tempore in balneis vbique obſeruatur. Cæſar quoque ſcribit Britannos duodenas vxores habere communes, & fratres cum ſororibus, parentes cum liberis. Itali hunc morem ferre nunquam potuerunt, multo minus Hiſpani: qui amore ac zelotypia ſæpe inſaniunt. Pœni verò & Americi mortem præſtabiliorem ducunt. quare nihil mirum ſi Perſarum, Pœnorum & Hebræorum reges ſemper infinitam habuerint multitudinem vxorum: vt Diodorus lib. II. Herodotus libro III. Ioſippus libro IIII. cap. XVII. Scythæ verò vel communes vel ſingulares: quibuſcum tamen ita viuunt, vt etiamnum in ipſis regibus, ex quibus populi mores intelligimus, incredibilia continentiæ exempla ferantur. ſcribit enim Tacitus, Germanos ex omnibus Barbaris penè ſolo, ſingulas vxores habere. & Volaterranus, Caſimirum Poloniæ, Vvenceſlaum Bohemiæ reges, cœlibes caſtos ſemper vixiſſe: Henricum verò II. Imp. non modò ab alienis vxoribus, ſed à ſua quoque perpetuo abſtinuiſſe. eſt igitur cauſſa generationis à calore & humore: libidinis, ab vtraque bile. à flaua quidem propter acrimoniam, ab atra verò propter ſpumam & flatum, qui plurimus eſt in eo genere bilis: atque id voluit, opinor, Ariſtoteles in ea quæſtione qua diſputat. Cur melancholici ſalaciores ſint. Argumento eſt, quod qui acribus & flatulentis cibis vtuntur, ſalaciores euadunt, eóque magis ſi bilis ex aduſtione acris & ſalſa euaſerit. hinc fortaſſis Poetæ Venerem fingunt maris ſpumâ natam: atque ob eam cauſſam factum opinor, vt ex omni genere beſtiarum, nullum præter leporem maſcula venere vtatur: quinetiam, teſte Varrone an Æliano, concipit ac parit: femina verò ſola ex omnibus animantibus ſuperfœtat. conſtat autem nullum atra bile magis abundare. quare non mirũ ſi Auſtrales qui ea bile pleni ſunt ad venerem procliuius feruntur, quam propterea Ptolomæus potiſſimum in Africa coli, & Scorpionis ſidus, quod ad pudenda pertinet, Africæ præeſſe tradit. Habent etiam Auſtrales ex atra bile quod lepra laborant, qui propterea morbus Punicus à veteribus appellatur: non propter ruborem,

rem , cum Auſtralis lepra iudicio Moſis & Plinij nihil hã-
bêat ruboris,ſed quoniam illinc originem habet, illinc e-
tiam morbus Arabum,qui ἄλφος à quibuſdam, ab aliis λεύκη
& vitiligo appellatur. nam ante Pompeium Magnum nul-
los Italia,reſtePlinio,viderat leproſos,quem morbum Æ-
gypti peculiarem eſſe tradit:argumento ſit,quodMoſes o-
mnium antiquiſſimus ſcriptor , leges de leproſis infinitas,
Græci ac Romani nullas tulerunt, & quidem in eo conſen-
tiũt Leo Afer & Aluareſius : nam alter ædes infinitas in v-
traque Mauritania leproſis conſtituit,alter leproſos Abyſ-
ſinorum cũ populo verſari ſcribit , vt vulgaris morbus eſ-
ſe videatur , Americam verò noſtri homines teſtatum reli-
querunt leproſis,aut ipſi aiunt,Neapolitano morbo labo-
rantibus abundare:quem morbum Scaliger Indicũ , Indi
Pua vocant:quod ab illis inſulis inuectus eſt in vniuerſam
Europam & Africam : ac paulatim in Syriam & Scythiam,
vſque peruaſit , quod autẽ ab atra bile ingeneratur , ex eo
planũ eſt,quod qui plus habent melancholici humoris,eo
difficilius curantur, facit etiã atra bilis vt Auſtrales triſtes
ſint,ac demiſſo vultu , inceſſu,tardi & cogitabundi:Septẽ-
trionales læti & alacres, propter ſanguinis copiam. Ex his
perſpicuum fit,cur omnes omnium hiſtoriarum ſcriptores
tradunt,Auſtrales ad maxima corporis,& animi vitia pro-
cliues eſſe:ratio eſt in promptu, ſcilicet cum mala fuerint
ab atra bile conſtituti:ſin bene temperata fuerit ea melan-
cholia quæ dicitur abradens(ſunt autem multa genera)e-
gregias corporis & animi vires adipiſcũur , primum liberi
ſunt ab infinitis morborum generibus , quæ à repletione,
fluxione,& ſanguine putri deriuantur.ſunt in Africa rariſ-
ſimæ ac leuiſſimæ febres, propter humoris interni & calo-
ris inopiam , quartana verò, quæ melancholiæ propria eſt,
ſemel curata,vt ait Hippocrates,nunquam recurrit. In Se-
ptẽtrionibus putres à ſanguine febres,tumores, & œdema-
ta,morbi comitiales,conuulſiones,cæcitates,quo longius à
medio receditur,quorum vna ratio eſt, craſſi humoris & ex-
crementorũ copia quæ exigua ſunt in Auſtralibus.In media
regione graſſantur peſtes, propter aeris freqũetes mutatio-
nes ,cum in extremis perpetua ſit hyems aut æſtas, in me-
dio, veris etiam & autumni magnæ mutationes. hinc etiam
morbi articulares,tertianæ,herpes,& gangræna, quam ine-
ptè dicam an impiè,noſtri acceptam ferunt D.Antonio,qui

à pleriſque in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto, certè maiore metu colitur, quàm Deus immortalis. Ac falluntur qui putant mediæ regionis homines, quod ab extremis longius abſunt, ſalutem aut vitam habere diuturniorem. Auſtralium natura congruit cum calore: Scytharum cum frigore: qui in medio ſunt, tametſi cęteris temperatiores videntur, nihilominus à calore & frigore oppugnantur, & frequentes habentes aeris mutationes, quæ morbos pariunt & ſenectam præmaturam. hinc hiſtoricorum diſcrepantes opiniones de vitæ breuitate. putauit Ariſtoteles diutius ad Auſtrum viui: Plinius ad Septentrionem: Galenus in media regione, quam ipſe in Aſia minore collocauit, vbi homines optimo eſſe temperamento putat. Gallos verò, Scythas, Ægyptios, Arabes, ne per ſomnium quidem eiuſmodi temperamentum attigiſſe. idem tradit Hippocrates, omnia pulchriora, maiora ac meliora in Aſia naſci, quæ partim vera, partim etiam falſa mihi videntur. nam maiores ſunt qui ad Septentrionem, vt antea docuimus, & quidem præſtantiore forma: idque Ioſippus, Cæſar & Tacitus, de Germanorum mira magnitudine teſtantur, & veteres formam Gallorũ (quos à calore candido lacteos ſeu Galactas ipſi Aſiatici vocarunt) & Gallicos vultus quaſi prouerbio Tertullianus vſurpauit, in eo tamen genere Britannis inferiores videntur. ſed Galeno ignota fuit Gallia, quàm vt videret, à M. Aurelio rogatus adduci non potuit Cum autem vita diuturna calido & humido ſuſtineatur, par eſſet ad Septentrionem diutius viui atque hinc fortaſſe Plinius Hyperboreos annoſo æuo vitam protrahere putauit. & quidē notum eſt in Britannia vltra centeſimum annum viui: nec dubito quin Scytharum vita longè diuturnior eſſet futura, niſi potu ac cibo ſeipſos obruerent. Auſtralium quoque vitam longiſſimam eſſe veterum ac iuniorum ſcripta teſtantur tametſi enim calore & humore copioſo minimè abundant, ex remēta quoque multa deſunt, quæ ſenectam & interitum afferre omnium conſenſu putantur. nam quo minus plantæ habent incrementi, eo diutius vigent vt eſt apud Theophraſtum. Alij temperatiore cælo vitam protrahi longiorem arbitrantur. nam Italia multos alit qui centeſimum annum his quoque temporibus ſuperarũt, Plinius ex cenſu Romanorum annos centum & quadraginta quoſdam vixiſſe tradit. qui tamen iuniores hiſtoricos cum veteribus

tibus & veteres inter ſe contulerit, tum etiam phyſicas rationes adiunxerit, certiſſimum de hiſtoria iudicium feret: ſcilicet Auſtrales longiore vita frui, maximè tamen Numidas. id quod credibile eſt, cum annoſæ Cornices. quæ nihil ferè caloris, minus etiam humoris habent, quatuor hominum ætates implere dicantur. præterea Elephantes qui Ariſtotelis, ac Iubæ teſtimonio vitam omnium animantium ſuperant, non aliqui quam ad Auſtrum reperiuntur: itidem palma, quæ interdum annos mille vigere dicitur, non niſi ad Auſtralem plagam ali poteſt. quinetiam aurum & adamas. quæ à ſeipſa nunquam interitum ſentiunt, ad Auſtrum optima, nulla ferè ad Septentrionem: neque enim verū eſt ab optimo temperamento, vt putat Galenus, vitam effici longiorem. alioqui lapides plantis, plantæ animātibus, elephas & ceruus homine temperatiores eſſent, quod abſurdum ſit: cum ingenij præſtantiam ab optima temperie iudicari putet. Iam verò cum animus corpori præſtet. maiórque vis ingeniorum ſit ad Auſtrum quam ad Septētrionem, dubium non eſt quin potior mundi pars ad Auſtrum poſita ſit: & maiores ſunt in Auſtralibus quam in Scythis virtutes, vitia quoque maiora in quācunque partem inclinarint. atque hinc facilè iudicium de hiſtoria Liuij colligemus, qui cum Annibalis virtutes commemoraſſet, Has, inquit, tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia pluſquā Punica: nihil veri, nihil ſācti, nullus Deûm metus, nullum iuſiurandum, nulla religio. falſum eſt enim quod Machiauellus ſcribit, homines ad ſummum ſceleratiſſimos eſſe non poſſe, exemplo Pauli Balionis Peruſiæ tyranni, qui cum Iulium Pontificem vnà cum ſuo comitatu occidere facilè potuiſſet, dominatum amittere, quam tantum ſcelus perpetrare maluit. Hoc Annibal non feciſſet. idem Machiauellus Italos, Hiſpanos, & Gallos ſceleratiſſimos omnium gentium appellat. Germanorum iuſtitiam & prudentiam mirum in modum extollit vno loco. alibi perfidiam eorum, auaritiam, ſuperbiam inſectatur. quæ ab ignorantia morum & naturę cuiuſque populi profecta ſunt. Neque enim ſtupidi homines & ruſtici valde flagitioſi eſſe poſſunt, ſed in magnis ingeniis, vt eſt apud Platonem, magnæ virtutes aut vitia ineſſe conſueuerunt: & quemadmodum fœcunda tellus niſi excolitur, magnam nocentium herbarum vim profert: & modicè culta valde frugifera ſit, ſterilis

verò neque ſalutares, neque noxias herbas, nec quicquam omnino niſi maximo labore parit: ita quoque de Auſtraliũ ac Scytharum ingenuis iudico. Quare non mirum ſi omnes propè hiſtorici ac poetæ, iam inde ab Æſchylo, magnam Scytharum innocentiam laudant: malitiam Auſtralium inſectantur. Plus valent, inquit Tacitus, apud Germanos boni mores, quam alibi bonæ leges. at illis temporibus omni diſciplina caruere Germani, vt parum à beſtiis diſcreparent, quod ipſi confitentur. Cum igitur in ſumma ignoratione verſarentur, non video cur tantopere laudabilis ſit eorum innocentia, qui nec valde mali, nec boni eſſe potuiſſent: ſed is ſumma laude dignus eſt, qui virtutes, quarum vim animo comprehenſam habet, ſponte colit cum iniuſtus eſſe poſſit: vel quod virtutis aditus vnus eſt, veluti recta linea, circa quam hinc inde obliquæ ſunt innumerabiles: vel quod homines propoſitis bonorum & malorũ finibus, multo magis ad ſcelera feruntur, à quibus non ſolum crudeliſſimis ſuppliciis, æternáque morte propoſita deterreri non poſſunt, ſed ne præmiis quidem immortalibus ad iuſtitiam impelli, vt plerique putant, homines in ſumma innocentia victuros ac multo beatiores futuros ſi malorum fructus (ſine quibus tamen natura bonorum percipi non poteſt) nunquam deguſtaſſent: ſed, vt ceteræ animantes, naturæ ſuæ congruenter vixiſſent, quam quidem ad naturam, Scythas & montanos homines nulla diſciplina informatos propius accedere videmus. Ex quo relinquitur quid iudicandum ſit de hiſtoricis, qui Græcorum, Ægyptiorum, Arabum & Chaldæorum ſuperſtitionem, impietatem, magiam, flagitioſas libidines & crudelitates inſectantur, quæ laudabilia ſunt, omittunt. ab iiſdem enim literæ, bonæ artes, virtutes, diſciplina, philoſophia, religio, humanitas denique ipſa, in orbem terrarum velut à fonte profluxit. neque tamen Scythis ſua induſtria defuit, neque item iis, qui mediam regionem tenent, ſed egregias à Deo immortali dotes ſunt conſecuti, quæ melius intelligi non poſſunt, nec certius hiſtoriæ iudicari, quam ſi humani corporis aut Reipublicæ bene conſtitutæ aut mundi, ſiderúmque cæleſtium imaginem proponamus. Fingamus igitur tribus his populis, eo, quo diximus, ordine conſtitutis, præeſſe quoſdam Planetas, ídque tantum doctrinæ gratia: deinde Auſtralibus Saturnum, ſequentibus Iouem, Septentrionalibus Mar-

tem tribuamus: tum in orbem redeundo rurſum Auſtralibus Venerem (nam Sol veluti fons luminis omnium communis erit)ſequentibus Mercurium, Septentrionalibus Lunam, ex hac veluti diſtributione trium populorum, vim quãdam vniuerſæ naturæ planius intelligemus, aiunt enim Chaldæi Saturni vim in comprehenſione poſitam, Iouis in actione, Martis in effectione. id autem ex Hebræis naturæ optimis interpretibus intelligitur. illi enim Saturnum שבתאי vocant, id eſt, quietum, quo nihil ad contemplationem maius eſſe poteſt, Iouem צדק id eſt iuſtum, appellant: quod Græci cũ ab Hebræis, vt optima quæque, accepiſſent, Iuſtitiam Ioui aſſidere finxerunt. Martem verò מאדים, id eſt fortem & robuſtum, quem propterea Chaldæi & Græci bellis præeſſe putarunt. Saturnus quidem frigidus. Mars calidus, Iuppiter vtroque dicitur eſſe temperatior primus ad ſcientias & ea quę in ſola contemplatione veri acquieſcunt: alter ad prudentiam quæ in agendo poſita eſt, quæque virtutes omnes complectitur: tertius ad artes & opificia, quæ in manu ac robore poſita ſunt pertinet: primus ad mẽtem, alter ad rationem, poſtremus ad φαντασίαν. Nam Auſtrales populi diuturno contemplandi ſtudio, quod atræbili congruit, pulcerrimarum ſcientiarium autores ac principes fuerunt: naturæ arcana detexerunt: mathematicas diſciplinas inuenerunt: denique religionis cœleſtiúmque ſiderum vim & naturam primi perſpexerunt. Scythæ quod eſſent ad contemplationem minus idonei, propter ſanguinis & humoris copiam (quibus ita mens obruitur vt vix vnquam emergat) ad ea quæ ſub ſenſum cadunt, id eſt artes & opificia tractanda. ſponte ferri cœperunt, hinc à Septentrionibus ea quæ mechanica dicuntur, belli tormenta, fuſoriæ artes, typographia, quæque pertinent ad metallicam diſciplinam: quam ita tractauit Georgius Agricola homo Germanus, vt Ariſtoteles ac Plinius in eo genere nihil intellexiſſe videantur. nec mirum videri debet, ſi Germanos & Britannos accire ſolent Itali & Hiſpani, quod cæleſti quodam munere occultas terræ venas inuenire, & inuentas aperire norunt. iidem quoque alumni Martis militarem diſciplinam antea ſemper, & nunc quoque incredibili ſtudio colunt, arma tractant, montes æquant, aquas deriuant, ſéque totos venationibus, agriculturæ, pecuariæ, aut iis artibus, quæ opera moliuntur, dare conſueuerunt, vt illorũ ingeniũ

in manu poſitum eſſe videatur: quod ſatis indicat omne genus ſupellectilis & inſtrumentorum, quæ ab illis tam artificioſe, tam affabrè fiunt, vt ea cæteri populi mirentur, imitari non poſſint. atque id fortaſſe voluit Plato, cum diceret Martem & Vulcanum artes reperiſſe. quod ſi Aſtrologis habenda fides eſt, qui Martem natiuitatis principem habēt, aut milites ſunt, aut opifices futuri. At mediæ regionis homines, neque ad occultas ſcientias ita nati, vt Auſtrales, neque opificiis ita dediti ſunt vt Septentrionales, ſed ad res agendas omnium aptiſſimi. nam ſi quis omnia hiſtoricorum ſcripta collegerit, iudicabit ab eiuſmodi hominibus primum profecta eſſe inſtituta, leges, mores, atque optimam Reipubl. moderandæ rationem: tum etiam mercaturam, gubernatoriam, oratoriam, dialecticam, imperatoriam denique diſciplinam. harum autem diſciplinarum magiſtri eſſe feruntur Iupiter ac Mercurius: & qui Iouem aut Mercuriū, aut vtrunque originis dominum habet, ad hæc ſuapte natura ferri dicitur. & quidem conſtat ex hiſtoriarum lectione, in Aſia, Græcia, Aſſyria, Italia, Gallia, Germania ſuperiore, quæ Polum inter & Æquatorem, à quadrageſimo ad quinquageſimum gradum interiacent, maxima imperia ſemper floruiſſe, & ab illis regionibus ſummos imperatores, optimos legumlatores, æquiſſimos iudices, prudentes Iuriſconſultos, disertos oratores, ſagaces mercatores, clariſſimos denique hiſtriones & fabularum actores ortum habuiſſe nulli ab Africa, multo minus à Scythia Iuriſconſulti, nulli oratores, rari poetæ, pauciores hiſtorici, pauciſſimi qui copioſam & vberem exerceant mercaturam, qualem Itali, Græci, Hiſpani, Aſiatici. hæc igitur cum hiſtoria conferamus, vt rectius de re tota iudicari poſſit. queritur Galenus nullos vnquam à Scythia philoſophos præter Anacharſim, innumerabiles à Græcia fluxiſſe ſcribit quoq; Iulianus Aug. vbi de Gallis agit, quorum naturam vſu diuturno cognitam & planè cōpertam habebat, Celtas nec philoſophiæ, nec diſciplinis mathematicis operam dare: ſed in Dialecticis ferè ac Rhetoricis acquieſcere, hinc Iuuenalis:

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos.

quin illa ipſa religio qua vtebantur planum facit. Deum Mercurium, inquit Cæſar, Galli maxime colūt: huius plurima ſunt ſimulacra: hunc inuentorem artium ferunt: hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturáſque habere vim maximam arbi-

arbitrantur.has igitur hiſtorias experientia diuturna comprobauit. neque enim vſquam terrarum plures cauſidici, nuſquam ciuilis ſcientia maiore ſtudio colitur,occultæ verò ſcientiæ ac mathematicæ diſciplinæ valde frigent. Contra verò Auſtrales, quod aſſiduè contemplantur propter inſitū atræ bilis humorem ſeipſos è rebus agendis ſpontè ſubducunt,ac deſertiſſimas ſolitudines quærunt.contemplationis autem ac meditationis (quæ Pretioſa mors ab Hebræis & Academicis appellatur) ea vis eſt,vt ingenium acuat,& hominem ab homine ſeiungat:quod cum adeptus eſt,nō modò rerum naturalium arcana videt, ſed etiam pernicibus alis in cælum purgata mente fertur, rerúmque diuinarum ſcientia repletur,poſt à Deo immortali ſubornatus, res arduas & admirabiles ignaris hominibus reuelat. quare mirum videri non debet ex hiſtoriarum lectione, ab illis regionibus ſummos philoſophos, mathematicos, prophetas, omnes denique religiones in orbem terrarum, velut ab vberrimo fonte fluxiſſe.non quod alibi quoque diuina mens hominem cæleſti ſpiritu afflare nolit: quod dictu nefas eſt, cum vigeat vbique Deus, non aliter ac Solis ſplendor: ſed quemadmodum idem ſplendor in aqua limpidiſſima ſeſe magis oſtētat,quam in turbida:ita quoque diuinitas in purgata mente clarius elucet, quam in ea quæ deorſum vergens contagione corporis afficitur, ac perturbationibus ſecum diffidentibus implicatur. quibus enim ſanguinis & humoris copia maior, illi ſeſe difficilius ab hac terreſtri labe ſeiungunt, vt non immeritò ſiccas animas ſapientes appellarit Heraclitus. ridiculū eſt enim ac minimè philoſopho dignum, quod H. Cardanus hominem ſapientiſſimum eſſe ait,quòd ſit humidiſſimus & calidiſſimus:cùm beſtias ipſas quo ſunt frigidiores,vt Ariſtoteles ſcribit libro 2. De partibus animantium,eo prudentiores eſſe videamus, argumento ſit prudentiſſimus elephas, cuius ſanguinem omnium frigidiſſimum eſſe Plinius auctor eſt. Quæ cùm ita ſint, facile eſt adiudicādum, an vera ſint,quæ de religione Auſtralium hiſtorici tradunt.atque in primis Leo Afer,vbi agit de templorum ſubſtructionibus.Sunt, inquit,in vrbe Feſſa tēpla ſeptingenta, quorum maximum miliaris vnius ambitum,vnamque & triginta portas habet:lampades verò nōgentas diu noctúque ardentes,Credibile quoq; eſt id quod Aluareſius in Abyſſinorū hiſtoria tradit,de inaudita magni

tudine templorum: de multitudine infinita monachorũ. qui non modò in locis deſertis, ſed etiam in pagis, in circulis, in foro, in caſtris verſantur: ex quibus etiam exercitus ſæpe conſcribuntur: cum principes ipſi hoc vitæ genus ſequantur. Rex autem qui Negus & Iochan Belul, id eſt gemma pretioſiſſima vocatur, quaſi pontificem ageret, non aliter quàm ornatu & veſtitu pontificio præeuntibus pontificibus & religionis inſignia præ ſe ferẽtibus iter facit, ieiunia verò totius populi planè incredibilia narrat, ſi quis ea cum noſtris cõpararit: ſi tamen iudicium ad hiſtoriam adhibeas, valde credibilia iudicabis: multi enim vitam lẽtè cruda vel holeribus aqua pura coctis, & planè inſipidis ſine pane ſuſtẽtant, alij circulos ferreos quaſi cingulum nuda cute geſtãt. pleriq; ieiuniorum tempore, id eſt, anni tertia parte, noctes inſomnes ducunt. quidam collo tenus in aqua dormiunt: nõ deſunt qui ſtantes horas xxiiij. cælum conſtanter intuentur. omnes ſtatis diebus verberum ac flagellorum crebris ictibus ſe lacerãt: qui verò in religionem vel minimum peccãt, aut qui ligneã crucẽ oſculari dedignantur (vti ſunt nõnulli) flammis vltricibus comburuntur. poſtremò quod ad Rempublicam tuendam & beatam vitam plurimũ prodeſt, res aduerſas æquè ac proſperas ab vnius præpotẽtis Dei voluntate fluere arbitrantur At in rebus agẽdis & Republica gubernanda quàm inepti ſint, ex eo planum fit. quod apud eos, qui deliquerunt, nõ prius verberari deſinũt, quam mulctam verberantis arbitrio ſoluant. Princeps autem iudicũ, qui veluti Cancellarius maxima quæq; moderatur, ſæpe iuſſu regis verberibus cæditur. homicida propinquis interfecti cruciandus traditur. omnia verò iudicia ſine vllis actis, aut ſcriptura conficiuntur. debitores, niſi ſoluendo fuerint, creditoribus in ſeruitutem addicuntur. nulla ſtipendia militibus dãtur, nulli commeatus, ſed hordeum quiſque, aut quid ſimile ferre tenetur. nullæ ſũt vrbes, nulla caſtra, nulla propugnacula: populus in pagis, princeps in tentoriis huc illuc vagatur: tametſi pretioſiſſimam ſupellectilem, & theſauros habet infinitos, nullus papyri vſus, ſed rationes publicæ pellibus conſignantur: quæ arguunt eiuſmodi homines rebus agendis, parum idoneos eſſe. Minus etiam Scythæ, qui omnia vi & armis ſeruilem in modum, ac belluarum more exequuntur: vt de veteribus Germanis Tacitus ſcribit: Nihil magiſtratus publicè aut priuatim gerit ſine armis, cui Boemus

mus Germanus & Munſterus his quoque temporibus his verbis ſubſcribunt,Iniurias illatas raro iure, ſed ferro & rapinis vlciſcũtur,nec prædicari erubeſcunt, quid eſt autē iniquius aut magis barbarum,quàm quod Clageni fieri ſolet,ſi quis furti ſuſpectus ſit,necatur deinde quæſtio habetur,hũc morem Hunnis & Gothis acceptum ferunt. Ab illis etiam duelli leges profectæ.neque enim de omnibus iniuſtitiæ generibus vllum turpius aut maius eſſe poteſt, quã vt imbecillus ac tenuis accepta iniuria ſit infamia dignus, niſi cum aduerſariò,quantumcumque viribus præſtet, armis de certarit.ac vitam periculis obiecerit. nam iſta ratione Scythæ,ſi cum belluis, quæ robore præſtant, conferantur, iure infames ſint. Sed natura ſic comparatum eſt, vt Scythæ, qui minimum rationis,plurimum roboris habent,ſummam omnium virtutum in bellica laude conſtituant: Auſtrales in pietate ac religione: medij verò in prudentia. ac tametſi omnes modis omnibus Rempublicam tuentur, nihilominus tamen alij viribus, alij metu diuino reliqui legibus ac iudiciis magis vtuntur. Itaque mirum videri non debet, ſi Calipharum , ſeu Pontificum Iſmaeliticæ regionis tanta fuit maieſtas, vt non modò legum ac religionum, verum etiam imperij & armorum, omniúmque poſſeſſionum, libertatis denique & ſeruitutis, poſtremò vitæ ac necis ius in omnes haberent. ſed ab eorum imperio Turcæ, Scytharum progenies, ac Mameluchi genere Circaſſij. primi deſciuerunt, eóque de veteri poſſeſſione deturbarunt. ac fortaſſe illud eſt,quod à Poetis iactatur, Saturnum ab Ioue de imperio deturbatum,id eſt religioſos ac ſapientes homines primis tēporibus iuſtitiæ fruendæ cauſſa reges eſſe creatos:ſed cum ſola pietate homines in officio cōtinere ſe poſſe arbitrarentur:neque tamen id præſtare poſſent.cum ſcilicet pleriq; nec metu diuino , nec vlla religione ducerētur, prudentiores accepta poteſtate Rempublicam regere:religioſi verò ac philoſophi, ſacrificiis & contemplationi operam dare, plebs militiam,agriculturam & opificia tractare cœpit: ex quo factum eſt, vt ſapientes precibus & monitis, prudētes imperio ac iuſſu, robuſti viribus & executione Rēpubl.tuerētur.nã his tribus partibus.decretis inquã, edictis & executione Reſpublica continetur.monent Pontifices ac ſapientes:iubēt magiſtratus,exequuntur miniſtri.ſic Anaxagoras Periclem,Plato Dionem,Socrates Nicoclem, Plutar-

chus Traianum, Polybius Scipionem. atque omnino Magi Perſas, Brachmanæ Indos, Mantes Græcos, Pontifices Romanos ſalutaribus ſapientiæ præceptis, aut quacunque religione informabant: quæ tamen ad res agendas inepti erant, quod Plato ſapientiſſimus accepta ciuitate, quæ ſe illi commiſerat, planum fecit. Itidem Ariſtoteles Anaxagoram ſapientiſſimum virum prudentia caruiſſe ſcribit: etenim ſeipſum fame ac inopia, præ negligentia rei familiaris interire paſſus eſt. id quod Theodoro Gazæ in extrema ſenectute contigit. Itaque Philo Moſem magnis laudibus commendat, quod vnus omnium mortalium fortiſſimus imperator, prudentiſſimus legiſlator ac diuiniſſimus propheta extiterit. Quod igitur de vna ciuitate, idem quoque de mundana Republica iudicandum relinquitur, vt diſtributis populorũ muneribus, Auſtralium ſapiẽtia, Scytharum robur, mediorum prudentia quodammodo propria ſit. id quod etiam in animæ partibus videre eſt. etenim mẽs ipſa monet, ratio iubet: ſenſus autem veluti ſatellites ad exequendum adhibentur. & in triplici animę facultate, animali, vitali & naturali, vna quidem à cerebro motum & ſenſum: altera ſpiritum à corde vitalem: tertia ab hepate vegetationem. neque enim melius, opinor, inſita populo cuiq; natura intelligi poteſt, nec de hiſtoria quaque iudicium certius ac verius fieri, quã ſi microcoſmus hic cum magno homine, id eſt, cum mundo conferatur. quod igitur Plato in ſua, idem nos in mundana Republica faciemus. ſed paulo aliter quam ille. voluit enim penes cuſtodes imperium eſſe, quos in cerebro quaſi Palladem in arce collocauit: in quo videtur Saturnia regna reſtituere voluiſſe: hinc eius illa vox ab omnibus laudata, ſed à paucis intellecta, Aut reges philoſophari, aut philoſophos regnare. at philoſophia, id eſt, rerum pulcherrimarum perpetua contemplatio, vt omnes Academici volunt, nihil habet cum negotiis militaribus aut ciuilibus commune. militibus autem arma tribuens, in corde ſtationem dedit, quod illic iraſcendi vis poſita ſit. poſtremò agricolas & opifices in hepate, vt res neceſſarias & alimẽta Reipublicæ ſuppeditent. ſed ſine magna pertubatione fieri non poſſunt, vt ſuo loco dicemus, nunc illud tantum quod ad mũdanam Rempublicam & populorũ naturam ſpectat, videamus: ac ſi fieri poteſt, hunc mundum velut hominem congruenti ſitu conſtituamus. Nam in eo quoque ſcriptores à ſeipſis plurimum

rimum diſcrepant. Homerus, Ariſtoteles, Plato, Galenus, Pythagoras, Auerroes, mundi huius, quem Animal vocant, dextrum latus in ortu poſuere, ſiniſtrum in occaſu. Plinius & Varro contra ſtatuunt, in ortu læua, in occaſu dextra, ex veterum Latinorum more. Siniſtra, inquit Varro, in templis ab oriente, dextra ab occaſu, templa vocat cæli regiones ab auguribus lituo diuiſas. ſic Mahumetici precantur. Augures tamen ad ortum ſe conuertebant. vt Liuius libro primo ſcribit. Augur dextras ad Meridiem partes. læuas ad Septẽtrionem. cui ſanè congruere videtur Dauidis Pſalmus LXXXIX. verſ. XIII. צפון וימין אתה בראתם id eſt Aquilonem & dextrum tu creaſti eos, vbi omnes interpretes plagã intelligunt Auſtralem pro dextro, ſic enim Chaldæus interpres, huc accedit, quod Orientem. פנים, id eſt, faciem appellant. ex quo ſequitur Auſtrum lateri dextro tribui facie ad Orientem conuerſa, quo more vtimur in votis concipiendis, ſed cum nullam ſui dicti rationem afferant, Philonem ſequimur, cui etiam conſentiunt Empedocles, Lucanus, Cleomedes, Solinus. nam Moſes ſacrarij ſiniſtrum ad Meridiem, dextrum ad Septentrionem conuertit: idque optima ratione. quia motus rapidus eſt ab ortu verſus occaſum: hominis verò greſſus, non in terga fit, aut latera, ſed ad anteriora. hinc Lucanus:

Vmbras mirati non amplius ire ſiniſtras.

Græcis quidem dextra ſiniſtris meliora: ſed apud Latinos ſiniſtra in auguriis valde proſpera exiſtimantur, vt Plutarchus & Plinius tradunt: non quia ſol oritur ſiniſtra, vt Plinius voluit, ſed quia pars ſiniſtra vergit ad Auſtrum. quæ mundi plaga reliquis præſtat, ſiue ſtirpium, ſiue metallorum, ſiue gemmarum, ſiue hominum, ſiue animorum, ſiue cæleſtium corporum dignitate: ac propterea verſus Auſtrum Abrahæ profectiones dirigi putant Hebræi: ab Aquilone verò, inquit Ezechiel, venit omne malum. quin etiã Arabes & Mauri, vt eſt apud Picum Mirandulam, malos dæmones ad Auſtrum, aut nullos, aut raros eſſe aiunt, ſiue propter lucis copiam, qua fugari putantur, ſiue propter aeris tenuitatem, quo ſuſtineri nequeunt. ad Septentrionem verò nuſquam copia maior dæmonum & maleficarum, ſi Saxoni Grammatico & Olao fidem habemus. Præterea poſuimus Septentrionales robuſtiores, Auſtrales debiliores. at ſiniſtra quoque pars hominis debilior eſt, dextra validior. vt Macrobius lib.

Digitized by Google

vij.cap.4.Saturnal.ſcribit: & in vtero dextro mares, in ſiniſtro feminas moueri Plinius cum Varrone, Ariſtotele & Hippocrate ſcribit. Et Artemidorus dextrum oculum filium, ſiniſtrum feminam ſignificare ſcribit in ſomniorum interpretatione. & dentes dextros amicos, ſiniſtros amicas interpretatur. & in vniuerſum libr. xxvii. dextras partes viris, aut iunioribus: ſiniſtras feminis aut ſenioribus tribuendas eſſe. & Ariſtoteles lib. iiii. c. iii. & ix. & lib. iiii. c. i. & lib. i. c. xv. de Hiſtoria animal. ait, dextram partem eſſe maſculam, ſiniſtrã feminam. pes quoq; dexter, & brachium dextrum maius eſt (id quod ſutores etiamnum intelligunt) & vegetius ſiniſtro. deinde planum fecimus Scythas rubicundos eſſe, ac multo ſanguine abundare, Auſtrales verò exſangues & atra bile plenos: at in dextro latere ſitum eſt hepar. in ſiniſtro lien: hic atræ bilis, illud ſanguinis conceptaculum. demonſtrauimus quoque Scythas intemperantes & iracundos eſſe, & impetu ad vindictam ferri: Auſtrales conſilio ſuſcepto id quoque dextro, illud ſiniſtro lateri congruit: nam atra bilis quietos, fel iracundos, iecur intemperantes efficit. conſequens eſt igitur, vt in hac Republica mundana Scythas, quaſi milites & opifices in dextro latere, Auſtrales in ſiniſtro: tum mediæ regionis homines in corde, veluti magiſtratus in media ciuitate, conſtituamus. eſt enim cor medium inter cerebrum & iecur, atque inter iecur & lienem. fecit autem natura, inquit Ariſtoteles, quoſdam ſeruos & eorũ robuſta corpora ad neceſſarios vſus, alios debiles, ſed valde vtiles ad vitæ ſocietatem. nec me mouet quod Hebræi perinde, vt reliqui populi dextra ſiniſtris pręſtare putant: vt videre eſt Pſalm. cix. Matt. xxii. Marc. xii. Matth. xxv. xxvi. & Actor. vii. ad Coloſſen. iii. ad Hebræos i. & x. ad Epheſ. i. Hoſtien. Ioan. Andr. Panorm. in c. ſolitæ de maioritate & obedient. Ariſtoteles lib. xxxi. cap. xi. xiii. xix. xxv. & libr. xxxii. cap. vii. & Iacobus dextram capiti Ephraim ſuperpoſuit benedicendi cauſſa. In eadem ſententia fuit Bald. ad l. decernimus. de ſacroſanct. eccleſ. c. & Curtius ſenior conſil. lxxiiii. honoratiorem locum eſſe à dextris. Plaut in Pſeud. Omnes ordines ſub ſignis ducam, legiones meas aui ſiniſtra, auſpicio liquido atque ex ſententia: Cicero de Legib. iii. is aue ſiniſtra, dictus populi magiſter eſt, rationem reddit Cicero. Quanquam haud ignoro, quæ bona ſint, ſiniſtra nos dicere, etiamſi dextra ſint: ſed certè noſtri ſiniſtrum nominauerunt, externi dextrum.

clarius

clarius etiam M. Varro libr. v. epiſt. quæſt. A deorum ſede cum in meridiem ſpectes, ad ſiniſtram ſunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes, factum arbitror, inquit, vt ſiniſtra auſpicia meliora, quam dextra exiſtimentur. Nihilominus tamen ex Latinis plerique ſiniſtra mali ominis eſſe opinantur. Maro:

Arboribúſque ſatiſque Notus pecorique ſiniſter.

& Cicero. Nemo me ſiniſtris ſermonib. carpit, neminem ipſe reprehendo niſi vnum me.

Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix.

Sed ea ratio eſt, quod dextra ſiniſtráque variè acceperunt. Nam vbique Hebræi omnium populorum mortem ſecuti dextra in Meridie, ſiniſtra in Aquilone poſuerunt: quia populi omnes Solem adorabant facie ad orientem conuerſa: quod vetuit Moſes, ſed vtcunque ſit, Meridiem hoc vel illo modo Aquiloni præſtare conſtat, & hominis dextram Aquilonis eſſe. hoc igitur à Platone diſſentio, quod ille milites in corde, magiſtratus in cerebro, plebem in iecore. ego pontifices ac ſapientes in cerebro malim, magiſtratus in corde. opifices ac milites, qui ex plebe leguntur, in iecore. neque enim vis animoſa cordis robur efficit, quod ſanguinis ac iecoris proprium eſt, ſed ad actionem impulit. certè Machiauellus optimum imperatorem ab Italia, non militem deligi voluit, quod maiore prudentia, quàm robore valent: corporis autẽ munus, inquit Ammianus, à milite: ab imperatore animi poſcitur. nec verò imperatoris eſt, vt ait Plutarchus in Pelopida: cominus cum hoſte pugnare: nec magiſtratus lictorem agere, ſed imperare ac iubere. cum autem Plato Philoſophis ac ſapientibus imperium tribueret, quos ad contemplationem idoneos, ad lectiones ineptos eſſe ex hiſtoria docuimus, conſequens erat in corde milites collocare, qui tamen optimi ex agricolis, vt Plinius ſcribit de veteri Romanorum diſciplina, vel ex opificibus vt noſtra ætate, leguntur: quod ad labores obduruerunt: nam Ariſtoteles operarios & opifices inter plebeios recenſet. Et quidem videmus Scythas, aut Germanos milites antea ſemper atque his temporibus magna mercede quæri. vt planum ſit, milites optimos ex agricolis & plebeis, quorum vis in manu poſita eſt, ſemper legi conſueuiſſe. Atque hæc ſi ad cæleſtia referantur, æquè ſibi congruent. nam ſidemus lieni Saturnũ, cordi Iouem, Cyſtifelli Martem, Lunæ iecur: recurrent illa

quæ ab Aſtrologis cuique parti corporis tribuũtur. eſt enim Mars cum Luna, quaſi folliculus fellis cum iecore quod vniuerſum corpus alit ac vegetat, vt Luna mundum elementarem: quæ lumine aucta ſtirpes, aquas, animantia vehementer auget, qui verò Lunam habent in ortu, robore & optima valetudine præſtare dicuntur, quæ omnia Scythis optimè conueniunt, accedit illud quod ſcribit Cæſar de Germanis: Vita omnis, inquit, in venationibus atque in ſtudiis rei militaris conſiſtit. quid autem Dianæ ac Marti magis proprium eſſe poteſt? illud etiam animaduerſione dignum, quod Plinius ſcribit: fulgura tonitruáque in media regione fieri, nulla in Æthiopia & Scythia. Idq; ab incolis compertum habemus. Iouis autem propria ſunt fulmina & tonitrua, non modò poetarum, ſed etiam phyſicorum opinione. Quod ſi quis Solem, quem omnium communem poſuimus, cordi tribuat, tum quod in medio planetarum, vel vt Copernicus, in centro mũdi poſitus ſit: tum quod vitam omnium maximè diuturnam ſignificet, & calorem temperatum habeat, non vt Mars vrentem, nihil repugno: ac fieri poteſt, vt ſit omnium communis & partis cuiuſdam proprius: quæ tamen omnia non extremis, ſed temperatę regionis hominibus congruũt. Hæc rurſus populorum ratio triplex ad mundum triplicem referri poteſt, ſcilicet intelligibilem, vbi mentes: cæleſtem, vbi ſidera, elementarem, vbi rerum ortus ac interitus. huc etiam pertinet triplex animorum ordo (præter eum qui eſt extra ordinem, qui nulla mundi contagione violatur) primus quidem puras hominum mentes in Deum conuertere: alter Reſpublicas moderari: poſtremus circa materiam & formam occupari videtur. Quę cum ita ſint, triplex hoc hominum genus, Scythæ, inquam, Auſtrales & mediæ regionis homines, ad triplicem animæ vim, ſcientiæ, prudentiæ & artis, quæ in contemplatione, actione & effectione poſita ſunt ad νοητικὴν, θυμικὴν & ἐπιθυμητικὴν. ex ipſius cerebri, cordis & iecoris: cœleſtiúmque ſiderum vi commodè, vt opinor, & ad hiſtoriarum omnium certiſſima iudicia referri poſſunt. Et quemadmodum ſex annorũ millibus mundi elementaris cõuerſionem ex Heliæ cuiuſdam Rabbi coniectura fore aiunt: ita quoque duobus annorum millibus homines religione ac ſapientia præſtiterunt, ſiderúmque cæleſtium motus, ac naturæ vim vniuerſam magno ſtudio conquiſierunt. duobus item annorum millibus in conſtituendis ciuitatibus, in legi-

bus

bus ſanciendis, in coloniis deducendis occupati fuerunt: quibus temporibus à Saturno ad Iouem, ab Auſtralibus ad mediæ regionis homines imperia ſunt delata. conſequentibus annorum millibus. id eſt à Chriſti morte, variæ artes antea incognitæ, & opificia in lucem venerunt: tum etiam bellorum motus ingentes, idque toto terrarum orbe, cùm ſcilicet ſuperſtitio Iouis atque imperia, vt ita dicam, abrogata, & ad Scythas Martis alumnos tranſlata fuerunt, atque hinc repente legiones Gothorum, Burgundionum, Herulorum, Francorum, Longobardorum, Anglorum, Britannorũ, Hunnorum, Vãdalorum, Gepidarum, Normanorum, Turcarum, Tartarorum, Moſchouitarum, Europam & Aſiam impleuerunt. Siue igitur vlla vis eſt cæleſtium corporum in hæc inferiora, vt etiamnum theologi confitentur, ſiue nulla, vt plerique putant: nihilominus id, quod eſt, vt aiunt, & ὅτι ἔστι, ſenſu percipimus, tametſi cauſſæ ſunt obſcuriores. Ex quo multa non modò hiſtoricorum, ſed etiam philoſophorum & aſtrologorum ſcripta intelliguntur: hiſtoriæ verò falſæ ſint nec ne, facillimè iudicantur: vt illud Ptolemæi, Aſiani Auſtrales, animis conſiliiſque excelſi, fortes, bellicoſi: Septentrionales ſapientes, magi, rerum diuinarum periti & iuſti hæc plane falſa aut penitus ſunt inuerſa. falſum quoque id quod Plinius ſcribit, corporum proceritatem æquè in Auſtro ac Septentrione, quod huic humoris alimentum, illic ignium vis maior eſt non modò in hiſtoria, ſed etiam in ipſa ratione peccat. infinita ſunt eiuſmodi apud Ariſtotelẽ, Hippocratem, Galenum, Diodorum, Herodotum, Volaterranum, Sabellicum, quæ ſingula ſi perſequar, infinitus ſim. ſatis eſt digitum ad fontes intẽdiſſe, vt quid de vniuerſa populorum omnium hiſtoria iudicandum ſit, verius ac melius intelligatur. Sed cum alij ab aliis, & ſecum ipſi ſæpe diſſentiant, in eo tamen omnes præter D. Hieronymum conueniunt, Gallos eſſe leues. idque à Cæſare ſcriptum, à Tacito & Trebellio confirmatum, ab Italis & Germanis ſæpe repetitum: maximè tamen à Sleidano in concione Caroli Imp. alij tamen alias quoque gentes leues appellant: Syri, inquit Liuius, Aſiatici, Græci, leuiſſima omnium genera. de Scythis, quibus cum nihil habuere commercij, nihil prodiderunt. Si igitur leuitatem appellant animi quandam alacritatem ac celeritatem, quæ medię regionis homines omnium aptiſſimos ad agendum reddit, ſanè Galli, Itali, Pannonij,

Aſiatici, Chaldæi, Parthi, qui à ſcriptoribus hoc vitio notantur, leues ſunt. & quidem Iulius Scaliger Veronenſis de Gallis in hunc modum ſcribit, Gallos videmus ad omnia momenta euentuum, diſciplinarum promptos & verſatiles, qui animorum vigor igneus maturáque celeritas, nulli alij nationi data eſt. quocunque incubuere feliciſſimè ſe dant, ocyſſimè proficiunt, gnauiter exercent mercaturam, literas, arma, eruditionem, candorem, eloquentiam, omnium tamen gentium ac nationum fide ſunt maxima, integra & conſtanti. hæc ille. At Scythæ craſſis humoribus quaſi pondere obruuntur, ne animi vis emergat. Auſtrales ab atra bile in pulcerrima rerum magnarum contemplatione retinentur: quo fit vt celeres motus animorum quieſcant. Idque videmus non modò in Mauris & Pœnis, ſed etiam in Hiſpanis, quod propius ad Auſtrum accedunt. tanta eſt in illorum oratione, geſtu, inceſſu, & ab omnibus actionibus tarditas, vt inertia languere videantur: Galli verò tam celeriter omnia, vt prius rem geſſerint, quam Hiſpani conſilium inire poſſint. greſſu verò tam celeri feruntur, vt eos currere, non incedere putent Hiſpani. nec minor in diſcendo facilitas ac celeritas, quam in aliis actionibus, quæque Auſtrales cogitatione diuturna inuenerunt, celerrimè conficiunt & imitantur, vt non immeritò Cæſar eorum docilitatem admiretur: quæ magna ſunt flauæ bilis argumenta, nam Galenus cum humorum virtutes à corpore ad animum transfert, flauæ bili prudentiam tribuit, atræ conſtantiam, ſanguini lætitiam, pituitæ manſuetudinem: ex quibus inter ſe confuſis, infinita varietas conflatur: iidem humores ſi abundare, aut aduri, aut labefactari cœperint, in contraria vitia inclinant. quo fit vt flaua bilis abūdans in temeritatem prorumpat, aduſta in phreneſin. præceps igitur & nimia celeritas in agendo conſiliis inimica, fecit vt Galli leues appellarentur. Sed cum leuitas nihil aliud ſit, quam in dictis & factis inconſtantia, quædam profectò temeritas debuit, non leuitas appellari. aut ſi leues quoque iudicamur, Scythæ nos in eo genere facilè ſuperabunt. eſt autem contrariorum cōtraria diſciplina. igitur ſi Auſtralis ater eſt, Septentrionalis candidus: ſi magnus hic, ille paruus: hic robuſtus, ille debilis: hic calidus humidus, ille frigidus ſiccus: hic piloſus, ille glaber: huic rauca vox, illi clara: hic calorem metuit, ille frigus: hic lætus, ille triſtis: hic ſociabilis, ille ſolitarius: hic audax,

audax, ille timidus: hic vinoſus, ille ſobrius: hic ſui & alieni negligens, ille circumſpectus & ceremoniis deditus: hic ruſticè arrogans, ille animo elatus: hic prodigus, ille parcus: hic minimè ſalax, ille ſalaciſſimus: hic ſordidus, ille nitidus: hic ſimplex, illè verſutus: hic miles, ille ſacerdos: hic opifex, ille philoſophus: hic manibus vtitur, ille mente: hic terræ venas, ille cæleſtes inquirit, ſi igitur Pœni pertinaces, vt Plutarchus ſcribit, quid Scythæ? docuimus vtroſque crudeles ac perfidos eſſe cum in vitia labuntur, ſed contrarias attulimus cauſſas. quod ſi vitia ſunt extremorum, conſequens eſt, vt ſi pertinax Auſtralis, Scytha leuis ſit, intermedius cõſtans: certè barbari, & qui minus habent rationis, ad belluarum ſimilitudinem propius accedunt, quæ vt facilè irritantur, ita facilè placantur, & paulo momento huc illuc ſine ratione feruntur. Conſimiliter pueri ac feminæ amicitias contrahunt ac deponunt, homines conſilij participes non item: & in hominum genere, quo quiſque plus ingenio valet, eo minus ad amicitias, vel odia, vel opinionum nouitatem trahi ſolet, eo tamen per tractus ægrè diuellitur. ac mihi propius intuenti, Auſtrales intermedij, & Scythæ: ſenum virorum & adoleſcentium mores & humores habere quodammodo videntur. quod verſu antiquo percommodè ſignificatur:

Ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ μέσων, εὐχαὶ δὲ γερόντων.

Vota ſenum, iuuenum facta, & conſulia virorum.

ſenes appello, qui nondum decrepiti ſunt. Scythæ quidem humidi, calidi, adoleſcentium in modum: Auſtrales frigidi, ſicci, quod ſenibus congruit: qui mediam ætatem attigerũt, temperiem optimam conſequuntur. iam verò ſi Ariſtoteli credimus ad Theodecten ſcribenti, adoleſcentes cupiditatibus & ἐπιθυμίᾳ intemperanter laborant, quod hepatis & vulgi proprium eſſe docuimus. ſubiicit Ariſtoteles: εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται, id eſt cum ſint leues ac mutabiles, eos repentè faſtidium ac deſiderium capit nouarum cupiditatum. & paulo pòſt: Repentinæ voluntates, nec tamen diuturnæ: ambitioſi, audaces, iracundi, faceti, prodigi, non improbi, ſed εὐήθεις, ac ſimplices, διὰ τὸ μὴ τεθεωρηκέναι πολλὰς πονηρίας, id quod ignorantiæ tribuit, non virtuti, ſed etiam, inquit, Valde creduli, & inani ſpe paſcuntur. ſenes contra, qui verò mediam ætatem tenent omnia ſunt

mediocriter conſecuti.ſed hæc fuſius apud Ariſtotelem. atque hæc tribus populorum generibus non modò ratione congruunt,verumetiam exemplis.nam Germani inferiores qui aut Scythæ ſunt,aut Scytharum proximi, eius leuitatis quam in Gallis accuſant, maxima ſemper indicia præbuerunt,de veteribus ſic Tacitus, Gens,inquit,non aſtuta, nec callida:aperit enim ſecreta pectoris licentia ioci. ergo detecta omnium mens poſtera die retractantur,& ſalua vtriuſque temporis ratio eſt.deliberāt dum fingere neſciunt,cōſtituunt dum errare non poſſunt.hæc ille.ſed cùm Scythicę leuitatis infinita exempla, nullum tamen maius eſt, aut in quo magis elucere conſtantia debeat,quàm in religione ſemel probata. Oſtrogothi & Vviſigothi ſedibus ab Attila pulſi petierunt à Valente vt agros permitteret, ſéque leges imperij ac religionem Chriſtianam ſuſcepturos. quod cum impetraſſent,Valentem perfidia incredibili oppreſſerūt, & viuum cremarunt.Gothi cùm in Italiam veniſſent,repentè Chriſtianam religionem,mox Arrianam ſuſceperūt. Gronlandij,qui proximè ad Polum accedunt, ingenio mobiles, inquit Munſterus,facilè Chriſtianam religionē probarunt, poſtea ad idololatriam relapſi fuerunt. Turcæ Scytharum genus,cùm primùm Aſiam inuaſerunt, Arabicam religionē ſtatim probarunt.Tartari nullo cogente Chriſtianam,mox Arabicam acceperunt. Normanni etiamnum rudes ac barbari,tametſi magnam Galliæ partem ſubegiſſent,nihilominus ſtatim repudiata gentili religione,Chriſtianam probarunt. Iſlandij verò mox idololatræ, mox etiam Chriſtiani fiunt arbitrio peregrinorum,vt Zieglerus ac Munſterus tradunt. Bohemi & Saxones Romanos ritus primi deſeruerūt. quam ſapienter nō diſputo,neque eſt huius loci. tametſi enim viros graues in primis & eruditos habuerunt, qui capitales Pontificum fraudes detexerunt;ij tamē propoſito cōſilio,ac re diu multúmque deliberata, rem omnium difficillimam ſuſceperunt. ſed de plebeis loquor & agricolis, qui repentè in eorum ſententiam re non intellecta conuolarunt.nam ſtatim Saxonia tota,Balticæ vrbes,Dania,Norvegia, Suecia Gothorum, & qui à Suecis Gothis originem traxerunt, Heluetij,mox etiam Britannia & Scotia defecerunt.diu reſtitit Germania ſuperior,quæ minus Septentrionalis eſt,nec dū planè ritus veteres improbauit.Gallia multò difficilius. & quidē Sleidanus, qui ex aliorū ratione Gallicam

licam accuſat leuitatem, confitetur ſe nouem annos, quibus in Gallia vixit, crudeliſſimas Gallorum vſtiones ſpectaſſe, quas annos quadraginta miſerrimè intulimus ac pertulimus: alteri quidem, quod religione ducti, ſeu obſequium Deo præſtare arbitrarentur: alteri quod vnius Dei cultum omnibus deliciis, opibus, honoribus, vitæ denique anteferrent. nullæ vſtiones in Germania factæ memorantur, præterquam Cæſaris Leonis natione Bauari. Italia verò à veteri opinione ægrè diuelli poteſt. ac ſi Germani in ſuſcepta religione conſtanter acquieuiſſent, multo facilius reliquos in ſuam ſententiam pertraxiſſent: ſed paulo momẽto huc illuc diſtracti, infinitam opinionũ varietatem ſuſceperunt, neque enim Huſſi tãtum, vel Martini, ſed mox etiam Anabaptiſtarũ, Leidani, Zuinglij, Carloſtadij, Oſiandri, Vveſtphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, Vvladenſiũ, Interimiſtarum, & aliorũ penè innumerabilium ſectas ſubinde combiberunt. At Auſtrales, Aſiatici & Afri, nõ niſi miraculis, & quidem cæleſtibus aut armorũ vi, à religione ſuſcepta defecerunt. Atque hæc admirabilis conſtantia, nõ in viris modò, ſed etiam in feminis ac pueris regem Antiochũ propè ad inſaniam perduxit, cùm pueros ſeptem Hebræos omni ſuppliciorum genere crudeliſſimè torqueret, nec tamen efficere poſſet vt ſuillam carnem guſtarent, quin etiã mater ipſa, filios ad mortem pulcerrimam vltro inuitabat, & certè gens illa nullis vnquam præmiis aut pœnis à ſua ſecta potuit auocari, & ſola toto terrarum orbe diffuſa, ſuam religionem ante annos ter mille ſuſceptam, acerrimè tuetur. Ipſe verò Muhamedes, cum ſuam diſciplinam nec miraculis potuiſſet, nec oratione perſuadere ad arma conuerſus, & libertate ſeruis propoſita, ſumma vi perfecit quod nulla ratione potuiſſet. Quemadmodum igitur Angli de ſua fortuna queruntur, quod cũ viribus, vt eſt apud Cominium, ſuperiores ſint Gallis, conſilio tamen longè inferiores: Itali verò Gallos ac Germanos veluti barbaros, vt Cardanus ſcribit, facillimè in fraudem impellunt: rurſus Itali Græcorum, Græci Cretenſium, hi Ægyptiorum ac Pœnorum calliditatem inſectantur: ita quoque Hebræi & Ægyptij Græcos, Itali Gallos, Galli Germanos leues eſſe queruntur. Ego verò ſic exiſtimo, eſſe in hominum dictis & factis, vt in rebus omnibus, auream quandam mediocritatem, quæ conſtantia dicitur, quæque inter leuitatem & pertinaciam mediũ tue-

tur:nec ſapientibus vnquam laudata eſt in vna ſententia perpetua permanſio, ſed vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere nequeas, tū verò gubernaculum ad omnem cæli faciem torquere, ac ſæpius velificationem mutare, ſummæ prudentiæ iudicatur: ſic in rebus humanis (diuinas excipio) quæ variæ ſunt ac ſui diſſimiles, ſententiam mutare honeſtum putat ſapientiæ magiſter: Tantum, inquit, in Republica contende, quantum probare tuis ciuibus poſſis, qui verò ſuas opiniones adeò pertinaciter defendunt, vt reuelli, turpe, vinci nefas eſſe putent: aut qui de vita, quam de propoſita ſuſceptáque opinione decedere malūt, ij neque ſibi ſunt, neq; ſuis ciuibus vtiles, & perniciē Reipublicæ afferre ſolent. itaque viri omnium opinione ſapientiſſimi, Plato, Xenophon, magiſtratibus Reipublicæ cauſſa mentiri permittunt. Cum igitur hæc vitia ſint à natura cuique genti quodammodo inſita, prius eſt hiſtoria moribus & natura cuiuſq; populi iudicanda quum maledictis vtendū, neque enim laudabilis eſt Auſtraliū ſobrietas, nec ebrietas Scytharū quam illi tantopere accuſant, admodum vituperanda, cum Auſtrales propter caloris inopiam, cibo ac potu ſtatim obruantur: Scythæ verò ſi velint, ſe cohibere non facilè poſſint, cùm vrgeantur ab interiori calore, & ingenij viribus deſerantur, ſed Auſtralium mollis victus magis vituperandus eſt, quam Scytharum ſordes in conuiuiis, quæ parum admodum differebant à paſtu beſtiarum: Tacitus de veteribus Germanis, Sine apparatu, inquit, ac ſine blādimentis expellunt famē, & paulo pòſt, In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc mēbra quæ miramur, excreſcunt. inter eadem pecora, in eadem domo degunt. Scythæ verò vbi fames ingruit, equorū ſecta vena ſub auriculis ſanguinem ſugunt, & carnibus equorum epulantur, vt de Tamerlanis exercitu proditum eſt. At Auſtrales mundi ſunt ac nitidi, nec ſordes ferre poſſunt, idque facilè intelligitur ex illis, quibus vtuntur lauacris ac balneis, non tantùm in ſacris, ſed etiam in priuatis rebus. neque ſolum ex veteribus & Xenophonte, verumetiā ex Alphareſio planum fit, quorū alter apud Perſas quoquomodo ſpuere turpe: alter apud Abyſſinos, vel mucorem vel ſputum excreare in templis, pro inſigni flagitio haberi ſcribit: Athenæus verò Aſiaticorum & Ægyptiorum delicias incredibiles tradit: in quo genere cū Marcus Antonius nobilis decoctos à Cleopatra facilè vinceretur,

ceretur, Romanos velut ineptos ac barbaros, ſeque ipſum irriſit. omitto Perſarum præmia lege tributa, iis qui nouas voluptates inueniſſent, vt ſcribit Theophraſtus, eadē eſt in geſtu & actione morum elegantia: ſuaues etiam concentus & Lydios modos fidibus conſectantur, Scythæ ſuauitatem orationis ac veneres dicēdi reſpuunt, vt ex eorum ſermone & literis ſine vocalibus aſperrimè colliſis intelligitur, nec Lydium modū ferre poſſunt: ſed vocis aſperitatem affectāt, vt ſcribit Tacitus, barritúque accēdunt animos fracto murmure obiectis ad os ſcutis, quo vox plenior & grauior intumeſcat. tubas & tympana libenter audiūt, fides negligūt. Amant etiam Scythæ mirum in modū ſocietates, & cœtus hominum inter ipſos: hinc Nomades à veteribus dicti, & iis quoque temporibus Hordæ, vt Tartari vocant, cum infinita multitudine vagantur in agris. Auſtrales ſolitudinem quærūt, & in ſiluis delitеſcere, quam in luce populi verſari malunt. Mediæ regionis homines deſcribere nihil opus eſt, ſi quis extrema perceperit, ex iis enim media facilè intelligūtur, verbi gratia: Scythæ Phrygio modo ſæpius vtuntur, Auſtrales Lydio. Medij Dorio quidem ferociores fiunt, & Martem, vt ait ille, cātu accēdunt. Lydius Auſtrales etiam molliores reddit. Dorius naturæ congruens, motus animorum ad virtutem & honeſtatem dirigit. hic igitur à Platone laudatur, ab Ariſtotele in libris de Republica vehemēter probatus, & ſuſcepta religione Chriſtianorum à Latinis tanto ſtudio ſuſceptus, vt cautum ſit, ne quis alio modo quā Dorio in ſacris vteretur, at Lacedæmonij tibia, Cretēſes cithara vtebantur in bellis: non ad cohibendam iram, vt Thucydides & Plutarchus ſcripſerunt: eſt enim iudicio Platonis & Ariſtotelis, vtiliter hominibus ad vltionem tributa: ſed cum nulli ſint Cretenſibus & Lacedæmoniis Auſtraliores in Europa, ſuæ naturæ inſeruiebant. Atque hoc vniuerſum de moribus populorum ex ipſa natura Septentrionis, Auſtri, mediæque regionis dicta ſint. De ortu verò & ocaſu in locis planis & æqualibus (de his enim agimus) iudicare difficile eſt: cum reuera nihil oriatur, nihil occidat, ſed in locis inæqualibus magnum vtriuſque diſcrimen eſſe, non modò medici, ſed etiam ruſtici & architecti maximis argumentis deprehenderunt. vt ager Taurinus oriētalis eſt. quod Alpes ad occaſum poſitos habet: Palęſtinus occidētalis, quod Hermon & Libanum ſpectat ab ortu: tametſi ſol in Æquatore

citius oritur Palæſtinis quàm Taurinis hora ferè ac dimidia, at cùm lux oriens maleficam & craſſam aëris obſuritatem moderato calore perpurgat, efficit regionem multo temperatiorem. cùm autem maximis ardoribus flagrat ſol, id eſt poſt meridiem, orientali regioni occidit: & oritur occidentali: hinc magnum diſcrimen inter Allobroges & Taurinos qui ſunt in eadem latitudine ac longitudine cæli. hoc quidem rationi congruit: ſed in locis æqualibus certa ratio nulla videtur cur Galatia minoris Aſiæ, ab Italiæ Campania differat, cùm in eadem latitudine ſint. eſt tamen Hebræorum, Græcorum, & Latinorum ſummo conſenſu, quẽm experiẽtia diuturna comprobauit, temperantior ac melior ſitus orientis, quàm obitus. hinc Ezechiel de electis facies ad orientem conuerſas adoraſſe ſcribit. & Ieſaias iuſtitiam ab oriente proficiſci. item alius, Reſpice ad orientem, & intuere lætitiam à Deo tibi venientem. his ego teſtibus libenter vtor, eóque libentius quod intelligo rerum naturalium ac diuinarum veriſſimos interpretes fuiſſe. inter Latinos Plinius libro 7. ſcribit, obſeruatione diuturna compertum eſſe peſtem ab ortu ad occaſum ferri: quod in Gallia Narbonẽſi animaduerti: vt ſi cõtra fiat, id quod accidit anno Chriſti M. D. L V I I. peſtem vbique graſſaturam ominentur. Ammianus inter Græcos teſtatum reliquit, Seleucia direpta, & aperto templi adyto quodam Chaldæorum arcanis cõcluſo, labem exiluiſſe incurabilium morborum, qui Marci ac Veri temporibus, ab ipſis Perſarum finibus, adúſque Rhenum & Gallias cuncta contagione ac multitudine morientium fœdarunt, non multo pòſt ab Æthiopia verſus Septẽtriones peſtis vniuerſum penè terrarum orbem poſtulata dicitur. huius quidem perſpicua ratio eſt, cùm Auſter humidas Septentrionis regiones afflauit, calore putredinem augente. eſt igitur cauſſa proxima in vẽtorum varietate poſita. nam venti ab Auſtro ſpirantes calidi humidi: à Septentrione frigidi ſicci ſed quia venti à cardinibus & decumanis ſpirantes leniter flare conſueuerunt: non efficiunt illam aëris varietatem, quam qui à lateribus oriuntur: quia cùm ſol à cardinibus longiſſimè abſit, exhalationes vehementes commouere nequit, in decumanis verò calor ſolis violẽtior ventum excitat, ſed eius vim cohibet, quæ ratio facit, vt vere ac autumno, ventorum vis multo maior ſit, quàm hyeme ac æſtate, omnium autem vehementiſſimi ſunt Africus &

Corus

Corus,deinde his oppoſiti Vulturnus & Aquilo,Corus quidem frigidus & humidiſſimus. Vulturnus calidus ſiccisſimus,Africus humidus calidus.Aquilo ſiccus frigidus,à cardinibus frigidiſſimi & calidiſſimi percipiuntur duo ſunt in decumanis tēperatiſſimi,ab occaſu recto Fauonius, ſed leniſſimè ac rarò ſpirat.nec ferè niſi ſole occidente : Subſolanus ab ortu valde ſalutaris, & aliquanto vehemētior Fauonio præſertim cùm ſol ab Æquatore diſceſſit. Cauſſa verò remotior & occulta cur oriens locus occidente melior ſit, cū nihil propriè oriatur & occidat, planè me latet,ſed quæ conſequuntur effectiones perſpicuæ ſunt & admirabiles.terminus autem orientis regionis mihi videtur eſſe,vt anteā dixi,in inſulis Molucarum, obitus verò in inſulis Heſperidū. eſt enim pars orbis vniuerſi dimidia.nam Meridiani harum inſularum C L X X X. gradibus à ſe inuicem abſunt. reſtat altera pars orbis,in qua ſita eſt America infinito maris ſpacio ab vtroque termino diuiſa, vt orientis & occidentis rationem habere videatur. Omitto quā multa magi de natura dæmonum vtriuſque regionis diſputant.ea tantū nūc attingo,quæ ſub ſenſum cadūt. nam grauiſſimi Græcorum ac doctiſſimi viri,Ariſtoteles inquam, Hippocrates, Galenus, Cteſias,vbique cōfirmant propoſiti, exemplis omnia pulchriora ac meliora in Aſia quàm in Europa naſci. ac tametſi propter ignotas regionum latitudines ſępe labuntur,nihilo minus tamen iis noſtra ætate planè cognitis compertū eſt, in eodem cæli tractu populos qui ad occaſum poſiti ſunt, corporis viribus lōgè præſtare,orientales ingenio. nā Celtæ innumerabiles ſæpe copias in Italiam, Græciam, Aſiam duxerunt : Itali verò non priùs in Galliam penetrare auſi ſunt,quàm imperium ad ſummum perduxiſſent, & quidem Cæſare duce, bellóque inteſtino flagrantibus Gallis. hinc laudes Ciceronis & Agrippæ in Cæſarem, quòd eas gentes domuiſſet,quarum impetus Romani ſuſtinere vix poſſent, laceſſere non auderent. At Itali Græcos ita ſubegerunt, vt nullas acceperint offenſiones. Græci verò qui ſuis armis intimos Aſiæ receſſus aperuerunt,vix vnquam in Italiam,præterquam Pyrrho rege venerunt, qui tamen victus fuga turpi ſalutem ſibi quæſiit : non aliter quàm Xerxes qui tantas copias in Græciam duxerat,vt flumina penè exſiccarentur, nihilominus tamen à pauciſſimis Græcis fractus eſt, & maximo cum ſuo dedecore repulſus:itaque Cato Murænę,Cę-

habent Septentrionis,vt poſtea dicemus:& paulatim arbores proceræ æquè ac homines Meridiem verſus eunti minores videntur. ſunt enim in Gallia Narboneſi quercus bipedales,quæ fructũ ferunt,nec altius excreſcunt. conſimiliter metallorum omnium, præterquam auri, vis in Septentrione maxima:nulla ferè in Auſtro, niſi in mõtibus altiſſimis. eruptiones verò ignium & incendia maxima verſus Septẽtrionem feruntur.nã Chimæra,Gazeuale,Veſuuius,Ætna, Picus,Carpathus,ipſáque terrarum vltima Thule(eſt enim in ſeptuageſimo gradu ſita, ac penè tota maximis incendiis ardet) cũ pleraque loca,quæ Olaus in Gothiæ deſcriptione notauit,perpetuis ignibus flagrant.& Pyrenæi ab incendiis nomen habuerunt, vltra trigeſimum ab Æquatore gradum nullæ memorantur: nec aquarum calidarum balnea,cuiuſmodi ſunt in Italia,Gallia,Germania & extrema Gothia.Illud eſt,opinor,quod Picus Mirãdula obſcurè admodum ſignificat,his verbis:Qui cognouerit proprietatem Aquilonis,intelliget cur Deus mundum iudicabit per ignem.Atq; hæc vetus eſt non modò Pici,ſed etiam Heracliti,vt ait Plutarchus,& Hebræorum opinio,qui mundum aliquando deflagraturum, ignéſque non è cælo delapſuros, vt putat Magianus,ſed ex intimis terræ viſceribus erepturos confirmãt. hoc autem incendium ad Septentrionem, non ad Auſtrum fieri neceſſe eſt,cũ hìc aquæ, illic terræ globus promineat, qui conceptos ignes alit. Tametſi enim terrarum & aquarũ orbem intuenti,tantum terræ tegi quantum detegi,& æqualis eſſe terrarum ac maris totius magnitudo videtur,nihilominus ea pars quæ libera eſt ab aquis,tota vergit ad Septẽtriones, ſi terminos Auſtri & Septentrionum, Æquatore, quod in vniuerſum fieri ſolet, definiamus. reſtat particula quædam Africæ & Americæ regionis:nam terra quę dicitur Auſtralis,ad ornatum infinita magnitudine pingitur, nõ ad rei veritatem. Itaque aut Eſdræ verba interpretari neceſſe eſt aliter atque veteres,aut abſurdum erit quod ſcribit,Deũ terræ ſeptem partes detexiſſe, aquas in ſeptima collocaſſe, abſurdius etiam quod veteres Peripatetici putarunt,terram decies aqua minorẽ:oporteret enim terram (vt nihil aliud quàm eius ſuperficies mundi centrum attingat) omnino aquis immergi, ſi vel ſepties aquarum globo terra maior eſſet,vt ex circuli ad diametrum ratione docemur: quanto magis ſi terræ centrum in centro mundi cõſtituatur?id autem

tem neceſſe eſt, cùm ad fretum Magellianum, non procul ab aduerſo Polo, terræ globus aliquantum emineat. mirum eſt tamen, ſed nauigationibus & experientia diuturna compertum, maris & aquarum molem à Septentrione verſus Auſtrum magno impetu ferri, quod Cardanus cùm in Britanniam & Hiberniam traiiciens à naucleris intellexiſſet, teſtatum reliquit. ſed cùm neque cauſſas eius rei, neque effectiones inquireret, iuſtè reprehenſus eſt à Iulio Scaligero, quaſi figmentum illud per ſeſe inuexiſſet. quod cùm pertineat ad vniuerſam mundi elementaris, hominúmque naturam penitus intelligendam: tum etiam ad id quod poſuimus confirmandum, ſcilicet terras ad Septentrionem, aquas ad Meridiem: hîc exteriora calida humida, illic frigida ſicca, hîc interiora frigida ſicca, illic calida humida obſeruationes veterum cum noſtris conferamus. Atque illud primum, quod Chaldæi igneam triplicitatem Europæ, aqueam Africæ tribuunt: deinde quod Auſter à Græcis ἐκ τῆς νότιος, quaſi ab humore Notus dicatur. eſt enim ventus ille calidus & humidus: Boreas frigidus & ſiccus: tum etiam quod aquarũ decurſus à mari Sueuico per Cimbriacam Cherſoneſum ad fretum Ixium, hinc ad Celticum & Hibericum littus omniũ conſenſione fertur. mare verò Caſpium per interiores & occultos aditus vt Mæotis in Pontum euoluitur, atque hinc per Helleſpontum in Mediterraneum excipitur, poſt ad fretum Herculeum magna vis aquarum erumpit, vt in Meridiẽ aduerſum feratur. hæc naucleri & negociatores teſtata reliquerunt, tum etiam eò nos Geographia & Hydrographia perduxit: nec temerè Plinius maiores ab Auſtro cieri fluctus prodidit, quàm ab Aquilone: tametſi rationem attulit inanem, cùm perſpicuum ſit contra fluxum maris Auſtrum niti, argumento eſt etiam quod Diodorus olim, & non ita pridem Aluareſius, deinde noſtri homines qui in Africam nauigarunt, vno conſenſu teſtantur, imbres vltra Æquatorem aſſiduos regiones infeſtare, vnde incrementa Nili. atq; id Plinius libro 11. teſtatum reliquit, perpetuos etiam ardẽti æſtate rores Africam irrigare, cuius rei cauſſam nullam adfert. poſtremum eſt quod ſol ad Auſtrum, vbi locus Hypogæi, terræ propior eſt quàm ad Septentrionem, tota eccẽtrici latitudine, ac propterea molem aquarum eò pertraxiſſe videri poſſit. Hæc noſtræ opinionis argumenta ſunt, non ſolùm probabilia, verumetiam vt opinor, ad aſſentiendum

mediocriter conſecuti.ſed hæc fuſius apud Ariſtotelem.atque hæc tribus populorum generibus non modò ratione congruũt,verumetiam exemplis.nam Germani inferiores qui aut Scythæ ſunt,aut Scytharum proximi, eius leuitatis quam in Gallis accuſant, maxima ſemper indicia præbuerunt,de veteribus ſic Tacitus, Gens,inquit,non aſtuta, nec callida:aperit enim ſecreta pectoris licentia ioci. ergo detecta omnium mens poſtera die retractantur,& ſalua vtriuſque temporis ratio eſt.deliberãt dum fingere neſciunt,cõſtituunt dum errare non poſſunt.hæc ille.ſed cùm Scythicę leuitatis infinita exempla, nullum tamen maius eſt, aut in quo magis elucere conſtantia debeat,quàm in religione ſemel probata Oſtrogothi & Vviſigothi ſedibus ab Attila pulſi petierunt à Valente vt agros permitteret, ſéque leges imperij ac religionem Chriſtianam ſuſcepturos. quod cum impetraſſent,Valentem perfidia incredibili oppreſſerũt, & viuum cremarunt.Gothi cùm in Italiam veniſſent,repentè Chriſtianam religionem,mox Arrianam ſuſcepetũt. Gronlandij,qui proximè ad Polum accedunt, ingenio mobiles, inquit Munſterus,facilè Chriſtianam religionẽ probarunt, poſtea ad idololatriam relapſi fuerunt. Turcæ Scytharum genus,cùm primùm Aſiam inuaſerunt,Arabicam religionẽ ſtatim probarunt.Tartari nullo cogente Chriſtianam,mox Arabicam acceperunt. Normanni etiamnum rudes ac barbari,tametſi magnam Galliæ partem ſubegiſſent,nihilominus ſtatim repudiata gentili religione,Chriſtianam probarunt. Iſlandij verò mox idololatræ, mox etiam Chriſtiani fiunt arbitrio peregrinorum,vt Zieglerus ac Munſterus tradunt. Bohemi & Saxones Romanos ritus primi deſeruerũt. quam ſapienter nõ diſputo,neque eſt huius loci. tametſi enim viros graues in primis & eruditos habuerunt, qui capitales Pontificum fraudes detexerunt:ij tamẽ propoſito cõſilio,ac re diu multúmque deliberata, rem omnium difficillimam ſuſceperunt. ſed de plebeis loquor & agricolis, qui repentè in eorum ſententiam re non intellecta conuolarunt.nam ſtatim Saxonia tota,Balticæ vrbes,Dania,Noruegia, Suecia Gothorum, & qui à Suecis Gothis originem traxerunt, Heluetij,mox etiam Britannia & Scotia defecerunt.diu reſtitit Germania ſuperior,quæ minus Septentrionalis eſt,nec dũ planè ritus veteres improbauit.Gallia multò difficilius. & quidẽ Sleidanus, qui ex aliorũ ratione Gal-

licam

licam accuſat leuitatem, confitetur ſe nouem annos, quibus in Gallia vixit, crudeliſſimas Gallorum vſtiones ſpectaſſe, quas annos quadraginta miſerrimè intulimus ac pertulimus: alteri quidem, quod religione ducti, ſeu obſequium Deo præſtare arbitrarentur: alteri quod vnius Dei cultum omnibus deliciis, opibus, honoribus, vitæ denique anteferrent. nullæ vſtiones in Germania factæ memorantur, præterquam Cæſaris Leonis natione Bauari. Italia verò à veteri opinione ægrè diuelli poteſt. ac ſi Germani in ſuſcepta religione conſtanter acquieuiſſent, multo facilius reliquos in ſuam ſententiam pertraxiſſent: ſed paulo momẽto huc illuc diſtracti, infinitam opinionũ varietatem ſuſceperunt, neque enim Huſſi tãtum, vel Martini, ſed mox etiam Anabaptiſtarũ, Leidani, Zuinglij, Carloſtadij, Oſiandri, Vveſtphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, Vvladenſiũ, Interimiſtarum, & aliorũ penè innumerabilium ſectas ſubinde combiberunt. At Auſtrales, Aſiatici & Afri, nõ niſi miraculis, & quidem cæleſtibus aut armorũ vi, à religione ſuſcepta defecerunt. Atque hæc admirabilis conſtantia, nõ in viris modò, ſed etiam in feminis ac pueris regem Antiochũ propè ad inſaniam perduxit, cùm pueros ſeptem Hebræos omni ſuppliciorum genere crudeliſſimè torqueret, nec tamen efficere poſſet vt ſuillam carnem guſtarent, quin etiã mater ipſa, filios ad mortem pulcerrimam vltro inuitabat, & certè gens illa nullis vnquam præmiis aut pœnis à ſua ſecta potuit auocari, & ſola toto terrarum orbe diffuſa, ſuam religionem ante annos ter mille ſuſceptam, acerrimè tuetur. Ipſe verò Muhamedes, cum ſuam diſciplinam nec miraculis potuiſſet, nec oratione perſuadere ad arma conuerſus, & libertate ſeruis propoſita, ſumma vi perfe[illegible] quod nulla ratione potuiſſet. Quemadmodum igitur Angli de ſua fortuna queruntur, quod cũ viribus, vt eſt apud Cominium, ſuperiores ſint Gallis, conſilio tamen longè inferiores: Itali verò Gallos ac Germanos veluti barbaros, vt Cardanus ſcribit, facillimè in fraudem impellunt: rurſus Itali Græcorum, Græci Cretenſium, hi Ægyptiorum ac Pœnorum calliditatem inſectantur: ita quoque Hebræi & Ægyptij Græcos, Itali Gallos, Galli Germanos leues eſſe queruntur. Ego verò ſic exiſtimo, eſſe in hominum dictis & factis, vt in rebus omnibus, auream quandam mediocritatem, quæ conſtantia dicitur, quæque inter leuitatem & pertinaciam mediũ tae-

Aſiatici, Chaldæi, Parthi, qui à ſcriptoribus hoc vitio notantur, leues ſunt. & quidem Iulius Scaliger Veronenſis de Gallis in hunc modum ſcribit, Gallos videmus ad omnia momenta euentuum, diſciplinarum promptos & verſatiles, qui animorum vigor igneus maturáque celeritas, nulli alij nationi data eſt. quocunque incubuere feliciſſimè ſe dant, ocyſſimè proficiunt, gnauiter exercent mercaturam, literas, arma, eruditionem, candorem, eloquentiam, omnium tamen gentium ac nationum fide ſunt maxima, integra & conſtanti. hæc ille. At Scythæ craſſis humoribus quaſi pondere obruuntur, ne animi vis emergat. Auſtrales ab atra bile in pulcerrima rerum magnarum contemplatione retinentur: quo fit vt celeres motus animorum quieſcant. idque videmus non modò in Mauris & Pœnis, ſed etiam in Hiſpanis, quod propius ad Auſtrum accedunt. tanta eſt in illorum oratione, geſtu, inceſſu, & ab omnibus actionibus tarditas, vt inertia languere videantur: Galli verò tam celeriter omnia, vt prius rem geſſerint, quam Hiſpani conſilium inire poſſint. greſſu verò tam celeri feruntur, vt eos currere, non incedere putent Hiſpani. nec minor in diſcendo facilitas ac celeritas, quam in aliis actionibus, quæque Auſtrales cogitatione diuturna inuenerunt, celerrimè conficiunt & imitantur, vt non immeritò Cæſar eorum docilitatem admiretur: quæ magna ſunt flauæ bilis argumenta, nam Galenus cum humorum virtutes à corpore ad animum transfert, flauæ bili prudentiam tribuit, atræ conſtantiam, ſanguini lætitiam, pituitæ manſuetudinem: ex quibus inter ſe confuſis, infinita varietas conflatur: iidem humores ſi abundare, aut aduri, aut labefactari cœperint, in contraria vitia inclinant. quo fit vt flaua bilis abũdans in temeritatem prorumpat, aduſta in phreneſin. præceps igitur & nimia celeritas in agendo conſiliis inimica, fecit vt Galli leues appellarentur. Sed cum leuitas nihil aliud ſit, quam in dictis & factis inconſtantia, quædam profectò temeritas debuit, non leuitas appellari. aut ſi leues quoque iudicamur, Scythæ nos in eo genere facilè ſuperabunt. eſt autem contrariorum cõtraria diſciplina. igitur ſi Auſtralis ater eſt, Septentrionalis candidus: ſi magnus hic, ille paruus: hic robuſtus, ille debilis: hic calidus humidus, ille frigidus ſiccus: hic piloſus, ille glaber: huic rauca vox, illi clara: hic calorem metuit, ille frigus: hic lætus, ille triſtis: hic ſociabilis, ille ſolitarius: hic audax,

audax, ille timidus: hic vinoſus, ille ſobrius: hic ſui & alieni negligens, ille circumſpectus & ceremoniis deditus: hic ruſticè arrogans, ille animo elatus: hic prodigus, ille parcus: hic minimè ſalax, ille ſalaciſſimus: hic ſordidus, ille nitidus: hic ſimplex, illè verſutus: hic miles, ille ſacerdos: hic opifex, ille philoſophus: hic manibus vtitur, ille mente: hic terræ venas, ille cæleſtes inquirit, ſi igitur Pœni pertinaces, vt Plutarchus ſcribit, quid Scythæ? docuimus vtroſque crudeles ac perfidos eſſe cum in vitia labuntur, ſed contrarias attulimus cauſſas. quod ſi vitia ſunt extremorum, conſequens eſt, vt ſi pertinax Auſtralis, Scytha leuis ſit, intermedius cōſtans: certè barbari, & qui minus habent rationis, ad belluarum ſimilitudinem propius accedunt, quæ vt facilè irritantur, ita facilè placantur, & paulo momento huc illuc ſine ratione feruntur. Conſimiliter pueri ac feminæ amicitias contrahunt ac deponunt, homines conſilij participes non item: & in hominum genere, quo quiſque plus ingenio valet, eo minus ad amicitias, vel odia, vel opinionum nouitatem trahi ſolet, eo tamen per tractus ægrè diuellitur. ac mihi propius intuenti, Auſtrales intermedij, & Scythæ: ſenum virorum & adoleſcentium mores & humores habere quodammodo videntur. quod verſu antiquo percommodè ſignificatur:

Ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ μέσων, εὐχαὶ δὲ γερόντων.

Vota ſenum, iuuenum facta, & conſilia virorum.

ſenes appello, qui nondum decrepiti ſunt. Scythæ quidem humidi, calidi, adoleſcentium in modum: Auſtrales frigidi, ſicci, quod ſenibus congruit: qui mediam ætatem attigerūt, temperiem optimam conſequuntur. iam verò ſi Ariſtoteli credimus ad Theodecten ſcribenti, adoleſcentes cupiditatibus & ἐπιθυμίᾳ intemperanter laborant, quod hepatis & vulgi proprium eſſe docuimus. ſubiicit Ariſtoteles: εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται. id eſt cum ſint leues ac mutabiles, eos repentè faſtidium ac deſiderium capit nouarum cupiditatum. & paulo pòſt: Repentinæ voluntates, nec tamen diuturnæ: ambitioſi, audaces, iracundi, faceti, prodigi, non improbi, ſed εὐήθεις, ac ſimplices, διὰ τὸ μὴ τεθεωρηκέναι πολλὰς πονηρίας, id quod ignorantiæ tribuit, non virtuti, ſed etiam, inquit, Valde creduli, & inani ſpe paſcuntur. ſenes contra. qui verò mediam ætatem tenent omnia ſunt

mediocriter conſecuti.ſed hæc fuſius apud Ariſtotelem.atque hæc tribus populorum generibus non modò ratione congruunt,verumetiam exemplis.nam Germani inferiores qui aut Scythæ ſunt,aut Scytharum proximi, eius leuitatis quam in Gallis accuſant, maxima ſemper indicia præbuerunt,de veteribus ſic Tacitus, Gens,inquit,non aſtuta, nec callida:aperit enim ſecreta pectoris licentia ioci. ergo detecta omnium mens poſtera die retractantur,& ſalua vtriuſque temporis ratio eſt.deliberāt dum fingere neſciunt,cōſtituunt dum errare non poſſunt.hæc ille.ſed cùm Scythicę leuitatis infinita exempla, nullum tamen maius eſt, aut in quo magis elucere conſtantia debeat,quàm in religione ſemel probata. Oſtrogothi & Vviſigothi ſedibus ab Attila pulſi petierunt à Valente vt agros permitteret, ſeque leges imperij ac religionem Chriſtianam ſuſcepturos. quod cum impetraſſent,Valentem perfidia incredibili oppreſſerūt, & viuum cremarunt.Gothi cùm in Italiam veniſſent,repentè Chriſtianam religionem,mox Arrianam ſuſceperūt. Gronlandij,qui proximè ad Polum accedunt, ingenio mobiles, inquit Munſterus,facilè Chriſtianam religionē probarunt, poſtea ad idololatriam relapſi fuerunt. Turcæ Scytharum genus,cùm primùm Aſiam inuaſerunt,Arabicam religionē ſtatim probarunt.Tartari nullo cogente Chriſtianam,mox Arabicam acceperunt. Normanni etiamnum rudes ac barbari,tametſi magnam Galliæ partem ſubegiſſent,nihilominus ſtatim repudiata gentili religione,Chriſtianam probarunt. Iſlandij verò mox idololatræ, mox etiam Chriſtiani fiunt arbitrio peregrinorum,vt Zieglerus ac Munſterus tradunt. Bohemi & Saxones Romanos ritus primi deſeruerūt. quam ſapienter nō diſputo,neque eſt huius loci. tametſi enim viros graues in primis & eruditos habuerunt, qui capitales Pontificum fraudes detexerunt;ij tamē propoſito cōſilio,ac re diu multúmque deliberata, rem omnium difficillimam ſuſceperunt. ſed de plebeis loquor & agricolis, qui repentè in eorum ſententiam re non intellecta conuolarunt.nam ſtatim Saxonia tota,Balticæ vrbes,Dania,Norvegia, Suecia Gothorum, & qui à Suecis Gothis originem traxerunt, Heluetij,mox etiam Britannia & Scotia defecerunt.diu reſtitit Germania ſuperior,quæ minus Septentrionalis eſt,nec dū planè ritus veteres improbauit.Gallia multò difficilius. & quidē Sleidanus, qui ex aliorū ratione Gallicam

licam accuſat leuitatem, confitetur ſe nouem annos, quibus in Gallia vixit, crudeliſſimas Gallorum vſtiones ſpectaſſe, quas annos quadraginta miſerrimè intulimus ac pertulimus: alteri quidem, quod religione ducti, ſeu obſequium Deo præſtare arbitrarentur: alteri quod vnius Dei cultum omnibus deliciis, opibus, honoribus, vitæ denique anteferrent. nullæ vſtiones in Germania factæ memorantur, præterquam Cæſaris Leonis natione Bauari. Italia verò à veteri opinione ægrè diuelli poteſt. ac ſi Germani in ſuſcepta religione conſtanter acquieuiſſent, multo facilius reliquos in ſuam ſententiam pertraxiſſent: ſed paulo momẽto huc illuc diſtracti, infinitam opinionũ varietatem ſuſceperunt, neque enim Huſſi tãtum, vel Martini, ſed mox etiam Anabaptiſtarũ, Leidani, Zuinglij, Carloſtadij, Oſiandri, Vveſtphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, Vvladenſiũ, Interimiſtarum, & aliorũ penè innumerabilium ſectas ſubinde combiberunt. At Auſtrales, Aſiatici & Afri, nõ niſi miraculis, & quidem cæleſtibus aut armorũ vi, à religione ſuſcepta defecerunt. Atque hæc admirabilis conſtantia, nõ in viris modò, ſed etiam in feminis ac pueris regem Antiochũ propè ad inſaniam perduxit, cùm pueros ſeptem Hebræos omni ſuppliciorum genere crudeliſſimè torqueret, nec tamen efficere poſſet vt ſuillam carnem guſtarent, quin etiã mater ipſa, filios ad mortem pulcerrimam vltro inuitabat, & certè gens illa nullis vnquam præmiis aut pœnis à ſua ſecta potuit auocari, & ſola toto terrarum orbe diffuſa, ſuam religionem ante annos ter mille ſuſceptam, acerrimè tuetur. Ipſe verò Muhamedes, cum ſuam diſciplinam nec miraculis potuiſſet, nec oratione perſuadere ad arma conuerſus, & libertate ſeruis propoſita, ſumma vi perfecit, quod nulla ratione potuiſſet. Quemadmodum igitur Angli de ſua fortuna queruntur, quod cũ viribus, vt eſt apud Cominium, ſuperiores ſint Gallis, conſilio tamen longè inferiores: Itali verò Gallos ac Germanos veluti barbaros, vt Cardanus ſcribit, facillimè in fraudem impellunt: rurſus Itali Græcorum, Græci Cretenſium, hi Ægyptiorum ac Pœnorum calliditatem inſectantur: ita quoque Hebræi & Ægyptij Græcos, Itali Gallos, Galli Germanos leues eſſe queruntur. Ego verò ſic exiſtimo, eſſe in hominum dictis & factis, vt in rebus omnibus, auream quandam mediocritatem, quæ conſtantia dicitur, quæque inter leuitatem & pertinaciam mediũ tue-

tur:nec ſapientibus vnquam laudata eſt in vna ſententia perpetua permanſio, ſed vt in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere nequeas. tū verò gubernaculum ad omnem cæli faciem torquere, ac ſæpius velificationem mutare, ſummæ prudentiæ iudicatur: ſic in rebus humanis (diuinas excipio) quæ variæ ſunt ac ſui diſſimiles, ſententiam mutare honeſtum putat ſapientiæ magiſter: Tantum, inquit, in Republica contende, quantum probare tuis ciuibus poſſis, qui verò ſuas opiniones adeò pertinaciter defendunt, vt reuelli, turpe, vinci nefas eſſe putent: aut qui de vita, quam de propoſita ſuſceptáque opinione decedere malūt, ij neque ſibi ſunt, neq; ſuis ciuibus vtiles, & perniciē Reipublicæ afferre ſolent. itaque viri omnium opinione ſapientiſſimi, Plato, Xenophon, magiſtratibus Reipublicæ cauſſa mentiri permittunt. Cum igitur hæc vitia ſint à natura cuique genti quodammodo inſita, prius eſt hiſtoria moribus & natura cuiuſq; populi iudicanda quum maledictis vtendū, neque enim laudabilis eſt Auſtraliū ſobrietas, nec ebrietas Scytharū quam illi tantopere accuſant, admodum vituperanda, cum Auſtrales propter caloris inopiam, cibo ac potu ſtatim obruantur: Scythæ verò ſi velint, ſe cohibere non facile poſſint, cùm vrgeantur ab interiori calore, & ingenij viribus deſerantur, ſed Auſtralium mollis victus magis vituperandus eſt, quam Scytharum ſordes in conuiuiis, quæ parum admodum differebant à paſtu beſtiarum: Tacitus de veteribus Germanis, Sine apparatu, inquit, ac ſine blādimentis expellunt famē, & paulo pòſt, In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc mēbra quæ miramur, excreſcunt. inter eadem pecora, in eadem domo degunt. Scythæ verò vbi fames ingruit, equorū ſecta vena ſub auriculis ſanguinem ſugunt, & carnibus equorum epulantur, vt de Tamerlanis exercitu proditum eſt. At Auſtrales mundi ſunt ac nitidi, nec ſordes ferre poſſunt, idque facilè intelligitur ex illis, quibus vtuntur lauacris ac balneis, non tantùm in ſacris. ſed etiam in priuatis rebus. neque ſolum ex veteribus & Xenophonte, verumetiā ex Alphareſio planum ſit, quorū alter apud Perſas quoquomodo ſpuere turpe: alter apud Abyſſinos, vel mucorem vel ſputum excreare in templis, pro inſigni flagitio haberi ſcribit: Athenæus verò Aſiaticorum & Ægyptiorum delicias incredibiles tradit: in quo genere cū Marcus Antonius nobilis decoctos à Cleopatra facilè vinceretur,

ceretur, Romanos velut ineptos ac barbaros, ſéque ipſum irriſit. omitto Perſarum præmia lege tributa, iis qui nouas voluptates inueniſſent, vt ſcribit Theophraſtus, eadē eſt in geſtu & actione morum elegantia: ſuaues etiam concentus & Lydios modos fidibus conſectantur, Scythæ ſuauitatem orationis ac veneres dicēdi reſpuunt, vt ex eorum ſermone & literis ſine vocalibus aſperrimè colliſis intelligitur, nec Lydium modū ferre poſſunt: ſed vocis aſperitatem affectāt, vt ſcribit Tacitus, barritúque accēdunt animos fracto murmure obiectis ad os ſcutis, quo vox plenior & grauior intumeſcat. tubas & tympana libenter audiūt, fides negligūt. Amant etiam Scythæ mirum in modū ſocietates, & cœtus hominum inter ipſos: hinc Nomades à veteribus dicti, & iis quoque temporibus Hordæ, vt Tartari vocant, cum infinita multitudine vagantur in agris. Auſtrales ſolitudinem quærūt, & in ſiluis deliteſcere, quam in luce populi verſari malunt. Mediæ regionis homines deſcribere nihil opus eſt, ſi quis extrema perceperit, ex iis enim media facile intelligūtur, verbi gratia: Scythæ Phrygio modo ſæpius vtuntur, Auſtrales Lydio. Medij Dorio quidem ferociores fiunt, & Martem, vt ait ille, cātu accēdunt. Lydius Auſtrales etiam molliores reddit. Dorius naturæ congruens, motus animorum ad virtutem & honeſtatem dirigit. hic igitur à Platone laudatur, ab Ariſtotele in libris de Republica vehemēter probatus, & ſuſcepta religione Chriſtianorum à Latinis tanto ſtudio ſuſceptus, vt cautum ſit, ne quis alio modo quā Dorio in ſacris vteretur, at Lacedæmonij tibia, Cretēſes cithara vtebantur in bellis: non ad cohibendam iram, vt Thucydides & Plutarchus ſcripſerunt: eſt enim iudicio Platonis & Ariſtotelis, vtiliter hominibus ad vltionem tributa: ſed cum nulli ſint Cretenſibus & Lacedæmoniis Auſtraliores in Europa, ſuæ naturæ inſeruiebant. Atque hoc vniuerſum de moribus populorum ex ipſa natura Septentrionis, Auſtri, mediæque regionis dicta ſint. De ortu verò & occaſu in locis planis & æqualibus (de his enim agimus) iudicare difficile eſt: cum reuera nihil oriatur, nihil occidat, ſed in locis inæqualibus magnum vtriuſque diſcrimen eſſe, non modò medici, ſed etiam ruſtici & architecti maximis argumentis deprehenderunt. vt ager Taurinus oriētalis eſt. quod Alpes ad occaſum poſitos habet: Palæſtinus occidētalis, quod Hermon & Libanum ſpectat ab ortu: tametſi ſol in Æquatore

citius oritur Palæſtinis quàm Taurinis hora ferè ac dimidia, at cùm lux oriens maleficam & craſſam aëris obſuritatem moderato calore perpurgat, efficit regionem multo temperatiorem. cùm autem maximis ardoribus flagrat ſol, id eſt poſt meridiem, orientali regioni occidit: & oritur occidentali: hinc magnum diſcrimen inter Allobroges & Taurinos qui ſunt in eadem latitudine ac longitudine cæli. hoc quidem rationi congruit: ſed in locis æqualibus certa ratio nulla videtur cur Galatia minoris Aſiæ, ab Italiæ Campania differat, cùm in eadem latitudine ſint. eſt tamen Hebræorum, Græcorum, & Latinorum ſummo conſenſu, quēm experiētia diuturna comprobauit, temperantior ac melior ſitus orientis, quàm obitus. hinc Ezechiel de electis facies ad orientem conuerſas adoraſſe ſcribit. & Ieſaias iuſtitiam ab oriente proficiſci. item alius, Reſpice ad orientem, & intuere lætitiam à Deo tibi venientem. his ego teſtibus libenter vtor, eóque libentius quod intelligo rerum naturalium ac diuinarum veriſſimos interpretes fuiſſe. inter Latinos Plinius libro 7. ſcribit, obſeruatióne diuturna compertum eſſe peſtem ab ortu ad occaſum ferri: quod in Gallia Narbonēſi animaduerti: vt ſi cōtra fiat, id quod accidit anno Chriſti M. D. L V I I. peſtem vbique graſſaturam ominentur. Ammianus inter Græcos teſtatum reliquit. Seleucia direpta, & aperto templi adyto quodam Chaldæorum arcanis cōcluſo, labem exiluiſſe incurabilium morborum, qui Marci ac Veri temporibus, ab ipſis Perſarum finibus, adúſque Rhenum & Gallias cuncta contagione ac multitudine morientium fœdarunt, non multo pòſt ab Æthiopia verſus Septētriones peſtis vniuerſum penè terrarum orbem poſtulata dicitur. huius quidem perſpicua ratio eſt, cùm Auſter humidas Septentrionis regiones afflauit, calore putredinem augente. eſt igitur cauſſa proxima in vētorum varietate poſita. nam venti ab Auſtro ſpirantes calidi humidi: à Septentrione frigidi ſicci ſed quia venti à cardinibus & decumanis ſpirantes leniter flare conſueuerunt: non efficiunt illam aëris varietatem, quam qui à lateribus oriuntur: quia cùm ſol à cardinibus longiſſimè abſit, exhalationes vehementes commouere nequit, in decumanis verò calor ſolis violētior ventum excitat: ſed eius vim cohibet, quæ ratio facit, vt vere ac autumno, ventorum vis multo maior ſit, quàm hyeme ac æſtate, omnium autem vehementiſſimi ſunt Africus &

Corus

Corus,deinde his oppoſiti Vulturnus & Aquilo,Corus quidem frigidus & humidiſſimus. Vulturnus calidus ſicciſſimus,Africus humidus calidus.Aquilo ſiccus frigidus,à cardinibus frigidiſſimi & calidiſſimi percipiuntur duo ſunt in decumanis tẽperatiſſimi,ab occaſu recto Fauonius, ſed leniſſimè ac rarò ſpirat.nec ferè niſi ſole occidente : Subſolanus ab ortu valde ſalutaris, & aliquanto vehemẽtior Fauonio præſertim cùm ſol ab Æquatore diſceſſit. Cauſſa verò remotior & occulta cur oriens locus occidente melior ſit, cũ nihil propriè oriatur & occidat, planè me latet,ſed quæ conſequuntur effectiones perſpicuæ ſunt & admirabiles.terminus autem orientis regionis mihi videtur eſſe,vt antea dixi,in inſulis Molucarum, obitus verò in inſulis Heſperidũ. eſt enim pars orbis vniuerſi dimidia.nam Meridiani harum inſularum C L X X X. gradibus à ſe inuicem abſunt. reſtat altera pars orbis,in qua ſita eſt America infinito maris ſpacio ab vtroque termino diuiſa, vt orientis & occidentis rationem habere videatur. Omitto quã multa magi de natura dæmonum vtriuſque regionis diſputant.ea tantũ nũc attingo,quæ ſub ſenſum cadũt. nam grauiſſimi Græcorum ac doctiſſimi viri,Ariſtoteles inquam, Hippocrates, Galenus, Cteſias,vbique cõfirmant propoſiti, exemplis omnia pulchriora ac meliora in Aſia quàm in Europa naſci.ac tametſi propter ignotas regionum latitudines ſępe labuntur,nihilo minus tamen iis noſtra ætate planè cognitis compertũ eſt, in eodem cæli tractu populos qui ad occaſum poſiti ſunt, corporis viribus lõgè præſtare,orientales ingenio. nã Celtæ innumerabiles ſæpe copias in Italiam, Græciam, Aſiam duxerunt : Itali verò non priùs in Galliam penetrare auſi ſunt,quàm imperium ad ſummum perduxiſſent, & quidem Cæſare duce, bellóque inteſtino flagrantibus Gallis. hinc laudes Ciceronis & Agrippæ in Cæſarem, quòd eas gentes domuiſſet,quarum impetus Romani ſuſtinere vix poſſent, laceſſere non auderent. At Itali Græcos ita ſubegerunt, vt nullas acceperint offenſiones.Græci verò qui ſuis armis intimos Aſiæ receſſus aperuerunt,vix vnquam in Italiam,præterquam Pyrrho rege venerunt, qui tamen victus fuga turpi ſalutem ſibi quæſiit : non aliter quàm Xerxes qui tantas copias in Græciam duxerat,vt flumina penè exſiccarentur, nihilominus tamen à pauciſſimis Græcis fractus eſt, & maximo cum ſuo dedecore repulſus:itaque Cato Murænę,Cę-

ſar Pompeij manibus obiiciebat ea bella quæ in Aſia geſſerant, contra mulierculas geſta fuiſſe: hinc illud Iuliani Auguſti, Celtæ & Germani audaces: Græci ac Romani tum bellicoſi, tum vrbani Ægyptij magis induſtrij & ſagaces, quamuis imbelles ac molles: Syri cum alacritate & facilitate animi ad diſciplinas apti. idem paulò poſt: Quid commemorem quam cupidi libertatis & ſeruitutis impatientes ſint Germani, quam tractabiles & quieti Syri, Perſæ, Parthi, ac denique populi omnes ad ortum & Auſtrum poſiti? hæc ille in libris aduerſus Chriſtianos. vbi vim ortus & occaſus apertè demonſtrat. Tacitus verò ſcribit, Batauos qui ad occaſum extrema Germaniæ tenent, omnium ferociſſimos ac virtute præcipuos fuiſſe, quid Plutarchus in Mario confirmat magnitudine quidem præſtant, vt omnes qui loca paluſtria & frigida incolũt, ita quoque bellicoſiſſimi totius Galliæ putantur, qui magis occidui ſunt: quod Cæſar ipſe primum animaduertit, Optimi generis homines inquit, ex Aquitanis & Ruthenis. omnium autem Europæ populorum maximè occidui Britanni & Hiſpani, ſtrenuiſſimi ſunt. Habet igitur occaſus cum Septentrione, ortus cum Auſtro magnam affinitatem, quod non ſolum videre eſt in animantiũ naturis, verumetiã in ſtirpibus, lapidibus ac metallis. fama conſtans eſt aurum optimum ac gemmas pretioſiſſimas ad Ortum & meridiem naſci. cætera verò metalla optima verſus Occaſum & Septentrionem. quod quidẽ Cardanus, cũ ex aliorum fama ſcripſiſſet, reprehenſus eſt à Scaligero, ſed nulla ratione. id enim artis metallicæ magiſter Agricola, grauiſſimo teſtimonio prius cõprobarat, quam Cardanus ſcripſiſſet. Aurum, inquit, totius Europæ laudatiſſimum affert Hiſpania Bætica, quæ totius Europæ maximè Auſtralis eſt: Africæ verò Æthiopia. idem paulò poſt, Oriens, inquit, & Africa tota caret minio & argento viuo: ferrum quoque rariſſimum in Africa, frequens in Cantabria (quę totius Hiſpaniæ maximè Septentrionalis eſt, & Europæ maximè occidua) in Gallia, in Germania frequens idem, Ferrũ omnium præſtantiſſimum apud Suecos & Oſtrogothos, quod Oſemutum appellant, quinetiam in Ligiis ad Sagã oppidũ in pratis ferrum erui ſcribit ad altitudinem duorum pedũ, & decennio renatũ fodi. nec altius propter aquas penetrari. Sulphuris verò nuſquã terrarum copia maior quã in inſula Thule, quæ in Iſlandia dicitur, vnde in vniuerſã Europam

pam aduehitur. Idem tradit nuſquam in Germania inueniri præter in Goldegranacho & Carpatho monte: qui cum me tallis omnibus abundat, tum verò Germaniæ terminus eſt ad ortum, & ad meridiem vergit. at ex Siderocapſa Turcæ quotannis ducenta aureorũ millia eruere dicuntur ferrum tamen difficilius inuenitur. itaq; Turcæ in vrbium direptio nibus ferrum multò magis expetunt, quàm æs aut ſtannum. & quemadmodum ferrum ad Septentrionẽ penè in ipſa ſuperficie terræ: ita aurum ad Meridiẽ in agris & arena pura reperitur. tradunt enim in regno Damuti iuxta mõtes Bet, vltra Capricornum, aurũ poſt imbriũ copiã detegi: & vt cætera metalla ignea vi coquuntur ad Septentrionẽ in monti bus Pyrenæis, Iuraſſo, Cemeno, Alpibus, Carpatho, Rhodope, Pangæo, Laurio, Tmolo, Caucaſo: ita quoq; ad Meridiẽ, aurum nõ igneo calore, ſed ſiderum cæleſtiũ vi & ardore ſolis, velut in ſuperficie terræ & arena, conflatur. nõ aliter Auſtrales & Oriẽtales homines cæleſti calore ac ſiderum vi ſuſtinentur: Occidui verò Septentrionales ignea flãma intus cõcepta. Quare cum à ſingulis ad vniuerſa relabor, tũ intelligo in Septẽtrionibus interiora calida humida, exteriora frigida ſicca: Auſtri verò, interiora frigida ſicca, exteriora calida humida: Ortũ verò & Obitum tẽperatoria. patet hoc quidem in purioribus naturis & elemẽtis quo magis ſunt à cõcretione libera. nam cùm aer ſurſum ac deorſum æſtate incaluit, tantum frigus in media regione cogitur vt grandines quæ hyeme non poſſunt. eo tempore maximo pondere cõcreſcant, ſic terra ſolis ardoribus vſta frigus coercet: quæ tamen cũ omnia gelu obriguere, intus calorem comprimit: idque videre eſt in puteis qui calorem conceptum hyeme exhalant, æſtate frigidiſſimi ſentiuntur. cum igitur in Septẽtrionibus perpetuũ quodãmodo frigus: ita perpetuus calor occupat interiora nõ modò terræ ipſius, verumetiã animãtiũ & plantarũ, vt quod ait Empedocles, calidũ in frigidũ in, calido natura collocaſſe videatur: Iã verò cũ ſtirpium & animãtiũ alimenta, ſint à calore & humore, ita ſiluarũ & animãtiũ magna copia eſt in Septẽtrionibus: hinc Plinius Germaniã ſiluarum altiſſimarum miraculo plenam eſſe tradit. quinetiam Vitruuius altiſſimas arbores in Apennino qua Septẽtrionem ſpectat, naſci ſcribit, & ea quæ ſub Polo eſſe dicitur Gronlãdia, nomẽ habet à viriditate ac multitudine ſiluarũ. In Africa nullæ ſiluæ, præterquam in montibus, quæ naturã

habent Septentrionis,vt poſtea dicemus:& paulatim arbores proceræ æquè ac homines Meridiem verſus eunti minores videntur. ſunt enim in Gallia Narbonẽſi quercus bipedales,quæ fructũ ferunt,nec altius excreſcunt.conſimiliter metallorum omnium, præterquam auri, vis in Septentrione maxima:nulla ferè in Auſtro, niſi in mõtibus altiſſimis. eruptiones verò ignium & incendia maxima verſus Septẽtrionem feruntur.nã Chimæra,Gazeuale,Veſuuius,Æetna, Picus,Carpathus,ipſáque terrarum vltima Thule(eſt enim in ſeptuageſimo gradu ſita, ac penè tota maximis incendiis ardet) tũ pleraque loca,quæ Olaus in Gothiæ deſcriptione notauit,perpetuis ignibus flagrant.& Pyrenæi ab incendiis nomen habuerunt, vltra trigeſimum ab Æquatore gradum nullæ memorantur: nec aquarum calidarum balnea,cuiuſmodi ſunt in Italia,Gallia,Germania & extrema Gothia.Illud eſt,opinor,quod Picus Mirãdula obſcurè admodum ſignificat,his verbis: Qui cognouerit proprietatem Aquilonis,intelliget cur Deus mundum iudicabit per ignem.Atq; hæc vetus eſt non modò Pici,ſed etiam Heracliti,vt ait Plutarchus,& Hebræorum opinio,qui mundum aliquando deflagraturum, ignéſque non è cælo delapſuros, vt putat Magianus,ſed ex intimis terræ viſceribus erepturos confirmãt. hoc autem incendium ad Septentrionem, non ad Auſtrum fieri neceſſe eſt,cũ hîc aquæ, illic terræ globus promineat, qui conceptos ignes alit.Tametſi enim terrarum & aquarũ orbem intuenti,tantum terræ tegi quantum detegi,& æqualis eſſe terrarum ac maris totius magnitudo videtur,nihilominus ea pars quæ libera eſt ab aquis,tota vergit ad Septẽtriones, ſi terminos Auſtri & Septentrionum, Æquatore, quod in vniuerſum fieri ſolet, definiamus. reſtat particula quædam Africæ & Americæ regionis:nam terra quę dicitur Auſtralis,ad ornatum infinita magnitudine pingitur, nõ ad rei veritatem. Itaque aut Eſdræ verba interpretari neceſſe eſt aliter atque veteres,aut abſurdum erit quod ſcribit,Deũ terræ ſeptem partes detexiſſe, aquas in ſeptima collocaſſe, abſurdius etiam quod veteres Peripatetici putarunt,terram decies aqua minorẽ:oporteret enim terram (vt nihil aliud quàm eius ſuperficies mundi centrum attingat) omnino aquis immergi, ſi vel ſepties aquarum globo terra maior eſſet,vt ex circuli ad diametrum ratione docemur : quanto magis ſi terræ centrum in centro mundi cõſtituatur?id autem

tem neceſſe eſt, cùm ad fretum Magellianum, non procul ab aduerſo Polo, terræ globus aliquantum emineat. mirum eſt tamen, ſed nauigationibus & experientia diuturna compertum, maris & aquarum molem à Septentrione verſus Auſtrum magno impetu ferri, quod Cardanus cùm in Britanniam & Hiberniam traiiciens à naucleris intellexiſſet, teſtatum reliquit. ſed cùm neque cauſſas eius rei, neque effectiones inquireret, iuſtè reprehenſus eſt à Iulio Scaligero, quaſi figmentum illud per ſeſe inuexiſſet. quod cùm pertineat ad vniuerſam mundi elementaris, hominúmque naturam penitus intelligendam: tum etiam ad id quod poſuimus confirmandum, ſcilicet terras ad Septentrionem, aquas ad Meridiem: hîc exteriora calida humida, illic frigida ſicca, hîc interiora frigida ſicca, illic calida humida obſeruationes veterum cum noſtris conferamus. Atque illud primum, quod Chaldæi igneam triplicitatem Europæ, aqueam Africæ tribuunt: deinde quod Auſter à Græcis ἐκ τῆς νότος, quaſi ab humore Notus dicatur. eſt enim ventus ille calidus & humidus: Boreas frigidus & ſiccus: tum etiam quod aquarū decurſus à mari Sueuico per Cimbriacam Cherſoneſum ad fretum Ixium, hinc ad Celticum & Hibericum littus omniū conſenſione fertur. mare verò Caſpium per interiores & occultos aditus vt Mæotis in Pontum euoluitur, atque hinc per Helleſpontum in Mediterraneum excipitur, poſt ad fretum Herculeum magna vis aquarum erumpit, vt in Meridiē aduerſum feratur. hæc naucleri & negociatores teſtata reliquerunt, tum etiam eò nos Geographia & Hydrographia perduxit: nec temerè Plinius maiores ab Auſtro cieri fluctus prodidit, quàm ab Aquilone: tametſi rationem attulit inanem, cùm perſpicuum ſit contra fluxum maris Auſtrum niti, argumento eſt etiam quod Diodorus olim, & non ita pridem Aluareſius, deinde noſtri homines qui in Africam nauigarunt, vno conſenſu teſtantur, imbres vltra Æquatorem aſſiduos regiones infeſtare, vnde incrementa Nili. atq; id Plinius libro II. teſtatum reliquit, perpetuos etiam ardēti æſtate rores Africam irrigare, cuius rei cauſſam nullam adfert. poſtremum eſt quod ſol ad Auſtrum, vbi locus Hypogæi, terræ propior eſt quàm ad Septentrionem, tota eccētrici latitudine, ac propterea molem aquarum eò pertraxiſſe videri poſſit. Hæc noſtræ opinionis argumenta ſunt, non ſolùm probabilia, verumetiam vt opinor, ad aſſentiendum

neceſſaria. Sed obiici poteſt ex Ariſtotele, febres ad Septentrionem acutiores, & caloris vim æſtate quàm ad Auſtrum maiorem. de febri ratio eſt in promptu, quæ coactis meatibus, facit vt etiam hyeme vbique acuti morbi grauiores ſint quàm ęſtate: ſed abſurdum videri poſſit, in Europa homines magis æſtate calere, quàm in Africa. illud tamen quaſi cognitum ponit Ariſtoteles. & quidem Aluareſius ſcribit Abyſſinum Æthiopem, quo die Luſitaniam appulerat cum legato Præſteianis calore extinctum fuiſſe. iam verò Hiſpani queruntur in Gallia, ſe maiores æſtate, quam in Hiſpania ſentire calores. quinetiam accepi à Purquero Germano cum Toloſæ ageret, ardenti æſtate, maiores eſſe calores in agro Dantiſco, id eſt, ad mare Balticum, quam Toloſæ. quæ ratio fecit, opinor, vt Germani, auctore Tacito, hyeme, vere, ac æſtate, definiant: autumni bona perinde ac nomen ignorent. Dani verò, hyeme & æſtate, vt Pœni, qui veris & autumni rationē non habent, quemadmodum Leo Afer ſcribit. cauſſam caloris Septētrionalis ad aeris inertiam & craſſitiem referemus: eſt enim Europa & Scythia plena fluminibus, qui ex humore interno fluētes efficiunt limoſa & paluſtria loca: hinc vapor denſus æſtate ſurſum euehitur, qui concepto calore ardentius vrit, quam aer Africæ tenuis propter fluminum inopiam. quemadmodum igitur ignis ardentius vrit in metallo conceptus quam in ligno, & in hoc quam in culmo: ſic in aere craſſo vehementius flagrat quam in tenui. quare ij, qui thermas ſumptu minore calefieri volunt, ſolum aſpergunt aqua, vt vapor elatus & aer craſſior factus, calorem ſuſtinere poſſit. argumento eſt etiam illud, quod æſtate, pluuio cælo, ſudore & calore multò magis defluimus ac languemus, quam aere ſereno: neque tamē propterea dicemus, exteriora Septentrionis Auſtralibus calidiora; quæ ſuapte natura ſunt frigida ſicca: ſed flantibus Auſtris, elatiſque vaporibus, aer calorem melius concipit ac tuetur. Africę verò terra, lapides aquæ calefactæ multò vehementius vrunt, quam in Scythia, propter radiorum acumen. commodius itaque ab Ariſtotele dici potuit, maiores aeris inflammationes æſtate fieri ad Septentrionem vſque ad ſexageſimum gradum, quā ad Auſtrum. Atque hæc in vniuerſum de moribus populorum, qui regiones planas & æquabiles colunt. Nunc ſingularium diſcrimen in locis montanis, paluſtribus, aridis, ventoſis, ac tranquillis videamus. Hoc igitur inter plana &

montana

montana intereſt in hominum naturis, quod inter Auſtrum & Septentrionem: & eadem ferè temperatura, ſi loca plana non fuerint paluſtria, vt enim maximum frigus ad Septentrionem æquabiliter fuſum eſt in planis: ſic ad Auſtrum in montanis, & media regione aeris tanta vis eſt frigoris ἐξ ἀντιπεριστάσεως τῆς θερμότητος, vt non magis Hyperborei, ſi tamen vlli ſunt, quam Lunæ montes, aut Picus in inſula Tenarife, mons omnium altiſſimus, gelu concreſcãt. id facile colligitur æſtatis habita ratione, qua tum maximè grãdo in media regione aëris cogitur, quod hyeme vix vnquam contingere videmus, quia frigus vbique diſperſum, minorem vim habet. falſum eſt igitur quod putat Auerroes, qui plantas & animantia vegetiora eſſe putat in montibus, quod cælo propiora ſint. diuiniores eſſent montani homines ac magis ingenioſi, qui tamen valde rudes ac barbari ab omnibus appellantur. falſum etiam quod Hippocrates ſcribit, mutationes temporum in montibus efficere hominum feritatem ac proceritatem. Cum autem planæ regiones Septentrionis ferè aquis immerſæ ſint, montes non item: neceſſe eſt montanos duriores, robuſtiores, ac vitæ longioris eſſe: eóque meliore habitu quo montanæ aues & pecora paluſtribus, & montanæ arbores reliquis præſtant, & quoniam nulla ferè iuga, ſed latera montium coluntur, temperatior eſt, ac magis ſalutaris ea pars quæ ad Septentrionem conuertitur, vltra quintum & quadrageſimum à Polo gradum: citra verò ſalubrior quæ ad Auſtrum. eſt enim magnum vtriuſque diſcrimen: quod ſatis intelligunt ij qui vel in mõtibus iter habuerunt. quod igitur de media regione ac populorum moribus diximus, non pertinet ad eos qui in Alpibus, Pyrenæis, Cemeno, Acroceraunijs, Hæmo, Carpatho, Olympo, Tauro, Stella, Caucaſo, Imao, & Aruerniæ mõtibus poſiti ſunt: tametſi cæli tractus eſt omniũ tẽperatiſſimus, ab Auſtralibus etiã excipiẽdi ſunt accolæ Atlãtis, Arabię mõtanæ, Bethæ, Angęi, Pici, Serraleonæ, qui mõs ὄχημα θεῶν, a Plinio vocatur. ſunt enim mõtani duri, agreſtes, bellicoſi, laboris patiẽtes, minimé que ingenioſi, idq; non tantũ in montib. Septentrionis, ſed etiã in ipſo Atlante, qui Tropico proximus eſt, magni ac robuſti homines, cuiuſmodi ſæpe vidimus, naſci dicũtur, vnde legiones cõſcribũt Mauritaniæ ac Numidię reguli. illud certè admiratione dignũ eſt, quod qui montes Arabiæ tenẽt nũquam feritatẽ & animi robur deponere potuerunt, ſed aut

naturæ viribus, aut locorum præſidio freti, in ſumma libertate ſemper vixerunt. quinetiam Turcarum princeps, vt audio, ſexaginta millia aureorum illi tribuit, vt agro Palæſtino ac Damaſceno liberè fruatur. Iam verò Marſi veteres Appennini accolæ, omnium Italiæ populorum ferociſſimi fuiſſe feruntur. vulgatum eſt illud, ſine Marſis triumphaſſe neminem. Vnde verò Goſtanus legiones conſcripſit, vt Sueciæ regnum inuaderet, niſi ex Dalecarlis qui Sueciæ montes occupant? Quid Heluetij? qui cùm à Suecis originem traxerint, non modò ſeipſos, ſed etiam finitimos populos ty-ānide oppreſſos, in libertatem vindicarunt: Auſtriæ principes ſæpè fregerunt: Germanis maximas clades intulerunt: imperij Germanici non minimam partem armis occuparunt: denique tantum armis ac viribus profecerunt, vt principum cenſores & magiſtri vocentur. ex quo intelligitur id quod ait Cicero, Ligures montanos ſuapte natura duros & agreſtes, maritimos, verſutos eſſe. omitto quàm diuturna bella, montani Cilices & Acroceraunij cum Turcis geſſerunt, quā diu potentiam eorum ducibus Caramanis ſuſtinuerunt ac repulerunt. his omnino repugnat eorum natura, qui in locis paluſtribus verſantur, qui propter humoris copiam, maiores ſunt in eadem latitudine: vt Bataui ac Phryſij, qui Rheni oſtia tenent, maiores ſunt reliquis in eodem tractu Germanis: & Belgæ propter paludes & locorum planitiem longiores ſunt Britannis, quorum regio plana eſt, vt aiunt, miniméq; paluſtris, ſed arenoſa. peſſimè qui in locis paluſtribus & calidis verſantur: vt in Ægypto & in Gallia Narbonenſi, quæ paludibus eſt immerſa: illic peſtes, hydrocele, vitiligo, lepra perpetuò graſſantur. illic quoque videre eſt languentes homines & fœdos pallore vultus. eſt enim floridus color præcipuum temperatæ regionis argumentum. aridæ verò regiones, quantumuis caleant, ſalubres ſunt tamen. nam Hiſpania, Numidia, Perſia, Chaldæa, Arabia felix, homines habent alacres, duros, ac cæteris in eodem tractu robuſtiores: cùm enim Ægyptus, Cyrenaica, Mauritania, Gallia Narbonenſis, alba lepra infectę ſint, rariſſimi tamen ſunt in Hiſpania & Numidia leproſi, vt Leo Afer ſcribit. Facit etiam vnius interdum fluminis diſcrimen, naturas hominum diſcrepantes, cùm in longitudinem fluit (vt Danubius, Niger, Eridanus, Tagus, Aſopus) quia Septentrionales ab Auſtralibus diuidit, ne tam facilè ſocietatibus & commerciis vtantur, quo

tur. quo fit vt capitalibus odiis ſæpè diſſideant. Auſtrales enim qui Nigrum flumen accolunt, parui, debiles, ſubcineritij: qui ad Septentrionem ex altera parte, maiores ac robuſtiores ſunt, ac penitus atri. nec mirum ſi Plato diis gratias egit, quod Athenienſis eſſet, non Thebanus: Athenæ tamen ac Thebæ Aſopo flumine duntaxat, ac x x. circiter milliaribus diuiduntur: ſed Athenienſes ad Auſtrum, Thebani ad Septentrionem conuerſi ſunt. qui ſunt in conuallibus ad Meridiem maiori calore vrgentur, quam qui in eodem tractu Septentrionem ſpectant: ita vt hi ad Scytharum, illi ad Auſtralium naturam magis accedant. inde fit, vt qui Carpatho adiacent Meridiem verſus retorridi ſint: ex aduerſa parte càndidi. eandem ob cauſſam Galenus homines tabidos in agrum Tabianum mittebat, inter Surentum & Neapolim, vbi vallis ad Auſtrum hyeme quoque veris temperiem habet. inde quoque morum diſſimilitudines ac diſcrepātes eorum naturæ qui Rhetiam, Carinthiam & Croatiam incolunt, ab Iſtris & Illyricis: & Inſubrum à Liguribus & Hetruſcis. ſunt etiam qui conuallibus vndique ambiuntur, qui maximis caloribus vruntur, vltra quintum, & quadrageſimum à polo gradum propter mutuum radiorum concurſum, & concluſa vndique loca. cum autem è montibus fontes & imbres limoſi fluant, neceſſe eſt fertilitatem maximam ingenerari. neque enim fabuloſa mihi videntur, quæ veteres de Mauritania & conuallibus vtriuſque Atlantis prodiderunt, centeſimam colligi meſſem, cum his quoque temporibus Leo Afer quinquageſimam ſe vidiſſe fateatur. certè Plinius ſcribit, Mauritaniæ procuratorem Auguſto tritici granum miſiſſe, quod CCCC. germina, paucis minus, haberet. magis incredibile eſt illud Strabonis de vallibus Tauri montis, racemos duorum cubitorum naſci: & ex vna ficu modios colligi ſeptuaginta. eadem ferè de agro Damaſceno, in conuallibus Libani mōtis: nota eſt Aruernorum Limonia, Taurinus ager, aurea vallis Pyrenæorum, Theſſala Tempe, vallis Sedunenſis, & Carpathi conualles: quæ tanta fertilitate luxuriant, vt montium ſterilitatem, conuallium vbertas abundè compenſare poſſit. in hac igitur frugum copia, neceſſe eſt agriculturæ deditos eſſe incolas, rem militarem negligere, otium colere, delitiis diffluere. Id quod Athenæus libro xij. ſcribit de Lydis & Vmbris deliciarum infamia flagrare, vtraque regio ſita eſt in locis planis & humilibus. hinc Pro-

pertius, Meuaniam ſitam loco plano & cauo dixit. talis enim
fuiſſe dicitur Sybaritarum, qui neque orientem, neque occi-
dentem Solem videbant, quorum delicias & luxum deſcri-
bit Athenæus. ſed ridiculè Alciatus, qui apud Plautum &
Catullum, qui porcos Vmbros appellant, parcos legit. mul-
tò etiam abſurdius, quod apud Plutarchum lib. 2. c. x. ſym-
poſiacῶν; Ὀμβρικοῖς διαίταις ad Vmbros pertinere putauit cum
de feris illic agatur, ſic enim ὀμβρίκια & ὀμβρικάλα Æliano &
Æſchylo dicuntur, catuli ferarum & qui ex oue & Muſimo-
ne fero animali naſcuntur, Vmbri à Latinis dicti ſunt. ſunt
igitur luxui dediti, qui fertiles eiuſmodi conualles habitant,
contra quam accidit iis, qui loca ſterilia colunt. ſunt enim in
bello ſtrenui milites, in pace ingenioſi opifices, aut diligen-
ter mercaturam exercent. eam ob rem Atticus ager ſterilis
Athenienſes habuit artium inuentores (apud quos otium
capitale fuiſſe memoratur:) vt Genuenſes apud Italos, Le-
mouices apud nos, Norimbergenſes apud Germanos: bea-
tiores igitur illi frugum copia, hi verò ingenio: quoniam a-
quæ gelidæ ex niuibus coactæ in valles deriuantur, fit ſæ-
piſſimè, vt ſtruma vel hydrocele capiantur, præſertim ſi val-
lis ad occaſum & Septentrionem conuertatur. nam qui Va-
ledocam agri Taurini vallem incolunt, omnes ſtrumas ha-
bent, & gulæ tumores aut tonſillas: amentes quoque ſunt &
inepti ad loquendum, vt in Aquitania Labdani populi Lab-
daciſmo balbutiunt. Atque hi morbi ab aquis ad corpora
deriuantur, ab his ad animum transferuntur, quanta ſit a-
quis ad mores immutandos vis ac poteſtas, ex Hippocrate
ſatis intelligitur, nec pluribus opus eſt, illud tamen animad-
uerſione dignum quod ſcribit Plinius, Haliacamone flumi-
ne Græciæ oues fieri candidas, Axio nigras, Xantho flauas:
hoc etiam Vitruuius confirmat. Ab aere verò, quo maxi-
mè viuimus, vitia non minora, interdum etiam maiora o-
riuntur. quod tametſi in vniuerſum diximus: ſingulare ta-
men eſt, quod ventoſa loca ferociores homines, ac mobilio-
res reddunt, quieta vero humaniores & conſtantiores ratio
perſpicua eſt. neque enim tranquilla mens eſſe poteſt in eo,
qui huc illuc iactatur. cuius rei argumento eſt, quod in mo-
tu ac tumultu contemplari nemo poteſt: ſed purgata men-
te ac turbatione vacua, tum etiam immoto corpore id fiat
oportet: & quo quiſque magis ſapit, eo tardiores habet cor-
poris & animorum motus, qui verò inſaniunt, perpetuo cor-
pore

pore æquè & animo iactantur. itaque nautas, opinor, aquarum & ventorum perpetua iactatio barbaros & inhumanos reddit. Vt vt ſit, compertum eſt Thraciam, Galliam, Britanniam, Circaſſiam, Libyam deſertam, Luſitaniam, Perſiam, Noruegiam, Noricum & Pannonias, quæ ventorum impetu magis agitari dicuntur, populos habere molliores ac ferociores, quam quæ regiones eodem cæli tractu quietæ ſunt, vt Aſſyria, minor Aſia, Italia præter Liguriam, Ægyptus, vbi cælum aureum eſſe fertur. nam Circaſſij, qui Tauricam Cherſoneſum incolunt, cæli tractum valdè temperatum habent, mirum tamen in modum feroces, perfidi, & crudeles eſſe dicuntur: ac nuſquam ventorum maior vis eſt. conſtat etiam nullos eſſe populos in Gallia Narbonenſibus, Aquitanis & Prouincialibus ferociores: qui tamen aliis Auſtraliores ſunt: vt putem partim ab Altanis (ſic enim vulgo & Plinio vocatur Vulturnus, qui Galliam Narbonenſem perpetuò infeſtat) partim etiam à Coro, ſiue Circio, qui ab incolis terra dicitur, & omnium violentiſſimè ſpirat, hanc feritatem & irrequietam animi agitationem ingenerari. Non parum etiam mores hominum & naturam immutant confuſiones populorum. neque enim verùm eſt ab eadem cæli temperie Scythas omnes ſui ſimiles eſſe, vt putauit Hipppocrates: cum vbique terrarum ſua ſit propria quædam temperatio. verior eſſet Empedoclis & Stoicorum opinio, qui, vt refert Plutarchus, diſſimilitudines oris ab imagine animo concepta fieri putant. nam belluarum ſimiles ſunt partus, quod nullis cogitationibus, vt eſt apud Plinium, ſed ſolo ſenſu mouentur. ita Scythæ, qui puras & naturæ congruentes amant voluptates, minúſque cogitationum varietate diſtrahuntur, ſimiliores parentibus liberos procreare ſolent. alia tamen ratione ducor. nam in Æthiopia, vbi hominum genus acutiſſimum & ſalaciſſimum eſſe diximus, nemo tam ſui ſimilis eſt, quam omnes omnium. ſunt autem parui, criſpi, atri, ſimi, labeones, glabri, albiſſimis dentibus, nigris oculis. Scytharum nullam eſſe diſſimilitudinem, tum Hippocrates ipſe, tũ etiam Tacitus de Germanis ſcribit, & re ipſa cõpertum habemus, quo longius à medio diſceditur, eo ſibi ſimiliores eſſe vultus. in regione media videmus infinitam hominum diſſimilitudinem. cum enim in illa regione omniũ oculi flaueſcere debeant (nam ex atro, cæruleo & flauo, omnis illa varietas oculorum conflatur) videmus

tamen præter flauos, glaucos, cæſios, nigros, rauos, & ex his infinitam confuſionem. ſunt naſuti, ſimi, criſpi, nigri, candidi, rufi, ænobarbi, puniceï, pallentes, nani, gigantes. hoc igitur tribuendum eſt hominum confuſioni, qui ab extremis ad media, velut ad optimam temperiem confluere ſolent. nam illi Scytharum, Gothorum, Turcarum, & Tartarorum innumerabiles exercitus in media regione cōſtiterunt. nulli præter Vandalos in Africam traiecerunt, ex qua paulo poſt eiecti ſunt. & cum Arabes ac Pœni, quos Saracenos veteres appellarunt, ex Africa in Europam & Aſiam colonias deduxiſſent, in media regione conquieuerunt: nulli in Scythiam penetrarunt. cum enim Hiſpaniam, Italiam & Græciam inuaſiſſent, in Gallia cæſi ac proſtrati fuerunt. poſt etiam, Galli Italiam & Hiſpaniæ magnam partem ſeruitute liberarunt. ſimiliter Celtarum ac Romanorum coloniæ, veteres in media regione ſedes quæſierunt: nullæ in Scythiam aut in Æthiopiam deductę. quemadmodum igitur videmus ex animantium & ſtirpium diuerſis generibus, diuerſas naſci formas, vt in Mulo, Pardo, Crocuta, Lyciſca, Camelopardale, quæ parentibus diſſimiles ſunt: ita quoque iudicandum eſt in hominum varietate. nihil ferè Lyciſca ex lupo concepta differt à cane, quia lupus nihil aliud eſt quam canis ſilueſter, ipſi Varroni. ſed Mulus ab Equo & Aſina, Camelopardalis, à Camelo & Panthera maximè differt: ita ſi miſceãtur Scythæ cum Æthiopibus, dubium non eſt, quin hominum genus variũ ac diſſimile ſint edituri. ſcribit Athenæus, Ptolemæum Philadelphum hominem in Scena exhibuiſſe, qui ore ac toto corpore bicolor eſſet, vno quidem latere niger, dextro candidus. Hinc igitur factum opinor, vt Dani, Saxones & Angli confuſi cum Britannis, ferociores eos fecerint, ipſi euaſerint humaniores. Britanni verò cum ſedibus pulſi in Galliam appuliſſent, animi feritatem ægrè depoſuerunt, ſéque ipſos à Gallorum ſeruitute paulatim vindicarunt. idẽ iudicandum puto de Saxonum colonia, quam Carolus Magnus in Belgas deduxit. nam ij pro libertate fortiſſimè ſemper dimicarunt: neque enim vt ſtirpes, quæ aliò tranſlatæ, citò vim amittunt, & ſoli, vnde trahunt alimenta, naturam induunt, ita quoque homines, inſitam ſuæ naturæ vim facilè mutant: ſed longa temporis diuturnitate, cum enim Tectoſages Galli, fertiliſſima quæque Germaniæ loca occupaſſent, vt ſcribit Cæſar, temporis decurſu mores & naturã ita

muta-

mutarunt, vt Cæſaris temporibus in eadem egeſtate & patientia qua Germani permanerent: eodem victu & cultu corporis vterentur. itaque L. Memmius Conſul dimicaturus cõtra Galatas, qui in magna bellicæ laudis opinione floruerant, Romanorum legiones metu Gallici nominis perterritas, in victoriæ ſpem erexit: cum diceret Galatas iampridem Gallos eſſe deſiiſſe, iam Aſiæ deliciis effœminatos, & cæli temperie feritatem amiſiſſe, vt nihil amplius eſſet ab illis metuendum. rectè enim Cyrus apud Herodotum, molles, cælo molli natos dixit: & quidem Turcæ, Scytharum animi ferociam paulatim deponunt, ac niſi militarem diſciplinam magno ſtudio colerent, facilè Moſchouitarum & Sarmatarum viribus frangerentur. Reſtat igitur vt videamus quantum diſciplina poſſit, ad immutandum hominum naturam. Duplex eſt autẽ diſciplina, diuina & humana. hæc praua aut recta. vtraq; profectò tãtam vim habet, vt ſæpius naturam vincat. nam ſi veriſſimè Hippocrates omnia plantarum genera ἡμερῶσθαι putauit, quanto id verius eſt in hominum genere: at quæ natio tam immanis ac barbara, quæ nacta duces ad humanitatem perducta nõn fuerit? aut quæ gens politiſſimis artibus imbuta, quæ humaniore cultu neglecto, in barbariem ac feritatem non aliquando degenerarit? atque eius rei cum infinita ſint exempla, nullum tamen illuſtrius eſt, quam Germanorum, qui cùm à feritate belluarum, vt ipſi confitentur, non procul abeſſent: cum in paludibus ac ſiluis ferarum more vagarentur, cum inueterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent, nunc tantum profecerũt, vt humanitate, Aſiaticis: militari diſciplina, Romanis: religione, Hebræis: philoſophia, Græcis: geometria, Ægyptiis: Arithmetica Phœnicibus: aſtrologia, Chaldæis: opificiorum varietate, populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. & quidem Machiauellus, ſuæ ætatis Italos vrbanè increpuit. quod cum ingenioſi admodum ſibi viderentur, attamen Germanos accirent, ad metiendos fines agrorum. Quinetiam Leo Pont. Max. cum Solis ac Lunæ curſum emendare vellet, legatos in Germaniam, vt olim Cæſar in Ægyptum, miſit. Eadem diſciplina fecit, vt cum Arabes & Pœni ſuapte natura molles ac effœminati, militarem ſcientiam colere cœperunt, Aſiæ & Africę imperium occuparint. Conſimiliter Maſſilienſes vrbanam diſciplinam tanta cum laude coluerunt, vt omnium populorum ſapientiſſimi ac

iuſtiſſimi, clariſſimo Ciceronis teſtimonio fuiſſe putentur. De Lacedæmoniorum diſciplina planè incredibilia narrãt hiſtorici: quæ tamen eo certiora ſunt, quo ab hoſtibus eorum profecta videmus. Neglectæ verò diſciplinæ, maius teſtimonium nullum eſſe poteſt, quam de Romanis: qui cum antea populos omnes, iuſtitiæ opinione, ac militari gloria ſuperarent, nunc ferè ab omnibus vtroque ſuperantur. ſic enim exiſtimo, Romanorum atque adeò Italorum naturam præſtantiſſimam eſſe: ſed nulla tãta naturæ bonitas eſt, quæ praua diſciplina non corrumpatur. in his ergo quæ in hominum populari ſermone verſantur, & quæ ex eiſdem fontibus quibus ego, haurire quiſque poteſt, non diutius immorabor, ſed exemplis domeſticis vtar, cum maiores noſtri vultus oblongos formoſiores eſſe putarẽt, obſtetrices ſenſim perfecerunt, vt longiſſimi viderentur: id quod videre eſt in antiquis ſtatuis & imaginibus. In India occidentali, latiſſima frõs eſt, & naſus miræ magnitudinis, id quod obſtetricibus tributum legimus. quinetiam tradit Syneſius, ſe feminam in Africa vidiſſe, quaſi formicam arte inſectam, vt ſpectantibus voluptatem præberet. ita verecundum eſt, vt his habitus feminarum, quo nunc vtuntur ad corporis formam venuſtiorem, efficiat vt partus anguſtiori thorace naſcantur, & mutata forma pulmonici euadant. Quod ſi tanta cõſuetudinis, ac diſciplinæ vis eſt in rebus naturalibus & hũmanis, vt paulatim abeat in mores & naturæ vim obtineat, quanto id verius eſt in diuinis? videmus enim religionum tantam vim eſſe ac poteſtatem, vt mores hominum & corruptam naturam penitus immutare videantur, quanquã vix fieri poteſt, vt naturæ prioris veſtigia omnino tollantur. vt enim Germani, omnium magnarum artium ſcientiam infinito labore adepti fuerint: in illis tamen ornatus, venuſtas, ordo, ratio quam in Græcorum & Italorum ſcriptis elucere videmus, multorum iudicio deſideratur: ſed vt corporum, ita librorum magnitudinem amplectuntur. nam plura ſcripſit Muſculus: plura Martinus & Eraſmus, quam quis longiſſimo vitæ decurſu legere poſſit. Auſtrales longè diſſimiles ſunt. paucis enim verſibus, omnium rerum diuinarum & naturalium arcana complectuntur: & vt corporum imbecillitatem ingenij viribus, ita librorum exiguitatem vtilitatis magnitudine compenſant. Extremum eſt, vt Ptolemæi & eorum errores refellamus, qui Zodiaci partes ac triplicitates,

tes, quas vocant, cuique regioni diſertè tribuũt, ex quibus populorum naturam iudicari poſſe putant. Aiũt, Europam inter occaſum & Septẽtriones poſitam, primæ triplicitati, hoc eſt, igneæ, Leonis, Arietis ac Sagittarij, Ioue ac Marte dominantibus ſubeſſe: Scythiam Aſiaticam, inter Septẽtriones & Ortũ, aeris triplicitati, puta Geminis, Libræ & Aquario, Iouis & Saturni radiis coniunctis: Africã inter occaſum & Meridiem triplicitati aqueæ, id eſt Cancro, Scorpioni & Piſcibus, cum Marte, Venere & Mercurio: Aſiam Auſtralẽ, inter meridiem & Ortum terræ parti, hoc eſt Tauro, Virgini & Capricorno. vna cum Venere & Saturno quæ non modò iis, quæ antea diximus, ſed etiam ipſi naturæ & hiſtoriis valde repugnant erroris initium attulit locorũ ac Geographiæ ignoratio, quæ tanta fuit, vt veteres nonnulli, Oceanũ flumen Hiberiam vrbem eſſe putarent. ac Ptolemæus ipſe, qui aliis præluxit, in quantis erroribus verſaretur, ſatis intelligunt in eo genere mediocriter eruditi errorem auxit motuum cæleſtium ignota ratio: vix enim Chaldæi annos mille quingentos in eo ſtudio conſumere potuerunt, vt ex hiſtoria ſacra & eorũ obſeruationibus, quibus vtitur Ptolemæus intelligi poteſt. neque verò motũ orbis octaui capere potuerunt: ac ne Ptolemæus quidẽ motũ trepidationis obſeruare. hæc enim Arabum, Hiſpanorum & Germanorũ ſtudiis paulatim cognita ſunt. quod enim Chaldæi, vt eſt apud Ciceronẽ, iactant ſe CCCC. & ſeptuaginta annorum millia in periclitandis, experiundiſque puerorũ animis poſuiſſe, falſum eſt, nec huius opinionis leuitas, à ſe ipſa cõfutata deſiderat orationem meam, neque enim ignoraſſent ea quæ à nobis tẽporum decurſu cognita perceptáque ſunt. Eſt autẽ omnino inexplicabile, quod de ſignis Zodiaci prodiderunt, cum ab illorũ obſeruationibus ad hæc vſque tempora, Zodiaci partes omnes ac ſigna integra, locum mutarint. nam prima ſtella Arietis, quæ annos ſexcentos ante Ptolemæum primam partem eius ſigni occuparat, ad vigeſimã octauam peruenit. itaque poſt Chaldæorum obſeruationes, ſignum integrum & multo amplius percurrit. Pleiades, quæ illis temporibus Tauri caput, nunc Geminos tenẽt. Reguli ſtella, quæ tunc erat in Cancro, nunc vigeſimam partem Leonis præterit. quid autem Arieti cum Piſcibus, Leoni cum Virgine, Tauro cum Geminis? quid igni cum aqua commune? at ignea ſidera in aqueum ſignum conceſſerunt. nam

ſi nouum orbem fingamus, id quod neceſſe eſt, nulla tamē in eo ſtella. igitur ſtare nullo modo poteſt illa de triplicitatibus doctrina. ſed Ptolemæi exemplis vtamur. quid eſt enim abſurdius, ac tanto viro indignius (ſi tamen eius libri auctor eſt) quam Phœnices & Chaldæos, propterea ſimplices, humanos & ſiderum obſeruatores appellare, quod Leoni ac Soli ſubiiciantur? idem tamen Babylonem, Aſſyriam ac Meſopotamiam, Virgini & Mercurio ſubiecit, ac propterea Chaldæos ſcientiarum amatores eſſe confitetur, Iudæos autem, Syros ac Idumæos, audaces & impios, quod Arieti, Scorponi & Marti ſint obnoxij. at omnium hiſtoricorum ſumma conſenſione, Syri adeo tractabiles ſunt, vt ad ſeruitutem, Iudæi ad regionem nati videantur, Idumæis verò nihil mollius fieri poteſt (excipio montanos) id quod Cicero Pompeij cineribus obiecit, Putabat, inquit, cum Syris ac rege Nabathæorum ſibi rem eſſe. ſunt igitur hæc πρός τι, quia Syri & Idumæi ad Ægyptios, qualis fuit Ptolemæus, Septentrionales ſunt, partim etiā montani. ridiculè tamen Cardanus, eius libri interpres, qui quod ſigna locum mutaſſe intelligeret, ab ætate Ptolemæi ad hæc vſque tempora, tradit Hiſpanos, Britannos ac Normannos, rapaces ac verſutos euaſiſſe: & cordi Scorpionis nūc ſubiici putat, quos olim fidos ac probos fuiſſe ſcribit, cū Sagittario ſubeſſent. ſed illi repono. quod Appianus de Caſſio ſcribit. Cū enim Romanorum exercitus Parthorum ſagittis cæſus eſſet, Caſſius verò reliquias ad ſe confugientes ſeruare conaretur, Chaldæus illū admonuit, vt tantiſper tempus protraheret, dum Luna Sorpione decurſo, Sagittarium attigiſſet: tū ille, Magis inquit, Sagittarium metuo quam Scorpionem, ita quoque Britannorum ac Normannorum ſagittæ nobis, nō ſcorpiones nocuerunt, cum vniuerſam ferè Galliam bellis ciuilibus iactatam occupauiſſent, ac noſtros exercitus ſagittis confeciſſent. Hæ igitur Cardani diſciplinæ ſi locum habeant, rerum naturam conuelli & labefactari oportet: tū plagam Aquilonis ad Auſtrum conuerti, ac pro Germanis audacibus, molles Ægyptios: Afros bellicoſos, pro ignauis hominibus naſci, quod ſi Cardanus, ſtellas permutatis locis ſignorum vim confudiſſe putat, quid fiet Ptolemæo: cuius ipſe iudicia de ſideribus tantopere probauit? quid ipſi Cardano, qui veterum apoteleſmata ſua auctoritate alibi ſemper confirmauit? quinetiam, vt de multis vnum exemplum
afferam,

afferam, Sleidanus ſcribit in Eccleſiaſtica hiſtoria, Carolũ V. Imp. iiſdem kalendis, quibus natus erat, Imperatorem creatum fuiſſe: Franciſcum regem Gallorum cepiſſe, de Germania triumphaſſe. habuit autẽ in ortu Capricorni ſidus, vt Cardanus confitetur, quo ſidere natus erat Auguſtus, qui propterea nummum felici ſidere Capricorni percuſſit. Hoc enim voluit Horatius, cum Heſperiæ tyrannũ Capricornum appellauit, quo loco interpretes omnes lapſi ſunt. Eodem ſidere, Cardanus natum ſcripſit Carolũ Borboniũ, Coſmum Medicem, & Selimum principem Turcarum, qui vii. kalendas Septembres, eodem menſe quo Marcum Antonium Auguſtus vicit. id eſt Sextili, regem Perſarum Hiſmaelem in Calderanis campis fregit: biennio poſt iiſdẽ kalendis Campſonem Sultanum de imperio deiecit. iam verò conſtat ab Auguſti temporibus ad Selimũm & Carolum V. omnium ſidera locum mutaſſe, gradus ſeptendecim percurriſſe. Capricorni tamen vis eadem eſt. nam Auguſtus, Carolus V. & Coſmus Medices, anno decimonono imperium acceperunt. quis igitur populorum mores & cæleſtium corporum vim putet à triplicitatũ ratione duci. cum ſideribus permutatis, non immutetur natura? quod etſi antea planum fecimus, planius tamen & illuſtrius erit, ſi quis à Ptolemæi temporibus, vel etiam à Cæſare maximas planetarum coitiones (inferiores omitto) cum hiſtoria coniungat. nihil autem illuſtrius eſt in hiſtoria, quam bellorum motus. & quoniam Scorpioni Martem præeſſe aiunt, in eo ſidere coierunt planetæ ſuperiores, cum inter Pompeium & Cæſarem ciuilia bella toto terrarum orbe exarſerunt: imperij verò ac Reipubl. conuerſio in Europa contigit, quam tamẽ Ptolemæus Arieti, Leoni ac Sagittario ſubiecit, Africam Scorpioni, Piſcibus, & Cancro. eadem coitio in Scorpione contigit anno D.C.XXX. quo tempore Arabes ex Aſiæ deſertis erumpentes, vniuerſum pene terrarum orbem armis domuerunt, nouas leges tulerunt, religiones confuderunt, imperia Perſarum deleuerunt, poſtremo linguam Græcam, Latinam & Perſicam, in Aſia & Africa ſuſtulerunt. hæc autem mutatio in Auſtrali Aſia contigit, quàm Ptolemæus Tauro, Virgini & Capricorno ſubeſſe putauit. eadẽ coniunctio incurrit in annum M.CCCC.LXXXIIII. cum repetè Italia, quæ diuturna pace cõquierat, tũ ſuis, tũ Gallorũ & Hiſpanorũ armis eſt obſeſſa, quę bellorũ calamitas Heſperides

inſulas & nouũ orbem inuaſit. tũ verò inaudita morbi lues ab Hiſpanis inuecta totam Europam populari cœpit. conuerſiones verò maximè quæ ad Afr cã pertinebant, in Europa & America cõtigerunt.rurſus anno Chriſti LXXIII.iidem Planetæ in Sagittario coierant,cum Ottho,Galba, Vitellius & Veſpaſianus imperium Romanorum pertubaret, nuſquã tamen grauiora bella quam in Palæſtina, nec maior clades quam Iudæorum,quos Ptolemęus Scorpioni ſubiecit:& cum anno Chriſti CCCCXXX planetæ in Aquariũ incurriſſent,repentè legiones Gothorum ab extrema Septentrionis plaga in Europam influentes Romanorum imperiũ oppreſſerunt.Orientalis Aſia quieuit:quam Aquario Ptolemæus obligarat.rurſus in eodem Aquarij ſidere coierunt anno M.CCC.LXXIII. quo tempore Germania maximo terræ motu, Apulia bello concuſſa:& ſacra lues ab ortu verſus occaſum ſerpere cœpit, ac totam Europã infeſtare,quæ tamẽ nihil habet cum Aquario commune,vt ipſi volunt. eadem traiectio recurrit anno CCCXII. in ſidere Capricorni, quẽ Aſiæ meridionali tribuunt. ſecuta eſt trium Imperatorũ & legionum Romanorum maxima ſtrages,cum imp. Conſtantinus contra Senatus P. Q. R. voluntatem vi & armis imperium inuaſit, totiúſque imperij Romani leges & Rempublicam paulo momento conuertit, omnia tamen in Europa, quæ ſi Ptolemæo credimus,nihil ad Capricornum,nec rurſus ad Piſces: in quibus tamen coniunctio magna contigit anno Chriſti M. CCCCLXIIII. quo tempore tyrannides ac bella ciuilia totam Europam inuaſerunt. Eduardus III. Henricum Angliæ regem necauit:Zadamachus Tartarorum princeps à ſuis regno deiectus,ad Lituanos fugit.eodem tẽpore,coniuratio Prutenicarum vrbium facta eſt:Fridericus imperat.à ſuis Viennæ obſeſſus:Ludouicus XI. Galliæ rex principum coniuratione penè oppreſſus:Florentię maximę ſeditiones,Saxoniæ quoque vrbes cum Ducib.Brunſuicenſium bella geſſerunt:Scander Albaniæ dux à Turcis defecit eóſque magnis cladibus afflixit.nihil tamen in Africa geſtũ video.eodem in ſigno coitio facta eſt an. M. DXXIIII. quo tempore Gallia bellis ciuilibus, Germania verò tota nobilium ac plebeiorum inter ſe concurrentibus armis fœdiſſimè quaſſata eſt: Rex ipſe Gallorum ad Papiam captus, ac Roma paulò poſt ab Hiſpanis,Rhodus à Turcis eſt expugnata.tum eluuiones aquarum maximæ,quibus orbem terrarũ inunda-

inundatum iri prædixerant: nihil tamen in Africa geſtum accepi. ſed infinitum ſic omnia perſequi. Quare cũ magnæ illę traiectiones rerum conuerſionem varióſque bellorum motus ſignificét, nec tamen vllius obſeruatione cognitum, aut diſciplina perceptum ſit, quæ quanque regionem ſigna fixa magis afficiant, nihil certi de eo genere ſtatui poteſt ex illorũ præceptis, tametſi nõ dubito, quin obſeruatione diuturna diſciplina certior conſtitui poſſit: ſi quis ſuperiorum temporum hiſtorias, & coitiones ad initia recurrendo colligere velit, verbi gratia, ex Polybio intelligi poteſt. Olympia de centeſima quadrageſima rerum omniũ conuerſionẽ quãdam contigiſſe, atque iiſdem temporibus Philippum iuniorẽ Macedoniæ, Antiochum Aſiæ minoris, Ptolemæum Philopatorem Ægypti, Annibalem Carthaginenſium, Antiochum Syriæ, Lycurgum iuniorem Lacedęmoniorum imperio ſimul ſucceſſiſſe: ac ſubinde Romanis aduerſus Pœnos, Antiocho in Ptolemæum, Achæis & Philippo contra Lacedæmonios & Ætolos bella grauiſſima interceſſiſſe. cõſimiliter ex Diodoro & Iuſtino colligemus, ſeruilia bella iiſdẽ temporibus in Sicilia, Græcia & Aſia contigiſſe & eodem momento, Spartacum latronem fugitiuorum armis Italiam inuaſiſſe quo Piratæ Mediterranei maris imperium occupārunt. rurſus libertatem ſeruis à Muhamede propoſita, Chriſtianos quoque ſeruos ad pileum vocaſſe, vt paulò pòſt nulla ferè veſtigia exſtarent. contra verò tyrannides iiſdem pene temporibus orbem terrarũ infeſtaſſe, cum Mohamedes magnus, duos imperatores, & quatuor Reges fregit. Ludouicus XI. Gallorum Rex omniũ primus ſuos ſeruitute oppreſſit: Chriſtiernus, Suecos miſerabili tyrannide afflixit: Zadamachus, Tartaros: Eduardus III. cæſo rege, Anglos. Circaſſij Memmeluchi, Ægyptios: Vſſumcaſſanus, Perſas: Pandulfus, Senenſes: Franciſcus Valorius, Florentinos: Ludouicus Sfortia, Mediolanenſes: Ioannes Bentiuolus, Bononienſes: Baleo, Peruſinos. Idem quoque de literis ac diſciplinis relinquitur iudicãdum. ſimul enim ac ſemel doctorum hominum magna vis erupit, deinde quaſi exſtincta memoria literarum, rurſum in lucem alij prodierunt. Nam Plato, Ariſtoteles, Xenocrates, Timæus, Architas, Iſocrates & oratorum ac poetarum infinita multitudo ſimul floruit, longo poſt interuallo, Chryſippus, Carneades, Diogenes Stoicus, Arceſilas in lucem venerũt. rurſus eadẽ ętate

Varro,Cicero,Liuius,Saluſtius,deinde Virgilius,Horatius, Ouidius,Vitruuius claruerunt.nec ita pridem Valla,Trapezuntius,Ficinus,Gaza,Beſſario,Mirandula ſimul floruerũt. Si quis igitur collectis rerum memorabilium locis ad ea traiectiones maximas accõmodarit, & regiones affici, aut Reſpublicas mutari perſpexerit, tum ſcientiam de moribus & natura populorum efficit pleniorem: tum etiam de omni genere hiſtoriarum, multò verius, ac melius iudicabit.

De ſtatu Rerumpublicarum. CAP. VI.

CVm hiſtoriæ magna ſui parte in Rerumpublicarum ſtatu & conuerſionibus explicãdis poſitæ ſint, conſequens eſt ad cõſummatam hiſtoriarum rationem initia ſtatus & exitus imperiorum breuiter explicare: præſertim cum nihil ſit in toto hiſtoriæ genere magis frugiferum ac fructuoſum. cætera quidem ad agnitionem animi pulcerrimã, & ad conformandos cuiuſque mores valde præclara videantur: quæ de ciuitatum initiis, incrementis, ſtatu, inclinatione, ruina, percipiuntur ab hiſtoricorum lectione: nõ ſingulis modò, verumetiam vniuerſis adeo neceſſaria ſunt, vt Ariſtotel. nihil efficacius putet ad hominum ſocietates ſtabiliẽdas ac retinendas, quam Reipubl. moderandę ſcientia informari. de qua tamen tam variæ ſunt magnorum virorũ, tamque diſcrepantes ſententiæ, vt mirum videri debeat, tot ſeculis neminem adhuc cõſtituiſſe, quis eſſet optimus ciuitatis ſtatus, etenim Plato cum nullam Reipublicæ gerendæ ſcientiam eſſe putaret, ita difficilem ad intelligendum, vt eam nemo caperet, legum tradẽdarum ac ciuitatis bene inſtituendæ rationem hanc animaduertit: ſi viri prudentes omnibus omnium Rerumpublicarum moribus ac legibus collectis, eas inter ſe compararent, & ex his optimum Reipublicæ genus conflarent, quod quidem cõſilium Ariſtoteles, quoad eius fieri potuit, ſecutus videtur, non tamen aſſecutus poſt Ariſtotelem Polybius, Dionyſius Halicarnaſſeus, Plutarchus, Dio, Tacitus (eos omitto, quorum ſcripta interciderunt) multa de Republica præclarè & grauiter in hiſtoriis diſperſa reliquerunt. multa quoque Machiauellus, primus quidem vt opinor, poſt annos mille circiter ac ducentos,

tos,quã barbaries omnia cumularat, de Republica ſcripſit, quæ omnium ore circumferũtur:nec dubium eſt, quin multo plura verius ac melius ſcripturus fuerit, ſi veterum philoſophorum & hiſtoricorum ſcripta cum vſu coniunxiſſet. hoc quidem illi defuiſſe Iouius tradit, & res ipſa loquitur, hunc ſecuti Patritius,Th.Morus,Rob.Britannus,Garimbertus,multa grauiter & copioſè de ferendis moribus,de ſanandis populis,de principe inſtituendo, de legibus ſtabiliendis. leuiter tamen de ſtatu,nihil de conuerſionibus imperiorum: & ea quæ Ariſtoteles principum σοφίσματα ſeu κρύφια: Tacitus imperij arcana vocat, ne attigerunt quidem alij aliquot Rerumpublicarum imagines puras, nulla ſubiecta ratione, velut hiſtoriam ob oculos poſuerunt,excipio Contarenum, qui Reipubl.Venetæ formam, quam ipſe omnium pulcerrimam iudicabat, non modò ad intuendum propoſuit, ſed etiam ad imitandum. atque hi ferè ſunt, quorum de Republica ſcriptiones habemus: tametſi tam accuratè quam decuit eo de genere ſcripſiſſent, nihilominus ea breui methodo complecti neceſſarium ducerem: quanto magis ſi à multis multa deſiderantur? Quamobrem vtile viſum mihi eſt, ad eam quam inſtituo methodum, philoſophorum ac hiſtoricorum de Republica diſputationes inter ſe & maiorum imperia cum noſtris comparare, vt omnibus inter ſe collatis, vniuerſa Rerumpublicarum hiſtoria planius intelligatur. hunc etiam fructum ex ea diſputatione feremus, quod quæ leges in regia poteſtate,quæ item in populari & optimatum ſtatu neceſſariæ ſint (harum enim legum tam magna varietas eſt,quam Rerumpublicarum) facilius intelligemus.Sed ne plus auctoritatis in diſputando,quam rationum momenta quærantur, prius Ariſtotelis definitiones de ciue, de ciuitate, de Republica,de ſummo imperio, de magiſtratu, quæ ſunt huius diſputationis fundamenta, neceſſariis argumentis refellendæ ſunt: deinde noſtram de ſingulis opinionem explicabimus, & inueteratum errorem de ſtatu temperato reiiciemus:tũ de triplici Republica ſuo ordine dicemus, poſtea de cõuerſionibus imperiorũ:poſtremo de optimo ſtatu. (*Quid ciuis*)Ciuẽ definit Ariſtoteles,iudiciorũ,magiſtratus, & conſilij capiendi poteſtate. quam definitionẽ populari tãtum imperio conuenire fatetur.ſed cum definitio debeat eſſe vniuerſorum, nullus Ariſtotelis iudicio ciuis erit, niſi natus Athenis & eo tempore quo Pericles: cæteri in ſua ciui-

tatę exules aut peregrini, qui ab honoribus,iudiciis & conſilio publico prohibentur.quid igitur fiet Imperatori Antonino, qui omnes homines liberos monarchiæ Romanæ finibus comprehenſos, promulgata lege ciues Romanos eſſe iuſſit? nam ſi Ariſtoteli credimus,peregrini fuerunt ſublata populari poteſtate.quæ opiniones cum abſurdæ ſint, ac ciuitatibus pernicioſæ, & illa ex quibus ſequuntur, abſurda videri neceſſe eſt. Atque hæc Ariſtotelis ſentẽtia Contarenũ, Sigonium,Garimbertũ, ac pleroſque alios impulit in errorem:nec dubium eſt quin multis ciuitatibus bellorum ciuilium magnam præbuerit occaſionem. quid ſi ne populari quidem Reipublicæ congruit ciuis hæc ab Ariſtotele allata deſcriptio? nam Athenis, vbi Reſpublica maximè omnium popularis fuiſſe dicitur, quarta claſſis infimorum ac tenuiũ, id eſt populi pars longè maxima,lege Solonis,ab honoribus, à Senatu,à magiſtratuum ſortitione arcebatur,vt Plutarchus ſcribit. Idem Magiſtratum definit imperio, iuriſdictione & conſilij capiendi iure. ex quo innuit eum qui adeptus ſit ea quæ ciuis adipiſci poteſt, appellari magiſtratum,vt ciuis aptitudine tantũ ac poteſtate. ſed ne ſubtilius agere videamur, quiſnam igitur in Republica magiſtratus iſta ratione dici poterit, cum tanta magiſtratuum paucitas ad conſilium admittatur? nam vbique ferè imperio ac iuriſdictione caret Reipublicæ ſenatus,& ea quæ decernit,non prius vim habitura ſunt, quam à populo vel optimatibus,vel principe ſanciantur, vt poſtea planum faciemus.ſed quid argumenter, cum ipſe Ariſtoteles multa genera magiſtratuum extremo libro enumeret, qui nec imperium nec iudicium, nec conſilij capiendi ius vllum habent? Cum verò Rempublicam ciuitatis ac magiſtratuum deſcriptionem vocat, ſanè ciuitatẽ Republica priorem facit, vt ciuitas ſit quædam hominũ multitudo ſine magiſtratibus & imperiis, Reſpublica verò ciuium ac magiſtratuum deſcriptio. ſed ſi plures vnum in locum coeant ſine legibus & imperiis, ſi nemo rem communem quæ nulla ſit, ſed priuatã quiſque tueatur,ſi nullæ pœnæ ſint improbis,nulla præmia bonis conſtituta, vbinam ciuitatis imago exiſtere poteſt? hæc igitur congregata multitudo, non ciuitas debuit, ſed ἀναρχία vel alio quam ciuitatis nomine vocari,cum eiuſmodi homines ἀπόλιδες ſint, vt eſt apud Homerum, καὶ ἀθέμιστοι. Iam verò ſummum imperium quod ipſe κύριον πολίτευμα vocat, & κυρίαν ἀρχὴν, in quo verſatur

ſatur maieſtas ac Reipublicæ ſtatus, nuſquā definit. niſi putemus id voluiſſe, cum tres omnino ſtatuit Reipublicæ partes, vnam in conſilio capiendo: alteram in creādis magiſtratibus: poſtremam in iuriſdictione: ſed imperium quod ſummum dicitur, eiuſmodi eſſe debet vt nulli magiſtratui tribuatur, alioqui ſummum non ſit, niſi populus aut princeps imperio ſe penitus ſpoliaret. is autem cui ſummum imperium dabitur, niſi precario detur, non iam magiſtratus, ſed princeps erit. conſilij verò de Republica capiendi ius, etiam priuatis conceditur & Iuriſdictio minimis quibúſque: non pertinent igitur ad ſummum imperiū. itaq; nulla pars eſt ex his tribus, in qua imperij ſumma maieſtas elucere poſſit, præter quam in magiſtratuū creatione, quæ ſolius principis eſt, vel populi, vel optimatum pro ciuitatis cuiuſque ſtatu, ac multo magis ad ſummum imperium pertinet, leges iubere ac tollere: bellū indicere ac finire, extremū ius prouocationis, vitæ deniq; ac præmiorū poteſtatem habere. quod ſi demus Ariſtotelē noluiſſe ſummū imperium, ſed Reipubl. adminiſtrationē ſignificare: illud quoq; fatendū erit. nuſquam imperium ſummū ab eo definiri, nec omnino Reipublicæ ſtatum: quia ſtatus in ſummo imperio verſatur gubernatio verò ipſa Reipublicæ, quæ longè latè patet, breuius fortaſſe & cōmodius, decretis, edictis, & executione definietur: quartū nihil eſt, & his tribus omnia Reipublicæ munera, imperia, magiſtratus, honores continentur. verbi gratia, Senatus bellum decernit: princeps edicit: milites exequuntur. in iudiciis decernunt etiam priuati iudices & arbitri: iubent magiſtratus, exequuntur apparitores. quæ ſæpe fiunt ab vno & eodē. cum igitur decernant & edicant magiſtratus: non poſſunt edicta, quæ Latini iuſſa, & imperia vocant, τὸ κύριον πολιτεύμα ſignificare: multo minus decreta vel executiones, in quibus iuriſdictio conſiſtit. Quæ cum ita ſint, certiora principia, ſi modò fieri poteſt ac magis explorata, quam quæ hactenus allata ſunt, quæramus. Sic igitur ſtatuo, familiam aut collegium Reipublicæ veram imaginem eſſe: & quemadmodum in vnius hominis ſolitudine, familia conſiſtere nequit: ita nec Reſpublica in vna familia, vel in vno collegio. quod ſi plures iiſdem tectis contineantur, nec tamen alter alteri pareat aut imperet, nec vnus omnibus, nec ſingulis pauci, nec ſingulis vniuerſi, non poterit familia vel collegium ſibi conſtare, quod non aliter quam imperio domeſtico

retinetur. contrà verò ſi plures, puta vir, vxor, liberi, ſerui, aut plures collegæ eiuſdem imperio priuato, ac domeſtica poteſtate retineantur, familiam aut collegium efficiunt: modo tres in collegio perſonæ fuerint, vt Neratio placet, in l. Neratius de verb. ſignific. & in familia tres perſonæ cum matrefamilias imperio patrisfamilias ſubiiciantur: vt voluit Vlpian. in l. deteſtatio de verb. ſignific. ſi eius verba cum Apulei oratione coniungamus. is enim quindecim perſonas, populum conſtituere ſcribit: id eſt quinque collegia vel tres familias: ſic enim familia quinque perſonas, collegium tres complectetur. tres ergo pluréſve familiæ, aut quinque pluráve collegia Rempublicam conſtituunt, ſi legitima imperij poteſtate ſimul coniungantur: ſi familiæ, vel collegia à ſe inuicem diuiſa ſint, nec communi imperio coerceantur, ἀναρχία debet, non Reſpublica vocari. nec refert vtrum eodem in loco familiæ coeant: an locis ac ſedibus ſeiungantur. non aliter atque familia dicitur eadem, tametſi paterfamilias ſeorſum à liberis & ſeruis, aut hi à ſe inuicem locorũ interuallo diſtant, modo patrisfamilias imperio legitimo ac moderato coniungantur. moderatum dixi, quia hoc maximè differt familia à Republica, quod hæc ſummum & publicum, illa moderatum & priuatum imperium habet. Ita quoque Reſpublica dicetur eadem ex pluribus cõflata familiis, etiam ſi locis ac ſedibus à ſe inuicem diuellantur, modò ſint in eiuſdem imperij tutela: ſiue vnus imperet omnibus, ſiue ſingulis vniuerſi, ſiue pauci vniuerſis. Ex quo illud efficitur, vt Reſpublica nihil aliud ſit, quam familiarum aut collegiorum ſub vnum & idem imperium ſubiecta multitudo: ciuis autem qui communi libertate fruitur, ac imperij tutela. nam quod Tullius Rempublicam definit, hominum multitudinem bene viuendi cauſſa ſociatam: finem quidem optimum ſignificat, non Reipublicæ vim & naturam. hæc enim definitio, pertinet etiam ad cœtus Pythagoreorum, & eorũ qui bene viuendi cauſſa ſimul coeunt: non tamen Reſpublicæ dici poſſunt ſine magna Reipublicæ & collegij confuſione. præterea ſceleratorum quoque familiæ ſunt, non minus quam virorum bonorum, quia non minus homo eſt ſceleratus quàm bonus, idem quoque de Republica iudicandum relinquitur. quis enim dubitat, quin maxima quæque imperia ſint à latronibus vi conſtituta? Hæc igitur Reipublicæ definitio, à nobis allata, pertinet ad vicos, vrbes, ciuitates, & princi-

principatus, quantumuis latè pateant, modò eiuſdem imperio coerceantur. neque enim locorum anguſtiis, vel amplitudine Reſpublica deſcribitur: vt neque magis animal eſt elephas quàm formica, cum vtrique mouendi, ac ſentiendi vis inſita ſit: ita non minus Reſpubl. dici debet Rhaguſia vel Geneua, quarum dominatus penè mœnibus ipſis concluditur, quam Tartarorum imperia, quæ iiſdem regionibus quibus ſolis curſus definiuntur. itaque abſurdum eſt quod Ariſtoteles ait: nimis magnam multitudinem hominum quanta fuit Babylone, gentem eſſe, nō Rempublicam, at nullum eſt imperium commune gentium inter ipſas, neque verò lex vlla: Babylonij autem non ſolum iiſdem imperiis, magiſtratibus, ac legibus, ſed etiam mœnibus continebantur. quid igitur Reſpublica niſi hoc eſt? Obſcurius tamen videtur quod Cicero alicubi Rempubl. definit, cœtum multitudinis iuris conſenſu & vtilitatis communione ſocietatum: quod quidē ſi admittatur, non ſatis erit ciues eodem imperio, niſi legibus iiſdem ſimul deuinciantur. ſed abſurdum ſit imperium Turcarum, quod populos habet nulla iuris ſocietate ſibi cohærentes, Rempublicam non eſſe, cum iiſdem magiſtratibus & imperiis, ſimul coniungantur. erit autem Reſpublica vel anarchia: non hoc, illud igitur. Ex quo ſequitur Rempublicam eodem imperio definiri, ciuitatem imperio ac iure: vrbem autem, quæ non ſolum imperiis ac legibus, verumetiam mœnibus iiſdem ſuos ciues amplectatur. itaque vrbs vicos, ciuitas pagos, interdum etiam vrbes & oppida, modo iuris ſocietate coniuncta, principatus ſiue dynaſtia, vtamur hoc verbo, plures ciuitates, Reſpublica denique veluti genus hæc omnia cōplectitur, ſic enim Cæſar, Omnis, inquit, ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuiſa eſt. & Cicero Tuſculum municipium Romana ciuitate contineri dixit: aliter quam Bartolus, qui ciuitatem muris definiit, in l. vrbis appellatio, de rerum & verborum ſignificatione. & ad legem municipalem, municipem genus ciuis appellauit, nec ratione, nec auctoritate cuiuſquam adductus. Nam Cenſorinus apud Appianum in Libyco reſpondit legatis Carthaginenſium, ſe vrbem quidem Carthaginis deleturum: ciuitatē verò Carthaginis ac ciues ſuis legibus vtentes, id quod Romani promiſerant, relicturum. nec ciuitatem ipſam in muris aut area conſiſtere. quemadmodum igitur maior eſt eorum coniunctio, qui ſunt eiuſdem vici, quam vrbis, ita maior

eſt eorum propinquitas, qui ſunt eiuſdem vrbis quam ciuitatis: quod non modò imperia, iudicia, leges, inſtituta ciuibus inter ſe communia, verumetiam vrbs, ipſius tutela, forum, fana, porticus, viæ, theatra, ſacrificia, multæque cum multis amicitiæ rationéſque communes ſint. vt cum Romana Reſpublica ex Albanorum tribus omnino millibus coaluiſſet in eodem vnum agello, prim Antemnates, Camerinos, Cruſtiminos, Sabinos, poſt etiam Albanos victos partim eadem ciuitate: partim iiſdem agris & mœnibus excepit. cum autem Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos, bello fregiſſet, non in vrbem aut agrum Romanum propter loci anguſtias, ſed tamen in Rempublicam admiſit, & ſaluis eorum legibus, honores & magiſtratus capere voluit: qui ciues eodem quo alij nomine, proprio municipes: incolæ autem agri Romani, verius Quirites dicebantur, quorum fuit conditio melior. hinc illa M. Scauri vox ad auum Ciceronis, quod Arpini quam Romanæ viuere mallet, Vtinam M. Cicero iſto animo atque virtute in ſumma Republica, quam in municipali viuere maluiſſes. huius nepos orator, non modò in vrbe domicilium quæſiit, ſed etiam domum quinquaginta millibus aureorum æſtimatam: nihilominus tamen nouus homo, & peregrinus eſt ab aduerſariis appellatus: nouus quidem, quod primus in ſua gente honores eſſet adeptus: filius nobilis, quia patrem nouũ habuit: ille peregrinus contumelioſè dictus, quod Arpini eſſet, non in agro Romano natus. Ex quo exiſtit illud, variè ciues à Latinis vſurpari, ac ciues vrbanos meliori conditione fuiſſe quam ciues coloniarum, quia tametſi legibus, moribus, & imperiis iiſdem vterentur, non tamen iiſdem agris & vrbe, à qua lux imperij & immunitates quærebantur: ipſa verò municipia deteriore olim fuerunt conditione, quam coloniæ, propter generis ac ſanguinis Romani dignitatem. nam pro beneficio datum eſt municipiis ius coloniarum vſque ad Tyberij tempora, quibus municipia repudiarunt, vltro ius illud, ac ſuis legibus ac moribus quam Romanis vti maluerunt, vt eſt apud Gellium: itaque ciues quidem fuerunt eiuſdem Reipublicæ, non tamen eiuſdem ciuitatis: ſic igitur interpretari debemus legem Iuliam, qua Romani bello ſociali ciuitatem omnibus ſociis communicarunt, non quod antea ciues non eſſent, cum omnes iiſdem imperiis tenerentur, ſed ab honorum petitione arcebantur, poſtea ius illud Italis omnibus

bus

bus dari cœpit. deinde coloniæ, quas Vlpianus complexus eſt in titulo de cenſibus, ius Italicum habuerunt. reliqui populi partim vectigales fuerunt, qui à Plinio enumerantur: tametſi aliud alij paulo momento conceſſum eſt: partim liberi, qui ſuæ Reipublicæ dignitatem tuebantur: vt apud nos, Albij, Meldi, Bituriges, Santones, Tarbelli, Aruerni, Neruij, Verunni, Vlbanectetes. apud Græcos, Athenienſes, Lacedæmonij, Theſſalonicenſes, poſt etiam tota Achaia beneficio Neronis: partim liberi ac fœderati, qui iure ciuitatis honorario fruebantur: vt Maſſilienſes, Hedui, Rhemi, Carnutani, non tamen re vera ciues, quia Romanorum imperio non tenebantur, cum ſcilicet integro iure libertatis ac immunitatis fruerentur. Achæis, inquit Seneca, Rhodiis & pleriſque vrbibus claris ius integrum libertatémque cum immunitate reddiderat Roma, ipſa tributum ſpadonibus M. Antonij pendebat. & Plinius lib. x. epiſt. vj. familiari ſuo Ægyptio, ciuitatem Alexandrinam & Romanam impetrauit. quod igitur Liuius lib. 24. ſcribit, eos qui Puteolos, Salernũ, & Buxentum deducti fuerant coloni, cum ſe pro ciuibus ferrent, iudicatos à Senatu non eſſe ciues: hoc pertinet ad ius ſuffragiorum, & honorum petitionem, quo nihil maius ac melius ciui dari poterat: non quod ciues non eſſent, alioqui peregrinos fuiſſe fatendum ſit. quod etiam Boetius ad Ciceronem tradit, ciues Romanos mediam capitis diminutionem pati, cum in colonias Latinas deducerentur, & ciuitatem amittere: hoc eſt ius ſuffragiorum, domicilium, ſacra, tribum: ius autem honorum, magiſtratuum, ordinis, nexorum, dominij, mancipi, teſtamentorum, connubiorum conſequebantur municipes & coloni, ſed alius alio plus. quod ſi æquo iure omnes vterentur, nemo ciuis haberetur, niſi qui ingenuus, Romæ natus eſſet, ac vbique apud Liuium & alios ſcriptores ciues etiam appellantur, qui habuerunt ius Quiritium, quod multo deterius erat. vel etiam municipium, vel ius Latij, vel coloniarum Latinarum, quæ Romanis coloniis iure inferiores erant: vel ius Italicum, quod item duplex erat, in Italia & prouinciis, vt planum fit in titulo De cenſibus. quod ſi appellatio ciuis in omnes valet, falſa eſt illa definitio quæ ciues omnes honoribus, ſuffragiis, conſiliis, iudiciis, ac tributorum immunitate metitur. præſertim cum lex Iulia de ciuitate ſociis omnibus ciuitatem dederit: tum etiam lex Antonini Pij de ſtatu hominum

his verbis cōcepta, In orbe Romano qui ſunt, ciues ſint Romani: non modò ſociis, ſed prouinciis omnibus ciuitatem communicarit: neque tamen prouinciales Italis, nec Italiæ præfecturas municipibus, nec municipes Italos Latinis, nec Latinos municipes colonis Latinis, nec Latinas colonias Romanis colonis, nec Romanas colonias Quiritibus, nec Quirites Romanis æquauit, vt falsò plerique putant. cur enim ius Romanum, Italicum & municipale, Iuriſconſulti tam accuratè interpretarentur? nam Scæuola, Papinianus, Paulus, Hermogenianus. Marcellus, Modeſtinus, floruerunt poſt Antoninum Pium, qui hanc legem tulit. fallitur enim Onuphrius, qui latam putat ab Antonino Caracalla, vt planum fit ex Authent. lxxviij. præterea falſum eſſet quod Dio ſcribit, Alexandrinis à Seuero conceſſum eſſe, vt Senatores fieri poſſent. quid igitur, dicet aliquis, lege Iulia ſociis datum eſt, ſi iam libertate & imperij tutela fruerentur? cur pro ciuitate adipiſcenda tandiu bella geſſerunt? hoc ſcilicet, vt honores petere, ac ſuffragium in comitiis ferre poſſent. hoc ius Romanæ ciuitatis appellabant optimum. aliis honores petere, non tamen ſuffragium ferre licuit: aliis neutrum, ſed tamen iure priuato Romanorum vtebantur, quo alij carebant, liberi tamen à vectigalibus erant. aliorum alia iura ſunt à Iuriſconſultis explicata, longum eſſet percenſere: lege verò Antonini, prouinciales quoque omnes Romani generis, nobilitatem adepti ſunt, ſic enim Iuſtinianus ſcribit: vt poſtea magiſtratus parem in eos iuriſdictionem haberent. cum antea ciuis libera prouocatio Præſidi omnem adimeret cognitionem. cum enim D. Paulus, cuius pater ius ciuitatis emerat, in capitali cauſſa Cæſarem appellaſſet, tum Felix Syriæ Præſes, Poterat, inquit, hic homo liberari, niſi appellaſſet Cæſarem. & Plinius ſecundus ad Traianum ſcribens de Chriſtianis, Qui ciues erant annotaui in vrbem mittendos, neque ſolum in Republ. Romana, ſed vbique diſcrimen illud ciuium reperiemus. Romæ quidem in iiſdem mœnibus fuerunt patricij, equites, plebeij: apud veteres Ægyptios ſacerdotes, milites, opifices, vt ſcribit Diodorus: apud maiores noſtros, Druidæ equites, agricolæ: nunc ſacerdotes, nobiles, plebeij: apud Venetos, nobiles citadini, plebeij: apud Florentinos olim, grandes, populares, plebeij: & popularium tres ordines, potentiores, mediocres, infimi. Plato quoque cuſtodes, milites, agricolas conſtituit: omnes vbique

vbique iure,legibus,muneribus,ſuffragiis,honoribus,priuilegiis,conditione,immunitate aut re quapiam à ſe inuicem diuiſi,omnes tamē ſunt Reipubl. ciues,veluti membra corporis eiuſdem:rectè enim D.Paulus, Dicétne pes,non ſum oculus,non igitur de corpore?igitur valde abſurdum debet videri,pace dicam Ariſtotelis,eiuſmodi ciues,partim ciues eſſe,partim peregrinos.cui enim rei deſcriptio,& rei appellatio congruere debet. Sed obſcurius eſt quod ait Cicero, neminem ſuæ & Romanæ ciuitatis ciuem eſſe potuiſſe : apud Græcos tamen licuiſſe, ego verò putem eandem eſſe omnium rationem , & Ciceronis dictum de ciuibus duarum ciuiatum ad ciues honorarios pertinere,ſic enim pro Cornelio Balbo:Multi etiam ſuperiore memoria ciues Romani ſua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt.& paulo pòſt:O iura præclara,ne quis noſtrum plus quàm vnius ciuitatis eſſe poſſit:ne quis inuitus ciuitate mutetur,néve in ciuitate maneat inuitus,quod Hermogenianus interpretatur in l. municipes,ad legem municipalem : vt alterius quidem ciuitatis neceſſarius,alterius ſit honorarius ciuis.alioqui fatendum erit,eundem ciuem diuerſis imperiis ac iuſſis ſimul ac ſemel obligari, quod abſurdum ſit. quid enim facturus eſt ſi alter iubeat,prohibeat alter?quod igitur Vlpianus ad legem municipalem manumiſſum duarum ciuitatum ciuem effici poſſe tradit,ad eam quoque pertinet interpretationem.cum autē vna ciuitas alterius imperio gubernatur, vt olim præfecturæ, coloniæ, fora,conciliabula,municipia:prouinciæ imperio Romano tenebantur , ſuorum quiſque ciuium decretis parere cogebatur,ſalua tamē imperij Romani maieſtate : vt collegæ ſtatutis collegij obligantur,ſalua Reipubl.dignitate,ex antiqua legeSolonis,quę eſt in l.vlt.de collegijs,quod autem Romanis,idē populis omnibus video licuiſſe , vt dimiſſa ciuitate propria,poſſint alienā ſine fraude vſurpare,ſi modo recipiantur. Anglos excipio,qui excedere patria non audent iniuſſi,vt ex ipſo comite Rotelando,non modò generis ſplēdore & opib us, ſed etiam virtute clariſſimo didici.vt enim ad beneficiarium ſeu fidelem conſtituend um,neceſſe eſt vt ea conditione natus ſit,aut ſi alteri ſuam fidē obligare velit , neceſſarius eſt imperantis & obſequentis conſenſus:ita quoque ad ciuem conſtituendum,ſatis eſt vt eius imperio,in cuius finibus natus eſt, acquieſcat (acquieſcit

autem ſi non apertè diſſentit)aut ſi alio ſe trãsferat,neceſſe eſt antequam ciuis dicatur, vt ſe alterius imperio ſubiiciat & recipiatur:quod quidẽ ſi factum erit poſtliminio redire non poteſt,quia ciuis alienus factus eſt, & ſuæ ciuitatis peregrinus,vt in curia Pariſiorum iudicatum memini,quare in cauſſa Mancini, qui deditus hoſti fuerat, ab eo tamẽ repulſus, iudicatum eſt ciuem eſſe non deſiiſſe: tametſi Tribunus plebis è Senatu iuſſerit educi veluti peregrinum: peregrinos igitur à ciuibus hac ratione potiſſimum diſtinguemus,quod hi vel patriæ imperiis acquieſcant, vel alieno imperio ſe ſubiiciant & accipiantur:illi quod nec originis imperio acquieſcunt,nec ſe aliis dediderunt, aut cum ſe dediſſẽt repulſi ſunt:reliqui ſunt fœderati,aut hoſtes,aut neutri. Scribit enim Appianus,ſe multarum gentium legatos Romæ vidiſſe,qui ſe ſuáque Romanorum poteſtati permitterent,ab illis tamẽ repulſam tuliſſe. ac tametſi ius peregrinis dicitur æquè ac ciuibus, propter eam quæ eſt homini cùm homine rationis ſocietatem, multáque liberaliter cõmunicantur, vrbis domicilium, ſacra, forum, viæ, theatra: nullum tamen eſt imperium in illos, niſi ſcelere pactóve ſe obligarint:nec ad munera cogi poſſunt,niſi vbi ſuarum fortunarum domicilium collocarint, vt Iuriſconſulti tradunt. Veneti annos xiiij.exigunt, vt in vrbe habitarit peregrinus, priuſquam efficiatur ciuis:nec tamen honoribus fruitur,ſed collegiorum ſocietate & imperij tutela. quod autem ciues ſint, qui originis imperio acquieſcunt, tametſi ex peregrinis nati, planum fit ex omnibus omnium gentium moribus & inſtitutis,amplius etiam Germani, qui eos admittũt ad honores,non item Veneti,nec veteres Romani, nec Athenienſes,niſi qui vtroque parente ciue naſceretur, vt eſt apud Plutarchum in Pericle,qui legem tulit μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. & apud Liuium. vbi agit de iis qui ex ciuibus Romanis & Hiſpanis mulieribus nati erant.apud nos,qui ex peregrinis parentibus naſcitur, æquo iure ciuis eſt,ac ſi ex ciuibus naſceretur:& bonis parentum peregrinorum(quæ non modò noſtris,ſed etiam Britannorum ac Turcarum legibus fiſco vindicantur, niſi liberos in ipſa Gallia legitimos ſuſceperint)liberè frui poteſt. illud etiam magni ponderis eſt ac momenti, quod peregrini iure omnium gentium imminente bello poſſunt expelli, ciues etiam ab iniuſtis poſſeſſoribus iure vindicari. tametſi reges

Abiſſi-

Digitized by Google

Abiſſinorum ac Moſchouitarum peregrinos cõtra ius gentium inuitos retinere, ac liberaliter fouere dicuntur. Sed hæc vberius in libro de decretis diſſeruimus. Ex quibus perſpicuum fit definitionem ciuis ab Ariſtotele inuectam, Cõtareno, Sigonio, Garimberto, Sodarino probatam, cõſiſtere nullo modo poſſe: Sed vt omnis ambiguitas tollatur, quæri poteſt, vtrum fœderatæ inter ſe ciuitates Rempublicam efficiant eandem, puta ciuitates Heluetiorum & Balticæ vrbes, id quidẽ Leandro Mutio ac multis ſæpe viſum eſt: quod Heluetij arctiſſimo inter ſe fœdere ſociati ſunt, habent præterea cœtus eoſdem, Badenſe oppidum, & pleraque loca inter ipſos communia, quo magiſtratus communes mittunt. ſed habere commercia mutua, rerum contractarum fidem, iura connubiorum, & hoſpitij, denique magnam amicitiæ communionem efficere nõ poſſunt vt vna ſit & eadem Reſpublica: alioqui Gallorum quoque, & Hiſpanorum, quibus ſunt hæc inter ſe communia, Reſpublica eadem ſit, quod falſum eſt, non etiam ſi legibus iiſdem vtantur, vt olim Romani legibus Græcorum acceptis, non denique ſi tanta ſit fœderis inter ipſos coniunctio, vt eoſdem hoſtes perſequãtur, eoſdem amplectantur amicos: vt ſæpe fit inter principes, ſumma conſpirationis fide & conſenſu. reſtat igitur ea quam dicebam imperij ſocietas & coniunctio, Heluetiorũ autem ciuitates XIII. Rhetorum III. Balticæ LXX. iis legib. fœdera percuſſerunt, vt ne aliis alij noceant, & iuratos hoſtes in communem perniciem mutuis auxiliis perſequãtur. imperij verò nulla ſocietas, nulla cõiunctio eſt, non alio fœdere vtebantur Amphictyonum vrbes VII. Ætolorum III. Ionum XII. quę tametſi cõmunes quoſdam cõuentus haberent, vt ſua tuerentur, & hoſtes propulſarent, attamen vnaquæq; ciuitas ab aliis erat imperij iure diuiſa, ſic Heluetiorum ciuitates ſingulæ aliarum decretis non aliter obligantur, quam ſi ſponte aſſentiantur, vt in pactis ſociorum priuatis. at in eodem imperio, quod pluribus placuit, omnes obligat, aliud ſentiẽdum eſt de ciuitatib. XLVII. Latinorũ: XII. Achæorum: totidem Hetruſcorum & Germanorum imperialibus oppidis ac prouinciis, quæ Rempublicam cõſtituunt, propterea quod eidẽ imperio ac imperatori obligantur: nã Achæi, Latini, Hetruſci ſingulis annis Imperatorem creabant (interdũ tamẽ imperium diutius prorogabãt) Germani perpetuum: & quemadmodum Philippus vterque &

Antigonus Macedoniæ reges, ab Achæis Imperatores aliquando electi ſunt, vt Plutarchus & Polybius tradunt: Sic etiam Seruius Tullus, & Tarquinius Superbus Imperatores Latinorũ creati ſunt, Coriolanus, Hetruſcorum, vt Dionyſius ſcribit, conſimiliter Hiſpani & Galli reges Germanorum Imperatores facti ſunt. Sueuica verò ſocietas, quæ in annos XL. concepta fuerat, & Balticarum vrbium fœdus, hoc tantum differt ab Heluetica ſocietate, quod hæc in perpetuum, illa verò ad tempus conſtituta, ſalua tamen imperij Germanici maieſtate. ſunt etiam interdum ſanctiora fœdera, quibus ciuitates non modò principum amicitiam, ſed etiam fidem colunt, nec aliud præſtare tenetur. nec eis aliud imperari poteſt: vt Traiectum, Ligij, Gueldria, Conſtantia, Cameracum Auſtriacis quondam Principibus: Aliæ quoque in Germania quamplurimę Ducibus & Comitibus ſuam fidem obligarunt, nihil tamen aliud præſtare tenetur, vt vaſalli plerique quod nihil aliud eſt, quam quod veteres Latini dicebant, maieſtatem populi Romani comiter conſeruare: vt Modeſtinus in l. non dubito, de captiuis, & Cicero pro Balbo interpretatur, id habet hanc vim, inquit, vt ſit ille in fœdere inferior. nam ciuitas ciuitati coniungi poteſt amicitia, ſocietate, ſponſione, pactione, fœdere, vt M. Tullius ſcribit. Hæc autem quæ diximus, grauiſſimis imperatorum & regum ſententiis cõprobata fuere. Cum enim Tigurinis ſocij bellum indixiſſent, quod cũ Auſtriacis fœdus percuſſerant. Tigurini ſibi licere docuerunt. modò nihil cõtra ſocios molirentur, ac nemo dubitat: quin Auſtriaci ōmunes Heluetiorũ hoſtes, & quidem capitales eſſent: quare non prius bellum Tigurinum exitum reperit, quam Baſileæ & Conſtantiæ Põtifices. Tigurinos ab Auſtriaco fœdere diſiunxiſſent, propterea quod fraudem fœderibus faciebant: non quod aliorum imperiis, ſed pactis ſuis obligarentur. atque eius rei maius argumentum nullum eſt, quam de agris hoſtium captis à Bernatibus: ſociæ ciuitates prædam ex æquo diuidi oportere contendebant: Franciſcus Gallorũ rex arbiter electus, iudicauit ea cuiuſque ciuitatis eſſe propria, quæ propriis non ſociorum armis quærerentur, vt Leander Mutius ſcripſit poſtremo, cum nuper Glarenſes veterem religionem abiuraſſent. magna inter ſocios orta diſſenſio eſt: quod alij fas eſſe negarent ea fœdera violare, quæ ſacro bello contracta fuerant, quibus ſanctiſſimè cauebatur, ne à

ne à ſuſcepta religione poſthac diſcedere liceret. Glarenſes ſe hoc pacto contra ius diuinum obligari potuiſſe negabāt, multo minus poſteros. iam ad arma res prolapſura videbatur, niſi prudentium hominum conſiliis acquieuiſſent, ea lege, vt ſua quiſque religione ac imperio vteretur. Eſt etiam. cum ſummi principes, ac reges tam arctis inter ſe fœderibus atque amicitia conſpirant, vt & eoſdem hoſtes habeant & amicos ac mutuis armis & præſidiis aduerſus omnes, ſine exceptione tueri debeant: non licet fœdus vllum aut amicitiā coire. niſi vtrique conſentiant iiſque fœderibus, ſe ſuóſque ac poſteros obligant: cuiuſmodi ſunt fœdera quæ Philippus Auguſtus cum Alberto rege Romanorum: Ludouicus ix. cū Alphonſo rege Caſtellæ, ſanctius eſt etiā fœdus illud quod ictum eſt inter Carolum V. regem Gallorum, & Henricum Caſtellæ principem: qui in fœdere , ſuperiorem Carolum vti dominū agnouit. quę fœdera cum tota antiquitate Gallorum ex archetypis ærarij deſcripta, mihi exhibuit Carolus Vicinus, meus collega, vir & eruditione & integritate clariſſimus. Non igitur diuerſarum ciuitatum fœdera. commercia, iura, leges, religiones, Rempublicam conſtituūt eandē, ſed eiuſdem imperij coniunctio, vt rex Hiſpanus imperium habet prouinciarum, magnitudine, ac locorum interuallis longè maximum: ſingulæ verò prouinciæ multas ciuitates legibus ac moribus diuiſas, vnaquæque ciuitas aliquot vicos, vrbes, oppida, caſtra, quæ eodem iure vtuntur: nec vllū eſt oppidum quod non habeat ſingulare quiddam (vt omittam loca cuiuſque vniuerſitatis propria) quod aliis non cōmunicatur: omnium tamen communes ſunt imperij leges, quæ tot populos, tanta linguarum, morum & regionum diſtantia ſeiunctos, vnius & eiuſdem principis maieſtate coniungūt. idem quoque de reliquis iudicandum. omnia autē omnium regna, imperia, tyrannides, Reſpublicæ, non alio quàm rationis imperio ac gentium communi iure copulantur: ex quo ſequitur, hunc mundum veluti ciuitatem aliquā eſſe, & omnes homines eodem iure quodammodo cōfuſos, quod intelligunt ſe eſſe conſanguineos, & ſubiectos omnes ſub vnam eandémque rationis tutelam. ſed quia illud imperium rationis cogit neminem, reuera non poteſt vna ex omnibus gentib. Reſpubl. conflari. itaque principes aut mutuis armis agunt, aut fœderibus, aut bona venia à ſe mutuo impetrant , vt res legitimè tranſactas & iudicatas extra ſi-

nes imperij exequantur.

(*Quid magiſtratus*). Explicata definitione ciuis, magiſtratū quoque defimamus. ſunt enim hæc ciuitatis elementa. hūc igitur Ariſtoteles imperio, iuriſdictionē, & conſilij capiendi iure deſcribit: in extremo tamen omnia Reipublicæ munera, magiſtratuum nomine complectitur. qua ratione nulli ferè ſint magiſtratus, cum tāta raritas ſit eorū, qui cōſilij, iuriſdictionis, & imperij participes ſint. abſurdū quoque videatur, eos omnes magiſtratus appellatione venire, qui munera publica gerūt: alioqui ſcribas, lictores cornicularios: apparitores, carnifices deniq; licebit magiſtratus appellare, qui olim conditione ſerui fuerūt, & verius miniſtri dicantur. Vox autem magiſtratus, imperium ac poteſtatem ſignificat. ſic enim Dictator, magiſtratus omnium maximus, populi magiſter dictus eſt. atque hæc fuit Æſchinem inter & Demoſthenem controuerſia grauis, cum Æſchines χειροτονητὸν magiſtrum eſſe diceret, Demoſthenes negaret, ſed munus illud ὑπηρεσίαν τινὰ καὶ διακονίαν vocaret, magiſtratū autem imperio definiret. Sed hęc nobis ſunt in libro De imperio ſubtilius diſputata. Sit ergo magiſtratus, is qui imperij publici partem habet. publicum adieci, vt ab imperio patrio & herili diſtinguatur. eſt autem imperium in magiſtratu nihil aliud quam edictum, in principe lex: at fruſtra quis iubeat, niſi exequutiones iuſſa ſequantur. cum verò minima pars imperij exequendi aduerſus cōtumaces in comprehēſione poſita ſit, ex regula Varronis & Vlpiani, cōſequēs eſt, vt is imperio careat, qui prehēſionis iure caret. itaque in omnibus ferè ciuitatibus comprehenſio minimis quibúſque magiſtratibus permiſſa eſt, etiam iis qui vocādi ius non habent, vt Tribunis plebis, tametſi poteſtate ſæpius abuterentur, & in ius vocarent. apud Venetos, Triumviri, aduocatores fontium prehenſionem & accuſationem habent, vocationem non habent. apud nos omnibus non modo iudicibus, ſed etiam iis quos caſtelli commiſſarios vocant, prehēſio tributa eſt, qui tamen à iuriſdictione deſerūtur. qui plus habent imperij, etiam vocare, & mulctam irrogare poſſunt pro modo ſuæ poteſtatis, tuendæ iuriſdictionis cauſſa, quæ alioqui inanis eſſet: etiā mulctare peſſunt iudices ij qui iuriſdictionem habent minimam, quam prædiatoriam vocamus: aliis mulcta maior permittitur: quibuſdā verberū poteſtas, nonnullis etiam quæſtio extremū eſt cum gladij ius

tribuitur,

tribuitur, in quo merum imperium poſuerunt iuriſcõſulti, quia nihil magiſtratui maius tribui poteſt, niſi ſummũ imperiũ accedat, id eſt vitæ ius ac necis. quod verſatur in ſumma contra leges clemẽtia vel acerbitate: quæ propria ſunt eorũ, qui ſummũ Reipublicæ imperium habent. igitur imperia magiſtratuũ, gladij poteſtate ac prehenſione, quaſi finib. extremis cõtinẽtur: quæ ſæpe ratione habẽt à iuriſdictione diuiſam. hæc enim verſatur in decretis, imperium in edictis. Itaq; videmus priuatos iudices & legatos magiſtratuũ, decernere ac iudicare, magiſtratus ipſos imperare & exequi, cum ratiò ius dicãt. ita curiæ ſuperiores apud nos decernũt. princeps ipſe iubet. Et quoniam Varro quibuſdã magiſtratibus tribuit prehenſionem & viatorẽ: nonnullis vocationẽ & lictorem: aliis neutrum, videtur eos etiam magiſtratus appellare qui imperio carẽt: vt Ædiles & Quæſtores: quod appellatione communi. non propria fieri puto. quis enim magiſtratum vocet, qui & miniſtro caret, nec quicquam imperare poteſt? id quidem muneribus & honoribus tribuatur, imperio non item. atque in eo Carolus Sigonius, & N. Grucchius fallũtur, quod ex opinione Feſti, poteſtatem illis, non imperiũ tribui putant. neque enim Grammaticorũ regulis hæc metienda ſunt, ſed Iuriſconſultorum, qui poteſtatem imperio æqualem, interdum maiorem faciunt. Poteſtatis verbo, inquit Paulus I.C. imperium in magiſtratu ſignificatur. Proconſul verò qui pleniſſimam iuriſdictionem (ſic enim Vlpianus) & omnium arcanorum magiſtratuum imperia ſolus habet, Poteſtas ab iuriſconſultis appellatur, in l. imperium, de iuriſdictione. ſic vſurpauit Alexander Auguſtus apud Lampridium, Non patiar, inquit, mercatores poteſtatum, itaq; cum edicti verbis caueretur, ne in ius vocare liceret Conſulem, Prætorem, cæteróſque qui imperium poteſtatémve habent, extrema verba de prouincialibus magiſtratibus intelligũtur: alioqui ſi verum eſſet quod illi aiũt, non licuiſſet Ædiles & Quæſtores in ius vocare, contra quã Varro ſcribit, & Valerius Max. comprobat exemplis. caruerunt igitur poteſtate ac imperio, tametſi Ædiles Prætoriæ iuriſdictionis partem vſurparent, vt eſt apud Iuſtinianũ in Inſtitut. Falſum illud quoque, Cenſores poteſtatem habuiſſe, imperio caruiſſe, vt Sigonius ſcripſit. at vocationẽ habuerunt viritim, igitur prehenſionẽ ex regula Varronis. hæc autẽ ad imperiũ pertinent. nã quo iure edicta propoſuiſſet

(edicta verò magiſtratuum iuſſa Latini vocant) quæ videmus apud Liuium lib. xl.xliii.apud Zonaram lib.ii.quo iure Senatores & Equites in ordinem cooptaſſent, aut legendo præteriiſſent,ciues ad cenſum vocaſſent, pignora cepiſſent, Senatum habuiſſent, populum vniuerſum ad luſtrum coegiſſent,niſi imperium,vocationem prehenſionem haberet. nam Varro lib. v. de lingua Latina negat Prætori exercitũ vrbanum cõuocare licere,Cenſori, Conſuli,Interregi,Dictatori licere.iam verò abſurdum videatur,Tribunos pleb. qui minores magiſtratus vocantur,imperiũ habuiſſe, Cenſores autẽ magiſtratus maiores, & qui maioribus auſpiciis creabantur,imperio caruiſſe. Quod autem Ariſtoteles etiã iudicandi & conſilij capiẽdi iure magiſtratum definit, nihil ad imperium.nam qui Reipublicæ conſilio præſunt,decernendi quidem nõ imperandi ius habent:priuati verò iudices ac pontifices,iudicare ac decernere,non imperare poſſunt. nullam enim vocationem ac prehenſionem,nec rurſus viatorem aut lictorem habent.Põtifices,inquit Cicero ad Atticũ, religionis ſunt iudices, legis Senatus. at neque Senatus ea quæ decreuerat iubere potuit, vt ex Dionyſio planũ faciemus:nec Pontifices vllum omnino imperium aut viatorem habuerunt, ſed eorum iudicia exequebantur Prętores,vt videre eſt apud Liuium & Valerium, de inceſtis Veſtalibus & ignibus extinctis, ita quoque noſtri Pontifices nec viatorem,nec lictorem habent:ſed aut viatores & lictores à magiſtratu impetrant, aut capitales eorum opiniones exequuntur magiſtratus.Quia non licet nobis (ſic enim ridiculè) interficere quenquam. quæ verba ſunt Iudæorum, quibus ereptum fuerat omne imperium,& Iudæa in prouinciæ formam redacta, X L. annis ante ſecundam euerſionem templi,vt Rabani ſcribunt:non quod lege Moſis prohibentur,vt noſtri falſo putant:cum ſolis ſacerdotibus ac legatis, eorúmque agnatis,capitales ſententias de ſceleratis,& capitalia iudicia exercere licuerit:vt tradunt Iuriſconſulti Hebræorum in libris Talmudicis titulo Sanedrim, capite IIII. & ad Hieremiam Chaldæus interpres id notatu dignum putauit,quare cum magiſtratus municipales Iudæorum animaduerſionem modicam in ſeruos duntaxat haberent,vt ſcribit Vlpianus in l.magiſtratibus,de iuriſdictione:reſponderunt Publio Pontio Iudææ Præſidi,qui Chriſtũ leniter ab illis caſtigari cupiebat, capitale crimen admiſiſſe ex lege

Moſis

Moſis, ſibi tamen non licere mortem cuiquam irrogare, Ex his perſpicuum fit, munerum publicorum partitionem tertio capite à nobis allatam, non minus veram quàm neceſſariam eſſe.

(*Quid ſummum imperium.*) Veniamus ad imperij ſummi definitionem, in quo verſatur Reipublicæ ſtatus, quem Ariſtoteles τὸ κύριον πολίτευμα ſiue κυρίαν ἀρχὴν, Itali ſignoriam: nos ſouuerenitatem, Latini ſummam rerum & ſummum imperiũ appellant. hoc enim percepto multæ de Republica quæſtiones obſcuræ ac difficiles explicantur: quod tamen eſt ab Ariſtotele, & iis qui de republica ſcripſerunt prætermiſſum. Putabam ſummum imperium vel magiſtratuum creatione, vel præmiorum ac pœnarum poteſtate definiri: ſed cum variæ quoque pœnæ ac præmia, voluntate ac imperio magiſtratuũ ſoleant irrogari, oporteret ipſos magiſtratus imperij ſummi ſocietate cum principe copulari, quod abſurdum eſt, perniciosius tamen magiſtratui omnem Reipublicæ permittere poteſtatem, vt Soderinus prudenter diſputat apud Guicciardinum: id enim cum Florentiæ fieri conſueuiſſet, Reipublicæ perniciem attulit. conſimiliter apud Aſſyrios & maiores noſtros magiſtri palatij ſemel à principe creati omnem Reipublicæ poteſtatem tantiſper geſſerunt, dum ipſi regnum inuaderent. non erit igitur Reſpublica bene conſtituta, in qua magiſtratui omne imperium tribuetur. Itaque Ariſtotelis, Polybij, Dionyſij, ac Iuriſconſultorum rationibus inter ſe, & cum vniuerſa Rerumpublicarum hiſtoria collatis, video ſummum Reipublicæ in quinque partibus verſari. vna eſt ac præcipua, in ſummis magiſtratibus creandis, & officio cuiuſque definiendo: altera in legibus iubendis aut abrogandis: tertia in bello indicendo ac finiendo: quarta in extrema prouocatione ab omnibus magiſtratibus: poſtrema in poteſtate vitæ & necis, cum lex ipſa nec facilitatis vllum, nec clementiæ locum relinquit. hæc enim magiſtratibus nunquam tribuuntur in imperio bene conſtituto, niſi extra ordinem premente neceſſitate. aut ſi de rebus iis magiſtratus decernat, ſanctio penes eſt principem aut populum pro rei cuiuſque publicæ ſtatu. Ac principis quidem hæc propria eſſe I C. totum opinione conſtat, & quidem multò plura, puta vectigalium ac tributorum, nummique percutiẽdi poteſtatem, quam ſolius principis eſſe aiunt: quanquam hæc magiſtratibus antea ſæpe. atque his tẽporibus tribuun-

tur, quę vberius diſputata nobis ſunt in libro De iure imperio. in c. de Iure maieſtatis. cum autem in democratia & ariſtocratia par ſit imperium optimatum & populi, vt in monarchia regis, conſequens eſt, vt ea quoque imperij ſumma capita populo tribuantur, quæ vt planius intelligi poſſint, explicanda quæſtio eſt, diutiſſimè à iuriſconſultis agitata, nō dum tamen definita: vtrum ſcilicet magiſtratus habeat merū imperium, an ſolius principis propriū ſit. quā quidē ad quęſtionē definiendā, cū Henricus vii. Imp. arbiter Bononiæ eſſet electus, inter Lothariū & Azonem ęqui ſponſione facta, iudicauit merū imperiū ſolius principis eſſe, ex quo Lotharius æquū, Azo iniquū tuliſſe dicitur. cæteri quotquot ſcripſere præter Alciatū & Molinæū, Azonis ſententiam veriorem eſſe iudicarunt: ſed hæc quæſtio ab hypotheſi ad theſin reuocari debet, vt planius intelligatur: eſt. n. merum imperium in ſola gladij poteſtate, vt ex ipſo Vlpiano interpretatur. huic autem quæri debet, vtrum imperium magiſtratui à principe datū, ſiue gladij ſiue belli gerēdi, ſiue pacis ſanciendæ, ſiue creandi magiſtratus, ſeu iubendæ legis, ſeu præmiorū ac pœnarum propriū ſit principis, an in magiſtratū quoq; transferatur? omniū enim idē iudiciū eſt. Lotharius vſurpauit Papiani regulam de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio, qua magiſtratus publici iudicij exercitiū habere dicūtur, nec mandare poſſe: ac ſæpius executores & adminiſtratores in iure appellari: quibus verbis Accurſius ipſe ius principi exercitium aliis competere ſcribit, quod in facto conſiſtit. Azo verba legis interpretatus eſt ad ius ipſum neceſſario pertinere, quibus Prætor dicitur pro ſuo imperio quid facere: aut præſidem maximum imperiū poſt principem habere. tum etiam præfectum Ægypti imperiū quod illi datum eſt deponere: hæc ſumma eſt argumentorum, quæ ab omnibus interpretibus allata ſunt: quæ quidem quæſtionem non definiunt, magis etiam ac magis ambiguam reddunt. Neq; tantum hæc, ſed infinitæ de iure quæſtiones in magna obſcuritate verſantur, propterea quod nullus interpretum hactenus explicauit quid inter legis actionem & iudicis officium interſit. at ne legis quidem actio quid eſſet, in tanta ſcriptorum multitudine quiſquam videtur aperuiſſe, vt breui planū me facturū ſpero. & quæ cuiuſq; vis eſt ac poteſtas. nunc illud tantū ad id quo de agitur: eſſe duo capita iuris vniuerſi, legem & æquitatem, à quibus pendet legis actio, & magi-

magiſtratus officium: & quę ratio legis eſt ad eius actionem eadem eſt æquitatis ad officium magiſtratus. hoc igitur Papinianus, hoc Vlpianus, hoc veteres illi iuriſconſulti voluerunt, quæcunque lege tribuuntur, ea magiſtratum alteri cōmittere non poſſe, ſed nudam duntaxat habere legis actionem, ac propterea non tam eius eſſe propria quam legis ipſius: quæ vero eius æquitati permittuntur, ea pro ſuo iure alteri committere poſſe. verbi gratia, Prætores ac Iudices publicarum quæſtionum (hoc enim exemplum propoſuit Papinianus) aliis imperiū illud mandare non poterant: nec in iudicando legis acerbitati aut lenitati detrahere, aut addere quicquā, ſed vno verbo, imo vna litera ſententiam ferebant, puta A.C.N L. abſoluo, condemno, non liquet. idq; factū eſt ne ab hominis cuiuſquam, ſed ab ipſius legis arbitrio, fama, vita, fortunæ denique ciuium penderent at cauſſæ ciuiles, propterea quod minus periculoſæ eſſent, nec legibus omnino comprehendi poſſent: id enim eſt infinitum, Prætoris vrbani aut peregrini arbitrio relictæ ſunt, vt in illis explicandis nō legis actionibus, quaſi vinculis conſtringerentur, ſed pro ſua æquitate ac religione, multa præter legem, aut etiā interdū contra legem decernerēt, iudicarent, iudices darent: denique leges arbitratu ſuo propoſitis edictis, emendarent, flecterent, lenirent, exacerbarent. hoc igitur propriè magiſtratus officium, quod Bartolus nobile appellauit; & legis actionem, officium mercenarium, melius ſeruile, propterea quod inſeruit duntaxat legi: vt quæ priuati iudices, aut arbitri iure dati, aut delegati faciunt, legis actione potius quam iudicis officio facere dicuntur. tametſi enim Prætor Vrbanus non teneretur legis actionibus, attamen iis litigantes obligabat, nō quod magiſtratus qui iuſſa legū exequitur, officio nō fungatur, ſed minus verè ac propriè ſic vſurpatur. & qui ſuo iure imperiū, aut iuriſdictionem aut quid aliud eiuſmodi habet, eius omnino propriū eſt: idque alteri mandare poteſt, vt Vlpianus ſcribit in l. more maiorum de iuriſdictione. is autem qui mandatum habet, quaſi rem cōmodatam alteri commodare non poteſt. alioqui furti teneretur. id quod verum eſt: nō modo in priuato, ſed etiam in magiſtratu, qui ab alio mandatā habet iuriſdictionē alienā habere, ſcribit Iulianus in l. & ſi, de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio, & quoniam multa magiſtratib. ſine lege permittuntur, multa legibus ſunt comprehenſa, planum fit ea quæ ſuo iure ha-

bent accepto magiſtratu, eorum eſſe propria, cætera legum aut eorum qui mandauerunt. Ex quo perſpicitur Prætores quæſtionum publicarum merum imperium non habuiſſe, nec gladij poteſtatem: ſed nudam executionem, & legis actionem, perinde vt lictorem ipſum, ad quem Brutus verba faciens, Lictor, inquit, lege age. eum verò qui ſemper extra ordinem cognouit de capitali crimine, nullis vinculis conſtrictum fuiſſe, quin pœnam arbitratu ſuo leniret aut exacerbaret, dum tamen non excederet modum, vt ſcripſit Vlpianus in l. hodie de pœnis: idcirco gladij poteſtatem habuiſſe. eodem modo Romani Conſules accepto exercitu, belli gerendi poteſtatem habuerunt iure magiſtratus, vt pro ſuo arbitrio laceſſerent aut inuaderent hoſtem, rationémq; commeatus, ac militarem diſciplinam ſua voluntate regerent: bellum autem indicere aut finire non potuerunt. hoc enim plebis, illud populi proprium erat. hinc deditio Conſulum, qui cum Samnitibus & Numantinis fœdera percuſſerant iniuſſi. hinc Heluetiorum exercitus licto cum Tramuſio fœdere obſides accepit qui capite luerent, niſi princeps id ratum haberet, quia ſolius principis eſt bellum indicere ac finire. Itaque Cato Cæſarem Gallis dedendum eſſe ſuadebat, quod iniuſſus bellum illis indixiſſet. cum verò imperatori pacis ſanciendæ poteſtas, aut indicendi belli certis legibus aut conditionibus permittitur: quod fit extra ordinem, nec mandatum egredi poteſt, nec alteri mandare: quia non habet id iure magiſtratus & imperij, ſed nudam legis actionem. at Dictator belli, pacis, vitæ, necis, totiúſque Reipublicæ poteſtatem habuit iure magiſtratus: ſed tamen precario, & quamdiu Reipubl. dictator, qui non propriè magiſtratum, ſed curationem gerebat. Ac tametſi proprium eſt imperium magiſtratus, nihilominus tamen, nec magiſtratus, nec honores quiſquam habet ſuo iure: ſed veluti depoſitos quouſque tempus finiatur, aut is qui dedit, repetat. id enim voluit Vlpianus cum diceret, acceptum magiſtratum deponi, id quod Alciatum conturbauit. quæ autem ſingulari iure ac legis actione magiſtratui aut priuato creduntur: mortuo principe, vel eo qui mandauit reuocantur, ſi res integra ſit, vt in procuratore: quæ autem iure magiſtratus competunt, non item, ſed hæc ſuo loco fuſius: & hæc in libro De imperio ſunt à nobis accuratius diſputata. Alia quæſtio difficilior eſt. vtrum Senatus decreta principis egeant ſanctione, aut

eorum

eorum qui Reipublicæ ſummam habent.de principe minus ambigitur, propterea quod ſui Senatus & conſilij caput eſt, Itaque omnia decreta principis habent ſanctionem,nec aliter vim haberent,quam ſi princeps ipſe iuberet, quia Senatus nullum imperium, nullam habet iuriſdictionem: niſi Principis aut populi patientia, qui acta Senatus probare videtur quę non improbat. ſed ſi quid grauius eſt quod ad maieſtatem pertineat,ad principem referri ſolet, eo quidẽ iure vtimur, ſed in populari & optimatum ſtatu, obſcurius eſt, quia nec populus, nec optimates omnes conſiliis de Republica intereſſe poſſunt, & vt poſſint, perniciosa tamen res eſt, ac periculi plena cōſilium ſacroſanctum manare in vulgus:ſed aliter ſanciri non poſſunt quam intelligantur: illud tamen confirmat Dionyſius lib.2.Non enim Senatus Romanorum, inquit, arbiter eſt κύριος earum rerum quas decreuit, ſed populus.hinc illa frequenter apud Liuium,Senatus decreuit, populus iuſſit. & cum Scipionis,Africani potentiã indicat,Sub vmbra Scipionis, ait, ciuitatem dominam orbis terrarum latere:nutus eius pro decretis patrum, pro populi iuſſis eſſe. neque verò quicquam ſacroſanctum eſſe potuit, inquit Cicero, niſi quod plebs populúſve iuſſit.itaque Senatuſconſulta dumtaxat annua fuiſſe, contra quam Conanus putat,auctor eſt idem Dionyſius lib. vij.æquè vt apud Athenienſes quemadmodum Demoſthenes aduerſus Ariſtocratẽ ſcribit,nec populum aut plebem tenuiſſe: non aliter ac magiſtratuum édicta, qui leuioris duntaxat mulctæ irrogationem habuerunt poſt legem Aterinam:grauioris autem irrogatio ac mulctatio, fiebat iudicio plebis: vt videre eſt apud Liuium libro vigeſimo quinto, & vbique apud Valeriũ,quare cum ſolius populi proprium eſſet legem iubere, nec magiſtratuum iuſſa, nec Senatus decreta leges dicebantur, & à legibus plurimum differebant,tum pœna,tum ſanctione, tũ etiam vi ac poteſtate.nam in lege ſancienda, non modò magiſtratus, ſed vniuerſus populus iurabat in legem,vt ſcribit Appianus libro 1. bellorum ciuilium.itaque xij. tabulis & ſacratis legibus comprehenſum erat. ne quis legibus ſolueretur niſi per populum.& quemadmodum conuentionis leges derogare non poſſunt iuri publico: nec collegiorum ſtatuta municipalibus: neq; lex municipalis ciuitatũ moribus, nec ciuitates legibus imperij: ita nec priuati magiſtratuũ imperio derogare potuerunt:nec imperia magiſtratuum Senatus-

auctoritati: nec auctoritas Senatus, plebis poteſtati: nec plebis poteſtas maieſtati populi, penes quem fuit totius imperij ſumma. Sed quoniam periculoſum videbatur conſilia Reipublicæ manare in vulgus (id autem neceſſe erat, ſi omnia decreta Senatus à populo ſancirentur) Senatui tributum eſt à populo, vt cætera quæ ad Rempublicam pertinerent adminiſtraret, excepta creatione magiſtratuum, legum ferendarum, belli & pacis, vitæ ac necis & extrema prouocatione, quæ propter imperij maieſtatem populus ſibi reſeruauit: vt videre eſt in oratione M. Valerij Cõſulis apud Dionyſium. & ex ipſius Polybij ſententia: in reliquis ne Senatus poteſtate abuteretur, permiſſum eſt Tribunis plebis aduerſus omnia Senatuſconſulta intercedere. itaque cum Senatus haberetur, ſtabant Tribuni pro foribus, nec prius Senatuſconſultum ratum erat, quam Tribuni literam T. aſſenſionis indicem ſuperſcripſiſſent. poſtremis temporibus in Senatũ licuit venire; quæ igitur Senatui vel magiſtratibus tribuuntur, rationem habent à ſummo imperio diuiſam: alioqui fatendum ſit ſummum imperium in iis eſſe qui ab aliis acceperunt. quæ ſi abſurda videntur, abſurdũ quoque debet videri, quod Polybius affirmat, Reipublicæ ſummum imperiũ partim in populo, partim in Senatu, partim in conſulibus fuiſſe: ac propterea imperium temperatum videri ex optimatibus, regno ac populo. quam opinionem Dionyſius ac Cicero arripuerunt: deinde Machiauellus, Contarenus, Th. Morus, Garimbertus, Manutius, vehementer probarunt: qui nobis ſunt diſputatione refellendi: propterea quod ad hiſtoriã Rerumpublicarum penitus intelligendam magnum habet ea diſputatio momentũ. cum enim acerrima contentione ageretur apud Florentinos, de libertate populo reſtituenda, nec tutũ videretur, & pernicioſum eſſet imperij arcana manare in vulgus: decretum eſt oportere à populo ſemota fece plebeiorum, qui per leges magiſtratũ capere nõ poſſent, leges iuberi ac magiſtratus creari: cętera per Senatum & populi magiſtratus explicari: ſic.n. Guicciardinus ſcribit. Ex quo etiam planum fit, imperij ſummi ius in his præcipuè verſari. Prius igitur in omni Republ. intuendum eſt, quis imperium magiſtratib. dare & adimere, quis leges iubere aut abrogare poſſit. vtrum vnus, an minor pars ciuium, an maior hoc percepto, facilè intelligitur qualis ſit Reipublicæ ſtatus. nihil enim quartũ eſſe, ac ne cogitari quidem poteſt. neque enim

virtus

virtus aut vitium efficit Reipublicæ varietatem. ſiue enim princeps iniuſtus ſit, ſiue probus, monarchia tamen eſt. idem de optimatibus & populo iudicandum: qui vt nihil aliud habeant quàm magiſtratuum creationem, ſummum imperium habent & ab iis ſtatus Reipublicæ pendeat neceſſe eſt. hunc igitur ſtatum optimatũ dicemus, aut popularem (his verbis vtamur, ne ſpecie virtutis ac vitiorum Ariſtocratiæ, Oligarchiæ, Democratiæ, Ochlocratiæ appellationibus ſæpius vti cogamur) multo magis ſi præter magiſtratus creationẽ, belli quoque ac pacis, vitæ ac necis poteſtas adſit. hæc autem non modò in monarchia, ſed etiam in optimatum ac populi ſtatu ſemper fuiſſe conſtat. quod enim dicitur à Senatu & Præfecto Prætorio prouocandi ius nõ eſſe, ad ius ordinariũ pertinet, quia principẽ vel populum extra ordinẽ appellare licet, quod Arcadius ſupplicare dixit, cũ rei nouitas poſtulat, aut grauitas perſonarũ, ſed ne infinitũ ſit ex hiſtoriis omnia perſequi, Atheniẽſium, Romanorũ & Venetorum exemplis vtemur, vt falſum eſſe doceamus, quod illi de Romanorum temperato ſtatu tradiderũt.

Sic igitur exiſtimo, Romanorũ ſtatũ Polybij ac multo magis Dionyſij & Ciceronis ætate omnino popularẽ fuiſſe. nã exactis vrbe regibus, prima lex à Bruto de imperio lata eſt ad populũ, vt annui Conſules à populo crearentur. ſic enim Liuius ac Dionyſius tradũt, ex eo cõſtat omne imperiũ conſulare à populo peti & impetrari debuiſſe. quod igitur aiunt regni ſpeciẽ in conſulib. fuiſſe, tam falſum eſt, quã ſi quis dicat, Præfectũ Prętorio ſub Imperatoribus Romanorum, aut Baſſam maximũ apud Turcas, vel etiã Palatij magiſtros ſub regibus Gallorũ, regiam poteſtatẽ habuiſſe: quòd per ſe ipſi maxima quæque in Republica gererent: & quidem hi poteſtatẽ non modò maiorem quã conſules, ſed etiam perpetuã habuerũt: quare ſi abſurdũ eſt Regiam poteſtatẽ in magiſtro militũ, multo abſurdius eſt in Conſulibus collocare: poſtea docebimus poteſtatẽ Tribunipleb. Conſulari maiorẽ fuiſſe. venio ad Senatum, in quo Ariſtocratiæ ſpeciem poſuerunt: cum tamen ius omne ac imperium à populo haberet, quippe Senatorum delectus populi arbitrio vel iuſſu fiebat. Maiores noſtri, inquit Cicero, ita magiſtratus annuos crearunt, vt conſilium Reipublicæ præponerent ſempiternum: deligerentur autem in id conſilium ab vniuerſo populo, aditúſque in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriæ

pateret. Poſtea populus vt eo labore ſe leuaret, lege Ouiana Tribunitia, vt eſt apud Feſtum, iuſſit Cenſores optimum quenque ex omni ordine curiatim legerent. Cenſores autẽ à populo vt reliqui magiſtratus creabantur: conſequens eſt igitur imperium quantumcunque fuit, populo accepti ferre. vbi nam igitur Ariſtocratia Senatorum? nam ſi vlla eſt, eadem in regno ſit oportet, vbi conſilium à principe conſtitutum, parem atque Senatus Romanorum poteſtatẽ habet: quem tamen imperij ſocietate cum principe copulare, non modò ſtultum, ſed etiam capitale eſt. idem iudicandum relinquitur de Senatu Romanorum, quem iſti cum populo in partem imperij vocant: id eſt dominos cum ſeruis & procuratorib. imperij ſocietate coniungunt. tenemus igitur omnia Senatus & magiſtratuum imperia, in arbitrio & voluntate populi fuiſſe. quod ſatis eſſet argumenti ad iudicandum, ſtatum fuiſſe omnino popularẽ: ſed altera quoque lex à P. Valerio Bruti collega lata eſt, quam Liuius appellat præſidium vnicum Romanæ libertatis, qua primo capite cautũ eſt, vt aduerſus omnes magiſtratus, ad populum liberè prouocaretur. altero capite, ne quis magiſtratus ciuem Romanum aduerſus prouocationem verberaret, aut necaret, aut pecunia mulctare vellet: deinde ne quis imperium haberet, niſi cui à populo datum eſſet, adiecta capitali pœna. in eo quoque ſibi conſentiunt Liuius, Dionyſius, Valerius, Plutarchus & Pomponius. nam ea lex de prouocatione, quod ſæpius violaretur, ter in eadem gente lata eſt, à P. L. & M. Valeriis. vbi nam Ariſtocratia in Senatu? vbi regnum in Conſulibus, qui nec ciuem verberare, nec mulctare contra prouocationem poterant? quod autem belli ius omne eſſet in populo planius eſt, quam vt egeat exemplis. nam id Seruia lege ſub regibus cautum erat, vt Dionyſius tradit, multo magis poſt refugium. Liuius lib. 4. Controuerſia fuit, inquit, vtrum populi iuſſu bellum indiceretur, an ſatis eſſet Senatuſconſulto. peruicere Tribuni denunciando ſe delectum impedituros, ni Quinctius ad populum ferret omnes centuriç iuſſere. conſimiliter lege Acilia bellum aduerſus Antiochũ ſuſceptum eſt. ius autem verberum libertatis, exilij (iam de nece dictum eſt) in populo fuiſſe, planum eſt ex lege Portia Tribunitia, lata Valerio & Appuleio Coſſ. anno ab V. CC. D.LIIII. (fallitur enim Sigonius, qui à Catone Cenſorio latam ſcribit) qua lege verbera ſunt à corpore ciuium amota,

quæ

quæ lex anno centeſimo poſt Sempronia rogatione ſanctius confirmata eſt,adiecta pœna perduellionis. Quid igitur Polybius? Si quis, ait, ad populi poteſtatem ſe conuertat,putabit Rempublicam eſſe popularem:ſi verò ad Senatum,iudicabit imperium optimatum, quia conſilio publico præeſt,ærarij poteſtatem habet, legationem admittit ac dimittit,de coniuratione,perdullione,ac veneficiis cognoſcit, in eo multa peccat, vt etiam in explicanda poteſtate populi, quem cum plebe(vt Græci fere omnes) magno errore confudit.nam quæ in Senatu maxima fuerunt, omiſit: quæ ſine populo fieri non poterant, Senatui propria fecit. nihil enim maius habuit Senat⁹ quā illud S.C.VIDEANT Coss. &c. quod velut gladium extremis Reipublicæ temporibus exeruit in Sp. Melium, Gracchos, Saturninum & Cæſarem,habuit quoque Dictatoris creādi poteſtatem, ſed duntaxat extra ordinem.nam Interrex à Conſule,Dictator ab Interrege decreto Senatus,cum res ita poſtularet,creari ſolebat. qua ratione,inquit Dionyſius, Senatus plebem fefellit.ſed illud imperij arcanum Tribuniplebis facilè detexerunt, nec Dictatorem optima lege creari diu permiſerunt,id eſt ſine prouocatione:ſic enim Feſtus optimam Dictatoris legem appellat.cū autem magiſtratus omnes creto Dictatore abdicarent,Tribuniplebis imperium retinebant, inquit Plutarchus, & aduerſus Dictatorem ciues intercesſione iuuabāt. vt aduerſus Fabium Maximum Dictatorem, cum de Minutio magiſtro militum pœnas exigere vellet:Tribuni perfecerunt,vt pœnæ metu liberatus, Dictatori poteſtate par eſſet. quod de capitalibus iudiciis tradit Polybius, falſum eſſe docuimus in lege Porcia, Valeria, Sempronia.ſic enim Liuius Senatorem loquentem inducit. Per Senatum agi de Campanis, qui ciues Romani ſunt, iniuſſu populi non video poſſe. ac Campani cum Annibalem diu fouiſſent, maximo crimine perduellionis tenebantur. Cur ergo, dicet aliquis, iniuſſu populi tot ciues à Senatu, plures etiam à magiſtratibus ſupplicio affecti? cuius rei cum infinita ſint exempla,nullum tamen illuſtrius eſt, quā de exercitu,qui ad Rhegium Iubellio Imperatore mortuo ſcribam elegerat:Senatus,inquit Valerius,tam acerbè tulit, vt milites in vrbem reuocatos capitis damnauerit,& quotidie quinquagenos verberibus cæſos ſecuri percuſſerit, tum etiam ſpeliri ac mortem lugeri vetuerit. M. Fuluius Tri-

bunus pleb. fruſtra clamare morem maiorum violari: leges ſacratas à Senatu conuelli. Appius verò Conſul in exercitum militaris diſciplinæ proditorem inuectus, centuriones, ſigniferos, duplicarióſque verberibus, non in caſtris, quod imperatori licebat, ſed in media Vrbe cæſos morte affecit: reliquæ multitudinis decimum quenque ad ſupplicium legit. Conſimiliter Senatus pleroſque legibus ſoluebat cõtra leges ſacratas, & ante legem Corneliam. Cui obiectioni reſpondet quidam Iuriſconſultus: Non quid Romæ fiat, ſed quid legitimè fieri debeat ſpectandum eſſe. neque enim ex abuſu, ſed ex ipſis Reipublicæ inſtitutis iudicandum eſt de ſtatu ciuitatis. nam Triumuiri capitales, qui duntaxat in ſeruos, & extremæ ſortis peregrinos animaduerſionem habuerunt, non tantum ciues, verumetiam magiſtratus ipſos, & quidem Curules in carcerem cõiectos capitali ſupplicio affecerunt, vt videre eſt apud Valerium Maximũm: licebat tamen cuique maieſtatis illos accuſare, vt Ciceronẽ Clodius perduellionis apud plebem damnauit, quod de coniuratis iniuſſu populi ſupplicium ſumpſiſſet, ſed illud quoque iudicium Ciceronis reſciſſum eſt, quia non niſi à populo iudicari potuit. hinc certamina plebis aduerſus patres, & magiſtratuum inter ipſos, cũ imperio contra leges abuterentur. fuerunt igitur in magiſtratibus magna imperia, ſed tamẽ moderata: in Senatu maior quam in magiſtratibus auctoritas: in plebe maxima poteſtas: ſed ipſius Reipublicæ maieſtatẽ & ſummum imperium in populo fuiſſe, nemini dubium eſt in eam rem penitus intuenti: tum ex iis quæ diximus, tum etiam ex eo quod populus inter patricios & plebem, veluti iudex & arbiter cõtrouerſias dirimebat. cum enim Senatus plebem opprimere, aut plebs in Senatum inſurgere conaretur, nullus erat componendæ ſeditionis modus, niſi Conſules ipſi, aut creatus Dictator populũ rogaret quid fieri vellet: vt videre eſt in tribus ſeceſſionibus plebis: maximè verò illa in tanta támque diuturna cõtentione, qua patricij plebiſcita, plebs Senatuſconſulta pertinaciter reſpuebat. nam L. Valerius, & M. Horatius Coſs, conuocato populo, vt eſt apud Dionyſium, legem tulere comitiis centuriatis, vt plebiſcita Senatum tenerẽt, repentè ſeditio conquieuit. ſed paulatim Senatus plebiſcita repudiare: Tribuni furere: Senatui intercedere. rurſus anno decimo ac centeſimo poſt, Q. Philo Dictator creatus, eãdem legem ad populũ tulit, vt plebiſcita

ſcita perinde vim legis haberent, ac ſi populus iuſſiſſet, illud etiam vno capite cauit, ne leges centuriatis comitiis ad populum ferrentur inconſulto Senatu. ad plebem verò inconſulto Senatu ferebatur, ac propterea ægrè impetratum eſt à patriciis, quin plebiſcita ſæpe violarent. quouſque Dictator Q. Hortenſius eãdem legem anno poſt quinquageſimo ad populum ferret. atque hinc imperij Romani labes, quod plebi, hoc eſt infimæ multitudini permiſſum ſit legem iubere, qua perinde tenerentur ciues ac ſi populus ipſe iuſſiſſet. impetrauit etiam plebs, vt omnes Magiſtratus ac Pontifices crearet, præter Conſules, Prætores ac Cenſores præterea iudiciorum publicorum, præterquam capitalium poteſtatem: vtque bellum à populo indictum finiret, ac imperium à populo datum prorogaret. tandem cætera quoque plebs impellentibus Tribunis arripuit: bellum ſæpius indixit, vt rogatione Sulpicia, Manilia, Gabinia. quas ad plebem cõtrà morem maiorum Tribuni tulerunt, & optimos quoſque contra leges ſacras exilio damnarunt, ex quo factũ eſt, vt a populo ad plebem, à Democratia ad Ochlocratiam, & fæcem populi ſumma rerum delaberetur: iis maximè temporibus, quibus Gracchus vterque, deinde Liuius Druſus, poſt etiam Saturninus ac P. Sulpicius Tribuni pl. vrbem ſuo ciuiúmque ſanguine fœdarunt. ſiue igitur populo, id eſt, quinque claſſibus (nã ſextæ nulla ratio habebatur in maiorib. comitiis) ſiue plebi, hoc eſt omnibus ciuibus præter patricios in xxxv. tribus promiſcuè diuiſis imperij ſummam demus, perſpicuum ſit eiuſmodi ſtatum eſſe popularem. Senatum verò auctoritatem omnem à populo habuiſſe, nec ſine populi iuſſu aut aſſenſione quicquam potuiſſe: aut quæcunque iuberet populi nomine iuſſiſſe. quid autem intereſt ad ſtatum Reipublicæ iudicandum, an populus ipſe iubeat, an ſuo nomine iubeatur? abſurdius tamen videtur id quod vnius eſt, puta regiam poteſtatem duobus Conſulibus tribuere velle, cum multo maior fuerit in Tribunis. neque enim verum eſt, quod Carolus Sigonius in cap. de magiſtratibus ſcripſit, Conſules ab omnibus magiſtratibus concionem auocare potuiſſe, ab iis neminem: cum nihil frequentius occurrat, quam interceſſio Tribunorum aduerſus Cõſules. ſcribit Liuius lib. xliiij. bona Tib Gracchi, eius qui Conſul & Cenſor fuerat, à Tribuno plebis, conſecrata, quod in multa pignoribúſque capiendis, interceſſioni Tribuni

non paruiſſet. idem Claudio Ceſorio diem dixit, quod conciſ-
cionem à ſe aduocauiſſet. L. quoque Flauius Tribun. pleb.
Metellum Conſulem, alius Appium Cenſorem in vincula
duci iuſſit, vt eſt apud Liuium lib 9. idem lib. 2. Tribunus,
inquit, viatorem mittit ad Conſulem: Conſul lictorem ad
Tribunum, priuatum eſſe clamitans, ſine imperio, ſine ma-
giſtratu. Druſus tamen Trib. pleb. Philippum Conſulem,
quod ſe in concione interpellaret, obtorta gula per viato-
rem in carcerem adegit, vt ſcribit Florus c. lv. ac Tribuni ſa-
croſanctum corpus attingere violandi cauſſa, capitale fuit,
quinetiam Vectius impunè cæſus eſt, quod non aſſurrexiſ-
ſet Tribuno. denique tanta poteſtas erat Tribuni plebis, vt
non modò Senatus, ſed etiam magiſtratuum & collegarum
ipſiúſque plebis acta vnus ſua interceſſione impediret: nec
vlterius progredi poterant, niſi prius imperium illi à plebe
ſolenni iure ſuffragiorum abrogaretur. argumento ſit M. O-
ctauius Trib. pleb. qui vt eſt apud Plutarchum, omnibus col-
legis ac Tiberio Graccho legem Agrariam ferenti ſolus in-
terceſſit. neque enim lex ante perferri potuit, quàm impe-
rium illi adimeretur ſuffragio plebis. poſtremo, creato Di-
ctatore, ſoli Tribuni imperium retinebant cùm cæteri ma-
giſtratus abdicarent. igitur ſi regia poteſtas in Conſulibus,
multo certè maior in Tribunis: niſi obiiciant ea, quæ tanti
facit Contarenus, ornamēta regia defuiſſe propterea quod
in Vrbe ſemper, & inter plebeios homines verſari oportuit,
ſine faſcibus, ſine lictoribus, ſine ſella curuli, ſine vocatio-
ne, ſine iuriſdictione, vt ob eam cauſſam Plutarchus in quę-
ſtionibus, & Liuius lib. 2. magiſtratus eſſe negarint, ſed his
omiſſis, cum ciuium omnium bona, fortunæ, libertas, vita,
mors, totiúſque Reipublicæ ſtatus, imperia, iura, leges, bel-
la, fœdera, magiſtratuum denique ac pontificum, ipſiúſque
Senatus auctoritas à populi volūtate pēderet, quis amplius
dubitet Rēpubl. fuiſſe popularem? magis quidem Atheniē-
ſed quàm Romani populares, vtrique populares tamē. Hæc
à nobis fuſius diſputata ſunt, vt Polybij, Ciceronis ac Dio-
nyſij de tēperato Reipubl. ſtatu opinionem confutaremus,
noſtram tueremur: quæ vera ſit an falſa, non affirmabo: ſed
veri tamen ſimilior eſt quàm illa. Nunc facilè eſt Machia-
uelli, Contareni, Sigonij, Manutij, & aliorum, qui in eadē
ſententia fuerunt, refellere argumenta. Poſuerunt enim ex
ipſius Polybij ac Dionyſij ſentētia, Lacedęmoniorum æquè
ac Ro-

ac Romanorum: deinde etiam Venetorum Reſpubl. ex his tribus, quæ dixi, generibus eſſe téperatas, ac modicè confuſas. Quod ad Lacedæmonios attinet, videtur Ariſtoteles iis errandi occaſionem præbuiſſe, qui temperatum Reipubl. genus eſſe putarunt. propterea quod aliorum ſententias retulit, qui partim popularem, partim regiam, partim optimatum eſſe dicerent, quos non refellit; ſed cum ſublata diſputatione tria duntaxat Rerumpub. genera poſuerit, non amplius quærendum videtur quid de re tota ſentiat, cum appareat quid ſcripſit. Si quis tamen eius Reipub. ſtatum penitus intelligere velit, neque ex Ariſtotele, quem Plutarchus tacitè refellit, nec à Xenophonte, qui de moribus duntaxat iudicauit: ſed ab ipſo Plutarcho hauriendum: qui Lacedæmona profectus eſt, & antiquiſſimos rerum Laconicarum ſcriptores conquiſiuit, vt verius ac melius ſcriberet.

Is igitur ſcribit, Lycurgum regia poteſtate ſublata, Senatum xxviij. virorum creaſſe, quibus cõiunxit duos reges, Charilaum fratris filium & Archelaum, qui ab Hercule genũs ducebant, lege promulgata, vt Senatus ille xxx. virorũ omnia decerneret quæ ad Rempublicam pertinerent, deinde populus decreta Senatus ſanciret. nihil aliud eſt à Lycurgo de ſtatu Reipublicæ conſtitutum, nec vlli magiſtratus creati præter magiſtrum iuuentutis. regibus autem quaſi ducibus belli gerendi curam dedit. Dionyſius quoque lib. 2. confirmat, Lycurgum populo permiſiſſe, vt leges iuberet, magiſtratus crearet, bellum indiceret ac finiret. ex quo perſpicuum fit, Lycurgi ſtatum omnino popularem fuiſſe. ſed cum populus decreta Senatus plerunque ſancire nollet, vt Plutarchus tradit, Theopompus ac Polydorus reges anno trigeſimo ac centeſimo poſt Lycũrgum, imperium illud ſummum populi tranſtulerunt ad Senatum, quaſi oraculo iubente, ne populus ereptam ſibi poteſtatem lugeret, tum Ephoros quinque cum annua poteſtate creari voluerunt à Senatu, quaſi ſpeculatores regum & Senatus, ne tyrannis vſurparetur. nam reges, præter nomen nihil habuerunt. in quo Machiauellus & plerique alij fallunt, qui affirmant vnũ duntaxat regem fuiſſe. at ſi regia poteſtas, quæ vnius propria eſſe debet, duorum communis ſit, erit & plurimorum: ex eo igitur popularis imperij ſecuta conuerſio eſt in optimates. nihil enim populo relictum eſt in imperio loci: hoc tantum, quod vno ex optimatibus mortuo, cum candidati

præterirent, vt quiſque grauiſſimus erat, ſic maiores plauſus ferebat: tum arbitri qui ſub tecto latebant, eum qui plauſu maiore exceptus eſſet Senatorem renunciabant. ſed nullæ tabellæ, nulla ſuffragia, nulla denique ratio comitiorum. Ephoros quinque annua poteſtate creabāt optimates qui magiſtratus omnium maximus erat nam regibus ciues omnes præter Ephoros, reges Ephoris aſſurgebant. Iidem Ephori ciues ac reges ipſos arbitratu ſuo mulctabant, & omnium iudiciorū præterquam capitalium, ius habebant, vt eſt apud Xenophōtem, quinetiam rex Agis in carcerem ab illis coniectus, & ſupplicio affectus eſt, cum populi mores emēdare ac leges Lycurgi reſtituere conaretur & antea ſæpe regibus capitalem accuſationem intentauerant, & in exilium miſerant, vt in Agide & Cleomene Plutarchus ſcribit. ſi igitur Polybius ac Dionyſius regiæ poteſtatis ſpeciem nomini tribuunt, debuerant in rege ſacrorum, qualis fuit apud Romanos & Athenienſes, non in Cōſul.bus regnum ſtabilire, aut regiam poteſtatem Ephoris quoque communicare, qui tam imperioſè ſe gerebant, vt incunte magiſtratu, omnibus ciuibus ediceret κείρεσθαι τὸν μύστακα, id eſt radere muſtacā, quemadmodum Ariſtoteles ſcribit, non aliam ob cauſſam, quam vt ciues intelligerent eorum iuſſis obediendum eſſe, ex quo intelligitur iuniores, Polybij ac Dionyſij præclara ſpecie ſe texiſſe: ſed rationibus oportet, quare quidq; ita ſit docere, non autoritate: quanquam noſtræ ſententiæ magnos quoque auctores habemus, Thucydidem, Xenophontem, Ariſtotelem, & Plutarchum, qui vno cōſenſu tradunt Athenienſes cum Lacedæmoniis annos amplius xxx. grauiſſima bella geſſiſſe, vt alteri populares, alteri optimatum ſtatus in tota Græcia ſtabilirent. nam victis Athenienſibus, Lacedæmonij ſtatum popularem euerterūt, optimates triginta, qui tyrāni ſunt appellati, ſummo imperio præfecerunt, id quod apertius Demoſthenes in oratione contra Leptinē ſcribit, Senatores rerū dominos eſſe in Republica Lacedæmoniorum: populū verò apud Athenienſes: quare æquius erat Polybius: Dionyſius, Cōtarenus, Machiauellus, tot ac tam multos ſcriptores, ac tantæ auctoritatis prius coarguerent, quā Lacedæmoniorum ſtatum ex optimatibus eſſe negarent. rectè igitur Ariſtoteles tres omnino Reipublicæ ſtatus laudabiles poſuit, ac totidem vitioſos: qui tamen plures tribus eſſe nequeūt, vt antea dixi, cum nihil referat quoties de ſtatu quæ

tu quæritur,probi an improbi ſint qui imperio præſunt:neque enim minus ciuis eſt vir ſceleratus quàm bonus & optimus quiſque vir peſſimus ciuis eſt, quia ſolitudinē quęrēs, totus in cælum contemplatione fertur.quare vnū ex omnibus ciuibus præeſſe oportet:aut plures vno, minorem tamē ciuium partem,aut omnes ſiue ex omnib.plurimos,nihil aliud fingi poteſt. erit quidem aliud imperiū alio magis populare, ſed populare tamē. hac propoſita diſputādi regula, conſequēs eſt apud Venetos,vnum aliquem ſummum imperiū tenere:aut minorē partē ciuiū:aut omnes,ſeu magnam omniū partem:hoc eſt Monarchiam eſſe,vel Ariſtocratiam, vel democratiam:igitur planum fit ex ipſius Contareni,Sabellici,& Bembi ſcriptis,Venetiam ab originis ſuæ primordio popularem fuiſſe, poſtea temporis decurſu, ad optimates delapſam.ſi enim popularis fuit Reſpublica Romanorū, vt antea docuimus,ſi popularis Athenienſium,vt omnes fatētur,Venetorū quoq; Reſpublica initio popularis erat:verum illud,hoc igitur.Prima lex imperij popularis omnium maxima,quam à Solone latā ſcribit Plutarchus, ea ipſa eſt quā Brutus primus omnium Conſul, quā Valerij tres tulerunt,vt eſſet ab omnib.magiſtratibus prouocatio ad populū.hanc quoq; legem vt omnium antiquiſſimā naſcēte Venetorum Republica latā ſcribit Contarenus, cū Veneti ſimul in eadē æſtuaria coaluerunt.id autē Caroli Magni temporibus contigiſſe narrat,cū antea in ſcopulis huc illuc diſperſi Reipublicæ formas ſingulares haberent.neque verò ante hoc tempus duces vllos aut Senatum, aut magiſtratus creati memorantur,ſed primus omniū Paulus Anaſatus anno Chriſti DCCVI.dux eſt electus.anteà cuiuſq; pagi ſuum ius erat & imperiū ab aliis diuiſum.itaq; fallitur Manutius, qui Rempubl. Venetorū MCXX. annos in eo ſtatu floruiſſe affirmat:rectè Iouius DCCC.cui congruit Gianotus Donatus ciuis Venetus,qui accuratiſſimè de Repub Venetorū ſcripſit.non enim quæritur quo quæque ciuitas tempore cōdita ſit,ſed quādo quæq; Reſpubl. cœperit aut deſierit eodem ſtatu vigere.cum igitur omnes in eandē vrbem coiſsēt, lex illa de prouocatione,quæ popularis imperij rationē cōtinet,non ad optimates aut patricios,qui nulli erāt,ſed promiſcuè ad populum, id eſt ad ciuium omnium multitudinem ſimul coactam lata eſt. negat enim Contarenus patriciorum ac plebeiorū diſcrimen fuiſſe,cum ciues omnes eo-

dem iure cenſerētur, atque eiuſdem imperij popularis participes eſſent, nam Veſputius apud Guicciardini in oratione quam habuit Florentiæ pro ſtatu optimatum (agebatur enim de conuertenda Florentinorum Republica) exemplū vrbis Venetæ propoſuit: Soderinus verò populare imperiū tuebatur, & eos qui Venetiis Rempublicam gerunt, docebat errore patricios vocari: cum nihil aliud eſſent quàm ciues, reliquos eſſe peregrinos cui conſentaneū eſt quod Gianotus Donatus, ciuis Venetus, in eo libro quem accuratè de Republica Venetorum ſcripſit, verbum Gentilhuomo nuſquam in monumentis Venetorum vſurpari, ante tempora Sebaſtiani Ciani, hoc eſt ante annum M.CLXXV. quod quidem ſi Veneti fateantur, Reſpublica planè popularis erit, cū illa ciuium omnium multitudo, peregrinis excluſis, ſummum ius prouocationis habeat, magiſtratus omnes ac imperia tribuat, leges denique iubeat, vt ſcribit Contarenus: addo etiam belli ac pacis, vitæ & necis poteſtatem, vt videre eſt apud Bembū in bellis ſuſceptis aduerſus Iulium Pontificem max. & Ludouicum regem Gallorum, quæ nō ante geſta ſunt, quā populus ſuis ſuffragiis iuſſiſſet, nec obeſt quod interdum bella ſuſcipiātur decreto Senatus, ſine populi iuſſu, cum id ſæpiſſimè quoque fieret apud Romanos & Athenienſes, ac tametſi raræ ſunt prouocationes à decemuiris & xl. viris, ne libera prouocatione ſæpius admiſſa ſcelerum impunitas conſequatur, nihilominus tamē interdum quæſtiones capitales propter ciuium dignitatem, aut ſceleris atrocitatem ad populum deferuntur, vt videre eſt apud Bembum, in iudicio Ant. Grimani, qui propter generis ſplendorem & potentiam à populo iudicatus eſt, exilióque damnatus, nec ſi iudices ſupplicia de ſceleratis ſine prouocatione ſumunt, propterea necis ac vitæ ius habent, cum legibus obſtricti teneantur, nec merentes morte liberare poſſint: hoc regis eſt, aut populi, aut optimatum, apud quos clementia contra leges locum habet. itaque Cicero veniam pro Ligario precatus à Cæſare, Apud Iudices, inquit, nunquam egi hoc modo: ignoſcite iudices, errauit, temerè fecit, ſi vnquam poſthac: ad parentem ſic agi ſolet: apud iudices, nō fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fictum crimen. Quod ſi x. viri aut xl. viri præuaricantur. exacto magiſtratu accuſari poſſunt. videmus igitur illa quæ ad imperij maieſtatē pertinent, populi Venetorū, id eſt ciuium omnium eſſe propria. cætera ferè à decemuiris

geruntur:

geruntur: quod ſi maioris momẽti res eſt, accire ſolent ſeptẽ viros. ſi diſſident inter ſe, adhibentur quoque XVI. viri præcõſultores: ſi ne inter ipſos quidẽ conueniat, aut grauioris momenti res videatur, ad Senatum: ſi nec in ſenatu tranſigi poſſit, aut ad imperij maieſtatem pertineat, fertur ad populũ: vt apud Carthaginenſes (quorum imperium populare fuiſſe tradit Ariſtoteles) fieri ſolebat. Iam verò cũ ſexdecim creandorum magiſtratuum genera ſint, idque ſorte, vel electione, vel vtroque (quibus adiicienda ſunt duo genera regiæ poteſtatis, cum omnes, vel pauci ab vno creantur) nullum tamen Ariſtoteli magis populare viſum eſt, quam omnes magiſtratus ab omnibus ciuibus creari: vt apud Venetos. in illa quam dixi ciuium omniũ multitudine (quoniam reliqui Contareno ac Sigonio peregrini, non ciues habẽtur) omnes ab omnibus imperia conſequuntur, & quidem ſine vlla ratione, cenſus, nobilitatis, eruditionis, dignitatis: cum tamen apud Athenienſes, qui omnium maximè populares fuiſſe dicuntur, magna ratio cẽſus haberetur, nec quartæ claſſi, quæ cæteras multitudine longè ſuperat, vllus eſſet aditus ad honores ex lege Solonis, quouſque Ariſtides legem abrogauit. quinetiã ſorte, quæ ipſa nullum virtuti relinquit, nec honeſtati locũ maximi quique honores mixti ſuffragiis apud Venetos tribuuntur: at nihil magis populare Ariſtoteli viſum eſt, quam ſorti magiſtratuũ permittere creationem. contra verò apud Lacedæmonios, quorũ Rempub. ſuæ similẽ facit Cõtarenus, nullus omnino ſorti locus erat. Quæ cum ita ſint, non video cur Contarenus Rempublicam Venetorũ ex triplici genere temperatã eſſe putet. eſt, inquit, in magno concilio popularis: in Senatu optimatũ, in duce regia poteſtas. ſed vnde annuum imperium Senatui, duci, magiſtratibus, niſi à populo. dux autem ne vocationis quidem aut prehenſionis ius habet. neque verò ſatis eſt armis illũ & imperio ſpoliaſſe, adhibuerunt etiã decem viros exploratores, ac libertatis cuſtodes, qua ſuppliciũ de Faliero duce ſumſerunt, at imago ducis eſt in numiſmate, dat nomina feſtis, vt vbique regis ſpeciem intueri poſſis, inquit Contarenus, poteſtatem nuſquã, idem quoque dici poterit de Conſulibus Romanis, & Archonte Athenienſiũ: & eadẽ ratione Athenis regnũ imperio populari confuſum dicemus. idẽ etiam iudicandũ relinquitur de ſtatua, veſte purpurea & aurea corona inſigni, addo ſceptrũ ac diadema, quæ rex Venetorũ geſtare prohibetur,

regis ſpeciem & imaginem intueri licet,poteſtatem nuſquã: ſi hoc abſurdum, illud quoque. profectò conſimiliter faciũt vt indocti pictores, qui cum virginẽ Mariam in ſtabulo malè tecto parientem conſtituunt. eandẽ aurea veſte & corona nobili ſolœciſmo exornant.& quoniam Contarenus eos tãtum quos vocat Patricios,ciues eſſe arbitratur, cæteros omnes habet loco peregrinorum,ſecutus ciuis definitionem ab Ariſtotele inuectam:neceſſe eſt iſta ratione Rempub.Venetorum popularem dici,vt Soderinus diſſerebat,ac ipſe Contarenus fatetur, in magno ciuium concilio popularis imperij rationem ineſſe:neq; enim ciuium magnus numerus ſtatum efficit.ſed illud ſpectandũ,an omnes ciues imperij participes ſint:alioqui ne Atheniẽſium quidem Reſpublica Periclis tempore quo maximè florebat popularis diceretur:quia tametſi non plures XIIII. millib. & cccc. millibus ciuium vtroque parẽte Periclis tẽporibus cenſi feruntur, quinq; millib.qui pro ciuibus irrepſerant publicè vẽditis,ſic enim Plutarchus ſcribit in Pericle, pòſt aucta multitudine cenſa fuerunt xx.millia ciuiũ , decẽ peregrinorum,& cccc.millia ſeruorũ, vt Athenæus tradit. Demoſthenes in oratione contra Ariſtogitonẽ ſcribit, xx.millia ciuiũ ſuis tẽporib.Athenis cẽſa fuiſſe:non meminit peregrinorum.Dinarchus verò aduerſus Demoſthenẽ,ait,mille & quingentis ciuibus reorum ſuffragia permiſſa fuiſſe. ex quo intelligitur,paucos admodum in tanta multitudine imperium tenuiſſe. idque Demoſthenes in oratione de Republica ordinãda ſcribit oratores Reipubl.principes eſſe:his ſubiectos imperatores: trecentos ferè ciues ſuffragium tuliſſe:reliquos trecẽtis attributos fuiſſe. cum igitur in tanto peregrinorum ac ſeruorum numero, tanta ciuium paucitas imperium haberet,quod omnium cõſenſu populare appellatur: quis neget ea ratione Venetorũ Rempublicam eſſe popularem, quæ circiter quinque millia ciuium paulo minus habet, qui honoribus adipiſcendis idonei ſunt?iam verò negat Ariſtoteles ciuitatẽ eſſe quæ plures decem millibus ciuium complectatur. Plato quinq; millib. & quadraginta definiit,ac propter numeri fœcunditatẽ, qui diuiſores habet vno minus quinquaginta, abortus fieri, ac partus non modò monſtroſos, ſed etiam integros cædi maluit,quam plures admitti.

Sed comparemus,ſi placet,ſtatus Atheniẽſium,Venetorũ ac Romanorum,vt populares eſſe planius intelligatur(nihil

enim

enim cum Lacedæmoniis commune habent) cum de ſtatu Romanorum diſputo, intelligo ſemper popularem illũ, quũ populus non ſimulatione imperium habuit, vt olim ſub regibus, qui ad populũ, belli, pacis, magiſtratuũ, ac prouocationis ſummum ius detulerunt, vt eſt apud Dionyſium lib. iiii. cum re vera ſtatuerent arbitratu ſuo reges ipſi, vt etiam Auguſtus, qui adepta poteſtate comitiorum imaginem habebat, leges ad populum ferebat, quarum ipſe arbiter erat. illud igitur commune quod populi concio imperij ſummam habuit: hoc tamen intereſt, quod populus Venetorum, de iis duntaxat quæ ad imperiũ ſummũ pertinere diximus, cognoſcit: cætera Senatui ac magiſtratib. permittit. rarò prouocatur ad populum, rarius de bello, rariſſimè de legib. rogandis aut abrogandis agitur, ſed ferè magiſtratuũ creandorum cauſa coeunt. at Romana plebs etiam iudicia publica definiebat, quę tamẽ ad imperij maieſtatẽ non pertinent, quoniam vbique ferè magiſtratibus tribuuntur. populus verò Athenienſis præter leges, fœdera, bella, iudicia publica, de quibus ſæpiſſimè ferebatur, etiam religiones, legationes, conſilia, decretáque Senatus ac res leuiſſimas, ſæpius quam par eſſet tractabat. antea quidem mulcta cogebantur ciues concionibus adeſſe, vt eſt apud Pollucem. poſtea; Pericles Areopagitarum imminuta poteſtate popularem auxit, propoſitis populo pręmiis ſi concionibus adeſſe vellet. peius etiam quod ſuffragia ferebant manuum extẽſione, id eſt χειροτονία (vti nunc Heluetij montani) qua tenues, potentiorum vi ac pugnis cogebantur χειροτονεῖν, præterquam in oſtraciſmo & ciuium cooptatione, vt ſcribit Demoſth. cõtra Neæram, peſſimè quod ſolus populus præmia proponebat ciuitatem, immunitatẽ, largitiones, coronas, proedrias, ſtatuas, victum in Pritaneo concedebat: ſic enim ſcribit Demoſthenes contra Leptinẽ, quæ ab impudentiſſimis quibuſque extorquebantur, iuſtiſſimi verò reiiciebantur, abſurdius etiam quod in creandis magiſtratibus, omnia ſorti permittebantur, vt ea Reſpublica ſortilega verius eſſet quàm popularis, cum imperia ſortis, non populi beneficio tribuerentur. melius Romani, qui magiſtratus omnes eligebant, ſuffragio tabellarum ex lege Caſſia & Papiria, quas miror à Cicerone repudiari, cum aperta ſuffragia tantis odiis ac ſeditionibus ſint opportuna, præmia verò populus dabat. quanquam nullum ferè apud Romanos niſi gloriæ præmium propoſitum videmus, vt etiam apud

Venetos.qui peregrinis bene de Repub.meritis ciuitatē, ciuibus honores, magiſtratus ac ſtatuas decreuēt.Senatus autem Romanorum hoc differt à Senatu Venetorum, Atheniēſium, Carthaginenſiū, Genuenſiū, Rhaguſiorum,& omnium ferè Germaniæ ciuitatum,quæ optimatū imperio reguntur, quod hi annuā,illi perpetuā habuerūt poteſtatem. Platonis quoque Senatus annuus eſt.rurſus apud Venetos maximam habet Senatus auctoritatē:apud Romanos,mediocrem:apud Athenienſes,minimā:nam quo plura populo tribuuntur,eo magis imminuitur Senatus poteſtas, quæ olim vnius Tribuni vetantis oratione ſuſpendi poterat.fallunt enim plerique Romani iuris interpretes, qui Senatui legis condendæ poteſtatem tribuunt. neque enim prius hoc Senatui permiſſum eſt, quam Tiberius à populo ad Senatum tranſtulit ius illud comitiorum, quæ Auguſtus necis cauſſa reliquerat populo, ad quem leges ferebat, quarū ipſe arbiter erat magiſtratuū quoque ac prouinciarum dimidiam partem à populo peti patiebatur, cum ipſe candidatos manu duceret,quod igitur Tacitus lib.II.Dio lib.LIII.comitia tradunt ad Senatū trāſlata,eò pertinet,vt ea,quæ ſimulatè populo relicta fuerant, Senatui tribuerentur. ex quo tempore ſenatuſconſulta vim legis habuere,quæ tamen à principe reuera fiebāt ac ſanciebantur:vt videre eſt in orationib. D.Marci Adriani, Seueri, quas habemus in Pandectis, ſed de populari tēpore hîc agitur,& Tribunorū poteſtate.nullus apud Venetos Tribunus: nullus item orator impudens, qui populi voluntates flectere,& vnde velit deducere audeat: ſed liberè Senatus omnia præter illa, quibus imperij maieſtas continetur. hoc tamen commune eſt,quod nihil ad populum Athenienſem aut Romanū ferri potuit inconſulto Senatu, quemadmodum ſcribit Plutarchus,& Demoſthenes aduerſus Androtionē:quem propterea Demoſthenes accuſauit quod inconſulto Senatu legem ad populum tuliſſet:contra quem Androtio conſuetudinē receptā opponit, quod ſcilicet aliter fieri conſueuiſſet. peius tamen quod lege permittente ad plebē Romanam ferre licuit inconſulto Senatu. Veneti prudentiſſimè cauerunt,non modò ad populum,ſed ne ad Senatum quidem vllius rei rogationē ferre ſine conſilio XVI.virorum,qui ſapientes, ab Ariſtotele πρόβουλοι appellantur, hoc idem commune eſt,quod nulla iudicia Senatus Athenienſis aut Romanus attingebat,quā diu libera fuit Reſpub. niſi fortaſſe rei nouitas,

aut

aut ſceleris atrocitas, animaduerſionem extra ordinem poſtularet: ſed cum Senatus Athenienſis extra ordinem cognoſceret, non maiorem mulctam quingentis drachmis irrogare poterat, vt Demoſthenes contra Euergum ſcribit: ſi quid grauius eſſet, ad populum ferebatur, apud Venetos x. viri & xl. viri publicorum iudiciorum, cognitiones etiam extraordinarias habent, quas Græci vocant εἰσαγγελίας: hoc tamen amplius habuit Senatus Athenienſium, quod Senatorem ordine mouere, & ἐκφυλλοφορῆσαι potuerit, & reos ad populum deferre: apud Romanos, Cẽſorum, apud Venetos, decem virorum poteſtati tributum eſt. Sequuntur magiſtratus qui apud Venetos & Athenienſes magnã inter ſe ſimilitudinem, nullam ferè cum Romanis habent, ſcitum eſt quàm pauci fuerint Romæ magiſtratus. Athenienſes prope infinitos habuerunt. fuit enim præter Senatum quingentorum virorum Areopagitarum curia, quæ parem habuit poteſtatem atque collegium decem virorum apud Venetos: hoc tamen intereſt quod hi ad breue tempus, illi perpetuum imperium habuerunt. ac primum ſub regibus ad capitales cauſſas: deinde rerum omnium ſpeculatores ſunt & legum cuſtodes à Solone conſtituti, vt Plutarchus ſcribit. ſed quemadmodum Pericles Areopagitarum potentiam labefactauit: ita non mediocriter decem virorum poteſtas eſt imminuta xl. virorum capitalium, deinde VII. virorum ac XVI. virorum creatione. Sequitur collegium nouem ἀρχόντων, quod VII. viris Venetorũ non malè congruit. item collegium xl. virorum, qui de vi & iniuriis cognoſcebant, & Ephetarum quinquaginta qui cum xl. viris capitalibus Venetorum conferri poſſunt, ſed Ephetæ de cæde fortuita duntaxat cognouerunt, vt eſt apud Suidam, Pollucem & Pauſaniam in Atticis, vbi copioſè genera iudiciorum explicantur: neque enim ciuibus tantam ac peregrinis, ſed etiam brutis animalibus, & rebus inanimatis ius dicebatur. quód apud Græcos conſuetum erat. nam ſcribit Plutarchus in Timoleonte, poſt exactum vrbe Dionyſium iuniorem & Icetem, vnà cum Carthaginenſibus ſupplicium de ſtatuis tyrannorum, quaſi de tyrannis ſumptum fuiſſe. fuerunt etiam Arbitri ccxx. qui ex vnaquaque tribu ſorte quotannis ducebantur ſupra ſexageſimum annum, vt Pollux: vel quinquageſimum, vt Suidas tradit, his ferè octoginta viri ciuilium cauſſarum apud Venetos comparari poſſunt: xl. quidem inter ciues & ciues: totidem ciues inter

& peregrinos. Archon præerat arbitris ciuiũ. Polemarchus arbitris peregrinorum: quo munere fungebantur duo Prætores apud Romanos, Vrbanus & Peregrinus, vnà cum centum viris: quibus decem viri litibus iudicandis pro Prætore præerant. publicis Prætores quæſtionum, vnà cum decuriis Senatorum, & equitum, quibus lege Aurelia Tribuni ærarij adiecti ſunt. hoc tamen animaduerſione dignum eſt, quod Budęũ ac ploroſque alios fefellit, quod tametſi Senatus iudicia nulla diſceptaret, ſiue legitimus, ſiue indictus eſſet: nihilominus ab eiectis regibus vſque ad legem Semproniam, Prætores quæſtionum, ac parricidij Quæſtores, non alios, quàm ex ordine Senatorio ſortiebantur. aliud eſt autem Senatum iudicare, aliud Senatorios viros à Prætoribus ad iudicia ſorte duci. Apud Athenienſes Phylarchi decem, ſiue tribuum præpoſiti à Cliſthene inſtituti, planè ſimiles erant ſex viris Venetorum tribuum Præfectis: & Phratriarchi Athenienſium, Præfectis ſodalitiorum apud Venetos: aut Curionibus apud Romanos: quales ferè ſunt vbique. rurſus Demarchi Athenienſium nomine duntaxat, cũ Tribunis plebis cõueniũt, poteſtate nullo modo Proedros, Archontes, & Epiſtatas Senatus, concionis, & iudiciorũ, pares habent Veneti in quibuſque collegiis. apud Romanos Conſul Senatui præerat: maior magiſtratus populo: Tribunus plebi, aut Ædilis (raò tamen) aut maior magiſtratus: Prætores iudiciis, qui autem apud Athenienſes vndecim viri νομοφύλακες à Polluce appellantur, iidem ferè apud Romanos triumuiri capitales. minores iudices multi ſunt apud Venetos quales nec Romani vllos, nec Athenienſes habuere pręter Epagogos, qui ſimiles erant iudicibus mercatorum. ſed hęc apud Contarenum. vnũ genus eſt magiſtratuum apud Venetos, qui triumuiri aduocatores appellantur, ac ſontium prehenſionem & accuſationem habent, ne, vt apud Romanos & Græcos, quẽquam temerè accuſare liceat. talis eſt apud nos aduocatio triumuiralis, in omnibus iudicum decuriis. Logiſtæ quoque Athenienſium Syndicis Venetorum non malè congruunt, quod vtrique rationem geſti magiſtratus exigebãt: ſed illi de moribus ante magiſtratum quęſtionem habebãt, hi de prouincialibus magiſtratibus duntaxat inquirunt, decemuiri ac triumuiri de vrbanis, cæteri magiſtratus qui ærarium curant, iidem ferè apud Athenienſes qui apud Venetos. habent hi Præfectos vectigalium ac tributorum, qui

tam

tam varij ſunt, quam varia genera tributorum ac vectigalium: Præfectos pecuniæ mutuæ, tribunos ærarij, qui publicas pecunias recipiunt: quæſtores vrbanos, ad quos pecunia defertur. apud Athenienſes Apodectæ, Hellenotamiæ, quæſtores Palladis, quæſtores vrbani, ſiue Practores, inquiſitores, ſyndici, qui ſacras pecunias mulctæ nomine exigebant: quæſtores ſpectaculorum, quæſtores militares, quæſtores rerum venalium, Epigraphi ſeu bonorum cenſores, & antigraphi: omnium autem maximus fuit quæſtor populi, magiſtratus item annonæ multo plures apud Athenienſes, quàm apud Venetos aut Romanos, his quidem vnus annonæ Præfectus, aut ad ſummum ædiles duo: illis præter Agoranomũ Metronomi quindecim, totidem Sitophylaces, ac præterea curator emporij. reliqui ſunt apud Venetos Præfecti ſalutis publicæ, Præfecti monetæ, Ædiles viarum, Præfecti claſſis, Procuratores D. Marci, qui pupillorum ac viduarum curam habent. apud Athenienſes propè infiniti vrbis dignitatem ac ciuium ſalutem curabant, quos Ariſtoteles ἀστυνόμους vocat, vt Præfecti aquarũ, murorum, operũ publicorũ, præterea Nomophylaces ceremoniis præerãt: Sophroniſtæ moribus: Gynęcoſmi mulieribus, Cenoptę conuiuiis: Gymnaſiarchæ paleſtræ: Choragi choro; Liturgi curationibus extraordinariis. Conquiſitores peregrinos à ciuibus dirimebant: Epiſcopi magiſtratuum actiones explorabant: Oratores cauſſas publicas ſuſcipiebant: legati ad ſocios aut exteras gentes mittebantur, omitto militares magiſtratus, Taxiarchos, Hipparchos. Trierarchos, Strategos, omitto pontifices ac ſacerdotes: qui eo plures apud Romanos fuere, quo Religionẽ ac militarem diſciplinam magis coluerunt. Prouinciales magiſtratus apud Atheniẽſes video nullos, cũ ſociæ ciuitates ſuos magiſtratus haberẽt: ſed prouocãdi ius erat ad magiſtratus Atheniẽſes, vt eſt apud Xenophontẽ. ita quoq; apud Venetos & Romanos: ſed hoc amplius, quod hi magiſtratus prouinciales habent. Romani tres, Prǽſidem, Legatum & Quęſtorem. nã Proconſules, Prętores, Proquęſtores, præſidis appellatione complectitur Vlpianus, ſi prouincia latè pateret, legati plures adiungebantur. Veneti quatuor creare ſolent, Prætorem vrbanæ diſciplinæ, Præfectum militaris, Cuſtodem arcis & Quæſtorem. hæc forma eſt Rerumpublicarum, quæ in ſtatu populari magis claruerunt, excipio Carthaginenſem, cuius veſtigia ſunt apud Ariſtotelem, Polybiũ: ac

Liuium, ſed valde obſcura. Ex his planum fit Rempublicam Venetorum antea popularem fuiſſe, ſed paulatim in Ariſtocratiam mutari cœpiſſe, cum magna pars ciuium ac plebeiorum opificiis intenta, ſponte ſe à rebus agendis ſubduceret, peregrini verò & inquilini non admitterentur, nec ius imperij cuiquam, niſi de Republica bene merito, & auarè admodum tribueretur: paulatim familiæ veteres interire cœperunt, ac multo pauciores eſſent, niſi Genuëſi bello triginta peregrini ius ciuitatis emiſſent, cum ciuitas inopia premeretur. hoc idem contigiſſet apud Romanos & Athenienſes, ſi eodem modo vterentur quo Veneti. ſed apud Athenienſes ciuium multitudinem auxit Cliſthenes, qui omnes inquilinos ac manumiſſos in ciuitatem recepit. Romani verò manumiſſos omnes, exceptis oppido paucis, ac propterea Latini ſuos liberos ſeruilē in modum Romanis vendere conſueuerant, auctore Dionyſio, vt manumiſſi ius honorum adipiſcerentur poſt armis ſocialibus coacti, vniuerſæ Italiæ ciuitatē conceſſerunt. tandē etiam exteris nationibus: poſtremò omnibus, qui Romano imperio continebantur. Sunt igitur apud Venetos Citadini & Plebeij æquè ciues ac Nobiles: vt priuatus æquè ciuis eſt ac magiſtratus: ſed illi ab honorib. & imperio ſummouētur: huc enim relabi oportet, vnde totius diſputationis originē ducebamus. non enim quia Citadinus Venetorū Cācellarius eſſe poteſt (quanquā ſuffragiis tribuitur, non ſorti) aut etiā ſcriba, propterea ciuis habetur, cū in tanta munerū, quæ in perpetua ſunt paucitate, vnus tantum aut alter ciuis iſto modo eſſe poſſit. cæteri peregrini. apud Athenienſes, ſi Athenæi ſcripta ſequamur, cum xx millia ciuium imperium tenerent, decem millia peregrinorum qui nati erant ex peregrinis, tametſi ab honoribus & ſuffragiis arcerentur, nihilominus ciues fuiſſe oportet cum libertate, imperij tutela, iuris æquabilitate, domicilio perpetuo, ac patria denique in qua nati erant, fruerentur, nec ab aliis ciuitatibus aut principibus iure vindicari poſſent, fuerunt igitur re vera xxx. millia ciuium, quorum xx. millia popularem ſtatum tuebantur. neque enim oportet in populari ſtatu ciues omnes imperij participes eſſe, ſed maiorem partem. quod enim pluribus placet, omnibus placere dicitur.

Cum verò minor pars ciuium imperat, & pro lege habetur, quod paucioribus ciuibus placet, optimatum poteſtas eſt. niſi ad verborum ſubtilitatem omnia reuocemus, vt non

ſine

ſint optimates niſi optimi præſint:at iſta ratione non ſolum apud Venetos,Rhaguſios,Genueſes,Luceſes,& Germanos, vbi pauciſſimi imperium tenent, ſed nulla omnino Ariſtocratia vſquam fuiſſe reperietur:& vitioſæ eiuſmodi Reſpublicæ videbuntur,in quibus nobiles,aut diuites nulla virtutis aut eruditionis habita ratione,ſoli Rempub.gerũt:cum interim optimi ac prudentiſſimi propter inopiã vel generis obſcuritatẽ reiiciantur:quod abſurdũ eſſe affirmabũt.ergo populariter loquamur,& optimatũ imperia ciuiũ paucitatẽ minore ciuiũ parte definiamus:ſiue duo (nã plures eo numero intelligũtur,vt Iuriſconſulti tradũt)ſiue tres fuerint vt cũ Auguſtus,Antonius, ac Lepid⁹ triumuiri Reipublicæ cõſtituendæ Rempublicam ſuo arbitrio gubernarent:quãquã ſtatim in monarchias tres, ac paulo poſt in duas,poſtremò in vnã cõceſſit:ſiue plures tribus imperent:pauciſſimi tamẽ & virtute inſignes,vt apud Hebręos ante regiam poteſtatẽ, apud Lacedæmonios,ſublato regno,apud Pharſalios, ante Alexandri tempora:ſiue pauciſſimi ac deterrimi, vt apud Megarenſes,& Athenienſes ſub xxx. tyrannis: apud Romanos,ſub decẽ viris:apud Peruſinos,ſub Ottonibus:apud Senenſes, eiectis patriciis: ſiue nobiliſſimi magno numero vt apud Romanos patricij ante creationem Tribunorum tũc re vera imperium tenebant populare nomen inane erat:vel etiã apud Cnidios,Venetos,Rhaguſios,Lucenſes,& Norimbergenſes:ſiue pauci diuites, vt apud Rhodios, Thebanos, Genuenſes,ſublata populi poteſtate, numerus verò infinitã adfert varietatem, vt apud Pharſalios xx.apud Lacedæmonios xxx. apud Hebræos lxxi. apud Germanos ducenti, aut ad ſummum trecenti:totidem ferè apud Rhaguſios,& Lucẽſes:apud veteres Maſſilienſes ſexcenti,vt Valerius Max. teſtatum reliquit,nunc apud Henuenſes circiter mille quingẽti.apud Venetos numerus optimatum triplo maior eſt, ſed illic numerus fruſtra definiatur,cũ à ſtirpe quærãtur optimates:ſi tamẽ electione aut ſorte ducãtur,centeſimũ quẽq; cooptari melius eſt ad Geometricã rationẽ,quæ optimatũ imperio rectiſſimè congruit,vt harmonica regno,arithmetica populari:quare ſi demus ciuium decem millia,centum optimates deligendi ſunt, ſic enim geometrica ratio conſtabit: quia hic numerus æquabili ratione vnum ad decem millia complectitur. conſimiliter ex 20. millibus, ducenti numerum implent optimatum: ac Lycurgus ferè milleſimum

quenque, ſcilicet è quinque Spartiatarum & xxx. Lacedæmoniorum millibus xxx. duntaxat elegit. In Senatu cooptando multo pauciores deſiderantur, quàm in optimatibus eligendis, contra quam voluit Plato, qui trigeſimum quenque in Senatum omnium cooptauit, id eſt, ex millibus quinque & quadraginta, CLXXX. quod veteri more factũ opinor. nam Romulus trigeſimum quenque ſelegit, id eſt, centum Senatores ex tribus ciuium millibus, quos in coloniam ſuæ vrbis deduxerat. at in conſequẽtibus coloniis decimus quiſque legebatur, vt I.C. ſcribit in l. pupillus de verb. ſign. Moſes tamen videtur è decem millibus vnum duntaxat diuina ſorte duxiſſe. cum enim cenſa fuiſſent DCXII. millia hominum ſupra XX. & infra LV. annos, qui arma ferre poterant, vnum & ſeptuaginta Senatui præfecit: quæ ratio congruet, ſi minorum centum millia fuiſſe concedamus. reiicio ſeruos, ſenes ac fœminas, quorum numerum duplo maiorem fuiſſe neceſſe eſt, cum ferè tot ſint vbique feminæ quot viri, atque etiam vna plus Athenarum vrbi nomẽ dedit. ſed hanc Senatus, & optimatum deligendorum rationem miror à Platone eſſe & Ariſtotele prætermiſſam: cum tamen numerum ciuiũ definirent, qui ſemper variè minuitur & augetur. nam Dionyſius tradit primo cenſu Romuli tria millia ciuium: ſecũdo Seruij LXXX. quinto CXXX. ſeptimo CX. octauo CIII. millia præter ſeruos, feminas, opifices, mercatores, quorum numerum triplo maiorem fuiſſe confirmat, numerus autem ſingulis annis facilè intelligebatur, quod naſcens quiſque, Iunoni Lucinæ, moriens, Veneri Libitinæ nummum pendebat, Seruia lege. at in Ariſtocratia pauciſſimorum, iidem optimates ſunt & Senatores, vt apud Lacedæmonios, Pharſalios, Hebræos. Atque hæc de populari & optimatum ſtatu.

Reſtat de Monarchia dicere, cuius tametſi vnũ genus eſt, varias tamen complectitur formas, quinque ab Ariſtotele conſtituuntur, in quo refellendo ne longior ſim, id cuiq; iudicandum relinquam Monarchiã appello, quem ſumma poteſtas eſt in vno qui iure imperat aut iniuria hic tyrãnus: ille Rex appellatur. finis huius honeſtas, illius voluptas. neq; enim verum eſt quod ait Ariſtoteles: Regem euadere tyrannum, cum vel aliquantulum imperat contra populi voluntatẽ. nã iſta ratione nulli ſint reges ac Moſes ipſe iuſtiſſimus & ſapientiſſimus princeps, idem tyrannus omnium maximus

ximus iudicaretur, quod omnia pene iuberet ac prohiberet contra populi voluntatem, quanquam popularis ſit, non regia poteſtas, cum arbitrio populi Reſpublica gubernatur à Rege: quoniam ſtatus à populo pédet. Quare cum Ariſtoteles hanc definitioné tueretur, coactus eſt nullos vſquã eſſe reges confiteri. Tyrannorum igitur alius alio iniuſtior, omnes tamen ſcelere ac iniuria coniũcti, Regum autem qui iure imperant, duo ſunt genera: alteri quidem nulla tenentur lege: alteri legibus obligantur. primi generis ſunt reges illi qui manu regia, ſine vllis legib. olim imperia iuſtiſſimè gubernarunt: quales fuiſſe dicũtur reges veterũ Græcorũ ante Lycurgum & Draconem, id eſt antequam leges vllæ ſancirentur: tales quoque in Italia veteri Regum ſtatus fuiſſe memorãtur, cum nec regibus nec priuatis leges vllæ ferrentur: ſed tota Reſpublica iuſq. ciuiũ in arbitrio principis poſitum eſſet, ac manu regia, vt Põponius ſcribit, ſine certo iure gubernaretur. nã Ioſippus eo argumẽto colligit Moſem antiquiſſimũ omniũ fuiſſe legiſlatoré, quòd Homerus in opere tãto νόμου verbũ nuſquam vſurparit. ac tametſi poſtea leges inuentæ fuiſſent, priuatis tamẽ, non regib. ferebãtur: nec niſi ſero admodũ principes legibus obligari voluerũt: at ne regibus quidé Vrbe exactis Conſules ſuũ imperiũ ac poteſtaté lege teneri patiebãtur. eſt enim ac ſéper fuit vetus illa inter potentes ac tenues grauis cõtrouerſia, quæ magnis imperiis exitus attulit valde calamitoſos: quod potentes arbitrio ſuo imperare, ac legibus ſolui, tenues æquabili iure omnes teneri volunt. itaque Terentius Arſa Tribun. pleb. legé tulit ad populum, vt conſulibus leges conſcriberentur, ne plebs ab eorũ arbitrio penderet: quæ lex, inquit Dionyſius, à Cõſulibus annos ſex oppugnata, ad extremũ perlata eſt. hinc decé viri legibus ſcribendis creati. ſed lõgè aliud eſt magiſtratũ lege tenere, aliud Regẽ: quia hic à ſeipſo, ille à principe vel populo imperium habet, nullũ autem Reipublicæ interituræ maius argumentum Platoni viſum eſt, quam ſi magiſtratus legi, non magiſtratui lex imperet. illud tamẽ valde periculoſum, Regem ita creari, vt nullis omnino legibus teneatur, ſed omnia nutu arbitrióq. ſuo gerat. atque hæc diſputatio grauiter eſt ab Ariſtotele tractata, vbi quærit, an præſtabilius ſit imperium homini tribuere, quàm legi. & quum æquius eſſe dixiſſet virũ bonum imperare, ſi modò talis in Republica futurus eſt, poſtea ſubiecit, Imperium Deo tribui,

cum legi tribuitur:cumauté homini communicaretur, belluam adiungi:propterea quod homines variis perturbationibus ab æquitate diſtrahi ſolét. ſed cum interprete lex egeat,nec omnia quæ ex infinita locorum, temporũ & cauſſarum varietate occurrũt,poſſint legibus comprehendi: neceſſe putat quæcũq; poſſunt, ea legibus cõplecti oportere: cætera hominũ æquitati ac religioni dare. quæ vt vera ſint, non tamen ad principes, aut eos qui ſummam Reipublicæ poteſtatem habent,ſed ad magiſtratus pertinere videntur. nam qui iubent legem, ſuperiores legibus eſſe oportet, vt eam vel abrogare,vel ei derogare,vel obrogare,vel ſubrogare poſſint:vel etiam ſi res iſta poſtulat,antiquari patiantur, quæ fieri nõ poſſunt,ſi lege teneatur is qui tulit. Itaque Demoſthenes Leptinis legem ob id reiecit,quod euerteret imperij ſtatum, tulerat enim Leptines rogationem ad populum,ne à populo cuiquam immunitatem dare liceret,& qui petiiſſet, is capite puniretur. at cum Romani lege ſacrata decreuiſſent,ne priuilegia cuiquam irrogare liceret, ſubrogarunt, niſi comitiis centuriatis: alioqui populus ſuæ legis abrogandæ poteſtatem non habuiſſet,quod abſurdũ eſt, cũ nemo ſibi legem dicere poſſit,quin ab ea recedere ei liceat. l. ſi quis in princip. de leg.3.l.à Titio de verb obligat. atque hæc vna cauſa fuiſſe videtur, cur Auguſtus primum, deinde Veſpaſianus,accepta imperij ſummi poteſtate,legibus ſunt à Senatu ſoluti, ſed in eo tamen ſæpe fraus imperio fit. honeſta quidem oratio eſt: oportere legibus ſuperiorem eſſe,qui legem iubet,propter ea quæ diximus:ſed lege lata,ſummóque omnium probata conſenſu, cur non teneatur princeps ea lege,quam tulit; hanc enim ob cauſſam lata eſt lex Cornelij Tribunitia,qua cautũ eſt,vt Prætores ſuis edictis obligarentur, nec ſemel fixa refigere aut mutare poſſent, cum ambitioſe arbitrióque ſuo contra quam edixerant, decernere conſueuiſſent,vt Aſconius ſcribit. quæ auté ratio Prætoris eſt ad edictum,eadem Principis aut populi ad legé, igitur ſi æquum eſt,vt quod quiſque iuris in alium ſtatuit,eo dem ipſe teneatur: quanto eſt æquius Principẽ aut populũ ſuis legibus obligari? quare populus Romanus iurabat in legem quam ipſe iuſſerat,vt eſt apud Appianum lib. 1. ac propterea Metellus Numidicus, quod Appias leges nõ probaret,nec iurare vellet,in exiliũ miſſus eſt. cum igitur ſua lege populus tãtiſper teneretur,dũ abrogari æquius eſſet: conſequens

quens eſt Principes quoque teneri. at ſophiſmate aduerſus populum vtebantur, cum ſe legibus ita ſolutos eſſe dicerêt, non modò legibus ſuperiores eſſent, ſed etiam vt nulla ratio ne iis obligarentur, quodque turpius eſt, quæ ſibi placuiſſent, vim legum haberent. cui ſanè opinioni Pomponius & Vlpianus plus aliquanto quàm Iuriſconſultos deceat, blan diuntur; Paulus grauiter, Inuerecũdũ eſſe Principem ex imperfecto teſtamẽto quid capere, tãtæque Principũ maieſtati decere, leges eas ſeruare, quibus ſoluti videntur. iiſdẽ tem poribus Alexãder Seuerus, primus omnium id ſuo reſcripto confirmauit; poſt etiam Theodoſius & Valentinianus, ſe legibus teneri oratione planè regali teſtati ſunt, Digna vox, aiunt, maieſtate regnantis, legibus alligatum ſe principem profiteri, adeo de auctoritate iuris noſtra pendet auctoritas, & re vera maius imperio eſt ſubmittere legibus principatũ, & oraculo præſenti edicti, quod nobis licere non patimur, aliis interdicimur, ſed pauci Principes legem hanc ſibi latã putant. neque enim Turcarũ nec Perſarum, nec Scytharũ, nec Britannorum, nec Abyſſinorum reges: at ne Pontifices quidem Romani, legibus vllis ſe teneri volunt, & vt eorum verbis vtar, nunquã manus ſibi ligant. cum igitur legũ ac rerum omnium dominos ſe ferant, conſimiles ſunt regib. iis, quos Ariſtoteles dominos appellat, qui velut paterfamilias, Rempublicam quaſi ſuam tuentur. neque enim cõtra naturam eſt, aut contra ius gẽtium, vt Princeps in Republica rerum omnium ac legum dominus ſit, modo imperium ſuis ar mis & ſanguine partum iuſtè tueatur: cũ paterfamilias non modò bonorum quæ à ſe quæſita ſunt: ſed etiã quæ à ſeruis & ſeruorum quoq. iure gentium dominus ſit, hoc igitur pri mũ genus eſt principũ. Alterum eſt eorũ, qui nõ modò magiſtratus ac priuatos verumetiam ſeipſos legibus conſtringunt, vt Principes Chriſtiani paucis exceptis ac Pœni: qui cũ ſacris initiantur, magno iureiurando verbis cõceptis à Põtificibus & regni proceribus ſeſe obligant, ex legibus imperij & æquo bono Rempublicã geſturos formula quidẽ initiationis regum noſtrorum, nõ modò verborum & antiqui tatis eximia ſpecie, ſed etiam pondere & grauitate ſentẽtia rum pulcerrima viſa mihi eſt: in eo maximè, quod Princeps ante Pontifices per Deum immortalem iurat, ſe omnib. ordinibus debitam legem ac iuſtitiam redditurum: & quanta poterit integritate ac religione iudicaturũ, neq; verò iura-

tus fidem violare facile poteſt,aut ſi poſſit,nolit tamē:ius e-
nim illi dicitur vt priuato cuique, & iiſdem legibus tenetur.
leges autem totius imperij proprias conuellere non poteſt,
nec de moribus ciuitatum & antiqua cōſuetudine quicquā
immutare,ſine trium ordinum cōſenſu. Hinc illa grauis ac
diuturna controuerſia Regē inter & populū Narbonenſem,
de titulo poſſeſſionis antiquæ,quam ex ſuis,iiſdémque Ro
manis moribus, vt cogantur docere, inciuile ac iniuſtū eſſe
aiunt.hęc quæſtio multoties ampliata eſt,ad extremū à Re-
ge,vel potius ab adulatoribus & quadruplatoribus omiſſa.
Ex his perſpicuum fit,opinor errare Ariſtotelem:cum reges
eos qui regibus obligātur,reges nō eſſe ſcribit.ſi enim ſum
mum imperium habent,ſanè reges ſunt,aut ne populus qui
dem Romanus ſummum Reipublicæ ius habuit:cum iure-
iurando legibus obligaretur. pernicioſius tamen Iuriſcōſul
torum interpretes,cū Vlpiani ac Pomponij dicta de princi-
pibus Romanis(quos non modò legibus ſoluunt, ſed etiam
eorum arbitrium legem eſſe aiunt)ad omnes principes per
tinere affirmant. turpius etiam quod Iaſo caput legis bene
à Zenone corā rege Ludouico XII. interpretatus,omnia prin
cipis eſſe temere affirmauit. quæ interpretatio non ſolum
abhorret ab huius imperij moribus ac legibus,verumetiam
ab omnibus omnium Imperatorum ac Iuriſconſultorum e-
dictis & reſponſis:alioqui omnes rerum vindicationes tol-
lantur,ſi nemo rei cuiuſquam dominus eſt. Ad reges,ait Se-
neca,poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas &
paulo poſt, Quemadmodum ſub optimo Rege, omnia rex
imperio poſſidet, ſinguli dominio. omnia ſunt in imperio
Cæſaris,in patrimonio propria,Sit igitur hoc diſcrimen Re-
gum inter ipſos qui iuſtè imperant, quod alteri quibuſdam
imperij legib. obligantur:alteri ſunt omnino ſoluti. Alterū
eſt cum creantur, aut naſcuntur à ſtirpe Regum.quod regni
genus Ariſtoteles Barbaricū appellauit,atque hi quidē per-
petui ſunt.eorum verò qui leguntur,alteri in perpetuum,al
teri ad breue tempus:ſi hoc, Dictator Latinis cum optima
lege creabatur,Archus Theſſalis, Æzymnetes Mitylenæis,
Harmoſtes Lacedæmoniis, Archon Atheniēſibus ante po-
pularem ſtatum:Balia Florentinis:ſed hæc fuit multorum.
hi enim ſummum imperium belli, pacis, pœnarum ac præ-
miorum ſine prouocatione habuerunt. ſi verò perpetuam
poteſtatem accipiant ab optimatibus aut plebe, Reges ab
Ariſtote-

Ariſtotele vocantur: quales fuiſſe ſcribit heroicis temporibus, cum iuſtiſſimus ac prudentiſſimus quiſque omnium cõſenſu dux belli perpetuus, iuríque ac ſacrorum interpres eligeretur. tales etiam eligebant Romani veteres, ac maiores noſtri Franci, Arabes, Scythæ, Dani, Noruegi, Poloni, Hũgari. nam Pyaſtus homo ruſticus. Polonię rex à ſuis creatus eſt, anno Chriſti DCCC. à quo cæteri ad Iagellones vſq. à quibus Sigiſmundus hic originẽ traxit. Matthias verò Coruinus Hungariæ. Goſtauus quoque ex priuato, Sueciæ rex, non ita pridem electus eſt. electionem verò Hunni Caros appellãt, quæ fit in Peſtæ campis, vbi exercitus cogitur. & Ægyptiorũ Sultani, à Mammelucis, id eſt. à Prætorianis millitibus eligi ſolebant: non aliter quàm Pœnorum & Mauritaniæ reges, niſi adoptiones ſuperiorum regum, ac optimatum conſenſu in ſpem imperij vocati ſint, vt Cæſares olim ab Auguſtis ad imperium deſignari conſueuerant. quintum genus Regum poſuit Ariſtoteles in perpetuo belli duce, exemplũ affert de regibus Lacedæmoniorum, ſed nõ ſatis accommodatè, cum reges illi nihil omnino imperij haberent, nec bellum indicere aut finire poſſent, vt antea dictum eſt, ſed Ariſtotelem fefellit, opinor, nominis appellatio, quã Lycurgus ademta poteſtate reliquit, ne Rempubl. perturbarẽt: ac multo maiorem habent in regno magiſtri militum, vt etiã perpetui Vexilliferi apud veteres Genuenſes, qui tamẽ ex albo regum eximendi ſunt. atque etiam duces Thebanorum, Achæorum, Phocenſium, Lucenſium, Rhaguſiorum, ac veterũ Gallorum, quos annuos fuiſſe tradit Cæſar.

De imperatoribus Germanorũ dubitari poteſt, ac initio quidem, id eſt intermortua Caroli magni ſtirpe, cum primũ electione creari cœperũt, planè regiam poteſtatem habuere. vt Henricus Auceps, Othones, ac reliqui exceptis admodum paucis vſque ad Rudolphum, qui quod regiæ poteſtatis reliquum erat, penitus amiſit: cũ ſcilicet noui Principes honoris quam imperij cupidiores, electorum legibus ſe cõſtringi paterentur. nam Otho tertius, ſuffragio Principem creari voluit, non à ſtirpe duci. hinc optimatum ſecuta conuerſio eſt, propterea quod imperij ſumma, principib. & optimatib. omnino ceſſit, vt videre eſt in aurea bulla Caroli IIII. etiam Imperator, qui reuera belli dux eſt, vt olim apud Hebræos, nec legem ferre, nec indicere bellũ, nec magiſtratus creare, nec tributũ imperare poteſt. habet ipſe quidẽ impe-

rij dignitatem. aliquid ex vectigalibus & portoriis, prætereà nihil. nam creatio magnorum iudicum & imperialis curiæ, quæ XXIIII. viris & vno Prætore conſtat, Imperatori cum aliis principibus commuuis eſt. nec principem quenquã efficere poteſt: ſed vt apud nos principes à Rege, ſic apud illos Imperator à principibus. ac principes quoque creari cõſueuerunt. denique Imperium ei abrogari poteſt, vt nõn ita pridem Venceſlaus Caroli IIII. filius imperio ſpoliatus eſt: Atq; illud eſt quod queritur Iulius Flugius epiſcopus Germanus, Imperatores qui optimatibus ac populo imperare debeãt, eorum imperiis ac iuſſis acquieſcere. quinetiã principes habere plus imperij in ciues, quàm ipſum imperatorem, quibus verbis apertè ſignificat optimum ſtatum, cœtus autem principum & optimatum, ex electoribus, Ducibus, Landgrauiis, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Pontificibus, & ſociarũ vrbium legatis coaleſcit. illic imperij leges rogantur & abrogantur. illic vectigalia ac tributa imperantur, bella decernuntur, exercitus attribuũtur, legationes admittuntur, fœdera ſanciuntur. eſt autem ratio ſuffragiorum ex triplici comitiorum genere. prima comitia conſtant ſeptẽ electoribus: altera principibus imperij: tertia vrbiũ legatis. itaque ſi duo comitia, puta electorum & principum, aut principum & vrbium conſentiant, tertia comitia nullam vim habent, quod animaduerſione dignum eſt, quia nuſquã ea ratio comitiorum habetur, non tamen vetus eſt hoc inſtitutum, vt videre eſt in conceſſione comitatus Burgũdiæ, Philippo Burgũdiæ Duci facta à Carolo IIII. Imperatore, ſolo ſuffragio Electorum. quod in re tanti momenti fieri nõ potuiſſet, ſine Principum ac vrbium imperialium conſenſione, ſi tunc iura ſuffragiorũ habuiſſent. nec obſtat quod Principes in ſuos imperium habent (quanquam imperiali lege moderatum eſt), ſi ipſi vitam, fortunas, agros, ac ius omne poteſtatis ordinibus acceptum ferant. argumento eſt, quod Principum ac ciuitatum controuerſiæ graues, & capitalia iudicia, vel in comitiis, vel ab imperiali curia diſceptantur, & priuata quoque iudicia prouocationum, ſi XX. aureorũ ſummam exceſſerint, cætera ſunt in promptu, ex aurea bulla facilè intelliguntur. Propterea quod magis ad optimatũ ſtatũ accedit, ſacerdotia quæque ampliſſima nobilitati, nulla ferè plebeis tribuuntur, vt Iulius Flugius ſcribit. Ipſe quoq; ciuitates Imperiales partim liberæ, cuiuſmodi ferè sũt ſeptuaginta

tuaginta: partim principio quodammodo ſubditæ,ſuo tamē iure vtentes.optimatum imperio gubernantur:quod intelligi poteſt ex ſtatu Norimbergæ, quæ omnium maxima & domeſtica diſciplina clariſſima petatur.

Habet autem trecentos ferè optimates (neque enim certus numerus) qui, vt Conradus Celtes ſcribit ex octo & xx. gentibus patriciorum conſtant. nam opifices ac mercatores tametſi ad ſuffragium, non tamen ad imperium admittuntur.contra quā in aliis Germaniæ ciuitatibus fieri ſolet.in iis igitur ſumma Reipublicæ poſita eſt. ab iis enim eliguntur Cenſores,ſiue Senatus electores.quibus creatis,cęteri magiſtratus abdicant, Senatus autem conſtat xxvi.viris,qui antiquos octo ſublegere ſolent. ac deinceps alios quoque magiſtratus,puta XIII.viros ex Senatorum numero, qui Scabini vocantur, & VII viros Burgomagiſtros, qui parem ferè ac decemuiri Venetorum poteſtatem habēt.creantur etiā quinque viri capitales,qui de furtis & damno iniuria dato perinde cognoſcunt; vt XII. viri de ciuilibus,vnà cum Aſſeſſoribus Iuriſconſultis cætera ſunt penes Senatum. ſequuntur ſeptem viri militaris diſciplina Præfecti, Prætor ruſticorum, Quæſtores duo ſummæ apud ciues auctoritatis. Præfectus annonæ, Triumuiri tutelares, eodem munere ac poteſtate quo Procuratores D. Marci apud Venetos: poſtremò collegiorum & corporū Præfecti. hæc ſumma eſt eius Reipublicæ,quam aliæ ciuitates Germanorum ferè imitantur;tametſi nonnullæ popularem ſtatum habent. ex quo perſpicitur eos vehementer falli, qui Germanorum imperatorem ſummum imperium habere putāt:propterea quod Carolus IIII. Principes & Electores ipſos in aurea Bulla (quæ tamen ex parte abrogata eſt)ſuos pincernas, dapiferos,coquos, armigeros,ſtabularios appellat:qui omne imperium habent,Cæſar nihil penitus,nec maius argumentū eſt.quam quod Imperator non aliter renuntiatur, quàm iuratus in electorum fidem.neque verò vllam publicæ pecunię poteſtatem habet: ſed ærarium omnino triplex eſt, vnum Argentinæ, alterum Lubeci,tertium Auguſtæ:vbi tributa ſeruantur.

Atque hæc imperij forma conſimilis eſt Achæorum imperio,quod ex vrbibus XII. initio conſtabat. Cùm enim ab Oreſte vſque ad Sigem tyrannum regiam poteſtatem pertuliſſent, cæſo tyranno ſtatum optimatum ſtabilierūt:tū variis Demetrij & Antigoni artibus ab amicitia mutua diſiūcti, in

tyrannorum poteſtatem relapſi ſunt, ac rurſus in libertatē ſeipſos vindicarunt,cùm Pyrrhus in Italiam exercitum trāſmiſiſſet.deinde Iſeas Cerauniorum tyrannus ſibi metuens, vrbem Achæis ſpōte reliquit.poſt acceſſit Carinia, Leōtia, Pellenæ:tandem finitimæ quoque vrbes tyrannis electis, in eam ſocietatem venerūt:ſcilicet,Argiui,Sicyonii,Arcades, Corinthii,Lacedæmonii,& vniuerſa Pelopōneſus, propter virtutis & iuſtitiæ opinionem,quam Achæi de ſeipſis in diſceptandis Græcorū controuerſiis excitarāt.cū enim cœtus Pythagoræorū in Italia ſublati eſſent, tanta Rerumpub.perturbatio ſecuta eſt,vt potentiſſimis ac ſapientiſſimis quibuſque principibus interfectis,Italiæ ciuitates vno cōſenſu ſeipſas Achæorum poteſtati permiſerint,tametſi armis & opibus multo magis florerent Athenienſes ac Lacedæmonij. poſtremò conſpirationis fide & conſenſu tot vtilitates adepti ſunt,tot vrbes in ſuam amicitiam pertraxerunt, vt quod incredibile videatur:verū tamē ſit,tota Peloponneſus iiſdē legibus(ſic enim Polybius tradit)iiſdē moribus,iiſdē pōderibus,iiſdem menſuris,iiſdem nummis,iiſdē iudicibus,eodē conſilio,eadem religione,eodem imperio vteretur : & cum ea beneuolentia longè late diffuſa, tot populos ac ciuitates complexa foueret,nihil aliud reſtabat,quam vt iiſdem mœnibus clauderentur.hoc etiam præclarius, quod ſua virtute tantum perfecerunt,vt non modò ſe inuictos hoſtibus præbuerint,ſed etiam tyrannorum cenſores ac magiſtri (quod de Heluetiis quoque proditū eſt) appellarentur : nec prius à Romanis vinci potuerint,quàm illorum fraudibus ab amicitia mutua diſiuncti fuiſſent.cœtus annuos vt Germani habuerunt,& annuos Imperatores illi perpetuos. Ex quo intelligitur,eos belli duces falſò ab Ariſtotele reges appellari. Rex autem is dicitur,penes quem legum,magiſtratuum, belli,pacis ac prouocationis ſummum ius eſt:quæ ſi defuerint, regis inane nomen eſt.cætera quæ in populati & optimatum ſtatu videmus,paria ſunt in monarchia.

Eſt enim poſt principem ſumma poteſtas in Senatu,quod priuatum cōſilium apud nos,regale apud Hiſpanos, Diuan apud Turcas dici conſueuit.quāquam præter hunc alius eſt vbique Senatus,quem Hiſpani ſecretum,nos ſtrictum appellamus.conſtat autem quatuor aut quinque viris amicitia cū principe coniunctiſſimis, qui arcana imperii tractant:quale eſt apud Venetos decemuirale collegium apud Hiſpanos

regale

regale conſilium, duodecim viris ferè conſtat: qui de legibus, de bello, de pace, déque toto Reipublicæ ſtatu cũ Principe decernunt, vt Alfonſus Vloa ſcribit. alterum conſiliũ eſt Indicarum rerum: quartum quinque virorum, vbi de nobiliũ ordinibus, déq; expeditionibus & bello ſacro agi cõſueuit. quintũ eſt inquiſitionis, vbi de religionibus deliberatur, ſextum belli propriũ, quòd cũ Imperatoribus ac regni proceribus haberi ſolet, apud Polonos duplex eſt. vnum quidẽ ſanctius, alterum maius: vbi admittuntur ij omnes qui Pontifices aut Caſtellani ſũt aut maiores magiſtratus geſſerũt, ſcribit Sarius Polonus. Apud Anglos Senatus xv. circiter virorum ab Odoardo II. cõſtitutus eſt ex iis qui ſummæ auctoritatis ac prudẽtiæ viderẽtur, idq; factũ ſuaſu Roberti Cãturbiæ Pontificis, ad tyrannidem principũ coercẽdã. apud Turcas principis Senatum conflari aiunt ex Baſſis quatuor, duobus Cadileſchieris, & octo Bellerbeis apud nos in Senatum admittuntur Principes Regis conſanguinei, deinde maiores magiſtratus, puta Cancellarius, magiſter militum, magiſter palatii, magiſtri libellorũ, Mareſchalli, præfectus maris, magnus Scutifer: cæteri Principis arbitrio legũtur, puta Cardinales, Pontifices, tribuni quidam ærarii, & maioris curiæ Prę ſides: aut vt quiſquis legationibus diuturnis, & vſu rerum agendarũ præſtare videtur. Poſt Senatum proximè dignitatis ſunt duo magiſtratus, puta magiſter militũ, & Cancellarius qui in omni ferè monarchia cõſimili officio fungũtur, olim quidem ſub Romanis regibus Tribunus Celerũ, ſub Dictatoribus magiſter militum: ſub imperatoribus, Præfectus Prætorio dicebatur is, qui legũ æquè ac armorum moderator erat, cũ idẽ eſſet bonus Senator, fortis imperator & diſertus orator, vt tempora ferebant, talis fuit Themiſtocles, Ariſtides. Pericles, Demetri⁹ Phalereus, Demoſthenes, Cato, Cæſar, Brutus, Antonius, & innumerabiles alii. poſtea verò quã legum multitudo Reſpublicas inuaſit, militaris ac vrbanæ diſciplinæ diuiſa ratio eſt & vbique duplex vtriuſque magiſtratus conſtitui cœpit: alter quidẽ togatus, alter ſagatus. nã qui apud nos, Hiſpanos, Britannos magiſter militũ ſiue Coneſtabilis, olim magiſter palatii: idem apud Pœnos Munafidus, quem male Iouius Niphatẽ, vt apud Sultanos Edegnarus (ſic enim Leo Afer) ipſe Diadarium vocat: apud Turcas Baſſa Viſir, id eſt cõſilii princeps: apud Abyſſinos Betudeta, id eſt, domeſticus. Atque horũ quidẽ imperium maius ſem-

per fuit, ac magis gratioſum quam togatorum, propterea quod Reipublicæ ſalus & domeſtica diſciplina beneficio militaris & armorum cōſiſtit, tametſi illa decernit ac iubet, hæc iuſſa exequitur. Cancellarij quoque munus, vbique ferè idē eſt, vt iuris ac legum interpres, ſacri ſigilli cuſtos ſit: abſurdum eſt enim quod Machiauellus Cancellario Gallorum tribuit liberam in ciues necis ac vitæ poteſtatem. idem apud Abyſſinos magna iuſtitia vocatur, vt Aluareſius tradit. apud Turcas Cadileſchier, ſiue princeps iudicum, vnus quidem Aſiæ, alter Europæ, qui ordine Baſſes ipſos antecedunt. habent enim in iudices animaduerſionem, ac ſummam iudiciorum poteſtatem. nam qui Moſti, ſeu pontifex maximus eſt, diuinæ quidem legis interpres habetur, eatenus ne quis in legibus humanis à religione aberrare poſſit, reliqui militares ac togati magiſtratus ſunt illis inferiores. vt Mareſcalli, pares Tribunis militū ſub imperio Conſulari, & qui apud Perſas Satrapæ, apud Romanos Præſides. apud Turcas Bellerbei, apud Abyſſinos Negui, idem apud Germanos, Gallos, Britannos, Hiſpanos, Duces olim & Comites, nunc gubernatores prouinciarum dicuntur qui apud Turcas Sangiachi, paulum admodum differunt à noſtris Seneſchallis. Diximus quid ciuis, quid Reſpublica, quid ciuitas, quid magiſtratus, quid imperium, quid ſtatus Reipublicæ, nec plures eſſe tribus. Nunc ad Rerumpublicarum conuerſiones veniamus.

Vt ergo progrediamur à prima illa origine ſocietatis, ad eam quæ latiſſimè pateat omniū inter omnes, infinitos prope gradus & conuerſiones reperiemus. nam prima ſocietas quæ eſt viri & vxoris, omnium antiquiſſima putatur, propterea quod animi, corporis, omniúmque fortunarum communitas quædam eſt: tum liberorum coniunctio, paululum à prima diſcedit: deinde fratrum inter ipſos: poſt agnatorum & gentilium, qui cum iiſdem tectis capi non poſſunt, in alias domos emigrant, quibus ſunt res rationéſque diſtinctæ: ſequuntur affinitates & noua connubia, ex quibus plures propinqui ab agnatis gentilitate diſiuncti. cùm verò ab affinitatis coniunctione diſceſſeris, proxima eſt amicorum virtute parta ſocietas: tum vicinorum, qui propagata ſobole. in plures vicinias coniunctis ædificiis coaleſcunt: hinc phratriæ & pagi. quod ex ἑαυτῶ φρίατος, id eſt puteo, vel πάγας, id eſt fonte biberent. ſed aucta vicorum multitudine, quo tutiores eſſent à peregrinis, qui maiore multitudine oberrantes, vt

eſt apud

eſt apud Thucydidem, cultos agros & ædificia diſiectis poſſeſſoribus occupabant:foſſa primum ſeipſos cinxerunt.vnde oppidi nomen & πόλιος, quod illic fruges & opes collocarent,vel opem in ijs ſperarent, vel commodius habitarent. eſt enim πολεῖν & πολεύειν habitare,alere,gubernare. cum autem non ſatis eſſet in foſſa præſidij, varijs primùm, vt credibile eſt(hinc valli nomen priſca literarum mutatione)deinde mœnibus oppida ſepſerunt,quæ propterea vrbes à Latinis dictæ ſunt, vel ab vrbo, vt tradit Feſtus: vel ab orbe,vt Varro:quia interiore ſulco fiebat orbis ad murorum deſcriptionem.Græci Aſtu πύργος,Germani Purgum dixerunt:vtrique ab arce tutiori.Iam verò cum ciuium numerus augeretur, pomœria proferri oportuit. quod nemini fas erat apud Romanos, auctore Tacito, niſi qui agro de hoſtibus capto,rem Romanã auxiſſet: vel colonias aliò mitti:quæ quod ijſdem moribus ac priores vterentur, vna & eadem ciuitas dici cœpit.eſt enim ciuis,opinor,quaſi quiuis(veteres enim litera Q caruerunt)propterea quod quiuis eodem iure cum reliquis omnibus vteretur. ſic paulatim amicitia, ſocietatis humanæ vinculum, ab vna domo in plures diuiſa familias, vicos,vrbes,ciuitates,nationes,eò vſque propagata eſt,quoad omne genus humanum complexa fuerit. Siue igitur iſta,ſiue alia principia fuerunt hominum conſociationis, ſiue homo ſua ſe voluntate(vt ſuapte natura ſocietatis eſt appetens)ſiue cogente neceſſitate contulit ad aliorũ cœtus, à quibus parata ſibi videbat adiumenta vitæ iucundiùs commodiúſque degendæ, conſtat omnem coniunctionem & communitatem, quo longius abeſt ab illa viri & vxoris ſocietate, magis ac magis imminui. ſic enim natura comparatum eſt,vt quod quiſque plus amet,hoc magis ſuum eſſe velit,& quidem totum ſuum,nec cum aliis communicari. itaque non diu tulit natura promiſcuos rerum vſus. quia tamen amicitiarum ac bonorum ratio diſſimilis eſt: quod hæc minuuntur,quo pluribus communicantur, amicitia verò quaſi lumen eò magis lucet, quo plures ea fruuntur:propterea fratres ſororibus,parentes liberis, matrimonio iungi natura vetuit, vel potius lex omnium gentium communis, quæ vel apud barbariſſimos Americos inuiolabiliter ſeruari dicitur:vt domeſtica ſocietas in ciuilem:& amicitia, quæ ijſdem tectis concludebatur, in finitimos omnes longè latè propagaretur, quemadmodum ſcribit Auguſtinus:

verius ſanè quàm Innocentius Pont. Max. qui cõſanguineorum nuptias quarto gradu definiit, propterea quod in corpore quatuor ſint humores, in capite penult. de Cõſanguin. quod mirum videri non debet, cùm ne ipſe quidẽ Plato vim huius affinitatis propagandæ intellexiſſe videatur, qui lib. v. de Republica ſolam parentum ac liberorum coniunctionem vetat, cætera permittit. Sed hæc vitæ dulcedo, quam homines ex mutua ſocietate capiebant, diſſidiis violari cœpit, cum ſcilicet tenues à potentibus opprimerentur: quod vniuerſæ naturæ Varro tribuit:

Qui pote' plus vrget: vt piſces ſæpe minutos
Magnu' comeſt, vt aues enecat accipiter.

quam vim vt effugerẽt debiles ac tenues, alii quidem ad robuſtiſſimos & potentiſſimos, alij ad iuſtiſſimos quoſque cõfugiebant, vt ſe ab illata iniuria vindicarent, hinc duo genera Rerumpub. orta ſunt: alterum vi conſtitutum: alterum æquitate, ex altera parte regnum, ariſtocratia, democratia: ex altera tyrãnis, oligarchia, ochlocratia, quã Cicero cũ verbo Latino careret, tyrannidẽ quoq; appellauit. ſed cũ imperia ſcelere parta ſine iuſtitia retineri nõ poſſent, ipſi tyrãni iuſtitiã, non propter ſe ipſam, ſed propter ſe ipſos colere coacti ſunt. hinc opinio iuſtitiæ inclaruit: cum ad iuſtiſſimũ quenque ac prudentiſſimum ciuem reliqui confugerent, eúmq; laterum ſuorum obiectu, quo minus ei nocere poſſet, tuerẽtur. is igitur æquitate ciues regebat. Ex quo perſpicuum fit, etiam ſi ab hiſtoria deſtitueremur, plenam omniũ libertatẽ, id eſt poteſtatem viuendi vt velis, ſine legibus aut imperio, à ſingulis ad vnũ eſſe delatã: ac Reipublicæ primũ genus penes vnum fuiſſe, qui quod iuſtitiæ fruendæ cauſſa creatus eſſet (vt apud Athenienſes principiò factũ ſcribit Demoſthenes: apud Medos Herodotus) Iudex appellabatur. argumẽto eſt, quod apud Homerum & Heſiodum, iudices, id eſt δικασπόλοι, ſæpius dicuntur βασιλεῖς, ἄνακτες, κοίρανοι, melius etiã ποιμένες ſeu paſtores populorum, quæ verba nec imperium, nec dominationem ſignificant, ſed curam, ſolicitudinẽ, gubernationem, & in iudicando æquitatem. ac propterea Ammianus Marcellinus lib. xxix. imperium nihil aliud eſſe trãdit, quàm curam alienæ ſalutis. quod Plato libro 1. de Republica ſcripſit. δικαιοσύνην τε καὶ δίκαιον ἀλλότριον τῷ ὄντι τοῦ κρείττονός τε καὶ ἄρχοντος ξυμφέρον. ac multis ante Homerum ætatibus, Minos & Æacus, qui maxima imperia gubernarunt, non aliter quàm iudices ſunt appellati, conſimiliter

ſeptuaginta viri, qui Rempublicam Hebræorum tenuerunt, iudices dicebantur, id eſt שופטים Cóſules quoque eiectis regibus iudices dicti ſunt, vt videre eſt apud Liuium & Varronem, qui accenſum conſulis vtriuſque delectum habituri, ſic loquẽtem inducit, Omnes Quirites in licium huc viſite ad iudices. nec mirum debet videri, ſi Auguſtus tam aſſiduè ius dixit, vt etiam æger in lectica iudicem ageret, ac reliqui quoque Cæſares de rebus leuiſſimis cognoſcerent: cum etiamnum reges noſtri cum initiantur, hoc primum iurant ſe iuſtè iudicaturos: vt ſuæ creationis hæc præcipua cauſſa eſſe videatur. Fuit igitur primus Rerumpublicarũ ſtatus in monarchia, quæ vel iuſta fuit ſine legibus vllis, ſola regis æquitate conſtituta: vel iniuſta, cum potentiſſimus quiſque latronum manu ſtipatus, tenues ſeruitute premeret, vt Moſes de gigantibus ac Nimrotho ſcribit, quem primum omnium in ſeruitutem homines adegiſſe ferunt: deinde imperium ſcelere quæſitum, vt diuturnũ eſſet, oportuit æquitate moderari, & in eo quidem omnes omnium hiſtoriarum ſcriptores conſentiunt, nec vſquã optimatum, multo minus populares ſtatus initio conſtitui reperiuntur. Reges autẽ à ſtirpe quærebãtur, quod qui virib. plurimũ poterant, liberis imperium relinquebant: qui iuſtitia cari fuerãt, non modò viui, ſed etiam mortui colebantur, eorúmque liberi reges à populo fiebant, quod parentibus ſimiles futuri putarentur: vt Polybius ſcribit. ſed cum imperia libidine ac vtilitate, non iuſtitia metiri cœpiſſent: ſecuta eſt cõuerſio regnorum in tyrannides: hinc potentiũ querelæ, pòſt etiam tenuiorũ, cũ ab iis à quibus ſeruari debuerant, fœdiſſimè diriperentur ac torquerentur. Itaq; ſæpe factum eſt, vt potentiores coniuratione facta, tyrannum occiderent: vel ob crudelitatem vel libidinem, vel vtrumque ob credulitatem, Phalaris, Alexander, Pheræus, Caligula, Nero, Domitianus, Vitellius, Cõmodus, Ecclinus Patauinorum. Io. Maria Mediolanenſium tyrãnus: ſed pluribus exitioſa libido fuit quàm crudelitas: quoniam hæc ciues in officio continet, ac metum parit, illa cõtẽptũ, quod imperio videatur indignus is, qui ſuæ libidini imperare nequit. nã Alexander Medices Florentinorũ tyrãnus, occiſus cùm alienæ vxori ſtuprum inferre conaretur: & Piſiſtratus ab Harmodio, cuius ſororem conſtuprarat, ob eam quoque cauſſam Aloyſius Placentinorum tyrannus, Galeaces Maria: Rodericus Hiſpaniæ res, Tarquinius. Sardanapa-

lus,Heliogabalus,Appius Claudius,& innumerabiles alij, tyrannidem amiſerunt. Ac ſæpiſſimè odio tyrãnorum,præmium imperij datum eſt principi coniuratorũ, ſic Arſaces ſublato Sardanapalo,regnum Aſſyriorum adeptus eſt: Brutus vterque conſulatum & exercitus: Ludouicus Gonzaga imperium Mantuanorum, cæſo Bonacolfio tyranno. illud autẽ vſu venire ſolet, vt ſceleratiſſimum tyrannũ ſequatur iuſtiſſimus princeps. quorũ enim exitus perhorreſcunt, eorum vitam imitari turpe ac periculoſum ducũt. itaque Neronẽ Galba princeps optimus ſequutus eſt: Nerua Domitianũ: Alexander, Heliogabalũ: Pertinax, Cõmodũ: Gordianus Maximinũ: ſed paulatim lapſa conſuetudo de via deflectit, quouſq; princeps alius ad vitiorũ extrema recurrat. atque hæc mutua cõuerſio eſt omnium quæ vnquam extitere monarchiarum: falſum eſt enim quod Plato primũ, deinde Polybius ac Cicero, de populari & optimatum neceſſaria conuerſione ſcripſerunt: cum nullos vnquã populares aut optimatum ſtatus habuiſſe ferãtur Scythæ, nec Auſtrales, nec Aſiatici vltra Euphratẽ, nec Americi quoq; in media regione duntaxat Occaſum verſus, video Democratias & Ariſtocratias ſerò locum habuiſſe, nec diu tamen floruiſſe, & ad extremum in monarchias legitimas vniuerſę naturæ congruẽtes recidiſſe, exceptis oppido paucis, principio Cretenſes, deinde Chartaginiẽſes: poſt Atheniẽſes ac Lacedæmonij, in vniuerſam Græciam populares & optimatum ſtatus inuexerunt. hos ſecuti ſunt Siculi: tandẽ Itali, Galli, & Hiſpani: poſtremò Germani & Heluetij, atque hæc vna ratio viſa mihi eſt, quod cum mediæ regionis homines ad res agẽdas nati ſint, vt ſuperiori capite diximus, omnes imperio ſe dignos arbitrãtur: maximè tamen occidẽtales, qui quod animi magnitudine oriẽtalibus præſtãt, nõ facilè tyrãnidẽ ferre poſſunt. quare aut reges ipſos legibus parere cogũt (quo nihil diuinius optari poteſt) aut tyrãnos de imperio deturbant: & populi ſiue optimatũ imperia ſtabiliũt: quod ex hiſtoriarũ lectione planꝰ eſt, quã vt egeat exẽplis.

Conuerſiones autem imperiorum, externæ ſunt aut domeſticæ: ſic enim diſtingui neceſſe eſt. externa fit ab hoſtib. aut ab amicis. hęc quidem cum Reſpublica ſponte, nec vlla vi coacta, ſe alterius imperio permittit: vt Mediolanenſes liberi ab imperio Germanorũ, ducẽ Eriphrandum Angleriæ gentis nihil tale cogitantem acciuerunt, eiúſque poteſtati

ſtati ſe permiſerunt. ſimiliter Mãmeluci, cæſis pluribus Sultanis, Campſonem Caramaniæ principem, externũ ac renitentem Ægypto præfecerunt. ita quoque Thebani ac Phocenſes vrbem à ſe cõditam, colonia deducta Platoni permiſerunt, vt etiã arbitratu ſuo legibus informaret, ſed hęc rarius accidunt, quia peregrinorum imperia difficillimè ferũtur, id tamen armorum vi ſępe contingit, vt victi victoris imperia ſequãtur. ſic Athenienſiũ popularis in Ariſtocratiã vi mutatus eſt à Lacedæmoniis duce Lyſandro. idẽ iudicium eſt omnium. domeſtica verò cõuerſio duplex eſt: altera quidem ſine vi, altera violenta. prior à recta deflectit ad prauam ſine vlla vi, propterea quod ea eſt hominũ natura, vt deorſum ad vitia labi conſueſcant. quid enim illuſtrius quinquẽnio Neronis? quid Salomonis adoleſcentia diuinius? quid Caligulę initiis pręclarius? contra verò quid fine turpius? cũ enim ad vitiorum extremum peruenerunt, inde ſurſum reuocari ſine maxima vi non poſſunt. quo fit vt regnum in tyrannidem, Ariſtocratia in Oligarchiam, Democratia in Ochlocratiam ſine vlla vi ferè ſemper mutatæ ſint. at conuerſio tyrannidis in popularem ſtatum ſemper violenta fuit, ſcilicet cæſo tyranno: eo tamen ſine liberis mortuo, quod ſępe contigit, optimates imperium ſuſcipere ſolent, veriti ne rurſus in tyrannidem recaſuri ſint. primum igitur Rempublicam ſumma æquitate ac iuſtitia moderantur, vt initia rerum gerendarum præclara eſſe conſueuerũt. ſed inter optimates, qui amicis, vel gratia, vel opibus, vel rerum geſtarum laude præſtant, magiſtratibus etiã & imperiis ſuperiores eſſe conantur, atque hinc Oligarchia, quam Cicero factionem vertit, cum pauci multorũ opes & honores malis artibus inuadũt. ex quo potẽtiorũ inter ipſos cõiurationes, ac cædes patrãtur, quouſque plebs, imperiũ pertęſa ſceleratorũ, facilè diſſidẽtes inuadit, ſpoliat, occidit. ſic tãdem ſtatu factioſorũ mutato, ſequitur popularis. nã populus recuperata libertate, facilè perſuaderi ſe patitur hominũ populariũ oratione, vt adepta libertate fruatur. ac ferè fit vt plebs à cęde tyrannorum, ad aliud extremum, id eſt ad popularẽ poteſtatẽ, velut impetu feratur; hoc etiã natura quodãmodo inſitum eſt, vt inuitus nemo pareat, at ne iuſta quidem præcipienti, ſed aut ſpõte duci, aut imperare viciſſim ac parere velit, igitur noua Reipub. forma cõſtituta. populus imperia cupit à ſe peti, vt ſinguli, tum priuati, tum magiſtratus vniuerſę

multitudini obſequantur. Illud autẽ ferè ſemper cõtigit vt poſt adeptam de hoſtibus victoriam,factiones & optimatum ſtatus abirent in populares, aut hi viciſſim in ochlocratias: cõtra verò acceptis offenſionibus à populo ad optimates imperia relaberentur:vt confecto bello Tarẽtino,magiſtratus omnes plebi communicari cœperunt, at Punico bello cũ Annibal Italiã armis quateret,Tribuni languere:eo victo & Antiocho magno,Tribuni furere,plebs inſurgere,agros poſcere,conſimiliter Athenienſes nõ ante imperium populare ſtabiliuerunt,quam victis Perſis ad Salaminem:at eo ipſo tẽpore quo à Syracuſis victi ſunt. imperiũ ad quadragintos optimates rediit,contra verò Syracuſij ex eadẽ victoria popularẽ ſtatũ arripuerũt.vt Diodorus ſcribit.ratio eſt in promptu.plebs enim,velut indomita bellua,rebus proſperis inſolẽtius exultat:aduerſis repentè deiicitur: & ex euentis cõſilia metitur:at optimates qui periculo propiores, velut in tẽpeſtate gubernacula ſuſcipiũt.Cum igitur populus temerè, ac nulla prudentia feratur ad res agendas,facilè eſt oratoribus imperitæ plebis animos quo velint impellere, ac deducere vnde velint:tũ vt quiſque excelſo eſt ingenio & gloriæ cupido(neque enim in languentibus animis,ſed in erectis mẽtibus,ac maximis ingeniis dominandi cupiditates oriuntur) ita plebẽ cõuiuiis,largitionibus,& ſpectaculorum voluptate paſcit.vt honores & imperia nullo ſuo merito conſequãtur.at ſi quis intercedere velit,munerib⁹ corrũpitur,aut falſis criminibus accuſatus, de vita,vel de ſententia decedere cogitur.ſic Epheſij,Hermodorũ:Athenienſes, Ariſtidem ac Thucydidẽ,Romani Camillũ,Rutilium,Metellum, Ciceronem eiecerunt. his exactis,populus quaſi victor de virtute triumphare, accuſatoribus honores & magiſtratus prorogare, qui cum imperij dulcedinẽ diu guſtarũt,tot ac tantis opibus & præſidiis potentiã ſtabiliunt,vt ab imperio nunquã diuelli poſſint,id autẽ ferè ſemper contigit in popularibus imperiis,vt plebs eos haberet tyrannos,quibus ſe, Rẽmque publicã commiſerat. atque hunc in modum Corinthij,Cypſelum tyrannum pertulerunt:Syracuſij Dionyſium:Athenienſes,Piſiſtratum:Leontini, Panætium:Argiui, Phidonẽ: Agrigentini,Phalaridem:Romani,Cæſarem:Lucenſes, Caſtrucium:Piſani,Fagiolam:Mediolanenſes Napum Toreſanum:Senenſes,Pandulfum:Florentini,ducem Athenarum, vt autem ereptum populo imperium facilius retinerent,

dete-

deteſtabiles tyrãnidis artes excogitarũt,quæ tametſi à multis intelliguntur,à pluribus tamen intelligi vtile eſt,vt quoquo modo caueri poſſint.primum ſatellites & quidem barbaros ac peregrinos,ad corporis cuſtodiam adhibent: propugnacula muniunt, arces occupant, ferociſſimos quoſque interficiunt: potentiores quaſi eminẽtia papauera truncãt: peregrinis honores ac præmia largiuntur:ſodalitates & collegia tollunt:ciuium amicitias omnino dirimũt:diſcordias inter nobiles ac plebeios occultè ſerunt: deinde ex eorum iniuriis ac mutuis cædibus fiſcum implent: ὠτακουστὰς & exploratores vbique collocant:honeſtis artibus ac diſciplinis bellum indicunt:plebem labore ac propugnaculis ædificãdis,ne otiũ ad altiores animi cogitationes habeat,occupãt: bella pecuniæ cogẽdæ cauſa ſuſcipiunt,& externo milite vtuntur:oblatas inducias,aut pacis actiones ſimulant:nouos magiſtratus & honores excogitant,eáq. pretio addicunt,vt plures habeãt obligatos:fures & improbos publicis muneribus ac tributis exigendis præficiũt,vt eorum opera, populi opes ac ſanguinem exugant:poſtea verò quàm fures diu ſaginarunt,ad ſupplicium trahi iubẽt.nihil autẽ miſerius,quã cũ plebs imperita magna cum voluptate ſupplicia ſpectans, tyranni æquitatẽ laudat.hoc indignius ac ſceleratius, quod impietatem religionis ſpecie tegit,templáq; deorũ fingit ſe revereri,vt ore ipſo ac vultu ſimulachrũ virtutis pręſe ferre videatur.quæ omnia duobus omnino arcanis ſunt comprehẽſa:primum eſt:vt populo ſibi nocẽdi omnem adimat poteſtatem:alterũ vt etiã eripiat volũtatem. poteſtatẽ adimit ablatis opibus,armis ac præſidiis:neq. verò tyranni poteſtas augetur,quin plebis opes & commoda minuantur:non aliter quàm cætera membra tabeſcunt,vt Adrianus de fiſco dicebat,cum lien intumeſcit,nocendi voluntatem eripit,inimicitias ac diſcordias occultè ſerendo:ne cũ ciues ſibi diffidunt,conſpirare vllo modo poſſint:poſtremò facit vt nihil omnino aliud quàm tyranni voluptatibus parere cõdiſcãt. Sed vt malus cuſtos eſt diuturnitatis metus,ait Cicero, ſic nulla tyrannis diuturna eſſe poteſt. nã domeſtica vi facile collabitur:quia vnũ omnes metuũt ac oderũt, vnus omnes metuit & odit:qui verò illũ occiderit,in maxima & gratia futurus eſt &gloria.faciliuſetiã externa vi diſſoluitur.quia boni ciues in quibus ſumma fides eſſe debuerat,cũ hoſtibus ad vnius tyrãni exitium mirabiliter conſpirant. itaque Aratus

ac Timoleon breui tyrannos innumerabiles fregerunt. ea verò tyrannis quam Dionyſius vinculis adamantinis ſe colligaſſe iactabat, paulo poſt à Dione familiari diſſoluta eſt. nec ita pridẽ Ludouicus Sfortia ab iis ipſis quibus plurimũ confidebat proditus eſt,ac de imperio turpiter deiectus.Sed plurimum refert vtrum Reſpublica interiore malo : an externa vi corruat. vt enim quædam res à natura ſic temperatæ ſunt, vt nunquam interituræ videãtur:quædam verò tam malę ſibi cohærẽt,vt ſolo flatu diſſipari poſſint:ita quoque Reſpublica quo melius eſt ab ortus ſui primordio temperato,eo facilius vim externam repellit:à ſe ipſa verò difficillimè labefactatur.Illud tamen admonendi ſunt qui in Rerum publicarum adminiſtratione verſantur,ſeruitia veterum,de Republica ſublata, religiones recentium inuectas,& cliẽtelarum ac feudorum iura conuerſionum occaſiones incredibiles peperiſſe,quæ veterib.ignotæ fuerunt.olim quidẽ metus erat,ne ſerui ad pileum vocarentur , & Rempublicam perturbarent, vt apud Tyrios,Siculos, Romanos, maximas clades ciuitatibus intulerunt:poſtea verò quam tyrannides graſſari cœperunt, ſeruorum libertas augeri viſa eſt, ac dominorum imminui poteſtas,maximè Tiberij tẽporibus,qui ſtatuam ſeruis aſylum propoſuit:vt apud Epheſios Dianæ tẽplum:apud Athenienſes Theſei ſepulcrum : apud Cyrenenſes ſtatua Ptolemęi.poſtea necis poteſtas dominis eſt erepta tẽporibus Adriani:ac tyrãnide premẽte, ſerui à dominis cœperunt metui, ne illos apud Tyrannum maieſtatis incuſarent.poſtea Chriſtiana libertas ſecuta,non putauit humanum,ſeruos quaſi beſtias operis ac vinculis vrgere : partim etiam metuentes Chriſtiani, ne in Paganorum poteſtatem delaberentur ſerui eiuſdem religionis , eos aſſiduè manumittebant.atque hæc quod in promtu ſunt teſtib.non egẽt. quæ ſequuntur,ex obſcuris antiquitatibus eruenda fuerũt. quia cum ſeruitia nulla ſint,quando deſierunt, intelligi nõ facilè poteſt,vt ex eo conuerſiones imperiorum hauriamus. extãt enim leges Caroli Magni , Ludouici Pij, ac Lotharij, de ſeruis,in libro legũ Caroli magni,& in libris legũ Lõgobardorum ſunt etiam de ſeruis & ancillis fugitiuis cõſtitutiones Gulielmi regis Siciliæ ac Neapoleos, & Friderici II. imper.in placitis regni Neapolitani.vixit Fridericus anno M. CCXII. ſunt & Alexandri III. Põtificis, Vrbini III. Innocentij III. decreta de coniugiis ſeruorũ.Alexãder creatus

tus eſt Pontifex anno M.clvi i.Vrbanus M.clxxxv. Innocétius M.cxcviii.igitur à temporibus Friderici eſſe deſierunt. nam Bartol.ad l.hoſtes:de captiuis ſcribit,ſuo tempore ſeruitia nulla fuiſſe,ac iampridem deſiiſſe,nec homines Chriſtianis moribus vſquam védi.vixit auté anno M.cccix. idq; Panormitanus animaduerſione dignum ſcribit.Illud etiam non minus omittendũ quod in Curiæ monimentis legi,decreto Senatus Catalaunenſem Pontificé prohiberi,quo minus feudum poſſidere aut ſeruos etiam conſentiéte capitulo manumittere,decretũ eſt anno M. CCLXXII.antea quidem ſeruile bellũ Hiſpanias grauiter afflixerat.ſub Aurelio Alfõſi regis filio;anno ſalutis D.cclxxxi.ac mihi fit veriſimile Chriſtianos Arabum exéplo ſeruitia ſuſtuliſſe,propterea quod Muhamedes,vel potius Homarus,ſeruos ſuæ religionis ad pileũ omnes vocauit, quod in imperiis Chriſtianorũ graues tumultus commouit, vt videre eſt in legibus Caroli Magni de coniurationib. ſeruorum,lib.ii.cap. vii.conceſſa libertate ſecuta eſt miseráda illa,quæ Reſpublicas euertere ſolet,inopia:hinc furta,latrocinia,cędes,& publicè médicãribus merces conſtitutę.Religionum quoque varietas imperia cœtúſq. hominum vehementer labefactauit: quæ olim ab omnibus æquè colebantur.præterquã à Iudæis.hinc igitur infinitæ Rerumpublicarũ cõuerſiones:ac pleriq; ſola religionis ſpecie maxima regna inuaſerunt.Arabes, inquam, Perſæ,Mauri,Pontifices Romani.nã Ioſippi gens imperium Mauritaniæ Marinis ademit,eo modo quo Iſmael Perſarũ regnũ concionibus & religionis ſpecie recuperauit.id quoque tentauit Carolus V. in Germania,vt nuper quidã apud nos.Ipſi Pontifices Romani non modò Vrbem,ſed etiã Latium,Picenum agrum,Vmbriã,Flaminiam,Æmyliam , cũ magna Hetruriæ parte:neque hæc tantũ,verumetiam regna Siciliæ,Neapoleos,Aragoniæ,Angliæ ſuæ ditioni,vectigalibus imperatis,ſubiecerunt legi,nec ſine admiratione legi,quæ & qualia eſſét eccleſiæ Romanæ prædia:quæ beneficia ſeu feuda:quæ vectigalia regibus imperata ac profeſſiones Põtificibus factas ab iis quo dixi Regibus.quæ mihi ſpectãda exhibuit ex archetypis Vaticani deſcripta , Carolus Mota collega meus antiquitatis ſtudioſiſſimus,ac optimus interpres.Quinetiã Gotofridus Bulionus,Syriam vtranque ſuis armis ſubactam, Pontificum Romanorũ beneficio tulit acceptam.In quo videtur principum Africæ exempla ſecu-

tus qui regna,imperia,vitam,& fortunas omnes Pontificib. Iſmaelitarum accepta ferebant.

His explicatis,videamus vtrum ex numeris Pythagoricis, conuerſiones imperiorum haberi poſſint.abſurdũ ſanè mihi videtur quod Plato Rerumpublicarũ exitus & viciſſitudines ſola numerorum poteſtate metitur,tametſi enim Deus Immortalis omnia numeris,ordine ac menſura mirabili colligauit:non tamen numerorum viribus, multo minus fato tribuendum eſt,ſed maieſtati diuinæ, quæ ipſa, vt Auguſtinus ſcribit, fatum eſt,aut nullum omnino aliud exiſtit. itaque cum Ariſtoteles cauſſis conſequentibus omnia tribueret,Platonis numeros irriſit,lib.5.de Republica, quo nihil melius eſt in tota illi diſputatione,aut accuratius ab eo tractatũ,cauſſas autem conuerſionum multas affert, quæ mihi videntur generib.omnino contineri.ſunt autem iniuria,honor,metus,contemtus,nimiæ paucorum opes,nimia multorũ inopia,quæ quod ab illo copioſè diſputata ſunt,omitto. ſed cum Plato in illa Republica quæ propriè Socrati tribuitur,modis omnibus prouidiſſe fingatur,ne quis alteri vllam iniuriã inferret,ne quis alium metueret aut cõtemneret,néve honoris aut lucri cauſſa Rempublicã perturbaret:poſtremò peſtes illas antiquiſſimas ciuitatũ, ſcilicet opes & inopiam,de ſua Republ.ſummouiſſet: nõ poterãt illa quæ ſunt ab Ariſtotele allata, interitũ Reipubl.afferre,ſi demus talẽ eſſe,qua nulla melior fingi poteſt.interitum tamen ſentiet, inquit Socrates, ſua ipſius vetuſtate. quoniam eiuſmodi eſt omnium rerum natura,miror tamen cur Plato,qui mũdum diuina bonitate perpetuũ fore putauit,alioqui ſuopte morbo ac ſenio ruiturum,non etiam de optimo Reipubl.ſtatu idem iudicarit.Platonis interpretes exitium Reipublicæ tũ demum fore tradiderunt:cum harmonia numerorum labefactaretur:non igitur eſſet optimus ille ſtatus,quem Socrates animo concipiebat,ſi morbo interiore,aut cõcentu perturbato,Reſpublica ruitura ſit.illud autem numeris acceptũ ferre abſurdum videatur.vt enim muneri malè ſibi cohærẽtes diſcrepantiam ingratam efficiũt:propterea quod ex his ſoni conflati miſceri non poſſunt, & cum alius alium pellat,vtrique vi quadam aures ſubire conantur, concẽtu verò ſonorum ſuauiter confuſo, id eſt cum rationi congruẽtibus numeris aptè miſcentur,nihil diſcrepare poteſt:ſic Reſpublica ſuaui ſemper concentu temperata cõfuſáque,vbi nullum

lum diſſidiũ,nulla ſonorum diſcrepantia eſt, neque ex hypotheſi eſſe poteſt , non video quomodo labefactari queat. Quare falſum eſt quod ait Forſterus , voluiſſe Platonem Reſpublicas initio bene conſtitutas , & eam præſertim quã nobis propoſuit ad imitãdum,temporis decurſu veluti numeros initia bene ſibi congruentes,paulatim diſcrepare:idque fieri putãt,cùm à ſeſquitertia ratione diſceditur.ſed ab eo tam multa peccãtur,vt quid maximè dici nõ poſſit, primum quod rationes harmonicas tripla & quadrupla ratione connectit, quæ paribus & imparibus numeris dupla tripláque ratione debẽt copulari,vt ipſa numeri nuptialis natura docet.itaque ſuauiſſimus ac primus omnium concentus,cum ab vnitate diſceſſeris. eſt ea quæ ratio ſeſquialtera dicitur duorum ac trium quæ nullo interiecto medio copulantur, poſtea nouem & quatuor ,vehementer diſcrepant, quia ſine medio cohærere non poſſunt:igitur ſenarius vtrũque æqua ratione copulabit:& cum vtroq.ſuauiter cõcinet. conſimiliter xxvii. cum viii. eadem ratione qua ſuperiores. coniungũtur,duobus interiectis mediis,ſcilicet, xii.& xviii. nec ſi in infinitum progrediare iſto modo, vlla diſcrepantia futura eſt. itidem in ratione ſeſquitertia triũ & quatuor nõ quidem iuſta eſt harmonia,vt ille voluit. cum neq; veteres, neque noſtri concentum illum ferre poſſint, ſine tertia aut quinta.ſed tamen is concentus ſuam quoque ſeruabit venuſtatem,ſi,vt in prioribus intermedios numeros quæramus. quid.n.ineptius quàm eandem rationem conſtituere trium, ad quatuor,quæ eſt xxvii.ad Lxiiii.demus igitur veram rationem inter vtrunque xxxvi. & xlviii. idem erit proximi cuiuſque concentus ad alterum. qui eſt in triũ ad quatuor. hæc autem harmonia concors perpetua futura eſt, etiã ſi in infinitum progrediare.vt ſi demus ccxliii. & M.xxiiii. qui in numero nuptiali dupla tripláque ratione ſunt quadrati, in cõcẽtu æquè diſcrepabũt ac xxvii.& Lxiiii.ſin rationes medias inſerueris, ſcilicet cccxxiiii. cccexxxii. DLxxvi. Dcclxviii.proximus quiſque finitimo tam bene concinet & cohærebit,quam tribus quatuor,quia in omnibus ſeſquitertia ratio eſt. In hoc etiam vehementer labitur , quod aliorum opinionem ſecutus,magnum Platonis numerũ duodenarij cubũ facit:quod quidẽ ſi verum eſſet, cur Plato altera parte longiorem quæri voluit? plerique ad hunc ſcopulum ſuam nauem affixerunt.Sed quoniã nihil obſcurius ac diffi-

cilius Platonicis numeris videtur, nihil temerè affirmabo: illud tantum quod ad cōuerſiones imperiorum pertinet, voluiſſe Platonem Reſpublicas quantumuis bene conſtitutas, etiam domeſtico vitio vel externa vi certo quodam annorum decurſu labefactari: vt adamas & aurum, tanta naturæ vi ac præſtantia colligata ſunt, vt cum per ſe ipſos violari non poſſe videantur, à ſe tamen violantur, id quod ex principiis conſtat: tum etiā externa vi, quia diuturnis ignibus aut aqua chryſulca, paulatim effluūt & corrūpūtur. Sed mirū eſt ex omnibus Academicis tū Græcis tū Latinis, neminē hactenus numerorū præſtantiā illā ac dignitatē, quæ ad ſtatū imperiorū pertinet, vllius ciuitatis exemplo docuiſſe: præſertim cum illud non modò pertineat ad ſtatus, ſed etiam ad incrementa, conuerſiones & exitus Rerumpublicarū: tum etiam Epicureos confiteri cogat, res humanas non temerè ac fortuitò, ſed præpotentis Dei maieſtate ac prouidentia gubernari. quod igitur ab aliis omiſſum eſt, ac fortaſſe conſulto prætermiſſum, breuiter complectamur. Hoc primum intueri licet, ſenarium perfectum numerum, feminas, ſeptenariū verò mares immutare: tū etiā vtriſq; periculoſos eſſe morbos qui in ſeptenarium ac nouenarium incurrunt: & in tota rerum natura magnam eſſe talium numerorū poteſtatem: ſeptimus quiſque annus, ait Seneca, ætati ſignū imprimit. hoc tamen de marib. dictū oportuit. ita quoque Rerumpublicarum cōuerſiones, aut ſeptenariis ac nouenariis multiplicatis, aut eorum quadratis in ſe ductis, aut perfectis aut ſphæricis numeris contingere: non ſine admiratione variis exemplis animaduerti, hominū quidē interitus in ſeptenarios ac nouenarios incurrere nemini dubium eſt in eā rē penitus intuenti: vt XIIII. XVIII. XXI. XXVII. XXVIII. XXV. XXXVI. XLII. XLV. XLIX. LVI. ſi verò ſeptenarius cum nouenario cōcurrat, annum periculoſiſſimum eſſe omnis antiquitas cōprobauit, hinc Auguſtus in quadam epiſtola gratulatur amicis, quod annum LXIII. quem ipſe fatalem omnium ſeniorū appellat, ſecurus euaſit, proximus eſt LXX. quo mortuus eſt Petrarcha, eo die quo natus erat in orbem recurrente, deinde LXXII. quo mortuus eſt Epicurus, qui tanto ſtudio ſuæ ſaluti conſulebat. hunc ſequitur LXXVII. quem fere attigit Auguſtus, impleuit Fridericus III. hic annos LIII. ille LVI. imperauit, vterq. mortuus eſt, XIIII. Cal. Septemb. ſequēs quadratus eſt nouenarii LXXXJ, quo mortuus eſt Plato, eodem die

quo

quo in lucem venerat recurrẽte. neque hunc numerũ egreditur Dauid, cum deſcribit hominũ vitã. pauci ad LXXXIIII. accedunt, qui ſeptenario duodecies ducto coaleſcit. atq. hũc annum impleuit Theophraſtus, qui moriẽs de natura quæſtus eſt breue ſibi vitæ ſpacium, longum cornicibus dediſſe. hoc quoque anno Paulus III. & IIII. Pontifices mortui ſunt. ſunt tamen qui nonageſimum, id eſt, nouenarios decem expleuerunt, vt Fr. Philelphus. Io. Apoſtolus vixit nouem & nonaginta, vt hiſtoria teſtatur. D. Hieronymus vnum & nonaginta vixit. id eſt XIII. ſeptenarios, quinetiam illi ipſi qui diuturnum illud tempus vixerunt, quod in libris noſtris ac literis teſtatum habemus, ſeptenarios aut nouenarios fere omnes expleuerunt, Lamechus ſeptingentos ſeptuaginta ſeptem annos vixit. Methuſala nongenteſimum ac ſeptuageſimum attigit. Abrahamus clxxv. id eſt xxv. ſeptenarios impleuit. Iacobus cxlvII. id eſt. xxI. ſeptenarios. Iſaacus clxxx. id nouenarios xx. ac tametſi violenta mors interdum ob violentos fortaſſe radiorum concurſus & traiectiones contingat: ſæpius tamẽ in ſeptenarios aut nouenarios incurrit, niſi diuina voluntate natura prohibeatur, moriuntur enim innumerabiles anno LXIII. Ariſtoteles, Chryſippus, Bocatius, D. Bernardus, Eraſmus, Lutherus, Melãchthon, Siluius, Alexander, Iac. Sturmius, Nicol. Cuſanus, Th. Linacer, omnes affecti morbis; eodẽ anno Cicero cæſus eſt. Alexãder Pont. max. LXXII. venenum maleficum hauſit. Iſocrates nonageſimo nono accepta clade Cherroneſi ſeipſum inedia peremit. Plinius quinquageſimo ſexto ſuffocatus, Cæſar occiſus, Oecolampadius mœrore contabuit anno XLIX. Atticus inedia ſeptuageſimo ſeptimo. Idem igitur iudicium adhibeamus in conuerſionibus Rerumpublicarum: ſed ita vt quadratos & cubos ſeptenarij ac nouenarij, aut alterutrius cubum vel quadratum in radicem alterius ducamus: aut etiam perfectum numerum, aut denique ſphæricos & ſolidos cubos magno numero cõprehenſos. poſtremò quadratum & cubũ duodenarij, qui ab Academicis magnus numerus Platonis appellatur. Quadrati quidem ſeptenarij ac nouenarij xlxx. LXXXI. cubi cccxlII. DCCCXXIX. quadratus ſeptenarij ductus in radicem nouenarij CCCXLI. & nouenarij quadratus in radicẽ ſeptenarij DLXVIII. perfectus numerus ccccxcvI. nã VI. & XXVIII. perfecti minores ſũt; reliqui perfecti centum & octo millia ſuperant, ac maiores ſunt

quam vt ad Reſpublicas accõmodari poſſint,quadratus duodenarij cxliiii.cubus M. DCCXXVIII.quem numerũ annorum,nulla Reſpubl.ſuperauit.quare numeri maiores reiiciẽdi erũt.Sphærici numeri magno numero cõprehẽſi quatuor ſũt,puta cxxv.ccxvi.Dcxxv.M.ccxcvi.Hac numerorũ paucitate in tã infinita multitudine,qui neque perfecti ſunt,neque quadrati,neque cubici,aut tales quidem,ſed ex partibus digitorum, non ex imparibus compoſiti: aut etiam ex paribus, ſed non ex ſeptenarijs aut nouenarijs, qui in infinita multitudine ſunt admodũ pauci: licet mirabiles omniũ pene Rerumpublicarum conuerſiones intueri. Ac primum vt auſpicemur à cubo duodenarij,quẽ Academici nõnulli magnum & fatalem numerum Platonis eſſe aiunt, reperiemus monarchiam Aſſyriorum à Nino rege vſque ad Alexandrũ Magnũ,hunc numerum ad vnguẽ impleuiſſe, ex ipſius Philonis,quẽ Melanchthon,Funccius,ac doctiſſimi quique ſequũtur, opinione. neque verò longius repetendum eſt, quam à Nino,à quo Diodorus,Herodotus,Cteſias,Trogus, Iuſtinus auſpicantur:propterea quod primus imperandi formam ſtabiliit,ac Babylonem condidit. Aſſyriorũ verò & Perſarũ verius eſt vt vna ſit,quam monarchiæ plures:aut Chaldæorũ, Medorum, ac Parthorũ monarchias ab Aſſyriis & Perſis diuellere oportet:qui tamẽ eiuſdem penè regionis incolæ ſunt ac ciues. Alexander verò iure monarchiam nouam efficit:cũ ab Europa in Aſiam homo planè peregrinus, nouum genus hominum tranſmiſerit,Darij copias deleuerit,mores denique ac leges immutarit. ſed hæc ſuo loco.Rurſus ab eluuionibus aquarum,vſque ad euerſionẽ templi ac Reip.Hebræorum,numerantur anni à Philone M. DCCXVII. Ioſippus ducentos amplius,alij multo pauciores complectuntur.putem ego tũm ex hiſtoriarum veritate, tum etiam ex ipſius numeri magni præſtantia,XI.annos ad Philonis calculum addi oportere,vt duodenarij cubo nihil deſit. aut ſuperſit. nã eo ipſo tẽpore defecit Ægyptus à Regibus Aſſyriorum: Scythæ Aſiam minorem inuaſerunt: Piſiſtratidæ ab Athenienſibus, Tarquinij à Romanis eiecti ſunt. Ex eo quoque Danielis hebdomades plurimum illuſtrantur. cum enim maxima ſit inter omnes ſcriptores varietas de natiuitate Christi: Philo tamẽ qui omnium antiquorum certiſſimus habetur, colligit annorũ tria millia DCCCCXCIII.cui Lucidus tres adimit,Io. Maria ſex addit, idque ex multis coniecturis, quibus magis

aſſentior:

aſsẽtior,propterea quod numerus ille eſt ex quadratis ſepte narij ac nouenarij multiplicatus,puta ter mille Dccccxcix. mirum in modum congruens conuerſionibus rerum maximarũ,quæ poſtea ſecutæ ſunt,tum etiam Chriſti mors ea ratione incidit in annum mundi quater milleſimum,quo ſane pertinent ſeptuaginta Danielis hebdomades,quæ annos capiũt CDXC.quòd ſi auſpicemur ab anno ſeptimo Darij Lõgimani, propterea quod Eſdras tum miſſus eſt Hieroſolymam Reipubl. conſtituendæ cauſſa, id eſt, anno ſexto ante tempus Hebdomadarũ:ſenarius ille ſolus inter digitos perfectus, cum hebdomadibus Lxx. id eſt, ſepties ſeptuaginta annis (diem enim pro anno ſumit ſcriptura) conficit alium numerum perfectum CDXCVI.qui mirabiliter congruit conuerſionibus Rerumpublicarum, quod vt planum fiat,ne incertis coniecturis ducamur, exempla ex Romanorum faſtis conſularibus,quibus nihil certius eſſe poteſt. eruamus. nam ab V.C. vſq; ad eum annum quo Iulius Octauianus victo ad Actiũ Antonio primus à Senatu Auguſtus eſt appellatus,ac totius orbis imperiũ ei delatũ,anni ſunt Dccxxix. cubus nouenarij ab Auguſto ad Auguſtulũ, qui poſtremus Romanorum Imperator in Faſtis appellatur (eſt enim ab Odoacre rege Gothorum eiectus) anni ſunt CDXCVI. perfectus numerus ab V.C.vſque ad imperij euerſionem illam,numerus annorum quadratus eſt,ſcilicet Mccxxv.& ex integris ſeptenarijs conſtans, M. Varro apud Cenſorinum ſcribit, Vectium augurio nobilem audiſſe cum diceret,quoniam annos cxx.incolumis prꝫterijſſet,popul.Rom. ad M.& cc. peruenturum. totidem annos comperio à Nino vſque ad Arbacem primum regem Medorum,Funccius tres amplius annos complectitur : alij pauciores, ſed illud mirabile mihi viſum eſt, quod non ſolum ab Auguſto ad Auguſtulum. ſed etiam ab exactis Vrbe regibus vſque ad Cæſarem Dictatorem idem numerus annorũ CDXCVI.recurrit. neque id tantũ,verumetiã à Conſtantino Magno ad Carolum Mgnũ, quo anno primum Imperator Romæ creatus eſt,anni CDXCVI ab Onufrio ſtudioſiſſimo Romanæ antiquitatis colliguntur:tametſi magnam temporum, nullam numerorum rationem haberet. neque id ſolum, verumetiã ab Alba condita vſque ad eius euerſionem:à Tullo Hoſtilio, nec plures ſunt,nec pauciores anni CDXCVI hoc etiã amplius quod à Saule primo rege Hebrꝫorũ,vſq; ad captiuitatẽ

numerantur anni CDXCVI. tametſi Genebrardus tres addat, Garcæus verò decẽ, Tamuldici centũ ferè detrahũt: ſed ſui dicti nullam neceſſariam afferunt rationem, à reditu populi, & ſecunda templi cõſtructione ſub Zorobabele, vſque ad eum annũ quo Herodes à Senatu rex eſt appellatus, ſunt anni CDXCVI. cõſimiliter ab Arbace primo Rege Medorum, vſq. ad Alexandrum Magnũ CDXCVI. regnũ verò Macedoniæ à Carano primo rege vſq; ad obitum Alexãdri. totidem annos capit. Funccius octo detrahit. alij XII. addũt, putem ego medium eſſe feriendum, plura tamen huius numeri cõuerſionũ argumẽta proferemus in Republ. Gallorũ. cõſtat autẽ numero Danielis, ſenarióque præfecto perfectus euadit: præterea ſolus in magno numero ex nouenarijs & ſeptenarijs cõflatur, vnitate vtrobiq. deficiẽte, atq; hic numerus eſt quẽ veteres innuere voluerũt, cũ dicerent Rerũpublicarum periodum eſſe annorum D. cum nullam vim numerorum perficerent. eſt enim numerus ille ineptus ad rerũ humanarum aut naturalium conuerſiones, quippe nec perfectus, nec quadratus, nec cubicus, nec ſphæricus, neque ex nouenariis aut ſeptenariis, neque ex eorum radicibus aut quadratis cõflatus. ſi quis autem diligentius animaduertat bella ciuilia Romanorum, ſeceſſiones plebis, ac cædes ciuium inter ipſos, reperiet annorum numerum ſeptenariis, aut nouenariis, aut vtriſque conſtare. nam ab V. C. vſque ad regifugium, anni ſunt CCXLIII. à regifugio ad parricidiũ, CCCCLXVIII. à regifugio ad ſeceſſionem plebis in montem ſacrum, anni XVIII. ad ſecundam LXIII. ad tertiam CCXXV. ad ſeditionem Gracchanam CCCLXXVIII. ab hac rurſus ad bellum ciuile Marianum, XLV. hinc ad alterum Cæſaris, VII. à parricidio ad bellum ciuile Siculum, VII. hinc ad bellum ciuile Actiacum vltimum VII. numeri omnes ex integris nouenariis aut ſeptenariis, aut ex vtriſque conflati. Vrbs autem ipſa capta eſt poſt eius conditionem anno CCCLXIIII. qui ex integris ſeptenariis æquè cõficitur, ab V.C. vſq; ad cladem Cannenſem, anni ſunt DXXXIX. qui numerus ex ſeptuaginta ſeptem ſeptenariis conflatur, tunc enim imperium Romanum pene deletũ eſt. à Clade Cannenſi ad Varianã. anni ſunt CCXXIIII. ex integris æquè ſeptenariis, & vtraque clades contigit IIII. Non Aug. Conſimiliter Athenarum mœnia ſolo exæquauit Lyſander anno ſeptimo ac ſeptuageſimo poſt victoriam Salaminiam, addit Plutarchus in Lyſandro, vtrunque contigiſſe ſex-

ſe ſexta die menſis Munichionis. Ita quoque Pœni cum anno Chriſti DCCVII. Roderici regis anno ſeptimo Hiſpanias inuaſiſſent, anno poſt ſeptingenteſimo ſeptuageſimo eiecti ſunt, vt ex ipſo Tarapha Hiſpano ſcriptore colligitur. De cubo ſeptenarij multa quoq; ſunt exẽpla. eſt enim numerus ille à Moſe in magno Iubilæo conſtituendo ſelectus. itaque à victoria Iudæorum aduerſus Amanum auxilio Heſteris, vſq; ad victoriam aduerſus Antiochum, anni ſunt CCCXLIII. & vtraque victoria obtigit III. Idus Mart. qui Hebræis Adar dicebatur ex quo Hebræi hunc diem magno habent in honore. totidem anni ſunt ab Auguſto, ex quo imperium ſolus obtinuit, vſque ad Conſtantinum Magnum, cum ſolus imperium accepit. Regnum Perſarum à Cyro vſque ad Alexandrum ſtetit annos CCX. qui numerus ex integris ſeptenarijs XXX. conflatur. totidem annos imperarunt Longobardi. Paulus Diaconus tres annos detrahit, qui reſtant vſque ad necẽ Deſiderij: tandiu Caletum tenuerunt Angli. Reges Syriæ & Aſiæ minoris à Nicanore primo rege vſque ad Philippũ vltimum, totidem annos imperarunt. Ab exitu Hebræorũ ex Ægypto vſque ad euerſionem tẽpli ac Reipublicæ, numerãtur anni nongenti, qui numerus ex duobus quadratis nouenario ac centenario in ſe ductis conflatur, non plures ſunt ab Euriſthene primo rege Lacedæmoniorum, ad Nabida tyrannum, quem Philopœmen de imperio deiecit, ac ſtatum Reipubl. Laconicæ omnino immutauit: Lycurgi verò leges ſublatæ ſunt, ac Lacedæmonij Achæorum mores accipere coacti, anno poſt DLXVII. quam latæ fuerunt à Lycurgo: numerus ex quadrato nouenarij in ſeptenarium ducto. Ptolemæi verò à Lago vſque ad Auguſtum, qui Ægyptum in prouinciæ formam redegit, imperarunt annos CCXCIIII. qui ex integris ſeptenarijs conſtat. Hebræorũ Reſpublica iacuit annos ſeptuaginta: totidem annos imperium Græciæ tenuerunt Athenienſes, vt ſcribit Appianus. Gothi à Theodorico primo rege, vſque ad Totilam, regnarunt annos ſeptuaginta ſeptem, vt Onuphrius in Faſtis ſcribit. Lacedæmonij XII. annos Græcis omnibus imperarunt, auctore Appiano. hunc quoque numerum magni numeri radicem expleuit Alexãder Magnus: nam ſex annos ante Darij mortem totidem eo cæſo imperauit. poſtea eius imperium repente in plurima, veluti fulgur in partes deſilijt. Ac ne vetera quærãtur, domeſticis vtemur exemplis, & exactiſſima temporum collatione

Io. Tilij cum Faſtis coniuncta. Gallia Romanis paruit à Cæſaris extrema de Gallis victoria vſque ad Marcomerum ducem Francorum (cuius opibus freta Valentiniano tributum imperanti denegauit) anno cccclxi. qui numerus ex quadrato ſeptenarij ducto in nouenarium conficitur. hinc ad Vvaramundum nouem anni. ad eius regnum, ter nouem. ex quo verò dux eſt appellatus, vſque ad Pipinum, qui ex magiſtro palatij regnum inuaſit pulſo rege Hilderícho, anni ſunt cccxliiii. cubus ſeptenarij. à cęde Syagrij, qui Romanorum vltimus Galliæ præfuit, vſque ad Capetum, qui genere Gallus, tametſi negant Germani, natione Andegauus, imperium Francis ademit, perfectus eſt ille numerus. CDxcvi. ab Vvaramundo vſque ad Capetum, anni DLxvii. numerus ex quadrato nouenarij in ſeptenarium ducto. rurſus ab Vvaramundo vſque ad Hugonis Magni, ac principum defectionem à rege Ludouico iii. ipſiúſque captiuitatem, anni ſunt Dxii. ſolidus cubus. hinc ad alteram Caroli Burbonij defectionem à Franciſco, eiúſque captiuitatem, quadratus eſt dupli duodenarij, puta DLxxvi. totidem quoque numerantur à Capeto, ad ſacrum hoc funeſtúmque bellum, quod ciuili ſanguine nuper geſtum eſt. nec plures ſunt nec pauciores à captiuitate Caroli ducis Lotharingi (quem Capetus de legitima regni ſucceſſione compulit in carcerem Aureliorum) ad Carolum illum Lotharingum, qui regiam poteſtatem adeptus, Capeti ſtirpem Aureliorum carceribus concluſit: & vtroque tempore infelix Aurelia fuit genti Lotharingorum. conſimiliter à Carolo Simplice, quem bona fide Peronam profectum, Hebertus comes captiuum detinuit, vſque ad Ludouicum minimè omnium ſimplicem, qui tamen ſua ſe voluntate, vel potius temeritate Peronam contulit, & in eadem arce captiuus eſt à Carolo Comite retentus, annos habemus DXL. numerum ex integris nouenarijs conſtantem. rurſus à Capeto vſque ad Caroli octaui memorabilem in Italiam expeditionem, perfectus eſt ille numerus CDXCVI. ab euerſione imperij Longobardorum, & Inſubria à Carolo Magno capta, vſque ad conſimilem expeditionem, & Inſubriam à Ludouico xii receptam, planè cubus eſt nouenarij, ſcilicet Dccxxix. anni, quibus temporibus Reſpublica Venetorum grauiſſimas clades accepit. docuimus Venetos ante Carolum Magnum ſtabile imperium nullum habuiſſe, ſed pactis Nicephori & Caroli Magni libertatem

accepiſſe. ſteterat igitur Reſpublica Venetorum annos Dccxxix. cum eius euerſio penè ſecuta eſt. eodem enim tépore Maximilianus Imp. Ludouicus xii. rex Ferdinandus, Iulius ii. Pont. in eius Reipubl. ruinam coniurarunt, quinetiam cum tot ac tãtis hoſtibus Turcarum princeps ipſáque fortuna conſpirare viſa eſt. vrbs enim ſulphureis pulueribus fortuitò accenſis plurimum deformata eſt, ac auri vis infinita naufragio amiſſa. & quidem eo tempore Veneti lumen ingenij, conſiliíque ſui magnificè oſtentarunt. hoc etiam animaduerſione dignum, quod à Godefrido qui Perſas memorabili clade fregerat, ac Syriam ſeruitute liberarat, vſque ad Balduinum vltimum, qui captus eſt à Saladino anni ſunt xc. numerus ex integris nouenarijs conſtans, Græcorum quoque imperium Galli tenuerunt annos Lxi. à Balduino ſcilicet vſque ad Palęologum. Pontificatum verò annos Lxx. numerus vterque ex integris ſeptenariis. ſed infinitus ſim, ſi omnia perſequar conuerſionum momenta. his tamen propoſitis exemplis, licet ijs qui abundant otio, rerum omnium publicarum conuerſiones, ab incorrupta fide hiſtoricorum deriuare, & futura (quanquam cognita ſoli Deo) verius ac melius augurari, quam Cardani leuiſſimis & falſiſſimis coniecturis. putat enim ab extrema cauda Helices, ſeu maioris Vrſæ, omne magnum imperium pendere. vt cum verticalis eſſet naſcenti Romæ, illuc imperium detulerit: deinde Byzantium: poſtea in Galliam: inde in Germaniã deſilierit. quæ tam vera ſunt, quam quæ de ſe ipſe ſcribit in ſua Geneſi, nunquam eſſe mentitum, ídque admirabile ſibi videri affirmat. Sed vir bonus hoc præſtare debet ne mentiatur, id eſt vt Nigidius interpretatur, ſcienter falſum dicat: prudens verò ne mendacium ei excidat, hoc eſt vt ille voluit, ignoranter falſum enuntiet. quid autem homini vel mediocriter perito eius artis quam ipſe profitetur, aliud eſt mentiri niſi hoc eſt? cùm enim intelligeret innumerabilibus populis & vrbibus hãc ſtellam verticalem fuiſſe ac ſemper futuram, adiecit Solem in vertice quoque meridiano vrbi naſcenti eſſe oportere cum ea ſtella coniunctam, ac tametſi vim illam in omnes eiuſdem paralleli populos effundi fatetur, vni tamen loco imperium deberi tradit. atque hoc modo cornicum oculos configere ſe poſſe putauit. ſed cùm illa ſtella quinquaginta quatuor partibus abſit ab Æquatore, & circulum Arcticum deſcribat, vt quãtumcunque

ex motu trepidationis declinet, XII. partibus ab vrbis perpendiculo recedat, perpendicularem eſſe non poſſe planum eſt, doceamus, ne in meridiano quidem, nec, vt ipſe ſcribit, cum Sole coniūctam eſſe potuiſſe, quod longitudine tantū, & hora meridiana fiat oportet. id autē ex Varrone intelligi poteſt, qui, vt Plutarch. ſcribit, L. Taruntium Firmanū nobilem mathematicum iuſſit Vrbis & conditoris diem & horā natalē, ſi fieri poſſet, deſcribere. igitur diligenti ſiderū peruestigatione cōpetit Vrbis fundamēta iacta fuiſſe anno tertio ſextæ Olympiadis, in quo Dionyſius & Varro cōſentiūt, quinto Idus Pharmuti menſis, ſiue XI. Cal. Maij: qui dies Palilia vocatur, Menſe Aprili hora ferè tertia poſt meridiem, Ioue in Piſcibus, Saturno, Venere, Marte in Scorpione, Sole Taurum, Luna Libram decurrente, anno Romuli duodeuigeſimo. illud etiā didicit Plutarchus ex Antimacho Lyrio. Vrſæ maioris nuſquam meminerunt. erat autem ea ſtella in dodecatemorij Leonis parte XVIII. ſcrupulo LXI. vt perſpicuum ſit ex ipſius Copernici tabulis, & accuratiſſima motuū doctrina: his verò temporibus in XX. parte Virginis ſcrupulo L. quæ cum ita ſint, quomodo fieri potuit vt Romæ naſcenti verticalis eſſet? cum pars duodecima Geminorum cor cęli teneret. ab eo enim Leonis pars XVII. quinquaginta quatuor partibus abeſt: quanto minus Soli coniungi potuit, qui Taurū percurrebat, extrema verò Vrſæ Leonem, aberat igitur XC. partes in longitudinem, XLV. in latitudinē, quo minus Soli coniungeretur vllo modo. hoc verò ineptius, quod Byzantio verticalem dixit, cum imperium illuc à Romanis translatum eſt, cum tamen Vrbs illa prius eſſet condita, quam Romulus natus. vt ex Polybio conſtat, multo magis abſurdum, quod è Græcia in Galliæ verticem deſiliit, hinc in Germaniam contra naturam ſui motus & inclinationis. ſed hæc riſu magis quam confutatione digna videntur. cur enim Scandi & Liuones, qui non modò caudam, ſed etiam totam Vrſam, perpendicularem Soli habent, nullum vnquā imperium eò pertraxerunt, ſed contra, pateant incurſionibus & imperijs finitimorum? Aut ſi perpendiculares ſtellæ imperia tribuant, cur illæ quæ illuſtres ac regiæ à veteribus dicuntur? Regulus, inquam, Palilicium, Virgiliç, Antare: cur illæ XV. quas ipſe Cardanus Regias vocat, cur Spica, Fidicula, Arcturus, atque adeò planetæ omnes, qui penè ſoli Africæ perpendiculares ſunt, illuc imperia tranſtulerunt? nam

Euro-

Europæ & Aſiæ legionibus ſemper Afri ceſſerunt. Aliter Copernicus, qui imperiorum conuerſiones ad centum eccẽtrici parui circuli, eiúſque motum pertinere iudicauit, vt eius diſcipuli ſcripſerunt: paruus autem circulus non Solis eſt, quem immobilem ipſe iudicauit, ſed ipſius terræ, quam motus cieri voluit: nemo tamen inſcitiæ tantę fuit vnquam, vt à centris circulorum cæleſtium, multo minus terreſtrium vim vllam iufluere putaret: neque id Copernicus ſcribere auſus eſt, ſed eius diſcipuli ſomnium illud pro re certa & explorata tradiderunt: quæ cum ex hiſtoria falſa comperiantur, nec motus centri eccentrini, ſiue Solis, cum imperiorum conuerſionibus vllo modo congruat, fatendum eſt ab immortali Deo totum illud pendere: aut ſi ad cauſſas conſequentes conuerſionẽ imperij cuiuſque referamus, Deo ſideribus velut inſtrumentis vtente, ad inſignes illos ſiderum concurſus, de quibus ſuperiori capite diximus, pertinere iudicandum erit: ſed quia veteres illud animaduertere nõ potuerunt propter ignotos cœleſtium orbium motus: poſteri verò penitus neglexerunt: nulla facilior ratio viſa mihi eſt, quam illud ex numeris quodammodo colligere: ab radice cuiuſque imperij (quam Ptolemæus ἐποχὴν, Alfonſus Eram, id eſt radicem Hiſpanico verbo appellat) initio ducto: velut in febricitantibus ſolemus ex ipſis decretoriis diebus ſalutem aut παρέξυσμὸν augurari: ita vt dies vna & eadem, ſi plures variis temporibus laborare cœperint, aliis quidem ſalutaris ſit, aliis extrema. interdum tamen ſiderum ac maleficæ traiectionis tanta vis eſt, vt ſine diſcrimine dierum, plures vno hauriat & eodem momento: ita ſuis etiam morbis imperia laborant, vt Polybius ſcribit: & vt violentos interdum, ita naturæ quoque congruentes exitus habent, certis quibuſdam ac decretoriis numeris comprehenſos. nec me mouet, quod Ariſtotel. lib. v. de Repub. & extremo τῶν μετὰ τὰ φυσ. nihil omnino in numeris momenti eſſe putauit: cur ergo ſeptimus maſculus ſcrophulis medetur? cur partus ſeptimo ac nono menſe viuunt, octauo nunquam? cur ſeptem planetæ nouem orbes? cur illorum ad hominis longitudinem ratio ſeptuplex? ita enim Ambroſius Pareus Regius chirurgus mihi confirmauit. cur dies ſeptimus inedia necat? hoc equidem Plinius diuturna experientia cognitum ſcribit. cur Lunę mirabiles conuerſiones ſeptenariis omnino conſtant? cur ſeptem neruorum patria? cur philomela

ſeptem dies, totidémque noctes aſſiduè nouem diſcrimina vocum ingeminat: cuius miraculi admonuit Iac. Boius Præſes curiæ Armoricorum, vir optimè à natura, vberius etiam à doctrina politiore informatus: cur denique ſeptenarius Euripi fluxus ac refluxus Ariſtotelem, vt quidem prodiderunt, ad furorem, vt alij, ad præcipitium adegit? quia non ceperat Ariſtoteles Euripum, Euripus Ariſtotelem dicitur cepiſſe. at ſapientiſſimus Moſes & Prophetæ, omnia penè oracula ſeptenariis concluſerunt: celebritates ſeptimo die, ſeptima hebdomade, ſeptimo menſe indictæ: ſeptimo anno agrorum quies, ac ſeruorum manumiſſio: poſt annum verò ſepties ſeptimum, magnus Iubilæus, & liberatio omniũ debitorum, agrorúmque ad priſtinos dominos reuerſio. hinc ſeptenarius ab Hebræis ſacer numerus eſt appellatus. atque hæc ſignificant res humanas non temerè ac fortuitò ferri, vt Epicurei iactant, nec inuiolabili fato, vt Stoici: ſed prudẽtia diuina; quæ tametſi res omnes, admirabili ordine, motu, numero, concentu, figura colligauit, nihilominus eas voluntate, arbitrióque ſuo interdũ mutat: vt Ieſaia de Ezechia ſcribit, cui precanti Deus vitam protraxit, & ſolẽ retrogreſſum oſtendit. interdũ verò tempus maturare dicitur in ſcriptura ſacra, propter ſcelerum vltionem, vel commiſerationem, vt Paulus de oraculo Heliæ ſcribit. argumento ſint eluuiones aquarũ, quæ Dei iuſſu citius factæ ſunt, quàm numerus magnus ordini naturæ cõgruẽs expleri potuiſſet, id eſt anno conditi orbis M.DCLVI. cui numero ſi addantur octo nouenarij, ſcilicet, LVII. conflatur cubus ille magni duodenarij: vt homines intelligant nullis numeris, aut vlla neceſſitate obligari Deum, ſed naturæ legibus ſolutum, non à Senatu aut populo, ſed à ſe ipſo: nam cum naturæ leges ipſe iuſſerit, nec ab alio quam à ſe ipſo imperium habeat, conſentaneum eſt ſuis legibus eſſe ſolutum, & aliter atque aliter decernere de rebus iiſdẽ, ſic enim Ambroſius ſcribit, non ſemper improborum ſcelera vindicari, ne putent inferorũ nullas eſſe pœnas, nulla præmia bonorum: neque tamen flagitioſos omnes impunè viuere, ne illud iactent. Mortalia nulli ſunt curata Deo: ita quoque de bonorum & impiorum Rep. iudicandum eſt. ne fatis aut fortunæ quicquam tribuere cogamur. Hæc breuiter ſunt à me de conuerſionibus imperiorum ex intima Philoſophia diſputata, tum vt eruditos ad pulcerrimarũ earum rerum cõtemplationem exercitarẽ,

cum

tum etiam,vt in imperiorum mutationibus ne nos ipſos affligeremus,quod magnis ſæpe viris accidit. etenim nulla re Pōpeius è clade Pharſalica dilapſus ac Reipub.caſum acerbiſſimè lugens leniri potuit,quam Secundi Philoſophi oratione, qua perſuaſus eſt certos eſſe à Deo immortali ambitus imperiorum conſtitutos.

Nunc ab hiſtoria conuerſiones & exitus Rerumpub. quæ olim magis claruerunt, cum noſtris comparemus, vt ex vtriſque veritas magis eluceſcat. Omnium autem clariſſima fertur eſſe Romanorum, quæ cum aliquandiu ſub regibus floruiſſet,in tyrannidem prolapſa Tarquiniorum:deinde his excluſis in optimatum ac patriciorum poteſtatem ſæpius repugnante plebe, poſt in factionem decemuirorum, quibus cæſis,ac proſtratis,populus aliquandiu legitimè ac temperanter imperat,quouſque in homines incideret rerū nouādarum cupidos:hinc ochlocratia,vel potius anarchia turbulentæ plebis à ſeditione Gracchana vſque ad Marium & Syllam, qui vrbem ciuili ſanguine crudeliſſimè fœdarunt: ſexto denique ac trigeſimo poſt anno,à Cæſare & Pompeio partium ducibus miſerrimè iactata fuit reſpublica, quouſque legitimo vnius Auguſti dominatu gubernaretur: hinc variè ab optimis principibus, mox etiam à tyrannis ſuſcepta,tandem aliquando dignitatem amiſit, cum Imp. Conſtantinus magnam partem Senatus, ac ſedem imperij Byzantium tranſtuliſſet. poſtremò in Gothorum, Græcorum, Gallorum, Germanorum, Hiſpanorum poteſtatem peruenit, & alienis imperiis aut Pontificum libidini ad hæc vſque tempora ſeruiuit. Iiſdem ferè procellis iactati ſunt Athenienſes.

Cum enim Cecrops Atticorum XII. oppida fortiter ab hoſtium incurſione prohiberet, regnum adeptus eſſe dicitur,ab eóque regnatum eſt vſque ad Æſchylum annos circiter DCCC.poſt Æſchyli mortem qui perpetuum imperiū tenebat,optimates magiſtratum quaſi Dictatorē decennalem crearūt:ſed cum is magiſtratus nimia poteſtate abuteretur, anno definierunt,primus Creon annuus magiſtratus, qui ἄρχων à Græcis,iudex à Latinis dicebatur, electus eſt, eóque magiſtratu tantiſper vſi ſunt, dum Piſiſtratus eodem modo, quo Dionyſius ad corporis ſecuritatem impetrata cohorte aduerſus Alcmæonidas, perpetuam poteſtatem inuaſit,tum Hyparchus & Hippias Piſiſtratidæ,imperium annos

ſeptuaginta, vt Ariſtoteles ſcribit vi tenuerunt, quouſque alter cæſus eſt, altero mortuo ſecuta eſt popularis poteſtas à Solone prius inſtituta, ſed legitima tamen ac iuſta. nam quinta claſſis, id eſt infima plebs, & populi pars longè maxima, lege Solonis ab honoribus & imperiis arcebatur. primus Ariſtides legē illam abrogauit. poſtremò Pericles ſtatum popularem in turbulētam ochlocratiam mutauit, cum Areopagitarū ſublata, aut valde imminuta poteſtate, qua Reipublicæ ſalus & dignitas continebatur. ad plebem infimam omnia iudicia, conſilia, totiúſque Reipublicæ gubernationem, propoſitis præmiis ac largitionibus, quaſi eſcam imperij detuliſſet, eo mortuo. deinde eiecto Alcibiade, cæſo Nicia cum exercitu imperium ad optimates cccc. delatum eſt: paulo pòſt tamen Thraſyli factione plebi reſtitutum, tandem amiſſa claſſe ad Ægoſpotamos, Athenienſes cum ſociis omnibus in Lacedæmoniorum poteſtatem venerunt. à quibus optimatum poteſtas eſt vbique pro populari conſtituta. hinc xxx. delecti optimates Athenienſium Rempublicam gubernarunt: qui ſtatim euaſerunt factioſi tyranni: his igitur paulo pòſt à Thraſybulo cæſis ac proſtratis, ſumma poteſtas rurſus ad populum rediit, ac tandiu ſtetit, quoad Antipater Lamiaco bello, populare imperium paucis optimatibus qui ſua iuſſa exequebantur, permiſit, inter quos princeps erat Demetrius Phalereus, ſed quarto ac decimo pòſt anno Demetrius Poliorcetes eiecto Phalereo, ſpeciéque propoſita libertatis tyrannidem inuaſit: eo tamē ab hoſtibus capto, Athenienſes rurſus popularem libertatem vſque ad Syllæ tempora retinuerunt. is enim vrbē Mithridati fauentem expugnauit, támque hoſtiliter, tantáque cum ciuium ſtrage diripuit, vt riui ſanguinis tota vrbe decurriſſe ferantur. antea quidem populi Romani beneficio libertate fruebantur, quam poſtea quoque eodem beneficio recuperarunt, vt Plinius ſcribit: nihil tamen præter vmbram libertatis habuerunt, cum tyrannorum ac magiſtratuum libidini ſeruirent. ſed animaduerſione dignum eſt, quod imperium Græciæ annos duntaxat ſeptuaginta tenuerunt, vt Appianus ſcribit. tametſi Demoſthenes Olynthiaca III. duntaxat annos XLV. Athenienſis imperaſſe putet.

Imperium Lacedæmoniorum à regibus (qui annos circiter CCC. ab Euryſthene vſque Lycurgum regnarunt) in tyrannidē, vt Plutarchus tradit, conuerti cœperat, cum Lycurgus

gus popularem potentiam inſtituit, ſed valde moderatam, vt antea docuimus anno poſt XXIIII. Theopompus ac Polydorus optimatum imperium omnino ſtabilierunt, atque in eo ſtatu floruerunt annos DLXXVI. vſque ad Nabida tyrannum, quem Achæi duce Philopœmene imperio ſpoliarunt, ſublatáque Lycurgi diſciplina, ex Achæorum inſtitutis Lacedæmonios viuere coegerunt. tandem Achæi quoque à Romanis fracti ſunt, & vtrique Romanorum imperio acceſſerunt. & quoniam methodum ſcribentem decet vniuerſa, non ſingula complecti, ac veluti digitos ad fontes intendere vnde illa hauriantur, prætermittemus Reſpublicas obſcuriores, Thebanorum, Corinthiorum, Meſſeniorum, Siculorum, Sicyoniorum, Argiuorum, Cretenſium, Corcyræorũ, quarum conuerſiones tradidit Pauſanias accuratè, ſi quis ſubtilius inquirere velit. quibus planè perſpectis, ſimiles in Italia Rerumpublicarum exitus reperiemus.

Poſteaquam enim Gallorum imperio pulſis Longobardis accreuiſſet Italia, tum etiam Germania, Saxonia, Pannonia & Hiſpaniæ bona pars, imperiũ inter liberos Ludouici Pij diuiſum eſt. Carolo Caluo primogenito Francia imperij caput, Lothario Italia primum, deinde Lotharingia: Pipino Aquitania: Ludouico Germania ceſſit: ſed ita, vt alij aliorum imperio minimè tenerentur. deinde vario bellorum euentu, in idem Germaniæ & Italiæ regnum coaluit: quouſque intermortua Caroli Magni ſtirpe, Germaniæ reges de principũ conſenſu crearentur: qui per legatos & vicarios Italiam & Heluetiam, per ſeipos Germaniam regebant. cum verò in tyrannides lapſi fuiſſent, Germani excuſſa ſeruitute, imperium optimatum: Heluetij populare: Itali Pontificũ & Imperatorum odiis in partes Guelforum ac Gibellinorum diſtracti, ex legatis Pontificum & Imperatorum partim reges nacti ſunt, partim tyrannos. reliqui populares & optimatum ſtatus probarunt. vt enim Pontifex Vrbanus regnum Neapolitanum & Siciliam Gallis: ſic Ludouicus Imp. vrbes eccleſiæ Romanæ præfectis dono dedit: plures etiam pertæſæ ſeruitutem peregrinorum, imperia domeſtica ſubire maluerunt. Ita Mediolanum & magnam Inſubriæ partem, Comites Angleriæ gentis occuparunt. Veronam Scaligeri: Patauium Ecelini: Mantuam Bonacolſij: tum his expulſis gens Gonzagarum, Bononiam Bentiuoli: Fauentiam Manfredi: Ariminum, Malateſtæ: Peruſiam Baleones: deinde his eiectis

Othones:Tifernũ Vitellij:Ferrariam,Rhegium:Mutinã, Aeſtini:Camertium, Veranij:Vrbinarium,Felirij:Piſaurum, Foroliuium,Forocornelium,Sfortiæ:Picenum agrum, Vmbriam, Flaminiam, Æmiliam,Latium cum maxima Herruriæ parte,Pontifices tenebant.Interim Veneti,qui à Carolo Magno & Nicephoro libertatem impetrarant, Iſtriam primum, deinde Liburniam (Inſulas omitto) Taruiſium, Vicetiam,poſt etiam Patauium,Veronam, Bergomum, Brixiã, Cremam,Nouocomum,Rauennam aliis ſenſim ademerunt. Florentini quoque empta libertate à Germanis,Piſanos,Volaterranos, Piſtorios, Aretinos & finitima oppida ſubegerunt.Lucenſes,Senenſes,Genuenſes, ſe quoque in libertatẽ iiſdem temporibus vindicarunt:hæc tam multa oppida, tot vrbes ac multò plures, imperiis & finibus diuiſæ, à regibus in tyrannos:hinc in optimates: mox in factiones & populares ſtatus, interdum etiam in puram anarchiam inciderunt. neque enim vlla pars orbis terrarum plures habuit Rerumpublicarum conuerſiones poſtremò res omnes publicæ,quarum memoriam vllam habemus,in monarchias relapſæ fuerunt.Præter Venetos.Lucenſes,Genuenſes,Rhaguſios,Heluetios,Germanos.de Venetis ac Germanis antea dictum eſt. aliarum quoque ſtatus & conuerſiones, quam breuiſſimè complectamur.

Heluetij quidem cum Imperatorũ Legatos & Vicarios, Comitéſque Habſpurgenſes.qui poſtea Duces Auſtriæ fuerunt,diu pertuliſſent,tyrannidis euertendæ cauſſa, ſocietatem inierunt anno M.CCCXV. primum Suici,Vrani,Vnderualdij:deinde Lucernates, Tugiani, Tigurini, Bernates:poſt etiam acceſſit Baſilea, ſed non tanta neceſſitudine coniuncta:tandem Lepontij,Veragri,Rheti.Seduni.Sangallij,Mulhuſiani,Rotuillenſes,poſtremò Geneua:quas vrbes imperiis eſſe ac finibus diuiſas antea docuimus: omnium autem ſtatus popularis eſt, ſed quinque minores pagi,qui Mõtani vocantur,neſcio quid habent magis populare quam Bernates, Tigurini,Baſilieſes,& qui ab imperio Germanorum poſtremi defecerunt. vtuntur etiam in ferendis ſuffragiis veterĩ χειροτονίᾳ,cum populus ſimul cogitur in vnum locum. hoc igitur omnium commune eſt,quod magiſtratus annui ſunt, contra quã pleríque putãt;ſed interdum re bene geſta in biẽniũ aut trienniũ imperiũ prorogatur: mõtani quidem ſummum magiſtatum vnũ habent, qui Man appellatur,huic adiungitur

iungitur legatus ſeu Cancellarius: tum Camarlingus, quaſi Tribunus ærarij: poſtea conſiliarij duodecim. atque hi omnino xv. viri omnis domeſticæ militaríſque diſciplinæ curam gerũt. ſunt præterea prouinciales, ſeu municipiorũ magiſtratus ac iudices, à quibus ad XV. viros prouocatur. Bernates ſummum magiſtratũ, Baſilienſes ac reliqui ferè Burgomagiſtros: præter Geneuates qui Syndicos appellant, quibus imperium maius dederunt. Sed in eo pleríq; falluntur, qui Bernates, quorum imperium latiſſimè patet (habent enim oppida circiter XL.) tum etiã Baſilienſes, Tigurinos, Geneuates & eos qui à Germanis defecerunt, optimatum imperio gubernari putant: quod Senatũ vident trecentorum virorum, alibi quadringentorum de Republica conſilium capere. ac eorum decreta, ſi ad ſtatum Reipublicæ pertinent, rata non ſunt niſi populus iuſſerit. id autem ſi conuocatis collegiis & corporibus opificũ in ſua quæque comitia, quæ *Schaffa* vulgo appellantur, ab eo qui princeps eſt omnium collegiorũ. deinde collegij cuiuſque Syndicus ac Tribunus populi iuſſa refert in Senatu maiore. eſt enim triplex vbique ferè Senatus, quadruplex etiam apud Baſilienſes: in quibus ſanè verſatur Reipu. ſalus: propterea quod rerũ omniũ curam gerunt, nec quicquã fertur ad populũ incõſulto Senatu: nec ad Senatum maiorẽ, niſi decretũ fuerit in minore Senatu: nuſquã verò gentiũ leges maiorẽ vim habẽt: neq; enim ad populi volũtatẽ mutãtur, nec impunè violantur. quemadmodũ autẽ de quinq; generibus popularis imperij, quæ ab Ariſtotele tradũtur, nullum pernicioſius eſt quã ſi populi volũtas legibus ſuperior ſit, ac pro lege habeatur, vt de Athenienſib. Xenophõ ſcribit: ita nullũ moderatius ac laudabilius eſſe poteſt, quã ſi legũ vinculis plebs indomita coerceatur. nõ mirũ igitur ſi iã annos CCL. in ſumma rerũ geſtarũ gloria floruerũt, duabus etiã rebus imperiũ illud populare conſeruatur æquabilitate iuris, & frequẽtia cõuiuiorũ. nobiles enim, qui popularẽ ſtatum apud Megarenſes, Romanos, Florentinos, Senenſes, Genuenſes, ſæpius labefactarunt, nulli ſunt apud Heluetios: aut ſi qui plebis furorẽ olim euaſerũt, qui pauci ſũt ad modũ, eiurata nobilitate cũ infima plebe verſantur, nec ferè ſũmos magiſtratus, quibus laniones ac cerdones fruũtur, adipiſci poſſunt. conuiuiis autẽ, quæ in Schaffis perpetua ſunt, non modò cõtẽtiones & odia prohibentur, verumetiã incredibili amore inter ſe ciues & cũ Repub. cõiungũtur. hic

autem finis eſt legum omnium humanarum.ac tametſi Bernates, Tigurini, Baſilieſes mutata religione compotationes illas tollere conarentur, non potuerunt tamen. Geneuates qui minus populares ſunt, ab eiuſmodi moribus abhorrent. nulli enim conuiuiis publicis vtuntur, præterquam ſacris, quæ tertio quoque menſe religioſiſſimè coluntur. illas verò perpotationes Heluetiorum priuatis rebus ac publicis, tum etiam religionibus ac virtutibus inimicas eſſe putant. habēt vtrique ſui conſilij cauſſam probabilem, nec magnorum virorum auctoritas & exempla deſunt. nullæ tamen apud Heluetios ſimultates. Geneuates verò priuatis occultis odiis laborare dicuntur ac metu magis in officio quam amore contineri, nihil autem quod metu fiat, diuturnum eſſe poteſt. argumento ſit illa coniuratio: quæ ſuperioribus annis penè Rempub. oppreſſit, fortaſſe tamen ciuium animi à peregrinis abalienati cauſſam coniurationi præbuerunt. ſed illud Geneuates laudabile, ſi quid vſquam gentium, quodque Rēpubl. efficit, ſi non opibus & imperij magnitudine, certè virtutibus ac pietate florentem, illa ſcilicet Pontificum cenſura qua nihil maius ac diuinius cogitari potuit ad coercendas hominum cupiditates, & ea vitia quæ legibus humanis ac iudiciis emendari nullo modo poſſunt. hæc tamen coertio ad Chriſti normam dirigitur, leniter primum & amicè, deinde paulo acerbius: tum niſi pareas, ſequitur interdictio ſacrorum grauis & efficax: interdictionem animaduerſio magiſtratuum. ridiculum eſt enim vt ait Seneca, ad legem bonum eſſe. ita fit vt quæ legibus nuſquam vindicantur, illic ſine vi ac tumultu coerceantur ab iis cenſoribus qui ſummam virtutis opinionem de ſeipſi excitarunt. igitur nulla meretricia, nullæ ebrietates, nullæ ſaltationes, nulli mendici, nulli otioſi, in ea ciuitate reperiuntur.

Genuenſes populi rerum quondam geſtarum gloria, & maris imperio clari, cùm Venetis dominatum & vrbē ipſam penè ademiſſent, tandem ab illis fracti, ſe ipſos primum Carolo ſexto Gallorum regi, deinde Mediolani Comitibus ſponte dediderunt. quibus temporibus cum Fregoſij & Adurnij Rempublicam in partes diſtraherēt, plebs arreptis armis patricios omnes eiecit: Tribunos pleb. octo creauit: præſidia Gallorum expulit: arcem vi recepit: ducem Fullonem creauit, quem poſtea Ludouicus XII. egit in crucem, & vrbe expugnata ciues grauiſſimè mulctauit. ſed cum Inſubria

Carolo V. Imperatori ceſſiſſet, Andreas Dorius, à Gallis ad Carolum ſe recipiens, Rempublicam omni bellorum ac tyrannidis metu liberatam, quaſi Aratus aut Lycurgus alter, optimis legib. ac inſtitutis informauit, optimatum imperiũ quod ante populare fuerat, vel potius plebeium, ex generis antiquitate opibus ac ſplendore inſtituit, & in tribus octo ac xx. diuiſit, ſublatis partium nominibus, quæ Rempublicã perturbarant: ea lege vt ſingulis annis decem optimates ex plebeiis crearentur, vti quiſque virtute vel opibus præſtaret: quæ tamen lex antiquatur, vt à Genuenſibus accepi, & pauci ad ius honorum admittuntur: collegium optimatum ciuibus cccc. impleuit, quorum ſumma poteſtas eſſet, vt optimates omnes, qui fere ſunt mille ac ducenti, viciſſim imperarent, ciuium autem numerus octoginta millium eſſe putatur: neque enim certò ſcire potui. optimatib. igitur ſummum imperium permiſit, puta legum, belli, pacis, ſummæ prouocationis, ac magiſtratuum omnium creationem, in primiſque Senatus, cuius etiam annua poteſtas eſt. Ducis autem imperium, quod antea perpetuum erat, biennio definijt, adiecto præſidio militum Germanorum D. atque hic ſolus optimates & Senatum conuocare poteſt. exacto magiſtratu, in numerum procuratorum (hi ſummam habent in conſilijs de Republica ſuſcipiendis auctoritatem) cooptatur, poſteaquam ſuæ integritatis ac innocentiæ teſtimoniũ Syndici tulerunt. Ducis autem eligendi formam valde perplexam omitto: eiuſmodi tamen eſt, vt nemo niſi ſummæ integritatis & patriæ nobilitatis (cum ante plebeij duntaxat veteri lege crearentur) eum magiſtratum capere poſſit. nullus enim ſorti locus eſt. huic adiungũtur octouiri ſemeſtres, eadẽ poteſtate qua ſeptemuiri apud Venetos vt quinqueuiri Syndici ferè parem cum decemuiris Venetorum auctoritatem habent. hi Reipub. curam gerunt. ſequitur magiſtratus. qui vniuerſæ iuriſdictioni præeſt, quem Poteſtatem vocant. ſolet autem ex peregrinis honeſto præmio in vrbem acciri, cum tribus legatis. ab eo prouocatur ad Senatum in capitalibus cauſſis. deinde ſeptemuiri ſemeſtres, qui extraordinarij vocantur, quod lites arbitratu ſuo dirimendi ac tutores dandi ius habent. præterea quinqueuiri cauſſarum ciuilium peregrini homines, quorum poteſtas biennio definitur: vulgò Rotam appellãt. poſtremi ſunt Cenſores qui collegiorum Præfectos cogunt, ne quis mercatura, ponderibus

menſuris,opificiis abutatur: militares autē magiſtratus ſingulis annis creantur XL. cēturiones,quibus imperator vnus præficitur. Ærarij verò cura defertur ad collegium Georgianum,tantopere ab omnibus laudatum,quod centumuiris & octo tribunis ærarij conſtat, vnde incredibiles vrbis opes & vtilitates,quæ ex portoriis & vectigalibus prædiorum publicorum & oppignoratorum conflantur.

Eſt etiam Lucenſium ſtatus in optimatum poteſtate.cum enim cenſa fuerint in ciuitate non ita pridem XXXIIII. hominum millia. duo circiter imperio præſunt viciſſim: etenim annuum collegium ex optimatibus LX. conflatur,penes quos ſumma Reipub.poteſtas eſt.ab his decemuiri creātur cum imperio triennali,quorum maximus Vexillifer appellatur.his capitale eſt vrbem deſeruiſſe,creatur etiam Senatus octodecim virorum, qui vna cum decemuiris de Republica conſiliū capit. ſequuntur minores magiſtratus, Rota triumuiralis,ex vno Prætore ac duobus Aſſeſſoribus: quorum alter publica iudicia diſceptat.alter priuata:omnes tamen peregrini,poſt etiam nouem viri, cum Prætore peregrino,iudices mercatorum,tum Præfecti annonæ,ſalis,commeatus,præterea octouiri, qui peregrinorum curam gerunt. poſtremo ſex ærarij, totidem millium Tribuni. ſed nihil præclarius collegio Cenſorum, qui homines improbos, & licentius vitiis indulgentes ſæpius notatos de magni concilij ſententia triennali exilio puniunt. Neque tamen Lucenſes,neque Genuenſes planè liberi ſunt, ſed Hiſpanorum regi acceptam ferunt data pecunia libertatem. Genuenſes quoque vt inſula Chio fruerentur, Turcarum principi XXX. aureorum millia,vt Veneti XII. Rhaguſij XIII.tributi nomine pendebant antea, vt liberi eſſent à vectigalibus & portorijs: ſed nuper omnes inſulæ, paucis admodum exceptis in Turcarum poteſtatem venerunt.

Eſt etiam imperium apud Rhaguſios ex optimatibus conſtitutum:adhuc enim gentes antiquę nobilitatis XXIIII. reſtant, ex quibus conſtat optimatum collegium, ſed omnes vt apud Venetos,ſimul coguntur.ab his creatur Senatus lx. virorum, poſtea decemuiri, quibus Rector quaſi dux ciuitatis præeſſe conſueuit: deinde quinqueuiri eadem ferè poteſtate qua Venetorum decemuiri: tum ſex viri conſulares ciuilium, quinque viri criminalium cauſſarum iudices, à quibus ad curiam XXX. virorum prouocatur: ſex viri.

viri nocturni. reliqui ſine imperio creantur, vt triumuiri ærario curando: quatuor Quæſtores: duumuiri monetales: curatores vrbis, annonæ, ſalis: poſtremò Præfectus arcis, qui quotidie mutatur. vt olim apud Athenienſes, qui Senatui præerat, arcis & ærarij claues habebat. habent autem magnam cum Venetis Reipub. gubernandæ rationem. hoc tamen valde diuerſum, quod prætorianas cohortes ex Pannonijs, vt Genuenſes ex Heluetijs ac Germanis cõſcribunt ad imperium exequendum. Sed rerum omnium publicarum, quæ vnquam extiterunt. nullã tamen breui tempore magis incredibiles conuerſiones pertulit, quam Reſpublica Florentinorum, id eſt, cccxxxi. annis. ac perutile viſum mihi eſt, ea quæ tum à Florentinis, tum ab ipſorum hiſtoricis, Pogio, inquam, Machiauello, Antonino & Guicciardino didici, breuiter explicare: vt ex ea varietate Rerumpublicarum, de optimo ſtatu verius ac melius iudicare queamus.

Cum igitur Pontifices ac imperatores de imperio Italiæ contenderent, vt antea diximus, Florentini ſe ipſos in libertatem vindicarunt, anno M. ccxv. & coacto ciuium cœtu magiſtratus xii. quos antiquos appellabant, duos Prætores, vrbanum ac peregrinum cum annua poteſtate crearunt. ſed cum omne imperium ad paucos detuliſſent, repentè in factionem inciderunt. his itaq; abrogato imperio. xxxvj. viros Reipubl. conſtituendæ, quos reformatores vocabant, elegerunt, qui opificum collegia ſtabilierunt, eiſq; magiſtratus quaſi Tribunos dederunt, ſed cum potentiores Gibellinorum partibus fauerent, eiectis omnibus Gibellinis, x i i. viros elegerunt, quos bonos homines appellabant, rati nomine mutato mores immutari: deinde L x x x. ſenatores conſilijs de Republica capiendis: ſummum verò imperium totius Reipublicæ optimatibus C L x x x. permiſerunt, qui magiſtratuum ac legum ſummam poteſtatem haberent: atq; in eo ſtatu annos ferè xxx. acquieuerunt: poſtea in oligarchiam conuerſi, nobilibus factioſis imperium à populo abrogatum eſt: deinde triumuiri creati, quos priores appellarent, vnà cum vexillifero, cui legionem prætoriã ad Reipu. præſidiũ dederunt, præter quatuor legiones vrbanorũ & ruſticorũ, ſi ab hoſtibus vrgerentur. & quia vexillifer maximus popularis erat, nobiles à bonorũ petitione ac ſortitione ſũmouit. poſtea ſecutę ſũt grauiſſimę ſeditiões nobiliũ, à quib.

populus in varias partes diſtractus eſt: & cum ciuili ſanguine diu ſe ipſos fœdaſſent, communi conſenſu petierunt à Pontifice maximo, vt regiæ ſtirpis hominem mitteret, cui libenter parerent. itaque Carolum Valeſium Siciliæ regem qui tum Romam venerat, Florentiam miſit. is igitur aliquãdiu tumultus compoſuit, exules & oppreſſos armis ciuilibus reſtituit. Sed à ſuis ipſe reuocatus, nondum vrbe quieta diſceſſit. hinc maiores quam antea tumultus ac cædes, adeò vt omnes pene Lucenſes vicinorum calamitate permoti, & ad ſeditiones componendas effuſi ex vrbe Florentiam venerint: non priùs tamen quieuerũt, quam bellis externis cogerentur. Itaque anno M. CCCIIII. formam Reipublicæ mutarunt, ac pro vno vexillifero tres crearunt, quos Panonieros vocabant, cum ſumma & planè dictatoria poteſtate. igitur coactio ciuium omnium cœtu ſcrutinia inſtituerũt, quibus poſtea ſemper vſi ſunt. id eſt delectum quendam ciuium habuerunt, qui ad magiſtratus & honores capiendos idonei eſſent: atque eorum nomina in vrnas, ſiue crumenas coniecerunt, vt ſingulis annis ſorte ducerentur. atque hic delectus decimo quoque anno renouabatur: interdum ſæpius octouiros ſorte duxerunt, qui bimeſtri poteſtate cũ annuo vexillifero Reipubl. præeſſent, conſilij verò capiendi cauſſa Senatum elegerunt CCL. virorum, partim nobilium, partim popularium. optimatum verò collegium ex ciuibus trecentis conſtituerunt. ſed ne in eo quidem ſtatu, propter ciuiles diſcordias & odia inteſtina, diutius acquieuerunt. itaque communi conſenſu acciuerunt Galtherum Brennorum ducem Athenarum, eum qui poſtea magiſter militum clade Pictauienſi cæſus eſt ab Anglis, cui optimates annuum imperiũ permiſerunt: ſed plebs acclamatione gratiſſima, perpetuum principem eſſe iuſſit. hic igitur CCC. milites ad vim imperij retinendam ſibi adiunxit. ſed cum nimis imperioſè ſe gerere videretur, vix decem menſes imperium retinere potuit, quin ab omnibus ordinibus ex vrbe cum magna clade ſuorũ eijceretur, rurſus vexilliferum & octouiros, vnà cum Tribunis plebis ſiue collegiorum ducibus crearunt. & nobiles quos ab honoribus antea prohibuerant, reſtituerunt. hinc factio nobilium potentior, populares & plebeios opprimere cœpit: hinc tenuium & popularium querelæ, quod vnius euerſa tyrannide, plures Rempublicam inuaſiſſent: & eouſque diſcordiæ creuerunt, quoad nobiles magna ex parte cæ-

ſi, aut

ſi,aut fracti,aut exilio pulſi, popularibus ceſſiſſent,& ab honorum petitione omnino ſummouerentur. igitur imperio planè populari cōſtituto,anno MCCCLIIII.cum nullæ aduerſus nobiles diſcordiæ intercedere poſſent, populares inter ſe de imperio certare cœperunt. quemadmodum Budelmonti cum Vbertis, deinde Donati cum Cerchiis, omnes patricij, Rempublicam diutiſſimè perturbarunt: deinde patricij à popularibus eiecti fuerant, ita Riccij & Albizij populares homines, Guelphorum & Gibellinorum ſectas renouarunt. inde cædes & exilia ſecuta, quouſque plebeij opifices accepta occaſione aduerſus populares arma ceperunt, ac ditiſſimi cuiuſque domum diripuerunt & incenderūt. ita populari poteſtate omnino ſublata, ſecuta eſt ochlocratia ſeditioſæ plebis, vel potius anarchia. nā toto triēnio, latrocinia, cædes, incendia, in media vrbe flagrarunt. ad extremum, plebi ſeditioſè furentes inter ſe quoque crudeliſſimè pro imperio dimicarunt. tandem laſſati potius & fracti quàm ſatiati, propoſita amneſtia magiſtratus veteri more crearunt, ac xx. annos ſine bello ciuili exegerunt, cum ſcilicet nulli omnino magiſtratus affectarent, & oblatos timidè caperent, iuſtéque imperarent. poſtea diuturnæ quietis impatientes, Coſmum Medicem eum, qui patriæ parens vſurpatur, nulla de cauſſa damnarunt: idem tamen poſtea vi & armis ciuilibus eſt ab exilio reuocatus: & aduerſarij eius magno numero eiecti. ex quo gens Medicea ſummam in Republ. auctoritatem ſine imperio adepta eſt, cum ſcilicet prudentes ac viros bonos ſibi adiungeret, quorum ope Reſpublica & magiſtratuum ſortitio regebatur: ſed mortuo Coſmo, qui Reipublicæ gubernacula tenebat, ad cædes & exilia prolapſi ſunt, quoad factioſis quibuſque pulſis, Medicei auctoritatem recuperarent: quam annos circiter xxx. retinuerunt, tametſi Paccij coniuratione facta, Iulianum Medicem ante aras mactarunt, ac Laurentium fratrem grauiter vulnerarunt. hinc coniuratorum ſupplicia, cædes, exilia. altera ex parte exules Sixtum Pontificem & Alphonſum, cum legionibus acciuerunt, vt patriam in qua regnare non poterant, hoſtium ſubiicerent poteſtati, tandem liberata grauiſſimo bello Republica, Senatum LXX. virorum ſtabilierunt, cuius conſilijs tādiu Reſpublica ſtetit, quoad Petr. Medices, mortuo patre Laurentio, non cōtentus auctoritate, monarchiam inuadere conatus eſt. ex quo maiores quam antea ſe-

ditiones obortæ: quæ non prius exitum reperire potuerunt, quàm potentiores vrbe penitus eiecti eſſent. ita contigit anno M. CCCCXIIII. vt plebs huc illuc quaſi pecus ſine paſtore vagaretur, hominum inſidias metuens ac ferarum: ſic enim Machiauellus tradit. tandem Senatu ægrè coacto, diu certatum eſt de confirmando Reipublicæ ſtatu, cum alij optimates, alij populum mallent, ad extremum ſeditioſis Sauanorolæ ac Soderini cõcionibus perſuaſi, popularem ſtatum acceperunt: ea lege vt ſummus in Republica magiſtratus, qui apud eos Confalonerius dicitur, perpetuus eſſet, ac ne rogationes ad populum (ſemota fece plebis) vllæ fieri poſſent, præterquam de legibus & magiſtratibus, déque pecunia publica non multo poſt Petri Soderini, deinde Fr. Valorij potentia oppreſſi, rurſus arma ceperunt, ac potentiores vi & armis de imperio deturbarunt, ipſúmque Valorium in Prætorio & in ſummo magiſtratu trucidarunt, cum prouocationem ad populum impediret. Rurſus anno M. D. XII. ſummum magiſtratum annuum fecerunt, & Senatum octoginta virorum ſemeſtrem. paulo pòſt tamen Leo Pont. Max. princeps Mediceæ gentis, ſimulans ſe velle Rempublicam in eum ſtatum reſtituere, quo fuerat ante annum M. CCCC. XCIIII. contulit imperium populare, quinquaginta viris, vulgo Baliam vocabant: ad perpetuam poteſtatem erepta populo libertate ſtabiliit: nihilominus tamen capto Clemente Pontifice max. qui alter princeps erat Mediceorum, Reſpublica in priſtinum ſtatum redijt. tandem res ad vnum delapſa eſt. nam Carol. imperatoris legionibus coacti Florentini, Alexandrum Medicem cum præſidio militum in vrbem receperunt. is igitur Clearchum Heracleotarum tyrannum imitatus, ſui nominis hoſtes ac potentiores occidit, proſcripſit, exegit. tandem à Laurentio Medice occiſus, imperij ſucceſſorem habuit Coſmum: qui cum incredibili prudentia, coniuratorum manus ſæpius euaſit. hoc igitur in illa Repub. vitioſum erat, quod populare imperium quàm optimatum maluerunt: deinde quod octouiris bimeſtribus & vexillifero permiſerunt Reipublicæ totius imperium: nec Senatum vllum habuerunt, niſi extremis temporibus, & nullius penè auctoritatis: quod perinde eſt ac ſi corpus mente careret. nam in Senatu ſalus Reipubl. verſatur. iam verò XVI. viros collegiorum & opificum duces, veluti Tribunos plebis nullo interiecto medio, maioribus magiſtratibus ita op-

ita oppoſuerunt, vt neceſſe fuerit perpetuis diſſidijs Rempublicam turbari. poſtremò plebeios & ex peregrinis in vrbe natos ad honores ſorte admiſerunt, quo Reſpublica magis eſſet popularis. Sed ab externis ad domeſtica veniamus.

Maiores noſtri ſub regibus primum diutiſſimè floruerunt, vt Cæſar libro VI. Liuius libro V. teſtantur. quibus temporibus vniuerſam penè Europam & Aſiam minorem armis domuerunt, colonias deduxerunt, vrbes condiderunt, victis regionibus gentilia Celtarum & Gallorum nomina dederunt. inde Celtiberia, Celtoſythia, Portogallia, Gallicia, Galatia, Gallia Tranſalpina, Gallia Britannorum: hinc multæ à Boijs & Heluetijs, quos Tacitus Gallos vocat: regiones ſubactæ, quæ quod ab alijs explicata ſunt, omitto.

Cum autem reges impotenter dominarentur, optimates imperium ſuſceperunt: id quod Maſſilienſium qui à Phocenſibus coloniam in litus Celticum deduxerant, exemplo feciſſe videntur, quia Maſſilienſium ſexcenti optimates Reipublicæ præerant, ex his quindecim magiſtratus ſingulis annis creabantur inter quos tres viri quaſi Præſides, maius imperium habebant, vt Strabo ſcribit: igitur reliqui eorũm exemplo populum in tres ordines naturæ congruentes, hoc eſt ad rationis, iræ ac libidinis formam diſtribuerunt. Druidæ à militia vacationem perpetuam, & omnium munerum immunitatem habuerunt, vt Cæſar ſcribit: Domeſticum verò imperium, ſacra, leges, ſummámque iudiciorum poteſtatem tenebant: equites rem militarem vnà cum Ambactis & Soldurijs curabant: plebs agros & opificia ex his tribus ordinibus, comitia collecta vniuerſæ Reipublicæ ſummum ius habuerunt. Druidarum verò tanta fuiſſe dicitur ſapientia, tanta vis ac maieſtas imperandi, vt cum haberent annua comitia, ſolo religionis metu ac ſacrorum interdictione, quaſi acerbiſſima omnium pœna, ſine vi, potentiſſimos quoſque ſuis edictis ac decretis parere cogerẽt, & in ſuo quenque officio continerent. ex quo intelligitur id quod ſcribit Cæſar, quantus antiquæ religionis cultus eſſet. at vbi numinis metus eſt, illic pietatẽ, iuſtitiã, virtutes omnes florere oportet. omitto ſummam rerum cæleſtiũ ac naturalium cognitionẽ, quæ illis tribuitur omnium ſcriptorum conſenſu de Republica duntaxat diſputo: quam opitmatum fuiſſe ex eo colligimus, quod cũ duæ factiones eſſent potẽtiſſimæ Heduorũ

& Aruernorum inter Celtas: Belgarum vrbes imperio diuiſæ optimatum habebant conuentus, iiſdémque imperiis & legibus comitiorum ac iudicijs curiæ Druidarum obligabantur: tametſi plurimi eſſent vbique reguli. præterea vrbis ferè cuiuſque ſua fuit Ariſtocratia, vt Germanorum ciuitatibus, quæ imperij legibus obligantur. ac ſi quis tyrannidem affectaſſet, viuum cremari mos erat: quam pœnam vt effugeret Orgetorix reus tyrannidis affectatæ mortem ſibi conſciuit, vt Cæſar ipſe in Commentarijs ſcripſit. iam verò ſuæ quiſque familiæ princeps erat: neque in ſeruos tantum, ſed etiam in vxores & liberos ius vitæ ac necis habebat: vt idem Cæſar teſtatur. falluntur enim cum Iuſtiniano plerique, qui in capite de patria poteſtate nullos populos exceptis Romanis, tantum iuris in filios habuiſſe tradũt, cum id quoque Perſarum & Hebræorum commune fuiſſe conſtet ex Ariſtotele & legibus Moſis. intelligebant tantum eſſe parentum erga filios amorem, vt abuti poteſtate ſi maximè velint, non poſſint: nihil autem maius eſſe ad virtutem, & cultum liberorum erga parentes. quod verò ſingulæ vrbes ſtatum optimatum tenuerunt: ex eo colligitur, quod plebs ab honoribus & conſilijs prohiberetur, & ſummi magiſtratus ſingulis annis non ſine magnis contentionibus crearentur, quod Cęſar cùm ab incolis didiciſſet, Gentile eſt, inquit, factiones in Gallia fieri: idque vetus eſt, nec temerè inſtitutum, vt tuta plebs eſſet à potentiorum iniurijs: nuſquam gentium plebs alioqui contẽptior: quippe quæ olim ſeruitij loco penè haberetur, omnis conſilij publici expers hoc ille quaſi arcanũ imperij veteris teſtatũ reliquit. ſed miror cur Cæſar factiones illas, quæ Reipublicę exitium attulerunt, plebi ſalutares fuiſſe putet. fateor quidem tutum eſſe id quod Ariſtoteles tradit, magiſtratus in Republica diſcrepantes creari, ne quemadmodum in familia, ſerui nimis inter ſe conſpirantes rem familiarem, illi publicam diripiant, cum verò ſe mutuis odijs appetunt, ſua ſcelera detegunt: ita plebs à rapinis magiſtratuum inter ſe diſſidẽtium, tutior eſt. ſed factiones principum, ſine magno plebis incommodo nequeunt excitari. Quicquid enim delinquunt reges, vt ait ille, plectuntur Achiui: niſi princeps vnus multo potentior exiſtat, qui partium duces cum velit coercere poſſit ſine gratia cuiuſquam. nam ſi alios in aliorum perniciem tueri velit, metuẽdum eſt ne imperium amittat: vt Henrico VI. regi Angliæ contigit,

cum

eum partes Lancaſtrorum aduerſus Yorchos tuendas ſuſcepiſſet, ab his enim fractus eſt, & in carcere cæſus. nihil tamen contra Cæſaris ſententiam affirmare velim. illud modò, Rerumpublicarum ferè omnium interitus à principum factionibus initium habuiſſe: idque certius vnicuique eſſe, quam vt res exemplis egere videatur, atque id de maioribus noſtris Cæſar teſtatur, apud Heduos principum factiones Reipublicæ perniciem attuliſſe, cum alij Germanorum, alij Romanorum copias euocarent. ad extremum Reſpublica diuturno Cæſaris bello fracta, Romanis ceſſit: ſed ea lege vt magna pars ciuitatum ſuo iure ac libertate vteretur, vt Plinius lib. VII. tradit. quadringenteſimo poſt anno Romanis, Gothis & Hungaris diffidentibus, paulatim Franci, coloni veteres Gallorum, vniuerſam Galliam inuaſerunt, & hāc regiæ poteſtatis formam ita ſtabiliuerūt, vt militari diſciplina pauci, domeſtica nulli diutius floruerint. de militari quidem conſtat Gallos Carolo Magno duce, magnam Germaniam, Pannonias, Saxoniam, Italiam & Hiſpaniæ partem cum imperio totius Galliæ coniunxiſſe: Syriam vtranque & Cyprū crudeliſſima ſeruitute liberatam, annos xc. gubernaſſe: Longobardorum imperium fregiſſe: Pontificibus Romanis bonā Italiæ partem dono dediſſe: Venetis Cretam & Peloponeſum conceſſiſſe, cū imperium Græcorum inuaſiſſent. cui annos L. præfuerunt: quæ ſanè militaris diſciplinæ magna ſunt argumēta, domeſticæ verò nullum maius eſt. quā quod reges ac principes exteri ab extremis Germaniæ, Italiæ, & Hiſpaniç oris, ad Gallorum Senatum, velut ad ſacrum ęquitatis aſylum magno concurſu cōfluebant. M.CCXLIIII. vt Fridericus III. Imp. controuerſias quę illi cum Innocētio IIII. interceſſerunt de regno Neapoleos, ad hunc Senatum detulit. M.CCCXII. & comes Namurcenſis cauſſam egit in hoc Senatu aduerſus Carolum Valeſium, pro comitatu Namurcēſi, non veritus gratiam tanti principis, quem iudicio ſuperauit. M.CCCXX. conſimiliter Philippus Tarenti princeps Burgundię ducē in hoc Senatu vicit. cum ageretur de ſumptib. factis pro imperio Grçcorum recuperando. idē tamen alio iudicio mulctatus eſt. M.CCCXLII. pari voluntate dux Lotharingus & Vidus Caſtillioneus eius ſororius, familiæ herciſcundæ iudicium in hoc Senatu acceperunt M.CCCXC. quinetiam Delphinus & Comes Sabaudiæ, cum de Marchionatu Saluciarum inter ſe contenderent, & ſua ſe voluntate huc

contuliſſent, Comes iudicio victus eſt, ac rurſus alio iudicio fractus & omnem cauſſam reſtituere damnatus M.cccc.poſt etiam Cameracenſes liberi populi in ius vocati, vt rebus à Senatu iudicatis acquieſcerent, ſe iudicio ſtiterunt, ſatiſque fecerunt, M.CCCCIII.ſed exemplũ illuſtrius nullum eſt, quã quod reges Caſtellæ & Luſitaniæ percuſſis inter ſe fœderibus, ea non prius vim habitura iudicarunt, quam ab hoc ordine ſancirentur, & patentibus portis promulgarentur. Infinitum ſit omnia perſequi. Rex auté æquè ac priuati legibus & iudiciis acquieſcit. lex autem imperij omnium antiquiſſima dicitur eſſe Salica, vt videre eſt in legibus Saliorũ: quæ feminas ſummouet à regni ſucceſſione: quanquam dubium eſt lata fuerit, nec ne vtvt ſit, ineptè ſanè Baldus ac plerique Iuriſconſulti, qui in Salica lege interpretanda, cum imperij maieſtate ſucceſſionum iura confuderunt, quaſi de prædiis & bonorum poſſeſſione ageretur. neque verò huius imperij propria eſt, ſed communis Aſſyriorum, Perſarum, Hebræorum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, Abyſſinorum, Pœnorum, Germanorum, Scytharum, qui feminas ab imperio longè repulerunt, nec ita pridem Arragonij Petronillã, Caſtilij Iſabellam, Mantuani Mathildem, Neapolitani Ioãnam vtranque, Noruegi Margaretam, deinde Nauarri & Lotharingi ad feminas quoque ſummum imperium detulerũt: tametſi Rodericus hiſtoriarum ſcriptor, apertè ſcribit, lege antiqua Hiſpanorum imperium feminis ademptum, ac propterea populi graues ſæpe querelas auditas eſſe, quod Iſabellæ ſplendor & gratia leges violaſſet. id quod etiamnũ Guicciardinus teſtatum reliquit. poſtremò Britanni, qui antea ſemper abhorruerant à γυναικοκρατίᾳ, nuper Mariam eiúſque ſororem regnare permiſerunt, in quo ſanè violantur non modò diuinæ leges, quæ feminas imperio virorum diſertè ſubiecerunt, ſed etiam ipſius naturæ, quæ maſculis imperandi, iudicandi, cõcionandi, belligerandi poteſtatem dedit, feminis ademit, neque ſolum naturæ iura cõuellantur, ſed etiam omnium gentium, quæ nunquam feminas regnare permiſerunt. Zenobia quidem cum xxx. tyrannis Palmyrenem inuaſit, ſed paulo momento de imperio deiecta eſt ab Aureliano: ipſáque Irene à Nicephoro in monaſterium pulſa, cum Grecorum imperium ſuſcepiſſet: Tomyris, Semiramis ac Thaleſtris filiorum nomine imperarunt. Tenetur etiã princeps Agraria lege, qua publicos agros alienare prohi-

prohibetur ſine ordinum conſenſu:& vt maximè velit alienare, nullo modo poſſit, quin regius procurator mortuo rege perpetuam habeat manus iniectionem. itaque cum principes legem illam perrumpere ſæpe ſint conati, non potuerunt tamé. altero capite legis Agrariæ prohibetur princeps agros vacantes, aut vlla peregrinorum, vel damnatorũ prædia ſibi vindicare, niſi proximè pendeant à prædiis dominicis. ne priuatorum fortunis, velut eſca malorum illectus, ad crudelitates & rapinas feratur. at in pleriſque Galliæ locis bona damnatorum legitimis hæredibus relinquuntur: alibi princeps ea donare, aut conflatam pecuniam in ærarium publicum inferre tenetur: quemadmodum lege Valeſia Franciſco patre lata cautum erat. ex omnibus tamen imperij legibus nulla ſanctior eſt, quàm quæ vetat principum reſcriptis vllam rationem haberi, niſi æquitati perinde ac veritati conſentanea ſint: quo fit vt pleraque à magiſtratibus reſpuantur: nec impetrata venia proſit ſceleratis. ſæpè enim audita vox eſt magiſtratuum Nihil poſſe principem contra leges, & quidem Henricus eius pater, cum Italum ſeruum in carcerem duci iuſſiſſet, non adiecta cauſſa, iudices hominẽ liberarunt, prius tamen admonito rege, qui iuſſit illum condemnari, quum diceret ſe hominẽ in ſcelere turpiſſimo deprehẽdiſſe, quod euulgari nollet: iudices nihilominus reum damnare noluerunt, tametſi princeps optimus religioſè ac ſanctè iuraret in ſcelere à ſe deprehenſum, ac iudicibus ſucenſeret: quod ſibi affirmanti fidem non haberent. liberatus eſt tamen à iudicibus, & carceribus ereptus: ſed poſtea iuſſu regis in flumen Sequanam noctu demerſus, ne inſolentia facti populum perturbaret. tametſi putant Iuriſconſulti principem ex animi cõſcientia iudicare poſſe, ad l. illicitus, §. veritas. de officio præſidis. atque ea re commotum Paulum III. Pont. max. ſupplicio affeciſſe nobiliſſimum virum qui ei confeſſus erat, dum adhuc Cardinalis eſſet, homicidium ſe perpetraſſe. nec verò curiæ ſuperiores vllam habent legum rationem, niſi quas ſua promulgatione comprobarint, nec ſe cogi poſſe aiunt: tametſi lapſa conſuetudo ſenſim de via deflectit. atque vtinã maiorum virtutem imitaremur: illi de vita quã de ſententia decedere maluerunt: poſteri Rempubl. & famam quam magiſtratum perdere malunt. cum enim Ludouicus XI. (is qui primus reges ſeruituте liberaſſe dicitur) exitium curiæ Pariſiorum intentaret, niſi leges à ſe

latas promulgaret: patres re intellecta, purpurati regem adeunt: tum ille, Quæ cauſſa vos huc impulit? vt mortem inquit Lauacrius, potius oppetamus, quàm leges iniquas ferri patiamur. Rex oratione Præſidis, & mirabili conſtantia magiſtratuum perterritus, eos humaniter accepit, & leges quas promulgari iuſſerat, coram lacerari mandauit. iuratus ſe nihil poſthac niſi quod æquitati congrueret edicturum. eius pater Carolus VII. iudicio Senatus ſyluam vrbi proximam cædere ac precio dicto ſententia Senatus vendere iuſſus eſt, nec iuſſa recuſauit. Alia quoque lege, vel potius iure conſtituto, Rex obligatur, ne ſcilicet magiſtratum aut imperium cuiquam initio abrogare poſſit, niſi ſceleris conuictus, ac publico iudicio damnatus fuerit: quamuis in renunciatione magiſtratuum à principe vſurpari ſoleat formula vetus, QVOAD NOBIS VIDEBITVR, quæ lex inuiolabiliter ſeruatur, & in vſum abiit, tametſi annuum illud iuſiurandum, quod iudices præſtare ſolebant pridie Idus Nouemb. ſatis indicet, nõ ita pridem annuos fuiſſe magiſtratus, vt Budæus quoque tradit. quem morẽ Philip. Pulcer atque his temporibus multi ac magni viri renouandum putant: ſed Ludouicus XI. legem de perpetuis magiſtratibus tulit, ne poſtea cuiquã imperium niſi morte, aut libera ceſſione: aut publico iudicio abrogaretur. at Henricus II. cũ in Senatum vnà cum magiſtro militũ aliquando veniſſet, promulgandæ legis cauſſa, quam curia improbaret, neſcio cuius oratione impulſus, dixiſſe fertur, curiam Pariſiorum lege agere non poſſe, niſi ipſe iuberet mandata iuriſdictione in ſingulos annos ad Idus Nouembres. vtrum verò præſtabilius ſit perpetuum imperium dari, an verò tempore definiri, cũ magnæ diiudicationis ſit, planè definire non auſim: tamen opinor, ad tuendum populare & optimatum imperium magiſtratus ad breue tempus tribui oportere, vt Ariſtoteli viſum eſt, ſed in regno aliter ſentiẽdum putem. quid enim contra principum vim ac libidinem audeant magiſtratus, qui ſibi honores adimi metuent? quis tenues à ſeruitute vindicabit? quis populi commoda tuebitur, ſi exacto magiſtratu pateant iniuriis potentiorum? præterea magiſtratus imperium nullius ferè eſt auctoritatis, quod ad breue tempus tribuitur: neque facilè paremus iis, neque cum dignitate imperant, quos vitæ ſocios habuimus, & qui poſtea priuati ſunt futuri, quem verò populus de imperio ſine ſcelere

detur.

deturbari non poſſe intelligit, hunc ab improbis metui, à principe coli, & virum bonũ euadere neceſſe eſt, vel cogente pudore, vel etiam pœnæ metu, ne ſimul cum fama vitam, caput & fortunas amittat: quippe cenſores & exploratores habet omnium actionum. Eſt autem puerile quod Alexander, alioqui bonus auctor ad l. principalibus de reb. credit. ait, imperium ſeu officium priuato tributum, cum hac clauſula, quo ad nobis videbitur perpetuũ cẽſeri: idque fieri putat ex l. Iuriſperitos, de excuſat. tut. & ex l. ſufficit. de rebus creditis. ſed μινδὲν πρὸς ἔπος. hoc verò maioris eſt ponderis ac momenti huius imperij arcanum ſalutare, quod regiæ poteſtati plurimum detrahitur, cum honores maieſtatib. perpetui tribuuntur. nihil enim ad tyrannidẽ principis coercẽdã efficacius eſſe poteſt. contra verò in frequenti magiſtratuum mutatione, principis poteſtas omnium maximè augetur, vt Ariſtoteles ſcribit: aucta tyrannis euadit. at quo plus detraxeris imperio principis (neque verò in eam partẽ peccari poteſt) eo iuſtius eſt imperium ac ſtabilius futurum, vt Theopompus rex Ephoris poteſtate conceſſa dixiſſe fertur. qui verò malis artibus principis imperiũ augere ſe putant, non rectè putant: quia regis & regni euerſionẽ moliuntur, & quidẽ maius imperio eſt, vt Theodoſius Auguſt. reſcripſit. legib. ſubmittere principatũ. itaque fallitur Machiauellus qui Regem noſtrũ ærarij dominũ eſſe tradit. certus eſt enim modus in largiẽdo legibus definitus, vltra quẽ ſi progrediatur ſine Senatus decreto, non paretur, nec rationum iudices Quæſtorib⁹ ſine graui cauſſa acceptũ ferũt. Etenim lata lex eſt Carolo VIII. a. d. Cal. Sept. anno M.CCCCXCII. ne principis largitiones ac dona vllã vim haberẽt, niſi rationẽ magiſtris donationis tabulæ probarentur. excepta ſunt exigua dona centum libellarum, non tamen aliter valitura, niſi cum Tribunorum ærarij aſſenſione. hãc legem ex archetypis deſcriptam habeo, quæ inuiolabilis extitit. illud etiam huius imperij magnum eſt arcanum, quod princeps omnium in Republ. præmiorum arbiter eſt, nec tamen vllas infligit pœnas: ſed hæc magiſtratibus velut odioſa, permittit. quo fit vt omnium amore, nullius odio dignus habeatur: nec potentiores à iudicib. damnati, cauſſam habent cur illi iraſcantur, propterea quod nullã ſuſcipit cognitionẽ: ſed rebus iudicatis omnes acquieſcũt: aut ſi quis potentia fretus imperium recuſet, prouinciarum gubernatores ac præfecti Mareſcallorum,

armis parere cogunt, & omnes in vnum armantur: contra quàm ſit apud Germanos apud quos imperialis curiæ decreta nullam ferè vim habent ſi aduerſus potentiores iudicatũ ſit, propterea quod gubernatores prouinciarum armis tentare nolunt, quod exequi ſe poſſe diffidunt nihil apud nos fruſtra decernitur. quod non facilè executioni mandare poſſit. ſic igitur curiæ ſuperiores, quæ magna ſui parte ex plebeis conflantur, nobilium ac potentiorum vim iuſtiſſimis decretis coercent, ac veluti ſummos cum infimis incredibili concordia tuentur: qui verò earum dignitatem labefactare ſunt conati, profectò Reipublicæ interitum quæſierunt: cum in illis poſita ſit domeſticæ diſciplinæ legum, morũ, totiúſque Reipub. ſalus. ſunt autem eiuſmodi curiæ ſeptem, quarum quæ maxima eſt, iudicibus centum & quadraginta conſtat, à quibus prouocare non licet, nec ſine graui mulcta principi temerè ſupplicare. Aliud quoque huius imperij vinculum magnum eſt in nobilium clientelis. cum enim in omnibus Græcorum Reſpublicis, tenues & plebeij à patriciis opprimerentur: aut patricij à plebeis impetu facto ſæpius eiicerentur, ac perpetuò inter ſe diſſiderent, diuina quadam bonitate factum eſt, vt promulgatis feudorum legibus, nobiles infimos veluti clientes ab iniuria tuean tur. Atque hæc vna fortaſſe ratio eſt, cur imperia ſint apud eos diuturna, qui his legibus vtuntur. Sed hoc amplius habemus, quod nobiles primogeniti apud nos, vt etiam apud Britannos, magnam capiunt partem totius hæreditatis, ac perpetua maiorum ſucceſſione auitas hæreditates tuentur, ne in plures diſtractis prædiis, decus nobilitatis, quæ militarem diſciplinam tuetur, intereat. atq; illud eſt quod Lycurgus primum apud Spartiatas, deinde Plato in vtraque Republica tantopere cõmendat. ſed hic portiones hæreditarias, IIII. M.XL. ille IX. M. ſtatuit. nos certum numerum nullum habemus. ac ſi more maiorum teneremus, quem ſoli Germani mordicus retinuerunt, id eſt vt feminæ à feudis omnino repellerentur, proximis agnatis Salica terra (ſic enim in veteri quodã teſtamento, apud Burdegalenſes feudũ appellari proditum eſt ab eo qui primus libellum de lege Salica ſcripſit) nec Lycurgi nec Platonis leges de ſucceſſionibus deſiderare. ſed primus Capetus apud nos, conceſſo Ducib. & Comitibus prouinciarum dominio, legis violandæ præbuit occaſionem. poſt enim facilè impetratũ eſt à parentibus, vt feminis Salicam terram capere

capere liceret. Quod ſi ita apud imperiũ eſt cõſtitutũ, profe ctò capitalis eſt Iouius, qui ridiculè Gallos inſectatur, quod diuinũ quendam animi vigorẽ regibus ineſſe putent. quid ſi Anglos vidiſſet ante ſedem regiam, tametſi vacuam, præter-euntes aperire caput? at maiore contumelia dignus eſt ipſe, qui toto vitæ decurſu, domini ſui pedes pluſquã ſeruiliter oſculari nõ erubuit: quod adorationis genus, non modò Perſarum aut Turcarũ reges, ſed etiã ſuperbiſſimi Caliphæ Arabũ ſemper abhorruerũt. eſt igitur, ac ſemper fuit (atq; vtinã perpetua ſit futura) principis & populi Gallici tanta cõſpiratio nis fides & conſenſus, vt nuſquam populus maiori obſequio principẽ, nec princeps amore tãto populũ complectatur: populus autẽ quãtũ diuinitatis in principe eſſe putet, aut quãta libertate fruatur, ex eo intelligi poteſt, quod non ita pridem Ludouicus XII. in ſcenis ac theatris, antiquæ comœdiæ morẽ renouari permiſerit, & facetis dicteriis vitia cuiuſque notari, quod vbique ac præſertim Venetiis ſemper capitale fuit, ac ne ſibi quidã parci voluit, cum diceret, Rerũ geſtatũ fidẽ non aliter à principibus haberi poſſe. ô principẽ excelſum & orbis imperio dignũ: qui vitæ integritate ac innocentia fretus, maledicta non extimuit improborũ! iam verò antè Henrici tẽpus inaudita vox erat maieſtatis apud nos in rege appellando. quæ idcirco à me commemorantur, quod ab Italis & peregrinis multa de noſtris moribus & imperio aliter quàm decuit prodita fuere. Iam verò incredibile videatur, verum tamẽ ſit, nullum omnino populi cõiuratione cæſũ. vnius vxoris adulteræ dolo necatus eſt. Carolus verò Simplex ab Heriberto Veromãduo, tametſi hoſte acerrimo captus, nulla vi, ſed morbo ac ſenio periit: eius tamen filius Ludouicus, Heribertum in crucẽ egit. Neq; verò Reipu. inuiolabilis argumentũ maius extitit quã nuper bello Sacro, quo Gallia tota conflagrauit. cum enim partiũ duces cædibus ac incendiis omnia miſcerent, curiarũ tamen & vrbium maximarum ſplendor ac dignitas mirabilem in modũ affulſit: deinde paulo momento tot bella tantiq; tumultus, optimi Regis edicto quaſi apum examina pulueris exigui iactũ cõpreſſa, quierunt: ac Princeps iniuriarũ omnium oblitus eſt. tãtæ naturæ bonitas eſt inſita in genere Valeſiorũ. neq; id nouũ, ſed à maiorib. acceptũ inſtitutũ. Nã Carolus VII. imperio planè ſpoliatus, & indignus omnino iudicatus in curia Pariſiorũ

tandem Atrebatico fœdere in ſpem meliorem erectus, Anglos qui dominatum tenebāt, fudit ac proſtrauit. plerique putabant illū animi dolores vlturū: ſed ab vltione tantum abfuit, vt Cæſaris clemētiam imitatus, Senatum populúmque Pariſiorum in fidem humaniter receperit. Hæc faciunt imperia diuturna, cum principes alienas iniurias vindicant acerrimè, ſuarum verò penitus obliuiſcūtur: neque verò vllum imperium diutius in eodem ſtatu floruiſſe reperimus, præter quam Aſſyriorum. iam enim ducenteſimus circiter ac milleſimus labitur annus ab huius imperij primordio, quod cœpit ab Vvaramundi familia, deinde ad Meroueos, tum ad Carolum Magnum, poſtremò ad Capeti gentem delatum eſt: neque tamen bellis ciuilibus potuit, neque externis violari. at reges Ægypti, ſi Ioſippo credimus, vix annum milleſimum attigerunt, omitto quàm fabuloſè multa dicuntur de Aſſyriis & Ægyptiis, quámque facilè fuit imperium illis temporibus ſtabilire ac retinere, quibus nulli hoſtes regnare prohiberent. illa verò quæ ferūtur antiquiſſima regna, Lydorum, Tyriorum, Argiuorum, Corinthiorum, Lacedæmoniorum, Athenienſium, mœnibus vrbium circumſcripta. Plutarchus in Theſeo ac Diodorus, magna ſui parte fabuloſa fuiſſe affirmant: & vt veræ ſint, quæ tamen diutius ſteterunt, annos Dccc. non ſuperarunt.

Chaldæi quidem poſt aquarum eluuiones annis ccxlix. in ſumma quiete vixerunt: quod ſeculum aureum à Catone in Originibus, ſi modò eius libri auctor eſt, appellatur, deinde Ninus armis Aſiam minorem inuaſit, à quo xxxvii. reges annos M.ccxx. vſque ad Sardanapali exitum imperarunt, eius imperium Arbaci & Belocho præfectis ceſſit. itaque imperio bifariam diuiſo, Medos inter & Aſſyrios trecenties ferè annis dimicatum eſt, quod Perſæ imperium arripuerunt. hinc gubernacula tenuerunt vſque ad Alexandrum, qui Perſarum imperium ab India vſque in Helleſpontum latè patens, longius propagauit. Alexandro mortuo, Seleucus Aſiam maiorem: Antipater minorem, Ptolemæus Ægyptum: Antipater Macedoniam: Lyſimachus Thraciam diuiſo imperio acceperunt. dein grauiſſimis bellis attriti, mutuíſque odiis ardentes ducēteſimo circiter poſt anno in Romanorum poteſtatem peruenerunt. Aſia maior Parthis ceſſit, poſt Alexādri mortem anno CLXXII. atque ita imperium ab Arſace vſque ad Artabanum cum magna gloria militaris diſciplinę

floruit

floruit annos circiter D. hinc Artaxerxes Perſa cæſo Artabano regnum ſuſcepit: idque Perſæ tenuerunt annos amplius cccc. quouſque Homarus princeps Arabum Perſiam & Syriam inuaſit.

Cætera conſequentis ætatis imperia videamus: id eſt, ab Iuſtiniano, qui erepta Vādalis Africa, Gothis Italia, Parthorum quoque repreſſis incurſionibus imperij dignitatē ſumma cum militaris ac domeſticæ diſciplinæ gloria reſtituit, Hiſpaniam Gothis, Galliam Francis, Britanniam ac Germaniam ſuperiorem incolis relinquens, imperij Græci limites Danubio, Alpibus, Euphrate & Africæ patentibus oris circumſcripſit. in eo ſtatu floruit imperium annos ferè centum ac viginti, hoc eſt ad Conſtantem Heraclij nepotem, cuius temporibus Arabes Ægyptum, Syriam ac Ciliciam, poſt etiam Africam Romanis ademerunt: & in Italiam vſque exercitus & colonias tranſmiſerūt. ex altera parte, Sclaui Pannonias & Illyricum inuaſerunt. antea Longobardi ſedes in Inſubria poſuerunt, & bonam Italiæ partem occuparunt, ſecuta ſunt bella ciuilia pro Imperio Græcorum, cum alius à militibus, alius à Senatu imperator eligeretur. Nam Leōtius, Iuſtinianum minorem in exilium egit: Abſimarus Leontiū naribus truncatum in carcerem compulit. Iuſtinianus, barbarorum ope reſtitutus, aduerſarios de imperio deturbauit. hunc Philippicus excepit, qui ab Artemio crudeliſſimè eſt excæcatus: nec tamen diuturnum fuit huius imperium. paulo poſt à Leone Tiberius imperator electus truncatur. maior etiam Conſtantini IIII. crudelitas, qui expugnata Conſtantinopoli, Artabaſdum vnà cum filiis excæcauit: ſed maxima clade à Bulgaris accepta, miſerè interijt. ex quo imperium ab Irene ſuſceptum eſt, quæ filio excæcato Caroli Magni nuptias appetens, in monaſterium à Nicephoro truditur: ipſe Imperator factus à Bulgaris poſtea cæſus eſt. ſuccedit Michael vterque, quorum poſtremus à Baſilio crudeliter occiditur. quibus temporibus imperium Græcorum anguſtis regionibus definiebatur, cum Illyricum & Italiā penitus amiſiſſent, & bonam Aſiæ partem Turcæ & Arabes occuparent: ipſi verò Græcorum principes, mutuis odijs ac bellis ciuilibus tamdiu iactati ſunt, quouſque Gallorum armis imperium occuparetur: his tamen ſexto & quinquageſimo poſt anno pulſis, Græci rurſus imperarunt, ſed Palæologi & Cantacuzeni diſſidentes, Turcas Aſiæ dominos euocarunt,

à quibus ſunt paulo poſt de imperio deiecti.

Arabum quoque imperia languere cœperant, cum Turcæ in Europam exercitus transmiſerunt. Cùm enim à Græcis defeciſſent anno ſalutis circiter DCL. breui Syriam, Ægyptum, Perſiam, Africam, vſque ad Oceanũ, poſt etiam Hiſpanias, Cretam, Siciliam, Peloponneſum & Italiæ partẽ occuparunt, tanta victoriarum celeritate, vt tot ac tam multas regiones ante domuiſſe, quã peragraſſe videantur ac tametſi obſcura eſt eorum, & fabulis confuſa hiſtoria, quam noſtri literis mandarũt, facilè tamen intelligi poteſt ex Leone Afro, & Gulielmo Tyriorum epiſcopo, qui antiquitates illorũ ac regiones penitus inſpexerunt, nullum ferè imperium excepto Romano maius antea extitiſſe. Ipſi Pontifices, qui Caliphæ dicebantur, ſola religionis opinione tantum valuerunt, vt leges omnes diuinas & humanas arbitratu ſuo moderarẽtur. ab his enim Imperatores & exercitus, velut à dijs pendebãt. reliqui principes vitam illis, caput, fortunas, imperium, denique acceptum ferebant. ſed cum de religione inter ſe diſcrepare cœpiſſent, propter Hali cædem, Pontifices quoq; Ægypti, cum Babylonijs ac Damaſcenis, grauiſſima bella geſſerunt: deinde Gallorum viribus de Hiſpania vlteriore, poſt etiã de Italia, Cypro ac Syria decedere coacti, tandem à Perſis quoq;, Tartaris, ac Turcis repulſi, vires in Ægypto & Africa collegerũt, anno ſalutis centeſimo circiter ac milleſimo. hinc Tunetani reges à prima incurſione Arabum in Africa: regnum ad hæc vſque tempora gubernarunt, id eſt, vt Muleaſſes coram Paulo Pont. max iactabat, annos DCCCC. Sultani verò Ægyptum à Saladino vſque ad Tomombeiũ, quem Selimus Turcarum Princeps in crucem egit, annos CCCXXXVI. obtinuerunt. ſed tantis odiis ac cædibus exarſerunt cum Mauris Tunetani reges, & inter ſe Mauri, poſt etiam Sultani, vt Hiſpanorum ac Turcarum fracti viribus, nũc ſeruire conſueſcant.

Iiſdem ferè temporibus quibus Ægyptum Saladinus occupauit, duo potentiſſima imperia paulatim adoleuerunt, Tartarorum ſcilicet ac Turcarum. ſcribit enim Hayto, Cangiuſcanũ Tartarorum, qui olim Scythæ dicebantur, Principem, imperium in Aſia maiore longè latè propagaſſe: & ex eadem gente Turcarum vnam legionem, quæ Perſis auxilio venerat, accepta religione Arabum, in Aſia minore conquieuiſſe: ac ſenſim Arabum & Græcorum diſcordia in tãtam potentiam

tentiam

tentiam creuiſſe, vt ex quo Selimus homo priuatus, Cappadociæ principatum arripuit, anno M.CIƆIƆ.II.ad Selimū huius patrem. omnia non modò Græcorū & Arabū imperia, ſed etiam prouincias omnes à Danubio vſq; ad Boryſthenē, hominum ferociſſimorum, & vtranq; Pannoniam atq. Illyricū occuparint: tametſi Perſarum, Chriſtianorum ac Tartarorū maximis bellis implicarētur. Sed quoniā de Republica Turcarum multi multa ſcripſerunt, mihi ſatis eſt ea leuiter attingere. Hoc tamen ab illis quod maximum erat prætermiſſum eſt. Sic enim Ioannes Huraldus ſacri conſilij Senator, & Ludouicus Martinus, vterque diuturnis legationibus, & rerum gerendarum vſu clariſſimus, mihi narrauerunt, omnia prædia, pauciſſimis admodum exceptis militibus, quos ipſi Timariotas, ἀπὸ τῶ τιμαρίων, vt opinor, vocant, cæteri cenſuales ſunt, qui militibus agrorum vectigalia dependere ſolent, ab decimo quoque anno cenſualia prædia conducere. mortuo Timariota, Principis beneficio tribuitur militia ex caſu, vt olim feuda ſeu beneficia dari conſueuerant. ſi bellum indicitur, præſto ſunt ſine ſtipendijs Timariotæ. Prætoriauæ verò legiones circiter ſeptem, ſtipendia ferunt ex ærario publico, quod ex capitatione conflatur. Hæc diſciplina inuictam Rempublicam facit, eadem lege vſus eſt Carolus V. Imperator aduerſus Indos, excepta duntaxat capitatione, vnde infinita vis auri (nam leuia ſunt vectigalia, quæ ex portorijs coguntur) ad ærarium defertur.

Interea Poloni à Germanis imperio diuiſi regnum à Pyaſto duce conditum, anno ſalutis DCCC. feliciter adminiſtrabant. neque enim ante hoc tempus certa narratio ab hiſtoricis colligi poteſt. ex eo tamē Polonorum geſta lucent, quod cum Turcis, Germanis, ac Moſcouitis grauiſſima bella diu geſſerint, ſui tamen imperij dignitatem hactenus conſeruarunt, ac Pruſſiam Germanis ademerunt, ſéque ipſos aduerſus Turcarum opes etiamnum fortiſſimè tuentur. creuit autem imperium illud tum maximè, cū Pyaſti gens in Hedvvige regina deſijſſet. tum enim Iagello Lithuaniæ rex accepta religione Chriſtiana, reginam Poloniæ duxit vxorem, anno M.CCCLXXXVI. ab hoc Iagellorum gens imperium legitimo iure ſuſcepit, quorum poſtremus reſtat, is qui nunc imperat Sigiſmundus. nam Marchio Brandeburgicus & Vaiuoda Tranſiluaniæ ex feminis Iagellorum originem traxerunt.

Eodem tempore quo Pyaſtus in Polonia, Carolus Magnus in Gallia, Nicephorus in Græcia, imperium inierunt: ſimul quoque Gotticus Daniæ regnum armis ac legib. ſtabilijt, ab cóque ad Nubam regnatum eſt annos CXL. tum Henricus Auceps Imp. Germanorum, regnum illud in prouinciæ formam redegit: ſed cum ab imperio poſtea Dani deſciuiſſent, rurſus ab Othone victi ſunt, atque iterum rebellarunt Suenone rege. qui à Valdemaro fratre deiectus eſt: à quo regnum ſucceſſione delatum eſt, anno CCXI. ad Margaretam, quæ Daniæ, Sueciæ ac Noruegiæ præfuit imperiis: & quæ Pomeraniæ Ducem adoptauit trigeſimo quinto poſt anno Engelbertus à Danis deficiens, Sueciæ regnum inuaſit, quod poſtea ciuili ſeditione coactus reliquit rurſus triplex illud regnum vnius imperio Bauari paruit. poſt hunc Chriſtianus electus eſt, à quo cæteri conſequentes ad hæc vſque tempora imperarunt. regnum tamen Sueciæ Goſtauus Chriſtiano II. non ita pridem ademit, ex quo maxima bella inter Danos ac Suecos oborta, nondum conquierunt: licet Henricus Sueciæ rex à ſuis captus eſt ac imperio ſpoliatus, conſpiratione fratris iunioris cum ciuibus Stocholmiæ, eo ipſo die (res admiratione digna) quo Carolus IX. rex armis ſuorum penè oppreſſus eſt in agro Meldenſi, id eſt anno M. DLXVII. a.d. IIII. Cal. Octobr. Illud autem animaduerſione dignum eſt, quo ab Holſtero Sueco accepi, ex pluribus liberis ius eſſe principibus eligendi, quem velint. id quoque fertur cómune eſſe Polonis, Lithuanis, Hungaris & Abyſſinis. Ac re vera dici poteſt Ariſtocratia Danorum & Polonorum, apud quos nobilitas legum, pacis, armorum, vitæ ac necis ius habet: Princeps electus nihil horum per ſe ipſe efficere poteſt. at ne nobilis quidem vllus à Principe aut ab alio magiſtratu, quam ab optimatibus iudicari poteſt, vbi agitur de illius capite, vita vel fama.

Sequuntur Britanni, qui regiam poteſtatem initio, vt omnes ferè populi, pertulerunt. Polydorus enim reges octo & ſexaginta, ex antiquis ſeu veris, ſeu fabuloſis ſcriptoribus, mille circiter annos ante Cæſarem Britannis imperaſſe ſcribit: Romanos verò, poſtea quam à Cæſare victi ſunt, annos quingentos paruiſſe: id eſt ad Theodoſium vſque iuniorem: quibus temporibus cum à Scotis & Pictis grauiſſimè premerentur, ac de Romanorum auxilijs deſperare cœpiſſent, Anglorum & Saxonum opes è Germania euocarunt: hi

pulſis

pulſis Britannis, imperium facilè occuparant: ſed ita vt ſeptem reges diuiſis imperijs dominarentur, ac perpetuis bellis in ſeipſos graſſarentur: quod Egbertus poſt annos circiter ccc. quam Angli Britannos in Galliam expulerant, id eſt, anno ſalutis DCCC. penè ſolus imperauit: poſtea Dani ac Scoti mox victi, mox victores inſulam more prædonum annos ferè CL. diripuerunt: vſq; ad Eduardum maiorem, qui Danis pulſis imperium recepit. cēteſimo poſt anno bellis inteſtinis flagrantes, Gulielmū Normannum euocarunt. is Haraldo cæſo, ac Republica conſtituta, regnum ſucceſſione ad ſuos detulit, qui annis ferè centum ac decem fortiter imperarūt. ſecutus eſt Stephanus comes Bleſenſis genere Gallus, qui regnum legibus ac domeſtica diſciplina humaniter informauit, anno ſalutis M.CXXXVI. poſt Henricus II. genere quoque Gallus, & Stephani, vt plerique aiunt, filius, paterno iure comes Andium, Cenomanorū, ac Turonum: Stephani adoptione & materna ſucceſſione, Angliam & Normanniam: vxoris dote Aquitaniam & Pictauiam conſecutus, maximum imperium diutiſſimè rexit, ac deinceps eius poſteri florens illud regnum, ac bellicis laudibus abundans, annos ccc. ita gubernarunt. vt vniuerſam penè Galliam, partim legitimo iure, partim vi, partim fraudibus, cum ciuili bello Galli premerentur, occuparint. tandem aliquando conſpirantes Galli, & victoriarum incredibili celeritate vſi, Anglos de tota Galliæ poſſeſſione deiecerunt, hi verò cùm hoſtili bello carerent, ciuilia cum tanta crudelitate geſſerunt, vt ludicra videantur, quæ de tragica Thebanorum feritate prodita ſunt, præ his quæ à Polydoro narrantur: qui tamen in gentis gratiam multa ſcripſiſſe fertur, nec mirum videri debet, ſi Philippus Cominius ſcripſerit, annis ferè xxx. quibus bella ciuilia geſta ſunt, ſua ætate cæſos eſſe regiæ ſtirpis homines amplius lxxx. omitto reges duodecim, qui populi ſeditione ac principium coniuratione cæſi, aut imperio ſpoliati fuere.

Reſtat vt de Hiſpanis quoque breuiſſimè dicamus. Nullū autem apud eos imperium antiquius videmus, quā Carthaginenſium. niſi fortaſſe Celtas & Gallos magnam Hiſpaniæ partem ante Carthaginenſes domuiſſe, ac regioni nomē dediſſe putemus, id quod Hiſpani fatentur. ſed quoniam hæc certa hiſtoria non ſunt comprehenſa, ducendū eſt à Carthaginienſibus initium, qui duce Meleo magnam partē Hiſpa-

niæ occuparunt, vt ex Iuſtino & Oroſio intelligi poteſt: atque imperium tantiſper tenuerũt, dum à Romanis penitus eijcerentur. non tamẽ domita erat omnino Hiſpania Scipionis ætate, cum vlterior ſuos principes Cæſaris quoque temporibus haberet à Scipione Africano ad Gondericũ regem (qui primus è gente Vandalorum Hiſpanias inuaſit) numerantur anni DCLX. poſtea Vãdalis in Africam traiicientibus, ſucceſſit Alaricus Pannonius de gente Balthorum, qui tunc Gothorum dux erat ab eo Gotthi CCC. annos in Hiſpania regnarunt, id eſt, vſque ad Rodericum, cuius temporibus Arabes ac Pœni, vniuerſam Hiſpaniã, præter Cantabros & Aſtures in ſuã poteſtatẽ redegerunt. id autẽ contigit anno ſalutis DCCXVII. imperij Roderici anno ſeptimo, vt Tarapha ſcribit, huic conuerſioni cauſſam dedit Celtiberiæ princeps, qui vt illarum vxori ſtuprum à Roderico vindicaret, Pœnos in Hiſpaniam euocauit. Poſtea Galli Carolo Magno primũ, deinde Ludouico filio magnam Hiſpaniæ partem ab Arabum ſeruitute vindicarunt, ac per legatos tandiu gubernarũt, quoad Ludouicus Pius, Iamfredo legato liberum imperiũ permiſiſſet. poſt Hiſpani recuperatis viribus, duce Alfonſo quinto, Arabes ex omni ferè Hiſpania exegerunt. cum autem in Veremundo Alfonſi filio, Gothorũ legitima proles defeciſſet, Ferdinandus primus Arragoniæ rex imperiũ ſuſcepit. poſtea diſtractis in quatuor, mox etiã in quinque partes Hiſpaniæ imperijs, crudeliſſimæ cædes, non modò principũ inter ipſos conſecutæ ſunt, ſed etiã fratrum, parentũ ac liberorum. nam Alfonſus III. Aſturiæ & Galliciæ princeps, omnes fratres oculis orbauit. vnus etiam cæſus eſt, cum partem imperij occuparet. conſimiliter Alfonſus III. à Raymiro fratre oculis eſt orbatus, Petrus item Alphonſi X. filius legitimus ab Henrico fratre ſpurio deiectus eſt ac cæſus. Garcias itidem à fratre Sanctio, hic à Vellido: aliquando poſt Alfonſus VIII. genere Gallus Raymundi Toloſatis filius, tria imperia cũ vno & eodẽ coniunxit. rurſus Mauri magna claſſe Hiſpanias inuaſerũt, & bonam partem ad Ferdinandum vſque Philippi proauum maternum tenuerunt. ſic tandẽ imperiũ partim vi & armis, partim etiã legitima ſucceſſione magnopere auctũ, nunc ſumma cũ vtriuſque diſciplinæ gloria floret: ac iã annos DCCCLII. à Pelagio regnatum eſt. hoc etiam glorioſius, quod in Africam vſque & Americam leges & arma non ſine vberrima & quæſtuoſiſſima mercatura, Chriſtiq; religionis

ampliſi-

amplificandæ ſtudio protulerunt, ac lõgius prolaturi ſunt, cum nullum ſit imperium tam latè patens ex omnibus quæ vnius dominatu reguntur, in quo minus Principi tributũ ſit: quod imperij bene conſtituti magnũ eſt argumentũ. Cætera, Tartarorum, Moſchouitarum, Indorum & Æthiopũ imperia, quæ non ſunt ex hiſtoria planè cõperta, prætermitto. ex ijs tamen quę habemus explorata, perſpicuum fit, nullũ imperium magis diuturnum fuiſſe quàm Gallorum, nec bellis ciuilibus minus opportunum: multa quidem in moribus, legibus, inſtitutis, iudicijs, egent emendatione: ſtatus verò Reipublicæ tanta diuturnitate probatus, ſine grauiſſimo Reipublicæ periculo mutari non poteſt. hæc enim optima cautio eſt Ariſtotelis, vt nihil in ea Republica mutetur. quæ diu floruit in eodem ſtatu. Sed quoniam plerique huius ætatis, graues & eruditi viri, optimatum ſtatus, nonnihil etiam populares magis probant, vnum hoc reſtat, vt eorum ſententia repudiata, de optimo ſtatu breuiter dicamus. Iam enim Polybij & eorum qui ab eius ſchola profecti ſunt, ſententiam confutauimus argumentis, vt opinor, neceſſarijs ad aſſentiendum.

Itaque cum triplex ſit omnino Reipubl. ſtatus, vnius ſcilicet, plurium & omnium: danda eſt opera, vt non ſolum vitioſos fugiamus, ſed etiam inter laudabiles optimum quenque ſequamur. pernicioſa tyrannis eſt vnius: peior etiam tyrannis plurium, quæ dicitur Olygarchia: peſſima denique omnium & lege ſoluta poteſtas, quæ Græcis ὀχλοκρατία, Ciceroni quoque tyrannis appellatur: quæ anarchiæ proxima eſt, in qua nullus paret, nullus imperat: nulla præmia rectè factis, nulla ſupplicia peccatis. igitur ſi hæc reijciamus, neceſſe eſt ſtatum eligere popularẽ aut optimatum, aut regnũ de populari nihil ſcribendum putarem, niſi multorum quoque ſententijs probaretur. etenim N. Machiauellus argumẽtis ac rationibus præſtantiſſimum eſſe perſuaſum habet. ſed in eo genere minus illi credendum puto, præſertim cum euertat ſuæ diſputationis fundamenta. nam in Principis inſtitutione, ſtatim initiò duos duntaxat poſuit imperij ſtatus, monarchiam & Rempublicam. idem ad Liuium, Venetórum Rempublicam omnium præſtantiſſimam eſſe affirmat, quam tamen putat eſſe popularem, cum lib. I I I. ſtatus populares ſemper laudabiliores fuiſſe ſcripſerit: contra philoſophorum & hiſtoricorum, contráque omnium ma-

gnorum virorum probatam opinionem. vt enim alios omittam, Xenophō bonus idem imperator ac Philoſophus, popularem potentiam virtutibus omnino inimicam eſſe teſtatur: nec aliter ſtabiliri aut retineri poſſe quàm bonis omnibus eiectis. id quod Seneca tribus verbis complexus eſt. Quis enim, inquit, placere poteſt populo, cui placet virtus? idem quoque Ariſtoteli viſum eſt, eo loco præſertim vbi alios ad imperium, alios ad obſequiū natos maximis argumētis cōfirmat. ſed omnis à Platone manauit error, qui imperio populari conſtituto perniciosam æquationē inuexit, tū Academici qui ab eius ſchola profecti ſunt: rationes illius amplificarūt. poſuerunt enim ſocietatē cōcordia ſeruari: concordiā ęquabilitate iuris: æquabilitatem populari ſtatu. deinde ſumma paritate ac ſimilitudine ciues omnes vnum & idem effici: atque hunc finem eſſe humanę ſocietatis. Ariſtoteles Platonis hypotheſin non confutat, ſed in eo Platonem labi exiſtimat, quod ciuitatem maximè vnam & eandem efficere conatur, atque iſto modo ciuitatem euerti, & familiam euadere, quæ ſanè ratio frigere mihi videtur, ego verò hypotheſin non ſolum abſurdam, vt voluit Ariſtoteles, ſed planè falſam eſſe iudico. nam ſi ad naturam, quæ rerum princeps eſt, omnia reuocemus, perſpicuum fit, mundum hunc, quo nihil pulchrius eſt ab immortalibus Deo coagmentatum, ex inæqualibus partibus, & maximè ſibi repugnantibus elementis, orbiúmque agitationibus contrarijs ſibi conſtare, vt ſublata illa congruenti diſcordia interiturus ſit: non aliter optima Reſpublica, ſi naturā imitetur, id quod neceſſe eſt, imperantibus ac ſubditis, ſeruis ac dominis, potentibus & egenis, probis & improbis, robuſtis ac imbecillis, quaſi temperata repugnantiam inter ſe animorum ſocietate. ſtabilis & inconcuſſa retinetur, & quemadmodum in fidibus & cantu ipſo concentū æqualem, quem vniſonum vocant, aures eruditæ ferre non poſſunt: contra verò diſſimillimis inter ſe vocibus tum grauibus, tum acutis, moderatione quadam inter ſe confuſis harmonia concors efficitur: ita quoque æqualitatem, vel potius paritatem illam popularem in Repub. nemo ſanus ferre poſſit. ſed ex ſummis & interiectis inter vtroſque medijs ordinib. moderata ratione ciuitas, mirabiliter ſibi congruit diſſimilium cōſenſu. Sed inde peſtis rerū omniū publicarū, quod qui pares ſunt quadā ex parte, omnino ſe impares eſſe arbitrantur: qui autem quodammodo impares,

pares omnino ſe pares eſſe putant. ſi igitur tanta eſt hominũ inter ipſos, tanta ingeniorum imparitas, quis ex æquo partietur imperiũ, opes honores, magiſtratus? perinde eſt ac ſi victus & veſtitus pueris, adultis, ſenibus, ęgris, athletis, idem tribuatur, & iſta ratione æqualitatẽ ſeruari putent, & quoniã Plato in Republica bonorum æquationẽ vetuit (conſcripſit enim quatuor ciuium claſſes vario cenſu) & qui poſtea ſecuti ſunt Academici, quíque Reſpublicas populares inſtituerunt, æquationẽ bonorum ſemper ſuſtulerunt, ne labefactarẽt fundamenta Rerumpublicarum, quæ maximè ob eã cauſſam cõſtitutæ ſunt, vt ſua tuerẽtur: cur non etiã imperij tollunt æquationẽ? eſt enim popularis ſtatus nihil aliud, quàm imperij ſummi æquatio. non tam abſurdum erat omnes omnium opes, quàm imperium æquare. propterea quod opibus quiſque frui poteſt, imperandi verò prudẽria pauciſſimis eſt à natura tributa. quid enim plebe ſtultius? quid intemperantius? & cùm in bonos exarſerit, quid furioſius? rectè Liuius. Multitudinis eam eſſe naturam vt humiliter ſeruiat, aut ſuperbè dominetur: neque enim opus eſt exemplis, quæ vtinam tam multa non extarẽt: nam qui populare imperiũ Romanorum laudant: illorum hiſtorias non legiſſe videntur. quid enim miſerius quàm plebẽ à patriciis toties diſcedere: quid indignius quàm ciues cum ciuibus toties in vrbe media, in foro, in campo, in comitiis, in Senatu, in templo Iouis Capitolini, lapidibus, faſcibus, gladiis inter ſe dimicare? lapidationes, inquit Tullius, in foro ſæpe vidimus: non ſæpe, ſed tamen nimis ſępe, gladios, ſcribit enim Appianus, Apuleium Saturninũ Tribunum pl. ſtipatum opificibus & armata manu leges tuliſſe, conſulem creatum in comitiis interfeciſſe, ciues à ciuibus è campo fœdiſſima lapidatione pulſos. quanquam vſitatum erat, vt competitores armati ſub toga iuſto penè cum exercitu ad comitia venirent. omitto rupta fraude comitia, largitiones, obtruncationes, & populi frequentes ab agris & neceſſariis negotiis in vrbem euocationes, omitto innumerabiles legum rogationes, abrogationes, derogationes, ſubrogationes, obrogationes: tot ac tam multa plebiſcita, ſenatuſconſulta ſibi contraria, & paulo momento [illegible] bis voluntatem mutabilia. nec Romę tantum, ſed etiam Athenis contigerunt: apud quos Reipublicę conſilia, quibus nihil ſanctius eſſe debet, à plebe petebantur: id eſt, ab inſano ac furioſo prudentia: vt pręclarè dixerit Anacharſis, ſapien-

tes Athenis in concionibus ſententiam ferre, ſtultos verò iudicare. itaque cum Philippus in Atticam irrupiſſet, populus accepto nuntio in theatrum ſub auroram conuenit, vt eſt apud Demoſthenem, à nullo magiſtratu vocatus: ac tantus omnium ſtupor conſecutus eſt, vt nemo ad populi verba facere auderet. Idẽ Demoſthenes in oratione de Republica tradit, oratores Reipublicæ principes fuiſſe: his ſubditos imperatores, & trecentorum circiter ciuium ſuffragio leges ac decreta facta, reliquos ciues his attributos fuiſſe. cõſimiliter apud Florentinos, cum ſæpe ab hoſtibus obſidione cingerẽtur, à plebe conſilia petebantur. itaque quod aliquandiu ſtetit vtraque Reſpubl. (quanquam in miſerrimo ſtatu) tribuẽdum eſt Ariſtidi, Pericli, Cononi, Coſmo ac Laurentio Medicibus, qui tamẽ à ſuis eiecti, aut malè mulctati ſunt. at neſcio cur Machiauellus homo Florentinus populare imperiũ tãtopere laudet, cum ex eius hiſtoria perſpicuum ſit, rerum omnium publicarum nullam Florentina, quamdiu fuiţ popularis, calamitoſiorem extitiſſe.

Cum igitur Reſpublica popularis, magnorum virorum conſenſu repudiata ſit, reſtat vt videamus, an beatior ſit optimatum quàm regia poteſtas. ſunt qui Platonem optimatibus imperium tribuiſſe putent, ſed valde falluntur. nam quæ in imperio ſumma eſſe docuimus, ipſe ad populum, id eſt ad ciuium omnium multitudinem detulit: legum inquam ferendarum, magiſtratuum creandorum, ac Senatus quoque legendi poteſtatem, poſtremò ius vitæ ac necis: quinetiam omnia publica iudicia populo dedit, propterea quod vniuerſus populus offenſionẽ accipit: qua ratione oporteret eum qui iniuriam accepit & in ſua quenque cauſſa iudicem eſſe. priuatorum quoque iudiciorum ciues omnes voluit participes fieri, tum ſubiecit rationem, ne ſi à iudiciis excludantur, ſe non putent eſſe ciues. Platonis interpretes hoc temperamentum popularis ſtatus eſſe putarunt: ſed hoc antea confutatum à nobis eſt: qui tamen ab eius ſchola profecti ſunt, optimatum imperium magis probãt, quod inter populare & [illegible] medium ſit. ſed in eo labuntur, quod virtutẽ in me[illegible] vel numeri, non in medio rationis collocare vidẽtur: quod quidem ſi verum ſit, nec bonus quiſquam Princeps erit, nec vlla factioſorum oligarchia: propterea quod vnum inter & multa, paucorum veluti medium virtutis poſuerunt. ſi quid tamen in numeris laudabile eſt, profectò

vni-

vnitas eſt omnium maximè laudanda,vt ipſe Plato in libro de Ente & vno diuiniſſimè ſcripſit.at quanto melius Ariſtoteles,qui tres legitimos Rerumpublicarum ſtatus oppoſuit tribus vitioſis?reges tyrannis,optimates factioſis, populum turbulentæ plebi? ad extremum regiam poteſtatem reliquis præſtabiliorem eſſe affirmat, neque tamen Platonis dictum illud à multis vſurpatum, à Contareno iactatum refellit, ſcilicet difficillimum eſſe, vt vnus aliquis integer ac ſummæ virtutis homo reperiatur, nec certè refutatione digna eſt obiectio, quæ à ſeipſa refutatur: cùm difficilius ſit viros bonos multos inuenire, quàm vnum, & cum in multitudine optimatum pauciores boni ſint, multorum ſuffragio cedunt, quia in optimatum ac populi Republica ſententiæ numerantur,non ponderantur. quòd ſi metuendus eſt tyrannus,quanto magis tyrannorum metuenda multitudo? ſed his omiſſis,quæ probabilia videri poſſunt:cur nõ in Republica ſtabilienda,vt in rebus omnibus naturam imitemur?

Nam ſit naturam propriꝰ inſpiciamus,monarchiam vbique intueri licebit. videmus enim,vt à minimis auſpicer, in apibus regem,in armentis ducem,in gregibus hircum aut arietem ſectarium(vt inter grues ipſas vnam reliquæ ſequuntur)& in ſingulis rerum naturis vnũ aliquid excellere:ſic adamantem inter gemmas, aurũ inter metalla, ſolẽ inter ſidera, deniq; Deum vnum mundi principem & autorem:quinetiã inter malos genios,vnum aliquem eminere aiunt,ſed ne longius progrediamur,quid eſt aliud familia,quàm vera Reipublicæ imago?hæc tamen vnius imperio continetur, qui non fictam, vt Venetorum dux, ſed veram Regis imaginem refert.conuertat igitur Plato rerum naturam: & plures in eadem familia dominos, plura in eodẽ corpore capita, plures in naue gubernatores,plures deniq; in apibus,in gregibus,in armentis(ſi modò ruſtici patiantur)duces conſtituat:poſtremò plures deos imperii ſocietate cõiungat:tũ ego illi aſſentiar optimatum imperium regno præſtabilius eſſe: ſin tota rerum natura reclamat,ratio diſſentit,experientia diuturna reluctatur,non video cur Platonem aut nunquam alium ſequi, naturam violare debeamus. nam quod Homerus dixit: ὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς: idem Euripides, ἑνὸς ἀδυνάτης αἰάτι μάλαθρα κατάτι πολίας. Vnde Sibylla carminibus augurata dicitur, Reipublicæ Ro-

manæ ſalutem in regno poſitã eſſe. ſcilicet ciues aliter ſeruari non poſſe, quàm ſi regem haberent. Id exemplo memorabili planum fecit Solimanus, anno M.DLII. Cùm enim Muſtapha filius maior fractis Perſarum opibus, ad patrem accepta fide ſine comitatu rediiſſet. tanto exercitus clamore tantáque gratulatione exceptus eſt, vt mortalium antea nemo. Pater iſtam gloriam ferre non potuit: ſed filium ſubinde ſtrangulari mandauit in cubiculo interiore: & eodem momento coram exercitu proiici: tum præconem altiſſima voce promulgare iuſſit: vnum in cœlo Deum, in terris vnum Solimanum imperatorem eſſe oportere. totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu biduo poſt veneno ſublatus eſt, quod de fratris interitu ingemuiſſet. tertius metu patris ad regem Perſarum confugerat. ſtatim per legatos reuocatus eſt. ac ſecuri percuſſus; hic Selimus reſtabat, cui pater minas intentauit niſi ſolus reſtaret. atque id vſitatum eſt in gẽte Othomanorum: quia ſpem imperij ad omnes exitus ad vnum recaſurus eſt: neque enim ſolum ſaluberrimum vt Tacitus ſcribit, ſed etiam neceſſarium, in magnarum rerum adminiſtratione imperium penes vnum eſſe, & quidem tres Tribuni poteſtate Conſulari documento fuere, vt Liuius tradit, quam plurium imperium bello inutile eſſet, cõſimiliter L. Paulus ac Terentius Varro aduerſus Annibalem Chriſtiani principes aduerſus Turcarum regem: Græcorum duces aduerſus Philippum: nec ita pridem Germanorũ principes aduerſus Carolum V. magno ſuo damno experti ſunt, nihil à pluribus rectè imperari poſſe. itaque Græci & Romani cum graue bellum aut ſeditio ciuilis Rempubl. perturbaret, ad vnius Dictatoris aut Archi, aut Harmoſtæ imperium velut ad ſacram anchoram confugiebãt: vt ſæpe Florentini, Genuenſes, ac Veneti extremis Reipublicæ tẽporibus ſummum imperium belli ac pacis vni Imperatori permiſerunt, quanquam quid argumenter cum innumerabilibus ſeculis compertum ſit, populares & optimatum ſtatus hominum generi pernicioſos eſſe: magnum eſt imperium Turcarum, Perſarum, Indorum, Tartarorum: maius etiam Abyſſinorum & Hiſpanorum: qui nouum terrarum orbem ſuis legibus ſubiecerunt: latè quoque patent regna Pœnorum, Gallorũ, Moſcouitarum, Polonorum, Gothorum, Britannorum, qui optimatum imperium ignorant, populare deteſtãtur: quinetiam Americi populi regiam poteſtatẽ ab extrema memoria ſem

perre-

per retinuerunt, id quod faciunt non docti, ſed imbuti, non ab Ariſtotele inſtituti, ſed ab ipſo duce natura informati. cũ autem audiunt in Italiæ aut Germaniæ quibuſdam angulis optimatum imperia latere, mirantur id fieri poſſe. Ita noſtrorum hominum plerique Rempublicam Venetorum tam diu, id eſt annos circiter DCCC. ſtetiſſe mirantur, quia id fit repugnante natura, quanquam Gianotus Donatus, qui omnium accuratiſſimè de Republ. Venetorum ſcripſit, ſummã poteſtatem in Ducibus fuiſſe tradit, & planè regium ſtatum vſque ad tempora Sebaſtiani Chiani ducis, id eſt vſq; ad annum M. CLXXV. quo tempore magnum concilium in Republica ſtabilitum eſt, vt ipſe ſcribit. quo fit vt trecentos & ſexaginta circiter annos duntaxat floruerit eo in ſtatu. regnum verò Gallorum non anguſtis paludibus contẽtũ, ſed longè latè patẽs, cum incredibili rerum geſtarum gloria M. cc. annis floruiſſe non mirantur, quia nihil naturæ congruẽs mirũm debet videri. Atque illud eſt, ni fallor, cur Contarenus, Manutius, Machiauellus, ac plerique alij, Rempublicam Venetorum præſtantiſſimam omniũ eſſe aiunt: & quidẽ Michael Surianus Venetus ſũmæ vir eruditionis ac virtutis, cũ Lutetiæ legatum ageret, pro ſua erga me beneuolentia ſæpe me de noſtra, ego illum de ſua Republ. humaniſſimè percõtatus, differere maluit, vt prudenter omnia, quam iudicare: nec ego de re tam ardua iudiciũ mihi ſumo: ſed quoniã vnius imperium ſuſcepimus, nobis ipſis repugnare videremur, ſi optimatum illud imperium probaremus. Aut igitur præſtantia Venetorum eſt in bellica virtute, aut in legum æquitate, aut in imperij magnitudine & opibus, aut in artium varietate, bellica laude omnibus ferè populis inferiores ſunt: imperii magnitudine paucis admodũ ſuperiores: arte gubernãdi: & quæſtuoſa mercatura, cedunt Hiſpanis: artium varietate Germanis: quam quiſq. religionem priuatim colãt: nõ magnopere curant, & Põtificibus quæſtiones impietatis ademerunt. reſtat legum præſtãtia, quæ qualis ſit, ex moribus ciuiũ intelligitur. Plato Spartiatas fortes ac temperantes vocat, iniuſtos tamen: Romani fortes ac iuſti habiti ſunt: Hebræi religioſi: Maſſilienſes iuſti, ac temperantes: Athenieſes artibus: alij virtutibus aliis floruerũt. Veneti ſi qua virtute, profectò conſiliis & prudentia præſtant: aliarum virtutum laudem nec illis eripere, nec concedere velim maiorem quàm aliis. Sed qui Venetorum opes extollunt, vehementer falluntur:

nam ærarii publici magna eſt inopia. argumento ſit triplicis montis ratio, quæ vſuris etiam quincuncib. publica vectigalia exhaurit, vt Gianotus Donatus confitetur. Sanè leges antiquas ſuæ ciuitatis magno ſtudio colunt: in quo nō minima laus ineſt, antiquitatis enim tanta ſpecies eſt ac maieſtas, vt non immeritò dubitauit Ariſtoteles, vtrū legi antiquæ noua melior debeat anteferri, nec quæſtionem ſibi definiendam putarit. hoc etiam magna laude dignū eſt, quod ſocios & inquilinos, ſumma iuris æquabilitate fouēt: peregrinos quoq; ſumma proſequuntur humanitate: ac ſi qui præſtant magnis opibus, illorum affinitatem quærunt, vt nobilitate nulla dos maior videatur, iam verò in conſiliis de Republica capiendis, atque omnino in bellis ſuſcipiendis, in percutiendis fœderibus, in tuenda pace, magna prudentia vtuntur: quæ cùm maxima ſint, maius tamen eſt ad imperium retinendū, quod loci opportunitas aditus omnes facillimè prohibere poteſt. nam Genuenſes olim, & non ita pridem Ludouicus XII. Gallorum rex imperium illis planè ademerat, ſi vrbem obſidere potuiſſet. itaque nihil vrbi metuendum ab hoſte. bellis autē ciuilibus hoc tempore iactari aut res nouas moliri nō magnopere poſſunt iis, qui armorū vſu ac militari diſciplina carent, Romani contra bellis ciuilibus ardebāt, cum ab externis conquierant. itaque cum ciuitas bene conſtituta militari ac domeſtica diſciplina, nec legibus tantū, verumetiā armis cōtineri debeat, alterā ſumma cū laude tuētur, alteram omnino deſeruerunt, vt Contarenus ipſe fatetur. itaque cum ingruit hoſtis, non modò militibus, ſed etiam imperatoribus externis vti coguntur, quam prudenter, neſcio: illud tamen omnium imperatorum conſentiens opinio iampridem improbauit: nec certè plures ciuitatum interitus, quam ea de cauſſa memorantur. quare Bartholomæus Coleonus, cui pro Republica benè geſta vt imperatori, ſtatuam auream Veneti erexerunt, eos coarguiſſe dicitur, quod ſeipſos Rémque publicā homini peregrino nō ſatis prudēter credidiſſēt, nam Corinthus nō alia de cauſſa in tyrannidē incidit, quam quod Timophanem imperatorem peregrinum euocaſſet. ſimiliter Britanni ab Anglis, Hiſpani à Mauris, Græci à Turcis, quos ad præſidium euocarant, de imperio deiecti fuere, Contarenus domeſticæ diſciplinæ, ac pacis tuendæ cauſſà militarem iacere ſcribit: verendum tamen eſt, ne cum alteram negligunt, vtranque amittant, illud quoq; ad Reipublicæ quie-

cæ quietem non parum facit, quod optimates ſecum ipſi, & cũ Republica conſpirãt.ne inquilinorũ multitudine ſi diſſideant facilè opprimantur. concors enim potentia paucorũ, inquit Ariſtoteles, non facilè labefactatur, & vt cõcordia ſtabilior ſit, publicis ac ſolennibus conuiuiis ſæpius epulantur: more veteri Cretenſium & Lacedæmoniorũ, ad eáque conuiuia paranda Dux obligatur: ac ſuos ciues muneribus inter ſe & cum Republica coniugare. hoc etiam non parum confert, quod magnæ ciuitates minus opportunæ ſunt ſeditioni, vt Ariſtoteles tradit, propter ea quod magnam mediocrium hominum multitudinem habent, qui ſummos cum infimis eadem ſocietate coniungunt: ſed nullum tuendæ optimatũ Reipublicæ maius præſidium eſt, quam quod nulla imperia perpetua ſunt, nec ſine collega tribuuntur: ſed bimeſtri, aut trimeſtri, aut ſemeſtri ſpacio, vel ad ſummum anno definiuntur. quorum verò perpetui ſunt & maximè honores, nullum eſt imperium, vt Ducis Procuratorum D. Marci, Cancellarij, quod ſi quis ſumma virtute, vel opibus, vel gratia reliquis præſtet, vix admittitur ad ſummos honores: ne virtutis ſplendore ſuorum ciuium oculos præſtringat: idque arcanũ imperij, quod imprudenter Athenienſes & Epheſij oſtraciſmo detegebant, ac nimis apertè virtuti bellum indicebant, intellectum eſt in morte Lauredani illius, qui ciues mutuis cædibus graſſantes in ſeipſos, ſolo nutu ſic terruit, vt proiectis armis diſcederent. quos tamẽ nulla vis magiſtratuũ potuerat coercere, tamen hominis priuati virtutem, qui Rempublicam grauiſſima clade liberarat, ferre non potuerunt: ſed vt ab Italis pleriſque proditũ eſt, cũ veneno necarũt: at neq; id affirmare velim, nec perſuadere mihi poſſum. ducem tamen quem exarmatum catenísque aureis vinctum domi tenent: nec ſtrenuum admodum, nec gloriæ cupidum, ſed bonum ac ſimplicem legere conſuerunt: veriti ne idem illis eueniat, quod ranis paluſtribus ab Ioue regem petentibus, quibus cum ſtipitem dediſſet, vt Æſopus ſcribit, illæ indignari: Iuppiter ardeam raniuoram mittere, poſtremum eſt, quod imperiis viciſſim & ſumma libertate fruũtur, pro qua tuenda ciues ac peregrini pacẽ libenter colũt. atq; hæc præcipua ratio eſt, cur Rempublicam Venetorum maximè laudant, propterea quod ſumma libertate illic viuitur, at libertatis cauſſa non ſunt Reſpublicæ conſtitutæ, ſed bene viuẽdi. vix eſt aũt vt vllus virtuti ſit in ea ciuitate locus, in qua ſuis

quiſque moribus ac libidini tam effuſè blanditur. nam ſi hominis felicitatem, opibus, honoribus, imperiis, voluptate, ſummáque libertate metimur, beata ſit Reſpublica quæ his omnibus abundat: ſin virtutem potiorem ducimus, non video cur Veneta Reſpublicarum præſtantiſſima ſit. nullum enim Reipublicæ malè conſtitutæ argumentum Platoni maius videtur, quàm magiſtratuum & medicorum multitudo, quæ nuſquam maior fuit quàm olim apud Athenienſes, & his temporibus apud Venetos: vt mirum videri non debeat, ſi maiorem anni partem in creandis magiſtratibus conſumere ſolent. hæc autem magiſtratuum multitudo, vel ad honorem & imperandi cupiditatem inexplebilē, vel ad fraudes & ſcelera coercenda, vel ad vtrunque pertinét. at Lycurgi Reſpublica quæ omnium ſermone laudatur, præter Senatum xxx. virorum, qui perpetui fuerũt, nullos habuit initio magiſtratus, nam magnus Pœdonomus iuuentutis magiſter imperio carebat. falluntur enim, qui putant magiſtratuum multitudine virtutis amorem ciuibus ingenerari, cum nulla re magis dominandi & opum quærendarum cupiditates augeantur. nam qui ſemel imperii dulcedinem guſtarunt. non modò parere dediſcunt, ſed etiam imperium vltro affectant, atque ægrè deponunt. quare prudenter apud nos, de conſenſu omnium ordinum nuper lata lex eſt, vt illa magiſtratuum multitudo, quæ ſub Henrico rege malis quorundam artibus excreuerat in infinitum, ad priſtinam formam redigeretur: nam quid attulit hæc magiſtratuum multitudo, niſi furta, ſordes, corruptelas, luxum, dominandi libidinem, ac litium propagationem? nunquam certè ſcelerum & flagitiorum extitit impunitas maior. ſatis eſt igitur paucos eſſe magiſtratus, modò virtute quærantur: nam ea ratione ciues omnes ad virtutem & honeſtatem inflammari neceſſe eſt, vt eos adipiſcantur honores, quaſi præmium. cuius ſpes ad omnes, exitus ad paucos recaſurus ſit. non igitur imperia, magiſtratus, honores, beatos ciues efficiunt. multo minus libertas nimia, quæ ciuitati bene conſtitutæ exitium affert. ac turpis eſt ſeruitus: licentia tamen peccandi turpior, quanquam ſi regis imperium ferre ſeruile eſt, debet quoq; ſeruile videri parentibus obedire, ac ſæpe mirum mihi viſum eſt, cur Veneti qui tam ſapienter omnia, non etiam Cenſores, vt olim Romani, & his quoque temporibus Lucenſes ac Genuenſes, creari patiuntur. hoc verò percommodè fieri poterat à procurato-

curatoribus D.Marci,qui per omnes honorũ gradus eò conſcenderunt. nam Pontifices,quorum munus hoc proprium eſt.quique religionis opinione Principes olim in officio cõtinebant,grauiſſimis Cenſoribus egent.eſt enim cenſuræ tã graue,támque neceſſarium in Republica munus, vt nulla re magis floruiſſe Romani videantur: quod intellectum eſt ſublata cenſura:nam eo ipſo tempore Reipub.ſplendor & maieſtas vnà cum virtute maiorum interijt. Hoc etiam Reſpublica Venetorum habet incommodi, quod cum peregrinorum & inquilinorum infinitam multitudinem admittant, metuendum eſt ne ab illis de imperio deturbari poſſint:neque verò eius rei exempla deſunt, ob id enim Achæi Trœzenios,Samij Zanclæos,Chalcidenſes Amphipolitas,à quib. erant in vrbem ſine honoribus admiſſi, eiecerunt,vt Pauſanias & Ariſtoteles tradunt,eóque magis metuendum,ſi diſſideant inter ſe optimates.vt Cnidi cùm ſoli honoribus fruerentur,poſtea quam diſſidere cœperunt,eiecti ſunt ab inquilinis & plebe.id quod etiam contigit apud Mitylenæos, Hoſtienſes, Phocenſes:& non ita pridẽ apud Senenſes,Genuẽſes, Geneuenſes:qui cum de honoribus inter ſe contẽderẽt, à plebeis de imperio depulſi, Corcyræi crudelius, qui omnes in carcerem coniectos acerbiſſimis ſupplicijs affecerũt, vt Thucydides ſcribit. Agrippinenſes inquilini pari furore optimatum bonam partem occiderunt, quod ſoli honores conſequerentur, & tributa grauiora imperarent. conſimiliter Lindauiorum inquilini cæſis optimatibus.Tribunos plebis crearunt. hoc igitur Venetis metuendum eſt. nam cum cenſus haberetur anno M.DLV. totius ciuitatis, cenſa ſunt inquilinorum extra patricios CLIX.millia CCCCLIX. Feminas & pueros maiores ſex annis eo numero complectuntur. his imperant mille & quingenti circiter patricij, nam iuniores annis XXV. ad imperium & comitia non admittuntur, niſi pauci admodum extra ordinem,nec prudenter feciſſe videntur populum numerando:primùm quia lege diuina vetitum eſt:deinde, cum peregrini ac tenues numerũ ſuorum ac robur intellexerint,valde periculoſum eſt,ne aduerſus optimates nouum aliquid moliãtur.nam cum Senatus Romanorum olim decreuiſſet, ſeruos cultu ac veſtitu diuidere ab ingenuis,periculũ,inquit Seneca, apparuit, ſi ſerui ſe numerare cœpiſſent. quantus autem fuerit ſociorum & inquilinorum erga Venetos amor, indicarũt bella Cretenſia, tum Patauij,

Veronæ aliarúmque vrbium Gallis factæ deditiones: quo tempore optimates omnibus tributis & vectigalibus ſocias vrbes leuarunt, vt Bembus auctor eſt, à quib. tum maximè iuuari debuiſſent. quod ſatis erat argumenti magis illos metuî quam amari. nos vero accepta clade, tum maximè fortunas omnes ac ſanguinem fundimus pro Regis ac Reipublicæ ſalute. Ac ne omnia differantur, nullum magis eſt optimæ ac præſtantis Reipublicæ indiciũ, quàm hoſtes fortiter arcere, & in ſumma tranquillitate ciues continere. Veneti ab hoſtibus facilè vinci conſueuerũt: nec ciues ita cõtinere potuerũt, quin duces octodecim ſupplicio, vel exilio affecerint: tot enim Sabellicus tradit, ex quo ſtatum optimatũ inſtituerunt. At etiã Lauredani Ducis hæredes M.D. aureos fiſco depẽdere iudicio coacti ſunt, quod Lauredanus non ſatis erga ciues magnificus extitiſſet: vt Gianotus Donatus ſcribit. omitto bella ciuilia quæ in media vrbe ſæpius geſta ſunt, cũ militarẽ colerẽt diſciplinã, omitto coniurationes Bochonianas, Falerianas, Tepulianas, Baiamontanas, quæ obſeſſis Senatoribus & crudeliſſima ciuium ſtrage, Rempubl. miſerè lacerarunt. prætermitto tam graues támque diuturnas Iuſtinianorum, Scæuolarum, Seliorum, Baſſeorum ſeditiones, exilia, cædes. non aliam ob cauſſam, quàm quod nulla fides regni ſocijs, ac ſæpius idem euenit, quod in naui à gubernatore deſtituta: hoc enim Polybius vtitur exemplo. nam cum alius clauum torquere, alius vela facere, alius cõtrahere conatur, vectores cum tot gubernatoribus miſerè periclitantur, ac tandem in portu ſpectantibus turpe ſui naufragium edunt. quis autem non vidit Germaniam, Turcarum, Heluetiorum, Hiſpanorum, Gallorum denique & Italorum, poſtremò ſuorum ciuium armis fœdiſſimè vaſtari, quæ cum regia poteſtate gubernaretur, populos omnes ſuis armis ac viribus facilè ſuperabat. Ex quibus intelligitur regnum longè præſtantius eſſe optimatum poteſtate. refellenda eſt igitur Ioſippi ac eorum opinio, qui Deum putant regnum in ſacris literis execrari, & optimatum imperium apud Hebræos conſtituiſſe. ſic enim tradit Ioſippus lib. 6. cap. 6. Antiq. Quanquã Philo Hebręus in libro de creatione Principis, vnius Principis dominatum Dei iuſſu ſtabilitum eſſe docet. Ioſippi tamen opinionẽ refellamus. quod igitur attinet ad verba Samuelis, non regnũ ab eo, ſed tyrannis deſcribitur: contra quam putat Melanchthon. quis enim mediocriter in Hebræa lingua verſatus, ignorat

gnorat מלך regem æquè ac tyrannum ſignificare? ſic n. dicitur Abraham reuerſus à cæde regum. vox autem משפט non iura regis ſignificat eo loco, ſed morem & conſuetudinem, vt optimi quique interpretes aiunt, ac niſi tyrannus deſcriberetur, cur Moſes Deut. 17. iuberet Regem ſingula præcepta legis condiſcere, populúmque ex lege diuina moderari? nam ex eo capite non ſolum popularis & optimatum poteſtas reijcitur, ſed etiam regia probatur. tum etiam illud, Principi populi non maledices, vnius imperium capit. & in lib. Sanedrim c. 2 regia maieſtas, quæ fuit apud Hebræos copiosè deſcribitur. Moſem verò planè regiam habuiſſe ex eo colligitur, quod iniuſſu populi & optimatum, leges iuberet, Senatum cooptaret, magiſtratus eligeret, Pontifices crearet, ſeditioſorum ciuium amplius quadraginta millia ſine iudicib. eodem momento capite plecteret: denique Ioſua Principē, quo nihil maius fieri potuit per ſeſe renuntiaret. eo mortuo Senatores Othonielem. deinde Aioda ducem elegerunt: itaque P. Martyr rectè ſcripſit, ariſtocratiam cœpiſſe cum dux Othoniel eſt à Senatoribus creatus quanquam placet interpretibus non humanis conſiliis, ſed iuſſu diuino duces creatos, itaq; Gedeon dux electus, non dominabor, inquit, veſtri, nec filius meus, ſed dominabitur veſtri Dominus. poſtremò, cū filij Eli ac Samuelis intemperāter ſe gererēt, & optimatū potētia in factionē degeneraret, plebs irritata Regē petijt. tunc enim ſeditiones cōquierūt. quare Moſes Ægyptius ſcribit, tēplum lege diuina prohibitū ædificari quoad Regem haberent, qui tumultus imperādi poteſtate prohiberet, ſunt hæc illius ſcripta lib. 3. cap. 47. perplexorum. ex quibus regiā poteſtatem Deo placuiſſe conſtat: tyrannidē diſplicuiſſe: igitur: Rege creato, Senatores non ad ſummum imperium, ſed ad conſilium, vt Moſes conſtituerat, admitti cœperunt. quod enim Romulus cauſſas leuiores à Senatu, grauiores à ſe iudicari voluit. vt eſt apud Dionyſium: idem quoque Moſes ſtatuit in creando Senatu, quemadmodum ſcribitur Num. c. 11. quare quod Chaldæus interpres in Hieremiam, Senatum vnius & ſeptuaginta virorū (quos Hebræi שבטים ipſe Græca voce corrupta Sanedrim appellat) ſcribit habuiſſe legis ſanciendæ, ac iudicandi ſummam poteſtatē, etiam ſub regibus ipſis: ad legis promulgationem & iudicia ſpectat, vt apud nos curiæ ſuperiores habent legum promulgationem, quam imperiti ſanctionem eſſe arbitrantur,

quæ ſolius Principis eſt. idem Chaldæus interpres ſubijcit, iudicia de tribu, de Pontifice maximo, de maieſtate, de falſo propheta, non niſi à Senatu explicari potuiſſe. Moſes verò Maymo libro 3. perplexorum cap. poſtremo ſcribit, gladij poteſtatem habuiſſe Senatum ab eodem Senatu XXIII.viros capitales, qui דינפשת, id eſt animarum iudices, & ſeptē viros iudices pecuniarum ac bonorum, id eſt דמוממרנות.:n ſingulis vrbibus conſtitutos: quorum tres iudicia inſtituebant: quinque primam appellationem diſceptabant: ſeptem de ſecunda prouocatione decernebāt. præterea decem iudices rerum venalium quaſi Ædiles creabantur, quorum vnus erat ſacerdos. adhæc arbitri recepti tres: quorum vterque litigator vnum eligebat: electi duo tertium optabant. quæ omnia in Pandectis Hebræorum, titulo Sanedrim cap. I. II. III. copiosè explicantur. poſtremò Senatores ſublegi ſolitos cōſtat ab ipſo Senatu, cuius fuit perpetua poteſtas: quæ tamen omnia iuſſu regum ſanciebantur, vt præter decreta nihil haberet Senatus. quod videre eſt in iudicio Herodis, qui cædis impuberum poſtulatus, in Senatu Hebræorum cauſſam dixit: ſed tamen Hircano rege ac Pont. max. iubente, à quo etiam abſolutus eſt, non à Senatu, quemadmodum ſcribit Ioſip lib. 14. cap. 16. nam cum antea mortuo Salomone filius eius tyrannidem vſurparet, diuiſus eſt populus, ac duo regna, vel potius duæ tyrannides conſtitutæ, vna ex tribu Iuda & Beniamin; altera ex reliquis, vt tantum auctoritatis Senatus haberet: quātum à regibus vel tyrannis permitteretur: quēadmodum Imperatores Romani pro ſua quiſque voluntate Senatui detraxerūt. & quemadmodum Senatus Ro. quoſdā Imperatores hoſtes iudicauit, aut capitis damnauit, vt Nerонē & Maximinum: ita quoq; Senatus Hebræorum de Herode adhuc adoleſcente iudicauit, quem damnaſſet nefarię cædis, niſi ab Hircano rege prohiberetur. Sed Herodes maior factus ac imperio potitus, regem Hircanum ac Senatores omnes interfecit excepto Samea, quē tamen aduerſariū omnium maximum habebat, nominis tamen vitui pepercit, vt eſt apud Ioſippum libro 14. Ex hac igitur Reipubl forma conſtat imperium Hebræorum, ab ortus ſui principio ſub regibus c l x. annos floruiſſe: deinde optimates annos CCXLIIII. pertuliſſe: tum regiam poteſtatem (quæ non multo poſt in duplicē tyrannidē diuiſa eſt) annos ccccxcvI. ac tandem ab Aſſyrijs euerſam: prius tamē reges Samariæ, ac

decem

decem tribus in Chaldæam abductas, deinde reges Hieroſolymorum cum reliquo populo: qui cùm annos L X X. exulaſſet, poſtliminio reuerſus in patriam, ſub regibus ijſdem & pontificibus tamdiu floruit, quoad inteſtinis ſeditionibus & bellis finitimorum, nunc in Ægyptiorum, nunc in Græcorum, poſtremò in Idumęorum poteſtatem veniret. ad extremum redacta Iudæa in prouinciæ formam ab Auguſto, pertulit imperium Romanorum, à quibus centeſimo poſt anno deſciuit: quibus temporibus Hieroſolyma expugnata, & funditus euerſa. tanta populi ſtrages, tum in Aſia tum in Africa ſecuta eſt, conſpirantibus finitimis omnibus ad vnius populi euerſionem, vt gens illa penitus interijſſe crederetur. profectò cæſorum numerus à Ioſippo relatus ſuperat myriades triginta. reliqui in miſeram ſeruitutem abducti, adhuc toto terrarum orbe diſperſi vagantur.

Cùm igitur regia poteſtas à natura ſit, id eſt, à Deo naturę parente inſtituta: Magis Perſarum ſingulari iudicio delecta: ab Homero, Xenophonte, Ariſtotele, Plutarcho, Dione, Apollonio, Hieronymo, Cypriano laudata: denique ab Auguſto poſt anxias Mæcenatis & Agrippæ diſputationes ſuſcepta: poſtremò populorum omnium aut maximè illuſtrium ſumma conſenſione, & experientia diuturna comprobata, quid amplius de optimo ſtatu Reipublicæ diſputandum?

Reliquū eſt vt regis electionem neceſſarijs argumētis refellamus. putat Ariſtoteles perniciosum ac planè barbaricū eſſe reges à ſtirpe duci: nam reliqui nihil definierūt: & lib. 3. ad extremū Lacedæmonios Carthaginienſib. inferiores putat, quod hi reges eligerēt, illi ab Hercule ducerent. barbari ſunt igitur Ægyptij, Aſſyrij, Perſæ, Macedones, Pœni, Æthiopes, Abyſſini, Turcæ, Indi, Tartari, Moſcouitæ, Poloni, Dani, Sueci, Britāni, Itali, Galli, Hiſpani, Americi: denique omnes vbiq; terrarū populi, excipio Germanos, Heluetios, cū fœderatis, Venetos, Rhaguſios, Lucēſes, Genuēſes, qui optimatū, aut populari poteſtate regūtur. quod ſi tot populi barbari ſunt, propterea quod reges à ſtirpe ducūt, vbinā erit humanitati locus? quod verò perniciosum putat, multo mihi abſurdius videtur. primū enim interregnū valdè periculoſū eſt, quia Reſpublica veluti nauis ſine gubernatore ſeditionū fluctibus iactatur, ac ſæpe mergitur. id quod accidit poſt occaſum Friderici I I. imp. nā Reſpublica velut anarchia quædā annos duodeuiginti caruit Imperatore. propter inteſtina

Principũ bella. quid autẽ miſerius quã in interregno Sultanorũ Ægypti plebẽ à Mẽmelucis impunè diripi? quid ſceleratius quã in interregno Pontificũ Romanorũ omnia cædib. ac ſtupris impunitate propoſita miſceri? Principis autẽ eligẽdi ratio planè explicabilis eſt. non.n.ab vniuerſo populo, id quod Ariſtoteles voluit, rectè fieri poteſt, cũ ratione ac prudẽtia deſtituatur. ergo à paucis & optimis id fiat oportet. ſed renitetur populus, repugnabũt legiones. hinc illæ tã graues ac diuturnæ inter Senatũ Romanũ & prætorianos diſcordiæ. quiſquis.n.placuerat Senatui, legionibus diſplicebat, ac ſępe legiones varijs in locis, & plures eodẽ momẽto imperatores creabãt, vt vno tẽpore xxx.facti ſint, hinc bella ciuilia, cædes bonorũ proſcriptiones, ea imperij toti⁹ miſerãda diſtractio. illud etiã pernicioſius, quod ſceleratiſſimus quiſq; imperiũ inuadit: boni tantũ onus ſpõte repudiãt: acſi fortè Princeps ea prudẽtia fuerit, vt ſucceſſorẽ imperij virũ bonũ renũciare velit, quod ſapiẽter eſt à Nerua, Traiano, Adriano, & Antonino Pio factũ: barbarũ id exiſtimabunt regũ electores. iã verò cũ ſpes imperij ad omnes, exitus ad vnum ſpectet, neceſſe eſt vt latronib. ac veneficis pateat imperij aditus cęſo gubernatore. & cũ Reipub. fundamentũ nullũ maius ſit quã in obſequio ſubditorũ erga Principẽ: quî fieri poteſt vt eius imperia nõ reſpuãt, quẽ obſcuro loco natũ, aut aliquando ſocium fuiſſe, aut ſcelere vel opib. imperiũ quæſijſſe putabunt? nihil enim vſitatius quã imperatores Rom. pecudũ in morẽ à ſuis necari: neque enim pauciores triginta numerãtur. nec magis quieta fuit Reſpublica, quã cũ filius patris imperiũ excepiſſet, id quod Ariſtoteles metuẽdũ putauit. nec prius inter Germanorũ Principes bella pro imperio geri deſierũt, quã pater filiũ Cæſarẽ deſignaret. vt Henricus III. filiũ adhuc puerum curauit eligendũ: à quo nepos eſt adoptatus & Carolus IIII. filiũ habuit ſucceſſorẽ: hic fratrẽ Sigiſmundũ, qui ſibi generũ adoptauit, Fridericus Maximilianũ, hic nepotẽ: cæteri magna ex parte cõiuratione aut veneno interierũt, Rudolphus, Albertus, Hẽricus VII. Fridericus III. Ludouicus Bauarus, Carolus Hẽrici nepos, Gũtherus. illa verò regũ Poloniæ & Hũgarię comitia, quæ ipſi Caros appellãt, fiũt in armis, ex quib. ſæpiſſimè ciuilia bella exoriuntur, ac niſi gẽs Iagellorũ iure ſanguinis ſuffragia cõſecuta fuiſſet, pridẽ imperium illud interijſſet. Ex Ægypti Sultanis qui nõ plures xv. creati ſunt, ſeptẽ à Memmelucis, à quibus eligebantur, cæſi numerantur,

puta-

puta Turquemenius, Melaſchala, Cothos, Bandocader, Muhamedes, Cercaſſius, Giapalatus. Sephadinus verò Saladini frater electus à ſuis, decē fratris filios crudeliſſimè necauit, vt tutò regnaret. nec aliter Turcæ, qui ſpē imperij poſuerunt in electione Prætorianorū, quā mutuis cædib. imperium adipiſcuntur. poſtremò Romanos Pōtifices, quāuis ſenio fracti eligātur, ne diutius regnare poſſint, veneno necari trāſlatitiū eſt. interim qui Præfecturis aut prouincijs præſunt, de imperio deturbari nolūt: vt apud Germanos duces & comites, perinde vt apud nos, Prouincias imperij hac ratione vſurparunt cū primū Regē ſuo quodāmodo iure creauerunt, vt Iulius Pflugus epiſcopus & Æmylius cōfitentur. hoc enim Hugo Capetus vt regnaret, pactus eſt ſuas quéque Præfectum Prouincias dominij iure habiturum. ita paulatim feuda, imperia, iuriſdictiones ſucceſſionis iure deferri cœperunt. Extat enim in Bibliotheca Bellouiſia regis initiandi, & eligēdi à populo forma vetus, qua dicitur Henricus I. apud nos electus eſſe: ſed nec ſuperiorum, nec cōſequentiū regū quēquā electione video creatū: nec certè tandiu ſtaret, ſi ad ſuffragia delaberemur. ita quoque Germanis accidit. nā Saxonia prouincia Henrico I. conceſſa eſt hunc in modum, anno MCXIII. aliā alius adeptus eſt, ac paulatim etiā vrbes, vt facilius imperiū adipiſcerentur, vectigalibus liberarūt, vt Nouiomagū: quaſdā accepta pecunia ſuæ libertati omnino reſtituerunt, vt Rudolphus omnes Hetruriæ vrbes, anno M. CCXXX. Lucenſes XII. Florētini ſex aureorum millib. libertaté redemerunt. poſt etiā Rupertus tres vrbes Imperiales filio cōceſſit. Carolus IIII. Mediolanū præfecto vēdidit: Otto Iſniā, Ludouicus Egrā, Fridericus Norimbergā, Vlma ſeipsā libertati aſſeruit, vt aliæ complures. idē contigit Rom. Pōtificibus, vt eorū Præfecti tyrannidē Prouinciarū vſurparēt, vt antea docuimus. at cū regni certa ſpes eſt ac legitima ſucceſſio, Prouinciæ diſtrahi nō poſſunt. Quanto igitur beatiores Aſſyrij, Perſæ, Ægyptij, Macedones, Galli, qui tot ætatib. ac ſeculis in ſumma trāquillitate floruerūt, non aliam ob cauſſam, quàm quod reges à ſtirpe ſibi quæſierūt? vt enim omnia quæramus, nullum profectò reperiemus bene conſtitutæ Reipublicæ maius argumentum, quàm dinturnitatē ipſius. Iam verò Abyſſini, qui annos DCCC. imperium totius Africæ maximum tenent, reges ab vna & eadem gente ſemper quæſierunt: ac ne gens aliquando deficiat, néve plures im-

perandi cupiditate populum in varias partes diſtrahant, vt apud Turcas & perſas ſæpe contigit: aut parricidijs ſe polluant, vt Deiotarus qui numeroſam ſobolem vno excepto interfecit, quo tutius ille regnaret: gentiles regis (quos Iſraelitarum filios vocant) ſimul educantur, in arce fortiſſima & excelſo monte Anga, vt Aluareſius tradit, qui niſi per abrupta & anguſtiſſima loca perueniri non poteſt, eáque validiſſimo præſidio muniuntur. mortuo rege non proximus agnatus, ſed qui magis idoneus optimatibus & cuſtodib. videtur, renunciari conſueuit: qui mos etiam apud Danos, Suecos, & Hungaros inoleuit, vt ex pluribus liberis arbitratu ſuo quẽuis cooptent: hunc igitur Abyſſini educentes ex arce, veluti Deum aliquẽ cęlo delapſum, maximis honorib. & obſequijs proſequuntur, ac rametſi Prouincię quinquaginta vnius imperio gubernantur, nullæ tamen ſunt vrbes mœnibus ſeptæ, nullę arces: ne vel propugnaculis potius quàm populi beneuolentia confidere, vel ſeditioſis rebellãdi occaſionem præbere videantur. quid autem imperia Parthorum & Turcarũ ad tantam gloriam euexit, niſi quod hi Ottomanorum, illi Arſacidarum ſanguine ac fiducia freti, populum in ſui admirationem & obſequium traxerunt? fallitur enim Machiauellus, qui exiſtimat cæſo Principe Turcarum vnà cum liberis, imperium illud collapſum iri, quod nulli ſint Principes ad quos imperium iure peruenire poſſit. reſtant enim quatuor gentes, quæ gẽeris ſplendore ac vetuſtate Ottomannis ſe iampridem æquarunt, Michalogli, Ebrenes, Turacanij, Malaconij, qui ab eadem qua Ottomanni ſtirpe ducuntur, hi tamẽ ab aditu Principis & Republica prudenter ſummouẽtur, ne res nouas moliri poſſint. nec verò alia ratione Pœni, Perſæ, Galli, Britanni, Hiſpani, commodius imperium tueri poſſunt, quàm ſucceſſorio edicto, quinetiam Florentini accepta libertate, cum ciuili ſanguine vrbem ac ſeipſos diu fœdaſſent, nec vllum exitum reperirent, vno conſenſu per legatos à Pont. max. quæſierunt, vt regiæ ſtirpis hominem mitteret, ad quem ius imperij deferrent: eò Carolum Valeſium miſit, cuius præſentia ſeditiones repentè conquierunt. tantum valet ſanguinis ac generis opinio ad homines mutuis obſequijs & amicitia coniungendos. qui ſanè finis eſt Rerum omnium publicarum. neque tantum proximis agnatis, ſed etiam primogenitis imperium lege deferendum: alioqui cædes inter liberos, ac bella ciuilia ſæpe futura ſunt,

& quidem tanto grauiora quàm inter peregrinos, quantò grauiores ſunt fratrum inter ipſos offenſiones, argumento ſint Turcarum crudeliſſima parricidia, quæ tandem illi Reipublicæ ruinam ſunt allatura: quod cum metueret Selymus huius pater, poſtea quàm Solymanum filiũ ſuſcepiſſet, omnem curam procreandorũ liberorum abiecit. hic verò Deiotarum imitatus non prius quieuit, quàm filios omnes præter vnum interemptos vidit, ac ſi primogenitus ſpẽ imperij ſolus haberet, cæteri hunc ſibi colendũ proponerent: vt videre eſt apud nos, vbi nulla fratrum parricidia cõtigiſſe memorantur. Eſt igitur regia poteſtas hoc modo conſtituta, omnium, vt quidem mihi videtur, præſtantiſſima, ciuitatibúſque maximè ſalutaris, ac velut harmonia ſuaui moderata concentu. Nam quod Plato voluit Reſpublicas geometrica ratione gubernari: ſubtiliter ac ingenioſè Ariſtoteles illud ſolùm ad præmia pertinere iudicauit, ac rationes arithmeticas ad rerum contractarum fidem & pœnas adiunxit. quam verè, non diſputo: ſed de Harmonica ratione nihil vterque, hanc tamen velut omnium pulcerrimam, ad imperij optimi ſtatũ pertinere puto, primùm quod ſola ex arithmetica geometricáque ratione conflatur, vtrique tamen diſſimilis. nec poteſt ad pœnas aut præmia, neque ad pacta pertinere: cum in his æqualitas arithmetica inſit, in illis geometrica ęquabilis ſimilitudo: in harmonia ſuperantis & ſuperati ſola ratio ineſt. & quemadmodum primum interuallũ, ſcilicet ab vno ad binarium in dupla ratione cõcentus omnes amplectitur: ſic in vno & eodem principe ſummum eſt imperium. & ab eo fluit ad omnes magiſtratus. alterũ interuallũ duorũ aut trium, ratione ſeſquialtera diapẽte, tertium diateſſaron cõplectitur, & vtrunque primo interuallo comprehenſum eſt, quartum nullum efficit concentũ. conſequentia interualla vehementer diſcrepãt: ac tonus deinceps in partes innumerabiles diſtribuitur. nam quo numerorum multitudo magis ac magis augetur, eò magis imminuitur toni poteſtas, quouſque ad ectomen perueniatur: vt perſpicuum ſit tã abhorrere à natura vt imperiũ pluribus tribuatur, quã concentus numerorũ multitudini, ſi perpetuã numerorũ ſeriẽ ſequamur, illud autẽ quod muſicæ rationis proprium eſt, ſcilicet vt ſui partibus numeri ſuperẽt, & ſecum ipſi ratione cõuerſa bene concinãt, ſoli monarchiæ cõgruit, in qua quidẽ imperium ad magiſtratus ſenſim ita defertur, vt quemadmodũ

inferioribus imperant, ita ſuperioribus pareāt viciſſim: quouſque ad principū vnitatem perueniatur, à qua velut à fonte perenni manat imperij totius maieſtas: ac propterea ſegregatur vnitas à numeris, & extra ordinem collocatur. vtrum verò poteſtatibus & imperiis congruant harmonicæ rationes, aliorum in re tam obſcura iudicium eſſe malo, quàm id primus affirmare. hæc tamē ratio triplex, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica, tres mihi Themidos filias, vt Poetæ fingunt: ſignificare videntur, εὐνομίαν, δίκην καὶ εἰρήνην, quarum quæ media eſt, alteras ſuo complexu fouet, ipſi æquitatem vel rectam legiſlationem, iuſtitiam, & pacem interpretantur. eſt enim pax, harmonicæ rationi mirum in modum congruens, imperiorum ac Rerumpublicarum præſtantiſſimus atque optimus finis. nec aliud, opinor, efficere ſunt conati veteres illi legumlatores, cum ſuos ciues mutuis inter ſe conuiuiis conciliarent. hinc Minos conuiuia Cretenſium, quæ ipſi ἀνδρεῖα vocarunt: Lycurgus φειδίτια vel φιλίτια: Plato συμπόσια: Moſes σκηνοπήγια, & magnum פסח quod Græci corruptè πάσχα dixerunt, feſtis epulis coli iuſſit: quem ſecuti Chriſtiani veteres ἀγάπας inſtituerūt, vt videre eſt apud Clemētem epiſt. 4. ad eccleſiam Hieroſolymitanā. huc quoque pertinent Athenienſium ἀεισίτους in Prytaneo, tum etiam epulæ in Panathenæis: ac Theſmophoriis: hinc Romanorum Cariſtia inter proximos, & cœnæ in Capitolio, & in publicis ſacrificiis, ad idque creati Epulones, quorū exemplo Veneti quatuor publica conuiuia inſtituerunt, quinetiam legiſlatores Helueticorum mutuas illas compotationes in Schaffis, quæ propter ebrietates nunc edictis prohibentur, vſurpari voluerunt, vt non modò ciues agreſtes ac rudes ad humanitatem & honeſtatem, ſed etiā ab odio, vindicta, litibus, ad pacem, amorem ac beneuolentiā reuocarent, quæ omnia pertinent ad eā quæ de cælo delapſa eſt regulā, quæque à Chriſto in ſacris epulis toties vſurpatur, vt ſcilicet amemus inter nos. Cætera quæ de optimis Rerumpublicarum legibus dici poſſunt, alterius ſunt diſputationis ac loci. neque enim de optima Republica, ſed de optimo imperij ſtatu hîc agimus, quanquam leges omnes de optima Republica, dirigūtur ad optimam Principis inſtitutionem. nihil enim ab oraculo diuinitus dici potuit, quàm quod à Platone dictum eſt. Quales in Republica Principes fuerint, tales fore ciues. id enim experientia diuturna plus ſatis compertum habemus,

nec

nec longius exempla petenda ſunt,quàm à Franciſco I.rege Gallorum,qui vt primum literas,à quibus ſui maiores ſemper abhorruerant, amare cœpit,ſtatim ſecuta nobilitas eſt: deinde reliqui ordines tanto ſtudio bonas artes conquiſierũt,vt nuſquam literatorum extiterit copia maior.Sed cum difficile ſit vel paucos optimates, qui aliquando Reipubl. Principes futuri ſint,virtutibus informare,multos etiam difficilius,ciues omnes difficillimum, conſequens eſt, ad vnius Principis inſtitutionẽ optimi ſapientiæ magiſtri ac moderatores,maximis propoſitis præmiis conquirantur:non qui peregrina lingua,id quod ineptè ac periculoſè antea factum vidimus, ſed qui religione vera molles Principis animos leniter imbuant.nam omnium quæ de legib.& Repub.diſputantur, nihil maius eſt, aut maiore ſtudio dignum, quàm vt Princeps intelligat ſe ad verum Dei cultum in hanc lucem veniſſe. in eo ſolo verſatur Reipublicæ ac legum omnium ſuprema ſalus. qui enim Princeps à diſciplina ſic erit informatus,vt ſuarũ omniũ actionũ iudicem ac ſpectatorẽ Deum eſſe cogitet.nihil impiè,nihil ſceleratè faciet,nihil turpe cogitabit.hunc vnum ſui ciues amabunt,metuent, ac eius exẽplo,vitã,moréſque ſuos informabunt, vt fertur de Ludouico IX.& Eduardo I.regibus,qui propter vitæ ſummã integritatẽ inter diuos habentur. nam eorũ legib. ac optimis vitæ inſtitutis Gallorũ & Anglorũ imperia diutiſſimè ſteterunt. ac ſæpè reges Anglorũ de imperio depulſi fuere, cũ populũ leges D.Eduardi petentem aſpernarentur.hoc igitur regni fundamentũ eſt,ſine quo fruſtra leges in Principẽ ferantur, propterea quod improbos ab iniurioſa facinoroſáque vita magiſtratuum metus nõ religio deterret:Principẽ verò quis magiſtratus,quæ leges,quæ imperia coercebunt,niſi religionis metu contineatur?at etiam religionis tanta vis eſt ac maieſtas,vt per ſe non modò vitiorum ſit expultrix,&virtutum omniũ cõciliatrix,in quo vertitur ſummum hominis extremúmque bonum: verumetiam Principi adeò neceſſaria, vt nulla re magis imperiũ retineatur, quod etiamnũ Ariſtoteles primũ,deinde Polybius & Epicurus numinis diuini cõtemptores fatentur: ac propterea libros Trebatius Epicureus de religione ſcribendos ſibi putauit. ſed quoniam Principũ cupiditates quãplurimæ exiſtunt,quæ reſtingui facilè non poſſunt,alterũ Principis inſtituendi momentum erit, vt ſolida veráque laude paſcatur, in eáque ſenſim ado-

leſcat. Sic enim D. Thomas ex Ariſtotelis opinione Principē inſtituendum putauit: qui ſi gloria non erit contētus, in tyrannum euadet. quęret enim opes ac voluptates. hinc ad rapinas & ſtupra conuertetur. id quod accidit Dionyſio iuniori, quem pater in otio ac deliciis ita educarat, vt neque ex ergaſtulo in lucem prodiret, neq. vllis omnino diſciplinis imbueretur, nec veræ laudis guſtum vllum haberet: itaque cum adulatorib. pernicioſiſſimis tantiſper voluptatibus indulſit, dum ex illa tyrannide, velut ex arce deturbaretur. qui autem gloriæ cupidus erit, non modò infamiam ac vitæ turpitudinem fugiet, ſed etiam intelliget verum decus in ſola virtutis actione verſari, qua quidem regat improbos, tueatur bonos, factáque fortium & ſapiētum, laudibus ac præmiis, cum improborum ignominia ſempiterna proſequatur.

Confutatio eorum qui quatuor monarchias aureáque ſecula ſtatuunt. CAP. VII.

INueteratus error de quatuor imperiis, ac magnorum virorum opinione peruulgatus tam altè radices egit, vt vix euelli poſſe videatur: habet enim propè infinitos bibliorum interpretes: habere iunioribus Martinum, Melanchthonem, Sleidanum, Lucidum, Fűccium, Onuphrium, rerum diuinarum & antiquitatis homines valde peritos: quorum auctoritate fractus aliquando minimè dubitandum eſſe putabam. mouebar etiā oraculo Danielis, cuius fidem eleuare, ſcelus, auctoritatem infringere, nefas eſt. poſtea tamē verba Danielis obſcura & ambigua in varios ſenſus torqueri poſſe intellexi: & in oraculis interpretādis, malui iudiciorum illam formulam, NON LIQVET, vſurpare, quam temerè ex aliorum opinione non intellecta cuiquam aſſentiri. ac valde mihi probatur Caluini non minus vrbana quā prudens oratio, qui de libro Apocalypſeos ſententiam rogatus, ingenuè reſpōdit, ſe penitus ignorare quid velit tā obſcurus ſcriptor: qui qualiſq; fuerit nondū cōſtat inter eruditos: ita non video quemadmodū belluas & ſtatuā Danielis ad ea, quæ nūc vbique florent, quæq. tot ſeculis floruerūt, imperia traducamus. Principio monarchia nobis eſt imperij ac regionis quibuſdā finibus conſtituenda, vel principis aut populi origine clara, vt intelligatur quid ſit illud quod monarchiā

vocant.

vocant,quòd cùm huius diſceptationis caput eſſet,non ſatis aptè definierunt interpretes oraculorum.poſuerũt enim ex illa viſione quatuor belluarum ac ſtatuæ, totidem imperia ſignificari: puta Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum ac Romanorum:nec plura fore augurantur. Germanos autem Romanorum imperio præeſſe, quod cùm ita à Germanis ſcriberetur, ad ſui nominis & imperij gloriam ſcriptum eſſe iudicaui.eſt enim ab interpretatione Danielis omnino alienũ. placet igitur ſuis ipſos rationibus confutare. Ac primum illud quod ait Philippus Melanchthon, monarchiam ſibi videri ſummam vnius Reipublicæ potentiam, quæ aliarum opes & copias ſuperare poſſit. vtendum erat igitur imperij verbo,cum monarchia de populari Romanorum ſtatu dici non poſſit.ſi tamẽ omiſſa verborum ſubtilitate rem teneamus,profectò Germani non ſatis ad id quod volunt accommodarę monarchiam Romanorum vſurpant,quam vix centeſimam partem orbis terrarum ſua ditione teneant,& Hiſpaniarum princeps imperium habeat Germanico maius, tum populorum multitudine, tum amplitudine regionum, vt omittam regiones Americas (quibus ex magna parte dominatur) Europam triplo maiores,at ne regi quidem Luſitaniæ pares ſunt,ſi regionum longitudine imperium definiamus. nam is vniuerſam penè oram Africæ armis occupauit, ac fortiſſimis propugnaculis barbarorum impetus ſæpe repreſſit, hèic dicet aliquis, non hominum multitudinem, aut latifundia nobis,ſed vim ac robur ſpectãdum eſſe: quod equidem illis aſſentior:non tamen video quomodo Germania Hiſpanorum ac Italorum legionibus duce Carolo V. reſiſtere potuit:qui niſi Gallorum virtute reuocatus eſſet,Imperium illud in prouinciæ formam redegerat, vt Germani clariſſimis ac ſempiternis monumentis teſtatum reliquerunt:nobiſque parem gratiam retulerunt.ſed ad exteros veniamus.quid habet Germania quod principi Turcarum opponat?aut quis meritò maiore monarchia dici poteſt?patet hoc quidem omnium oculis. ſi enim eſt vſquam terrarum vlla maieſtas imperij ac veræ monarchiæ, in eo profectò elucet.occupat enim opulentiſſimas Aſiæ,Africæ & Europæ partes,totóque mari mediterraneo & inſulis omnibus,exceptis admodum paucis, latè regnat, armis autem ac viribus tantus eſt,vt vnus omnibus ferè Principibus par eſſe poſſit, cum Perſarum ac Moſchouitarum copias extra fines impe-

rij longè repellat. Chriſtianorum verò prouincias & imperium Græcorum armis occupauit, atque etiam Germanorum agros populatur. omitto Æthiopiæ principem, qui à ſuis Iochan Bellul, id eſt gēma precioſa dicitur, cuius imperium paulo minus eſt vniuerſa Europa. quid Tartarorum Imperator? qui gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, viribus indomitas habet, quibus cum ſi Germaniam compares, muſcam elephanto. Abſurdum eſt igitur quod Germani monarchiam, id eſt, vt Philippus interpretatur, Rerum omnium publicarum potentiſſimam: abſurdius etiam quod imperium Romanorum ſe tenere putant, quod omnibus valde ridiculum videatur, qui orbis deſcriptionem animo penitus comprehenſam habent. Fuit enim Romanorum imperium ſub Traiano florentiſſimum, neque anteà maius extitit, & poſtea ſemper eſt imminutū, vt videre eſt ex Appiano & Sext. Rufo, qui Traiani temporibus ſcripſerunt, Danubio quidem & Orcadibus à Septentrione: Gadibus ab Occaſu: Euphrate ab ortu: Oenopoli verò à Meridie terminabatur, cum Traianus lapideo ponte ſupra Danubium extructo Daciam imperio adiecit, ac de rege Decebalo triumphauit. deinde fuſis Parthorum legionibus Euphratem tranſmiſit, ac Meſopotamiam, magnámque Arabiæ felicis partem cum imperio maiorum coniunxit. quod antea Pompeius tentare noluerat, tametſi roganti Parthorum regi vt pateretur Euphratem imperij Romani ac Parthici terminum eſſe, reſpondit, Romanorum imperium non fluminibus, ſed iuſtitia terminari: at Germani nullam imperij Romani partem, præter Noricam & Vindeliciam occupāt, Germania quidem Rheno, Danubio, Viſtula, Carpatho & Oceano continetur, ſed omne imperium clauditur radicibus Alpium à Meridie: Rheno & paucis quibuſdam citra Rhenum vrbibus ab Occaſu: Sileſia verò ab Ortu: Balticis regionibus à Septentrione. quanto verius eſt de Turcarum rege, qui Byzantium Imperij caput, Chriſtianis: Babylonis regionem, qua de agitur apud Danielē. Perſis ademit, & magnam ſuæ dominationis partem vltra Danubium, vſque ad Boryſthenis oſtia, veteribus Romanorum prouinciis coniunxit? Siue igitur armorum vi, ſiue opum magnitudine, ſiue fertilitate regionum, ſiue numero victoriarum, ſiue multitudine populorum, ſiue nominis etymologia, ſiue patria Danielis, ſiue imperij Babylonici ſede, ſiue ditionis ampli-

amplitudine monarchiam definiamus,profectò Danielis oraculum de principe Turcarum interpretari æquius erit. Quanquam ſunt adhuc ac fuerunt non quatuor modò, ſed propè infinita imperia Babylonico maiora. omittunt enim imperium Chaldæorũ,qui primi Babylonis fundamenta iecerunt,omittũt imperiumMedorũ, qui Aſſyrios depulerũt, & certè Nabuchodonoſor genere Medus fuit, non Aſſyrius. obliuiſcuntur quoque imperij Parthorũ,qui Græcos deturbarunt,& Romanorum potentiam ſæpe fregerunt,captiuos Imperatores ſæpe abduxerunt,ſæpius eorum prouincias inuaſerunt,prætermittunt Arabes, qui Babylonicum imperiũ occuparunt,& magnam Aſiæ,Africæ & Europæ partẽ armis domuerunt,quod ſi Chaldæos,Medos,Aſſyrios,Parthos eadem imperij appellatione cõplectuntur,cur non Perſas quoque illis finitimos adiungũt:præſertim cùm Medi longè fuerint remotiores,Parthi verò remotiſſimi à Babylone, quam tamen occuparunt.nã ſi mutatio principũ à Medis ad Perſas imperij varietatem affert,id eſt vnius Cyri dominatus genere ac moribus cum Medis coniunctiſſimi, cur non idem de Chaldæis,Parthis,Medis,Arabibus iudicãdum erit?qua igitur ratione Cyrus Perſa nouam monarchiam conſtituit,eadem illi monarchias quoque efficient:&Traianus Hiſpanus monarchiam Hiſpanicam.Caracalla,Carus,Carinus,Antoninus natione Galli,monarchiam Gallicam.idem iudicium erit de Alexandro & Heliogabalo Syriis:de Philippo Arabe: déque Totila,Vitige,Theodato,Alarico,Gothis,qui nõ tantum prouincias, ſed etiam ipſius imperij Romani caput inuaſerunt,Italiam oppreſſerunt,Vrbem denique ferro ac flamma vaſtarunt, poſtremò vi & armis Italiam annos LXX. tenuerunt,cum Alexander Magnus,quiPerſarum opes fregit, vix annos duodecim imperarit, ſed quaſi fulgur coruſcans in varias partes diſiluit:ita ſuum imperiũ ad principes quatuor delatum paulò pòſt euanuit. Illud verò ineptius viſum eſt,quod Carolum Magnum (qui quam Monarchiam vocant primus occupauit) natione Gallum, in Gallia natum,lingua quoque,moribus & inſtitutis Gallorũ vnà cũm ſuis maioribus, educatum. modò Germanum, modò Alemanũ vocant,tametſi enim à Francis veterũ Gallorum colonis originem plerique traxiſſe putent, non tamen negant quin Gallorum armis ac legionibus Germaniam, Italiam & magnam Hiſpaniæ partẽ cum imperio Gallorũ cõiunxerit,

ac primogenitis Galliam,velut imperij ſedem,alias aliis regiones ab hoc imperio auulſas dederit, quouſque Henricus Auceps natione Germanus,Regem ſe ferens, Germaniā huius imperii partem occupauit.multò verius igitur ac iuſtius Gallica monarchia dici debet, quæ prius virtute Gallorum parta eſt,quàm Germani monarchiæ verbum audiſſent. Quis autem negare poteſt quin Britanni ſuam quoque monarchiā multò veriùs quā Germani ſub Conſtantino Magno ſtabilierint: cū. n.fuerit natione Britannus (tametſi Romano patre ſatus)genere nothus,contráq. Senatus & populi Romani voſūtatē ab vltimis oris in Italiam venit. Romanos imperatores armis fregit,religiones ac inſtituta maiorū aboleuit, Chriſti nomē colendū propoſuit,imperij ſedem Byzantium tranſtulit, Romanis omnē dignitatem ademit,denique Vrbē ipſam de ſuo nomine appellauit.quod ſi Perſarum monarchiam facit origo Cyri ſanguine patriáque Aſſyriis finitimi, cur monarchiam non efficiet hoc tam nouum,támque inſolens Cōſtantini imperium,quod generis locorum,legum ac religionum tantam conuerſionem attulit? Sed mirum cur Arabum monarchiā omittunt.qui vniuerſam penè Africam, Aſiæ quoque magnā partem nō tantum armis ac legibus,ſed etiā religionib.ac lingua vti coegerunt:Perſarúmq. copias fregerūt, & in tantam ſeruitutem redegerunt, vt eos à literis & diſciplinis omnibus omnino prohiberent. Mirum quoque videri debet,cur Tartarorum imperij penitus obliuiſcantur, cum reliquis omnibus æquari poſſit. an, quia longè abeſt à Babylone? at longiùs abſunt Germani, qui imperij Babylonici nullam partem habent: Tartari verò Bactriam & Sogdianam vaſtarunt, latiſſimas eius imperij prouincias occuparunt,ipſámque Babylonem duce Alao funditùs euerterunt , vt ſcribit Paulus Venetus. ac mihi diutiùs cogitanti quid Propheta innuere vellet, nihil commodius occurrit, quàm interpretari de Babylóne,quæ in poteſtatem Medorum,Perſarum,Græcorū & Parthorū peruenit,quæq; ſæpius vaſtata eſt. ac tandem aliquando deleta. neque enim ea quæ vulgò Baldac appellatur, eadem eſt cū antiqua Babylone.ſed potius Suſa vetus,vt Paulus Venetus interpretatur.quod ſi ita eſt,non irritum fuit oraculum de Babylonis ſtatu,conuerſione,exitu,præſertim cum Danielis & omnium Prophetarum voces in Chriſtum ac eius tempora velut in ſcopum dirigantur. argumento eſt petra illa (quæ
quidem

quidem Chriſtum ſignificari diſertè Paulus innuit his verbis: Petra autem erat Chriſtus) de vertice montis exciſa, quæ ſtatuam confregit. cùm verò interpres ipſe Daniel ſui oraculi plures belluas, plura quoque belluarũ cornua interpretatur, quid vetat quo minus ad Alexandri Magni ſucceſſores, & ea quæ illic floruerunt, imperia referantur? nihil tamen in rebus tam abditis, & obſcuris affirmare auſim illud tantùm: verba Danielis ad id quod volunt interpretes accommodari nullo modo poſſe. Ioſippus Hebræus, optimus Danielis interpres ſcribit, Medos Perſas & Græcos à Daniele ad imperiũ Babylonis vocari de Romanis, à quibus ipſe nomen Flauiæ gẽtis ciuitatem & ſtatuam adeptus erat. nihil à Daniele ſcriptum reliquit. ſed hinc error manauit, quod Danielis ſacras ſortes ad ſuam quiſque opinionem, non ad hiſtoriȩ fidem retulit. hinc putarũt quinque duntaxat reges Perſarum eſſe oportere, quod Daniel quinque dũtaxat futuros eſſe diceret: at omnium ſcriptorum conſentiens auctoritas octo poſuit: nónulli decem propter ſeditiones ac ciuilia bella. Conſimili errore ex eadem ſtatua Danielis (cuius caput aureum, thorax argenteus, crura ænea, tibiæ ferreæ, pedes fictiles, malè cum ferro coagmenti fuiſſe feruntur) quatuor, aut etiã plures ætates ſtatuunt: fuiſſe quondam aurea ſecula, poſt argentea, deinde ænea, tum ferrea, tãdem lutea ſucceſſiſſe, ſed minuenda hȩc opinio eſt: nam ſi quis hiſtoricorum, non poetarum excutiat intelligentiam, profectò iudicabit parem eſſe in rebus humanis, atque in omnium rerum natura cõuerſionem: nec aliquid ſub ſole, vt ait ille ſapientiæ magiſter, nouũ eſſe. nam ætas illa quam auream vocant, ſi ad noſtram cõferatur, ferrea videri poſſit. quis enim dubitat, quin eluuium terrarum diuinitùs contigerit propter hominum ſcelera, quæ tot ac tanta fuerunt, vt Deum ipſum pœnituerit hominis creati? videamus igitur illa tempora quæ diluuium conſecuta ſunt. quæque aurea vocantur, non ſolùm à Poetis, ſed etiam ab ipſo Catone in libris Originum: quibus temporibus Cameſen & Saturnum floruiſſe tradit. at nemini dubiũ eſt quin Cameſes, ab Hebræis Nohæ filius: Saturnus verò Nimerodus omnium conſenſu vocetur: huius verò filius Iupiter Belus, auream ætatem valere iuſſit. ex quo planum eſt aureum illud tempus breue momentum videri, ſi annorum ſex milliũ ratio habeatur. nã Cato Poetarũ fabulas ſecutus, annis ducentis & quinquaginta definijt. quȩ autem innocentia

ſacris crudeliſſimè mactari? at vſitatū illud fuit apud omnes penè populos. quid crudelius quam innocētiſſimos quoſq; ſeruitutis ſpecie, in ſpectaculis publicis à belluis lacerari, aut mutuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari? nihil tamen vſitatius apud Romanos, qui in ſumma iuſtitiæ opinione floruerunt, vt diuina quadam vltione hominum quinquaginta millia Fidenis in munere gladiatorio, vnius theatri caſu obruta ſint. ac certè noſtri homines multo ſapientius quàm Romani (quod bona illorum venia dictum ſit) cædes hominum inter ipſos, & ferarum cruenta ſpectacula de Chriſtiana Republica ſuſtulerunt, ac fructuoſum & vtile de omnibus diſciplinis diſputandi genus ſtabilierūt. quāto melius eſt igitur ad bonas artes & verum decus, quàm ad palęſtram informari, nec propterea tamen honeſtas corporum exercitationes omiſimus, nec militarem neglexim9 diſciplinam. habent etiam noſtra monumēta, vt alios omittam, ſuos Catones, Fabricios, Camillos, Alexandros: neque illis de meliore luto finxit præcordia Titan, quàm nobis ipſis. vbi enim militaris gloria maior in Alexandro, quàm in Carolo Magno? ille quidem magnus, ſed tamen aduerſus molles Aſiaticos, vt Cæſar de Pompeio noſtrorum hominum vim expertus dicere ſolebat, hic noſter ferociſſimas Europæ nationes perdomuit. vbi par extitit pietas in Antonino atque in Ludouico Pio? quis autem ex omni principum vetuſtate D. Ludouico regi opponi poteſt? vt enim leges ab eo latas. quibus ſtat hoc imperium, omittam, nullius profectò tanta Principis aduerſus Deum religio, fides in patriam, amor erga ſubditos, iuſtitia in omnes fuiſſe memoratur. Neque ſolum virtutes in noſtris hominib. ſed etiam diſciplinæ pares, atque in veteribus extiterūt. eſt. n. literarum ſua quoque viciſſitudo, vt primum quibuſdam in locis ingenioſorū hominum experientia & labore artes oriantur, inde incrementa ſuſcipiant, pòſt aliquātum in ſtatu vigeant, tandē ſua vetuſtate langueant, denique ſenſim emoriātur, & obliuione diuturna ſpelīantur, vel bellorum diuturna calamitate, vel, quod nimia copia (malum his temporibus valde metuendum) ſatietatē leuiſſimo cuique afferre ſoleat: vel quod iuſtas Deus pœnas expetit ab ijs qui ſcientias ſalutares, in hominum perniciem conuertunt. Nam cum diſciplinæ apud Græcos ſenſim adoleuiſſent, vt ad ſummum perueniſſe crederentur, tanta mutatio poſtea ſecuta eſt, vt ne ipſa quidem

Græcia

Græcia vbi nunc eſt vnquam extitiſſe videatur. quid Latini? apud quos tanta fuit ingeniorum vbertas, vt iiſdem penè temporibus bellica laude, ac diſciplinarum omnium præſtantia populos omnes ſuperarent? attamen conſimili caſu in priſtinam barbariem tum relabi cœperunt, cum influentes in Italiam Scytharum copiæ, bibliothecas refertiſſimas, & omnia vetuſtatis monumenta vbique ferè incenderunt. quod immane factum tantas in omnibus diſciplinis ruinas edidit, vt proſtratæ mille circiter annos ſine vllo pretio iacuerint, ac iam interituræ viderentur, niſi Menſor Africæ & Hiſpaniæ princeps, Arabum ingenia magnis propoſitis præmijs ad literarum inſtaurationē excitauiſſet. omitto quam multos philoſophos, geometras, aſtrologos pepererit Ægyptus, India, Æthiopia, quam multi apud Chaldæos nobiles Mathematici antè fuerint, quam vllæ eſſent in Græcia literæ: ad noſtra tempora relabor, quibus multo poſt quam literæ toto penè terrarum orbe conquierant, tantus ſubito ſcię̄tiarum omnium ſplendor affulſit, tanta fertilitas extitit ingeniorum, vt nullis vnquā ętatibus maior, at ne Gothis quidem ipſis lectiſſima nuper ingenia defuerunt. Teſtis eſt Olaus Magnus, teſtis Holſterus, teſtes alij plerique: quaſi decreuiſſet natura ſcientiarum vulnera nunc ab ijs ipſis, à quibus olim erant illata, ſanari. cum enim ſuperiori adhuc ętate morem maiorum retinerent, ac literatos homines voce præconis de Senatu exire iuberent (ſic enim in illorum hiſtoria teſtatum habemus) nunc vndique literas accire conſueuerunt. hæc illa eſt rerum omnium tam certa conuerſio, vt dubitare nemo debeat, quin idem in hominum ingenijs quod in agris eueniat, qui maiori vbertate gratiam quietis referre ſolēt. At veteres illi, dicet aliquis, artium inuentores fuere: illis gloria debetur. profectò permultas inuenere: atque in primis rerum cæleſtium vim: ratos orbium curſus, non tamen omnes: ſtellarum inerrantium, & earum quæ vagæ dicūtur, mirabiles traiectiones: tum naturæ obſcuritatem diligenter notarunt, & accuratè multa explicarunt: pleraque tamen ex ijs imperfecta reliquerunt, quæ noſtris conſummata poſteris traduntur. ac nemini dubium eſſe poteſt in eā rem penitus intuenti, quin inuenta noſtrorū cum maiorum inuentis conferri, pleraque debeāt anteferri. cum enim magnete nihil ſit admirabilius in tota rerum natura, vſum tamen eius planè diuinum antiqui ignorarūt: & cum illi ſeſe

alueo mediterraneo continerent, noſtri quotãnis terrarum orbem crebris nauigationibus obeunt, & in alium orbem, vt ita dicam, colonias deducunt, iam vt intimos Indiæ receſſus apertos habeamus: ex quo nõ modò mercatura (quæ antea ſordida vel non ſatis erat cognita) abundans & quæſtuoſa euaſit, verùm etiam omnes homines ſecum ipſi, & cum Republica mundana, velut in vna eadémque ciuitate mirabiliter conſpirant. quantum verò incrementi acceperit vna de pulcerrimis artibus Geographia, ex eo intelligitur, quod quæ de India fabuloſa pleriſque videbantur (nam Lactantius & Auguſtinus inſanire aiunt, qui antichthonas eſſe opinantur) comperta nobis ſint: tum etiam motus inerrantiũ ſiderum, ac magni orbis trepidatio. quid autem admirabilius eſt illa formarum à materia (vt ſic dicam) abſtractione & ἀφαιρέσει: hinc occulta naturæ arcana recluduntur: hinc ſalutares medicinæ indies eruuntur: omitto longitudinis cæleſtis inueſtigandæ modum ex horis æqualibus, quæ ex veteribus ex eclipſeos norma ſine magno errore iudicari non poterat, omitto catapulta veterum & antiqua belli tormenta, quæ ſi cum noſtris conferantur, ſanè puerilia quædam ludicra videri poſſint: omitto denique artes infinitas, tum fabriles, tum lanificias, quibus hominum vita mirabilem in modum adiuuatur. vna typographia cum omnibus omnium veterũ inuentis certare facilè poteſt. Itaque non minus peccant qui à veteribus aiunt omnia comprehenſa, quàm qui illos de veteri multarum artium poſſeſſione deturbant. habet natura ſcientiarum theſauros innumerabiles, qui nullis ætatibus exhauriri poſſunt. Quæ cùm ita ſint, & cum æterna quadam lege naturæ, conuerſio rerum omnium veluti in orbẽ redire videatur, vt æquè vitia virtutibus, ignoratio ſcientiæ, turpe honeſto conſequens ſit, atque tenebræ luci, falluntur qui genus hominum ſemper deterius ſe ipſo euadere putant, & cum in eo ſint errore ſenes, credibile eſt hoc illis cõtingere, quod florem ætatis, quæ per ſe ipſam lætitiam ac iucunditatem ſpirat, amiſſum meminerunt: cúmque ſe ab omni voluptatum genere deſeri vident, ac pro deliciis acerbiſſimos dolores, pro ſenſibus integerrimis membrorum omnium imbecillitatem ſentiunt, fit vt triſtiſſimis obruantur cogitationibus, & falſa rerum imagine decepti, fidem & amicitiam hominum inter homines interiiſſe putent: ac velut ex longinqua nauigatione profecti aurea ſecula, aureã æta-

ætatem adoleſcentibus narrent:ſed perinde illis accidit, vt iis, qui cùm à portu euehuntur in altum domos vrbéſque à ſe diſcedere exiſtimant: ſic illi oblectationem, humanitatem, iuſtitiam in cælum euolare, ac terras deſerere opinantur.

De temporis vniuerſi ratione. CAP. VIII.

QVI ſine ratione temporum hiſtorias intelligere ſe poſſe putant, perinde falluntur, vt ſi labyrinthi errores euadere ſine duce velint. hi enim vagantur huc illuc, nec vllum erroris exitum reperire poſſunt: illi verò inter hiſtoriarum innumerabiles anfractus æquè incerti feruntur, nec intelligunt vnde cœperint, quóve recurrant, an temporum doctrina, omnium dux hiſtoriarum: velut Ariadne cæca regens filo veſtigia, non modò nos errare non ſinit, ſed etiam efficit vt aberrantes hiſtoricos in rectam viam ſæpè deducamus. itaque videmus lectiſſimos quoſque ſcriptores temporis tam magnam habere rationem, vt non ſolũ annos, ſed etiam anni ſingulas partes cõplectantur: alij ne menſes quidem ipſos ac dies, dierúmque momenta, quibus quicque geſtũ eſt, omittant: quod intelligũt ſine temporum ratione vix vllos ab hiſtoria decerpi fructus. cùm igitur hiſtoriarũ potiſſima pars in temporũ diſciplina poſita ſit, temporis vniuerſi rationem huic methodo quam tractamus neceſſariam eſſe exiſtimaui: tum propter ſummã eius vtilitatem, tum etiam propter eam quæ inter hiſtoricos verſatur, de temporum antiquitate ac ſerie diſcrepantiam: vt huic quoque diſputationi lucis aliquid afferrem. Prius igitur temporis originem, ſine qua inanis hæc diſputatio futura ſit, non tam auctoritate, quæ nihil valet apud eos qui ratione duci volunt, quàm neceſſariis argumentis doceamus. quanquam ſi ex Hebræorum ſacris fontibus ac diuinæ legis oraculis teſtatum habemus, mundum hunc originis ſuæ principiũ habuiſſe, amplius quærere, ſcelus, dubitare, nefas eſſe videtur. ac tãti eſt apud me Moſis vnius auctoritas, vt omnib. omniũ philoſophorum ſcriptis ac ſententiis longè anteponam. is enim capitali pœnæ ſubiecit eos qui Sabbathum violarẽt, ea potiſſimum, de cauſſa, quod mundi creationem Sabbathi

violatione in dubium reuocare viderentur, vt Rabi Moſes Ægyptius ſcribit. ſed quoniam improbi eius auctoritate ſe vinci non patiuntur, & oracula vicina temere calumniantur; neceſſe eſt eorum argumenta conſimilibus argumentis refellere ac debilitare. nam ſi philoſophorum ponderibus, ac rationum momẽtis planè intelligatur, mundum nec ſempiternum, & à Deo immortali certo tempore cõditum fuiſſe, maiore fiducia ſacras hiſtorias amplectemur: deinde mũdi conditio, quæ tam præclaræ originis opinione nitetur, augebit in nobis ſingularem Dei admirationem & amorem. Hæc igitur doctrina non modò Hebræorum eſt, ſed etiam Chaldæorum, Pythagoreorum, Stoicorum, Academicorum, Arabum denique multorum grauiſſimis comprobata & cõfirmata ſententijs, quinetiam Epicurus ipſe, vt eſt apud Plutarchum, in eadem fuit opinione. inter Latinos verò, quamuis admodum pauci philoſophiam ſerio tractarint, M. Varro, qui omnium Latinorum & Græcorum doctiſſimus eſt à Tullio appellatus, idem iudicauit in libro, quem de Interitu mundi ſcripſiſſe fertur: atque hæc omnium in eadem diſciplina conſentiens auctoritas, etiam apud philoſophos nõ parui debet eſſe ponderis ac momenti. cum igitur primus omnium Ariſtoteles, tum à maioribus, tum à magiſtro Platone diſſentiens, mundum æternum ſtatuere auſus ſit, aduerſus eum omnis hæc ſuſcepta diſputatio eſt: cuius quidem rationes Galenus vno verbo refutans, veri quidem ſimiles, nõ tamen neceſſarias videri ſcribit, quinetiam Ariſtoteles in libris de Cælo, rationes, ait, aliorum cum ſuis cõparatas rẽ efficere certiorẽ, cum nulli ſint aditus demonſtrationis adipiſcendæ. quæ verba ſunt non phyſicorum aut geometrarum, ſed de re propoſita dubitantium dialecticorum: vt Rabi Moſes Ægyptius, is qui dubiorum interpres vſurpatur, argutè animaduertit. demonſtrationes enim neminem dubitare patiuntur, ſed ſua luce tam perſpicuæ ſunt, vt velut adhibita quæſtione ab inuitis extorqueant aſſenſionem. quare ſi Epicurus & Galenus minimè religioſi homines, negant Ariſtotelis argumenta vim vllam habere: Origenes, Abenſena. omnium denique theologorum ac philoſophorum familiæ contrariis argumentis ea refellunt: ſatis intelligitur probabilia tantum & incerta non neceſſaria eſſe. ſed ad Platonem venio, qui Deum poſt operis tãti molitionem ad res genitas orationem cõuertere fingit: quas ob id interituras affirmat,

quod

quod ortum haberent, ſua tamen voluntate fore perpetuas. hîc Ariſtoteles verba Platonis excipiens, Si mundus, inquit, non eſt interiturus, igitur ne ortum quidem habet: propterea quod quæ ortum habuerunt, aliquando ſunt caſura, quæque intereunt orta fuiſſe neceſſe eſt, quæ à Platone didicerat in Phædro ac Timæo: vbi propterea mentes originem habuiſſe negauit, quemadmodum ſcribit Auguſtinus lib. 10. de Ciuit. Dei, ne aliquando interituræ eſſent: mūdi verò ſtatum eundem ſemper fore iuſſu diuino. vter igitur in Philoſophia grauius labitur: alter qui præpotenti Deo liberam de rebus ſuis ſtatuendi facultatem relinquit: alter, qui quem vniuerſi moderatorem eſſe confitetur, & quidem cauſſam efficientem, ei omnem adimit operis mutandi poteſtatem, vt ſi mundum quatere velit non poſſit? hoc Ariſtoteles argumento, temerè dicā an impiè, de mundi æternitate ſtatuens, non modò philoſophiæ naturalis decreta, verumetiam diuinę maieſtatis vim penitus eneruare ac debilitare conatur. at in omni diſputatione quæ præſertim de rebus tam arduis & à ſenſu remotis ſuſcipitur, prouidēdum eſt, vt ne quid omnino aduerſus Dei maieſtatem cōtumelioſè dicatur: quod Ariſtoteles prætermiſit. cum enim rationum ponderibus vndique premeretur, neceſſéque haberet confiteri, mūdum originis initium habuiſſe, ſi Deo plenam tribueret ſtatuendi voluntatem: neceſſitate mundum, non voluntate regi affirmauit. huc enim omnia reuoluuntur argumenta. idem tamen contra Stoicos diſputans, qui fatalem in rebus omnibus neceſſitatem poſuerunt, multis argumentis docuit neceſſitate quædam, alia voluntate, multa fortuitò, plurima caſu fieri: fortunam etiam & caſus trifariam diuiſit. in rebus neceſſariis, diuinas actiones ac naturam collocauit, ex quo intelligitur ea quæ diſputaret, in libris De cælo quod fatalem ſaperent neceſſitatem, in libris de Interpretatione ſic temperaſſe vt homini quidem arbitrium daret omni neceſſitate ſolutum, Deum verò ac naturam neceſſitate obligaret. quid autem magis impium, magis arrogans, magis denique furioſum, quàm ſibi liberam tribuere voluntatem, Deo adimere velle, conſequēs eſt enim, vt neq; Deus Solis curſum ſiſtere: nec cæleſtium ſiderum vim prohibere, nec quicquam in vniuerſa natura conuertere, at ne hominis quidem impetus ac voluntates quò velit, impellere poſſit. quæ cùm abſurda ſint, & impietatis plena, ſequitur vt illam de mundo

tollamus neceſſitatem, qua ſublata, relinquitur Deum nulla vi obligari, ſed pura voluntate omnia gubernare. at cùm Ariſtotelem ſui ipſius puderet, hoc eſt homini concedere, Deo eripere volũtatem, verbo quidem voluntatem tribuit, re vera tamen neceſſitate coactum: id quod Moſes Ægyptius animaduertit: permittit enim voluntatem, ſed ea lege vt mutari non poſſit: & vt Iupiter in fabulis Adraſtiæ legibus teneatur: cùm tamen in libris De moribus eam eſſe docuerit voluntatis vim & naturam, vt niſi mutari poſſit, voluntatis nomen amittat. itaque cùm multa variè contingere in naturam perſpiceret: modò in hanc, modò in illam partẽ, eò delapſus eſt, vt fortunã & caſum ex opinione plebis ſtatuere mallet, quàm aſcribere Deo volũtatem aliud alio modo agendi, quid autem indignius eſt philoſopho quàm putare ſine cauſſa quicquam fieri, hoc eſt fortunæ & caſibus quicquam permittere? illa ſunt ex quibus ſe expedire nullo modo Peripatetici potuerũt: itaque à Plutarcho in libro de fortuna. tum etiam à Lactantio efficaciſſimis argumentis refelluntur. videamus cætera cuiuſmodi ſint, aut certè præcipua: infinitum eſſet omnia perſequi. poſuerũt enim ex nihilo gigni, tanquam totius diſputationis fundamentũ, quod omnium errorum præbuit occaſionem: ſed illis aqua hæret, cùm hoc probandum relinquitur. tum illi ſubiraſcuntur, quod ſua principia negari fas eſſe non putent: ſed quæ tandem iſta principia ſunt, quæ conſequentibus obſcuriora videntur? nullus vnquam geometriæ poſtulata negauit, quod ſua luce perſpicua ſunt, at hæc ſi perſpicua viderentur, cur tot philoſophorum ſcholæ tam conſtanter ea negarent? cur Philoponus falſum eſſe perſpicuè demonſtraret? quid autem ineptius quàm illud ponere, quod quidem ſi verbo negatum fuerit, vlterius progredi non poſſint? ſed tamen præclarum illud principium refellamus ſi placet, id quod à noſtris omiſſum eſſe miror, qui tantopere in hac diſputatione ſe exercuerũt. nam Phil. Melanchthon, ac Theologi diſtinctionem adhibent, atque id verum eſſe aiunt in natura ordinata, ſed illud eſt τὸ ἐξ ἀρχῆς, vt aiunt Dialectici, quæ enim natura fingi poteſt incondita? hæc enim aut integra partibúſque omnibus coagmentata, materia ſcilicet ac forma, aut nuſquam exiſtet. certioribus igitur argumentis vtamur. Id autem à formarum præſtantia facilè intelligemus: eſt enim forma generoſa, & vt Ariſtot. ſcribit, diuinum quiddam habens

bens eſſentia, ipſiúſque naturæ præcipua pars: quod eius beneficio res omnes exiſtant: hæc autem non à materia ducitur, vt planum faciam: nec à ſe ipſa, cùm formæ auulſæ à materia penitus intereant, nec per ſe exiſtere poſſint: vt Ariſtot. in Metaph. tradit: nec Dei particula ſit cũ de pura ſempiternáque mente corpus nõ oriatur. quod Maurus quidam ſapiẽs innuit, cùm diceret, Deum cæleſtes orbes de luce veſtimenti ſui condidiſſe. conſequens eſt igitur ex nihilo in materia ingenerari. itaque Ariſtot. lib. 2. De natura, formam naturalem ipſius naturæ finem, & efficientem, & formãm eſſe ſcribit: Deum verò naturæ principiis ſeiunxit & inanem priuationem, quæ nec eſſentia ſit nec verum accidens, inter principia mediam collocauit. ſed cùm formæ ſingulares perpetuo quodam fluxu oriantur & occidant, vt lib. 1. De natura c. 9. fatetur: poſterioribus Peripateticis magnam dubitationem attulit, vndenam oriantur. ad extremum de materiæ ſinu ac poteſtate duci voluerunt: quod nunquam Ariſtoteli venit in mentem: ex eo enim ſequitur materiam primam non poteſtate, ſed ipſo actu formas habere ſibi cõcretas ac temerè informem, aut formam ἄϋλον appellari: tum etiam id quod informe eſt, ſeipſum informare: formas item materię temperatione conſtare, augeri denique ac intendi, quæ falſa eſſe docet Ariſtoteles libro 8. τῶν μετὰ τὰ φυσ. tum etiam lib. 1. c. 3. De Anima: denique formam non eſſe principium, ſed ab ipſa materia ſui ortus initium habere: nec principium ſimplex, ſed concretum & compoſitum eſſe: poſtremò materiam dare ipſis rebus exiſtentiam, id eſt, τὸ εἶν, quę ſi probabilia non ſunt ex Ariſtotelis ipſius doctrina, ne illa quidem vnde hęc manant, probanda ſunt, ſcilicet de materię gremio formas educi. quare extrinſecus aduenire ſtatuendum eſt, id quod negauit Ariſtoteles libr. 2. cap. 3. De animalium ortu, pręterquam de hominis forma, quam ipſe θύραθεν ἐπεισιέναι confitetur: illud igitur ab eo extorquebimus, formam hominis ex nihilo in materia ingenerari: atque idem in formis omnibus iudicandum relinquetur: cùm re vera nullam habeat materia vim formatricem. ac profectò tam ineptum eſt exiſtimare de materię gremio formas educi, quàm de ſtipite Mercurij figuram, cùm ab artificis mente, opera, idea proficiſcatur. igitur falſum eſt illud quod poſuerunt, de nihilo nihil deriuari: eóque diſputationis concuſſo fundamento, cętera ruinam minantur,

ſic enim Philoponus aduerſus Ariſtotelem diſputat: ſi non videtur abſurdũ è priuatione pura manare formas, cur abſurdum videatur de priuatione quoque materiam primam fluxiſſe? At Theophraſtus ipſe cum videret plantas non modò in terra, ſed etiam in ſaxis ſine ſemine naſci, nihil aliud afferre potuit lib. 1. cap. 5. de cauſſis ſtirpium, quàm cæli vim ac proprietatem: videamus cętera. Simile eſt illud, quod nihil in cælo ſibi cõtrarium eſſe aiunt: ac proinde nihil ab interitu metuendum, nec ſperandum ab ortu. vndénam igitur elementorum inter ſe diſcrepantium contrariæ vires: hæc enim ſuperiorum vi & agitatione influere, & ab illis cauſſis contrarias affectiones cieri fatentur. at cũ vnius & ſimplicis cauſſæ ſit effectus, contrariũ contrarij: diſcrepantes in cælo cauſſas ineſſe confitendũ erit, non effectione tantum, vt magno errore putant, ſed habitu naturæ, id eſt, vt ipſi loquuntur, formaliter. Quod etiam motum orbis æternum ex eo colligunt, quod tempus ſine motu cõſiſtere nõ poſſit: æquè veteratorium eſt ac ſophiſticum, vt ſi quis dicat ante horologium horas nõ extitiſſe, aut eo ſublato nullas fore. itaque Plotinus lib. 8. Picus Mirandula lib. 6. de vanitate gentium, quæſtionem Ariſtotelis lib. 4. De natura iampridem irriſerunt, vtrum ſcilicet animo numerante ſublato, tempus eſſe deſinat. Baſilius verò, Ambroſius, Auguſtinus ac Moſes Ægyptius, vt inanes illa argutias effugerent, tempus ab æternitate penitus ſeiunxerunt. Vnũ tamen eſt ab Ariſtotelis interpretibus inuectum argumentũ, quod Moſem valdè conturbauit. Mundi, aiunt, exiſtẽtia fuit aut neceſſaria, aut poſſibilis, aut impoſſibilis. ſi impoſſibilis, nũquam mundus extitiſſet: ſi neceſſaria, ſemper extitit: ſi poſſibilis, antequã exiſteret, poteſtas exiſtendi, vel, vt eorum verbis vtar, poſſibilitas illa fuit in aliquo ente: igitur erat aliquid quod de potẽtia in actum exiret. at ego totum illud concedam, & illam, quam quærunt poſſibilitatem, in ente collocabo, id eſt, in cauſſa effectrice ſempiterna: nec video quid cõtra dici poſſit. quod ſi poteſtatem in ſubiecta quoque materia eſſe oportere putant, magis captioſum erit quàm neceſſariũ argumentum: perinde vt illud, Si primus opifex à priuatione pura peruenit ad actum, fuit aliquid quod illum ad agendũ eliceret atque incitaret. ego à ſeipſo incitatum aio, velut architectum qui nec materiam, nec aream habet ad ædificandũ, à ſeipſo tamẽ excitari ad ædificandi cogitationem: ſed multo magis

magis rationi repugnat ac veritati, neceſſariò mundum extitiſſe: quia velit nolit opifex, obligatur fati neceſſitate. Hæc præcipua ſunt Peripateticorum & Abenreis argumenta. Tria ſunt Proculi qui à magiſtro Platone diſcedens, mundũ æternum eſſe putauit, idque Platonem voluiſſe ſcripſit. tum etiam Simplicius, Plotinus, Marinus, Syrianus, Apuleius, Iãblichus: atque inter iuniores Beſſario Cardinalis, & Foxius: qui, vt Ariſtoteli cum Platone conueniret, mundi ortum in eius ſalute tuenda, quæ Deo ſemper curæ eſt, poſuerunt: alij Platonem ex hypotheſi locutum arbitrantur, quos Plutarchus & Philo refutant: Proculum verò Philoponus libris 18. ſed tota illa diſputatio his tribus argumentis eſt, vt opinor, comprehenſa, Deus, inquit Proculus, mundum ſempiternum efficere potuit, voluit igitur. ſi luit, confecta res eſt, voluiſſe planum fit ex eo, quod maleuoli eſt nolle bene agere cum poſſis, & eius qui bonis alterius inuideat, malis gratuletur, hoc in Deum cadere non poteſt: ergo nec illud. iam verò ab otio ad negotium, ab eo quod nolis, ad voluntatem ferri, mutationem habet ac varietatem, à natura diuina, quæ ſimplex eſt ac ſemper ſui ſimilis, valde alienam, id autem cõſequẽs erit, ſi demus innumerabilibus ſeculis ignauiter quieuiſſe Deum, ac nuper de mundi conditione cogitaſſe. Poſtremò ſi mundus interitum non ſentit, nec ortum habuiſſe cõſtat: verum illud, hoc igitur. nam omnis interitus, inquit, ab externa vi aut interiore pendet: nulla vis interior afferri poteſt: extra nihil eſt metuendum igitur nullo temporis decurſu interibit. cætera Proculi argumenta facilè à ſeipſis refutantur. Primum illud falſum eſt, vt bona quæcunque Deus efficere poſſit, ea quoque velit. poteſt enim omnes homines ad virtutis actionem ita dirigere, vt ſi velint, labi non poſſint: quo ſanè bono, nullum Proculo maius, aut magis optandum videatur. quinetiam potuit mundum hunc ita coagmẽtare, vt nec in mentibus vllis, nec in materia aut forma peccati labes, aut malorum ſemen vllum ineſſet, noluit tamen igitur ſi nõ propterea Deum immortalem vllius ſceleris incuſat Proculus, quod ea mala quæ prohibere poſſit, nolit: multò minus ſi mundum cum potuit, non ab æterno creauit. Alterum magis vrget quod ab otio ad negotium ferri, mutationem habet, id eſt, vt ipſe loquitur ἀλλοίωσιν, quæ ab illa ſempiterna mente longiſſimè abeſt, ſed illud falſum, quod ab otio ad negotium, à quiete ad laborem Deus fera-

tur, cùm mundum condere cœpit, & quidem labitur Proculus in naturæ principiis, cùm Deo tribuit quieté, quæ aliud nihil eſt quàm priuatio motus. Igitur ſi Deus moueri non poteſt, nec quieſcere quoque. eſt enim Ariſtotelis demõſtratione lib 6. De natura, non tantùm immobilis in orbium cõuerſione, ſed etiam immutabilis, in tuenda mundi ſalute: nõ alius igitur quàm ante mundi conditionem, perſuaſum autem habuit Ariſtoteles, dominum eſſe omnium rerum ac moderatorem Deum, huiuſque mundi cauſſam non modò effectricem, ſed etiam conſeruatricem: neque ſolùm immobilem, verùm etiam omni ſolicitudine ac labore vacuum, ſua potentia & virtute gaudere. idem quoque ſcribit non mutari ſapientem cùm ſapit, aut architectum cùm ædificat, quanto minus in Deum mutatio cadet, cũ in mũdi procuratione verſatur? itaque nõ minus ineptè quàm impiè quidam minuti theologi Deum ſordidiſſimis quibuſq; occupationibus implicari putant: quod ſanè præbuit occaſionem Epicuro vt diceret ſe baiulum eſſe malle quàm Deum. vt enim Chriſtus in perſpecta ſummi patris erga ſe beneuolentia totus acquieuit, ita XII. legiones angelorum, ſi velit præſidio ſibi futuras dixit. ex quo innuere voluit, mundum hunc plenum eſſe animorum immortalium, quorum miniſterio veluti ſeruorum Deus vtatur. hæc autem argumenta Proculi conſimilia ſunt, his Epicureorum maledictis, Si mũdus originem habuit, aut caſurus eſt, quid anteaDeus egit, aut quid tandem facturus eſt? his ego impuris hominibus, qui à Deo rationem temporis anteacti repoſcunt, nihil aliud reponã, quàm quod Spiridio in concilio Niceno reſpondit ad eiuſmodi quæſtionem, æterna ſcilicet ſuppliciorum loca tam curioſis hominibus, ne nihil ageret condidiſſe, quæ ratio nõ ſolùm vrbana, ſed etiam ſalutaris viſa mihi eſt, ſi tamen philoſophorum omnium conſtans opinio eſt, ſummam hominis felicitatem in contemplatione poſitam, & ſapientem à Platone αὐτοδαίμονα vocati, ab Ariſtot. ſeipſo contentum, id eſt, αὐταρκῆ, propterea quod in deſertiſſima ſolitudine conſtitutus, beatus eſt tamen præclara illa mentis agitatione, qua res humanas infra ſe deſpicit, diuinas intuetur. quanto magis Deus ſeipſo contentus eſt ac ſui vnius comtemplatione felix? nihil autem ſeipſo maius ac melius contemplari poteſt. Itaque Ariſtoteles lib. 14. τῶν μετὰ τὰ φυσ. Deum eodem modo dixit αὐταρκέστατον, quo Hebræi שדי, id eſt, vt

Moſes

Moſes Ægyptius interpretatur, eum qui ſeipſo contentus eſt, quod quidem ſi Origenes attentius prouidiſſet, non arbitraretur Deum mũdos conſecutione innumerabiles condidiſſe, ſic enim ſcribit in libris περὶ ἀρχῶν, veritus opinor, ne vel Deus inertia langueret: vel quod Plato metuit, ne hominum genere penitus ſublato, ſacrificiis ac laudationibus careret, quanquam ſic arbitrari æquius eſt, quàm mundum vnà cum Deo ſempiternum extitiſſe, & quidem in illa opinione Hebræi plerique fuerunt, vt Moſes ſcribit, & noſtra ætate Leo Hebræus. Sed vtrique in maximis erroribus verſantur: alteri quod diuinam felicitatem, mundi exiſtentia, alteri quod eius gloriam hominum ſacrificiis ac rebus caducis metiuntur: nulli tamen pernicioſius, quàm qui Deum vlla mundi cogitatione violari, aut in eius procuratione ac ſalute defatigari putant. Repudiata igitur Proculi ac Peripateticorum opinione, relinquitur mundum originem habuiſſe: ex quo ſequitur eius occaſus, ſi Ariſtotelis doctrinæ aſſentiamur. Cùm enim triplex opinio ſit in diſputatione, quæ de mundo habetur: vna eorum qui nec initiũ habuiſſe, nec exitum putent habiturum alteri vtrũque affirmant: tertium genus extitit eorum qui feriẽdo medium originem habuiſſe dicerent nunquam tamen occaſurum, in qua ſententia fuerunt Panætius, Poſſidonius, Boethus, & Seneca inter Stoicos, Thomas Aquinas inter theologos, Philo inter Hebræos: tum etiam princeps Academię Plato, huius auctor opinionis. Philo Moſis & Salomonis ſententia ſuam tuetur: quibus tamen Ieſaias, Eſdras, ac Petrus apertè reclamant: vt ex eorum verbis de interitu mundi dubitare nemo poſſit, & in ea quoque ſententia fuit Epicurus, vt eſt apud Plutarchũ, eiúſque diſcipulus Lucretius his verſibus:

Vna dies dabit exitio, multóſque per annos
Suſtentata ruet moles & machina mundi.

Sed quoniã theologi Scripturæ ſacræ locos in varias ſententias diſtrahunt: ac Moſes Ægyptius, & Thomas Aquinas Philonis interpretationi contrariã afferũt, placet rationib. vti, quarum nulla mihi viſa certior eſt, quàm quæ ex Auicennæ dictis & Alexandri Aphrodiſæi colligi poteſt. hic enim propterea mũdum ſempiternum affirmat, quod à Deo moueatur: ſit autem infinitæ ac ſempiternæ mentis actio infinita. contra verò Auicenna primum orbem à Deo moueri negauit, quod quidem ſi verum eſt, vti eſt, occaſus mundi

neceſſariò conſequetur: quia finitæ mentis actio finita ſit oportet. ſi autem primi motoris actio finita eſt, mundus interibit, cuius ſalus ex Ariſtotelis ſententia pendet à motu: à quo rerum omnium origines deriuantur. quod autē primus orbis à Deo non moueatur, planū fit ex eo quod finito corpori, vt mundus eſt, infinitum motorem copulare ſit abſurdum: cum finiti ad infinitum nulla ſit ratio, vel cohærentia, vel habitudo. quid enim abſurdius eſt, quàm quod Ariſtoteles & Abenreis, Deum, quem actu infinitum appellant, eundem mundo, id eſt corpuſculo finito ſic coniugare, vt ab eo diuelli non poſſit? quid autem minus philoſopho dignum, quàm efficientem cauſſam, quæ ſit infinita, cum effectu finito ſic colligare, vt vno exiſtente alterum exiſtere ſit neceſſe? ſic enim Ariſtoteles philoſophatur de mundo ac Deo, vt de calore & igne, de ſole ac luce, quorum alterum alterius ſit efficiens cauſſa, ſed ei tamen ita cohæreat, vt auelli ne cogitatione quidem poſſit. at oportuit in eo genere mundum mentem eſſe, aut Deum corpoream habere naturam, ſi cauſſa eiuſmodi eſſet vt ab effectu minimè diuelleretur, ex quo ſequeretur illud, Deum Ariſtotelis, quem mundo veluti ſpongiam lapidi affigit, ac perpetuo motu fatigat, nō modò infinitum non eſſe, ſed planè mundo concretum & finitū, vt lux ſoli. at ipſe fatetur in libris τῶν μετὰ τὰ φυσ. mentes omnes ab omni concretione corporum liberas eſſe ac ſolutas. nō eſt igitur Deus eiuſmodi cauſſa, vt ſine effectu conſiſtere non poſſit: & cum actu ſit infinitus: non poteſt vlla ratione finito & exiguo corpori, ſiue origine, ſiue ſtatu, ſiue motu conferri. ac tametſi certa ratio eſt exigui ſeminis ad mundum vniuerſum, vt demonſtrat Archimedes, vbi arenam numero complecti docuit, propterea quod vtrunque corpus eſt regione ac termino definitum, mundi tamen ad id quod eſt infinitum, nulla ratio cogitari poteſt, quæ ratio facit vt Deus efficere Deum nequeat. quia infinitum ab infinito fluere non poteſt: ita mundum, quem exiguo quodam orbis ambitu cinxit, non magis æterno motu, quam magnitudine infinita potuit ornare. quare nec Philoponi argumētum Abenreis diſſoluere potuit, ſi mundus eſt finitus, poteſtatem habet finitā, vt igitur Proculus argumentatur aduerſus Anaxagoram & Metrodorum, qui loca magnitudine infinita mundóſque innumerabiles poſuerunt, ἀπειρία inquit, τὸν θεὸν ἀναιρεῖ, id eſt, infinita tollit, Deum: ſic ex iiſdem fontibus

tibus argumentum illud hauriemus. Si locorum vel corporum infinitas tollit Deum, igitur motu ſempiterno, vel temporum quæ à motu pendeant, infinitate poſita Deus tollatur neceſſe eſt, cum motus ſempiternus complectatur infinitatem ſeculorum. ex quibus ſi fluxerint annorum ſexcenta millia, ne momentum quidem erit infiniti ratione. atque in eo fallitur Scaliger, qui Philoponum coarguens, negat tēpus actu infinitum exiſtere, ſed ſola ſucceſſione vt formæ ſingulares. non enim proſpicit infinitæ menti ac ſempiterno illi Deo, nihil prius aut poſterius eſſe: ſed totum illud tēpus quod ſempiternum ponit actu infinitum perinde vt præſens ac inſtans, quo finitur tempus haberi: alioqui non eſſet actu mens infinita. rectè igitur Auguſtinus ſcribit, nihil in rebus aut locis aut temporibus, aut motu infinitum eſſe, præter Deum. Illud etiam non minus abſurdum, ſi Deū primi orbis motorem fingamus, futurum eſt vt illum redigamus in ordinem earum quæ dicuntur intelligentiarum minorum, ac numen illud præſtantiſſimæ mentis iiſdem actionibus impediamus, quibus inferiores orbium mentes, quod ſine ſcelere ne cogitari quidem poteſt. cum igitur Dei maieſtas ab ordine animorum longiſſimè abſit, ſequitur primi orbis motorem non eſſe. ac proinde ſi mens inferior motrix eſt, officio quoque, poteſtate, actione, finita ſi oportet. præterea rerum ordo, ſeries ac dignitas poſtulat, vt quędam moueantur tantum, veluti impuræ materiæ concreta. quædam moueantur ac moueant, vt orbes cæleſtes, qui ab intelligentijs mouentur, & viciſſim hæc inferiora mouent: quædam moueant duntaxat, nec moueantur, vt mentes quæ cælos ac ſidera circumagunt: ſunt enim ipſæ immobiles, vt Ariſtoteles lib 6. De natura, demonſtrat: extremum eſt, vt ſit aliquid quod nec moueat nec moueatur, id autem Deus eſt. Ex quo intelligitur primum orbem ab alia mente quàm à Deo moueri, à quo velut à fonte perenni ortum habuerunt mentes inferiores, à quibus orbes moueri cœperunt ac deſinent, cum ſint finitę. contra quam putat Ficinus, qui mentem hominis infinitam eſſe ſcribit. nam iſta ratione cum à Deo proficiſcatur ſecunda mēs, infinitum ab infinito manaret: quod naturæ principijs omnino repugnat. Quid autem abſurdius eſt, quam ea quæ ſenſu prædita ſunt & corporea, cum intelligentijs, bona cum malis, infinita cum finitis, incorrupta cū caducis, denique tota ratione ſecum diſcrepantia, planéque

contraria, eodem naturæ ſempiternæ vinculo copulare? vt ſit infiniti, boni ac mali, Dei & cacodæmonis idem nexus? Illud quoque non leue eſt argumentum Scaligeri, quod motus omnis vergit ad quietem, vt videre eſt in ſingulis rerum naturis. igitur orbes quoque cæleſtes ad quietem inclinabunt: quod ſine mundi obitu fieri non poſſe conſtat. hoc argumento mundum interiturum concluſit. ſed de populari obitu intelligendum eſt: quoniam quies eſt priuatio motus in eo quod rurſus moueri poteſt, ita quoque intellexit Leo Hebræus, Lactantius ac veteres illi qui ante mundi huius ordinem, ſtatum, figuram, putant omnia fuiſſe in rudi materia confuſa. atque huc pertinet argumentū illud, quod Theophraſtum conturbauit, vt videre eſt apud Philonem in libro quem inſcribit, mundum non eſſe interiturum. eſt autem eiuſmodi, Partium ac totius eadem ratio ſit oportet: igitur ſi mundi partes labuntur ac diffluunt, totum occidere neceſſe eſt aliquando, ſaltem occaſu populari: vt cum animantia, plantæ, ſtirpes, ab igne abſumuntur, & viliſſimam ſubeunt cineris naturā amiſſa nobiliore forma: idem quoque de cælo iudicandum. Proculus cum in eaſdem anguſtias delapſus effugere non poſſet, hæc elementa, quæque ex his conflātur corpora, mundi partem eſſe negauit, ſed apoteleſma duntaxat, & velut apendicem, vt eſt apud Philoponum. ſed hæc opinio tam abſurda, refutatione minus eget. videtur tamen Theophraſtus ita diſſoluere, vt occaſum mundi futurum concedat, ſi quemadmodum ſingularia viciſſim, ita quoque vninerſa ſimul obirent. præciſo enim digito, inquit Philo, nihil vetat quo minus viui poſſit. at non quæritur vtrum membris quibuſdam captus homo viuere, ſed an pars vlla corporis vitam amittere poſſit. nam ex eo iudicatur corporis totius fluxa natura, quemadmodum ex aquæ guttula, ſapor fontis. neq; enim partes homogeneas ab heterogeneis Theophraſtus in illa cōcluſione diſtinxit. alioqui fatendum erit eiuſdem animalis (eſt autem Academicorū omnium ac ipſius Theophraſti conſenſu mundus hic animal) alterā partem, & quidem corpoream, ita coagmētatam vt partim intereat, partim interitus ſit expers. quæ tam ridicula mihi videntur, quam quæ Ariſtoteles ex auorum memoria diſputans, neminem ait interitus cæli meminiſſe. at iſto modo aurum, vel adam antem, vel amianthon adamante duriorem, aut etiam ferrū illud quod in Dacia nullis ignibus liqueſcere

quieſcere fertur ſempiternū affirmare, cùm nullus memine-
rit hæc à ſeipſis interitū ſenſiſſe. Ex omnibus tamē omnium
argumentis nullū maius viſum eſt argumēto Philonis, quod
ex abditis & ſacris Hebræorum fontibus manauit. Non eſt,
inquit, Deus auctor ἀταξίας & confuſionis ſed ordinis. ſi ergo
mundi procurationē gerit, non patietur labi ac interire. eadē
cauſſa Moſem Ægyptium impulit, vt diceret, Deū nulla in-
diuidua præter hominem immortalē curare. idq; Ariſtotelis
& Alexandri doctrinæ congruit, qui non putant id interitu-
rū quod immortali Deo curæ ſit, ex eóq; fieri, vt formas qui
dem vniuerſas Deus tueatur, ſingulares, fluxas & caducas ne
gligat. eadē ratio Manichæos impulit. vt duo pari poteſtate
principia ſtatuerunt, vnum bonorū omnium & ordinis, alte-
rum malorum, interitus & cōfuſionis auctorem. quod vt Mo
ſes Ægyptius & Auguſtinus effugerent, interitum, mala, cō-
fuſione, non in habitu, ſed in pura priuatione boni colloca-
runt ſi tamen ex Ariſtotelis doctrina malorum habitus ſta-
tuamus vt theologi plerique, non video quid abſurdum con
ſequatur, cùm Deus non propterea mali ac interitus cauſſa
ſit per ſeſe, ſed κατὰ συμβεβηκὸς tantùm: vt cùm ſcelerati curā
omittit, aut etiam viri boni, vt de Iobe fertur: idem principi
tenebrarum permittit, qui ſceleratum & nefariū hominem
malè perire faciat. hæc Moſis Ægyptij opinio eſt. idem quo-
que de interitu mundi ac omnium rerum iūdicandum vide-
tur, quarum curam ſimul ac deſeruerit, collapſuræ ſunt, ac
nequis ea de re dubitaret, ipſe Pharaonē, quē Hebræi prin-
cipem tenebrarum interpretātur, ſibi excitaſſe dicitur, vt in
eo ſuam gloriam oſtentaret: vt quę hic labefactaret & cor-
rumperet, ipſe inſtauraret. Sed placet Philonem Hebræū ac
Platonem Leonis Hebræi argumento efficaciſſimo conuin-
cere. aiunt illi cælum ac ſidera, quæque creata ſunt, ob id in-
teritura quod ortus ſui principium habuerunt. igitur Deus
ſibi ipſe reputet, qui corruptibile aliquid feciſſet, quod ta-
men corrūpi nollet. quod ſi verum eſt ex igne & aqua cælū
eſſe concretū, vt Philoponus ex Academicorū ſententia diſ-
putat, ac Hebræi ſapientiſſimi naturæ interpretes affirmant.
id enim voce ipſa, שמים, id eſt אשמים, vel vt alij, שסמים i-
gnis & aquæ rationē complectuntur: quis dubitet cælū quo-
que interiturum? id quod Ariſtot. ne fateri cogeretur, quin-
tam cælo tribuit naturam, quæ qualíſque ſit nuſquam expli-
cat. nō debuit igitur ignota cæli natura ſēpiternū affirmare.

Sit igitur hoc poſtremum, ne omnia differantur, quod qua ratione diſſolui poſſit, non video, Si mundus naturale corpus eſt, ex materia formáque conſtat, vt omnes Phyſici tradunt: ac proinde concretus, nihil autem concretum & partibus coagmentatum à ſeipſo effici potuit, ex ipſius Ariſtotelis diſciplina igitur cauſſam habet ſui efficiētem. Illud quoque Ariſtoteles confitetur: quem Cardanus parum aſſecutus, Deum mundi cauſſam efficientem eſſe negauit: quod nec Philoſophum decuit nec Chriſtianum. at ex his conſequens eſt vt mundi cauſſa prior ſit effectu, non ſolum ipſa natura, ſed etiam tempore. alioqui naturale corpus, & quidem ex heterogeneis, ſuiſque diſſimilibus partibus conſtari poterit ſine tempore, ac ipſo momento quod naturæ principijs & Ariſtotelis doctrinæ repugnat. igitur conſentaneũ eſt non ſolum mundo priorem eſſe Deum naturâ, verumetiam tempore, tum etiam mundum ex ipſa natura concreti corporis interiturum. Sed audire iuuat quid reſpondeant cum ab illis quæritur, vbi tot annorum millibus Reſpublicæ ac imperia latuerunt, vbi tot ſeculis rerum memoria geſtarum: ad hæc, incendijs, aiunt, & eluuionibus in orbem ſæpe recurrentibus homines obire: ac viciſſim è terra nouo calore ac ſemine grauida renaſci. hanc opinionem ab Ægyptijs acceptam Solon in Græcia diſſeminauit: quam deinde Anaxagoras, tum Plato in Menexeno ac Timæo: poſt Ariſtoteles in Problematis: deinde Abenſina in libro De diluuijs confirmauit. tandem hæc Ariſtoteli diſplicuiſſe videtur opinio lib. 1. Metaph. & Abenrei lib. 3. De animo, vbi negant vlla tanta fuiſſe diluuia, quæ terras omnes inundarent. hac opinor ratione ducti, quod nulli hoc tempore ſatiui gigantes, at ne exigui quidem Myrmidones, vt olim, è terra prodirent. an quia non ſatis pingue ſolum? negabit Ariſtides, qui in Panathenæis ſolos Athenienſes de generis nobilitate iure gloriari putat, quod ſoli ſint indigenæ terræ parentis, id eſt αὐτόχθονες, quamuis Attico ſolo nullum magis ſterile videatur. at in Ægypto vbi ſunt aquarum vberes inundationes, ac tellus, vt ait Poeta, ſine nube ferax, id nunquam contigiſſe proditum eſt. an quia ſol decrepitus eſt, aut tellus effœta? quoties igitur mundum hunc velut animal hydropiſi, aut acuta febre corripi putant? cum incendijs & eluuionib. labefactatur, profectò materiam vetuſtate, mundum ſenio interiturum confitentur. atque id vniuerſa natura perſpicuè demon-

demonſtrat. Plinius lib. 7. tradit omnes ſcriptores conqueri genus hominum nec multitudine, nec magnitudine, nec robore, cum veteribus poſſe comparari. quo fit vt fabuloſa noſtris imperatoribus videantur. cum audiunt Xerxis innumerabiles exercitus, aut Alexandrum Magnum ac Cæſarem mox trecenta, mox etiam quadringenta millia hominum vno prælio fregiſſe: quæ tamen ſacris literis cõſentanea ſunt. Creta verò quæ ab Homero ἑκατόμπολις dicebatur. (Cētum, inquit ille, vrbes habitant magnas) vix hac ætate tripolis dici poteſt. quinetiam Diodorus ſcribit, olim in Ægypto decem & octo millia ciuitatum illuſtrium in ſacris libris comprehenſa: poſtea Ptolemæi Lagi temporibus tria millia exſtitiſſe, hac verò ætate vix in Ægypto & Aſia tot reſtare feruntur. ſanè magnitudo incredibilis oſſium, quæ etiamnum his temporibus integra ſeruantur, certiſſima ſunt miræ magnitudinis hominum argumenta. Sed ex omnibus nihil admirabilius eſt, quam quod ad ſempiternam poſteritatis memoriam, Copernicus in libris Reuolutionum, deinde Reinholdus, pòſt etiam Stadius, mathematici nobilis, perſpicuis demonſtrationibus docuerunt, Solis apſida terris eſſe propiorem, quam Ptolemęi ætate (floruit autem Adriano principe) duodecim partibus, id eſt vno ac triginta terræ ſemidiametris: vel, vt germani ſuis ſpatijs metiuntur, XXVII. millibus ſexcentis & ſexaginta milliaribus Germanicis, quæ Gallicis altero tanto maiora ferũtur. id autem cum vſu frequenti & explorata demonſtratione compertum haberet Philippus Melanchthon, ad cæleſtium terreſtriúmque corporum tabeſcentem naturam referendum putauit: vt hæc elementa ſolis calore commodius foueantur. quod Scaliger cum audiſſet, flagris dignos putauit qui talia ſcribunt. ipſe flagris indignus erat, quod earum rerum ignorantia, ſæpè & quidem pueriliter, lapſus eſt. Cum igitur fluxa ſit & caduca materia cæleſtis, efficitur illud quoque, vt orta fuerit, & aliquando ſit interitura. quæ cum ita ſint, tempora ſuas origines & exitus habere conſtat. id autem eſt quod quærebamus.

Nunc temporum ratio nobis eſt ab orbe condito ex hiſtoriarum momentis haurienda, quod ex aridis fontibus Græcorum fieri nullo modo poteſt. cũ enim hiſtoria Troiana nullam habeant antiquiorem, quam tamen Thucydides magna ſui parte, fabuloſam eſſe tradit: & cum Homerus ipſe

poſt Orpheum & Linum antiquiſſimus ſcriptor, ducentis annis à bello Troiano claruerit, conſentaneum eſt vulgi errores ac fabulas pro vera hiſtoria tradidiſſe. vt vt ſit, Plutarchus à Theſeo principum vitas auſpicatus, ſuperiora fabulis confuſa eſſe affirmat. Fertur autem Theſeus ante Romulum annos circiter quingentos claruiſſe, Abimelecho Hebræorum duce: qui annus eſt ab orbe condito bis milleſimus ac ſeptingenteſimus ſupra quadrageſimum. ab aliis igitur quàm à Græcis temporum vetuſtatem exquiramus, at ex omnibus aliarum gentium ſcriptoribus antiquiorem Moſe video neminem. Herodotus antiquiſs. Cteſias, Hellanicus, Xenoph. temporibus æquales, annis mille octoginta Moſe iuniores ſunt. Herodotum proximè ſequitur Thucydides, deinde Beroſus Chaldæus Herodoto iunior annis ducentis. Beroſum excepit Manetho Ægyptius, tum Metaſthenes Perſa, temporibus Alexandri Magni: horum tamen exigua fragmenta reſtant, ſi modò ab his ſcripta ſunt. de Metaſthene & Cteſia minus ambigitur, niſi quod hic à Diodoro lib. 3 reprehenditur, in regibus Aſſyriorum: laudatur ab eodem in hiſtoria Perſarum. contra quam Euſebius, qui rectè Aſſyriorum, negligenter Perſarum tempora collegit. itaque ad Ioſippum Hebræum Mathatiæ non Gorionis filium (quem Munſterus eundem eſſe petit, cum ex bello Iudaico apertè refellatur) recurrendum nobis erit. hic enim duobus libris aduerſus Apionem antiquiſſimos hiſtoricos, qui tum in manibus tenebantur, cum Moſe contulit, & iuſtis ponderibus examinauit. ex quibus illud primum intelligitur, falſum eſſe quod Apio è Timæo Platonis arripuerat, Ægyptios ſcilicet annorum octo millium hiſtorias in monimentis habere conſignatas: abſurdius etiam quod Herodotus tredecim annorum millibus apud Ægyptios regnatum audierat: abſurdiſſimum quod Cicero in libris De diuinatione à Chaldæis iactatum ſcribit, ſe in periclitandis hominum ingeniis, annorum cccclxx. millia poſuiſſe. Diodorus aſcripſit, ccccIII. lib. 3. ſed id fabuloſum eſſe affirmat. Ioſippus verò certiſſima tẽporum ratione collecta ex hiſtoria Phœnicum & Manethonis, qui Ægyptiorum arcana literis ſacras comprehenſa peruulgarat, Ægyptiorum & Græcorum fabulas inanes apertè confutat, deſcriptis ætatibus regum Ægyptiorum ac Phœnicum. quanquam Diodorus ante Ioſippi ætatem in Ægyptum profectus, vt populi antiquitates

penitus

penitus intelligeret, comperit omnem, quæ de Ægyptiis habere poterat hiſtoriam, tribus annorum millibus ac ſeptingentis comprehenſam, idque teſtatus eſt lib. 2. vbi refutat Ægyptiorum mendacia, qui vt generis antiquitate cæteris præſtare viderentur, trium ac triginta millium annorum antiquitates ſe habere prædicabant. ego Diodori tempus illud de arcanis Ægyptiorum veriſſimè expreſſum contuli cum hiſtoria Philonis quam doctiſſimi quiſque ſequuntur: ab eóque ducentis circiter annis diſcrepare intellexi, detracto temporis ſpacio quod inter Philonem ac Diodorum intercedit, id eſt centum paulo minus annis. nam ab orbe condito ad Philonem (qui legatus ad Caligulam miſſus eſt ab Hebræis) numerātur annorum quatuor millia. maius etiam argumentum ex Simplicio collegi. is enim tametſi Hebræorum & Chriſtianorum ſe acerrimum hoſtem præbet, præſertim vbi Proculum aduerſus Chriſtianos tuetur, nihilominus in commentariis libri primi De cælo teſtatum reliquit, Ariſtotelem literas ad Caliſthené dediſſe, vt tantiſper Chaldæorum antiquitates ac monimenta conquireret, dū alij prædæ intenti Babylonem diriperét. tum Caliſthené reſcripſiſſe, conquiſita diligenter à ſe Chaldæorum monimenta, ſéque reperiſſe hiſtoriā annorum M.DCCCCIII. qui numerus ad vnguē congruit cum ſacra hiſtoria Moſis & Philonis, ſi ab Alexandro Magno regrediamur ad illud tépus quo primū diſperſos tradit Nohæ filios in orbem terrarum ac Semi gentē in terra Sennaar, ad oriētē Armeniæ, in qua nauis illa ſalutaris conſtiterat, ſedes quæſiſſe. eſt autē Armeniæ orientalis, Chaldæa paulū ad meridiē vergens. Hoc igitur in primis animaduerſione non minùs quàm admiratione dignum eſt, quod Caliſtheni ac Moſi, qui è puriſſimis fontibus veritatem hauſerunt, conuenit, quod attinet ad vniuerſam temporis rationem. id quoque proximè Diodoro congruit, ſi tempus ab orbe condito repetamus ad ſuam vſque ætatem, nec minor eſt Xenophontis de æquiuocis, & Archilochi de temporib. (ſi modo fragmenta illa ſcripſerunt) congruentia cum Moſe. nam vterque Ninū imperaſſe ſcribit poſt diluuſa CCL. annos, & alter quidem id colligit ex epitaphio Nini, quod ei Semiramis inciderat in columna. id verò tempus rationibus Philonis & Hebræorum planè reſpondet. At hæc Metaſthenes Perſa, ex ipſius Beroſi Chaldæi teſtimonio, eius, inquam, qui tū integer & incorruptus extabat, tépotum

ſeriem ab extrema regum memoria repetens, paulùlum admodum diſcrepat ab Hebræis. ſed illud memoratu dignum eſt, quod Ioſippus aduerſus Appionem docet, eluuiones Beroſi ſcriptis comprehenſas fuiſſe, & nauim illam, quæ animantium ac generis humani ſeminarium conſeruarat, in monte Cordiæo conquieſſe, vt etiamnum Alexandri temporibus adhuc fragmenta reſtarent, vnde bitumẽ ad expiationes colligi ſolebat. atque hæc Hieronymi quoque Ægyptij ac Mnaſææ Damaſceni auctoritate confirmat. quanquam I. Buteo Delphinas gometrica demonſtratione perſpicuum fecit, nauis illius magnitudinem longè capaciſſimam ad alimenta omniúmque animantium ſalutem extitiſſe. Omitto quod veteres Poetæ rei veritatem à maioribus acceptam ad fabulas inanes tranſtulerunt. nã Ianus ab illis eſt appellatus, quod vinum *iain* Hebræis dictum, inueniſſe diceretur. vt illud quod ſacræ ſcripturæ de Chamo, qui patris pudenda reuelauit, ad Iouem traduxerunt: alij ad Saturnum, quod alteruter patris genitalia exeruiſſet. at Hebræorum plerique interpretes de Chamo idipſum prodiderũt, vt ſcribit Rabi Leui ad Geneſ. c. IX. cõſimilis eſt hiſtoria Gigantum. & Androgyni, quam omnes Hebræorum interpretes, veriſſimam eſſe aiunt. Plato ad fabulas detorſit. Nullum autem ad ſacram temporum hiſtoriam confirmandam, certius argumentũ improbis opponi poteſt (neque enim talibus argumentis egent boni) quam quod Beroſus Chaldæus ab ipſo Noha vſque ad Sardanapalum. hinc Metaſthenes ex hiſtoria Suſiana vſque ad Alexandrũ: quinetiam Cteſias antiquiſſimus ab Herodoto, quique ab ipſa regia Perſarũ annales in Græciam detulit, teſte Diodoro, poſtremò ipſius Manethonis Ægyptij tempora cũ ſacris literis, & cum Calliſthenis hiſtoria ita conſpirant, vt Chaldæorum & Hebræorum cũ Ægyptiis diſcrimen omne, non maius trecentorum ſit annorum, quod tamẽ mirum videri debet, in tanta ſcriptorum multitudine ac varietate annorum. nã Ioſippus ex antiquiſſima hiſtoria Phœnicum (è quib. Græci ſcribere ac loqui didicerunt, vt ipſi cõfitentur) planum facit, templum à Salomone conditum annos ante Charthaginem fundatã CXL. idque collectis regũ ſingulorum ætatibus. deinde Danaum Rameſis Ægyptij fratrẽ vetuſtiſſimum Græcorum principem ex Ægypto in Græciam profugiſſe, anno CCCXCIII. poſt occupatam ab Hebræis Palæſtinam, & ante excidium Troianum annos CCC. idem

quoque

quoque docet Cadmum Thebarum conditorem, literas in Græciam detuliſſe iiſdem temporibus. quibus floruit apud Ægyptios Pharao Menophis, apud Hebræos Othoniel dux à Moſe tertius. regum verò ætas ex Manethonis Ægyptij fontibus & hiſtoria Phænicum ſe hauſiſſe, Apioni aduerſario teſtatur. neque enim talis tantúſque vir in hiſtoria ipſi Apioni comperta mentiri vellet. Herodotus, qui Manethone antiquor eſt annis ferè D. ac Diodorus Herodoto iunior annis Dccc. eoſdem ferè principes Ægypti complectuntur, quos Hieremias, cuius hiſtoriam Herodotus ad verbum ſequi videtur poſt Apryem, quem Hieremias Ophrea vocat, cuius temporibus floruit. poſtea perſequitur Herodotus conſequentium regum ætates vſque ad Pſammenitum, quia à Cambyſe rege Perſarum captus eſt, ac regno ſpoliatus. deinceps Ægyptum tenuerunt Perſæ. definit autem Herodotus in fuga Xerxis. quæ contingit anno mundi termilleſimo cccclxxxvi. cœperat autem à Gyge principe Lydorum, qui eodem quo Manaſſes tempore imperauit. ſed cum Ægyptiacæ hiſtoriæ tempus ſibi breue videretur. præ illa quæ ferebatur annorum octo millium hiſtoria, illud ſcribit, Ægyptios iactare ſe ante Menam, qui primus ab eo rex Ægypti appellatur, adhuc xxx. regum hiſtorias habere ſacris literis conſignatas, nec tamen vllius nomen ab iis vel acta commemorantur. ſed cum multis argumentis huiuſmodi fabulæ refelli poſſint. tum verò nullum maius eſt, quàm quod Cl. Ptolemæus homo Ægyptius, ſiderum inerrantium radices & ἐποχάς è Nabonaſſare velut ab vltimo principio & antiquiſſima Chaldæorum obſeruatione repetit. claruit autem Nabonaſſar, qui Salmanaſſar appellatur in libris Regum, anno mundi ter milleſimo, ante Ptolemæum Dcccclxxx. vt ipſe in libris magnæ conſtructionis ſcribit. cætera quæ ab Hipparcho, Methone, Eudoxo, & Ægyptiis didicerat, his temporum curriculis ſunt comprehenſa, quod, ſi Ægyptij aut Chaldæi motus cæleſtes annorum cccclxx. millium in tabulis notaſſent, cur Ptolemæus Ægyptius Chaldæis proximus, annorum duntaxat octingentorum motus collegiſſet? hoc enim ad eas, quas ſuſceperat demonſtrationes maximè neceſſarium fuiſſet. at ignotos inerrantium ſiderum & trepidationis motus reliquit: vt Arabes primum, deinde Regiomontanus & Copernicus perſpicuè demonſtrarunt. ne Solis quidem motus omnes aſſequi potuit, cum

negauerit Solis apſida moueri, quæ tamen poſt ætatem Ptolemæi, id eſt annis mille trecentis ſexaginta, ſignum integrum percurriſſe deprehenditur. Sed non deſunt qui calumniantur ea quæ de hominum ætatibus à Moſe ſcripta feruntur, quanquam Moſes ſeipſum ab illorum calumnia facilè vindicabit: nihilominus tamen Ioſippus lib. 1. cap. 3. Antiquitatum decem hiſtoricos laudat, qui vitam hominum tradunt modò ſexcentos, modò nongentos annos ſuperaſſe: Manethonem, inquam, Beroſum, Mochum Heſtiæum, Hieronymum qui Phœnicum veteres hiſtorias collegit, Heſiodum, Hellenicum, Acuſilaum Ephorum. his etiam addemus Xenophontem, cuius auctoritate Plinius ac Valerius vtuntur. is enim regum maritimorum ætates aliquot complexus, vnũ quidem vixiſſe tradit annos DC. alterum DCCC. quis igitur tot ac tam multis ſcriptoribus fidem derogabit? quod ſi quis putet annos menſtruos fuiſſe, vt plerique pueriliter putant, quid mirum videri debuit Xenophõti regem maritimum annos menſtruos DC. vixiſſe, qui Solis annos efficiunt quinquaginta? nam ipſe Xenophon nonaginta ſuperauit. quinetiam ſeneſcentẽ hac mundi ætate multorum ſcriptorum conſenſu proditum eſt, Iohannem, qui de temporibus eſt appellatus, annos CCC. impleſſe. Plinius quidem ex certiſſimis tabulis Cenſorum, quoſdam annos CL. vixiſſe refert. quod ſi menſtrui anni fuiſſent, oporteret homines apud Moſem, qui anno trigeſimo liberos ſuſtulerunt, bimos ac trimos genuiſſe. ſed eo nos errore liberauit Moſes, qui 7. cap. libri Originum dies CCCLXV. annua cõuerſione cõplectitur. itaque Plutarchus eos irridet, qui putant ante Numam Romanos annum decem menſibus circũſcripſiſſe, propterea quod populi omnes duodecim mẽſibus annum ſemper definierũt, quamuis dies exemptiles numerandi rationem redderent incertam. Iam origine mundi temporũmque finibus conſtitutis quæ ex Ægyptiorũ, Chaldæorum, Phœnicum, & Hebræorum conſenſu, annorum quinque millibus & ſeptingentis ad ſummum definiuntur, reſtat vt illam annorum circiter ducentorum aut CCC. diſcrepantiam quæ Metaſthenis cum Hebræis, tum etiam Hebræis inter ipſos, poſt etiam Euſebio cũ reliquis intercedit, quoad eius fieri poteſt excutiamus: tametſi Lucidus, Funccius, & Onuphrius multa diligẽti in eo genere animaduerterunt, multa ſunt, tamen quæ adhuc reſtant explicanda. Erroris

toris autem origo multiplex eſt, eáque perſpecta facilius error emendatur. Primum enim Perſę aliter atque Græci: & Hebræi aliter quam vtrique Perſarum & Aſſyriorum principes appellarunt ab iis etiã Ægyptij diſcrepant, vt ſui quiſque idiomatis vim ac puritatem retineret. interdum etiam nomina deterſerunt: hinc natæ ſunt illæ quæſtiones de regibus Aſſyriorum, Perſarum, & Ægyptiorum: à quibus ratio temporũ ducebatur. Alius etiam error inde manauit, quod Græci & Latini, Hebræorum & Ægyptiorum antiquitates & linguam ignorarunt. Euſebius Gręcorum bibliorum Interpretes ſecutus, ducẽtos ac mille amplius annos quã Hebræi complexus eſt ab orbis cõditione ad Chriſtum: & cũ Moſes ab orbe cõdito ad diluuiũ poſuerit annos MDclvi. Euſebius bis mille CCXLI. propterea quod ſeptuaginta interpretes vel potius librarij, quinto capite Geneſeos vitam hominum ducẽtis interdũ ac trecentis annis longiorem fecerunt, quã Hebræorũ ſcriptura patiatur, erroris etiã non minima cauſſa videri poteſt quod Græci annos ab æſtiuo ſolſtitio incœperunt: Latini ab hiberno: cæteri qui ad occaſum à verna ſectione: Arabes ab ingreſſu Solis in Leonem, vt Solinus & Firmicus libro 3. tradit. Orientales verò, id eſt Chaldæi, Perſæ, Indi, Ægyptij, Hebræi ab autumno: quo tempore mundus eſt à Deo creatus, vt Ioſippus libro 1. Antiquitatum, c. 3. ſcribit, & Rabi Eleazar in Geneſin: בראשת. hoc eſt initio, בתשרי, id eſt menſe Septembri arcanum menſis eadem literarum conuerſione complecti putat. id etiam confirmat Rabi Abraham, in cap. 8. Danielis: tametſi Moſes Niſan, quî Xanticus Macedonibus, Latinis verò: Aprilis dicitur, ordine primum poſuerit, quod Deus eo menſe populum liberaſſet, nihil tamen in reliquis immutauit, vt Ioſippus teſtatur. atque id intelligi poteſt ex eo, quod iubet Moſes Exod. cap. 23. diem feſtum coles, inquit, in exitu anni, cum fruges in horrea congregaueris. quare fallit Garcæus, qui Hebræos à ſectione verna cœpiſſe tradit, quod mundum eo tempore creatum putarent, vt Rabi Ioſue: quem refellit Rabi Eleazar. Plutarchus in Sympoſiacis quæſtionem illam diſputat: ſed omiſſa diſputatione, ſi Veris initio fruges inchoatæ non maturæ fuiſſent eodem modo animantia imperfecta, aut lactentia Deus feciſſet, ac nutrices adhibuiſſet. Non minus labitur Mercator, qui mundo naſcente Solem in Leone fuiſſe putat, eóque fundamento malè iacto, cętera quæ de ſiderum

motu ad hiſtoriæ fidem retulit, ruinam minantur. omitto leues oleæ coniecturas poſt eluuiones: & cætera id genus quæ leuiora ſunt, quam vt refelli mereantur. Fides igitur ſit penes Moſem, penes Hebræos, qui in priuatis ac publicis negotiis à Septembri mēſe incipiunt, vt etiam Græci, quod planum fit etiam ex ἀρχαιολογίᾳ Mitylenenſi. Hanc quoque cauſſam erroris fuiſſe conſtat, quod Ægyptij, Perſæ ac Hebræi, certam ἐποχὴν, ſeu radicem temporum nullam haberent, ſed regum ætatibus tempora definirent. Græci ac Latini melius: alteri ad Olympiades: alteri ad Vrbis conditionem tempora retulerunt. Chriſtiani quoque, quanquam ſero admodum, id eſt, anno Chriſti ſexcenteſimo. temporum rationem à partu Virginis ordiri cœperunt. Arabes ab Hegira, id eſt, ab expeditione Muhamedis, quæ cœpit anno Chriſti DCXII. & hoc anno M. DLXX. numerant annum DCCCCLXXXVIII. nec alia radice vtuntur, vt videre eſt in hiſtoria Leonis Afri, qui vno tantum loco libri tertij, Hegiram ad annos Chriſti accommodauit, & ex eorum edictis, quæ promulgata vidimus. Ex quo intelligitur eos labi ac decipi, qui Hegiram ab anno Chriſti CCCCXCI. vel vt Genebrardus ab anno DCXXI. auſpicantur. Hiſpani verò non ita pridem, id eſt, ante Ferdinandum, qui Catholicus eſt appellatus, anno M. CCCCXC. temporum originem ac veluti radicem, quam ipſi æram vocant, ab anno imperij Auguſti XVI. quo promulgatum eſt edictum Taracone, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. cenſus tamen factus anno imperij XLII. ex quo intelligitur XXVI. annis ante Chriſti natiuitatem incœpiſſe, vt ſcribit Gerundenſis. Rodericus verò Toletanus cap. vlt. XXVIII. annorum diſcrimen facit. Sed concilia quæ habita ſunt in Hiſpania. Gothis imperantibus, ſumunt exordia temporum ab anno, quo edictum promulgatum eſt poſt Ferdinandi tempora, rationem annorum Chriſti ſecuti ſunt. poſt etiam Hebræi in actis publicis & priuatis temporum ἐποχὴν ab orbe condito vſurpare cœperunt. Eſt autem quinquies milleſimus treceenteſimus ac vigeſimus quintus, anno Chriſti M. DLXV. qui Philonem ſequuntur, ducentos ac duos annos adiiciunt, vt ſit hic annus mundi, quinquies milleſimus trecenteſimus & XXV. Olympiadis vero CCLIX. annus quartus diluuij ter milleſimus octingenteſimus ſeptuageſimus ſecundus: Hegiræ milleſimus ac decimus quartus: Indictionis octogeſimæ quartæ annus decimus. his enim

numeris

numeris in hiſtoria vniuerſitatis vtendum eſt, vt tempora ſint vbique certiora. eſt autem indictio tributi genus apud Aſconium & Plinium iuniorem, nec temporis curſum ſignificare cœpit ante Conſtantinum Magnum, cœpit autem anno Chriſti cccxiii. ante diem viii. Calend. Octobr. Conſtantino II. & Licinio II. Augg. Coſſ. idque in Faſtis Græcorum ſcriptum eſt his verbis. ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. quo die Maxentius Auguſtus à Conſtantino Magno cæſus eſt, & pax eccleſiæ Chriſtianæ reſtituta. Itaque decretum eſt in concilio Niceno, vt diplomatibus indictiones aſcriberentur, vt ſcribit Beda, propterea quod nondum anno Chriſti vtebantur, ſed annis Imperatorum, qui quod identidem mutarentur, planè incertũ reddebant rationem temporum. decretum eſt etiam vt circulus indictionum caperet xv. annos vt Olympias vna quatuor. Sed errandi cauſſa nulla maior fuit, quàm ex ignoto ſolis ac lunæ curſu: in quo tametſi omnis antiquitas ſe valdè torſit, efficere non potuit, vt certam annorum ac menſium rationem haberemus. nam Leoſtrati ἐννεαετηρίδες mendoſæ repertæ ſunt: nec vſum vllum præbuerunt: & aurea quæ dicitur regula Methonis nouendecim annorum, fallax, adeo vt anno poſt CCCXVIII. dies vnus ac verè xviii. horæ ſuperarent, quo ſolis curſus lunam anteibat. fallax etiam Calippi annus: mendoſæ Hipparchi regulæ trecenteſimo quarto poſt anno vnius horæ errorem indicarunt. nec multò certior Philolai ac Democriti ἐμβολισμοί, poſtremo Cæſaris annus hoc habet incommodi, quod lunares ſuſtulit, & nunc plenus eſt erroris. nam paulatim æſtiuæ feriæ ad hibernos menſes regrediuntur, cum igitur in tantis erroribus cæleſtium motuum, Græci Solis annum haberent, ſed annis lunaribus vterentur dierum CCCIIII. quos tamen altero quoque ac tertio anno intercalarét, vno die ſuperante, præter menſem intercalarem, qui nunc tertio, nunc quarto quoque anno inſerebatur, nec æquinoctiorum nec ſolſtitiorum vlla ratio haberi poterat, cum menſes per totũ annum vagarentur ſpacio annorum xxxiii. Romani verò multo grauius in eo genere peccarunt, qui primo annum dieb. quatuor ac ccc. conſtituerunt, vt quidã putant (quod tamẽ negat vnus Plutarchus) deinde adiectis à Numa duobus menſibus Lunares anni facti ſunt: ſed intercalarium tanta extitit varietas & cõfuſio, vt ratio Faſtorũ mox hiber-

ni, mox etiam æſtiuis menſibus immutaretur autore Tranquillo. Hebræi quidem lunaribus vtebantur, ſed tertio quoque anno menſem intercalarem inſerebãt, qui ab illis Vaadar dicebatur, id eſt geminatus Adar, quare Carcæus in eo labitur, quod Hebræos æquè ac Ægytios annis ſolaribus vſos ſcribit. nam Ægyptij annum æqualem habuerunt dierum ccclxv. ſed tamen is qui ſuperabat quadrans, efficiebat vt annis mille ccccلx. totius anni conuerſio in orbem rediret, & annus canicularis integer intercalaretur. quanquam magni errores conſequebãtur, quod integrum diei quadrantem caperent: qui tamen ab integro deficiebat, vt poſtea docuit euentus. Quæ cùm ita ſint, non mirum ſi in tanta annorum diſcrepantia, certa ratio temporis iniri non poſſet. ac Theodorus Gaza vehementer fallit in libello De menſibus Atticis, tum etiam Græcorum ac Latinorum interpretes, cum hi ſuos cum illorum menſibus comparari poſſe putant, qui tam inſtabiles fuerunt, vt ſemper incerti vagarentur, idque argumento ſit, quod annus lege Iulia & definitus, qui omniũ certiſſimus habetur, ſolſtitiorum & æquinoctiorum ſedes anteuertit à Cæſaris ætate diebus circiter XIIII. & fruſtra in motu exæquando laboratur: ſunt enim meo iudicio motus cæleſtes ineffabiles & ἄῤῥητοι, vel, vt mathematici loquuuntur, ſurdi: quia nullis numeris comprehendi poſſunt: quin ſemper aliquid relinquatur numerandum, idq; videre eſt in ſingulis conuerſionibus planetarum. quæ igitur certitudo eſſe potuit ante legẽ Iuliam in tanta dierum ac menſiũ interiectione? Illud tamen animaduerſione dignum, quod ab orbe cõdito vna fuit & eadẽ apud Hebræos, & Chaldæos anni obſeruatio, qua nunc etiam Arabes vtuntur: ſcilicet dierum ccclIIII. collectis tertio quoq; anno diebus epactarũ: idq; ex ſacris literis facilè cõſtat, conſimiliter Ægyptij anno caniculari ſuperantes dies ſemper inſerebant. quo fit vt ab illis in vniuerſo temporũ & annorũ numero, qui ab orbe condito fluxerunt, nihil admodũ peccari potuerit: quamuis in ſingularibus principum actionibus, victoriis, aut initio aut exitu imperij cuiuſq; à Græcis diſſideant, & vtrique à Latinis. atque hinc illa tã diuturna, quæq; nullum exitum reperire poteſt. ſcriptorũ inter ſe diſceptatio de Chriſti morte: alius quidẽ ante diẽ VI. Calẽd. April. alius A.D. VII. vt Onuphrius, pleriq; A.D. IIII. vt Lucidus, qui diſputationẽ ea de re inſtituit, neq; ſolũ de die, verumetiã de anno diſcrepant inter ſe

plurimum

plurimum. nam Beda, Chryſoſtomus, Nicetas, Gauricus, Albertus Magnus, Bernardus Mutinenſis, Onuphrius, anno xxxiiii. paſſum fuiſſe: Apollinaris, Lucidus, Lyranus, Marianus Scotus, Paulus Burgenſis xxxiii. Tertullianus, Irenæus xxxi. Non minor eſt quæſtio inter Græcos & Latinos, tum etiam Latinis inter ipſos, de anno Vrbis conditæ quod cum planè definiri non potuerit, Onuphrius in Faſtis, ex omnib. ſententiis duas veriſimiliores collegit, & vtramq; Faſtis adiunxit, vt quã quiſque vellet ſequeretur, vnius anni diſcrimine relicto. in cæteris quidem principũ actionib. & rebus memoratu dignis tẽpora minus diligenter notare leue eſt: ſed quum in imperiorũ initiis, aut in Æra, ſeu temporum radice peccatur, infiniti errores ex eo conſequuntur. omnes tamen, quoad eius fieri poterit, emendari debẽt ex Hebræorum & Chaldæorũ diſciplinis, quæ nihil aut certè parũ admodũ diſcrepant à Philone: nã Talmudici ſuæ ſectæ nimium addicti vt diuinas ſortes & oracula ſuo iudicio interpretarentur, ducentos annos de mundi ætate detraxerunt. ne cũ Chriſtianis cõuenirent. argumẽto eſt quod Rabbi Naſſo quoties Chriſti meminit contumelia capitali vocat חחלוי, & Chriſtianos, נל ועים hæc autẽ diſcrepantia nulla eſt inter ipſos ante mundi annũ bis milleſimũ ducenteſimũ xxxix. qui annus eſt profectionis Iacob in Ægyptum. ſed hinc ad exitũ numerantur anni ccccxxx. idq. diſertè traditur Exo. xii. Galat. iii. quo loco Ioſipp. lib. ii. c. vi. tum etiam Philo ac Rabbi Leui Gerſonis filius, tempus illud annorũ ccccxxx. incipere aiunt à profectione ipſius Abrahæ in Ægyptum, cum natus eſſet annos Lxxvi, ex quo Iacob in Ægyptum vènit vnà cũ familia vſq; ad exitũ numerant annos ccx. atq; in eo ferè omnes Hebræi conſentiunt: quos Philip. Melanchthon, ac eruditus quiſque ſequitur: excipio Genebrardũ, eruditione ac pietate præſtantem virũ, is enim verba ſcripturæ mordicus tenet: Fũccius errorem irrepſiſſe putat in verbo τριακοσίοις pro τετρακοσίοις, vt etiã Theodor. Beza: id quidẽ in epiſtola Galatarum & Actorum, quæ Græcè ſcriptæ ſunt, fieri potuit: ſed locus Exodi Hebraicè ſcriptus, hunc errorem non admittit. in hac igitur diſputatione tutius eſt Hebræorum interpretationes tueri, præſertim cum Metaſtheni ferè congruant. idem quoque in reliquis faciendum puto. quod & Philo proximè feciſſe videtur. huic ergo magis aſſentior, cum ab exitu Hebræorum ad tẽpli conditionẽ annos enumeret Dccccxx. Ioſippus verò

MLXII.lib. x c.XII.ille à templo condito ad eius euerſionẽ CCCCXL.hic CCCCLXX.iuniores Hebræi CCCCXIX.Philo mediũ ferit.idẽ ab orbe condito ad excidium templi,complectitur annos ter mille CCCLXXIII.Ioſippus ter mille DXIII.ille à diluuio ad euerſionem templi. MDCCXVII. hic verò MDCCCCXIII.interpretes Hebræi multò pauciores vtroq; ſed tamen Philo mediam rationem ſecutus eſt: vt igitur inter ſe conciliari poſſint,reiiciamus primum Alphonſi tempus ab orbe cõdito,ad hoc vſque tempus, id eſt anno Chriſti MDLXV. octo millium & DXLIX. annorum, cum ſuæ opinionis nullam afferat rationem: vt nec Euſebius, cuius teſtimonio ſex annorum millia DCCLX.ab orbe condito fluxerunt ex Auguſt. ſex millia DCCCCVII. ex Beda ſex millia DCCCXCIII. ex Hieronymo VI. millia DCV. ex Theophilo Antiocheno VI. millia DCCCXXXI. ex Iſidoro VIII. millia CLXXI. Hebræos, Chaldæos & Perſas amplectamur, ex quorum hiſtoria nondum ab orbe condito fluxerunt annorũ V.millia DCCXXX.ſiue Metaſthenem, ſiue Cteſiam,ſiue Herodotum,ſiue Beroſum,cum Hebræis coniungamus. Inter Hebręos, Baal Seder ab orbe condito ad hoc vſque tempus complectitur annorum quinque millia CXXXIII. Rabbi Naſſo quinque millia CLXXII.Rab. Gerſo & Kimhi quinque millia CCCI.Hebræi iuniores quinq; millia CCCXLIX. Philo quinque millia DCXXVIII. Ioſippus quinque millia DCCXX. diſcrimen igitur eſt inter Ioſippum & Philonem certiſſimos ſcriptores, annorum circiter ducentorum, idque contigit propter eum quem dixi locum Exodi cap. XII. quem Ioſippus ad viuum reſecat: ſed cum cæteri bibliorum interpretes tempus illud annorũ CCCCXXX. incipiant à profectione Abrahæ in Ægyptum vſque ad Moſem: cum etiam Cteſiæ ratio cum Philone proximè conſentiat, Philo verò medium feriat inter Ioſippum & Talmudicos ſcriptores (hos enim ſuperat annis CC. ac totidem à Ioſiopo ſuperatur) conſequens eſt hunc cæteris omnibus eſſe veriorem. nimis enim pertinaciter Hebræi iuniores tempora Danielis deprauarunt,vt contra omnium ſcriptorum fidem,enumerent quinque duntaxat Imperatores Perſarum, cum Metaſthenes, Cteſias,Græci denique decem fuiſſe tradant,collecta cuiuſque principis ętate.ſed ita fecerunt,ne ab oraculis Prophetæ perperam intellectis recedere viderentur: hos igitur refellere neceſſe eſt,tum Ioſippi ac Philonis auctoritate, tum

etiam orbium cæleſtium motu, cuius certa radix eſt apud Ptolemæum in libris magnæ conſtructionis, à Nabonaſſaris dominatu, vnde Ariſtologi, cum nihil habeant in ſuis obſeruationibus antiquius, incipere conſueuerunt. Hoc igitur animaduerſione dignum eſt, quod ex illa motuum radice, vniuerſi temporis ordo ac ratio pulcherrimè congruit Hebræis, Chaldæis, Græcis, ac Latinis, ab anno conditi orbis ter milleſimo ducenteſimo decimo octauo, quo imperium ſuſcepit Nabonaſſar. hoc verò ita colligitur. Omnes hiſtorici fatentur Alexandrum Magnum mortuum eſſe Olympiadis CXIIII anno primo: at Ptolemæus à Nabonaſſare vſque ad Alexandri mortem legit annos CCCCXXII I. id eſt Olympiades CVI. quo fit, vt Nabonaſſar imperiũ acceperit Olympiadis octauæ anno primo: qui annus erat duodecimus imperij Achas regis Iudæorum, vt ſcribitur lib. 4. Regum: Vrbis autem conditæ ſextus, quippe iacta ſunt Vrbis fundamẽta, vt Varroni ac Dionyſio placet, anno quarto ſextæ Olympiadis. hæc igitur norma temporis vniuerſi neminem fallere poteſt, quamuis in ſingularibus actionib. ſæpè diſſideant alij ab aliis. tempora deinceps à Nabonaſſare vſque ad Adrianum (ſub quo floruit Ptolemæus) certiſſima ex ipſius tabulis colliguntur. is enim lib. 4. cap. 2. complectitur annos DCCCLIII. ab anno ſecundo Mardocempedi (quẽ Hieremias Merodachum appellat) vſque ad annum Adriani XIX. Quod autem Nabonaſſar idem ſit qui Salmanaſſar in ſacris literis, planum fit ex eo quod ab euerſione Samariæ vſque ad excidium templi, anni ſunt CXXXIII. ex ſacra Scriptura: vnde colligitur Ezechiã imperaſſe annos XXIIII. Manaſſem LV. Amonẽ II. Ioſiam XXXIII. Ioachimum XI. Sedechiam XI. is expugnata Hieroſolyma captus eſt. at Ptolemæus ab initio Nabonaſſaris, qui Samariam cepit: ad excidium templi, comprehendit annos CXL. ait enim lib. V. c. 14. quintum annũ Nabonaſſaris (qui Nabuchodonoſor in Scriptura vocatur) eſſe centeſimum ac XXVII. Nabonaſſaris igitur ſi addas annos XIII. eius imperij vſque ad Vrbis expugnationem (capta eſt autem anno XVIII. Nabuchodonoſoris) cõflantur anni CXL. qui numerus ſeptem annis minor eſt eo quo vtitur Scriptura ſacra: ſed excipiendi ſunt anni Nabonaſſaris imperij vſq; ad captiuitatem. Ad hanc igitur regulam cæleſtium conuerſionum, ſi vniuerſitatis hiſtoriam exigamus, planum fiet Megaſthenem tempora breuiora complecti: id quod accidit

propter interregna, cùm inter ſe Principes Aſſyriorum & Chaldæorum mutua bella crudeliſſimè gererent, & mox alius aliū deturbaret, nec interim annorū ac temporis decurrentis ratio haberetur. argumento eſt etiam quod nec Beroſus, nec Metaſthenes vllius interregnū aut menſes complectuntur, ſed annos dūtaxat imperij cuiúſque, ſine vlla certa radice motus Cteſias ſcriptor diligens, menſes & interregna non omiſit: ſed nihil habemus præter exigua fragmenta, hūc tamē Diodorus ac reliqui ſequuntur: quinetiam Plutarchus (qui Cteſiam mēdaciſſimū appellat in Artaxerxe) illi, quod ad temporum rationem attinet credendum putat: præſertim cum Herodotum mendacij coarguat, & ab ipſo Xenophonte (cuius tēporib. floruit) à Strabone, Athenæo ac Diodoro laudetur. Manetho ac Dius in Phœnicum hiſtoria, mēſes & interregna collegerant, vt videre eſt apud Ioſippū, ſed hiſtoria Phœnicum penitus interiit: Manetho verò deſiit in Olympiade quinta, quinque annis ante Vrbem cōditā, duodecim ante Salmanaſſarem: poſt euerſionem Troiæ cccxxv. cui Sempronij Romani tabulæ congruunt. Hæc verò diſcrepantia nulla eſt apud Græcos & Latinos in ratione eius temporis quod ab Olympiade cœpit cum Vrbis conditio ſecuta ſit Olympiade vi. ex quo facilè eſt Romanorum Faſtos cum Olympiade comparare, vſque ad Gothorum inuaſionem, quæ ſub Odoacre contigit, anno Chriſti cccli. tum ab Æra Chriſti certiſſima tempora huc vſque colliguntur. Reſtat igitur vt ab vniuerſa illa temporum ratione regum ætates ac imperia deducamus, optimi cuiuſque ſcriptoris habito delectu. Illud etiam admonendi ſumus in hiſtoria legenda biſſextilis anni habendam eſſe rationem, ſi vſquam occurrat, vt præteritos aut conſequentes annos certius ac facilius colligamus. vt quod Marcellinus ſcribit lib. 26. Valentinianū apud Ancyram mortuo Iouiniano. Imperatorē creatum vii. Cal. Martij, neque die ſequenti, quod biſſextilis dies forte tū eſſet, imperij inſignia ſuſcipere voluiſſe, biſſexti diem tanquam infauſtum metuētem. ex eo Marcellini loco, Faſti Romanorum ſeditionibus ac interregnis conturbati, emendantur ac reſtituuntur: cum quarto quoq; anno recurrat biſſextilis. itaque collectis annis à Cæſare ad Valentinianum relinquuntur anni ccccviii. à 4. Conſulatu Cæſaris Dictatoris, qui biſſextilem annum inſtituit, ab Vrbe verò condita mille cxvi. Hic verò Marcellinus, quem dixi, Ammianus nominatur,

natur,& Iuliani Auguſti ætate vixit. Alter Marcellinus comes V.C. Iuſtiniano principe Chronica auſpicatus eſt ab anno Vrbis conditæ Mcxxx. eâque Indictione & conſulatu diligenter diſtinxit, quanquam Conſules eo tempore eſſe deſierunt, ſed nomẽ in Imperatoribus reſedit. vltimus omniũ fuit Fl. Baſilius Iunior V.C. Conſul Orientalis, anno Chriſti Dxli. cuius ſæpe meminit Procopius in libris de bello Gothorum. Hæc de ratione vniuerſi tẽporis ac origine mundi, cuius exitus quando futurus ſit, ne angelis quidem, certè mortalium nemini ſcitum eſt: niſi fortaſſe coniecturis Heliæ & Catinæ Rabinorũ aſſentiamur. ij. n. in libris Talmudicis, titulo Sanedrim, cap. Helec, tum etiam in titulo de idololatria cap. Libne, ſex annorum millib. mundi ætatem definiunt ex opificio mundi ſex dierũ: quam coniecturam multi velut oraculum acceperunt, cum Heliam Prophetam eſſe arbitrarẽtur. certè R. Iſaac in c. 1. Geneſ. & cum Auguſtino lib. 2. de Ciuit. Dei, illud vaticinium quaſi cælo delapſum amplexantur. Hoc amplius etiam Leo Hebræus, quod perpetua ſex annorum millium viciſſitudine, mundi elementaris conuerſionem, ac ſeptimo quoque milleſimo quietem fore opinatur: quouſque quadraginta nouem millibus annorum elapſis, quinquageſimus orbium quoque cæleſtium interitum ſit, & quietem magni Iubilei allaturus. ſed hæc ſubtilius inquirere, quæ nec humano ingenio capi, nec ratione poſſunt, nec diuinis oraculis probari, non minus ineptum quàm impium videtur.

Qua ratione populorum origines haberi poßint.

CAP. IX.

NVlla quæſtio magis exercuit hiſtoriarum ſcriptores, quam quæ habetur de origine populorum: nec plures interitus Rerumpublicarum, aut bella ciuilia ſæpius geſta memorantur, quã pro generis claritate ac ſplẽdore: cum alij opibus, aut ſcelere, aut maiorum virtutibus parta nobilitate ſeipſos ab aliis ſponte diuellerent, & eorũ affinitatẽ repudiarẽt, extremũ fuit arrogãtiæ genus eorũ qui humanæ cõditio-

nis obliti, ſe à diis ortos eſſe prædicarent, quod non modò imprudentibus ac ſtultis contigit, ſed etiam iis qui in ſumma ſapientiæ ac virtutis opinione floruerunt, neque enim erubuit C. Cæſar in concione populi Romani iactare ſe materno genere, à regibus, paterno verò, à diis ortum traxiſſe. quin etiã Ariſtoteles ad Æſculapium & Apollinẽ retulit ſuũ genus. hinc opinio diuinitatis eorum qui cum homines eſſe deſiiſſent, ſe deos fore arbitrarentur: atque hæc ſuperbia potentiorum, ad infimos vſque manauit: qui, quod ſuæ originis initia neſcirent, aut peregrinorum odio diſſimularent: ſe indigenas terræ parentis, hoc eſt αὐτόχθονας & γηγενεῖς, appellarunt, ſic enim Ariſtides in Panathenæis, ſupremæ nobilitatis decus Athenienſibus tribuit, quod non aliunde profecti genus ab ipſa terra deorum matre traxiſſent. atque hic error non modò veterum ſcriptorum, ſed etiam iuniorum adeo communis eſt, vt Polydorus, prudens alioqui ſcriptor, Britannos in mediterraneis ſitos. nec aliunde aduenìſſe, & indigenas eſſe affirmet. Cæſarem opinor ſecutus. Altamerus quoque ad Tacitum ſcribit, Germanos in ipſa Germania genitos, nec ab vlla gente deriuatos: atque eius rei ſe fidem dare non dubitat, fretus auctoritate Taciti, Sabellici ac Sipontini. quo quid ineptius, dicam, an magis impium fingi poteſt? veteres ſanè quodammodo venia digni ſunt: hi verò, vel magno errore, vel ſcelere obligantur: tum quod ea quæ Moſes in ſacris libris de originibus teſtata reliquit, apertè oppugnant (quanquam nulla ſubiecta ratione) tum etiam quod nulla gentibus illis origine quam à patrio ſolo tributa eas ab aliarũ ſocietate & amicitia omnino diuellũt. cum. n. multa diuinitus ad origines ſcribendas Moſem impulerunt, tum illud etiam, opinor, vt omnes homines ad quos ea fama perueniſſet, planè intelligerent ſe eſſe conſanguineos, & eadem generis coniunctione ſociatos. qua perſuaſione haud ſcio an ad hominum voluntates & amicitias ſtabiliendas ac retinendas vlla maior eſſe videatur. neque enim Diomedes & Glaucus duntaxat, verumetiã innumerabiles ſæpe exercitus in mutuã perniciem armati, ſola cognitionis ac gẽtilitatis ſpecie inimicitias diremerunt. qui verò ſe indigenas & ſatiuos eſſe iactãt, quid aliud quã humanæ ſocietatis vinculum abrumpunt? Hinc illæ capitales ac peſtiferæ voces Ægyptiorum aduerſus Hebræos: Græcorum aduerſus Latinos, quibus alii alios inſigni quadã contumelia barbaros appellant. hinc

hoſtes

hoſtes olim à Romanis appellati peregrini: à Germanis etiamnum maiori contumelia Valchi. non ea vox eſt hoſpitalitatis maiorum, quæ tantam illis gloriam peperit. hinc denique famoſi libri aduerſus exteros, ab ijs qui non Muſarum aut Mineruæ, ſed Martis ſacerdotes verius appellari debent: qui tædas ardentes inter medias acies vibrant, & eos quos amore mutuo conſiliare debuerãt, iniuriarũ facibus ad odiũ inflammãt. neque enim neceſſe eſt à me nominari quẽquam, nec ea cõmemorare quæ in nos ſcripta ſunt, ab iis qui maiore infamia ſeipſos quàm nos affecerunt. at quantò æquius erat ſe cum peregrinis eodẽ ſanguinis ac propinquitatis vinculo colligare, quã arroganter ab illa cõmuni cognatione cũ verborũ contumelia diſcedere? Quare nec Lycurgi, nec Platonis leges eas probare poſſum, qui ſuos ciues à cõmercio peregrinorũ omnino ſeiunxerunt: tum etiã domeſticarũ rerũ ad exteros euectionẽ, aut inuectionem peregrinarũ ad ſuos prohibuerũt. nam quid hoc aliud eſt quàm tollere de rebus humanis hominũ ſocietatem? ſi meliores illi, peregrinos ſuis virtutibus informare ac beare, non arcere debuerunt. ſanè Moſes non minore beneuolẽtia peregrinũ quàm ciuẽ proſequendũ putauit: & peregrinorũ iniurias grauius quàm ciuium vindicari mandauit. Iam verò ſumma quadã immortalis Dei ſapientia factum videmus, vt nullius regionis tanta fœcũditas ſit, quę non magnopere alterius egeat ope. *India*, inquit ille, *mittit ebur, molles ſua thura Sabæi, at Chalybes nudi ferrũ.* tum paulo poſt, *Cõtinuò has leges æternáque fœdera certis, Impoſuit natura locis.* cur tãdẽ, niſi vt res ſimul rationeſq; populi contraherent inter ſe mutuis cõmerciis, pacẽ, amicitiã firmarẽt? ſic enim exiſtimo diuina vltione factum eſſe, vt Græci Latinis (quos barbaros appellabant) ac viciſſim Latini Gothis & Scythis (à quibus antea ſemper velut à beſtijs abhorruerant) tandẽ aliquando ſeruirent, tum etiam coloniarum multitudine populi omnes confuſi ſe conſanguineos eſſe agnoſcerent.

Tria ſunt igitur argumenta quibus origines haberi, & ab hiſtoricis traditæ iudicari poſſunt. primũ in ſpectata fide ſcriptoris, alterũ in linguæ veſtigiis: tertiũ in regionis ſitu ac deſcriptione de hiſtoricorum delectu antea dictum à nobis eſt & quantum ſcriptori de ſuis ciuibus aut hoſtib. ſcribẽti credẽdum ſit. nam Conradus Peutingerus, Irenicus, Hermãnus Nuenarius, Lupoldus Bãbergenſis, Iacobus Vuimfelingus,

Andreas Altamerus, Vuolfgāgus Lazius, Paulus Iouius, Ant. Sabellicus, & inter noſtros, Rupertus Cenalis tam ambitioſè de ſuis ciuibus ſcripſerunt, vt nec quicquā aliis tribuant, nec ſibi deos pares eſſe putēt. verior Beatus Rhenanus ac Tritemius Abbas: reliqui ad ſui nominis commendationem multa ſcripſere, quæ vt vera ſint, potuerunt tamen ſine aliorum cõtumelia moderatius ſcribi. Francos à Germanis originem traxiſſe demus. quid enim ad noſtri nominis famam præclarius, aut ad ſocietates & amicitias cõtrahendas illuſtrius, aut ad vtriuſque Imperij ſalutem vtilius eſſe poteſt, quā ad fortiſſimam & generoſiſſ. Germanorū gentem Frācorum origines referre? Adhibeamus tamē ad eiuſmodi quæſtiones ea quæ dixi argumenta, vt omniū populorū certas ac minimè dubias origines habeamus. Conſtat enim Chaldæos omniū populorum antiquiſſimos fuiſſe. non ſolùm Moſis grauiſſimo teſtimonio, ſed etiam Metaſthenis, Herodoti, Cteſiæ, Xenophōtis, quibus aſſentiuntur iuniores, Diogenes Laertius, Philo Porphyrius in epiſtola quadam ad Boethum, Clemēs Alexandrinus in Stromatis, Euſebius de Euangelica demonſtratione. Theodoretus lib. I. De Græcarum affectionum curatione, Rabbi Moſes Maymonis filius, lib. 3. cap. 30. Perplexorum, ac reliqui quoque interpretes Hebræorum hi omnes humanitatem, literas, artes, omniúmque magnarum ſciētiarum laudem Chaldæis acceptam ferunt. hinc Prometheum genere Chaldæum, quod homines ab agreſti incultáque vita ad humaniorem impuliſſet, raróſque ſiderum curſus, traiectiones errantiū, totámque naturæ obſcuritatē hominū generi tradidiſſet, finxerūt ferula Palladis ſacros ignes de cælo detraxiſſe, & hominem è luto coagmentatum anima cæleſti afflauiſſe. eſt igitur omittenda vox indigenarum, & à Chaldæis, omnium populorum origo petenda, cum in ea regione aut certè illi finitima, nauis illa quæ humani generis ſeminarium ſeruarat, cõquieuiſſet. inde homines huc illuc diſperſi, ſuum genus eo modo propagarunt, quo veriſſimè eſt à Moſe & Hebræorum magiſtris abundè diſputatum. ſed id prætermitto quod cuique in promptu eſt ex iiſdem libris conquirere. illud tantū, quod noſtri originū ſcriptores non ſatis aperuerunt, ſcilicet linguarū veſtigia, in quibus præcipuum eſt originis argumentum, deinde locorum ſitus explicabo. nam vt proxima quæque fertiliſſima regio fuit, modò incolis vacua, ſic à finitimis quibuſque eſt occupata. poſtea verò quā ho-

hominum multitudo redundare cœpiſſet, coloniæ in ſolitudines extremas & loca ſterilia deductæ ſunt. quis enim Aſia vel Italia relicta colonias in Gothiam niſi cogente neceſſitate deduceret? quare non amplius dubitandum eſt vtri vetuſtiores ſint Ægyptij an Scythæ, Græci an Latini: id quod anxiè quæſitum eſt à veteribus, vt videre eſt apud Diodorū, Iuſtinum, Catonem, Dionyſium Halicarnaſſeū: qui enim Arabiæ ac Libyæ deſerta vel Æthiopiā occuparūt, tametſi Græcis ac Latinis antiquiores ſunt, nihilominus in illis ſedibus acquieuerunt, quo aditus in Aſiam & Europā nulli pareret. argumento ſit quod Arabes ac Phœni cum primum armis cōfidere cœperūt, in Aſiā & Europam colonias & exercitus deduxerūt. ſcribit enim Leo Afer, Pontificē Babylonis Arabes in ſuis finibus tantiſper continuiſſe metu religionis, quoad ducenteſimo circiter Hegiræ anno, Nili aditum infinitis legionibus patere voluit, vt rebellantes Africæ principes vlciſceretur. Sed illud eſt admiratione digniſſimum, quo Epicurei, & qui ſatiuos homines fuiſſe putant, refelli facilè poſſunt quod populorum origines quæ à Moſe traditæ ſunt, Chaldaicæ & Hebraicæ linguæ, quæ ſola dialecto differūt, ea veſtigia retinent, quæ nunquam potuerunt in tanta linguarum varietate aboleri. eſt enim prima illa Lingua quæ ab Abrahamo Chaldæo ſuæ genti data eſt. priùs enim quàm Græcæ ac Latinæ linguæ vlla imago extitiſſet, populi ac regiones Hebraicis appellationibus vtebātur. eſt enim Iapetus Nohæ filius, ab hoc Europæi propagati feruntur, idque non modò Hebræi, ſed etiā Græci ac Latini confitentur. Audax, inquit ille, Iapeti genus: quod ab Homero & Æſchylo ſumptum eſt. at in huius vocis etymologia. mirum quàm Græci ſe fruſtra torquēnt. alius παρὰ τὸ ἰάπτειν, id eſt lædere: alius παρὰ τὸ ἰᾶσθαι id eſt mederi: nōnulli παρὰ τὸ ἰέσθαι καὶ πέτασθαι duci voluerunt: cùm Hebraicè dilationem ſignificet. ita Iudæos Tacitus quaſi Ideos à Creta oriundos facit, vt mons eſt Ida. hinc illos in Mauritaniam, poſtremò in Palæſtinam circumagit: cum tamē in ea voce laudatores Hebræis appellentur. conſimili errore Strabo & Liuius Germanos quaſi fratres Gallorum dici putant, quæ vox vt Alemanus quoque totum hominem ſiue ſtrenuū patria lingua ſignificat, vt docuit Altamerus, eodem errore Ion, vel vt Homerus, Iaon à flore Græci deriuarunt, quod Hebraicè defraudatorem ſignificat. ab hoc Iones in Aſia & Græcia propagati. Hinc Daniel Alexandrū

Magnum regem יון id eſt Iaon, vel Ion vel Iauan in Aſſyria imperaturum prædixit illa quidem Græci, quaſi ſua deprauare ſunt conati: hæc verò nulla ratione potuerunt, quæ nihil omnino Græcis ſignificant aut Latinis: & omnium vetuſtiſſima ſunt nomina, vnde populi appellationẽ acceperũt, ſolis Hebræis notam: ſcilicet Danaus, quod Chaldaicè iudicem ſignificat: à quo Danai, & Dardania iudicum habitatio: eſt enim *dar* habitare, hinc Dardani dicti: & Ianus, id eſt, vinoſus, quem Dionyſius Halicarnaſſeus Oenotrium eadem ſignificatione appellat eum, qui primus colonias in Italiam trãſtulit. eſt enim Iain Hebræis vinum, Achæis dolor, Ægyptijs anguſtiæ. Nimrod, rebellis: malè Philippus Melanchthon, amarum dominatorem interpretatur. eſt enim *marad*: rebellauit. Ninus, filius: Niniuę: Nini domus: Solon, pacificus, pro Solom, quia Græci literam *m*, non admittũt in fine. nihil autem Græcis ſignificat, conſimiliter Cadmus Thebanorum conditor, ac literarum, quibus vtuntur Græci, parens appellatur, Orientalẽ & antiquũ ſignificat. Medi, admẽſi: Armenij, ſublimes: Chananæi, mercatores, Hebræi, tranſeũtes: Dodonæi, dominantes: Chuſitæ, nigri, quos Græci Æthiopes eodem ſenſu vocarunt. Moſchouitæ, extenſi, Riphæi, gigantes: Perſæ, diuiſi: Aſſyrij, beati: Libyes, inflammati: Græci Africam dixerunt frigore vacuam: Emathij veraces: neque enim duci poteſt ἀπὸ τοῦ ἀμάθου. cum Græcæ linguæ ratio nõ patiatur. Miſrim anguſti: malè Philippus Melanchthon rebellem interpretatur: ſic Ægyptij dicuntur, & his quoque temporibus veterem retinent appellationem. Scythæ, percuſſores, à Cethim Iapeti filio: ſic enim verior eſt etymologia, quam quæ eſt à Melanchthone de Macedonibus allata. quos Macethim vocat. at illud *mem*, originis alterius præpoſitio eſt. Heneti Hebræis vagabundi, Nomades Græcis appellãtur, Homerus ἐνετοὺς appellat, & in Paphlagonia collocat, hi Germaniam inferiorem occuparunt, inde ſinus Venedicus. tum etiam in Italia & Gallia ſedes poſuerunt. Cimbros quoque à Cimbris Cherſonneſi, & Danos à Danais ortos eſſe ipſa nominis appellatio docet. Elam, adoleſcẽs, quo nomine Perſas Hebræi vocant: hinc tribus Elamidos apud Xenophontem, vbi de Perſis agit. Lydij, nati: Sarmatæ, duces alterius: Secani, habitatores: ſic primi Siciliæ incolæ dicebãtur, & qui Burgundiæ tractum occuparunt. Thraces, euerſores à Tiras filio Iapeti. hinc fluuius eiuſdem appellationis

in Thracia. Phut, cardo, filius Cameſis, quo nomine Mauri appellantur à Ptolemæo, & fluuius eiuſdem nominis: etiam Phutis vrbs in Mauritania, quod ſit in cardine Africę. omitto ea quæ ſunt à Philippo Melanchthone explicata: in quibus tamen illud probare nō poſſum, quod Æſcanazim (quo nomine Germani ab Hebræis vocantur) ab אש & כהן quaſi ſacerdotes ignis dici putant. non enim patitur Hebraica lingua vt radicalis elidatur, & ה quieſcat in *Cohen*. verius eſt habitatores diſperſos à ſacan & naza ſignificari. hinc etiam Aſcania regio Aſiæ minoris & Sicania. Hæ igitur appellationes Chaldaicæ & Hebraicæ. quæ nihil Græcis aut Latinis ſignificant, primas origines omnium gentium illis à quibus idiomata fluxerunt, tribuendas eſſe docent: & omnium gentium antiquiſſimos eſſe Chaldæos, Armenios, Ægyptios, Hebræos, Arabes (quorū lingua parum ab Hebraica differt) Phœnices, Iones, Aſiaticos, Perſas, Indos, Medos, Æthiopes, Sabæos. neque abſurdum quod ſacerdos Ægyptius Soloni obiecit, Græcos infantes ſibi videri. quod nihil vetuſti haberent. melius etiam Chriſtianus ille qui Græcis obiecit, Moſem legiſlatorem diis Græcorum antiquiorem eſſe. nihil enim fere antiquius habet Græcia ipſo Danao & Cadmo, quorum alter gentis conditor, alter literarum repertor appellatur. quibus tamen temporibus in ſumma rerum geſtarum gloria floruerant Hebræi: Chaldæorum verò ac Ægyptiorū imperia penè conſenuiſſe videbantur: quanto igitur Chaldæi Ægyptij, & Hebræi Græcis, tanto hi reliquis antiquiores ſunt: idque perſpicuum fit ex illa triplici ratione qua vtebatur, ſcriptorum, inquam, fide perſpecta, linguæ veſtigiis, & regionis ſitu. Nam Pauſanias & Strabo Græcos omnes, aut Iones, aut Æoles, aut Dores fuiſſe aiunt. Iones quidem ab Aſia in Græciam veniſſe antea dicebamus magnorum virorum auctoritate adducti: quibus cōſentaneum eſt ad id quod Hecatæus teſtatur apud Strabonem, primos incolas Græciæ à barbaris regionibus veniſſe. Itaque Plinius Mæandrum fluuium, qui bonam minoris Aſiæ partem alluit, Ioniam alluere ſcribit, tum etiam Athenienſes Græcorum antiquiſſimi (ſoli enim αὐτόχθονες dicebantur) Iones ab omnibus ſcriptoribus appellantur. ſed in eo fallunt Pauſanias & Strabo, quod Atticam, veterem Ioniam appellant, cùm prius Aſia culta fuiſſet ab iis vnde nomen illud fluxerat, tametſi enim Athenienſium duodecim coloniæ in Aſiam deductæ

fuiſſent, vt Strabo ac Pauſanias tradunt, quas poſtea Plinius ad octoginta vſque creuiſſe auctor eſt: non propterea tamen ſequitur Athenienſes Aſiaticis fuiſſe priores, nam iſta ratione Galli Græcis & Aſiaticis antiquiores eſſent. & Græci Chaldæis. cum hi in Chaldæam, illi in Aſiam & Græciã colonias ſæpe deduxerint. Æoles verò, id eſt varij ac mixtis quod ab Ionibus, vt opinor, Ægyptiis ac Phœnicibus ſtirpẽ traxiſſent. nam omnes populi extra Iſthmum præter Athenienſes ac Megarenſes, Æoles dicebantur, vt Strabo ſcribit. Danai verò claſſis ad littus Achaiæ appulit: ipſe Argiuorũ, qui inter Æoles clariſſimi fuerunt, imperium adeptus eſt. idem poſtea colonias in Peloponneſum miſit. Cadmus Phœnix coloniã quoque Thebanorũ in Bœotiam deduxit. Dores autẽ initio non alios fuiſſe quàm Æoles, planum fit ex ipſo Pindaro qui ſuum Poema Doricè ſcriptum αἰολίδα μολπὰν appellat: ſed Dori principis appellatio nomẽ potuit, non originem mutare. quod ſi quis ſcire velit quæ cuiuſque populi ſit origo in Græcia, copioſè Pauſanias & Strabo id explicãt, quæ ſingula perſequi nõ eſt eius qui methodũ ſcribit. illud tantum, Græcos ab Aſia, Ægypto, & Phœnicia oriundos in Europa primũ coaluiſſe: tũ ab illis colonias in Italiã deductas fuiſſe, teſtantur Fabij, Catones, Piſones, Gellij, Sempronij, Varrones, ac Dionyſius ipſe Halicarnaſſeus, qui horũ auctoritate ſæpe vſus eſt, ex quo refelli poteſt eorum error, qui putant Catonem horum fragmentorum quæ habemus, ſcriptorem fuiſſe: quum Dionyſius tradit de Græcis ita ſentire, vt à Græcis Itali ſint oriundi: at in illis fragmẽtis impudẽtiæ Græci coarguuntur, quod ſe Italorum auctores eſſe affirmarent. ſed eius originis maius eſt argumentum, quod Italia fertilitate ac cœli temperatione præſtantiſſima, Græciæ finitima eſt, breuiſſimúſque in eum traiectus. poſtremum eſt quòd Græcæ linguæ veſtigia nõ potuerunt aboleri, atque his argumentis Cæſar Britannos maritimos à Belgis Gallis originẽ traxiſſe argumentatur: primũ, quod finitima ſit Belgis inſula: deinde, quod iiſdẽ nominibus ciuitatũ appellarentur Britanniæ vrbes, quibus Belgicæ: poſtremum eſt quod illud didicerat ab incolis vtriuſque regionis. Ita quoque Tacitus vt doceat Gothinos, à quibus Gothi fluxiſſe putantur, à Gallis originem accepiſſe, Gothinos, inquit, arguit lingua Gallica non eſſe Germanos. conſimiliter Italos arguit lingua Græca ſtirpem à Græcis duxiſſe: eſt enim à Græcis veteribus

Oenotria

Digitized by Google

Oenotria dicta, ab Oenotrio Arcade, alij Ianũ fuiſſe putãt.
quod idem Hebræis ſignificat, vt Oenotrus Græcis, vinitor
Latinis. Heſperia verò iunioribus Græcis, Græco verbo,
quod ad occaſum Græciæ poſita ſit, putat Dionyſius antea
Auſoniam fuiſſe appellatam: id quoque Græcum eſt, ἀπὸ τοῦ
αὔειν ἢ ἀκοῦσαι ἢ τὸ θιγεῖν: poſtremò Italiam appellatam pro-
pter boum magnitudinem, vt Hellanicus autor eſt: nam I-
talus Græcis vitulum ſeu bouem ſignificat, vt Herodotus
ac Timæus ſcripſerunt: quam etymologiam Varro quo-
que ſecutus eſt. quinetiam Cicero: Regnante, inquit, meo
gentili, hoc eſt Seruio Tullio, venit Pythagoras in Italiam,
quæ tum Græcia magna dicebatur. erat autem omnibus
propè Italis Dorica lingua communis, vt ex illorum ſcriptis
teſtatũ habemus, præterea Italiæ regiones magna ſui parte
Græcam retinent appellationem: cuiuſmodi ſunt hæ, Luca-
nia, Vmbria, Cumæ, Phlegræus campus, Elæa, Pandoſia, Pan-
ditaria, Neapolis, Peuceria. Sed mutationes linguarum tri-
bus potiſſimùm de cauſis (omitto eam quæ eſt à Moſe allata,
quæ ſimul ac ſemel contigit) fieri conſueuerunt. vna eſt
in ipſo decurſu temporum, quibus non modò linguæ, ſed e-
tiam res omnes immutantur, ac tota rerum natura ſeneſcit.
ita Polybius ſcribit, anno minus quinquageſimo quam ictũ
fœdus erat inter Pœnos & Romanos, verba fœderis, quæ ipſe
antiqua vocat, vix intelligi potuiſſe: carmina verò quæ in ſa-
cris ex vetere formula canebãtur, à pauciſſimis intellecta, ſic
videmus paulatim omnes omniũ populorum linguas aliter
atq; aliter mutari. Altera cauſſa eſt in coloniarũ ac populo-
rũ inter ipſos confuſione. argumento ſit Italia & Græcia, quæ
tot ſeculis puritatem Græci ac Latini ſermonis tenuerunt,
totóq; terrarũ orbe diſſeminarũt: poſtea quã Scythæ & Go-
thi vtranq; inuaſerunt, tanta mutatio cõſecuta eſt, vt nec La-
tinum, nec Attica vbi nunc ſunt, vnquam extitiſſe videantur.
ita quoque coloniæ Tuſcorum, qui ex Italia pulſi erant à
Gallis, & Gallorũ qui in Germaniam olim deſertam migra-
bant, tertium loquendi genus ab vtriſque diuerſum cõflaue-
runt. Anglorum quoque in Britanniam, & Saxonũ in Belgicã
à Carolo Magno deductæ colonię. tum etiam Gallorum in
Saxoniam ſermonis veritatem pepererunt: Conſimiliter Par
thi Perſicum, Arabes Punicũ, Turcę, Tartari, Sclaui Græcũ,
Latini Gallicum & Hiſpanicum ſermonem deprauarũt, po-
ſtrema linguę mutandę cauſſa in ipſa regionis natura verſa-

tur. proprium eſt enim omnium populorum qui magis inclinant ad Septentrionem, voces conſonantibus aſperrimè colliſis, ſine vocalibus ex intimo pectore, & crebras aſpirationes efferre: idque propter ſummam ſpirituum vim & impetum caloris. nam Saxones & accolæ Baltici maris vbique fere medias pro tenuibus, & aſpiratas pro mediis pronunciant, cuiuſmodi ſunt hæc, *Per theum ferum pibimus ponum finum.* Auſtrales verò quibus temperatus eſt calor & ſpiritus debilis, leniſſimè pronunciant, lenius etiam fœminæ, quòd viris ſpiritum & calorem habent debiliorem. idque facilè intelligitur in colonia Saxonũ. quam Carolus Magnus in Belgas deduxit. cùm enim Saxones equum vocent *Pfert:* Flammingi cælo mitiore educati, *Pert* pronuciant. omitto loci cuiuſque propriam & inſitam ex aquis naturam, quæ voces ac linguas immutant: vt in agro Labdano Galliæ Narbonenſis omnes labdaciſmo balbutiunt; & in Valedoca Taurinorum: ita quoque Sabini veteres *fædum* pro hœdo, *fircum* pro hirco dicebant, quemadmodum Varro ſcribit: vt apud nos Vaſcones *hocum* pro foco, *hilium* pro filio: ita quoque Pariſij & Aurelij veterum Hetruſcorum more *Valeſium* & *Fuſium*, pro Furio & Valerio vſurpant. Ex his ergò tribus potiſſimum cauſis, tot linguarum diſſimilitudines oriuntur: neque tamen ita poſſunt aboleri, vt non expreſſa veteris linguæ veſtigia perpetuò hæreant, vt Celtica lingua vetus, magna ſui parte Græca fuit, quod ab illis originem maiores noſtri traxiſſent. Bouillus, Picardus, ac Perionius infinita propè verba. nec tamen omnia, non ægrè aut violenter, quemadmodum in ſua lingua Lazius, ſed facillima, interdum etiam nulla conuerſione è Græcorum fontibus expreſſerunt: in quibus tamen non tantum mihi videtur eſſe ponderis ac momenti: quantum in ipſis locutionibus. quæ nobis cum Græcis communes ſunt: tum etiam in eleganti participiorum, infinitiuorum, & articulorum vſu, quæ ſatis arguunt Gallorum originem Traianis aut Græcis, aut vtriſque deberi, cum vtrique Ionica lingua vterentur. Ammianus quidem Marcellinus libro 15. ſcribit, ſe in Gallorum monimentis legiſſe, & ab incolis accepiſſe, Gallorum origines Troianis deberi, tametſi fama eſſet à Doriéſibus profectos, Ioſippus à Gomero primogenito Iapeti, qui natu maior erat, ſtirpẽ deducit. ſed hoc ad Gomeri nepotes referendũ opinor. Lucanus Aruernos ſcribit Romanorum

norum ſe dicere fratres,eóſque vocat ſanguine ab Iliaco populos. certè apud nos extant duæ Paridis vrbes. vna Troiç, ſic enim effertur ab incolis ea quam Tricaſſium vel Trecenſem vocant.Præterea Venetos Celtarum populos à Venetis Paphlagoniæ ſtirpem traxiſſe perſpicuum eſt : eos verò qui ſinum Adriaticũ tenent à Venetis Celtarum deriuat Strabo libro 3.tametſi Liuius aliter ſentiat.poſtremò Celtarum appellatio , quam noſtræ antiquitatis interpretes omiſerunt, ab Homero,Pindaro, ac priſcis ſcriptoribus ſemper vſurpatur pro equitibus.Appianus à Celto filio Polyphemi tam ridiculè deducit, quam noſtri Francos à Francione. Hectoris filio:qui nunquam extitit.magis etiam abſurdè Lazius, qui à Galatis deriuari affirmat. eſt enim Galatarum nomen veteribus planè inuſitatum, κέλης autẽ equus eſt ὁ ἄζυξ,quem Latini ſellarium vocant : κελητίζειν verò & κελητεῖν, apud Homerum & Pindarum nihil aliud eſt , quàm equis ἀζεύκτοις ἱππο-χρῆσθαι,vt ſcribit Euſtathius. inde κελῆται & κελτοί per ſyncopen.cur autem Galli primùm Celtæ ſunt appellati,ratio eſt, quòd omnium maximè valerent equitatu , ac tametſi laudantur à veteribus Mauri quod equitatu longè præſtarent, & Annibali de Romanis (quorum præcipua vis erat, vt ſcribit Cæſar in pedite)illuſtres victorias peperiſſent:præſtantior tamen fuit Gallorum equitatus,quo Cæſar in bellis ciuilibus ſemper vſus eſt. ſic enim Hirtius, Accidit, inquit, bello Africano res incredibiles , vt equites minus triginta Galli,Maurorũ equitũ duo millia fugarent. idem bello Hiſpanienſi:Cùm magna manu,inquit,paruas Cæſarianorũ copias Afranius aggrederetur,celeriter ſe Galli equites expediunt,& prælio commiſſo magnum hoſtium numerum pauci ſuſtinuere.quinetiam Plutarchus in Antonio ſcribit, Parthos non aliter coerceri aut frangi potuiſſe,quàm Gallorum equitatu,cùm exercitus Antonij vndique premeretur. cuius me loci admonuit Chriſtophorus Augerius collega meus,& hiſtoriarum & iuris peritiſſimus. æquè conſentaneum eſt quod Plinius ſcribit : Hipporediam Galliæ Togaræ Vrbem, ſic appellari ab optimis domitoribus equorum,quare Cæſar cum Gallos in tres ordines diſtribueret,Druidas, equites & agricolas:equitibus tribuit diſciplinam militarem,&quoniã Celtarum appellatio multorum communis videbatur , Cæſar initio libri primis Celtas eos verè ac propriè dici tradit, qui inter Sequanam & Garumnam continentur , qui à La-

tinis Galli, ſua tamẽ lingua Celtę vocarentur. Plutarchus ne quid confunderet, γαλάται in Camillo appellauit: id autem ferè populis omnibus accidit, vt aliter à peregrinis quàm à ſuis nominarentur: Italia à Græcis Heſperii, Hellenes à Latinis Græci, Libyes à Græcis Afri, cùm tamẽ neq. Itali Heſperiorũ, neque Hellenes Græcorum, nec Libyes Afrorum nomen vſurparent. conſimiliter Scoti Anglos appellant Saxonas: ita quoq; hi quos Turcas appellamus, ab hac appellatione vehementer abhorrent. & Saraceni vox, in Aſia & Africa inaudita eſt. Græci tamẽ maiores noſtros, ob linguæ, vel originis, vel vtriuſque affinitatem, vel coloniarum frequẽtes deductiones, ſua eadémque Celtica lingua Celtas appellarũt: Galli verò nomen vnde fluxerit, aut quid ſignificet, nemo, quod ſciam, explicauit. ridiculum eſt enim ab vndis ereptos interpretari, vt Rabbi Samuel, verius eſt ab eundo & peregrinãdo nomẽ deduci. Ouallones enim à Belgis appellantur, quod Gallis veteribus contigit, quum orbem terrarum peragrarent, ac mutuò interrogantes quęrerent, *où allons nous*, id eſt quonam proficiſcimur? ex eo credibile eſt Ouallones appellatos. quod Latini ſua lingua nunquam efferunt, ſed *G* litera vtuntur. eſt autem propriè Gallia fertiliſſimus ager in finibus Pariſiorum ſic dictus, & Oualeſia: niſi ab *Vual* deducamus, quod Celtica lingua ſiluam ſignificat, qua voce vtuntur Germani, vt ſint idem Vuali qui Druidæ. vt igitur Celtæ intra Sequanam & Garumnam, ita Galli vltra Sequanam. Strabo verò Pyrenæis, Alpibus, Rheno, & vtroq. mari, Celtas cõcludit. itaque non ſatis aptè Lazius, Peutingerus, Altamerus, Xylander, Celtas de omnibus Germaniæ & Galliæ populis dici voluerunt, adducti auctoritate Herodoti à quo ipſi facilè refelluntur: is enim Celtas ad fontes Iſtri, (quem ipſe à Pyrenæis deriuat) collocauit, quo quid magis eſt alienum à geographia? quòd ſi Celtarum nomen propriè de Germanis diceretur, cur Strabo ex veterum opinione in quatuor mundi cardines diſtribuiſſet: Indos in ortu, Celtas in occaſu, Æthiopes in Auſtro, Scythas in Septentrione? eſt enim Gallia ad extremam occaſus plagam ſita: Germania verò Gallię Orientalis. alibi Strabo, Celtas & Hiberos ad occaſum, Nomades Scythas ad Aquilonẽ collocauit: poſtea verò quàm Galli Germaniam, Italiam, Hiſpaniam, Britanniam, Græciam, Aſiam minorem, & extremam quoque Scythiam coloniis impleuerunt, vrbes fundarunt, regiones coluerunt, leges ſtabilierunt,

lierunt, tantam ſui nominis famam apud omnes populos excitarunt, vt à Celtis nobilitatem ac generis ſplendorem omnes Europæ gentes velut à Troianis deducere gloriarentur: ſic enim Plutarchus in Mario, terras omnes Europæ ad Aquilonem & Occaſum cõuerſas Celticam appellat. ipſi verò Græci, diſciplinarum ac rerum geſtarum gloria florẽtes exempla fortitudinis non aliundè quàm à Celtis petere cõſueuerunt, vt videre eſt apud Ariſtotelem in libris de moribus & Republica, tum etiam apud Ælianum in libro De varia hiſtoria. quid Germani ſcriptores? ſanè Peutingerus & Nuenarius (alios omitto) cum ſibi Celticum nomen vindicarẽt, ac maioribus noſtris adimerent, Galliã triumphis omnibus ſpoliatam, etiam verborum cõtumelia, quoad eius fieri potuit, lacerarunt, ſed cum politiore doctrina eruditi homines & omnis antiquitas apertè reclamaret, Lazius aliud conſiliũ iniit, ac repudiata ſuorum opinione, Gallos maximis laudibus cumulauit: ea tamen lege, vt Germanos fuiſſe affirmet, qui primũ Tuiſcones, & Teutones: deinde Galatæ, poſt Germani Alemaníve, Celtæ, Galliue ſunt appellati. ſic enim in procemio ſcribit: age verò Lazi: ſic enim in Gallicum nomen à veſtris hominib. imprudenter ac temerè violatum ab iſta labe vindicabis: ac magna me ſpes habet fore, vt cum Germani & Galli perſuaſum habuerint ſe eſſe conſanguineos & fratres (vt Strabo magis verè, quàm ad id quod vellet accommodatè ſcripſit) perpetuo ſe fœdere atq; amicitia complectantur. hoc igitur dũtaxat nobis relinquitur diſputandũ, vtrum maiores noſtri à Germanis ſuæ originis primordia ducãt? ait Lazius: negat Polybius, Cæſar, Liuius, Plinius, Strabo, Plutarchus, Athenæus, Ioſippus, Tacitus, Iuſtinus, Beroſus, Pauſanias, Diodorus. vt vt ſit, tanta eſt, ac tam multorum vocibus & libris teſtata gentis vtriuſque laus, vt neque Germanos debeat, neq. Gallos alterutrius originis pœnitere. Quod igitur Herodotus, deinde Diodorus Celticam ab occaſu in Scythiam extremam, Plutarchus etiam in Põtum vſque protulit, ſatis perſpicuum fecerunt, Celtas vndecunque originẽ haberent, coloniarum multitudine vniuerſam Europam impleuiſſe. hoc enim præcipuum eſt originis argumentum, quòd propagatis imperij finibus, ac victis populis gẽtilia nomina velut expreſſa veſtigia ad ſempiternam poſteritatis memoriã, vt omnes ferè populi reliquerunt. ſunt igitur à Celtis Celtoſcythæ, & Celtiberi, quos Liuius Hiſpaniæ robur ap-

pellat à gente vetuſta Gallorum Celtæ miſcentes nomē Hiberis. quod enim Cæſar de Gallis ſcribit lib. 6. idē Valerius lib. 2. de Celtiberis confirmat, nefas ſemper apud illos fuiſſe prœlio ſupereſſe, cū is occubuiſſet. pro cuius ſalute ſpiritum deuouiſſent. ab iiſdem Celtis qui poſtea Galli ſunt à Latinis, Galatæ à Græcis appellati, Gallicia & Portugallia Hiſpaniç. Northuualia, Suedualha, Cornuualia Britanniæ, Gallouidia Scotiæ: Vveſtuallia Germaniæ: Gallia Italiæ, & Galatia Aſiæ minoris nomen habuerunt: tum etiam Ruteni Germaniæ populi à Rutenis Gallis: Carni quoque Germaniæ, à Carnis & Carnutibus, & Langobardi à Langonibus, quos Galliæ populos Liuius appellat, & Bardis poëtis, ídque planius eſt quā teſtib. res egere videatur. de Thracia in qua Galli diutiſſimè regnarunt, vt Polybius tradit, item de Byzantio ac Syria cuius imperiū non ita pridem tenuerunt, nulla veſtigia reſtāt, neque nomen patrium regionibus victis inuiderunt. Boemia quidem à Boiis Galliæ populis, gentilitium Galliæ nomen inquit Tacitus, adhuc retinet, regiones verò Scordiſcorum, Taniſcorum & Heluetiorum, quos Plinius, Cæſar, ac Tacitus, Gallos appellant, nulla veteris appellationis habēt veſtigia: denique Gallia togata, quam veteres Galli ab Vſente flumine vſque ad Alpes & Atheſim pulſis Tuſcorum populis inuaſerunt, vt eſt apud Liuium lib. 48. gentilitium nomen amiſit: tametſi Mediolanum (extant adhuc eius appellationis duo apud nos oppida) Comum, Vicentia, Verona, Brixia, tum multæ vrbes Inſubrum, Ligurum, & Hetruſcorum, quas Bellaius recenſet, à maioribus noſtris conditæ feruntur. ab Olbia verò Tectoſagum vrbe, quinque clariſſimæ vrbes deriuatę ſunt, vt videre eſt apud Plinium & Strabonem, vna quidem Bithynię, altera Pamphylię: tertia Cilicię: quarta Celtoſcythię ad Boryſthenis fauces: quinta cis Rhenū quæ Tolbiacum pro τὸ ὀλϐιακὸν appellatur, quatuor quidem Aſię ab Olbiacis Tectoſagis conditas fuiſſe nullum maius eſt argumentum, quam quod Tectoſages totam illam Aſiæ regionem omnium fertiliſſimam occuparunt, vt Trogus Pompeius ac Liuius teſtantur. atque hinc Albionem inſulam, quę poſtea Britannia dicta eſt, nomen habuiſſe credibile eſt. ſed hęc, dicet Lazius, à Gallis ſiue Celtis (quos enim Polybius Celtas, Liuius vbique Gallos appellat) Germanię populis geſta ſunt, quid Cęſar? nō Gallus fuit

fuit aut Germanus, quanquam acerrimus Gallorum hoſtis, Ac fuit, inquit, antea tempus cum Galli Germanos virtute ſuperarēt,& vltro bella inferrent:ac propter hominum multitudinem,agríque inopiam trans Rhenum colonias mitterent. itaque ea quæ ſunt fertiliſſima Germaniæ loca circum Hercyniam ſiluam.Volcæ Tectoſages occuparunt,atque ibi conſederunt.hæc Cæſar,quæ Tacitus confirmat:quibus cōſentanea Liuius ſcribit,ſcilicet Ambigatum Celtarum regē, quod in eius imperio Gallia hominū adeò fertilis fuiſſet, vt abundans multitudo vix regi poſſe videretur,Belloneſum ac Segoneſum ſororis filios, in quas dij dediſſent ſedes miſiſſe, Segoneſóque datos Hercynios ſaltus, Belloneſo Italiā.Pauſanias quoque ſcribit,Celtas in Pannoniam & Græciam mouiſſe,ab íiſque Alpes Celticas appellatas Athenæus conſimiliter tradit lib.5. Celtas qui in Græcia tranſmiſerant in Pannoniam ſedes mutaſſe.idē planè cōfirmat Strabo lib.5.Plin. lib.4.deniq; Polyb.lib.2.refert Boios,Eganes,Senones,Ananes è Gallia in Germaniā migraſſe,lib.3. Celas in Thraciam vſq. Brenno duce penetraſſe, ac regnum illud vſq. ad Clyari tēpora tenuiſſe.Itaq. Beatus Rhenanus meritò irridet quoſdam Germaniæ ſcriptores, qui Brennum & Senones à Germanis oriundos fuiſſe putant.at Polydorus Brennum Britannum fuiſſe affirmat,quod antea nemo ſcribere auſus eſt.eadem reprehēſione dignus eſt Lazius,qui Cymbros tradit vnà cum Brenno profectos in Italiā & Græciam. idem Boiarios,quos origine Gallos fuiſſe omnibus compertum eſt,ſolus ex Armenia in Germaniā deducit.hoc verò animaduerſione dignū eſt, quod vbique Latini Gallos appellant, quos Græci κελτὰς in eadem rerum geſtarum narratione.Nam Liuius libr. 48.fatetur Gallos (non Cimbros , aut Germanos, aut Tuiſcones appellat,quos à Gallis ſemper diſtinguit)Italiam,Illyricum,Pannoniam,Græciam,Macedoniam, Thraciam,Aſiam ſuis coloniis illuſtraſſe,atque omnem regionem citra Taurū & Halym flumen,ipſoſq. Syriæ reges vectigales feciſſe.vbi verò de Germanis ſcribit.gentili appellatione cōplectitur. vt Ioſippus in oratione Agrippæ ad Iudæos, Poſſidonius apud Athenæum in cōuiuio Celtarum,tū in cōuiuio Germanorū, γερμανὸς & κελτὸς accommodarē ac propriis appellationibus diſtinguunt. Iam verò Iuſtinus ex Trogo Pōpeio planū facit memorabilem illam Gallorum migrationem, quum Italiæ maiorem ac meliorem partem Tuſcis e-

iectis occuparunt, Tarquinij Priſci temporibus contigiſſe: Tuſcos verò in Rhetiam & Vindeliciam Germaniæ ſuperioris migraſſe. altera ex parte, & iiſdem temporibus Belloneſus Germaniæ inferioris fertiliſſima quæque (auctore Liuio) loca occupauit. Ex quo intelligitur Germaniam eo tempore poſſeſſoribus vacuam fuiſſe. nec credibile eſt Septentrionis incolas, qui robore & animi magnitudine Auſtralibus præſtant, Italos & Gallos admiſſuros fuiſſe: quos latiſſima Rheni foſſa vel Alpium verticibus ab Italiæ aditu prohibere nullo negotio poſſent. ſic igitur ſtatuo, Tuſcos Italiæ populos (quod Volphius & Fuchſius confitentur) & Gallos originem dediſſe occiduis Germanis. ridiculum eſt enim quod ab Hercule, vel Tuiſcone filio Herculis originem exquirunt, extremam verò Scythiæ oram, Heneti & Cimbri, ab Henetis Paphlagoniæ & Cimmeriis Tauricæ Cherſonneſi populis, quorũ meminit Homerus, occuparũt. hinc Balticum mare Venedicum appellatur, atque illud eſt quod Plinius ſcribit, omnes Germaniæ populos Ingeuones appellari (quos Peucerus indigenas interpretatur, qui re vera ſunt antiqui Heneti ac Cimbri) aut Iſtæuones ad Rhenum Gallorum propagines: Hermiones circa Danubium, qui à Gallis quoque ſtirpem traxerunt, vt antea docuimus: aut Vandalos, id eſt peregrinos Germaniæ linguæ, qui à Scãdia ad littus Balticum appulerunt: nũc Vindelici: poſtremo Baſtarnas ac Peucinos propè Daciã, à Scythia in Germaniã migraſſe, ac tametſi auctoritas antiquorum deficeret, nihilo minus ipſa loci natura nos eò deducit. Vt enim Tacitus doceret Germanos in ipſa Germania natos (id quod abſurdum & impium eſſe conſtat) ab ipſa Germaniæ deſcriptione trahit argumentum. Qui enim ſedes mutare quærebant, inquit, claſſibus aduehebantur, & immenſus Oceanus raris ab orbe noſtro claſſibus aditur. quis autem præter periculum horridi & ignoti maris Aſia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniam peteret, informem terris, aſperam cælo, triſtem cultu aſpectúque, niſi patria ſit? & paulo pòſt, Nullas Germanorum vrbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ædes: colunt diſcreti, vt campus, vt fons, vt nemus placuit ſuam quiſque domum ſpatio circundat, ſiue aduerſus caſus ignis, ſiue inſcitia ædificandi: nec cæmentorum quidem apud eos aut tegularum vſus: materia ad omnia vtuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Hæc Tacitus

cuius ſuo tempore, id eſt, anno Chriſti cxx. quo tempore, ſi Germania ferarum potius quam hominum domicilium ei viſum eſt, ſine vrbibus ſine oppidis, ſine caſtris, ſine cohærentibus ædificiis, qualem fuiſſe putemus Tarquinio Priſco regnante, hoc eſt ante Tacitum annos circiter octingentos? at illis temporibus Galliam hominum adeo fertilem fuiſſe Liuius ſcribit, vt in Germaniam & vniuerſam Europam colonias deduceret. non igitur Galli, aut Celtæ è Germanis, qui tum nulli erant, originem duxerunt: ſed Germani à Gallis, Tuſcis, Scythis & Henetis. Quare cum quæritur de origine Franconũ qui poſtremi Galliarũ imperium inuaſerunt, non ego illos à Troianis, vt Greg. Turonenſis, & Abbas Vrſpergenſis: aut à Phrygiis, vt noſter Bellaius; aut à Cimbris, vel Phryſiis, vt Lazius: ſed ab incolis Franconiæ Orientalis vltra Rhenum Gallis finitimæ, vbi ſunt ea quæ Cæſar dicit, fertiliſſima Germaniæ loca Gallorum coloniis occupata circa Hercyniam ſiluã, quæ nunc ab incolis Schwartzwald / id eſt, ſilua nigra circa Danubij fontes, Neccarum, & Mœnum, vbi Beatus Rhenanus ad Tacitũ ſcribit duas eſſe valles, Belloacenſem, à Belloacis & eã quæ Andegauſt ab Andegauis meis popularibus appellatur: tum fluuius ipſe Menus qui Andegauum alluit, idem eſt cũ Meno Hercyniæ ſiluæ: *Mein* vocant *e* detracto; quanquam duæ quoque vrbes non procul à Baſilea vltra Rhenũ gentili nomine *Angers* & *Briſſac* appellãtur, tum etiã Senonis nemus à Gallis Senonibus quos Polybius in Germaniam quoque colonias deduxiſſe auctor eſt lib. 3. Illa verò quæ dicitur Veſtualia, Germaniæ, id eſt, Occidentalis Gallia, quæ inter Veſerim & Rhenum interiacet, quæque regiones Franconiæ & Sicambros ad Eurum complectitur, ſatis indicat ortum verſus Oſtuualiam fuiſſe, id eſt Oriẽtalem Galliam vltra Veſerim à Gallis ſubactam. atque his argumẽtis non video quomodo ſatis à Lazio fieri poſſit. hæ Francorum origines, hæc initia fuerunt. nomen verò ipſum planè Celticum eſt, Germanis inuſitatũ, vt ab illis accepi, eſt autẽ Francus lingua Gallica (non Latina, aut Græca, multo minus Hebraica) nihil aliud quàm liber & immunis. ex quo non modò veriſimile, ſed etiam perſpicuum fit, Galliæ populos ſeruitutis Romanorum impatientes trans Rhenum ad veteres illas Gallorum colonias migraſſe, & cum primum potuerunt, excuſſo Romanorum iugo, in patriam remigraſſe, accepta Francorum, id eſt, liberorum ho-

minum appellatione.argumento eſt quod Tacitus, qui populos innumerabiles Germanorum enumerat non meminit Francorum.omitto ridiculam φρέγγων Pannoniæ coniecturã, quam ex Ptolemæo nonnulli attulerunt.quanquam Pannones origine Gallos eſſe,ſatis ex ſuperioribus conſtat,ab illis ergo regionibus vltra Rhenum Galliæ finitimis,id eſt,à Franconia Franci(vt Ammianus, Agathias, Vopiſcus, Procopius tradunt)Aureliano principe in Galliam effuſi tantum armis ac viribus profecerunt, vt Romanos ſæpe debellarent,Hunnos auxilio Romanorum depellerent, deinde Gothos fugarent,ac tandem Romanos ipſos de Galliæ poſſeſſione deturbarent,quib.exactis Burgundiones primum,deinde Alemãnos poſt cladem Tolbiacam ſeruire coegerũt.Rhenóq. transmiſſo Rhetiam & Vindeliciam : poſtremò Sueuiam,Carniã, Pannoniam & Saxoniam ſuis imperiis ac legibus ſubiecerũt. Poſtremum eius rei argumentum eſt in linguæ veſtigiis, vt planũ ſit Germanos à Gallis,non Gallos à Germanis originem traxiſſe,hoc verò perſpicuum fit ex ipſis Germanorum. & veterum Latinorum ſcriptis vt ad linguæ veſtigia, in quibus magnum eſt originis argumentum , veniamus. vt enim Latini à Græcis oriundi ſunt: & Latina lingua ex vocibus Græcis penè conflata eſt,non tamen eadem:ſic quoque Gallica origo Græcis debetur, contra quam noſtri ſcripſerunt: Græcam eſſe Gallorum diſciplinam. nam cum multa veſtigia Græcorum habemus, ac propè infinita, non tamen eadem fuit Celtica cum Græca lingua, vt Lazius affirmat, ex eo quod Cæſar ſcribit,Gallos in publicis ac priuatis actis vti literis Græcorum ac numerum Heluetiorum, qui domo exierant literis Græcis comprehenſum fuiſſe, quod perinde eſt,ac ſi quis putet Germanos populari ſermone Latinã linguam vſurpare cum in publicis ac priuatis rationibus,literis vtantur Latinis.nam Cæſar literas ad Q. Ciceronem legatũ Græca lingua ſcripſit, quo minus interceptæ ab hoſtibus intelligerentur.præterea Diuitiacum Heduum non niſi per interpretẽ intelligere potuit.quod ſatis eſt argumẽti Diuitiacum Græcæ linguæ(cuius Cæſar peritiſſimus erat)ignarum fuiſſe Maſſilienſes quidẽ Græcè loquebãtur,vt eſt apud Strabonẽ,cũ eſſet incorupta, minimėq. confuſa Gallis Phocẽſiũ colonia.Druidas quoque Græca lingua inſtructos fuiſſe credibile eſt,cùm Cæſar eos iiſdẽ religionibus ac diſciplinis imbutos fuiſſe ſcribat,quibus Græci,& Lucianus Gallum Græcis di

cis diſciplinis valde peritum, de ſtatua illa Herculis Celtici diſputantem ſe audiſſe ſcribit. lingua quoque Germanorum à Celtica plurimum differebat, tametſi Lazius eodem errore ſcripſit Celticã & Germanicam vnam fuiſſe. cur enim Tacitus Gothinos origine Gallos eſſe diceret non Germanos, quod Gallica lingua vterentur? cur D. Hieronymus Galatas Aſiæ minoris, eadem lingua qua Treueri (quos Tacitus Gallos appellat) locutos ſcripſit, non Germanica? neq; enim tãtus vir terrarum orbem peruagatus illud diſcrimen ignorauit: cur denique Arioviſtus Germanus propter diuturnam annorum XIIII. conſuetudinem, quam habuerat in Gallia, Gallicè loqui didiciſſet? ſed tamen non minus Germanicæ linguæ Celtica congruebat, quàm Gallicæ. vt enim omittamus illam, quam dixi Græcarum vocum multitudinem ab alijs collectam, & locutiones ab his qui eo de genere ſcripſerunt omiſſas, tum etiam nomina in *on* Græco more cadentia. vt *Platon, Caton, Hoqueton*, id eſt ὀχίτων, in quibus Græcæ linguæ ſimulacrum penitus expreſſum intuemur (nam Latini, Plato, Cato, Dio, Melanchto dicere ſolẽt) nullum maius argumentum quàm in propria vetuſtáque locorum appellatione, quam noſtri penitus neglexerunt, reperiemus. igitur pauca de multis afferam: Rhodonij montes à roſis, Pyrenæi ab inflammatione. vt Beroſi vulgata fragmenta docent. Sbẽni verò, quaſi extincti appellãtur. ſic enim incolæ vocant eũ montem qui à Strabone Cemenus dicitur. deinde mons Pelius. Tholoſa lutulentam, vt eſt agri natura, vel tectã innuit. Olbia quam Dorico more Albiam vocamus, beatam ſignificat, cuius Vrbis & etymologiæ, me admonuit Hieronymus Chando ſecretarius regius, non minus eruditione quàm generis ſplendore clarus. Limogæa terra famis, vel vt fœminę. Limoſæa. γαῖαν & ἄμα κατ' ἀφαίρεσιν Dores vſurpant. eſt enim regio vehementer ſterilis, & planè infrugifera, ne quis peſtiferam ex ambiguitate vocis λοιμῶ & λιμῶ interpretetur: vrbs autem antiqua *Laõ*, ſic enim Doricè λᾶν noſtri efferunt: incolæ tamen λάαν Æolicè pronunciant, à rupibus vel populis nomen habet, Antipolis, quod Niceæ ſit ex aduerſo poſita: Stœchades inſulæ ab ordine: Alexia verò Mandubiorum à ſecuritate: Aphrodiſium promontorium à Venere: Tectoſages, ab armorum opificibus: Rhodanus ἀπὸ τῦ ῥοδανίζειν. propter catarractas Græcis appellatur. Μακὼν autem vrbs eſt in finibus Burgundionum, quæ ſic dicitur, quod in lon-

gitudinem extenſa ſit. cuius me Vrbis & etymologiæ admonuit Philibertus Bariolus Prætor Maconēſis, vir ſumma integritate ac eruditione clarus: imperitè verò Matiſconē vocant. ſunt enim in finibus Carnutum oppida duo finitima, quorum alterum ἰὼ, alterum appellat ἰσχομῶμ. & vrbs ea quæ Eurous nomine Græco dicitur: tum etiam Bœotia noſtra. omitto Druidarum nomen, quod planè Græcum eſt & Semnothorum Galliæ ſapientum: tametſi Schamothas alij dictos arbitrantur, quaſi cœleſtes Hebraica voce. ſed in eo genere, multa ſuo quiſque ingenio conquirere poteſt. ex his enim propriis locorum appellationibus origines verius ac melius iudicantur. Eſt autem lingua Celtica Romanorum conſuetudine ac frequentibus coloniis penè amiſſa: præſertim in Gallia Narbonenſi, & Aquitania, vbi vulgus nō procul abeſt à Latino ſermone, fuerunt enim in Galliam plures deductæ coloniæ, quam quæ ab hiſtoricis enumerantur: ídque argumento eſt, quod Lectoria vrbs Aquitaniæ, tum ex appellatione, tum ex antiquis inſcriptionibus vrbis, colonia Romanorum iudicatur: eam tamen nullus ſcriptor, quod ſciam, inter colonias retulit. Nota eſt colonia Narbonenſis, antiquiſſima, colonia Lugdunenſis, Agrippina, Valentina, Nemauſenſis, Gratianopolitana, Arelatenſis, & ea, quæ in finibus Sequanorum Coloniacum nomen retinet. cùm autem legiones Romanorum aſſiduè in Gallia excubarent, fieri non potuit, quin patriæ linguæ penitus obliuiſceremur, Latinam acciperemus. In Germaniam verò nullas ferè colonias Romani præter Auguſtam & Conſtantiam deduxerunt, quo fit vt Germani linguæ Celticæ quam à nobis, ob coloniarum & commerciorum vſum didicerant, plura quàm nos ipſi veſtigia retinuiſſe videantur. Vt enim pauca de multis colligamus, conſtat ex ipſo Cæſare Vergobretum Celticum verbum eſſe, quod ſummum executorem interpretatur Glareanus, eóque Germanos & Heluetios vti. ac Rhedam, quam vocem Cæſar Gallis pro curru tribuit, Germanis in eadem ſignificatione vſurpari. Illud autem à Græcis initium habet, qui currum appellant ῥέδιον, vt eſt apud Heſychium. nos adhuc Alaudam retinemus. Pauſanias equum à Celtis *Marc* appellari ſcribit, inde *Marquis*, & Marcoman, id eſt eques. nam Marca limitem ſignificat, *Marche* forum Germanis æquè ac nobis ipſis. ſed *Marchis* dignitatem habet equeſtri maiorē. Padus à Pades Gallica voce, quæ

Piceam

Piceam ſignificat, quod circa fontem Padi multa ſit, vt Metrodorus ſcripſit:ſed verius eſt Gallicè profundum ſignificare, inquit Plinius: nam Ligures profundum Bodingum appellant, argumento eſt, inquit, vrbs antiqua Bodincomagũ, qua fluuius altior exurgit, ſic quoque lacus Acronius Boding ab incolis: ſinus itē magnus interioris Gothiæ Boding appellatur in eadem ſignificatione, & populi Bodini, qui Pãnoniæ metropolim incolunt. propria quidem & gētilia eius appellationis nomina tenemus (ſunt enim eius in Gallia nominis propè infiniti) ſignificationem non tenemus, ſed Latino verbo vtimur. ex eo tamen coniectura conſequi poſſumus, à veteribus Celtis ad Germanos hæc nomina cum origine populorum migraſſe. Duni vox quid eſſet, multi ſanè quæſierũt, explicat Athenæus: ac Dounos à Celtis appellari dominos ſcribit. hanc vocem Hiſpani magna ſui parte à Gallis oriundi, ac Siculi eodem ſenſu retinent: noſtri verò monachis eã vocē reliquerunt. in de tamen antiqua nomina Lugdunũ, Virodunũ, Iſodunum, Nouiodunũ: niſi dicamus dune locum editiorem ſeu monticulum ſignificare, noſtri dunes, appellãt *leuées*. Magum quoque quid eſſet, neque Germani, neque noſtri aperuerunt: id quod tamen ex Plinio docemur, vbi Bodingomagum vrbem profundã interpretatur. omitto inanes de Mago interpretationes, hinc igitur Nouiomagũ, Rhotomagum, Neomagum. qua voce Germani carent, cum olim vrbibus carerent, ipſi Purgum, quod planè Grȩcum eſt, à nobis: nos villã & caſtrum accepimus à Latinis. Berg Celticum vetus, quod montē ſignificat, quo etiamnum vtuntur Germani, nos Latina voce: inde *berger*, id eſt vetere lingua montanus, quo nomine paſtores appellamus. nam ruſtici Latina verba difficilius acceperunt, hinc apud Germanos vrbiũ & caſtrorũ. quæ in montibus poſita ſunt, cōpoſitæ voces: Bãberga, Hildeberga, Clarberga: nos Claromontem dicimus. Conſimiliter Bardi nomē, quod Germanis hoc tēpore ſacerdotē ſignificat, à maioribus noſtris acceperunt. ſcribit enim Cæſar, Germanos, nec diſciplinas, nec ſacrificia, nec religiones habuiſſe. Bardos verò Gallorum poetas olim à Gallis appellatos eſſe, & Bardũ Celtica lingua, cantorē ſignificare docet Sulpicius ad Lucanum, tũ etiã Ammianus ac Diodorus: ſed quia eiuſmodi poetæ inepti ac barbari Latinis videbantur, impoſitos ac ſtupidos Bardos appellarũt, hic Dagobard, heroicus cantor vel poeta: Sigebard, victor poeta: Albard ſtre

nuus poeta: Robard, rubeus poeta. atque hinc Lambardi & Longobardi: Germani heroicum ſacerdotem, rubeum ſacerdotem interpretantur. ſunt enim Langones & Bardi finitimi populi. Hard quoque Celticum eſt, quod Germanis robuſtū ſignificat, nobis audacem adiecta vocali quam è fine dictionum Germani ſępius eximunt, vt cohortem appellant band, nos *bande*, regionem incultam Land, nos *Lande*: ita quoque ipſi hardimāt, nos *hardiment*. hinc etiam hard ramum vocamus contortum, quo nihil fortius: & pœnam *hard*, id eſt, laquei, quo veteres pro funibus vtebantur. hæc autem compoſita *Bernard*, ex Germanica Bern, & Celtica hard, id eſt, Vrſi potens: *Leonard*, id eſt, populi robur, ex Græca & Celtica voce conflatum: Græci λεωσθένη ac δημοσθένη dicerent, vt illud quoque Cænomani gentile nomen, quod ex Celtico Man, Germanis, Scythis, Turcis ac Tartaris vſitatiſſimo (nos enim Latina voce vtimur, hominem apellantes) & Græco conflatum eſt. ex quo veriſimile fit Cænomanos, id eſt nouos homines, aliunde in Galliam veniſſe ante Tarquinij tempora, cum poſtea in Inſubriam coloniæ quoque Cænomanorum à veteribus Celtis deductæ ſint. qui quidem Italiæ Cænomani appellantur. eſt etiam vetus Celticum *reix*, id eſt, Rex, Germani efferunt *reich*. Cæſar in morem veterum Gallorum rix ſcripſit. vnde compoſita nomina Dumnorix, Rex dominantium: Ombiorix, Rex hoſpitum: Orgetorix, Græcoceltіcum, id eſt Rex inſanorum: eſt enim ὀργὴ furor, & ὀργιλὸς Gallicè *orgueilleux*. quod vitium proprium eſt inſanorum. *Friderich*, idem quod Rex pacis. & apud Liuium Lonnorius & Lautarius Celtica ſunt: propriè Cæſar ſcripſiſſet Lonnorix, Germani non ſatis aptè meo iudicio diuitem interpretantur, vt diuitem inſaniæ, diuitem hoſpitalitatis, quāuis vtrique & Germani & Galli *rich* diuitem appellant, Galli quidem adiecta *e* fœminea, quam Germani detrahunt. ſed tamen elegantia tropi, quod diuitiæ ſint regum propriæ, argumento ſit quod Germani *Franckreich* regnum Franciæ vocant: tum *Oſtreich* & *Weſtreich* (quæ corruptè Auſtriam & Neuſtriam appellamus) pro regno Orientis & Occidentis apud Germanos vſurpatur. nam dictio *Kunig*, quę Germanis Regem ſignificat, Gothorum eſt & Sclauorum. *Mar* quoque vetus Celticum, quod Germanis æquè ac nobis ipſis cōmune eſt: illi *Maïr*, nos *Maire* enunciamus, pro maximo ciuitatis magiſtratu. hinc illa vetera Viridomarus Suemeru

Condo-

Condomarus:id eſt Condomi magiſter,&c.vt Latini Dictatorem populi magiſtrum appellant, vltimus autem Sueci, ac Daniæ rex antiquæ ſtirpis Margaretæ pater Vvaldemarus vocabatur,infinita ſũt Celtica vetera.à quibus Germani nũc etiam vtuntur.*vt platz,r.bes,fot,froit,feu,foyer.mantel*:pleraque tamen ab illis anxiè detorta videntur, vt cum Lazius Francos à Phrygia reperit,primum Phrygios,deinde Friſios, poſtea Francos, tum *βρίγιους*,& Friancos, poſtremò Francos appellatos eſſe tradit: & Cimbros primũ Gomeros,deinde Gimros, tum Cimros, poſt etiam Cimbros, poſtremò Sicambros.idem *beccus*,illud Herodoti Phrygia lingua panem ſignificare tradit. cum tamen caprea vox ſit ab infante prolata, qui nihil aliud auditu perceperat. magis plauſibile eſt quod P.Ronſardus meus ciuis(eſt enim Vindocini oppidum in Andium agro ſitum) in Franciade Aſtyanacta Francum à veteribus quaſi *φερέγχον* appellari ſcribit:quæ verò Germanica ſunt,& in Germanico ſolo nata,non modò ſignificationem, ſed etiam pronunciationem habent à Gallis alienam. vt *Bald* Germanis ſignificat leuem & celerem, nos Celtico verbo *Liger* vtimur. quo nomine fluuium Galliæ maximum olim appellatum fuiſſe teſtatur Cæſar.particulam verò *Bald* nũquam enũciamus,ſed diphthongo *au*:vt quod illi Gerbaldum,Theobaldum,Vuidbaldum,nos ita,*Gerbaud,Thibaud, Vuidebaud. Land*, vetus Celticum eſt,quo Germani pro regione vtũtur,nobis.n. *Lande* ſignificat regionem incultam, qualis erat olim vniuerſa Germania. hinc apud illos nomina regionum,*Friesland,Grotland*,&c.quæ etiam apud Germanos in *ther* deſinũt, planè Celtica ſunt,vt *Deither,Luther*, Deiotharus,Lutharius,quos Galatorum reges fuiſſe conſtat ex hiſtoria Latinorum. conſimiliter ventorum cardines & appellationes, quæ à nautis vſurpantur, ſcilicet, *Oſt, Vveſt,Nord,Sud*:ex quibus cætera componũtur,Celtica eſſe ex eo apparet, quod vbicunque Galli ſedes fixerunt, his vocibus loca diſtincta reperiuntur: vt Nortuuallia & Suduuallia Britanniæ:Vueſtualia,Germaniæ.neque enim Vueſtgermania, vel Vueſtbritannia reperitur.præterea Latinorũ appellationibus vtimur,Orientis ſcilicet,Occidentis,Meridiei ac Septentrionis,vt appareat illa planè vetera fuiſſe.infinita ſunt id genus quæ ſuo quiſque iudicio ac ingenio exquirere poteſt:ex his tamen quæ attulimus verborum exemplis, ex Athenæo,Pauſania, Cæſare Plinio, Diodoro; perſpi-

cuum eſſe opinor, Germanicam linguam, magna ſui parte è puriſſimis Celtarum fontibus deriuari. quod ſi ita eſt, ſequitur illud quoque, originem, arma, leges, humanitatem denique Gallis deberi: ac vehementer labi Lazium, qui maiores noſtros à Germanis oriundos eſſe affirmat. hoc autem de linguæ veſtigiis argumentum, ſatis etiam indicat Britones Armoricos à Britannis ortum habere: propterea quod ij qui apud Britannos Vualliæ anguſta regione circumſcribuntur, ſoli capiunt ſermonem Britonum, vt ab Anglis accepi, accedit præterea conſentiens omnium hiſtoricorum fides. Sed vnde illi Vualli, niſi à Gallis? ex eo plerique putant, veterum Celtarum eam linguam eſſe: quod affirmare non auſim: cum planè ſit mihi ignota eiuſmodi lingua. & quoniam Cæſaris temporibus, fama iam inde à maioribus peruulgata erat, incolas qui intimos Britanniæ receſſus tenebant, non à Gallis oriundos, ſed in ipſa inſula natos & indigenas eſſe. dubitaui an ex linguæ veſtigiis intelligi poſſet. Si enim demus ab Albiis Gallis Albionem primum appellatam, conſequens eſt Bretanniam (ſic enim Ariſtoteles appellat) ab aliis quibuſdã aduenis, veteribus incolis expulſis cognominatam, eſt autẽ Breta verbum Cantabricum, quod terram ſignificat: hinc Alphonſus ſeptimus A breta dictus, quod humi ſemper procumberet ac terram contrectaret, vt ſcribit Tarapha Hiſpanus, quo mihi ſit veriſimile Bretannos à Cantabris originem habuiſſe, qui primum inſulam conſpicati Bretanniam (vt nautæ ſolent viſa terra) nominarunt. quanquam Hiſpani vocem illam ignorant. poſteà verò quàm Saxones Bretannos expulerunt, linguã quoque immutarunt. appellant enim terram eodem nomine quo Germani, Gothi, ac Septentrionales populi, hoc eſt Hebraica voce ארץ Ertz, quanquã Barath Hebræis agrum quoque ſignificat, vt autem à Cantabris oriundos putem, facit tum linguæ veſtigium illud, tum breuiſſimus maris tractus, poſtremò incolarum Hiberniæ finitimæ vetus opinio: aiunt enim Hiberos, id eſt, Hiſpanos, maiores habuiſſe. Hiberia verò videtur ab Afris Hiſpaniæ finitimis, aut certè ab Hiberis Aſiæ primum culta fuiſſe, quorum vetus lingua parum admodum ab Hebraica differebat, vt ea lingua eruditi homines ſcripſere. primum vox ipſa Hiberorum, quæ nihil Græcis aut Latinis ſignificat. itaque Græci eos Hebraica voce Heberos, Latini Græca voce Hiſpanos, id eſt raros, quod hominum inopia olim laboraret: tametſi

popu-

populoſam ſuis temporibus Cicero appellauit. præterea flumen illud Hiſpaniæ maximum, quod Hebro incolæ vocant, Latini Hiberum, & Bæthis ex ipſa Palæſtina fluere mihi videntur. Poſtremò Secanos (qui à Græcis & Latinis Sicani dicuntur) ab Hiſpanis in Siciliam veniſſe, ac de ſuo nomine appellaſſe tradunt omnes hiſtoriæ ſcriptores. nihil autẽ Secani Græca lingua vel Latina ſignificat, Hebraica tamẽ habitatores dicuntur. atque hinc puto populos Sequanorũ, qui Burgundiam incoluerunt, & Sucanam (ſic enim doctus ab incolis Cæſar appellauit) ab iiſdẽ populis nomẽ habere. quod enim Iubal Lamechi filio Hiſpanos originem traxiſſe putat Ioſippus, valde remotum eſt à probabili coniectura: niſi ad eius infinitam poſteritatem hoc referatur. quanquam ab Hebro Semi nepote, qui atauus fuit ataui Iacob Hebræorum parentis, & ab eius ſtirpe alios quoque ramos innumerabiles oriri potuiſſe planum eſt. ſed eius tãtum populi, quem Deus vnicè complectebatur, origines in ſcripturis explicantur, aliorum non item, idque intelligi poteſt ex ipſius Iſmaelis ſtirpe, vnde duodecim tribus ab Hebræorum interpretibus deriuantur. inde Arabes, qui Iudæorum in morem ſui generis antiquitates incorruptas, ac tribus quoque certis originibus ac nominibus comprehenſas habent, vt videre eſt apud Leonem Afrum. Quanquam ſatis, opinor, cõſtat populos omnes coloniarum multitudine, bellis, ſeruitute, peragrationibus iam pridem ita confuſos, vt nulli præter Hebræos, ſe ab aliorum populorum cõfuſione liberare potuerint. idque intellectu facile eſt, ſi quis meminerit Vãdalos & Gothos ab extrema Septentrionis plaga in Africam: Arabes in Perſidẽ, Syriam, Africam, Italiam & Hiſpaniam, Hiſpanos in Americã & Indiam, Gallos & Italos in Aſiam & Scythiam vſq; colonias deduxiſſe. eſt autem coloniarum deducẽdarum ratio quadruplex, aut enim incolæ viribus hoſtium expulſi ſedes alias quærunt: vt Troiani poſt vrbis euerſionem in Latium: Hetruſci, qui & Tuſci dicti ſunt, à Gallis de Italia deiecti, in Rhetiam colonias deduxerunt, vnde appellatio prima Germanis Tuſcorum. ita quoq; Ægyptiorũ colonia duce Danao in Græciã: Normanni in Galliã, Britãni ab Anglis pulſi, ad littus Celticum: Phocẽſes tyrãnide Præfecti regis Perſarum afflicti, in Celticam ſedes mutarunt, vt Iuſtinus ſcribit, & omnium quæ vnquam extiterunt, florentiſſimam Rempubl. vt Tullius affirmat, inſtituer ũt. Chananæi ex agro Palæſtino ab

Hebræis eiecti, in Illyricum & Pannoniam nauigarunt, vt Rabbi Dauid Kimhi ad finem Abdiæ teſtatur. Vandali Francorum armis coacti, in Hiſpaniã, hinc à Gothis pulſi in Africam tranſmiſerunt: nec ita pridem Rhodiis à Turcis fracti in Cretam migrarunt atque eius migrationis infinita ſunt apud Pauſaniã & Straboné exempla. alterum coloniarũ genus deducitur abũdante multitudine, vel propter inopiam agrorũ, aut intemperiem cæli. Miletus D. & LXX. populos in diuerſa effudit, vt Seneca ſcribit in libro De conſolatione ad Albinam. idem Athenienſis in Aſia turba eſt. totum Italiæ latus quod inferiori mari alluitur, maior Græcia fuit. Tuſcos Aſia ſibi vindicat: Tyrij Africam incolunt: in Hiſpania Pœni. Græci ſe in Galliam immiſerunt, in Græciã Galli, Pyrenæus Germanorum tranſitus non inhibuit. alij longo errore iactari non iudicio elegerunt locum, inquit, ſed laſſitudine proximum occupauerunt. alij armis ſibi ius in aliena terra fecerunt, alios excidia vrbium ſuarum: alios domeſtica ſeditio: alios ſuperfluentis populi frequentia ad exonerandas vires emiſit: alios peſtilentia, aut frequentes terrarum hiatus, aut intoleranda ſoli vitia eiecerunt: alios alia cauſſa exciuit domibus ſuis, quidam ibi conſederunt, vbi illos rerum inopia depoſuit. quaſdam gentes cum ignota peterent, mare hauſit, & paulò pòſt: quid referam Antenorem Patauij cõditorem? Euandrum in ripa Tiberis regna collocãtem? quot populus Romanus colonias in omnes prouincias miſit? vbique enim Romanus habitabat, ad hanc commutationem libenter nomina locis dabant. vix vllam terram inuenies quã nunc indigenæ colant. Poſtremò ſic concludit Seneca: illud igitur manifeſtum eſt, nihil eodem loco manſiſſe quo genitum eſt aſſiduus humani generis diſcurſus eſt, quotidie noua vrbiũ fũdamenta iaciuntur, noua gentium nomina prioribus extinctis aut in occaſum conuerſis oriuntur. video tamen Scythas fere ſemper ab Aquilone in medias regiones cũ infinitis legionibus conceſſiſſe, Nam Cimbri, & Cimbrorum reliquiæ. Aduatici, Nemetes, Vbij, Tungri, Vangiones, Sicambri, Saxones, Gothi, Longobardi, Gepidæ, Vandali, Pictones, Normãni, addit etiam Olaus, Getas, Alanos, Herulos, Hunnos, Turcilingos, Vvinulos, Rugios, Suecos, qui nunc Suiſſij vocantur, à Scandia in Europam inuaſiſſe. Quinetiam Procopius & Albertus Crantzius tradunt, Sclauos ex eadem Scandia Iuſtiniani temporibus in Pannoniã irripuiſſe. poſtea gens illa ſui

nominis

nominis ac linguæ fama Europã vniuerſam impleuit, ſic e-nim audio Polonos, Bohemos, Ruſſios, Lithuanos, Moſchouitas, Boſſinios, Bulgaros, Seruios, Croatias, Dalmatas, Vãdalos eadem Sclauorum vti lingua, quæ in Scãdia vſurpatur, ac ſola dialecto differre conſimiliter ab Aſiaticis Scythiæ populis, Parthi, Turcæ, Tartari origines traxerunt. tertium genus coloniarum, imperij propagandi ac tuendi cauſſa ſuſceptum eſt, quo potiſſimũ vſi ſunt Romani, tum vt ciuitatem domeſtica ſeditione liberarent, tũ etiam vt victos populos in fide & obſequio retinerent. atque hęc vna cauſſa eſt, cur imperiũ illud tam longè latéque propagarunt. Ita quoq; Genuẽſes in Tauricam Cherſoneſum coloniam Theodoſiã, quæ Capha dicitur Veneti in inſulas, Hiſpani in Americam & Indiam colonos deduxerunt. Poſtremum genus coloniarum eſt in captiuis abducendis: vt cum decem tribus Hebræorum primum, deinde octogeſimo pòſt anno reliquæ in Chaldæam abductæ ſunt: decem enim tribus huc illuc diſperſæ in Aſia feruntur. tribus Iuda & Beniamin, reditum in patriam impetrarunt, quæ ſexcenteſimo pòſt anno à Romanis in ſeruitutem ruſus abductæ ſunt, ac toto terrarũ orbe ab vltimis Europæ ac Scythiæ oris, in Africam & Aſiam vniuerſam diffuſæ, qui exemplo nobis ſunt omnes populos coloniarum multitudine confuſos: quod hæc vna gens his quoque temporib. in Chaldæa, Parthia, India, Gallia, Græcia, Italia, Hiſpania, Germania, Africa diſperſa videatur. quid Romani? qui ab Oenopoli vſq ad Danubiũ: à Britannia vſque in Perſidem, ſuas colonias, arma, legiones propagarunt? Italiæ verò populi, ex Arcadibus, Troianis, Sicanis, Gallis, Græcis, Gothis, Hunnis, Vãdalis, Herulis, Longobardis, Pœnis. Normãnis, miſti ſunt & confuſi. hoc igitur non ſine admirabili prouidentia factũ videmus, vt populus Hebræorum, qui omnium principum crudeliſſimi vim ac tyrannidem pertulit, ſui generis antiquitatem ſolus retineret. at præpotens Æthiopiæ rex ab illa gẽte reperit generis ſplendorem, ſéq; ac ſuos gentiles Iſraelitas appellat. illud etiam magis mirũ videri poſſit, quod ab illis religiones, quæ toto terrarum orbe vſurpantur, velut à fonte fluxerũt, cum igitur hunc populum in omnes terras ſparſum videamus, quid de reliquis gentibus exiſtimandum? eſt enim tanta naturæ fœcunditas, vt paulo momento ab vnius hominis ſtirpe innumerabiles procreari videamus. nã Iuſtinus ex Trogo Pompeio ſcriptum reliquit, Herotimum regẽ

Parthorum, filios ſexcentos genuiſſe, & vnius Iacobi proles annis ducẽtis in legiones innumerabiles excreuit, vna legio Turcarum, quam Perſæ aduerſus Arabes euocarunt, repentè in tantam hominum multitudinem aucta eſt, vt Arabes eos eiicere fruſtra conati faſces, & imperium ſummiſerint, con ſimiliter migratio Tartarorũ in Aſiam minorem duce Tamerlane, Aſiaticorum ac Turcarum tribus confuderunt. quid cõmemorẽ id quod incredibile poſteritati videbitur, Circaſſiorum cum Ægyptiis, Hiſpanorum cum Americis, Luſitanorũ cum Indis, Gothorum & Vãdalorum cum Hiſpanis & Afris cognationẽ? ex his ergo intelligitur, omnes homines rũ peragrationibus, tum etiam coloniarum multitudine ac frequẽtia, tum bellis & ſeruitute iampridem ita confuſos, vt nulli de originis antiquitate ac vetuſtate, præter Hebræos, gloriari poſſint. ac vehementer falli mihi videntur principes, qui ſuæ nobilitatis decus ab extrema memoria repetunt, aut ſempiternum foreſperant. gens enim Æacidarum & Heraclidarum, quæ apud Græcos clariſſimæ fuerunt, tum apud Latinos Iulia, ducenteſimum ac milleſimum non ſuperarunt. reliquæ gentes patriciorum, Potitij, Pinarij, Geganij, Sergij, Cornelij Fabij, Manilij Æmilij, Curiatij, Claudij, vix octingenteſimum attigerunt. vt Cæſari neceſſe fuerit inter patricios allegere nouos ac nobiles. Darij verò, annos ducentos floruerunt: Arſacidæ circiter 600. Othomani 300. Hiſpani principes ſummum nobilitatis faſtigium à Gothis repetunt, qui omnium opinione barbariſſimi putantur. Auſtria domus, Italorum, Hiſpanorum ac Germanorum imperium habet, à Comitibus Habſpurgi generis ſplendorẽ repetens, ante Rudolphum Alberti patrem, id eſt ante annos ccc. quæ qualíſque fuerit penitus ignoratur. Saxonica vetuſtiſſima ante ſexcentos annos, hoc eſt ante Ottonem Hẽrici Aucupis patrem, maiores ciere non poſſit. Merouęorum autem qui huius imperij fundamenta iecerũt, ſtirps anno poſt quadringenteſimo deſiit. & Caroli Magni genus in Carolo duce Lotharingo, ducentos poſt annos extinctum eſt, nunc imperant Capeti, ab Vuidekindo Saxone orti. is in Galliam adductus eſt, & Chriſtiana religione à Carolo Magno informatus, atque Andium Comes creatus, vel vt alij putant, ab Ottone fratre ſui generis poſteritatem, omnium quę ſunt in Europa rerum geſtarum gloria clariſſimam & antiquiſſimam reliquit, iam enim ab Vuidekindo anni paulò minus octingenti

genti numeratur. Normannorum & Anglorum principes in Henrico I. deſierunt: Andium in Richardo III. Henrici VII. ſtirps in Eduardo VI. Lancaſtrorum & Yorcorum nulli mares reſtant. Scotiæ primi reges in Alexãdro III. Bruſij in Dauide II. Stuardi in Iacobo V. Caſtilli in Henrico III. Aragonij in Ferdinando V. Sueci, Dani ac Noruegi in Margareta Vualdemari filia: Pomerani regnum, & Bauari prius extinctum quam natum fuiſſe videtur: ſecuti ſunt Aldeburgenſes, qui nunc imperium Daniæ tenent. Goſtaui pater ex priuato Sueciæ imperium non ita pridem ſuſcepit, nec multo diuturnior fuit in Pannoniæ imperio Stephani gens, cui Carolus Andegauus rex Neapolis ſucceſſit: deinde Otto Bauarus, tũ Sigiſmũdus Lucenburgẽſis, cuius ſtirpem excepit Mathias Coruinus, primus ac vltimus ſuæ gentis Rex appellatus. Polonorum verò reges, antiquitatem non longius quàm à Pyaſto ruſtico repetebant, cuius tamen poſteri vix imperarunt annos 600. hos exceperunt Iagellones à Lituaniæ Ducibus, qui tamen Pyaſtis nec antiquitate, nec rerum geſtarum gloria comparari poſſunt. Italiæ verò nobilitatem, Veneti ſibi vindicare conſueuerunt, neque tamen eorum nobiliſſimus. vt ab extrema memoria ſtirpem eruant, ante annũ ſeptingenteſimum maiores appellare poteſt. proximi ſunt Columnæ, Vrſini, Sauellæ, Petilij, Romanæ nobilitatis reliquiæ, quibus nec Eſtenſes, nec Gonſagæ comparandos ſe putant. Medicei de virtute, non de generis antiquitate gloriantur. ſatis enim conſtat patricios in omnibus Italiæ vrbibus, quæ in ſtatu populari floruerunt, aut crudeliſſimè cæſos, aut bonis amiſſis eiectos, in Gallia quidem & Hiſpania gens omnium antiquiſſima Leuatum eſſe creditur, clariſſimo teſte Franciſco Valleſio, qui patriciorum antiquas origines conquiſiiſſe dicitur. Leue tamẽ ſuum genus ad Leuitas referunt: quemadmodũ reges Abyſſinorum ad Iſraelitas: ſic enim patricios appellant. qui tamen antiquiſſimas ſuorum origines non definiunt, nec Aluareſius quicquam tradit. igitur ſoli Hebræi generis antiquitate certiſſima populis omnibus præſtant. nemo tamen ſuam tribum nunc ciere poteſt: ſed omnes inter ſe confuſi ſtirpem agnoſcunt, ramos ignorant. Gẽs verò ſacerdotum, quæ nobilitatis ſummũ decus ab Aarone repetens, duobus annorum millibus ac trecentis floruerat, Gotthicis ac Vandalicis cladibus creditur interiiſſe non ſine magno diuinæ vltionis argumento.

De Hiſtoricorum ordine & collectione.

CAP. X.

Auſpicandum erit à breuiſſimis Chronicis, puta Bullingeri, Lutheri, aut ſimilium: deinde ad Chronologias, videlicet Funccij, Phrygionis, Euſebij hinc ad hiſtorias magis aliquanto diffuſas, veniendum: quales ſunt, Carionis, Melanchthonis, Peuceri: poſtremò ad conſummatam hiſtoriam cuiuſque temporis, omnia, aut pulcherrima quaque complectentem.

Vniuerſalis hiſtoriæ ſcriptores.

Claruit ante Chriſtū annis 1519. MOſis Originum liber ab orbe condito, vſque ad migrationem Hebræorum ex Ægypto in Palæſtinam hiſtoriam vniuerſi mundi complectitur annorum II.M.cccc l.

clar. ante Chriſtum anno 330. Beroſi Chaldæi, quæ dicũtur, fragmẽta vniuerſæ hiſtoriæ, ab orbe condito vſque ad annum mundi III.M.cxxx. in Sardanapalo deſijt, vt Metaſthenes ſcribit.

clar. ante Chriſtum 425. Herodoti Halicarnaſſæi de rebus geſtis Græcorum, Ægyptiorum, Medorum, Perſarum, Lydorum, ab anno mundi ter milleſimo ccx. vſque ad III. M. D. lib. IX.

clar. ante Chriſtum 200. Polybij Megalopolitani, de rebus Græcorum, Romanorum, Pœnorum, Celtarum, ab exilio Cleomenis, & Pyrrho Epirotarum rege, vſque ad bellum Romanorum cum Achæis & Philippo rege Macedonum. id eſt ab anno mundi III.M.D.cxxx. vſque ad annum III.M.D.CCLXVI. de libris XL. quinq; priores extãt, & epitome ſequentiũ vſque ad XV.

clar. anno Chriſt. 150 Trogi Pompeij epitome ab Iuſtino libris XLIIII. comprehenſa, omnium penè populorum geſta breuiter complectẽs, à Nino vſque ad Cæſarem Auguſtum.

clar. anno Chriſti 40 Diodori Siculi bibliotheca vniuerſalis hiſtoriæ, maximè illuſtrium populorum, ab vltima Ægyptiorum memoria vſque ad Cæſarem, de liberis XL. extant XV.

clar. poſt Chriſt. 38. Philonis Hebræi de temporibus libri duo, ab orbe condito vſque ad Tiberium.

clar. 312 Euſebij chronicon, ab orbe condito, vſque ad annum Chriſti CCC.

clar. 340. Hieronymus annus adiecit L. Proſper, Aquitanus LX. Palmerius Florentinus M. XL. Palmerius Piſanus XXX. Iulij Africani de temporibus, ab orbe condito vſque ad annum Chriſti cccxx.

Phreoul-

Phreculphi epitome Hiſtoriarum, ab orbe condito vſque *clar.* 560 ad annum Chriſti DL.

Bedæ Angli chronica, ab orbe condito vſque ad annum *clar.* 730. Chriſti DCC.

Adonis Viennenſis de ſex mundi ætatibus vſque ad an- *clar.* 980. num Chriſti DCCCC.

Helmandi chronicon ab orbe condito vſque ad ſua tem- *clar.* 106. pora.

Hermanni Contracti Heluetij, de ſex ætatibus vſque ad *clar.* 1067 ſuam ætatem.

Mariani Fuldenſis Scoti chronicon, ab orbe condito vſ- *clar.* 1088. que ad ſuam ætatem.

Zonaræ fuſa hiſtoria, ab orbe condito vſque ad annum *clar* 1120. Chriſti M.CXVII. tribus partibus diuiſa: prima pars Hebræorum eſt, altera Græcorum, tertia Latinorum.

Honorij Auguſtodunenſis chronicon, ab orbe condito vſ- *clar.* 1120. que ad ſua tempora.

Sigeberti Galli chronicon, ab anno Chriſti CCCLXXXI. *clar.* 1130. id eſt à fine Tripartitæ hiſtoriæ vſque ad annum: M. CXIII. cum appendice incerti auctoris vſque annum M.CCXVI.

Abbatis Vrſpergenſis chronicon, ab orbe condito vſque *clar.* 1219. ad Fridericum II. imper.

Vincentij Belluacenſis hiſtoria ab orbe condito vſque ad *clar.* 1260. annum Chriſti M.CCL.

Antonini archiepiſcopi Florentini fuſa hiſtoria, ab orbe *clar.* 1480. condito vſque ad annum Chriſti M.CCCCLXX.

Faſciculus temporum ab orbe condito, vſque ad annum M.CCCCLXXXIIII. incerti auctoris.

M. Antonij Coccij Sabellici Æneades XI. hiſtoriæ ab or- *clar.* 1490. be condito, & his cohęrens ſynopſis Hedionis.

Donati Boſſij Mediolanenſis hiſtoria ab orbe condito vſ- *clar.* 1496 que ad annum M.CCCCLXXXIX.

Io. Naucleri Tubingenſis chronica, ab orbe condito vſ- *clar.* 1510. que ad annum Chriſti M D.

Philippi Bergomenſis hiſtoria, ab orbe condito vſque ad *clar.* 1515. annum Chriſti M.D.III.

Martini Lutheri Saxonis, ſeries annorum mundi vſque ad *clar.* 1519. ſuam ætatem.

Achillis Gaſſari epitome chronicorum mundi, ab orbe *clar.* 1530. condito vſque ad annum Chriſti M.D.XXX.

*clar.*1540. Pauli Conſtantini Phrygionis chronicon,ab orbe condito vſque ad annum M.D.XXIII.

*cla.*1540. Io.Carionis Lubeci chronicorum libri tres,ab orbe condito vſque ad annum Chriſti M.D.XXX. cui acceſſit appendix ad annum M.D.LV.

*clar.*1540. Philippi Melanchthonis chronicon,libris tribus comprehenſum,ex ipſo Carione, magna ſui parte expreſſum, vſque ad Carolum Magnum.

*clar.*1550. Gaſparis Peuceri chronicon,à Carolo Magno,vbi deficiat Melanchthon,ad ſuam vſque ætatem.

*clar.*1540. Pauli Iouij hiſtoria, omnium penè populorum ſui temporis ab anno Chriſti M. CCCCXCIIII. vſque ad annum M.DXL.

clar 1545. Henrici Bullingeri chronicon,ab orbe condito vſque ad ſuam ætatem.

*clar.*1550. Io.Funccij Pruteni chronologia,ab orbe condito vſque ad annum Chriſti M.D.LIII.

*clar.*1570. Mercatoris chronologia.

Geographiſtorici vniuerſales.

clar. ante Chriſt. anno 2. Strabonis Cappadocis libros xvi.in quibus breuem, omnium populorum hiſtoriam cum geographia coniungit.

Pomponij Melæ, Hiſpani de ſitu orbis vnà cum hiſtoria populorum.

clar. Chriſti ætate. Pauſaniæ Cæſarienſis Grammatici, Attica, Corinthiaca,Laconica, Meſſeniaca, Elea, Achaica,Arcadica, Bœotica, Phocenſia.

clar. anno Chri. 140.

*clar. anno Chr.*1500. Raph. Volaterran. libro XXXVIII. quibus vniuerſam hiſtoriam cum geographia complexus eſt.

clar. anno Chr. 1540. Munſteri coſmographia,hiſtorias & origines,vnà cum regionum deſcriptione complectens.

His adiungi poſſunt hiſtorici rerum variarum,quales ſunt Athenæus,Ælianus, Tzetzes, Leonicus, Solinus, Valerius Maximus,Plinius,Suidas.

Poſt hiſtoriam vniuerſitatis, non incommodè ſubiungi poterunt Eccleſiaſtici ſcriptores & earum ſectarum quæ potentiam ſtabilierant ac retinuerunt. ac primum de religione,antiquitate,ac rebus geſtis Iudæorum.

Sacra biblia.

*clar. anno Chriſt.*38. Philonis Iudæi qui philoſophiſtoricus appellari poteſt,omnia ſcripta.

Fl.Ioſip.

Fl. Ioſippi Iudæi antiquitatum Iudaicarum libri xx. & libri ſeptem de bello Iudaico. — *clar. anno Chriſt.99.*

Ioſippi filij Gorionis hiſtoria belli Iudaici, Hebraicè conſcripta. — *clar. anno Chriſt.99.*

Egeſippi hiſtoria Iudæorum, à Machabæis vſque ad annum Chriſti LXXII. — *clar. anno Chriſt.130.*

Hiſtorici paganæ ſuperſtitionis.

Irenæi Lugdunenſis epiſcopi, aduerſus gentes liber I. — *clar. anno Chriſt.75.*

Clementis Alexandrini epiſcopi, ſtromaton libri VIII.

Arnobij aduerſus gentes libri VIII. — *clar. anno Chr.200.*

Lactantij Firmiani de falſa religione, ac totum opus.

Pauli Oroſij libri VIII. aduerſus Paganos. — *clar. 300.*

Lilij Giraldi de dijs omnium gentium. — *clar.320.*

Ioan. Caulis de religione veterum liber Cal. Ital. — *clar.1515.*

Hiſtorici Chriſtianæ religionis. — *clar.1150.*

Nouum teſtamentum.

Iuſtini Martyris Apologeticus. — *clar. anno Chriſt.120*

Q. Septimij Tertulliani Carthagineſis apologeticus aduerſus gentes. — *clar.150.*

Irenæi Lugdunenſis epiſcopi contra hæreſes libri V. — *clar.175.*

Origenis liber de martyribus. — *clar. 260.*

Euſebij eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri X. — *clar.312.*

Socratis, Sozomeni, Theodoriti & Caſſiodori eccleſiaſtica hiſtoria, à Chriſto nato vſque ad annum CCCCXLIIII. — *clar.410.*

Genuadij presbyteri Maſſilienſis, liber de viris illuſtribus eccleſiaſticis — *clar. 496.*

Euagrij Scholaſtici de eccleſia & imperio Romano libri VI. ab anno Chriſti CCCCXXXV. vſque ad annum D.XCV. orditur vbi definit hiſtoria Tripartita. — *clar.610.*

Nicephori Calliſthi eccleſiaſticæ hiſtoriæ, à Chriſto vſq; ad Heraclium libri XVIII. — *clar.100.*

Marcellini Comitis hiſtoria ab Euſebij temporibus vſque ad annum Chriſti D. — *clar.770.*

Io. Gulielmi Archiepiſcopi Tyrij de bello ſacro libri XXIII. — *clar. 1150.*

Io. Foxij Angli eccleſiaſtica hiſtoria, ab Vuicleuo vſque ad annum Chriſti M.D.LII. — *clar.1555.*

Status Eccleſiæ incerti authoris, à Chriſto nato vſque ad annum Chriſti M.D.LX.

Io. Sleidani hiſtoria eccleſiaſtica, ab anno Chriſti. M.D.XVII. vſque ad annum M.D.LV. — *clar.1548.*

Hiſtoriæ Magdeburgicæ centuriæ duodecim à nato Chriſto vſque ad annum M.CC. quibus veterum omnium ſcripta eccleſiaſticæ hiſtoriæ copioſè explicantur.

De ſtatu religionis & eccleſiæ ſub regibus Henrico II. Franciſco II. & Carolo IX. incerti auctoris. Gal.

Hiſtorici ſectæ Arabicæ.

clar. anno Chriſ. 600 Coranus ſeu Fureanus, ex omnibus Coranis, qui Muhamedis nomine circumferebantur, collectus anno poſt Muhamedem CX.

Hiſtorici Chaldæorum, Aſſyriorum, Medorum, Ægyptiorum, Perſarum, Phœnicum, Hebræorum, Parthorum: quorum geſta ſunt ab iiſdem ferè ſcriptoribus comprehenſa.

Libri Regum, Paralipomenon & Eſdræ.

Herodoti Halicarnaſſei libri nouem hiſtoriarum.

clar. ante Chriſt 445 Cteſiæ Cnidij, Agatharchidis & Mennonis fragmenta, de regibus Perſarum & Aſſyriorum.

clar. anno Chriſt. 375 Xenophontis Athenienſis de expeditione Cyri (cuius fuit legatus) in Perſidem.

clar. ante Chr. 370. Beroſi ſacerdotis Chaldæi fragmenta quæ feruntur, libris quinque comprehenſa.

clar. ante Chr. 340. Metaſthenis Perſæ de iudicio temporum & annalium Perſarum liber.

clar. ante Chr. 330. Manethontis ſacerdotis Ægyptij fragmenta, quæ feruntur, de Regibus omnium penè populorum.

clar. ante Chr. 330. Ioſippi libri duo aduerſus Appionem Grammaticum, ac xx. antiquitatum Iudaicarum.

clar. anno Chr. 99. Hegeſippi liber I. de bello Parthico.

clar. 530. Appiani Parthicus.

clar. 140. Procopij de bello Perſico libri II.

clar. 540.

Hiſtorici Græcorum, quo nomine veniunt Iones, Æoles, Dores, qui Aſiam minorem & Europam, à Danubio, Acroceraunijs, & Hæmo monte, vſque ad mare Ionicum, in Inſulis & continente ſedes fixerunt.

clar. ante Chr. 1129. Dictys Cretenſis de bello Troiano, libri VI. è lingua Punica in Latinam à Q. Septimio conuerſi.

clar. ante Chr. 1129. Daretis Phrygij de Bello Troiano libri VI. è Græca lingua Latino carmine conuerſi à Cornelio Nepote.

Herodoti

Herodoti Halicarnaſſei libri nouem, vbi ſparſim de Græcis agit, vſque ad fugam Xerxis complexus hiſtoriam annorum ccx. *claruit ante Chr. 435.*

Thucydidis Athenienſis libri VIII. quibus à fuga Xerxis, vſque ad annum XXI. belli Peloponneſiaci, annorum XC. hiſtoriam ſcripſit. *cl. ante Ch. 340.*

Xenophontis Athenienſis libri VII quibus Thucydidis narrationem perſequitur, earum rerum quæ annis XLIII. in Græcia geſtæ ſunt, vſque ad prælium Lacedæmoniorum & Thebanorum ad Mantineam. *cl. ante Christū annis 310.*

Megaſthenes, Theopompus, Philoſtratus, Hellanicus, Timæus, Acuſilaus, Ephorus, Mochus, Eſtiæus, Hieronymus, Iſidorus Nicolaus Damaſcenus, conſequentes hiſtorias ſcripſerunt, vt ſæpe videre eſt apud Plutarchum: ſed eorum ſcripta penitus interciderunt.

Georgij Gemiſti libri duo, quibus Xenophontis hiſtoria ex Plutarcho & Diodoro continua ſerie perpetuatur à prælio Mantineo, vſque ad cladem Cherroneam. *cl. 1520.*

Diodori Siculi liber decimus ſextus continuam Gemiſti narrationem perſequitur de Philippi & Alexandri Magni rebus geſtis. *cl. ante Chri. 40.*

Polybij liber ſecundus, quartus, quintus, cum epitome ſequentium, & Liuij quarta decas, cum fragmentis quintæ decadis res Græcorum complectuntur, quæ cum Alexandri ſucceſſoribus geſtæ ſunt. *cl. ante Ch. 200.*

Plutarchi Aratus, Philopœmen, ac Demetrius, plurimum conferunt ad poſteriores Græcorum hiſtorias intelligendas. *cl. anno Chr. 120.*

Procopij lib. VII Rerum ſub Iuſtiniano geſtarum. *cl. 540.*

Io. Zonaræ tomus tertius à Conſtantino Magno vſque ad obitum Alexij Comneni, id eſt ab anno Chriſti CCC. vſque ad M. CXIII. *cl. 1120.*

Annæ Alexiados libri XX. rerum ab Alexio patre Imp. geſtarum quib. Zonaræ narrationem perſequitur. *cl. 1130.*

Nicephori Gregoræ hiſtoria cētum & quadraginta quinque annorum, à Theodoro Laſcari vſque ad Andronicum Palæologum poſteriorem. *cl. 1280.*

Nicetæ Acominati Choniatę hiſtoria annorum LXXXVI. ab anno quo deſierat Zonaras vſque ad exitum Murſufuli Imper. id eſt, vſque ad annum M. CCIII. lib. XIX. comprehenſa. *cl. 1460.*

Hiſtorici Romanorum & Pœnorum, atque omnino rerum Italicarum.

claruit 1560. Faſti conſulares à Carolo Sigonio & Onuphrio reſtituti.

cl. 450. Sexti Rufi. V. Cos. epitome, de geſtis Romanorum, ab orbe condito vſque ad Valentinianum imp.

cl. 200. Flori epitome in Liuium.

cl. 210. Velleij Paterculi Proconſulis libri duo, in vniuerſam hiſtoriam pop. Rom.

cl. 370. Eutropij Presbyteri de geſtis Rom. lib. x.

cl. ante Ch. 280. Q. Fabij Pictoris libri duo de origine vrbis Romæ.

M. Catonis, quæ dicuntur de originibus fragmenta.

cla. ante Ch 260 Polybij liber ſextus, de militari domeſticáque Rom. diſciplina.

cl. ante Ch. 280. Dionyſij Halicarnaſſæi lib. XI.

C. Saluſtij libri duo, de bello Iugurthino & Catilinari.

cla. ante Chr. 35. Polybij liber primus & tertius, cum epitome ſequentium.

cla. ante Chr. 54. Xiphilini patriarchæ epitome in Dionem.

cl. 1070. Dionis Caſſij libri XXIII. qui de LXXX. ſeruati ſunt, de geſtis Romanorum.

cla. 215. C. Cæſaris de bellis ciuilibus libri III.

cla. ante Chr. 34. Appiani bellorum ciuilium libri V.

T. Liuij Patauini libri XLV. qui reſtant de CXLIIII. ab V. C. vſque ad Auguſtum.

cla. 215. cla. ante Ch. 120. Cornelij Taciti annales ab Auguſto, in quo deſierat Liuius, uſque ad Neruam, libri XXVI. qui reſtant de vno & viginti.

cl. anno Ch. 360. Ammiani Marcellini militis Conſtantinopolitani libri XVIII. qui de vno ac triginta ſeruati ſunt, cœperat à Nerua, in quo deſierat Tacitus, deſiit in Valente. cætera Eutropius ſarcire poteſt tum etiam ſingulares principum hiſtoriæ Tranquilli, Caſſij, Spartini, Capitolini, Vopiſci, Herodiani, Lampridij, Egnatij.

cl. 480. Proſperi Aquitanici continuatio hiſtoriæ Romanæ, ab anno CCCLXXXII. vſque ad CCCC. XLVII. quo vrbs à Genſerico rege capta eſt.

cl. 1130. Procopij libri XII. rerum ſub Iuſtiniano geſtarum, qui ſuperioribus coniungi debent.

cl. 1420. Æneæ Syluij libri XII. rerum in Italia ſuo tempore geſtarum.

cl. 1440. Flauij Blondi Foroiulienſis, Eugenij Pontificis ſecretarij, libri XXX.

bri xxx. ab inclinatione imperij ad ſua vſque tempora & libri x. de Roma triumphante, déque Italia illuſtrata.

Nicolai Machiauelli Florentinorum hiſtoria ab anno Chri. M.ccxv. vſque ad M.cccxciiii. *claruit* 1500.

Fr. Guicciardini de rebus in Italia geſtis, ab anno Chriſti ccccxciiii. vſque ad annum M.D.xxxvi. *cl.*1520.

Ioan. Pontani de bello Neapolitano. *cl.*1490.

Pandulphi Collenurij de regno Neapolis, ab Auguſto vſque ad Carolum V. Imp. *cl.*1540.

Michaelis Coccinij Tubingenſis, de bellis Italicis. *cl.*1540.

Galleacij Capellæ, de bellis Italicis ſub Carolo V. *cl.*1540.

M. Antonij Coccij Sabellici, Venetæ hiſtoriæ libri xxxiii. *cl.*1490.

P. Bembi hiſtoriæ Venetæ libri xii. *cl.*1540.

Hiſtorici Celtarum ſiue Gallorum, & Francorum, qua appellatione veniunt omnes populi, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus, & vtroque mari cinguntur.

C. Iulij Cæſaris de bello Gallico libri vii. & Hircij libri conſequentes. *cl. ante Chr.* 43.

Hunibaldi libri xviii. de Francis quos à bello Troiano ad mortem Antenoris ſex prioribus libris deducit conſequentibus ſex ad Vvaramundum vſque deinceps. in Clodouei temporibus deſinit. *cl. ante Ch.* 500.

Appiani Celticus, ſiue de bello Gallico. *cl.*1550.

Io. Titij Pariſienſis epitome hiſtoriarum, ab Vvaramundo vſque ad Henricum II.

Huberti Leonardi de Origine Francorum liber I. *cl.*1490.

Pauli Æmilij Veronenſis hiſtoria Francorum, ab Vvaramundo vſque ad Carolum viii. *cl.*1530.

Io. Ferronij Galli, conſequentium regum hiſtoriæ vſque ad Franciſcum.

Io. Tritemij Germani de geſtis Francorum, ab anno ccccxxxiii. ante Chriſtum, vſque ad annum Chriſti M.D. *cl.*1500.

Guaguini hiſtoria vſque ad Carolum viii.

Nicolai Gilij Annales Francorum. *cl.*1500.

Bocheri Annales Aquitaniæ.

Germani Comitis, de rebus Francorum vſque ad annum M.Dxxv. *cl.*1530.

Æmundi de ducibus Burgundiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Hollandiæ, à bello Troiano vſque ad Carolum V. Imperat. *cl.*1520.

Beiſſelli de Flandrenſium geſtis.

claruit 1480. Meieri Belgica hiſtoria.

Annales Burgundiæ incerti autoris.

cl. 1555. Gulielmi Paradini de Antiquo ſtatu Burgundię liber I.

cl. 330. Gregorij Turonenſis epiſcopi hiſtoriæ Francorum libri x. ab eorum origine vſque ad annum Chriſti DC.

cla. 830. Antonij Monachi libri v. de regib. Francorum, ab anno Chriſti ccccxx. vſque ad annum Dcccxxvi.

cl. 1120. Ruperti de Gallorum geſtis aduerſus Saracenos libri x.

cl. 1420. Froſſardi hiſtoria, de bellis Francorum & Anglorum, ab anno Chriſti. M.cccxxxv. vſque ad annum M.cccc.

cl. 1500. Enguerandi Monſtreleti, conſequentium annorum hiſtoria vſque ad Ludouicum xii.

cl. 1488. Philippi Cominij hiſtoria ab anno Chriſti M.cccclxii. vſ-
cl. 1530. que ad initiationem Ludouici xii. Monſtreletio cohærens.

Geleatij Capellæ de bellis in Italia geſtis inter Carolum V. & Franciſcum regem Gallorum.

cl. 1555. Gulielmi Paradini, conſequentium annorum hiſtoria, vſque ad annum Chriſti M D Lv.

cl. 1556. Rabutini de expeditione Henrici aduerſus Carol. V. anno Chriſti M. D. Lii. pro libertate principum Germanorum ſuſcepta.

Principio proponuntur ij qui de omnib. Germanis in vniuerſum ſcripſerunt: tū de ſingulis populis.

Hiſtorici Germanorum ac populorum omnium, qui ab Alpinis vſque ad mare Balticum, & à Rheno vſque ad Viſtulam ſedes habent: quibus coniuncta eſt hiſtoria Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Moſchouitarum Danorum, Suecorum.

Cornelij Taciti libellus de moribus Germanorum, Altameri commentariis illuſtratus.

Beati Rhenani Seleſtadienſis rerum Germanicarum libri III.

cl. anno Iacobi Vvimphelingi epitome rerum Germanicarum.

Ch. 110 Franciſci Irenici Helingiacenſis Germanicæ exegeſeos libri
cl. 1500. XII.

cl. 1549. Huldrici Mutij Hugvvaldi de Germanorum prima origine,
cl. 1519. moribus, inſtitutis, legibus, & memorabilibus bello ac pace ge-
cla. 1551. ſtis libri xxxi.

cl. 1510. Io. Auentini Germanicarum rerum illuſtratio libris x. comprehenſa.

cl. 1550. Munſteri Coſmographia, vel potius Germanographia.

Abba-

Abbatis Vrſpergenſis,cuius nomen ignoratur, chronicon, ab orbe condito vſque ad Fridericum II. qui cætera quidem breuiſſimè,res verò Germanicas fusè ſcripſit.

Lupoldi Epiſcopi Bambergenſis, de veterum principum Romanorum erga religionem zelo. *claruit* 1340.

Auſtria.

Chronicon ducum Bauariæ & Sueuiæ incerti autoris.

Volfangi Lazij Viennenſis Auſtriaca hiſtoria libris IIII. comprehenſa.

Ricardi Bartolini Feruſini Auſtriados libri XII. *cl.*1500.

Hungaria.

Io.Turotij Hungari chronicon Hungariæ, libri tres.

Melchioris Stoiteri de bello Pannonico. *cl.*1530.

Antonij Bonfinij Aſculani rerum Hungaricarum libri XXX. vſque ad Mathiam Coruinum. *cl.*1440.

Poloniæ.

Chronica Polonorum.

Martini Chromeri de rebus Polonorum libri XXX. *cl.*1552.

Philippi Callimachi Polonica hiſtoria contra Turcas.

Sclauonia.

Helmoldi presbyteri Sclauorũ hiſtoria, à Carolo Magno vſque ad Fridericum Ænobarbum.

Dania & Suecia ſiue Gothia.

Chronicon incerti autoris de origine Francorum, Vandalorum, Gothorum, Burgundionum.

Alberti Crantzij hiſtoria Daniæ, Noruegiæ, Sueciæ, quæ Gothia & Scandia dicta eſt, ab eorum origine vſque ad annum M.D. IIII. *cl.* 1520.

Olai Magni Gothi Principis ac pontificis Chriſtiani de rebus Gothorum libri XXII. *cl.*1530.

Saxonis Grammatici de hiſtoria Danorum libri XVI.

Procopij de bellis Gothorum lib III. *cl.*530.

Agathiæ Smyrnæi de bellis Gothorum lib.V. *cl.*550.

Idacij chronica à Theodoſio Magno vſque ad annum Chriſti CCCC. *cl.*410.

Sidonij Apollinaris Galli, qui in regia Gothorum ſub rege Alarico ad Tholoſates claruit, variæ narrationes rerum à Gothis geſtarum. *cl.* 470

Iornandi Epiſcopi Gothorum libri duo, de bellis Gothorum & Romanorum. *cl.*540

claruit 575. Aureli Caſſiodori de geſtis Gothorum & Romanorum ſparſim.

cl.1480. Leonardi Aretini de bello Gothorum.

Langobardia.

cl. 780. Pauli Diaconi cancellarij Deſiderij regis, de rebus Langobardorum libri VI.

Saxonia.

cl.1520. Alberti Crantzij Saxonum hiſtoria.

cl.950. Vvitikindi Saxonis de rebus Saxonum libri III.

cl.1560. De bello Saxonico lib.III. incerti autoris.

Sebaſtiani Boiſſelineri de obſidione Magdeburgica.

Lubeci.

Lubeci Chronicorum libri V.

Boruſsia.

Eraſmi Stellæ de antiquitatibus Boruſſiæ.

Batauia.

cl.1530. Gerardi Nouiomagi Batauica hiſtoria.

Bohemia.

cl. 1416. Æneæ Syluij Bohemica hiſtoria.

Io. Dubrauij hiſtoria Bohemica.

Suitia ſeu Heluetia.

Io. Stumphi Tigurini Heluetiorum hiſtoria tribus tomis comprehenſa Germanicè.

Eiuſdem epitome totius hiſtoriæ Ioſiæ Simleri.

Hiſtorici Britannorum, qui poſt Angloſaxones, & Scoti ſunt appellati.

Gildas Britannus hiſtoricus Anglorum.

cl.1560. Georgij Lilij Britanni chronicon ab Hengiſto, id eſt, ab anno Chriſti D.C. vſque ad annum M.D.LX.

cl.1520. Pontici Vitruuij Taruiſinj hiſtoriæ Britannici libri VI.

Polydori Virgilij Vrbinatis hiſtoriæ Anglicæ libri XXVI.

cl.732. Bedæ Angli libri V. hiſtoriarum Angloſaxonum, vſque ad ſuam ætatem.

Galfridi Arturi Angli de rebus Britannicis libri VIII.

cl.689. Hectoris Boetij Scotorum hiſtoria.

cl.1420. Nicolai Triueri Angli annales Anglici, à Comitibus Andegauenſium, id eſt, ab anno Chriſti M. cxxxv. vſque ad M. cccvii.

Hiſtorici Hiſpanorum.

cl. 1530. Franciſci Taraphæ Hiſpáni, breuis epitome omnium hiſtoriarum regúmque Hiſpaniæ ab orbe condito vſque ad Caro-

Carolum V.Imp.

Chronica Hiſpaniæ Petri Antonij,Hiſpanicè & Italicè.

Appiani Hiberica.

Roderici Valentini de rebus Hiſpanorum,Hiſpanicè. *claruit*

Petrus Medimna de rebus memorabilibus Hiſpaniæ,lingua Hiſpanica. 200.

Mariæ Siculi Aragonenſis hiſtoria.

Antonij Nebriſſenſis,de rebus à Ferdinando geſtis. *cl.*1494.

Io.Bracelli de bello Hiſpano libri v. *cl.*1496.

Caroli Verardi de expugnatione regni Granatæ, & eiuſdem Bætica hiſtoria. *cl.*1468.

Damiani Gœſij de rebus Luſitanorum in India geſtis. *Ch.*1510.

Hiſtorici Arabum,qui olim Africa,Syria,Perſia,Hiſpania imperia tenuerunt:Vulgo Saraceni appellati.

Leonis Afri Geographiſtorici, omnium Africæ regionum ac populorum accurata deſcriptio. *cl.*1510.

Hermani Dalmatæ chronica Saracenorum.

Ruperti Monachi, de bello aduerſus Saracenos libri VIII. *cl.*1187.

Gulielmi Tyri Archiepiſcopi,de bello ſacro libri XXIII. *cl.*1150.

Hiſtorici Turcarum.

Andreæ Cambini de origine Turcarum,Italicè.

Gulielmi Poſtelli Barentonij de moribus, religione, & Republica Turcarum lib.III.Gallicè. *cl.*1150.

Ordinatio politiæ Turcarum,incerti autoris.

Leonici Chalcondylæ hiſtoria,de rebus Turcarum. *cl.*1490.

Chriſtophori Richerij Torignæi de rebus Turcarum libri v. *cl.*1530.

Martini Barlatij de rebus geſtis aduerſus Turcas, & Scanderbei regis Epirotarum vita libris XIII.comprehenſa. *cl.*1488. *cl.*1540.

Pauli Iouij liber XII.XIII.XIIII.XV.XVI.XVII.XXXII.XXXIII.XXXIIII.XXXV.XXXVI.XXXVII.

Henrici Peniæ de bellis inter Iſmaelem & Selimum geſtis.

Hiſtorici Tartarorum & Moſchouitarum.

Haytonis Armeni hiſtoriæ Tartarorum liber vnus. *cl.*1200.

Pauli Veneti de regionibus orientalibus & imperio Tartarorum libri III. *cl.*1280.

Matthiæ Michæi de Sarmatia Aſiana atque Europæa libri II. in quibus Tartarorum ac Moſchouitarum hiſtoria breuiſſimè continetur.

Pauli Iouij Nouocomenſis de legatione Moſchouitarum liber I. *cl.*1540.

Hiſtorici Æthiopum, Indorum, Americorum, & omnium penè Africæ populorum.

claruit 1500. Leonis Afri deſcriptionis Africæ libri nouem, Italicè, Gallicè.
cl. 1496. Franciſci Aluareſij deſcriptio Æthiopiæ, Hiſpanicè, Italicè, Gallicè.
cl. 1504. Aloyſij Cadamuſti nauigatio ad terras nouas.
cl. 1512. Chriſtophori Columbi Genuenſis nauigatio ad inſulas antea ignotas.
Petri Aloyſij nauigatio.
cl. 1501. Alberti Veſpucij nauigationum epitome.
cl. 1497. Americi Veſpucij nauigationes IIII.
cl. 1500. Ioſephi Indi nauigationes.
cl. 1515. Ludouici Rom. Patricij nauigationum Æthiopiæ, Ægypti vtriuſque Arabiæ, intra & extra Gangem libri VII.
cl. 1540. Pauli Iouij liber XVIII.

Primū de viris illuſtrib. omniū populorum: poſtea de ſingulis. *Poſt hiſtorias omnium populorum communes, & eas quæ ciuitatis cuiuſque propria fuit, ſequitur hiſtoria ſingularis illuſtrium virorum.*

Raphaelis Volaterrani de claris viris omnium gentium.
Plinij iunioris, vel, vt alij putant, Cornelij Nepotis de viris illuſtribus LXXVII.
cl. 1500. Pauli Iouij de viris illuſtribus.
cl. 1340. Franciſci Petrarchæ de viris illuſtribus.
cl. 1374. Polydori de origine inſignium Regum.
cl. 1530. Io. Boccatij de caſibus illuſtrium virorum.
cl. 1370. Gaſparis Vrſini de vitis Regum, Imperatorum, & Pontificum Romanorum vſque ad Carolum V.
cl. 1540. Ioan. Feronis ſtemmata, cum geſtis illuſtrium familiarum,
cl. 1540. partim edita, partim edenda Gallicè.
cl. 120. Plutarchi, & Ph. Bergomenſis, de claris mulieribus.
cl. 200. Diogenis Laertij de vitis philoſophorum, libri X.
cl. 1530. Baptiſtæ Egnatij de Romanis principibus, à Cæſare vſque ad Carolum V. Imp.
cl. 1540. Ioan. Cuſpiniani de Cæſaribus vſque ad Carolum V.
cl. 120. Plutarch. vitæ principum Græcorum & Roman. L.
cl. 120. C. Suetonij Tranquilli vitæ XII. Cæſarum à Cæſare vſque ad Neruam.
cl. 140. Dionis Nicæi vitæ Imperatorum à Nerua vſque ad M. Aurelium.

Ælij

Ælij Spartiani de vita Adriani, Antonini Pij, & M. Aurelij. *claruit*
M. Aurelij à ſe conſcripta vita libris XII. 240.
Iulij Capitolini libri III. de vita Antonini vtriuſque Veri, ac *cl.*170.
Pertinacis. *cl* 307.
Dionis Caſſij hiſtoria principum Romanorum ab Auguſto *cl.*240.
vſque ad Alexandrum Seuerum, cuius epitomen complexus eſt
Xiphilinus.
Ælij Lampridij de vita Didij, Iuliani, Commodi, Heliogabali *cl.*300.
ac Seueri.
Herodiani libri VIII. à morte M. Aurelij vſque ad Gordia- *cl.* 200.
num iuniorem.
Sexti Aurelij Victoris de vitis Imperatorum ab Auguſto ad *cla.*410.
Theodoſium magnum.
Pomponij Læti de vita conſequentium Imperatorum, à Gor- *cl.*1490.
diano vſque ad Heraclium.
Trebellij Pollionis de imperio Valeriani, Galieni, Claudij, ac *cla.*310.
XXX. tyrannorum.
Fla. Vopiſci de vita Aureliani, Taciti, Floriani, Probi, Firmi, *cl.*320.
Saturnini, Proculi, Cari, Carini, Numeriani.
Euſebij de geſtis Diocletiani, Maxentij, Conſtantini. *cl.*312.
Eutropij epitome principum Rom. vſque ad Iouinianum. *cl.*340.
Ammiani Marcellini de geſtis Conſtantij Iuliani, Iouiani, *cl.*360.
Valentiniani & Valentis.
Michaelis Ritij de regibus Francorum, Hiſpanorum, Neapo- *cl.*1505.
lis, Siciliæ, Hungariæ, Hieroſolymæ.
Q. Curtij de rebus geſtis Alexandri magni libri VIII. qui re- *cl.*1480.
ſtant de X.
Turpini, Eguinardi, & Acciæoli de vita Caroli magni, priores,
ætate Caroli magni, tertius MCCCCXC.
Platinæ de vitis pontificum Rom. à Petro vſque ad Sixtum & *cl.*1480.
annum Chriſti M CCCCLXXII.
Pauli Vergerij de geſtis principum Mantuanorum. *cl.*1540.
Principum Montisferrati ſeries, autore incerto. *cl.*1550.
Caroli Stephani epitome ducum Mediolanenſium.
Io. Bracelli de claris Genuenſibus.
Xenophontis de factis & dictis Socratis.
Philonis de vita Moſis.
Othonis Friſingenſis de geſtis Friderici Ænobarbi.
Philoſtrati lib. VIII. de vita Apollonij Thyanei.
Laur. Vallæ de geſtis Ferdinandi regis Aragonum.
Staphyli de geſtis Caroli V.

FINIS.

INDEX IN METHODVM IOANNIS BODINI.

A

ACademicorum consenſu mundus animal 286
Achæorum ſtatus 189
Achilles virtus 4
Actionis & effectionis diſcrimen 33
Actiones omnes ſola virtute metiendas, virtutes omnes ſola prudentia 42
Acroceraunij 128
Ægyptij ad proditionem apti 94
Æthiopes quales 151
Alemannorum etymon 125
Alexander Medices occiſus 295
Alexandri Magni ad legatos Græcorum reſponſum 44
Ambroſius Paræus regius chirurgus 213
Americorum crudelitas 94
Analyſis quid ſit 34
Andreas Dorius 222
Angli viribus Gallis ſuperiores, conſilio longè inferiores 112
Angloſaxones 87
Annales quid 9
An fœderatæ ciuitates rempub. eandem efficiant 151
Annulorum vis mira 75
Apiciana artes 35
Aqua hæret, prouerb. 278
Aquæ vis ac poteſtas 130
Arabum victoria 29
Arcadia 46
Archimedes 284
Arrianus alter Xenophon appellatus 60. ab Adriano Auguſto ad conſulatum euectus. ibid.
Ariſtoteles cælo quintam tribuit naturã 288. à Polybio reprehenſus 53. Ariſtotelis dictum de legenda hiſtoria 44
Aſia diuiſio 30
Aſiatici mulierculæ appellati 44
Auſtrales mathematum inuentores 101. triſtes 109. ad vitia procliues ibi. tenui ſanguine 85. atra bile abundant 94. Auſtralium execranda voluptates 97
Auſter vnde dictus 124

B

BAbylon vnde dicta 270
Bamberga 323
Bardus quid ibid.
Barbari qui 91
Baſilienſes 220
Beatus Rhenanus 306
Bellaius 316
Belli tormenta & fuſoria artes à quibus inuenta 102
Bembus natus annos LX. ad ſcribendum ſe contulit 73
Bernates 220
Beroſus Chaldæus 292
Bodini populi 323
Breta 376
Britanni à Cantabris oriundi ibid.

C

CAdmus literarum repertor 304.305
Cœnomani 324
Caligula quare ſcripta Liuij de bibliothecis amouerit 96
Caluini de libro Apocalypſeos iudicium 264
Cardanus Deum mundi cauſam efficientem eſſe negauit 288. à Scaligero immeritò reprehenſus 122
Carolus Magnus 267. natione Gallus ibid.
Carolus V. iiſdem Kalendis quibus natus Imper. creatus 137
Carolus Mota 201
Caſtratio quid 97
Cato Cenſorius 63
Cauda Scorpionis. Prouerb. 93
Κέλης 333
Celtæ Garumna & Sequana à Cæſare definiuntur ibid.
Celtarum appellatio 313
Celtiberi Hiſpaniæ robur 315

Chaldæa

Chaldæa omnium linguarum prima 307
Chaldæi omnium populorũ antiquiſſimi 307
Chaldæi & Arabes bonarum diſciplinarum inuentores 102. *à Chaldæis omnium populorum origo petenda* 306
Χαρακτὴρ quid ſignificet 84
Chriſtophorus Augerius 312
Chronographia 31
Cicuta 94
Cincinnatus 40. *eius conſilium* ibid.
Circaſſij crudeles & perfidi 131
Ciuis quid 141
Ciuis quaſi quiuis 181
Ciues & peregrini diſtinctio 150
Ciuilis diſciplina quid 15 *eius tria capita* ibid.
Ciuilium munerũ in ſeptem genera partitio 37
Comparatio reip. Athenienſium. Venetorum & Romanorum 175. 176
Conradus Peutingerus 305
Conradus II I. Imp. 4. Guelphum Bauariæ ducem obſidione preſſit ibid.
Conſtantia inter leuitatem & pertinaciam medium tuetur 117
Contrariorum contraria diſciplina 114
Cõuerſiones imperij Græcorum 236. *imperij occidentalis* 217. *imperij Lacedæmoniorum* 216 *imperij Chaldæorũ, Aſſyriorum, Perſarum, Parthorum* 236. *imperij Arabici* 238. *imperij Romani* 236. *regni Hiſpaniæ* 241
Conuerſiones rerum publicarum 252
Conuerſiones rerump. ad numeros collata 202.
Conuerſiones imperij Britannici 240. *imperij Athenienſium* 215
Copernicus 293
Cordis ſitus 110
Corinthi exeidium 43
Creta olim ἑκατόμπολις dicta, nũc tripolis 289
Cuiacius 63
Cur homines æſtate languidiores hieme vegetiores ſint 86
Cur ignis & ſol inficiant homines atro calore ibid.
Cur ventoſa loca homines feroces, quieta humanos reddant 130

D

DAni à Danais oriundi 303
Dardania ibid.
D. Amenij cultus 100
Definitio reip. ex Cicerone 145
Definitiones Ariſtotelis de ciue, ciuitate & repub. confutatæ 141. *& deinceps.*
Deus pura voluntate omnia gubernat 278. *ſolus infinitus* 287
Diſceptatio de Chriſti morte 298
Diſciplina duplex 13. *eius vis* ibid.
Diſcrimen inter familiam & rempub. 144
Duni 323
Duplex imperij conuerſio 197

E

ELephantes omnium animantium vitam ſuperant 101
Emathij 308
Ephemerides vnde dictæ 25
Eraſiſtratus 40

F

FAmes circa quæ verſatur 87
Faſti quid 25
Feminas imperare contra ius diuinum & humanum 230
Ferdinandus Hiſpaniæ & Siciliæ rex à Curtio valetudini reſtitutus 18
Feſſa vrbs 106
Ficinus 513
Finita mentis actio finita 284
Finito corpori infinitum motorem copulare abſurdum 283
Forma à materia auulſa intereunt 279
Francus Gallis quid 319
Franci fidem videndo fallunt 93. *à Germanis orti* 306
Fridericus Imp. Vienna obſeſſus 138
Froſſardus 54
Frumenta rara 85
Furorem in ſapientem cadere, inſaniam non item 95
Fulgura & tonitrua in media regione fiũt 112

G

GAllia quot annis Romanis paruerit 210
Galli vnde dicti 314. *cur leues eſſe dicantur* 114. *initio pugnæ plus quam viri, poſtea feminis molliores* 88. *cur Celtæ appellati* 313
Galilei vultus 100
Gareaus 298
Germanorum continentia 97. *etymon* 307.
Germani ad mittendos agros à Leone pont. max. in Italiã accerſiti 133. *Germanorũ ingeniũ in manu poſitũ* 101 *Germani vitã auro, bellum pecunia cõmutant* 93. *Germanorum veterum mos* 118

Geneuēſium diſciplina laudata 220 ſtatus & conuerſiones ibid.
Genus hominum ſeipſo ſemper deterius euadere, falſum 274
Giannius Donatus ciuis Venetus 172
Glaucus color in oculy caloris inditium 85. niger caloris inopiam notat ibid.
Goſtanus ex priuato Suecia rex electus 187
Gorraus Pariſienſis Amadiſi fabulas finxit 59
Gothi ieiuni cum Auſtralibus contrahunt 93. Italiam inuadunt 267. Romam ferro ac flamma vaſtant ibid.
Gronlandia vnde nomen habeat 123
G. Bellaius prorex Inſubrum 69. in quibus reb. vitam conſumſerit ibid. natione Andegauus 70
Guicciardinus 20. eius laus 72

H

HAnnibalis virtutes 101
Heluetiorum ſtatus & conuerſiones 218
Hepar ſanguinis conceptaculum 110
Hercules piratarum maximus 270
Hermannus Nuenarius 305
Herodotus 82. Æthiopum ſemen nigrum putauit ibid. parens hiſtoriæ 55
Heſperia 310
Hiſpania prima Europæ pars 31
Hiſpani zelotypia inſaniunt 98
Hiſtoria vitæ magiſtra 14. eius fructus ibid. effecta, facilitas 17. omnium artium inuentrix & conſeruatrix ibid. veritatis imago & rerum geſtarum tabula 32. æternùm viget 18. Hiſtoriæ tria genera 22. Hiſtoricorum præiudicium plurimum rebus geſtis detrahit 52
Homo ore & corpore bicolor 132. Homines ἀπόλιδες & ἀθέμιστοι 142
Homines quare atri fiant 76
Homines robuſtos & animoſos minus ingenio valere 90
Hieroſolyma quaſi ἱερόσυλα, παρὰ τῶ ἱερὰ συλεῖν 68
Hiſpani ac Britanni vetuſtate nobiles 29
in Humanis actionibus tria ſpectanda 32
Hydra caput amputare 67

I

IAcobus Bolus 214
Ianus vnde dictus 292
Iapeti etymon 307. Noha filius ibid.
Imperatoris officium 111
Imperium regionum longitudine non eſſe definiendum 264
Imperij definitio 194
Imperium multiplex 38
Indictio quid 296
Infinitas tollit Deum 285
Infinitum ab infinito non fluere ibid.
Ingeuones 318
Iniuſtitia armata nihil crudelius 91
Inſania quid 95
Iochan Bellul 266
I. Buteo Delphinas 292
Ioſippus 295
Italia 310
in Italia ante Pompeium magnum nulli leproſi 99
Italus quid Græcis ſignificet 301
Iouius 59. multa ſuo arbitratu finxit ibid. hiſtoriam venalem proſtituit. ibid. Vide Paulus Iouius.
Iſlandi fiunt Chriſtiani 116
Iudæi ab Ida monte dicti 68
Iudæorum etymon 307
Iudicare recte nihil diffìcilius 52
Iudices δικασπόλοι, βασιλεῖς, ἄνακτες, κοίρανοι, ποιμένες populorum 194
Iulius Pflugius epiſcopus Germanus 188
I. Scaligeri Veronenſis de Gallis iudicium 114
Iupiter Beli 270. patrem ſimio fratrum de imperio deiecit ibid.

L

LAbdani populi 130
Languelus Gallus 87. peragratione totius Europæ nobilis ibid.
Latini à Græcis oriundi 320
Laurentius Medices literarum 18. decus ibid.
Lazius 313
Leones in Æthiopia nigri 82
Lepra veteribus morbus Punicus dictus 98
Leucoæthiopes 87
Leuitas quid 114. 135
Lex de adulteriis 63
Lex Porcia 94
Lex Iulia 298
in Litibus qui verſantur illi omnia mala ſciunt 46
Liuius quare ab Auguſto Pompeianus appellatus 57

in Li-

in Livio quid admirandum ibid.
Ludouicus Sfortia de imperio deiectus 220
Lupus canus ſilueſter 251

M

Macilenti homines metuendi 93
Marcus Varro 276 omnium Latinorum & Graecorum doctiſſimus ibid.
Magiſtratus quid 154
Magiſtratibus reip. cauſſa mentiri permiſſum 118
Magiſtratuum & medicorum multitudo male reip. conſtitutae argumentum 252
Magnete in rerum natura nihil admirabilius 274. eius vſus veterib. ignotus ibid.
Magus 323
Manichaei duo pari poteſtate principia ſtatuunt 287
Marcellus I.C. 68. eius de meretricibus dictum ibid.
M. Antonius nobilis decoctor 118
Marſi Apennini accolae 128
Maſſilienſium ſtatus 2:7
Medium pugnat cum vtroque extremo 89
Melancholia multa genera 99
Mercator 295
Metrodorus à Strabone reprehenſus 50
Metu quod fit, nihil diuturnum 210
optimos Milites ex agricolis conſcribi 111
Monachi 160. collo tenus in aqua dormiunt ibid.
Monarchia quid 182. 265
in Monarchia fugienda electio 257
Morbus S. Viti 96
Motum orbis eſſe aeternum, falſum 280
Motus caeleſtes ineffabiles & ἄῤῥητοὶ 298
Mundi exitus ne Angelis quidem conſtat 303. triplex opinio in diſputatione qua de mundo habetur 283

N

Natura quidam ſerui 110
Natura quietis appetens 34
Nauta cur inhumani 131
Neronis oratio 16
Ne ſutor vltra crepidam, Prouerb. 54
Nimrodus Cameſis ex filio nepos aurei ſeculi conditor 270
Noctuarum oculi γλαυκοὶ 84
Norimbergenſium ſtatus 189
Normanni à Danis & Suecis oriundi 93

O

Oceanum flumen veteres Hiberiam vrbem putaſſe 235
Oecolampadius moerore contabuit. 705
Omnia quae creata ſunt quare interitura 287
Omnis interitus ab externa vi aut interiore pendet 281
Oppianus poeta à Bodino Latino verſu & commentariis illuſtratus 82
Oppidum vnde dictum 191
Optimum reip. ſtatus 248
Optimus quiſque vir, peſſimus ciuis 170
Orbis primus à Deo non mouetur 512
Oratio omnis vera aut falſa 20
Oratio honeſta turpi conſilio minimè reſpondet 40
Orbis terrarum partitio 31
Originis verae tria argumenta 484
ὁ παντοκράτωρ in Gothia 93

P

Pannones origine Galli 320
Paulus Anaſtaſius primus Venetorum dux 171
Paulus Venetus 268
Pauli Iouij hiſtoria quid à Polybij differat 59
Palma mille annos viget 101
Peripateticorum de mundi aeternitate argumenta 278. 279. &c.
Perſarum elegantia 118
Peregrini bello imminente ciuitate peſſunt expelli 150
Peucini 318
Philippus Melanchthon 308
Philoſophia vitae dux 14
Picus Mirandula 280
Plutarchus reprehenſus quod Graecos cum Latinis non bona fide compararit 62
Poeni 94. ab illis profecta exoſculationes, membrorum auulſiones, excoriationes, &c. ibid.
Poteſtas quid 155
Principis exemplo mores populi regi 68
Procopius 73. in quibus differat à Bembo. ibid.
Prudentia bonorum & malorum finibus continetur 46

Q

QVales in republ. principes tales & ciues 252
Quæſtio, virum magiſtratus habeat merum imperium an ſolius principis proprium 1·8
Quæſtio, virum ſenatus decreta principis egeant ſanctione, aut eorum qui Reipu. ſummam habent 160
Quietis definitio 286
Q. Mucij factum 40

R

RAbbi Moſes Ægyptius 276. dubiorum interpres ibid.
Ratio deducendarum coloniarum quadruplex 327
Rauus color qui appelletur 85
Refutatio argumentorum Proculi de mundi æternitate 281
Refutatio axiomatis ex nihilo nihil fieri 278.279
Regia poteſtas melior quam optimatum 246
Regia poteſtas vniuerſa natura congruens 247
Regis definitio 190
Reges alij imperij legibus obligantur, alij omnino ſoluuntur 186
Regio media quæ 89
Reipub. partes 143. Reipu. gubernanda ratio à quibus profecta 28
Reip ſumma in quinque verſatur 97
Rerum gerendarum quis peritus 45
Rerumpubl. conuerſionum cauſſa 142.143
Reſpubl. quid 144. tribus continetur partibus 107
Religionis vis 134
Rhodanus παρὰ τὸ ῥοδανίζειν dictus 322
Rhodus quando expugnata 138
Romani vltra Danubium non progreſſi 86

S

SAlamina 17. aquarum voragine penitus abſorpta ibid.
Sanguis Scytharum fibris plenus 85
Saxonum colonia in Belgas deducta 132
Scaliger tempus actu infinitum extitere negat, ſed ſola ſucceſſione 285
Scander Albaniæ dux à Turcis deficit 138
Scytha Martis alumni 112. facundiſſimi 96. quare literas è ſtirpe conuellere ſint conati 44. qui ab Auſtralibus differant 84. ſuauitatem dicendi & veneres reſpuunt 119. fides negligunt ibid. cur Nomades & Horda dicti ibid. in Scythia & Æthiopia nulla fulgura 112
Selimus Turcarum princeps 19. geſta Caſaris in linguam vernaculam transferri curauit ibid.
Senes qui 115
Septentrionales quales 98
Sextus Rufus 31. Romanam hiſtoriam 17. pag. eſt complexus ibid.
Sexti Tarq. conſilium turpe 40
Simplicius Chriſtianor. hoſtis 291
Situ quid 86
Sleidanus Franciſci regis interpres 56
Solimanni in filios crudelitas 248
Solon 308
Status Germanorum 182. Lucenſium 112. Optimatum 180. Romanorum 163. Lacedæmoniorum 169. Status & conuerſio imperij Florentinorum 123. imperij Gal 227. Status Rhaguſiorum 122
Status & conuerſiones Hebræorum 225
Sub ſole nihil nouum 269
Summum imperium quid 157

T

TAcitus ſcriptor ſceleratiſſimus à Budæo appellatus 68. à Tertul. mendax, ab Oroſio adulatorib. eius oratio qualis 67
Tarditas Hiſpan in actionibus 114
Tartarorum fines 29
Temporis ſeries 289.290. &c.
Terræ motus in Germania 138
Themiſtoclis conſilium vtile & honeſtum 40
Theodorus Gaza 258
Theodorus Beza 299
Theſſala tempe 129
Theſeus & Pirithous à rege Moloſ. in carcerem coniecti 270
Thraces vnde orti 309
Thucydides veriſſimus hiſtoriæ parens 207
Thule ſiue Iſlandia ſulphuris feraciſſima 123
Topographia 31
Turca Scytharum progenies 116
Typographia à quibus inuenta 103
Tyrannis nulla diuturna 199.200

V

VAledocenſes ſtrumoſi 130
Valli etymon 193

Venus

Venus è ſpuma maris orta 98
Veterum bella tormenta cum noſtris collata
vi deri puerilia 274
Viues Caroli V. præceptor 53
Vngari crudeles 92
Voluntas actionum humanarum magiſtra
33
Vrbis etymon 193
Vtilia fere cum honeſtis congruere 40

X

Xenophon 59
Xylander 314

Z

Zadamachus Tartarorum princeps, regno deiectus 138
Zelotypia 97
Zipangri 75
Ζημιοῦν quid ſit. 63

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google